ప్రాచీన గ్రంథావళి : ౫

సంపాదకుడు : పురిపండా అప్పలస్వామి

వ్యావహారికాంధ్ర

మహాభారతం

ఆనుశాసనిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస మౌసల, మహాప్రస్థానిక, స్వర్గారోహణ పర్వాలు

సంపుటం 7

పురిపండా అప్పలస్వామి

కవితా సమితి అధ్యక్షుడు

ప్రాచీన గ్రంథావళి

రాజమహేంద్రవరము

VYAVAHĀRIKĀNDHRA MAHĀBHĀRATAM

(CANTOS: ĀNUSĀSANIKA - ASWAMEDHA - ĀSRAMAVĀSA-MOUSALA - MAHĀPRASTHĀNIKA - SWARGĀROHANA)

Vol. 7

By

PURIPANDA APPALASWAMY

First Edition - November 1959
Second Edition - April 1963

Price Rs. 17-50
Printed at Saraswathi Power Press, Rajahmundry

PRĀCHEENA GRANDHĀVALI
R A J A H M U N D R Y

Editor: PURIPANDA APPALASWAMY

శాశ్వత పోషకులు

శ్రీమతి కామిలీ ప్రసాద సామంతు

అంకితం

అమ్మా,

'అమ్మా' అని నిన్ను నోరారా పిలిచీ,
చివరిసారి నీ దర్శనం చేసీ,
వెళ్ళి వస్తానని నోరారా చెప్పీ,
ఇవాళకి
పదిహేడు సంవత్సరాలు దాటుతున్నాయి.
భారతం సంపూర్ణంగా నానోట వినకుండానే
వెళ్ళిపోయావు.
తీర్చుకోలేని ఈలోపం నిరంతరం
వేధిస్తూనే వుంది నన్ను.
ఏం చెయ్యనూ !
నాకు తెలుసు,
ఎక్కడ వున్నా నన్ను వింటావు నువ్వు.
ఇదిగో
తెలుగు భారతం,
ఆశీర్వదించు.

పురిపండా అప్పలస్వామి

శాశ్వత పోషకులు

శ్రీమతి కామిలీ ప్రసాద సామంతు గారు

ముఖ్య పోషకులు

శ్రీ కందర్ప సుబ్రహ్మణ్యదత్తు గారు

పోషకులు

శ్రీ కనుమూరి వేంకట రామరాజు గారు
,, కొల్లూరి వీరభద్రరావు గారు
,, గ్రంధి బ్రహ్మాజీ గారు
,, బత్తుల సత్యనారాయణ గారు
,, బీశెట్టి అప్పలనాయుడు గారు
,, ఏ. వి. భానోజీరావు గారు
,, తిరుమలరాజు సత్యనారాయణ రాజు గారు
,, విన్నకోట జగన్నాథగుప్త గారు
,, డా. బెండపూడి పేరి రా[illegible] గారు
,, పెంటపాటి సోమరాజు గారు

శ్రీ జయంతి సుబ్బారావు గారు
,, అప్పన గోపాలకృష్ణమూర్తి గారు
,, దాసరి రామారావు గారు
,, కొణతాల జగ్గారావు గారు
,, పెంటకోట సత్యనారాయణ గారు
,, గరుడా బ్రహ్మాజీ గారు
,, కనుమూరి వేంకటరాజు గారు
,, కడిమిశెట్టి శ్రీరామమూర్తి గారు
,, వుప్పల పెద వెంకటరమణయ్య గారు
,, వుప్పల శ్రీరామమూర్తి గారు

శ్రీమతి అత్మకూరి పార్వతీబాయి గారు

సహాయులు

శ్రీ వీరవిల్లి సూర్యనారాయణ గారు
,, కేసాప్రగడ రామమూర్తి గారు
,, గూనవిల్లి వేంకటేశ్వరరావు గారు
,, డా. బమ్మెన సన్యాసయ్య గారు
,, మేడిశెట్టి సత్తిరాజు గారు
,, కొత్తా వేంకట రమణయ్య గారు
,, మంచుకొండ కోదండరామయ్య గారు
,, ముక్కా అప్పలస్వామి గారు
,, చిన్ని సుందరరామరాజు గారు
,, చిన్నం వేంకటరత్నం శెట్టి గారు
,, తురుమెటి వేంకట కామేశ్వరరావు గారు
,, అత్తిలి నారాయణరావు గారు
,, నట్టె వేంకట నరసింగరావు గారు
,, నిడమర్తి సత్యనారాయణ గారు

శ్రీ డా. వి. వరహాలు శెట్టి గారు
,, కోడి సన్యాసయ్య గారు
,, లక్ష్మీ శ్రీ గారు
,, కొసనా ముత్యాలరావు గారు
,, పెంటపల్లి అప్పారావు గారు
,, అడ్డేపల్లి పైడిశెట్టి గారు
,, కొల్లూరు సత్యవేంకటరత్నం గారు
,, కందుల బుచ్చివేంకటాద్రి గారు
,, విన్నకోట దుర్గారావు శ్రేష్ఠి గారు
,, గోలి వేంకటరాజు గారు
,, ఎస్. ఎస్. త్యాగరాజశాస్త్రి గారు
,, డా. మజ్జి సన్యాసయ్య పాత్రుడు గారు
,, ఎస్. వి. శంకరరావు గారు
,, జవ్వాది లక్ష్మయ్యనాయుడు గారు

శ్రీ బొడ్డు కామేశ్వరరావు గారు

విషయ సూచిక

ఆనుశాసనిక పర్వం (2731 – 3053)

నాలుగో ఆశ్వాసం 2910

అయిదో ఆశ్వాసం 2972

అశ్వమేధపర్వం (3055 - 3208)

ఆశ్రమవాసపర్వం (3209 - 3270)

మౌసలపర్వం (3273 - 3308)

మహాప్రస్థానిక పర్వం 3311–3322

స్వర్గారోహణ పర్వం 3325 - 3339

అనుశాసనిక పర్వం

ఆనుశాసనికపర్వం

మొదటి ఆశ్వాసం

కర్మే అన్నిటికీ కారణం

దివ్యజ్ఞానంతో వివిధధర్మాలు వినిపించాడు భీష్ముడు. అవన్నీ శ్రద్ధతో విన్నాడు ధర్మరాజు. భక్తిపూర్వకంగా ప్రణామంచేసి వినయంతో అందుకున్నాడు.

''తండ్రీ! నామనస్సుకి శాంతి కలిగించడంకోసం సకల ధర్మాలూ విడమర్చి, విడమర్చి ఉపదేశించావు. అయినా కొంచెమైన శాంతి కలగడంలేదు నాకు. ఎంతోమంది బంధువుల్ని చంపించాను నేను పంతంపట్టి. అదొక ఎత్తూ, నీకు కలిగిన ఘోరం వొక ఎత్తూ అయి నాఘోరకర్మలు నామనస్సు వ్యాకులపరుస్తూవుంటే ఎలా శాంతి కలుగుతుంది? ఏందారి నాకు?

''దుర్యోధనుడు అమితమైన లోభంతో పట్టుపట్టికూచున్నాడు నాతో పంచుకు తినడం తనకి ఇష్టంలేకపోయింది. నేనూ పట్టువదల మానలేకపోయాను. రాజ్యం అతడికి ఇచ్చేసి తప్పుకోలేకపోయాను. మాఇద్దరివల్లే ఇంత పుట్టింది. ఏంచేసినా పశ్చాత్తాపం వొదలకండావుందిప్పుడు'' అన్నాడు.

'''నేను చంపాను, నేను చంపాను, అంటున్నావు, చంపడానికి మనిషి కర్తకాడు''ధర్మరాజుమాట విని ఎత్తుకున్నాడు భీష్ముడు, ''దీనికి వొక ఇతిహాసం చెపుతాను, విను.

''గౌతమి అని వొక బ్రాహ్మణస్త్రీవుండేది. శాంతిస్వభావురాలామె. ఆమె కొడుకు పాముకరచి చచ్చిపోయాడు. ఆమె ఏడవకుం

చూసి, అర్జునకుడు అని వొక కిరాతుడు పాముని తాడుతో కట్టి ఆమెదగ్గిరికి పట్టుకువచ్చాడు.

" 'అమ్మా, ఇదిగో, దీని తల చిదకపొడుస్తాను. లేదా రెండు తునకలు చేసేస్తాను. మా చెడ్డదీ తాచు, చెప్పు, ఎలా దీన్ని చంపమంటావో చెప్పు" అంటూ నిప్పులుకక్కాడు.

" చూసింది గౌతమి.

" 'అన్నా! పాముని వొదిలిపెట్టు నాయనా!" అంది.

" 'ఈఅబ్బాయిప్రాణం తీసిందిది. దీని ప్రాణం నేను తీస్తాను" అన్నాడు కిరాతుడు.

" 'పాముని చంపేస్తే నాకొడుకు బతుకుతాడా తండ్రీ? వదిలిపెట్టు దీన్ని. విధివశంగా ఆపదలు వస్తాయి. ఇది తెలుసుకోలేక పాపభారంపైన వేసుకుంటారు అధములు. తుదకి దుఃఖసముద్రంలో మునిగిపోతారు. ధర్మం తెలిసినఉత్తములు మాత్రం ఆభారం మీద వేసుకోరు. తేలికగా భవసముద్రం దాటిపోతారువాళ్ళు, అంది గౌతమి.

" 'అర్థంలేనిమాటలాడుతున్నావు నువ్వు' అన్నాడు, అర్జునకుడు 'కోపంతో వున్న నాకు ఇవేవీనచ్చవు. ఈపాముని చంపకుండా పోనివ్వను.'

" 'అన్నా; అర్జునకుడు అన్న నీపేరు సార్థకం కావాలోయి.* హింస అంటే కిట్టదు నాకు. నీవంటివాడు నాముందు క్రౌర్యం పూనడం తగదు, బ్రాహ్మలు కూడదన్నపని పైగా వాళ్ళకి సాయం చెయ్యడానికి వచ్చినవాళ్ళు చేస్తారా చెప్పు?' అంది గౌతమి.

" 'ఏదేమిటమ్మా! జనాన్ని బాధపెట్టే జంతువుల్ని చంపితే పాపం వస్తుందా? రాదు' అన్నాడు అర్జునకుడు.

" 'కాదు నాయనా, కూడనిపని ఇది. చేతికి చిక్కిన శత్రువుని చంపకు. నామాట విను' అంది గౌతమి.

---

*అర్జునం అంటే తెలుపు. తెలుపు మంచిదని భావం. మంచివాడు అన్న పేరు సార్థకం కావాలి అని గౌతమి అభిప్రాయం.

" 'పాముని చంపి జనాన్ని కాపాడడం కూడదా? దేవేంద్రుడు వృత్రాసురుణ్ణి చంపలేదా? శివుడు దక్షుడియజ్ఞం ధ్వంసం చెయ్యలేదా? ఈహింసలవల్ల వాళ్ళ ధర్మం పెరగలేదా? కనక ఈపాముని చంపడానికి వొప్పుకోవాలి నువ్వు,' అంటూ గట్టిగా నొక్కి చెప్పాడు కిరాతుడు. అయినా జాలిగుండెకల గౌతమి అంగీకరించలేదు.

"ఇదంతా విని, బోయవాడితో ఇలా అంది పాము.

" 'నేనేం తప్పుచేశాను? అసలువిషయం తెలుసుకోకుండా నన్ను చంపుతానంటున్నావు? మృత్యువుచేతి కీలుబొమ్మని నేను. మృత్యువు పంపడంవల్ల ఈబ్రాహ్మణబాలుణ్ణి కరిచాను. అంతే. నాకు కోరికకానీ, కోపంకానీ ఏమీ నామనస్సులో లేదు.'

" 'మృత్యువుకి సాధనం నువ్వు. కనక నిన్ను దండించడం ధర్మం' అన్నాడు అర్జునకుడు.

" 'కుమ్మరివాడి కోల ఎలా తిప్పితే అలా తిరుగుతుంది సారె. అలాగే మృత్యువు ఎలా చేయిస్తే అలా చేశాను నేను. నువ్వే ఆలోచించు. నాతప్పేముందో మరి. నాచేతిలో ఏముంది? ఏమీలేదు.' అంది పాము.

" 'వేసేవాడు విలుకాడు, బాణమేం చేస్తుంది?' అని పూరుకుంటారా ఎవరైనా? దాన్ని ముక్కలుచెయ్యకండా చేతులు ముడుచుకుంటారా? ఎవరు పంపితేనేం, కరిచిందానివి నువ్వుకదా! క్రూరజంతువ్వి నువ్వు నిన్ను చంపితే పాపంరాదు. అంతేకాదు, మృత్యువుకి బుద్ధికల సాధనాలు మీరు. అందుచేత మిమ్మల్ని బతకనివ్వకూడదు. తప్పకండా చంపెయ్యాలి' అన్నాడు అర్జునకుడు.

" 'అలాఅయితే యజ్ఞంలో బుద్ధికల సాధనాలుగావుండి హవిస్సు వేలుస్తారు ఋత్విక్కులు. అపుడు యజ్ఞఫలం యజమానిదా?

ఋత్విక్కులదా? యజమానిదే కదా? అంచేత తప్పేమైనా వుంటే అది మృత్యువుదే, కాని నాదేముంది? అంది పాము.

"పాము నోట్లోమాట నోట్లోనే వుండి, 'అలాకాదు' అంటూ మృత్యువు ప్రత్యక్షమయిం దక్కడ. 'నిన్ను నేను పంపినట్టే నన్ను యముడు పంపాడు. కనక ఈబాలుడి చావుకి కారణం నువ్వూ కాదు, నేనూ కాదు. సూర్యుడూ, చంద్రుడూ, భూమీ, ఆకాశమూ, నీరూ, గాలీమొదలైన వాటి గతులన్నీ యముడిచేతిలోనే వున్నాయి, ఇక లెక్కనవని చెప్పేదేముంది? విన్నావా? ఇది తెలిస్తే నామీద పాప మెలా మోపుతావు? ఇదంతా యముడిపని. నన్ను నిందిస్తే నిన్నూ నిందించాలి మరి!' అంది.

"'నీవల్ల తప్పుందని కానీ, వొప్పుందని కానీ అనలేదు నేను. నువ్వు నన్ను పంపించావన్నాను, నా తప్పు లేదని నేను ఋజువు చేసుకోవాలంటావా లేదా? యముడితప్పయినా వుందో లేదో చెప్పవలిసిన పనేముంది నాకు? తప్పు విచారించి మాటాడేపాటిదాన్నా నేను?' అంది పాము.

"'బోయవాడి మొహం చూసి, ఇంకా ఇలా అందది, "మృత్యువు మాటలు విన్నావు కదా! నామీదతప్పు అంటగట్టడం ధర్మమేనా మరి?'

"'పాముమాట విని పక్కన నవ్వాడు బోయ. మృత్యువూ, నువ్వూ ఇద్దరూ తోడిదొంగలే. పాపాత్ములు మీరు. తప్పించుకుందామంటే తప్పిపోతుందా దోషం? మీరు ఇలా అంటే జంకేస్తా ననుకున్నారా?' అన్నాడు.

"'కాదు, తప్పంతా యముడిది. గొప్పవాడతడు. అతడు ఎలా ఆడిస్తే అలా ఆడాం మేము. మా తప్పు ఏమీ లేదు' అన్నాయి పామూ, మృత్యువూ కూడా.

"పామూ, మృత్యువూ అలా అన్నాయో లేదో, ధర్మసంశయం తొలిగించడానికి స్వయంగా యముడే అక్కడ ప్రత్యక్షమయాడు.

"' 'పామూ, మృత్యువూ, నేనూ–మేం ముగ్గురంకూడా ఈ బాలుడి చావుకి కారణం కాదు. ఇతడు చేసుకున్న కర్మే ఇతడి చావుకి కారణమైంది. చావుపుట్టుకలు కర్మవల్లే కలుగుతాయి. కష్టసుఖాలు చేసినకర్మవల్లే కలుగుతాయి. తప్పించుకోడం శివుడికన్నా తరంకాదు కనక మీామీా వాదాలు కట్టిపెట్టండి'' అన్నాడు.

"'విన్నావా నాయనా!' తాను తెలుసుకున్నదీ, యముడు చెప్పిందీ వొక్కటేకావడంతో బోయవాడితో అంది గౌతమి, 'పుత్రశోకం అనుభవించవలిసినపాపం చేసుకున్న ఆడదానికి ఇలాగే జరుగుతుంది. ఇలాటిచావు రావలసినపాపం చేయడంవల్ల పిల్లలకి ఇలాటిచావు వస్తుంది. దీనికి విచారమెందుకూ? అంతమందీ కర్మాను సారంగానే కళ్ళుమూస్తారు. కనక రోషమూ, విచారమూ కూడదు. పాముని విడిచిపెట్టు. శాంతం వహించు.'

"గౌతమిచెప్పింది విని, తెలుసుకున్నాడు బోయ. పాముని వొదిలిపెట్టేశాడు. మృత్యువూ, యముడూ సంతోషించారు; తమ దారిని తాము వెళిపోయారు. కనక, ధర్మరాజా! నువ్వుకూడా విచారం విడిచిపెట్టు బంధువుల మరణానికి నువ్వుకానీ, దుర్యోధనుడు కానీ కారణం కాదు. వాళ్ళుచేసుకున్న కర్మలే వాళ్ళచావుకి కారణాలయాయి. దీనికి నువ్వు విచారించడ మెందుకూ? నేనుచెప్పిన ఈ ఇతిహాసం మనస్సుకి పట్టించుకో. శాంతి కుదుర్చుకో. సుఖపడు'' అన్నాడు.

ధర్మరాజు:

గృహస్థధర్మం అవలంబించినమనిషి మృత్యుభయంపోగొట్టుకో గలడా? పోగొట్టుకోలేడా?

భీష్ముడు :

దానికి తగినట్టు నడుచుకుంటే తప్పకండా పోగొట్టుకోగలడు. దీనికి సరైన ఇతిహాస మొకటుంది. చెపుతాను, విను.

అతిథిపూజ

పూర్వం మనువంశంలో దుర్యోధనుడని వొక రాజు వుండేవాడు. ప్రజలందరికీ కల్పవృక్షంలా వుండేవాడతడు. మూడు లోకాలూ మెచ్చుకున్నట్టు భూలోకమంతా ఏలుకున్నాడతడు. అతడి అందం చూసి నర్మదానదికి కామావేశం కలిగింది. స్త్రీరూపం ధరించి అతడితో కామసౌఖ్యాలనుభవించింది.

వాళ్ళిద్దరికీ చక్కనిచుక్క వొక కూతురు పుట్టింది. దేవతా స్త్రీల సౌందర్యం ఆమె కాలిగోటికి సాటివచ్చేదికాదంటే నమ్మాలి. ఆమె పేరు సుదర్శన.

సుదర్శనని అరచేతి నిమ్మపండులా పెంచాడు దుర్యోధనుడు. అందివచ్చాక, బుజ్జగించి ఆమెని తన అగ్నిహోత్రంలో పరిచర్య చెయ్యడానికి నియోగించాడు.

సుదర్శన అర్చించినప్పుడు చివురాకుల్లాంటి ఎర్రటి ఆమె చేతుల జిగిసొంపు అగ్నిహోత్రుడి మనస్సు ఆకర్షించేది. తేరిచూసినప్పుడు ఆమె నేత్రాల అందం అతడిలో వలపు రేకెత్తించేది. ఇతర్లకి పని బెత్తాయించినప్పుడు ఆమె తియ్యని పలుకులు కోరికలు పుట్టించేవి. మెల్లి మెల్లిగా మంట లూదినప్పుడు ఆమె పెదవుల పరిమళం ధైర్యం దిగజార్చేది. అదే సమయమని జాలిమాలి అతడిమీద నిష్ఠురంగా పూలబాణాలు రువ్వేవాడు మన్మథుడు. మన్మథవేదన పట్టుకుంది అగ్నిహోత్రుణ్ణి. అంతకంతకి అధికమైంది. దాంతో చిక్కిపోతూవచ్చాడతడు.

మన్మథాగ్నితో మాడిపోతూ వోనాడు వొంటరిగా చూసి సుదర్శనతో అన్నాడు అగ్నిభట్టారకుడు:

"సుదర్శనా! చివురాకుల్లా వున్నాయి నీపాదాలు; నాచూపులు కట్టేస్తున్నాయి ఆకర్షించి. నీ స్తనాలు రెండూ మారేడుపళ్ళలా వున్నాయి; నన్ను వెర్రెత్తిస్తున్నాయి. పూలతీగలా ముద్దొస్తోంది

నీశరీరం; నాలో ప్రేమ వుబికిస్తోంది. నిండుచందమామలా వుంది నీ ముఖం; నాధైర్యంబుగ్గిచేసేస్తోంది. నీకోసం మన్మథాగ్నిలో మల మల మాడిపోతున్నాను; బాధపడిపోతున్నాను. నాభార్యవికా నువ్వు."

అగ్నిహోత్రుడి మాటలు విని, సిగ్గుపడిపోయింది సుదర్శన. తల వొంచుకుంది.

"మహాత్మా!" మెల్లిమెల్లిగా అందామె, "తల్లిదండ్రుల తోనూ, గురుజనులతోనూ తప్ప, ఇతర్లతో వేడుకగా మాట్లాడ వచ్చా కన్యలు?"

"అవును. నిజమే" అన్నాడు అగ్నిభట్టారకుడు.

ఇంతలో దుర్యోధనమహారాజు గొప్ప యజ్ఞమొకటి చెయ్య డానికి పూనుకుని, బ్రాహ్మల్ని పూజించడం మొదలెట్టాడు. అగ్ని హోత్రుడు కూడా వొక బ్రాహ్మడివేషంతో రాజుదగ్గరికి వచ్చాడు.

"మహారాజా! నీకుమార్తెని నాకు కన్యాదానంచెయ్యి" అంటూ అర్థించాడు.

"ఇతరకులంవా డితడు, బ్రాహ్మడు. పైగా దీనావస్థలో వున్నాడు. ఇతడి కేమిటి నాసుదర్శనని ఇవ్వడమేమిటి?" అన్న ఈసడిం పుతో మాట్లాడకుండా వూరుకున్నాడు దుర్యోధనుడు.

తన కోరిక ఫలించకపోడంతోనే తిరిగివచ్చేశాడు అగ్ని హోత్రుడు యజ్ఞసముద్రంలో తనమూర్తి దాచేసుకున్నాడు; వెలగ డం మానేశాడు.

ఈ విపరీతం చూసి ఋత్విజులూ, మహారాజూ భయపడిపో యారు. "కర్మలో ఏం లోపంవచ్చిందో!" అని తడబడిపోయారు. మంత్రాలతో అగ్ని దేవుణ్ణి స్తోత్రం చేశారు.

బ్రాహ్మలతో రహస్యంగా మెల్లిమెల్లిగా తన అభిలాష తెలియచేశాడు అగ్నిహోత్రుడు. బ్రాహ్మలు రాజుతో చెప్పారు. సంతోషించాడు మహారాజు. అగ్నిభట్టారకుడికి సుదర్శన నిచ్చి

గొప్పగా పెళ్ళిచేశాడు. బ్రాహ్మణకుమారుడై పెళ్ళిపీటలమీద కూచున్నాడు అగ్నిహోత్రుడు. యావన్మందీ ఆశ్చర్యపోయి కళ్ళప్ప గించి చూశారు.

సుదర్శనని పెళ్ళాడి మహోజ్జ్వలంగా ప్రకాశించాడు అగ్ని హోత్రుడు. ఆహుతులమీద ఆహుతులు పరిగ్రహించాడు. దుర్యో ధనుడియజ్ఞం దివ్యంగా సాగింది.

అగ్నిహోత్రుడికి సుదర్శనగర్భంలో వొక కుమారుడు కలి గాడు. అతడిపేరు సుదర్శనుడు. ఉదాత్తమైన గుణవంతు డతడు.

ఆ దినాల్లో నృగమహారాజు* పితామహుడు ఓఘవంతుడు వొక రాజుగా వుండేవాడు. ధర్మం తప్పకండా రాజ్యమేలుతూ వుండేవా డతడు. అతడి కుమారుడి పేరుకూడా ఓఘవంతుడే. ఎంతో కీర్తి మంతు డతడు. అతడికి ఓఘరథుడు అని వొక కుమారుడూ, ఓఘవతి అని వొక కూతురూ కలిగారు.

ఓఘవతికోసం వరుణ్ణి వెదికాడు ఓఘవంతుడు. ఎవ్వరూ నచ్చలే దతడికి. తుదకి సుదర్శనుణ్ణి చూసి, అతడు తనకుమార్తెకి తగినవాడని నిశ్చయించాడు సుదర్శనుడు కూడా ఓఘవతిని ప్రేమించాడు. ఓఘ వతీ సుదర్శనుల వివాహం వైభవంగా జరిగిపోయింది.

"గృహస్థధర్మం పాలించి, మృత్యువుని జయిస్తానని ప్రతిజ్ఞ చేశాడు సుదర్శనుడు. భార్య ఓఘవతితో కలిసి కురుక్షేత్రానికి వెళ్ళాడు. అక్కడ చక్కని పర్ణశాల కట్టుకున్నాడు.

పర్ణశాలలో కాపరంచేస్తూ, భార్యతో అన్నాడు సుదర్శనుడు:

"అతిథుల్ని పూజించడమంటే ఎంతో ఇష్టం నాకు. నువ్వుకూడా అనుకూలంగా వుండి నాకు తోడ్పడాలి. నేను ఇంట వున్నా లేక పోయినాసరే, అతిథిపూజలో లోపంరాకండా చూడాలి. అతిథులు

* చూ. నృగచరిత్ర. రెండో ఆశ్వాసం.

ఏంకోరితే అది ఇచ్చి వాళ్ళని సేవించిన గృహిణీ, గృహయజమానీ ధర్మం నిర్వహించడంలో కృతకృత్యులవుతారు. అతిథి నీశరీరం కోరినా కోప్పడకు. అరమర పెట్టుకోకు. అతడికి ప్రియం కలిగించు. భర్త చెప్పినట్టు చెయ్యడమే భార్య కర్తవ్యం'' అని నొక్కి చెప్పాడు.

ఓనాడు కర్రపుల్లలకోసం అడివికి వెళ్ళాడు సుదర్శనుడు. ఇంతలో వొక అతిథి పర్ణశాలకి వచ్చాడు. ఆసనమూ అదీ వేసి, అతిథిని సత్కరించింది ఓఘవతి. వినయంతో సమ్మానించింది. ఆమె మొహంమీదే చూపులు నిలిపి, కామాతురుడయాడు అతిథి.

''నీమీద మనసుపడుతున్నాను, నాకు ప్రియం కలిగించు. గృహస్థధర్మం తెలియందికాదు నీకు'' అన్నాడతడు.

పరమపతివ్రత ఓఘవతి కావలిసిన ఇతరవస్తువులు ఇస్తానని ఎన్నోవిధాల బోధపరిచిందతణ్ణి. అవేవీ వొల్లనన్నాడు అతిథి.

చిక్కులో పడిపోయింది ఓఘవతి. భర్త నూరిపోసిన మాటలు తనుపుకి తెచ్చుకుంది. అయినా తెగించలేకపోయింది వొకంతట. జంకడానికి భయపడింది. అతిథికోరిక తీర్చడానికీ సంకోచపడింది. కాదు, వొప్పుకుందా మనుకుంది. అంతలోనే చలించింది. ఇలా ఎంతోసేపు వెనకముందులాడింది. తుదకి భర్త చెప్పిన ధర్మం ప్రకారం నడుచుకోడానికే నిశ్చయించుకుంది. సిగ్గుతో మొహం వొంచుకుంది. ''ఒప్పుకున్నాను'' అన్న మాట మెల్లిగా అంది. సంకోచం విడిచిపెట్టింది. అతిథితో ఇంట్లో వొక మరుగుప్రదేశానికి వెళ్ళింది.

ఇంతలో అడివినుంచి కర్రలు పట్టుకు వచ్చేశాడు సుదర్శనుడు. పర్ణశాల గుమ్మంలో నిలబడి భార్యని పిలిచాడు.

''పలక్కు, వూరుకో'' అన్నాడు అతిథి. అతడు శపిస్తాడని భయపడింది ఓఘవతి. పలక్కుండా వూరుకుంది.

గట్టిగా మళ్ళీమళ్ళీ పిలిచాడు సుదర్శనుడు. "ఓ" అన్న పలుకు వినపడలేదతడికి. ఇంట్లోకి వెళ్ళి చూశాడు. భార్య కనపడ లేదు. భయపడిపోయి, మళ్ళీమళ్ళీ ప్రేమతో పిలిచాడతడు.

"నాకు ఆతిథ్యమిస్తోంది. గృహస్థధర్మం తెలిసినవాడివి నువ్వు. కోప్పడకు" అన్నాడు అతిథి మరుగునుంచి.

"సంతోషించాను" అన్నాడు పరమపుణ్యాత్ముడు సుదర్శనుడు," అతిథిపూజ జరిగినకొంప పవిత్రమైందంటారు పండితులు. ఈ మాత్రం తెలుసు నాకు. కనక కోపం తెచ్చుకోను. నామాటలకి నా మనస్సే సాక్షి, భూదేవీ, అగ్నిదేవుడూ, ఆకాశమూ, గాలీ, సూర్యచంద్రులూ కూడా సాక్షులు" అన్నాడు.

అతడు అలా అంటూనే వున్నాడు, "అవును ఇతడిమాట అక్షరాలా నిజం" అంటూ ఆకాశంమీద స్పష్టంగా పలికింది దివ్యవాణి.

ఎంతో ప్రీతితో వచ్చి, అతడిముందు నిలబడ్డాడు అతిథి. చూడ శక్యంకాకండా వెలిగిపోతోంది అతడి మూర్తి.

"ధర్మదేవతని నేను" సుదర్శనుడితో అన్నాడు అతిథి, నీ మనస్సు పరీక్షించడంకోసం ఇలా వచ్చాను. నిశ్చలవ్రతుడివి నువ్వు. నీప్రతిజ్ఞ భంగమైతేచాలు, నిన్ను కబళించాలని నీవెంట నీడలా తిరుగుతోంది మృత్యువు. నువ్వు దాన్ని జయించావు. కామమూ, రోషమూ మొదలైన వికారాలతో కూడా ముందే మనస్సు జయించావు. నీభార్యకూడా పవిత్రురాలు, అస్ఖలితచరిత్ర. సుదర్శనా! నువ్వు ఎప్పుడు కావాలంటే అప్పుడు స్వదేహంతో స్వర్గానికి వెళ్ళ వచ్చు. నీభార్యకూడా నీతో వెళుతుంది.

"ఇంతేకాదు, ఈమె తన తపస్సులో సగంభాగంతో ఓఘవతి అన్నపేర నదిగా ప్రవహిస్తుంది. మిగిలిన సగంతపస్సుతో యథాప్రకారం నీకు తగిన సేవ చేస్తుంది. మీకు నిర్మలమైన యశస్సు కలిగించడంకోసం ఇలా ఏర్పాటు చేశాను."

అలా చెప్పి, వెయ్యి తెల్లగుర్రాలు పూసిన గొప్ప రథంమీద తన లోకానికి వెళ్ళిపోయాడు ధర్మదేవత. అతడు చెప్పినట్టే ప్రవర్తించింది ఓఘవతి. పరమానందం అనుభవించాడు సుదర్శనుడు.

ధర్మరాజా! ఈ కథాభిప్రాయం మనస్సులో నిలుపుకో నాయనా! గృహస్థులకు అతిథిపూజని మించినధర్మం మరొకటి లేదని తెలుపుతోం దిది. అతిథిపూజచేసిన గృహస్థు మృత్యువుని జయిస్తాడు. నేను ఇప్పుడు చెప్పిన ఈ ఇతిహాసం వింటే సమస్తపాపాలూ పోతాయి. అన్ని కోరికలూ నెరవేరతాయి.

ధర్మరాజు :

బ్రాహ్మలతరవాతి మూడుజాతులవాళ్ళూ పవిత్రమైన కర్మలు చేసి, మంచిగుణాలు కలిగివుంటే బ్రాహ్మలవుతారా? వాళ్ళకి బ్రాహ్మణత్వం సంక్రమిస్తుందా?

భీష్ముడు :

బ్రాహ్మణత్వం దుర్లభమైంది. ఎన్నోజన్మ లెత్తాక కాని లభించని ఉన్నతపదం అది. దానివిధానం వివరిస్తాను, విను.

మ తం గు డి క థ

ఇంద్ర మతంగసంవాదనమని వొక ఇతిహాసముంది. అది వింటే సంశయం తీరిపోతుంది.

ఒకానొక బ్రాహ్మడికి మతంగుడని వొక కుమారుడు వుండే వాడు. ఓనాడు తండ్రి మతంగుణ్ణి వొక యజ్ఞానికి పంపాడు. వెళ్ళిన వాడు వెళ్ళినట్టుండక, వొక గాడిదపిల్లని గట్టిగా కొట్టాడు మతంగుడు. ఎంతో బాధపడి, తన తల్లి దగ్గిరికి వెళ్ళి, మొరపెట్టింది గాడిదపిల్ల.

"అవును. వీడు చండాలుడు. కోపమే వీడి స్వభావం" అంటూ పిల్లని వోదార్చింది గాడిద.

పూర్వజన్మకర్మవిశేషంవల్ల జంతువులభాష తెలుసు మతంగుడికి. గాడిదమాటలు విన్నా డతడు.

"ఇది తిట్టుకాదు, నిజం నిరూపిస్తూ అన్న మాట. నేను మాలవాణ్ణా? ఏమిటిది?" అంటూ ఆలోచించాడు మతంగుడు. గాడిద దగ్గిరికి వెళ్ళాడు. నేను చండాలుణ్ణెలా అయ్యానట?" అని అడిగాడు.

"ఒక మంగలివాడితో మీఅమ్మ వ్యభిచరించడంవల్ల నువ్వు పుట్టావు" అంది గాడిద.

ఈమాట విని విచారంపట్టుకుంది మతంగుడికి. యజ్ఞానికి వెళ్ళడం మానేశాడు. ఇంటికి తిరిగివచ్చేశాడు. జరిగిందంతా తండ్రితో చెప్పాడు "శూద్రబీజంతో బ్రాహ్మణస్త్రీకి పుట్టినవాడు చండాలుడే అవుతాడు; ఇందులో సందేహమేముంది? ఏదో శాపంవల్ల పుట్టిందై వుంటుంది గాడిద. ఉన్న మాటే చెప్పింది. అంచేత తపస్సు చేస్తాను. బ్రాహ్మణత్వం సంపాదిస్తాను" అన్నాడు. ఇల్లువొదిలిపెట్టి అడవికి వెళిపోయాడు. అక్కడ గొప్ప తపస్సు చేశాడు.

అతడి తపస్సుచూసి, ఔరా అని మెచ్చుకున్నాడు దేవేంద్రుడు. అతడిముందు ప్రత్యక్షమయాడు. "ఏంకావాలో కోరుకో ఇస్తాను" అన్నాడు.

సంతోషించాడు మతంగుడు. "నాకు బ్రాహ్మణత్వం ప్రసాదించు" అన్నాడు.

"బ్రాహ్మణత్వ మహత్వం తెలియదు నీకు. ఇతర జాతివాడు బ్రాహ్మ డెలా అవుతాడు? మరేదైనా కోరుకో ఇస్తాను" అన్నాడు దేవేంద్రుడు.

"అయితే మహాత్మా! నువ్వు దయచెయ్యి. ఎవ్వరికీ సాధ్యం కాని తపస్సు అస్ఖలితంగా చేస్తాను నేను" అన్నాడు మతంగుడు.

నవ్వుతూ వెళిపోయాడు దేవేంద్రుడు.

ఒంటికాలుమీద నిలబడి నూరేళ్ళు తపస్సు చేశాడు మతంగుడు. మళ్ళీ వచ్చి ప్రత్యక్షమయాడు దేవేంద్రుడు.

"నేను వద్దని చెపుతున్నా మానకుండా వున్నావు. పరమ

దుర్లభమైనదానికోసం ఘోరమైన తపస్సు చేస్తున్నావు. చండాలుడు ఇలా తపస్సుచేస్తే నశించిపోతాడు. కనక తగని పని ఇది. విడిచిపెట్టు. విను, ఇలాటి తపస్సు పదింతలుచేస్తే చండాలుడు శూద్రుడవుతాడు. వందరెట్లుచేస్తే శూద్రుడు వైశ్యుడవుతాడు. వెయ్యిరెట్లుచేస్తే వైశ్యుడు క్షత్రియుడవుతాడు. దానికి పదివేలరెట్లుచేస్తే ఆకాశ మార్గంలో విహరిస్తావు" అని వరమిచ్చి అంతర్ధానమయాడు దేవేంద్రుడు. అంతేకాని మతంగుడికి బ్రాహ్మణత్వంమాత్రం లభించలేదు.

విశ్వామిత్రుడు బ్రాహ్మడెలాఅయాడు?

ధర్మరాజు :

అయితే విశ్వామిత్రుడు బ్రాహ్మడెలా అయాడంటావు?

భీష్ముడు :

గంగాదేవికి తండ్రి అయిన జహ్నుడివంశంలో గాధిమహారాజు పుట్టాడు. అతడికి సత్యవతి అని ఒక కూతురుండేది. భృగువంశంలో పుట్టిన చ్యవనుడి కుమారుడు ఋచీకముని ఆమెని తన కిమ్మని గాధి రాజుని కోరాడు. ఒక్క చెవి నల్లగావున్న తెల్లగుర్రాలు వెయ్యి కట్నమిస్తే కుమార్తెని ఇస్తానన్నాడు గాధిరాజు. "సరే" అన్నాడు ఋచీకుడు. వరుణదేవుణ్ణి ప్రార్థించాడు. "నువ్వు ఎప్పుడు కావాలంటే అప్పుడు ఆగుర్రాలు పుడతాయి" అని వరమిచ్చాడు వరుణుడు. అతణ్ణి దీవించి, గంగానది ఉత్తరాన కన్యాకుబ్జనగరానికి దగ్గరగా వెళ్ళాడు ఋచీకుడు. నియమంతో గుర్రాలు కావాలని తలుచుకున్నాడు. గాధిరాజు ఎలాటి గుర్రాలు కావాలనికోరాడో అలాటి గుర్రాలు ఉత్తరక్షణంలో భూమిలోంచి పుట్టాయి. ఆ ప్రదేశం అశ్వతీర్థమని పేరుపడింది.

ఋచీకుడు గుర్రాలు తీసుకురావడంచూసి, నిర్ఘాంతపోయాడు గాధిరాజు. ఎంతో సంతోషంకూడా కలిగిందతడికి. ఇక కుమార్తె నివ్వనంటే శపిస్తాడేమో అని భయంకూడా కలిగింది. కట్నంగా గుర్రాలు పుచ్చుకుని, కూతుర్ని ఋచీకుడికిచ్చి పెళ్ళిచేశాడు.

సత్యవతిని పెళ్ళిచేసుకుని, గృహస్థధర్మం నిర్వహించాడు ఋచీకముని. కుమారుణ్ణి కనాలని సంకల్పం కలిగి, ఓనాడు భార్యతో, "నీకు కుమారుడు కలిగే చరువు తయారుచేస్తాను" అన్నా డతడు.

అల్లుడిప్రభావం ఎరుగును కనక, సత్యవతితల్లి "అమ్మాయీ! నీభర్త పుణ్యాకర్త, అంచేత నాకు కుమారుడు కలిగినట్టు అతణ్ణి ప్రార్థించుతల్లీ!" అని అంతకి పూర్వమే కూతురితో చెప్పిపెట్టింది. ఆమాట ఇప్పుడు భర్తతో చెప్పింది సత్యవతి.

ధర్మపరుడు కనక రెండు చరువులు తయారుచేశాడు ఋచీకుడు. తన తపశ్శక్తిచేత అందులో వొకటి బ్రాహ్మణకుమారుడు కలిగించేది గానూ, వొకటి క్షత్రియకుమారుడు కలిగించేదిగానూ తయారు చేశాడు. రెండూ సత్యవతికి చూపించాడు. విడివిడిగా వాటిప్రభావం విడమర్చి చెప్పాడు. క్షాత్రమైన చరువు మీ అమ్మకిచ్చి, బ్రాహ్మమైన చరువు నువ్వు పుచ్చుకో. ఋతుకాలంలో మీఅమ్మ రావిచెట్టునీ, నువ్వు మేడిచెట్టునీ కౌగిలించుకుని, ఈచరువులు ఉపయోగించండి" అని నియోగించాడు. అయితే దైవికంగా చరువులు రెండూ తారుమా రయాయి. తల్లిచరువు కూతురు పుచ్చుకుంది. కూతురు చరువు తల్లి పుచ్చుకుంది. ఈకారణంగా తల్లీకూతుళ్ళ గర్భాలలో పిండాలు తారుమారయాయి.

మహానీయుడు ఋచీకుడు. దివ్యబోధతో అదంతా తెలుసుకున్నా డతడు. సత్యవతిగర్భం చూసి, "అయ్యో. నీకడుపులోబిడ్డ బ్రాహ్మడు కాడు. క్రూరుడైన క్షత్రియుడు. చరువు తారుమారయింది" అన్నాడు.

భర్తచెప్పింది విని ఎంతో బాధపడింది సత్యవతి. "నీకొడుకు బ్రాహ్మడు కాకపోతే ఏముంటుంది లోకం? మహాతపశ్శాలివి నువ్వు. అలా కాకండా చెయ్యి. ఈ వరంమాత్రం నాకు దయచెయ్యి" అంటూ కాళ్ళావేళ్ళాపడింది సత్యవతి.

"సరే" అంటూ కనికరించాడు ఋచీకుడు. నీకొడుకు బ్రాహ్మడే అవుతాడు. వాడి కుమారుడిలో క్షత్రియధర్మం వృద్ధిపొందుతుంది" అన్నాడు. అంచేత సత్యవతి కొడుకు జమదగ్ని బ్రహ్మతేజస్సుతోనూ, ఆమె మనవఁడు పరశురాముడు క్షత్రియతేజస్సుతోనూ ప్రఖ్యాతులయారు.

సత్యవతితల్లి, గాధిభార్య విశ్వామిత్రుణ్ణి కంది. అతడు రాచబిడ్డడే అయినా చరువుప్రభావంవల్లా, చెట్టుగుణంవల్లా ఉత్తమ బ్రాహ్మణగుణంతో గొప్ప తపస్సు చేశాడు.

వీతహవ్యుడు బ్రాహ్మడెలా అయాడు?

ధర్మరాజు :

వీతహవ్యుడనే రాజు కూడా బ్రాహ్మడయాడని విన్నాను. దాని కేమిటి కారణం?

భీష్ముడు :

మనువుకుమారుడైన శర్యాతివంశంలో హైహయుడని వొకరాజు వుండేవాడు. వత్సదేశం పాలించేవాడతడు. అతడికే వీతహవ్యుడనికూడా పేరు. పదిమంది భార్యలతడికి. వందమంది కుమాళ్ళని కన్నాడతడు. అందరూ వీరులు, ప్రబలులు, మహారథులు. పరాక్రమమంటే వల్లమాలిన సరదా వాళ్ళకి. కాశీరాజైన హర్యశ్వుణ్ణి యుద్ధానికి పిలిచి, చంపేశారు వాళ్ళు. హర్యశ్వుడి కొడుకు సుదేవుడు కాశీరాజ్యానికి పట్టంకట్టుకున్నాడు. అతడిమీదా దండెత్తారు హైహయుడి కుమాళ్ళు. అతణ్ణీ చంపేశారు. సుదేవుడి కుమారుడు దివోదాసుడు కాశీకి రాజయాడు. అతడిమీదా దాడిచేశారు హైహయుడి కుమాళ్ళు. అతడి సైన్యాలు హతమార్చారు.

ఓడిపోయి, పారిపోయాడు దివోదాసుడు. ఆ వెళ్ళడం వెళ్ళడం తిన్నగా భరద్వాజముని ఆశ్రమానికే వెళ్ళాడతడు. భరద్వాజమునిని

ఆశ్రయించాడు. హైహయుడి కుమారుళ్ళు తన సంతతి సంహరించారని విన్నవించాడు.

"భయపడకు" అని అభయమిచ్చాడు భరద్వాజుడు. "శత్రువుల్ని గెలవగలిగిన కుమారుణ్ణి నీకు ప్రసాదిస్తాను" అంటూ అతడి చేత పుత్రకామేష్టి చేయించాడు.

దివోదాసుడికి కుమారుడు కలిగాడు. పుట్టుకతోనే పదమూడేళ్ళప్రాయంవాడయ్యాడతడు. అతడిపేరు ప్రతర్దనుడు. మహాత్ముడైన భరద్వాజముని అనుగ్రహంవల్ల వేదాలలోనూ, ధనుర్వేదంలోనూ త్వరలోనే గొప్పవాడయ్యాడతడు. చూడశక్యంకాకుండా వుండేది అతడి తేజస్సు. అతడికి యువరాజ్యపట్టం కట్టాడు తండ్రి దివోదాసుడు.

తండ్రి అనుమతి పొంది, సేనలతో వత్సదేశంమీద దాడి చేశాడు ప్రతర్దనుడు. వీతహవ్యుడి కుమారుళ్ళందరినీ చంపేశాడు. ఆ వూపున తనమీదికి రావడం చూసి, భృగుముని ఆశ్రమానికి పారిపోయాడు వీతహవ్యుడు. అతణ్ణి తన శిష్యుల్లో చేర్చుకున్నాడు భృగువు.

వీతహవ్యుణ్ణి వెంటాడుతూ భృగువు ఆశ్రమానికి వెళ్ళాడు ప్రతర్దనుడు. వినయంగా భృగుమునికి నమస్కారం చేశాడు.

"ఇలా ఎందుకు వచ్చావు?" అని అడిగాడు భృగువు.

"మహాత్మా! మధ్యవర్తివై నామనవి చిత్తగించు" అంటూ వీతహవ్యుడి కుమారుళ్ళు తనకులం నాశనం చెయ్యడమూ, తాను వత్సదేశంమీద దండెత్తడమూ, వీతహవ్యుడు పలాయనం చిత్తగించడమూ చెప్పాడు. "మునీంద్రా! వీతహవ్యుడు నీ ఆశ్రమానికి వచ్చాడు. అతణ్ణి హతమార్చడంకోసం వచ్చాను" అన్నాడు.

"ఇక్కడ క్షత్రియుడు ఎవ్వడూ లేడు. ఉన్నవాళ్ళందరూ బ్రాహ్మణులే. కావలిస్తే వచ్చి చూడు" అని తన శిష్యులందరినీ చూపించాడు భృగుముని.

చూశాడు ప్రతర్దనుడు. నవ్వుతూ ముని పాదాల మీద వాలాడు.

"మునీంద్రా! కృతార్థుణ్ణయాను. నాపగవాణ్ణి జాతినుంచి తప్పించావు. నీమాట అమోఘమైంది, అసత్యంకాదు. సెలవుతీసుకుంటాను. అనుగ్రహించు" అన్నాడు.

అతణ్ణి సెలవిచ్చి పంపేశాడు భృగుముని. అతడిమాటకి అడ్డు లేదు. వీతహవ్యుడు బ్రాహ్మడయాడు.

వీతహవ్యుడికి గృత్సమదుడు అని దేవేంద్రుడిలాటి కుమారుడు కలిగాడు. గృత్సమదుడి కొడుకు సుతేజసుడు (సుచేతుడు). సుతేజసుడి కొడుకు వర్చసుడు. వర్చసుడి కొడుకు విహవ్యుడు. విహవ్యుడి కొడుకు వితత్యుడు. వితత్యుడి కొడుకు సత్యుడు. సత్యుడి కొడుకు సంతుడు. సంతుడి కొడుకు శ్రీవసుడు. శ్రీవసుడి కొడుకు తముడు. తముడి కొడుకు ప్రకాశుడు. ప్రకాశుడి కొడుకు వాగీంద్రుడు. వాగీంద్రుడి కొడుకు ప్రమతి. ప్రమతి కొడుకు రురుడు. రురుడి కొడుకు శునకుడు. శునకుడి కొడుకు శౌనకుడు. వీళ్ళంతా మహాపురుషులు. ఇలా మహావిద్యావంతులైన మునివంశానికి మూలపురుషుడయాడు మహారాజు వీతిహోత్రుడు.

ధర్మరాజా! ఇంక ఏమడుగుతావో అడుగు.

దైవమా పౌరుషమా ఏది గొప్పది?

ధర్మరాజు :

దైవమా, పౌరుషమా – ఈ రెంటిలో ఏది గొప్పది?

భీష్ముడు :

వెనకటికి ఇలాగే వసిష్ఠుడు బ్రహ్మదేవుణ్ణడిగాడు. బ్రహ్మదేవుడు చెప్పినమాటల సారాంశమే నీకు చెపుతాను, ఆలకించు.

"పౌరుషం పొలంవంటిది. దైవం విత్తనంవంటివాడు. రెండూ

సూత్రపడితేనే ఫలం ఫలిస్తుంది. పురుషుడు పనిచెయ్యకపోతే దైవం ఫలమెలా కలిగిస్తాడు ? జనంచేసిన పనికి దైవం అనుకూలిస్తే ఫలం కలుగుతుంది. దైవసహాయం లేకపోతే పౌరుషంవల్ల ఫలం కలగదు. విత్తనం సహకారి కానప్పుడు వృత్తి పొలం కొర్నభూమి అవుతుంది, కాని పంట పండదు కదా!

"మేలుచేస్తే రెండులోకాలలోనూ మేలే కలుగుతుంది. కీడు చేస్తే కీడే కలుగుతుంది, తప్పదు. అంచేత ఏదైనా పురుషప్రయత్నం బట్టే వుంటుంది. ప్రయత్నం ఎలాటిదైతే ఫలసిద్ధీ అలాటిదే అవుతుంది.

"అగ్గినిప్పు రవంతే అయినా గాలి సాయపడి బ్రహ్మాండమంతా చుట్టపెడుతుంది. అలాగే మంచిపని ఏమాత్రమైనా, దైవం అనుకూలిస్తే ఎంతయినా వృద్ధిపొందుతుంది.

"నేయి తరిగిపోతే దీపం ఆరిపోతుంది. అలాగే కర్మసిద్ధి నశిస్తే దైవానుకూల్యంకూడా నశిస్తుంది.

"పరశురాముడూ, భృగువూ, బలీ మొదలైన మహనీయులు కర్మ క్షీణించిపోడంవల్లే దైవప్రభావంకూడా కోలుపోయారు. కర్మా విధీ – ఈరెండూ రెండే. రెండింటిలో ఏదీ తేలికైంది కాదు.

"కార్యఫలం సిద్ధించడంకోసం పౌరుషమూ, దైవమూ రెండూ కావాలి. అంచేత రెండూ సమానమైనవే.

ఏం మంచిపనిచేస్తే ఏంఫలం కలుగుతుంది ?

ధర్మరాజు :

ఏ సత్కర్మచేస్తే ఏం ఫలం కలుగుతుంది ?

భీష్ముడు :

దారినడిచి అలిసినవాడికి అన్నంపెడితే దానిఫలం ఇంతా అంతా కాదు. ఎంతో గొప్పదది.

అగ్నినారాధించినవాడు పురుషశ్రేష్ఠుడవుతాడు.

ఏయే పదార్థాలు దానమిస్తే ఆయాపదార్థాలు అధికమవుతాయి.

మౌనం అవలంబిస్తే జ్ఞానశక్తి అధికమవుతుంది.

తపస్సువల్ల భోగం లభిస్తుంది.

అహింస అవలంబిస్తే రూపమూ, బలమూ, జ్ఞానమూ, ఐశ్వర్యమూ లభిస్తాయి.

బ్రహ్మచర్యంవల్ల పరమాయువు సిద్ధిస్తుంది.

ఉపవాసంవల్ల చిత్తశుద్ధి కలుగుతుంది.

పళ్ళూ, నీళ్ళూ మాత్రం ఆహారంగా చేసుకుంటే రాజ్యం లభిస్తుంది.

ఆకులు ఆహారం చేసుకుంటే స్వర్గం సిద్ధిస్తుంది.

శ్రుతులు (వేదాలు) చదవడంవల్ల సౌఖ్యం కలుగుతుంది. అర్థబోధవల్ల సుగతి కలుగుతుంది.

సత్యవ్రతంవల్ల ముక్తి కలుగుతుంది.

కాలానుగుణ్యంగా చెట్లలో ఆకులూ, పువ్వులూ, పళ్ళూ పుట్టినట్లు, సమయానుకూలంగా కర్మలనుబట్టి శుభాశుభాలు ప్రాప్తిస్తాయి కర్తకి.

ముసిలితనంవచ్చి తల పండిపోతుంది, పళ్ళు వూడిపోతాయి. కళ్ళు కనపడవు. చెవులు వినపడవు. అయినా ఆశ అంతరించదు. ప్రాణంపోయినదాకా వొదిలిపెట్టని రోగం ఆశ. అల్పబుద్ధులు ఆశ వొదిలించుకోలేరు. సుఖం కావలిసిన పండితులుమాత్రం మనస్సులో ఆశకి చోటివ్వరు ఆశాపరులు తాముచేసిన పాపాలకి దుఃఖం అనుభవిస్తారు; పుణ్యాలకి సుఖం అనుభవిస్తారు. ఆశలేనివాళ్ళు అంటీముట్టకండా వుంటారు. సుఖదుఃఖాలు రెండూ వాళ్ళ పొంతికి రావు.

ధర్మరాజా! మునులుచెప్పిన విషయ మిది. నీకు నేను ఉపదేశించాను. ఇంకా ఏం వినాలనుందో అడుగు.

ఆశ్రయం వొదలిపెట్టకూడదు

ధర్మరాజు :

నిజాశ్రయానికి ఆధారుడైన పురుషుడి విషయంలో భక్తులు ఎలా ప్రవర్తించాలి?

భీష్ముడు :

కాశీరాజు దేశంలో వొక బోయవాడు వుండేవాడు. అతడు వేటకి వెళ్ళి, వొక లేడిమీద విషం పూసిన బాణం వేశాడు. గురితప్పి వొక చెట్టుకి తగిలింది బాణం. పువ్వులతోనూ, కాయలతోనూ కలకలలాడుతూ వుండేది చెట్టు. విషబాణం తగిలి ఎండిపోతూవచ్చిందది. దాని తొర్రలో గొప్ప చిలకపిట్ట వొకటి నివసిస్తూ వుండేది. అంత వరకూ తనకి ఆశ్రయమిచ్చిన చెట్టు వొదిలి వెళ్ళిపోలేదది ఎండకీ, గాలికీ భయపడకుండా ధైర్యంతో ఆ తొర్రలోనే వుండేది.

ఉత్తమమైన చిలకపిట్ట ప్రవర్తన తెలుసుకుని, దేవేంద్రుడు దానిదగ్గిరికి వచ్చాడు.

"చిలకా! ఈ చెట్టు ఎండిపోయింది. ఈ అడివిలో పళ్ళతో నిండిన మహావృక్షాలు ఎన్నో వున్నాయి. వాటిమీదికి వెళిపోక, ఈ చచ్చిన చెట్టు పట్టుకు వేలాడతావేమీ?" అని అడిగాడు.

"దేవేంద్రా! ఇన్నాళ్ళూ పళ్ళు పండుతూ నాకు ఆశ్రయమిచ్చింది ఈ చెట్టు. ఇప్పుడు ఎండిపోయిందని వొదిలివెళ్ళడం న్యాయమా? అది కృతఘ్నత కాదా?" అంది చిలక.

ఆశ్చర్యపోయాడు దేవేంద్రుడు. "ఇదేదో పూర్వకర్మవల్ల చిలకపిట్ట అయింది. కాకపోతే నన్నెలా తెలుసుకుంది? దీనికి మేలు చేస్తాను" అని భావించాడు.

"చిలకా! నీ పలుకులు విని సంతోషించాను. వరం కోరుకో ఇస్తాను" అన్నాడు.

"ఈచెట్టు పచ్చగా పూర్వంలా అయి, అభ్యుదయంపొందినట్టు అనుగ్రహించు" అంటూ ప్రార్థించింది చిలక.

అమృతం చిలకరించాడు దేవేంద్రుడు. బతికి వెనకటికంటె పచ్చగా కలకలలాడింది చెట్టు. ఉత్తములైన ఆశ్రితులు ప్రభువుకి ఇలాగే మేలుచేస్తారు.

ప్రభువులు మన్నించవలిసిన వాళ్ళు

ధర్మరాజు :

ప్రభువులు ఎవళ్ళని మన్నించాలి?

భీష్ముడు :

తపస్సూ, స్వాధ్యాయమూ మొదలైన కర్మలవల్ల ఉభయ లోకాలూ వశంచేసుకోగల బ్రాహ్మలు మన్నించదగ్గవాళ్ళు ప్రభువుకి. భార్యకి భర్త ఎలాటివాడో రాజుకి బ్రాహ్మడు అలాంటివాడు. 'బ్రాహ్మడు' అన్న మాటే పవిత్రమైంది. దేవేంద్రుడంతవాడికైనా సరే, బ్రాహ్మడు సంతోషించాడంటే సుఖాలు కలిగిస్తాడు. కోపం తెచ్చుకున్నాడా ఆపదలపాలుచేస్తాడు.

రాజు బ్రాహ్మణ్ణి కన్నకొడుకులా పోషించాలి; గురువులా సేవించాలి; అగ్నిలా పూజించాలి. ఈ విషయంలో వేదాలు ఏమన్నాయో చెపుతాను, సావధానంగా విను.

ఓమాటు వేదాలు తమలో తాము గోష్ఠిచేశాయి. "బ్రాహ్మణ జాతిని పరాభవిస్తే చేసినపుణ్యాలన్నీ వూడ్చుకుపోతాయి" అంది ఋగ్వేదం.

"జపమూ, హోమమూ మొదలైన కర్మలకంటే బ్రాహ్మడికి భోజనంపెట్టడమే గొప్ప" అంది యజుర్వేదం.

"ఒకనెల బ్రాహ్మణపూజచేస్తే చేసుకున్న పాపాలన్నీ పటాపంచలవుతాయి" అంది సామవేదం.

"బ్రాహ్మల్ని ఆదరించకపోతే వచ్చిన కీడుకంటే కీడు లేనే లేదు" అంది అథర్వణవేదం. దేవఋషులవల్ల విన్నమాట ఇది.

పరమధర్మం

ధర్మరాజు!

ధర్మాలన్నిటిలోకీ పరమశ్రేష్ఠమైన ధర్మమేది?

భీష్ముడు :

మద్రరాజు శల్యుడు వోమాటు వ్యాసదేవుడుకి పాదాభివందనం చేసి, "తెలుసుకోదగినవాటన్నిటిలోకీ దేన్ని తెలుసుకోడం గొప్ప?" అని అడిగాడు.

"విష్ణుదేవుణ్ణి తెలుసుకోవడం గొప్ప" అని చెప్పాడు వ్యాసముని, "యజ్ఞమూర్తి విష్ణుదేవుడు. అతడే యజ్ఞం. అతడే యజ్ఞభోక్త. యజ్ఞఫలమున్నూ అతడే. విష్ణుదేవుడే శ్రీకృష్ణుడు.

"శల్యా! వోనాడు కృష్ణుడు వింటూవుండగానే కొంతమంది బ్రాహ్మలు అతణ్ణి ఉద్దేశించి నన్ను అడిగారు. 'ఇతడు యాదవుడైన వసుదేవుడి కుమారుడు కదా! కంసుడి చెల్లెలైన దేవకి కడుపున పుట్టాడు. ఇతణ్ణి యజ్ఞపురుషుడని స్తుతించడంలో ఏమిటి ఆంతర్యం?' అని. వాళ్ళమాటలు విని నవ్వాడు శ్రీకృష్ణుడు. 'వీళ్ళు అడిగిన ప్రశ్నకి సమాధానం చెప్పు' అని ఆదేశించాడు నన్ను. అతడికి నమస్కరించేసి, బ్రాహ్మలతో అన్నాను

"వేదమయుడు ఈయన, విష్ణుదేవుడు, వేదవేద్యుడు. ఇతణ్ణి తెలుసుకోవడమే ఉత్తమబ్రాహ్మణత్వసిద్ధి' అని చెప్పాను. నా మాటలు వినకున్నారు వాళ్ళు. ఆ భావంతోనే కృతకృత్యులున్నూ అయారు."

వ్యాసుడు ఇలా చెప్పడంతో నిర్మలమనస్సుతో చరితార్థుడయాడు శల్యుడు.

ధర్మరాజా! ఈ పరమధర్మం నువ్వు ఎరుగుదువని తెలుసు నాకు. అయినా అడిగావు కనక వివరించాను.

ధర్మరాజు :

గరుత్మంతుడు మహానుభావుడని విన్నాను. అతడి చరిత్ర వినాలని అభిలాష అధికంగా వుంది.

ధర్మరాజు ఇలా అడగడంతోనే కృష్ణుడి కేసి చూశాడు భీష్ముడు. "కృష్ణా! నువ్వే గరుత్మంతుడివి అని విన్నాను. చెప్పనా?" అన్నాడు.

"తప్పకండా" ప్రసన్నమైన మొహంతో అన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు, "ధర్మరాజు కోరిక తీర్చడమే మన కర్తవ్యం."

కృష్ణుడి అనుమతిపొంది, ధర్మరాజుతో గరుత్మంతుడి చరిత్ర ఎత్తుకున్నాడు భీష్ముడు :

గరుత్మంతుడి చరిత్ర

కశ్యపుడు తన భార్యలైన వినతనీ, కద్రువనీ "వరంకోరుకోండి, ఇస్తాను" అన్నాడు. వెయ్యిమంది కొడుకుల్ని కోరుకుంది కద్రువ. ఇద్దరు కుమాళ్ళు కావా లంది వినత. "అలాగే కానీండి" అన్నాడు కశ్యపుడు.

కద్రువకి వెయ్యిగుడ్లు పుట్టాయి. వినతకి రెండుగుడ్లు కలిగాయి. వాటిని కుండల్లో పెట్టి భద్రపరిచారు వాళ్ళు.

అయిదువందల సంవత్సరాలు గడిచాక కద్రువ పెట్టిన వెయ్యి గుడ్లలోనూ వెయ్యి పాములు పుట్టాయి. ఎంతో తేజస్సూ, బలమూ కలిగి వుండే వవి. వినత గుడ్లు రెండూ మాత్రం అలాగే వుండేవి.

సవతికి పిల్లలు పుట్టి, తనకి ఇంకా పుట్టక పోడంవల్ల మచ్చరం తెచ్చుకుంది వినత. ఆగలేక, వొక గుడ్డు పగలగొట్టిం దామె. అందులోంచి వొక పక్షి పుట్టింది. పైభాగంతప్ప కిందిభాగం ఇంకా ఏర్పడ లేదు దానికి. చూసి, వలవలా ఏడ్చింది వినత.

"మేం ఇద్దరం మహాశరీరాలతో మహాబలవంతులమై పుట్టవలిసింది. మచ్చరంవల్లా, చపలత్వంవల్లా సగంలో పగలగొట్టేశావు గుడ్డు. దీనిఫలం అనుభవిస్తావు. సవతికి దాసి వవుతావు" అని శాపం పెట్టింది సగంశరీరంతో పుట్టిన పక్షి.

వెలవెలపోయింది వినత. వడవడా వడికిపోయింది. తల్లి అవస్థ చూసింది పిట్ట. "అమ్మా, భయపడకు, విధివశంగా సంభవించిందిది. అయిదువందల సంవత్సరా లయాక రెండోగుడ్డులో నాతమ్ముడు పుడతాడు. అంతవరకూ ఎలాగో ధైర్యంతో దాన్ని కాపాడు భద్రంగా. నా తమ్ముడు మహాపరాక్రమవంతుడవుతాడు. మహాబలవంతు డవుతాడు. నాకొరత అతడే తీరుస్తాడు. మూడులోకాలూ ఔరా అన్నపని చేస్తాడు. నీ దాసిసత్వం పోగొడతాడు నీకు మహానందం కలిగిస్తాడు" అంది.

అలా తొలిబిడ్డ వికలాంగుడు కావడమూ, తనకి శాపం రావడమూ – ఈ రెంటివల్లా ఎంతో దుఃఖపడింది వినత. కొడుకు నిర్దేశించిన కాలంకోసం కనిపెట్టుకుని, రెండోగుడ్డు ఎంతో భద్రంగా కాపాడుతూ వచ్చింది.

అయిదువందలేళ్ళు గడిచాక ఆగుడ్డు పగిలింది. అందులోంచి గొప్పమెడా, దృఢమైన శరీరమూ, ప్రకాశవంతమైన ముహమూ, ఎర్రటి నేత్రాలూ, గొప్ప శిరస్సూ, అందమైన మంచి రెక్కలూ కలిగి గరుత్మంతుడు పుట్టాడు. అప్పుడే ఉదయిస్తున్న బాలసూర్యుడిలా వున్నాడతడు. కళ్ళు వేసుకగా కనపడుతున్నాడు.

వినత తొలికొడుకు ఎర్రగా ప్రకాశిస్తున్న శరీరంతో అరుణుడు, రథసారథిగా సూర్యుణ్ణి సేవించడంకోసం ఆకాశవీథికి ఎగిరిపోయాడు.

పుట్టగానే తల్లిని వొదిలి స్వేచ్ఛగా ఎగిరాడు గరుత్మంతుడు. బ్రహ్మదేవుడు తనకోసం సిద్ధంచేసిన ఆహారం తిని, శరీరం పెంచు

కున్నాడు. సిద్ధులూ, సాధ్యులూ ఎంతో ముద్దుగా చూశారతణ్ణి. అంతటా ఆడుతూ, పాడుతూ, సంతోషంగా తిరిగా డతడు.

ఇలా వుండగా వోనాడు వినతా, కద్రువా వినోదంగా సముద్ర పొడ్డు అడివిలో తిరగడానికి వెళ్ళారు. ముక్కుతో చివురాకులు చించుకుంటూ, కోకోమని సన్నగా కూస్తున్న కోకిలల సొంపూ, పువ్వుల తేనెలు తాగి వొళ్ళు తెలీని మత్తుతో మురిసిపోతున్న తుమ్మెదల మోతా, ఆరమగ్గినపళ్ళు తింటూ తమలోతాము కలుకుతూ పలుకుతున్న చిలకల కలకలమూ. సరోవరాల్లో జతలుజతలుగా క్రీడిస్తున్న హంసల నడకలూ, కెరటాలమీంచి తేలివచ్చి పూలతీగల మీద వూగులాడుతున్న పిల్లగాలుల అల్లరీ – ఇవన్నీ చూస్తూ, వింటూ, మెచ్చుకుంటూ ఎంతోసేపు తిరిగారు వాళ్ళు.

ఇంతలో అల్లంతదూరాన వొక గుర్రం కనపడింది వాళ్ళకి. చందమామ కాంతి తెచ్చి పోతపోసినట్టు, పాలసముద్రం కెరటం తెచ్చి అచ్చుగుద్దినట్టు శివుడి జటాజూటంలోని గంగానది నురుగుతో తయారుచేసినట్టు తెల్లగా, ఎంతో అందంగా, అపురూపంగా వుందది. పాలసముద్రంలో పుట్టిన ఉచ్చైశ్రవమది. స్వేచ్ఛగా అక్కడ తిరుగుతూవుంది వచ్చి.

"ఎంచక్కా వుందే గుర్రం తెల్లగా పుచ్చపువ్వులాగ" అంది, చూసి వినత.

"తోకమీదమాత్రం నల్లగా వుంది" అంది కద్రువ.

"అదేమిటే, నవ్వులాలకంటున్నావా? నిజమే అంటున్నావా? నీచూపు పొరపడలేదు కదా!" అంది వినత.

"ఏంమాటన్నావే! నల్లగా కనపడలేదే నీకు? ఊరికే చెపుతున్నాననేటే నేను?" అంది తలూపుతూ గట్టిగా కద్రువ.

తేరిపారచూసి, "అబ్బే, నలుపన్నమాటే లేదు" అంది వినత ఖచ్చితంగా.

"వాదా లెందుకూ? పందెం వేస్తావా?" అంది కద్రువ దురుసుగా.

"ఏం పందెం వేస్తావో వెయ్యి, నేను సిద్ధంగా వున్నాను" అంది వినత.

"నువ్వు గెలిస్తే నీదాసిగా వుంటాన్నేను నేను గెలిస్తే నువ్వు నాదాసిగా వుండాలి. ఇదే పందెం మరి. వొడ్డుతావా?" వినత మొహంలోకి సూటిగా చూస్తూ అడిగింది కద్రువ తెగబడి.

అరుణుడు పెట్టిన శాపం ప్రేరేపిస్తోంది, తానుమాత్రం ఏంచెయ్యగలదు వినత! సవతితో పందెంవేసి, సరే, అంటే సరే, అం దామె.

సవతులిద్దరూ పంచమహాభూతాలసాక్షిగా పందెం వేసుకున్నారు.

"దగ్గిరికి వెళ్ళి చూద్దాం పద అంది వినత.

"ఇంటిదగ్గిర పనికి వేళయిపోయింది. మళ్ళీవచ్చి గుర్రం చూద్దాం. ఏం మించిపోయిందని!" అంటూ మిష పెట్టి, అప్పటికి గుర్రం చూడడం తప్పించేసింది కద్రువ. ఇద్దరూ ఇంటికి వచ్చేశారు

ఇంటికి వచ్చాక కపటబుద్ధితో కొడుకుల్ని పిలిచింది కద్రువ. వాళ్ళముందు కంట తడిపెట్టుకుంది.

"వినతా నేనూ సముద్రపొడ్డుకి వెళ్ళాం. అక్కడ అచ్చంగా తెల్లటి అందమైన గుర్రం చూశాం. 'కేవలం తెల్లగా వుంది గుర్రం' అంది వినత. దానిమాట కాదనడానికి 'గుర్రంతోక నల్లగావుంది చూశావా?' అన్నాను నేను. దానిమీద వాదన పెరిగింది. ఇద్దరమూ పందెం వేసుకున్నాం. ఓడినవాళ్ళు గెల్చినవాళ్ళకి సేవచెయ్యాలి అని పందెం. సవతికి సేవ ఎలా చేసేది నేను? అంచేత నాయనలారా! గుర్రంతోక నల్లగా చెయ్యండి మీరు" అంది.

తల్లిమాటలు విని, వాసుకి మొదలైనవాళ్ళు. "ఇది ధర్మం కాదు" అన్నారు. "గిదిచేసి, పందెం గెలవడం పాపం; క్షేమం

కాదు. అదీకాక, ఆలోచిస్తే వినతకూడా అమ్మే మాకు. ఏమైతే అవుగాక, ఈ పాపంమాత్రం తగనిపని మాకు. కాదూపోనూ అంటే పరాయిదేశానికి పోతాం. కనక ఈపనికి నిర్బంధించకు నువ్వు" అంటూ స్పష్టంగా చెప్పేశారు. చెప్పినప్రకారం తల్లిని వొదిలేసి, ఎక్కడెక్కడికో వెళ్ళిపోయారు కొందరు.

అలా వెళ్ళిపోయిన వాళ్ళమీద ప్రేమవిడిచిపెట్టి కస్సుమంది కద్రువ.

"చంద్రవంశంలో, మహాముని నరుడు పాండురాజు భార్య కుంతీగర్భంలో అర్జునుడై పుడతాడు. అతడి మునిమ్మనవడు జనమేజయుడు సర్పయాగం చేస్తాడు భయంకరమైన ఆ హోమాగ్నిలో మాడి చస్తారు మీారు" అంటూ శాపంపెట్టింది నిష్ఠురంగా. ఈ శాపానికి భయపడిపోయారు కొంతమంది నాగకుమాళ్ళు. "అమ్మా మేం గుర్రంతోక నల్లగా చేస్తాం" అంటూ చరుచున బయలుదేరి వెళ్ళారు. గుర్రంతోక పట్టుకుని. నల్లటి రోమాలుగా తయారయారు.

చూసి. సంతోషంతో ఎగిరిపడింది కద్రువ. వినతని తీసుకు వెళ్ళింది. పాపం, ద్రోహం ఎరగదు వినత. చూసి వెలవెలపోయింది.

"విచారమెందుకే, నా దాసీగా వుండు" నవ్వుతూ అంది కద్రువ.

సిగ్గూ, దుఃఖమూ దిగమింగుకుంటూ సవతికి దాసిగా కుదిరింది వినత. సత్యమూ, వినయమూ మొదలైన మంచిగుణాలుకల సాధ్వి ఆమె. ఆమెకళ్ళలో దుమ్ముకొట్టి. ఆమెని దాసిగాచేసుకుంది కద్రువ. నీచమైన పనిపాట్లు చెప్పి, వినతని అష్టమైన అగచాట్లూ పెట్టేదామె.

పరమసాధ్వి వినత. తన పెద్దకొడుకు చెప్పినమాటలు తలుచుకుంటూ, రెండోకొడుకుమీద ఆశపెట్టుకుని సవతిదగ్గిర దాసీపనిచేస్తూ వుండేదామె, వొళ్ళువొంచకుండా.

యావనదర్పంతో, అంతకంతకీ జవసత్వాలు పెరిగి, శరీర

బలంతో ఉద్ధతుడయాడు గరుత్మంతుడు. బ్రహ్మదేవుడు లాలిస్తూ వుంటే, మనస్సులో గర్వం పెంచుకుంటూ తిరిగేవా డతడు.

ఓనాడు నారదముని ఎదురయా డతడికి. భక్తిపూర్వకంగా అతడికి ప్రణామంచేసి నుంచున్నాడు గరుత్మంతుడు.

"గరుత్మంతా!" నెమ్మదిగా అతడితో అన్నాడు నారదముని, "మీఅమ్మ సవతిదగ్గర దాసీగావుండి నలిగిపోతున్నాది. ఆమాటే పట్టించుకోకండా ఇలా తిరుగుతున్నావు నువ్వు పూలరంగడిలాగ. ఇదేమన్నా బాగుందా చెప్పూ?"

"మాఅమ్మ దాసీగా వుందా? ఏమిటి దీనికి కారణం?" తడబడుతూ అడిగాడు గరుత్మంతుడు.

వినతా కద్రువలు సముద్రపొడ్డున గుర్రం చూసింది మొదలు జరిగిందంతా పూసగుచ్చినట్టు స్పష్టంగా వినిపించాడు నారదముని.

విని, విచారమూ, కోపమూ, పురిపెట్టినట్టయి ఎంతో ఇదై పోయాడు గరుత్మంతుడు. "బావుంది, అప్ప మేలుచేసింది, చెల్లెలు కులుకుతోంది" అంటూ వాయువేగంతో ఎగిరి ఇంటికి వెళ్ళా డతడు. మాటాడకండా తల్లికి పాదాభివందనం చేశాడు. దుఃఖంతో కద్రువ దగ్గిరికి వెళ్ళాడు. వినయంగా ఆమెకి నమస్కారం చేశాడు.

"అమ్మా!" మెల్లిమెల్లిగా బరువైన గొంతుకతో అన్నా డతడు, "నీచెల్లెలు నీ దాసిగా సేవచేస్తూవుంటే నీకు వొరిగిపడేగొప్ప ఏముంది చెప్పూ? కనికరించి ఈమెని వొదిలిపెట్టు. ఎంతో గౌరవం వస్తుంది నీకు. నేనుకూడా నీ కొడుకునే కదా! నామొహంచూసైనా జాలిపడు. ధర్మమూ, అధర్మమూ – ఇవేవీ చెప్పడంలేదు నేను. అవన్నీ నాకెందుకూ? మా అమ్మకి బానిసత్వం రావడం దైవకృత్యం. అయిందేదో అయింది. ఇప్పుడు విడిచిపెట్టేశావా సంతోషిస్తాను" అన్నాడు.

"బావుంది!" గరుత్మంతుడి మాటలు విని, మొహంతిప్పు

కుంటూ అందుకుంది కద్రువ, "బలవంతుడివి నువ్వు. మాట కారివి. కనక నేరుపుగా చెపుతున్నావు. మీ అమ్మకి మేలుచెయ్యాలనే నీ నిశ్చయమైతే ఈ పోట్లాటలతో పనిలేదు, విను. అమృతం తెచ్చిపెట్టు. అమృతం తెచ్చావా, మీ అమ్మని దాసీగా వుంచను, వొదిలేస్తాను, తల్లీకుమాళ్ళు సంతోషిద్దురుగాని" అంది.

"సరే" అని వొప్పుకున్నాడు గరుత్మంతుడు. తిన్నగా తండ్రి కశ్యపుడి దగ్గిరికి వెళ్ళాడు. కద్రువకీ, తనకీ జరిగిన మాటలన్నీ వివరించాడు. "'అమృతం తెస్తాను' అని అంగీకరించి వచ్చాను, తెస్తాను" అన్నాడు.

కుమారుణ్ణి చూసి, ఆనందమూ ఆశ్చర్యమూకూడా కలిగాయి కశ్యపమునికి.

"అమృతం దేవతలకికూడా దుర్లభమైంది" గరుత్మంతుడితో అన్నా డతడు, "అతి ప్రయత్నంతో ఎవ్వరికీ అందకండా అట్టేపెట్టాడు దేవేంద్రుడు. ఎలా తెస్తావు నువ్వు? చుట్టూ ఇనపవల వుంటుంది. లోతైన నీళ్ళుంటాయి. నీటిచుట్టూ అగ్ని మండుతూ వుంటుంది. పెద్ద పెద్ద కత్తులూ మొదలైన ఆయుధాలు పట్టుకుని, మహాకాయులైన రాక్షసులు ఎంతోమంది కంటిమీద రెప్ప వెయ్యకండా కాపలాకాస్తూ వుంటారు."

"నువ్వు పుత్రస్నేహంతో ఇదంతా చెపుతున్నావు" కశ్యపుడన్న మాటలు విని, నవ్వుతూ అన్నాడు గరుత్మంతుడు, "నేను బలవంతుణ్ణి. పైగా ఉపాయం తెలిసినవాణ్ణి. నీ కా అనుమానం అక్కరలేదు. తప్పకండా అమృతం తెస్తాను."

"ఇదే నీ నిశ్చయమైతే వొకమాట చెపుతాను, విను. ఒక ఏనుగూ, వొక తాబేలూ వున్నాయి. వాటిని తింటే నీబలం పెరుగుతుంది. ఆ రెండూ నీకు ఆహారంగా కల్పించాను, వెళ్ళు" అన్నాడు కశ్యపుడు.

సంతోషించాడు గరుత్మంతుడు. "ఏనుగూ, తాబేలూ ఎక్కడున్నాయి? ఎలావుంటా యవి?" అని అడిగాడు.

"తూరుపుసముద్రపొడ్డున ఉరగమని ఒక పర్వతముంది. దాని మహాశిఖరాలు ఆకాశం అంటుతూవుంటాయి. ఆకొండపక్కనే వుంటుంది ఏనుగు. ఎంతో గొప్పదది. కొండకింద ఒక తామర కొలనుంది. సముద్రలా వుంటుం దది, నిర్మలమైన తియ్యటి నీళ్ళతో నిండివుంటుంది. ఆనీళ్ళు తాగడానికి వస్తూవుంటుంది ఏనుగు. అది కొండమీద తిరుగుతూవుంటే మెరకా పల్లమూ; గట్టూ మెట్టూ ఒకేమట్టమైపోతాయి.

"ఆ సరోవరంలోనే తాబేలుంది. ఎంతో పెద్దతాబేలది. బ్రహ్మాండమైన బలం దాంది. ఏనుగు నీటిలోకి వస్తే హోరాహోరి దాంతో పోట్లాడుతుం దది రానియ్యకండా. దాంతో పోట్లాడుతూనే నీళ్ళు తాగుతుంది ఏనుగు. ఇలా రెంటికీ షష్టాష్టమంగా వుంటుంది ఎప్పుడూ.

"మధుకైటభులన్న రాక్షసులు ఇద్దరూ ఇలా తాబేలూ, ఏనుగూ అయి పుట్టారు. తమని తాము తెలుసుకోలేక ఘోరంగా పోరాడుతున్నారు.

"ఏనుగూ, తాబేలూ విడివిడిగా వున్నప్పుడు వాటిని మూడు కళ్ళ శివుడన్నా పట్టలేడు. ఒక్కమాటు రెంటినీ పట్టుకోవాలి. అదీ పగలు వల్లకాదు రాత్రివేళ ఉపాయంతో పట్టుకోవాలి" అన్నాడు కశ్యపుడు.

"ఒకటి చెరువులో వుంటుంది. ఒకటి కొండమీద వుంటుంది. రెండూ ఒక్కమాటు పట్టుకోవా లంటున్నావు నువ్వు. సాధ్యపడే దేనా ఇది?" అని అడిగాడు గరుత్మంతుడు.

"నిజమే, అసాధ్యమైనపనే అది. అయితే దానికి ఉపాయం లేకపోలేదు. నీళ్ళు తాగడానికి ఏనుగు వస్తుంది. దాంతో పోట్లాడ

డానికి తాబేలు వొడ్డుకి వస్తుంది. నీ సులువుమీద నువ్వు కనిపెట్టు కుని వుండి, అదిగో అప్పుడు రెంటినీ పట్టెయ్యాలి, వొడుపుతో చప్పున'' అంటూ ఉపదేశించాడు కశ్యపముని.

వినయంగా తండ్రికి నమస్కరించాడు గరుత్మంతుడు. అతడి సెలవుతీసుకుందికి సిద్ధపడ్డాడు.

''ఏనుగూ, తాబేలూ నువ్వు తింటే, అమృతం తేవడంలో సందేహం లేదు'' అంటూ ఆశీర్వదించాడు కశ్యపుడు.

ఉత్సాహంతో ఆకాశంమీదికి ఎగిరాడు గరుత్మంతుడు. అతడి రెక్కలవడికి ఆకాశమార్గంలో తిరిగే విమానాలు తూలిపోతూ వచ్చాయి. అతడి రెక్కల ప్రకాశంతో సూర్యకాంతి తీసికట్టని పించింది. అలా మెరుపు వేగంతో వెళ్ళి ఉరగపర్వతంమీద వాలా డతడు. ఎవరూ తనని తెలుసుకోలేనట్టు శరీరం చిన్నదిగా కుదించు కున్నాడు. మదంకారుతూ ఉగ్రంగా వున్న ఏనుగుని కొండమీద చూశాడు. నీళ్ళకోసం అది చెరువుకి వెళ్ళినప్పుడు దాని వెనకాలే బయలుదేరాడు.

ఏనుగు మదధారల వాసన గాలిలో చెరువులోంచే పసికట్టింది తాబేలు. నీళ్ళలో అది దిగకుండా అడ్డుకోడానికి పరిగెత్తుకువచ్చింది. దాహంతోనూ, ఎక్కడలేని కోపంతోనూ ఘోరంగా తాబేలుమీద కలబడి ది ఏనుగు. మునికాళ్ళు రెండూ ముందుకివేసింది.

సగంనీళ్ళలో వుండి వాడివాడిగోళ్ళతో ఏనుగు ముంగాళ్ళు చీల్చడం మొదలెట్టింది తాబేలు. తొండంతో దాన్ని బాదడం లంకించుకుంది ఏనుగు. పళ్ళతో కరిచింది తాబేలు. అలా రెండూ దారుణంగా పోరాడాయి.

పోరాడి పోరాడి రెంటికీ తమకం హెచ్చింది. వళ్లమాలిన ఆవేశం వచ్చింది. నీళ్ళలోంచి బైటికి వచ్చి, ఏనుగుమీది కురికింది తాబేలు.

అదే సమయ మనుకున్నాడు గరుత్మంతుడు. రెంటినీ చప్పున పొదివి పట్టుకున్నాడు. తాబేలుని కుడికాలితోనూ, ఏనుగుని ఎడమ కాలితోనూ పట్టుకున్నాడు. రెండూ గింజుకున్నాయి. కాని గోళ్ళతో నొక్కేశాడు గరుత్మంతుడు. దాంతో రెండూ తెలివితప్పిపోయాయి. రెండు నల్లమేఘాలతో కలిసి గైరికపర్వతం గగనవిహారం చేస్తున్నట్టు ఏనుగూ, తాబేలూ పట్టుకుని ఆకాశంమీదికి ఎగిరి వెళ్ళాడు గరుత్మంతుడు.

ఎగురుతూ వెళ్ళి వోదగ్గిర పెద్ద చెట్టు చూశాడతడు. దాని మీద వాలి, ఏనుగునీ, తాబేలునీ తినాలన్న నిశ్చయంతో వో పెద్ద కొమ్మమీద వాలాడు. అయిదు యోజనాల పొడవుంది ఆకొమ్మ. గరుత్మంతుడు వాలడంతోనే అంతకొమ్మా ఫెళ్ళుమని విరిగిపోయింది. చూశాడు గరుత్మంతుడు. కొమ్మమీద మునులు వాలఖిల్యులు కన పడ్డారు. భయపడ్డాడు గరుత్మంతుడు. కింద పడకండా కొమ్మ ముక్కుతో పట్టుకున్నాడు. వాళ్ళకి ఏమాత్రమూ కదలిక కలగ కండా కొమ్మతోకూడా ఎగిరి వెళ్ళాడు. చూసి ఆశ్చర్యపోయారు వాలఖిల్యులు. అతడు గరుత్మంతుడని తెలుసుకున్నారు. కనికరించారు.

"గరుత్మంతుడు కాకపోతే ఇలాంటిబలం ఎవళ్ళకుంటుంది?" అంటూ అతణ్ణి దీవించారు. కొమ్మ వొదిలేశారు. మరోచోటికి వెళ్ళి పోయారు. సంతోషించాడు గరుత్మంతుడు. కాని "కొమ్మ కింద పడేస్తే ఎన్నో జంతువులు చచ్చిపోతాయి. ఏందారి?" అంటూ విచా రించాడు.

ఇంతలో "సముద్రపొడ్డున పుళింద దేశముంది. నిందించదగిన దురాచారంతో నిండివుం దది. అదిగో అక్కడ ఈకొమ్మ పడెయ్యి. దేవతల ఆదేశమిది" అని ఆకాశవాణి పలికింది.

అది విన్నాడు గరుత్మంతుడు. చప్పున పుళింద దేశంమీదికి ఎగిరివెళ్ళాడు. ఆదేశంవాళ్ళు చచ్చినట్టు అంతకొమ్మా అక్కడ

పడేశాడు. దాంతో అతడి మనస్సు తేలికపడింది. అక్కణ్ణించి వొక కొండకొమ్మమీదికి వెళ్ళి వాలాడు. ఏనుగూ, తాబేలూ కొండకొమ్మ మీద దించాడు. వాటి కొత్తనెత్తురు తాగాడు. మాంసంకండలూ, కొవ్వూ, మెదడూ తృప్తిగా తిన్నాడు. వల్లమాలినబలం తెచ్చుకున్నాడు. అమృతంకోసం బయలుదేరాడు.

ఒక్క వూపున వెళ్ళి అమృతందగ్గిర వాలాడు గరుత్మంతుడు. చుట్టూ మండుతున్న అగ్నిహోత్రం చూశాడు. మంటలు తగిలి తన రెక్కలు కాలిపోతాయని భయపడ్డాడు. బ్రహ్మదగ్గిరికి పరిగెత్తాడు. పాదాభివందనంచేసి, చేతులు జోడించాడు.

"అమ్మ వినత దాసిగా వుంది. అది తప్పించడానికి అమృతం పట్టుకువెళ్ళడం తప్పనిసరి అయింది నాకు. అగ్గి అడ్డంగా వుంది. అందుకని నీదయకోసం నిన్ను ఆశ్రయిస్తున్నాను. ఆర్తశరణ్యుడివి నువ్వు, నన్ను రక్షించు" అంటూ ప్రార్థించాడు.

వాత్సల్యంకలవాడు కనక గరుత్మంతుడి ప్రార్థన మన్నించాడు బ్రహ్మదేవుడు.

"మంటల్లో బాగా నెయ్యిపోస్తే అగ్నిహోత్రుడు తగ్గిపోతాడు. అప్పుడు చొరబడి చప్పున అమృతం తీసుకువచ్చెయ్యి. నీకోరిక నెరవేరుతుంది" అన్నాడు.

సంతోషించాడు గరుత్మంతుడు. ఆలమందలు అధికంగా వున్న దగ్గిరికి ఎగిరివెళ్ళాడు. కొండంత వెన్న పట్టుకువచ్చాడు. అగ్గిమంటల్లో పడేశాడు. అమృతం చుట్టూవున్న కళ్ళు చిమ్మేశాడు. ఎదురుపడ్డ రాక్షసుల్ని తెగబాదేశాడు. ఇనపవల చించేశాడు. స్వేచ్ఛగా అమృతభాండం పుచ్చుకున్నాడు. చివ్వున తారాపథానికి ఎగిరి బయలుదేరాడు.

ఇదంతా విన్నాడు దేవేంద్రుడు. దేవసేనతో గరుత్మంతుడి

మీద దండెత్తడానికి సిద్ధపడ్డాడు. అంత దేవసైన్యమూ చించి చెండాడాడు గరుత్మంతుడు. రుద్రుడే అయిపోయాడు. దేవేంద్రుడు అమాంతంగా వజ్రాయుధం ప్రయోగించాడు.

గరుత్మంతుడి దగ్గిరికి వెళ్ళి ఏమీ చెయ్యలేకపోయింది వజ్రాయుధం. కొండలు పిండిచేసిన తనశక్తి అక్కడ ఎందుకూ పనికిరాకపోడంతోనే దేవేంద్రుడి దగ్గిరికి తిరిగి వచ్చేసిందది. చేసేదిలేక నిశ్చేరపోయాడు దేవేంద్రుడు. భయపడిపోయాడు. తిరిగి అమరావతికి వెళ్ళిపోయాడు, దైన్యంగా తలవొంచుకుని

బ్రహ్మదేవుడి అనుగ్రహంవల్ల అలా అద్భుతమైన శౌర్యసంపదతో దేవేంద్రణ్ణి వోడించి, అమృతభాండం పట్టుకువచ్చాడు గరుత్మంతుడు. తెచ్చి, కద్రువముందు పెట్టాడు తల్లి దాసీత్వం విడిపించాడు. తిరిగి అమృతభాండం పుచ్చుకుని ఆకాశంమీదికెగిరాడు. తెల్లపోయిచూసింది కద్రువ.

"అమ్మా!" కద్రువతో ఆకాశంమీంచి అన్నాడు గరుత్మంతుడు, "అమృతం తెమ్మన్నావు నువ్వు. చెయ్యవలిసిన పనులన్నీ చేసి, అమృతం తెచ్చాను నేను. నీవొప్పందం తీరిపోయింది. అందరూ విన్నట్టు చెపుతున్నాను. మా అమ్మని నేను తీసుకుపోతున్నాను. నీ మనస్సులో మరేమీ అనుకోకు."

కద్రువ వైభవమూ, కీర్తీ కూడా మాసిపోయినట్టు అలా ధర్మసమ్మతంగా చెప్పి. తన తల్లిని ఇంటికి పంపేశాడు గరుత్మంతుడు. అమృతభాండం తీసుకువెళ్ళి భద్రంగా దేవేంద్రుడికి ఇచ్చేశాడు దేవేంద్రుణ్ణీ, అతడిచుట్టూవున్న దేవతల్నీ, మనల్నీ కలయచూశాడు.

"కొడుకుల్ని పంపి, తెల్లగుర్రంతోక నల్లగా చేసి. పందెం గెల్చుకుంది కద్రువ. అమృతం తెస్తానని మాట ఇచ్చాన్నేను తల్లి దాసీగావుండడం సహించలేక తండ్రి అనజ్ఞతో, మీకు ఎదురుతిరిగాను. నా ఔద్ధత్యం పట్టించుకోకండి, మన్నించండి. బంధుభావంతో ఆదరించండి.

"పాపానికి ఒట్టుకున్న కద్రువ కుమాళ్ళని నా పంజముల్లో చించి చెండాడతాను. దీనికి మాతండ్రి కశ్యపమునీ, మీరూ, ధర్మమూ సాక్షులు" అన్నాడు.

అతడి మాటలు విని, యావన్మందీ అభినందించారు. మునులూ దేవతలూ అతడికి వరమియ్యడం న్యాయమని దేవేంద్రుడితో చెప్పారు.

"మన వరాలకి ఆసపడే తక్కువవాడు కాడు గరుత్మంతుడు" నవ్వుతూ అన్నాడు దేవేంద్రుడు "సాక్షాత్తూ విష్ణుభగవానుడితడు. శూరసేనుడనే యాదవరాజు మనవడై కృష్ణుడన్న పేర లోకహితం కోసం భూలోకంలో జన్మిస్తాడు ఈ మూర్తిమాత్రం వొదిలిపెట్టడు. వివిధవిధాల ప్రవర్తిస్తాడు, వినోదిస్తాడు."

దేవేంద్రుడిదగ్గిరా, దేవతలదగ్గిరా, మునులదగ్గిరా సెలవుతీసుకుని, తిరిగి వచ్చేశాడు గరుత్మంతుడు.

"బ్రహ్మదేవుడు లాలించి పెట్టిన ఉత్తమభోజనాలు ఆరగించి పెరిగాడితడు. బ్రహ్మాండమంత ఏనుగునీ, తాబేలునీ అవలీలగా ఎగరేసుకు పోయాడు. విరిగిన మహావృక్షం కొమ్మ మునులకి బాధించకండా ముక్కుతో పట్టుకున్నాడు. దేవతలతో కూడా దేవేంద్రుణ్ణి వోడించి, అమృతం పట్టుకువెళ్ళాడు. మాటతప్పకుండా తల్లి దాని సత్యం తప్పించాడు. దేవేంద్రుడి అమృతం తిరిగి దేవేంద్రుడికి అప్పగించాడు" అంటూ దారికడాకా సిద్ధులూ, సాధ్యులూ అతణ్ణి పదే పదే పొగిడారు.

ధర్మరాజా! మానవులోకానికి ఆనందదాయకమైంది గరుత్మంతుడి చరిత్ర. అనంతమైన సౌఖ్యాలున్నూ కలిగిస్తుందిది. ఈచరిత్ర విన్నావు; పుణ్యాత్ముడివయ్యావు *

* గరుత్మంతుడి చరిత్ర ఆదిపర్వంలోనూ వుంది. చూ. పు. 25 - 37. దానికీ దీనికీ వున్న తేడా గమనిస్తారు పాఠకులు. తైత్తిరీయ సంహితలోనూ, ఐతరేయ బ్రాహ్మణంలోనూ వుండిన కథ భారతంలో ఇలా మార్పు చెందిందని శ్రీ॥ శ్రీ॥ పండిత పెండ్యాల వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు 'మహాభారతంలో

అసపెట్టి ఇవ్వాపోతే?

ధర్మరాజు :

తండ్రీ! గరుత్మంతుడి చరిత్ర విని సంతోషంగావుంది నాకు.

వేదాంశములు' అన్న శీర్షికతో ఇలా రాశారు. "ఈ యితిహాసము 'తైత్తరీయ సంహిత' (6-1) లో నిట్లు కలదు.

కద్రువయు, సౌపర్ణియు దమలో నెవతె సౌందర్యవంతురాలను విషయమున వివాదపడి, మధ్యవర్తులచే దగవు దీర్పుచేయించుకొన సౌపర్ణి యోటుపడి, కద్రువకు దాసి యయ్యెను. 'త్రివిష్టపము' నందలి 'సోమలత'ను దీసికొనివచ్చి తనకిచ్చిన విముక్తి నొసత్తునని కద్రువ సౌపర్ణికి జెప్పెను. ఆ యంశమును వినత తన బిడ్డలైన 'జగతీ, త్రిష్టుప్, గాయత్రీ' అనువారలతో జెప్ప తొలుత జగతియు, పిమ్మట త్రిష్టుప్పును బయలుదేరి విఫలతనొంది రాగా తుదకు గాయత్రి త్రివిష్టపమున కేగి సోమరక్షకులగు కృశానుబ్రాహ్మణులతో బోరి వారినోడించి సోమహరణ మొనర్చి తెచ్చి కద్రువకిచ్చి సౌపర్ణిని దాస్యమునుండి విముక్తం జేసెను.

పై గాథయే ఐతరేయబ్రాహ్మణమున సోమహరణమను నామముతో మరియొకవిధముగా గలదు అది యిది. "దేవతలు ఋషులు నొకప్పుడు జగతీ, త్రుష్టుప్, గాయత్రీ ఛందస్సుల జూచి మీరు సోమము నపహరించి తెండన నవి మూడును సుపర్ణరూపమును వహింప నందు మొదట రెండింటి యంశము గాక గాయత్రియంశమే సోమాహరణ మొనర్చె"

మహాభారతమున పైగాథ కొంత మార్పునొందియున్నది. ఆ మార్పులో జగతి మొదలగు ఛందముల పేరు లేక ఛందోమయుడగు గరుత్మంతుడే 'సోమము' లేక, అమృతము నపహరించి తెచ్చి 'సౌపర్ణి' (వినత) దాస్యమును తొలగించినట్లు వర్ణింపబడియున్నది. ఆంధ్రమహాభారత పాఠకులకు, అమృతమును సోమమను నంశము విరుద్ధముగా గాన్పించును; కాని, సంస్కృత భారతమున అమృత శబ్దము సోమపర్యాయముగానె వాడబడెను. చూడుడు.

శ్లో॥ కశ్యపస్య మునేః పుత్రో వినతాయాశ్చ ఖేచరః
హర్తుం 'సోమ' మభిప్రాప్తో బలవాన్ కామరూపధృత్.
సమర్థో బలినాం శ్రేష్ఠో హర్తుం సోమం విహంగమః

(ఆదిపర్వము 30 అ. శ్లో 41, 42.)

ఇట సోమశబ్దమమృతవాచిగా జెప్పబడుట గమనార్హము. పదములు యజ్ఞప్రవర్తకములు కదా! అట్టి యజ్ఞప్రవర్తకములగు వేదములలో సోమాహరణమను కథయుండుటవసరము కలదు. ఈ పంచమవేదము (భారతము) నందును సోమాహాఖ్యానమే గరుడోపాఖ్యానముగా మారియున్నది.

చూ. రాజసూయరహస్యము. పు 9-11.

బ్రాహ్మణుడికి ఏదైనా ఇస్తానని ఆశపెట్టి ఇవ్వనివాడికి ఏం గతి పడుతుంది?

భీష్ముడు :

దీనికి ఒక నిదర్శనం చెపుతాను, విను. ఒక నక్క, ఒక కోతీ స్నేహంతో కలిసి వుండేవి. పూర్వజన్మలో మనుషులుగా వుండి అవి రెండూ నేస్తాలుగా వుండేవి. అంచేత ఈ జన్మలో కూడా ఒకదానికోసం ఒకటి ప్రాణం పెట్టేవి.

ఓనాడు నక్కతో అంది కోతి– "నేస్తం, ఏపాపంచేసి పుట్టావో నువ్వు పీనుగులు పీక్కుతింటూ బతుకుతున్నావు!"

గతజన్మ జ్ఞాపకముంది నక్కకి. కోతి అలా అడగడంతోనే విచారంతో చెప్పిందది– "గతజన్మలో బ్రాహ్మణుడికి ఇస్తానని ఒప్పుకున్నధనం ఇవ్వలేదు నేను. అంచేత ఈ జన్మ ఎత్తవలిసివచ్చింది."

కనక ధర్మరాజా! బ్రాహ్మణుడికి ఆశపెట్టి ఇవ్వకపోతే నక్కజన్మ వస్తుంది.

వైదిక మంత్రాలు

ధర్మరాజు :

కులంతక్కువవాడికి వైదికమంత్రాలు ఉపదేశించడం ధర్మ విరుద్ధమా?

నువ్వు అడిగిన ప్రశ్నకి ఒక ఇతిహాస ముంది. చెపుతాను, విను. హిమాలయపర్వతం మీద ఎంతోమంది మునులు తపస్సుచేస్తూ వుండేవాళ్ళు వాళ్ళ ఆశ్రమానికి ఓనాడు ఒక శూద్రుడు వెళ్ళాడు. ధర్మగుణం కలవా డతడు. మునుల గురువుని చూసి, "నేను తపస్సు చేస్తాను నాకు మంత్రోపదేశం చెయ్యి" అని ప్రార్థించాడు.

"వైదికమంత్రాలు శూద్రుడికి ఉపదేశించకూడదు. నువ్వు శుశ్రూష చేస్తావుండు" అన్నాడా గురువు.

గురువు చెప్పినట్టే అక్కడ ఒక పాకవేసుకుని, మునుల

శుశ్రూష చేస్తూవుండేవాడు శూద్రుడు. అతిథిపూజా, దేవపూజా, పితృపూజా కూడా భక్తిపూర్వకంగా చేస్తూవుండేవాడతడు. తన నియతీ, వినయమూ చూస్తే దయపుట్టినట్టు ధర్మంతో నడుచుకునే వాడు. ఓనాడు అతణ్ణి చూడడానికి వెళ్ళాడు గురువు. అతడు చేస్తున్న పని మానమని చెప్పి, "ఇదిగో ఇలాగ చెయ్యాలి" అని ఆదరంతో పుణ్యకర్మవిధానం అతడికి ఉపదేశించాడు.

సంతోషించాడు శూద్రుడు. గురువు ఉపదేశించినప్రకారం పుణ్యకర్మలు చేశాడు. కాలం తీరాక మరణించి వొక రాజు కొడుకై పుట్టాడతడు. మంచిగుణాలన్నీ అతడిలో మూర్తీభవించినట్టుండేవి.

గురువుకూడా కాలంతీరి కళ్ళుమూశాడు. ఆరాజురాజ్యంలోనే వొక బ్రాహ్మడింట పుట్టాడు. వేదవిద్యలన్నీ అరచేతిలోవుండేవతడికి.

రాజకొడుకు రాజై పట్టాభిషేకం చేసుకున్నాడు. ఆ బ్రాహ్మణ కుమారుణ్ణి తన పురోహితుడిగా నియమించుకున్నాడు.

పురోహితుడు వచ్చినప్పుడల్లా వోరచూపులు చూసి, నవ్వే వాడు రాజు. ఎందుచేత ఇలా నవ్వుతున్నాడో అనుకునేవాడు పురోహితుడు. సమయంచూసి: ఓనాడు అడగనూ అడిగేశాడతను, "మహారాజా! నన్ను చూసినప్పుడల్లా ఏలినవారు నవ్వుతున్నారు. ఏంతప్పు జేశానో తెలియకుండా వుంది" అన్నాడు.

"పూర్వజన్మ జ్ఞాపకముంది నాకు" అంటూ అందుకున్నాడు రాజు, "పూర్వజన్మలో మునులగురువువి నువ్వు. నేను శుశ్రూష చేసిన శూద్రుణ్ణి. నాకు వైదికమంత్రాలు ఉపదేశించావు నువ్వు. అందుచేత పరమగతి తప్పింది నీకు. రాజసేవచేసే పురోహితజన్మ ఎత్తావు. ఇది తెలిసి నవ్వుతున్నాను. అంతేగాని ఏకల్మషమూ లేని నువ్వేమిటి. తప్పుచెయ్యడమేమిటి? మహాధర్మపరుడివి నువ్వు గురుదేవుడవి నువ్వుచేసిన దుష్కర్మకి ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకో" అంటూ ఎన్నో ఆవులూ, బంగారం రాసులూ ఇచ్చాడతడికి.

పూర్వజన్మసుకృతంవల్ల మనస్సు నిర్మలమైవుంది కనక రాజు చెప్పడంతోనే గతజన్మ కలలాగ కళ్ళముందు కనపడింది బ్రాహ్మడికి. దానాలు తీర్థాలు చేసి, హోమాలూ మొదలైన పుణ్యకర్మలున్నూ చేసి పాపం పోగొట్టుకున్నాడతడు. ఆజన్మ అలా వెళ్ళిపోయి, మళ్ళీ జన్మలో ఋషికుమారుడై పుట్టాడు. ఆశ్రమవాసం చేసి, తపస్సు చేశాడు. మహాపదం పొందాడు తుదకి.

అంచేత బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్యులకు తప్ప తక్కినకులం వాళ్ళకి వైదికమంత్రాలు ఉపదేశించకూడదు. అలా ఉపదేశించిన బ్రాహ్మడు పాపాత్ముడవుతాడు బ్రాహ్మణాదులకైనా వాళ్ళ గుణం పరీక్షించి మరీ ఉపదేశించాలి.

లక్ష్మీనివాసస్థానాలు

ధర్మరాజు :

ఎలాటివాళ్ళదగ్గిర లక్ష్మి వుంటుంది?

భీష్ముడు :

శ్రీకృష్ణుడి ఎదమీద లక్ష్మీదేవి కూచోడం చూసి, అంతేసి కళ్ళుచేసుకుని, గౌరవభావంతో ఆమెని రుక్మిణీదేవి అడిగింది, "ఎలాటి పురుషుల దగ్గిర, ఎలాటి స్త్రీలదగ్గిర వుంటావు నువ్వు?" అని. ఆమెతో లక్ష్మీదేవి చెప్పినమాటలే నీకు నేను చెపుతాను, ఆలకించు.

"నిత్యసత్యులూ, శుచిమంతులూ, గురుభక్తులూ, అప్రమత్తులూ, దక్షులూ, నిర్మలమతులూ, సత్కర్మపరులూ, విజ్ఞానవంతులూ, తపశ్శీలులూ, దానపరులూ, బ్రహ్మచర్యవ్రతులూ, శాంతమతులూ అయిన పురుషుల దగ్గిర వుంటాను.

"క్రూరుల దగ్గిరా, నాస్తికులదగ్గిరా, కృతఘ్నుల దగ్గిరా, దుష్టబుద్ధుల దగ్గిరా వుండను.

"ఎగిలి వర్జించి, మంచి నడవడి కలిగి, పాత్రలూ అవీ పరిశుద్ధంగా వుంచే స్త్రీలదగ్గిర వుంటాను.

"మగడికి ఎదురుతిరిగినదాని దగ్గిరా, నిష్ఠురంగా వున్నదాని దగ్గిరా, పరాయికొంపలు తిరిగిన దాని దగ్గిరా, అధికంగా నిద్రపోయే దాని దగ్గిరా వుండను.

"అంతే కాదు, పద్మవనాలూ, పువ్వులతోటలూ కూడా నా వునికిపట్టు" అంది లక్ష్మీదేవి. కనక దీన్ని బట్టి లక్ష్మీదేవి ఎక్కడెక్కడుంటుందో, ఎక్కడెక్కడ వుండదో అవగతం చేసుకో.

సంభోగసుఖం స్త్రీకా పురుషుడికా అధికం?

ధర్మరాజు :
స్త్రీపురుషుల సంభోగంలో ఎవరికి సుఖం అధికంగా వుంటుంది?
భీష్ముడు :
ఈ విషయంలో వొక ఇతిహాసముంది, ఆలకించు.

భంగాస్వనుడని వొక రాజు వుండేవాడు. కుమాళ్ళకోసం, దేవేంద్రుడికి వ్యతిరేకంగా ఎన్నో యజ్ఞాలు చేశాడతను. అందుచేత వందమంది కుమాళ్ళని కన్నాడు. వాళ్ళతో సంతోషంగా వుండేవాడు.

భంగాస్వనుడు వోనాడు వేటకి వెళ్ళాడు. సమయం కనిపెట్టి అతడికి దిగ్భ్రాంతి కలిగించి, తప్పుతోవ పట్టించాడు దేవేంద్రుడు. ఒంటిగాడై పోయాడు భంగాస్వనుడు. గుర్రంమీద కొంతదూరం వెళ్ళాక, దాహంవేసి, చుట్టుపట్ల వెదికాడు. ఓదగ్గిర మంచి పద్మాల చెరువు కనపడింది. వెన్నులోతు నీళ్ళలోకి గుర్రం పోనిచ్చాడు రాజు. తాను నీళ్ళలో మునిగి తృప్తితీరా నీళ్ళు తాగాడు.

నీళ్ళలో మునిగి పైకి వచ్చేసరికి ఆడదిగా మారిపోయాడు భంగాస్వనుడు. తన్ను తాను చూసుకుని నిర్ఘాంతపోయాడతడు. ఒడ్డుకివచ్చి, విచారించాడు.

"ఈ ఆడరూపంతో గుర్రమెలా ఎక్కేది? పట్నం ప్రజలు ఏమనుకుంటారు చూసి? నాభార్య లేమనుకుంటారు? కుమాళ్ళు ఏమని భావిస్తారు? అలాంటి అడివిలో ఎలా వున్నాను? కాని వూళ్ళోకి మాత్రం ఎలా వెళ్ళేది?"

విచారించి విచారించి. తనకి ఎలాగో వూళ్ళోకి వెళ్ళాడత. చూసినవాళ్ళందరూ ముక్కుమీద వేలుపెట్టుకున్నారు.

కోటలోకి వెళ్ళి మంత్రుల్ని పిలిచాడు భంగాస్వనుడు. దారీ తెన్నూ తెలియకుండా వెళ్ళి, పద్మాలచెరువులో తాను మునగడం, దాంతో ఆడదిగా మారిపోడం వాళ్ళతో చెప్పాడు. రాజ్యంలో కుమార్ళని పిలిపి తాను అడివికి వెళ్ళిపోయాడు తాపసులున్న చోటికి వెళ్ళి తపస్సు మొదలెట్టాడు.

తపోవనంలో వొక తాపసి ఆమెని (భంగాస్వనుణ్ణి) మోహించాడు. ప్రియుడై ఆమెతో కాపరంపెట్టాడు. వాళ్ళిద్దకీ వందమంది కుమార్ళు పుట్టారు. వందమందీ మంచి బుద్ధిమంతుల గారు.

కొన్నాళ్ళయాక తన మొదటికుమార్ళదగ్గికి వెళ్ళి, అడివిలో తనకి వొక తాపసి ప్రియుడుకావడమూ, వందమంది కుమార్ళు కలగడమూ చెప్పాడు.

" మగవాణ్ణిగా వున్నప్పుడు మీరు పుట్టారు. ఆడదాన్నిగా వున్నప్పుడు వీళ్ళు పుట్టారు. అంచేత మీతమ్ముళ్ళు వీళ్ళు. మీరు రెండు వందలమందీ రాజ్యం పంచుకోండి " అందామె.

అన్నదమ్ములు రెండువందలమందీ రాజ్యం అనుభవించారు. వాళ్ళ పేరంటే శత్రువులు గడగడలాడేవాళ్ళు.

అదంతా చూశాడు దేవేంద్రుడు. "వీడికి చెడ్డచెయ్యబోతే మంచి అయింది. కుమార్ళు రెండింతలయారు. రాజ్యమూ వృద్ధయింది. దీనికి విరుగుడుచెయ్యాలి" అంటూ బ్రాహ్మణవేషంలో మొదటి వందమంది రాజకుమార్ళ దగ్గిరికి వెళ్ళాడు. మతివిరుపు మాటలు మొదలెట్టాడు.

" ఎక్కడితండ్రి మీకు? ఎవళ్ళనో ఎక్కడో పుట్టినవాళ్ళని తెచ్చి, మీ తమ్ములని అంటగట్టాడు. ఒప్పుకోవచ్చా మీరు?"

అంటూ ఎన్నో విధాల నూరిపోశాడు. అలాగే రెండో వందమంది దగ్గిరికీ వెళ్ళాడు. పుల్లవిరుపుమాటలు చెవిలో వూదాడు. ఒకళ్ళ విషయం వాళ్ళకి తెలియకుండా ఇచ్చక మాటలాడి వాళ్ళమనస్సులు విరిచాడు. వాళ్ళకీ వీళ్ళకీ పగలు పుట్టించాడు. దాంతో వాళ్ళల్లో వాళ్ళు కుమ్ములాడుకున్నారు. ఒకళ్ళనొకళ్ళు కొట్టుకుని చచ్చారు.

గుండెలు బాదుకుంటూ ఏడ్చాడు ఆడరూపంలోవున్న భంగాస్వనుడు. కన్నీళ్ళతోనూ, విడిపోయిన జుత్తుతోనూ ఏకవిపనవి కొడుకులకోసం రాగాలుతీశాడు.

అదంతా పొంచిపొంచి చూశాడు దేవేంద్రుడు. బ్రాహ్మణ వేషంలో ఆమె ఎదుటికి వెళ్ళాడు. అతణ్ణిచూసి, వెక్కివెక్కి ఏడ్చింది భంగాస్వనుడు. బ్రాహ్మణ వేషంలో వున్న ఇంద్రుడి ముఖంలో జాలి చూసి, తాను వేటకు వెళ్ళడం నుంచి అంతవరకూ జరిగిందంతా అతడితో పూసగుచ్చినట్టు చెప్పింది.

అంతా విన్నాడు దేవేంద్రుడు "నేను దేవేంద్రుణ్ణి. నాకిష్టంలేని యజ్ఞాలు నువ్వు చేశావు. అంచేత నేనే ఇదంతా చేశాను" అన్నాడు.

భయపడిపోయాడు భంగాస్వనుడు. సాగిలబడ్డాడు. "తెలియక తప్పు చేశాను, అనుగ్రహించు. నీకోపానికి తగినవాణ్ణా నేను?" అంటూ ప్రాధేయపడ్డాడు.

ప్రసన్నుడయాడు దేవేంద్రుడు. నీకుమాళ్ళలో కొంతమందిని మాత్రం బతికిస్తాను. ఎవళ్ళని బతికించమంటావో చెప్పు?" అని అడిగాడు.

"ఆడదానిగా వున్నప్పుడు కన్న కుమాళ్ళని బతికించు" అంది భంగాస్వనుడు.

"అదేమిటీ? మొదట నువ్వు రాజుగావున్నప్పుడు కన్న కొడుకుల్ని కోరుకోలేదేమిటీ?" అని అడిగాడు దేవేంద్రుడు.

"ఆడాళ్ళకి కన్నబిడ్డలమీద ప్రేమ అధికం" సిగ్గుపడుతూ అది భంగాస్వనుడు.

"నిజం చెప్పావు" అన్నాడు దేవేంద్రుడు, "నీ కుమాళ్ళం దరినీ బతికిస్తాను. నీ స్త్రీత్వం పోయి, ఎప్పటిలాగ నువ్వు మగాడివై పట్టున్నూ చేస్తాను."

"కుమాళ్ళందరినీ బతికించావు. ధన్యురాలినయాను. అయితే నేను మాత్రం ఇలా ఆడదానుగా నే వుంటాను. ఈ వరం మాత్రం అనుగ్రహించు" అంది భంగాస్వనుడు.

"అదేమీ!" ఆశ్చర్యపోయి అడిగాడు దేవేంద్రుడు.

"సంభోగంలో మగాళ్ళకంటె ఆడాళ్ళకి సుఖం హెచ్చుగా వుంటుంది. అంచేత ఆడదానిగా నేవుండి * సంభోగసుఖం అనుభవించాలని వుంది నాకు" అంది భంగాస్వనుడు.

"అయితే అలాగే కానీ, ఆడదానిగానే వుండు. సుఖపడు" అంటూ వరమిచ్చి వెళిపోయాడు దేవేంద్రుడు.

ధర్మరాజా! ఈ కథబట్టి, నువ్వు అడిగిన విషయం అవగతం చేసుకో.

వైష్ణవధర్మం

ధర్మరాజు :

తండ్రీ! బహువిధాలైన ధర్మాలు నీ అనుగ్రహంవల్ల వింటున్నాను. అయితే జన్మనాశనదుఃఖాలు లేకుండా చెయ్యగలవా ఇవి? ఎంతోమంది తల్లులకీ, ఎంతోమంది తండ్రులకీ పుడుతూ సంసార చక్రంలో పడి తిరగలేను నేను. గర్భవాసమూ, నరకమూ వొకటే. ఈ రెంటికీ భేదంలేదు. సచరాచరమైన ఈ జగత్తు అస్థిరమైంది. విషాన్నంవంటి దిది. ఈ భవసాగరం తరించదగిన వైష్ణవధర్మం

* సురతాంతే సుఖం పుంసాంనాంతు స్త్రీసతతం సుఖం. —

వాత్స్యాయనుడు. ౨. ౧. ౪౧.

ఉపదేశించు. ఈ ధర్మం ఈ యుగంలో తరిగిపోయిందని కృష్ణద్వైపాయన వ్యాసుడు చెప్పాడు. నీ అనుగ్రహంవల్ల తెలుసుకుంటూ వది. నీ పాదపద్మాలు ఆశ్రయించి సంతోషిస్తున్నాను.

భీష్ముడు :

పగవాళ్ళని హతమార్చావు. పూజ్యమైన సామ్రాజ్యం సంపాదించావు. అయినా, సామ్రాజ్యసుఖాలు తుచ్ఛమని భావించడం, కురుకులచూడామణివైన నీకే చెల్లింది. నీలా యవ్వనంలోవున్న రాజు ఎవడైనా భావిస్తాడా ఇలా? మిథిలరాజు జనకుడిలా వున్నాయి నీ మాటలు!

పురుషరూపంలో అవుపిస్తూ, ఇది ఫలానా అని గట్టిగా నిరూపించడానికి వల్లకాకండా వుంటుంది ప్రకృతి. అదే శాశ్వతసుఖంతో నిండిన నిర్వాణం.

ప్రకృతులు ఎన్నో రకాలు. వాటన్నిటికీ అవ్యాకృతమే అది. పురుషరూపిణి అయినా వికృతి పొందదది.

రాజా! కామక్రోధాలకి చోటివ్వకండా భావంలో సత్వావేశం పూనడమే విష్ణుపరత్వం. అదే వైష్ణవధర్మమంటే ఈ ధర్మ మవలంబిస్తే సంసార భయ ముండదు.

ధర్మరాజు :

తత్వాలూ, అధ్యాత్మాలూ, అధిభూతాలూ, అధిదైవతాలూ ఈ అన్నిటికీ కర్తా, భర్తా, హర్తా అయిన సర్వభూతాత్మకుణ్ణి వివరించు.

భీష్ముడు :

సనకుడు, సనందనుడు, సనత్కుమారుడు, సనత్సుజాతుడు – ఈ నలుగురు బ్రహ్మదేవుడి మొదటి కుమాళ్ళు. ఐదో కుమారుడు వసిష్ఠుడు. ఆరో కుమారుడు శివుడు. మరీచి, భృగుడు, అంగిరసుడు, అత్రి, పులస్త్యుడు, పులహుడు, క్రతువు – ఈ ఏడుగురు తరవాత పుట్టిన కుమాళ్ళు.

సనత్సుజాతుడు అంగుష్ఠమాత్రుడై, మండుతున్న నిప్పులా ప్రకాశించి, లోకసంచారం చేస్తూ, ఓనాడు మేరుపర్వతం శిఖరం మీద నారదమునిని చూశాడు. ఇద్దరూ మాటామంతీ ఆడుకుంటూ, ఇపుడు నువ్వు నన్ను అడిగినట్టే నారదుడు సనత్సుజాతుణ్ణి అడిగాడు. అతడు అప్పుడు చెప్పినమాటలు ఇతిహాసరూపంలో వున్నాయి. నువ్వు అడిగిన ప్రశ్నకి సమాధానంగా వుంటాయవి. చెపుతాను విను.'

బ్రహ్మదేవుడికి దినాలు పదివేలయితే, విష్ణుదేవుడు నిద్రపోయే వొక రాత్రి. అంతే కాలం అతడు మేలుకునే వొక పగలు. అవ్యక్తం అనేది విష్ణుదేవుడి దివ్యాత్మలోంచే పుడుతుంది. ఆత్మజ్ఞానం కలవాళ్ళు ఈ రెంటినీ అభేదదృష్టితోనే చూస్తారు.

పరమేశ్వరుడు రాత్రి నిద్రపోతాడు. పగలు మేలుకొని నీళ్ళు సృష్టిస్తాడు. ఆ నీళ్ళలో తన వీర్యం స్థాపిస్తాడు. దాంతో బంగారం వన్నె బ్రహ్మాండం తయారవుతుంది. అనంతరం అతడు బ్రహ్మదేవుణ్ణి పుట్టిస్తాడు. అతణ్ణి బ్రహ్మాండానికి అధిపతిగా నియమిస్తాడు. అతడు అహంకారతత్వం పూని మనస్సూ, పది ఇంద్రియాలూ, బుద్ధీ సృష్టిస్తాడు. ఆకాశమూ, గాలీ, అగ్నీ, నీరూ, నేలా - ఈ అయిదు భూతాలూ పుట్టిస్తాడు. వీటికి గుణాలుగా శబ్దమూ, స్పర్శా, రూపమూ, రసమూ, గంధమూ కల్పిస్తాడు. క్రమంగా దేవతలూ, మునులూ, దానవులూ, గంధర్వులూ, కిన్నరులూ మొదలైన జంతుజాలం సృష్టిస్తాడు. అన్నీ అహంకారంతో వ్యాప్తమై అవ్యక్తసాగరంలో మునిగి తేలుతూ వుంటాయి. అన్నిటికీ ప్రభువు విష్ణుదేవుడు. సృష్టిస్థితిలయాలూ శుభాశుభాలూ సాక్షిస్వరూపుడై చూస్తూ మహావైభవంతో క్రీడిస్తూ వుంటాడతడు. అయిదు మహాభూతాలూ, శబ్దమూ మొదలైన అయిదు గుణాలూ, పది ఇంద్రియాలూ, అహంకారమూ, మనస్సూ, బుద్ధీ, అవ్యక్తమూ - ఈ ఇరవై నాలుగూ తత్వాలు.

ఇక అధ్యాత్మాదులు చెపుతాను, విను.

చెవి అధ్యాత్మం; శబ్దం అధిభూతం; దిక్కులూ అధిదైవతాలు

చర్మం అధ్యాత్మం; స్పర్శ అధిభూతం; మెరుపు అధిదైవం.

జిహ్వ అధ్యాత్మం; రసం అధిభూతం; చంద్రుడు అధిదైవం.

నాశిక అధ్యాత్మం; గంధం అధిభూతం; గాలి అధిదైవం.

నేత్రం అధ్యాత్మం; రూపం అధిభూతం: సూర్యుడు అధిదైవం.

పండితులు చెప్పినమాట ఇది. బుద్ధీంద్రియ ప్రపంచమంటారు దీన్ని. *

పాదాలు, పాయువు, ఉపస్థ, చేతులు, వాక్కు - ఇవి కర్మేంద్రియాలు; అధ్యాత్మాలు.

నడక, విసర్జనం, ఆనందం, కర్తవ్యం, వక్తవ్యం - ఇవి జ్ఞానేంద్రియాలు; అధిభూతాలు.

వాసుదేవుడు, మిత్రుడు, ప్రజాపతులు, ఇంద్రుడు, అగ్ని అధిదేవతలు.

అహంకారం, మనస్సు, బుద్ధి అధ్యాత్మాలు.

అభిమానం, ఆలోచన, నిశ్చయం అధిభూతాలు.

ప్రజాపతి, చంద్రుడు, బ్రహ్మం అధిదైవతాలు.

వేదవాక్య నిర్ణయం ఇది. †

సముద్రంలో పుట్టిన కెరటాలు సముద్రంలోనే కలిసిపోతాయి అలాగే విష్ణువులోనుంచే పుట్టిన ఇవన్నీ విష్ణువులోనే లయమవుతూ వుంటాయి. అతడు ప్రభువు. అంచేత అతడిలో ఏ వికారమూ కలగదు.

అవ్యక్తం అంటే మూలప్రకృతి. పురుషచైతన్యంతో చేతన పొంది మూడులోకాలూ నడుపుతుం దది.

---

* చూ. అశ్వమేధపర్వం అ 2

† చూ. అశ్వమేధపర్వం. అ. 2.

విష్ణువు లోకకర్త. అతడే అన్నిటికీ పట్టుకొమ్మ. శివుడి అనుమతితో అతడే అఖిలబ్రహ్మాండాలూ పుట్టిస్తాడు.

ఇలా చెప్పి నారదమునిని చరితార్థుణ్ణి చేశాడు సనత్సుజాతుడు.

వేదాలవల్లా, ఉపనిషత్తులవల్లా, పురాణాలవల్లా తెలుసుకోదగిన పురుషుడు ఇరవై అయిదో తత్వమై ప్రకాశిస్తాడు.* అతడే కాలాంతకుడు. అతడే అచ్యుతుడు. అతడే అనంతుడు. యోగుల హృదయాలలో నివసించే విష్ణుదేవు డతడు. అద్వితీయు డతడు. అసంగు డతడు.

వి ష్ణు మ హి మ

ధర్మరాజు :

నియతాత్ములయి, అగ్నులు తమలోనే సమాహితంచేసుకున్న మహాత్ములు తమ ఆత్మలలో ఆ పరమాత్ముణ్ణి ఎలా భావిస్తారు?

భీష్ముడు :

అమృతం పుట్టిన సమయంలో దేవతలకీ, దానవులకీ యుద్ధం జరిగింది. దేవతలు ఓడిపోయారు. బ్రహ్మదేవుణ్ణి ఆశ్రయించారు. బ్రహ్మదేవుడు నారాయణమూర్తిని ధ్యానించాడు.

"భక్తవత్సలా! పరమాత్మా! పద్మనేత్రా! సర్వభూత మహేశా! ఋక్సామయజుర్విపాన్యా! సాధుసంరక్షణా! దేవతలు అసురులతో ఓడిపోయారు. రక్షించుప్రభూ!" అంటూ స్తోత్రపూర్వకంగా ప్రార్థించాడు.

అప్పుడు మేఘగంభీరంగా ఆకాశంమీద దివ్యవాణి, "మిమ్మల్ని గెలిపిస్తాను" అని స్పష్టంగా వినిపించింది. ఉత్తరక్షణంలో శంఖమూ చక్రమూ, గదా, శార్ఙ్గమూ పట్టుకుని, గరుత్మంతుడిమీద ఎక్కి, రాక్షసులమీద వురికాడు విష్ణుదేవుడు. అకుంఠితమైన పరాక్రమంతో వాళ్ళని సంహరించాడు. నిచ్చెరపోయి చూశారు దేవతలు. అసురుల్ని హతమార్చి, అంతర్థానమైపోయాడు విష్ణుదేవుడు.

---

* ఈ ఇరవై అయిదు తత్వాలజ్ఞానం సాంఖ్యజ్ఞానమంటారు సాంఖ్యులు.

"ఎవరీ మహాత్ముడు? ఏమిటి ఇతడి విశేషం?" అంటూ ఆశ్చర్యంతో బ్రహ్మదేవుణ్ణి అడిగారు దేవతలు.

"విష్ణుభగవాను డితడు" అన్నాడు బ్రహ్మదేవుడు. వైకుంఠ మితడి నివాసం. ఈ దేవుడి మహిమ ఇలా వుంటుందని నాకే తెలియదు. ఇక మీకెలా చెప్పగలను? అయినా వొక ఇతిహాసముంది చెపుతాను. అది వింటే మీరు అడిగినదానికి సమాధానం తేటపడుతుంది. వినండి.

"హిమాలయపర్వతంమీద వోమాటు మునులూ, సిద్ధులూ కులాసాగా గోష్ఠి చేస్తున్నారు. అక్కడికి గరుత్మంతుడు వెళ్ళి వాళ్ళకి నమస్కరించాడు. అతణ్ణి అభినందించారు మునులు. ఆసనం వేసి కూచోబెట్టారు. పూజించారు. కుశలప్రశ్న లయాక, 'ఒకమాట అడుగుతాం, చెపుతావా గరుత్మంతా?' అని అడిగారు. 'ధన్యుణ్ణయ్యాను. అడగండి. మీరు ఏమడిగినా నాకు తెలిసినంతమట్టుకు చెపుతాను' అన్నాడు గరుత్మంతుడు.

"'విష్ణుభగవంతుడి ప్రియభక్తుడివి నువ్వు. భక్తప్రియుడు భగవంతుడు. భక్తుడిగానూ, ప్రియుడిగానూ, అతడిదగ్గిర నువ్వు వుంటున్నావు నువ్వు. అతడి మహిమ మాకు వివరంగా శాస్త్ర వినిపించు' అన్నారు మునులు.

"ఈ మూడులోకాలూ దయతో అతడు కాపాడుతూవుండడమే స్థూలంగా చూస్తాం మనం" అంటూ అందుకున్నాడు గరుత్మంతుడు. "అయితే అంతమాత్రాన అతణ్ణి చూశామనుకోకూడదు. నేనూ, మీరేకాదు, ఎవరూ తెలుసుకోలేరు అతడి మహిమ. మహాద్భుతమైన చరిత్రలు నాకు చూపించి, చెవులలో అమృతంపోసినట్టు చెప్పిన ఆ దేవుడి మాటలు మీకు వినిపిస్తాను.

"దేవేంద్రుణ్ణి గెలిచి, నేను అమృతం పట్టుకువెళుతున్నప్పుడు ఆకాశమార్గంలో దర్శనమిచ్చి, 'గరుత్మంతా! నిన్ను మెచ్చుకున్నాను.

వరం కోరు' అన్నా డతడు. పరమానందం కలిగింది నాకు. 'నువ్వు ఎవ్వరో తెలియదు నాకు. నిన్ను ఎరిగించి మరీ వరందయచెయ్యి' అన్నా న్నేను. 'కాలక్రమంగా నన్ను తెలుసుకుంటావు. నాకు వాహనంగా వుండు' అంటూ ఉజ్జ్వలుడైన వొక పురుషుడు నా ఎదట ప్రత్యక్షమయాడు. 'జరామరణాలు లేకండా దేవతల్నీ, అసురుల్నీ గెలవ గలిగిన జవసత్వాలతో సంతోషంగా వుండు' అని వరమనుగ్రహించాడు.

"ఎంతో భక్తితో దండప్రణామంచేశా న్నేను. 'నీ వాహనంగా వుంటాను. నువ్వు రథమెక్కితే నీకు జెండాగా వుంటాను. ఈ వరం నాకు దయచెయ్యి' అన్నాను. 'అలాగే కాని అన్నా డతడు. సంతోషం కలిగింది నాకు. అంతర్థానమైపోయా డడడు.

"'సంతోషమూ, సంతోషానికి మించిన ఆశ్చర్యమూ కలిగాయి నాకు. మా తండ్రిగారి దగ్గిరికి వెళ్ళాను. జరిగిందంతా వినిపించాను. సంతోషిస్తూ నా మొహంచూశా డతడు. 'ధన్యుడివయావు విష్ణుభగవాను డతడు, నారాయణమూర్తి. నిన్ను అనుగ్రహించాడు. నీతో మాటలాడాడు. తపస్సు చేస్తూ, యోగసమాధిలో వుండి, అతణ్ణి తెలుసుకోవాలని ఆరాధిస్తున్నా న్నేను నలుపూ తెలుపూ, పసుపూ, ఎరుపూ, పింగళవర్ణమూ మొదలైన రంగులతోనూ, ఎన్నో చేతులతోనూ, ఎన్నో పాదాలతోనూ, ఎన్నో కడుపులతోనూ, ఎన్నో శిరసులతోనూ, ఎన్నో నేత్రాలతోనూ దివ్యదేహం నాకు చూపించా డతడు. 'నిస్సంగుడివి కాని అంతరంగంతో నన్ను తెలుసుకోలేవు. నిస్సంగుడివైతేనే తెలుసుకుంటావు' అని సెలవిచ్చాడు. అలాటి విశ్వరూపుడికి శాశ్వతంగా పరిచర్య చెయ్యగలగడంవల్ల కృతార్థుడివయావు నువ్వు. బదరికాశ్రమానికి వెళ్ళు. సకలలోకసేవ్యుడు ఆ భవ్యమూర్తి. అక్కడ అతణ్ణి సేవించు' అన్నాడు.

"మాతండ్రిగారి ఆజ్ఞప్రకారం బదరికాశ్రమం వెళ్లాను. అక్కడ ఆ నారాయణ దేవుణ్ణి, అచ్యుతుణ్ణి, శ్రీహరిని, పుండరీకాక్షుణ్ణి, గోవిందుణ్ణి, లోకజనకుణ్ణి, దర్శించాను. భక్తిపూర్వకంగా ప్రణామం చేశాను. స్తోత్రం చేశాను.

"పట్టుపీతాంబరం కట్టుకున్నాడతడు. ఎనిమిది చేతులలోనూ శంఖమూ, చక్రమూ, గదా, ఖడ్గమూ, శార్ఙ్గమూ, మొదలైన ఆయుధాలు పట్టుకున్నాడు. చిరునవ్వుతో నన్ను పలకరించాడు. 'వచ్చావా? మంచిపని చేశావు. రా' అంటూ ఈశాన్యదిక్కు నడిచాడు. 'ఎన్నో వేల యోజనాలు వెళ్ళాలి' అంటూ; కర్రలు లేకం అద్భుతంగా వెలుగుతున్న అగ్నిహోత్రుడికి వెలుగు కలిగిస్తున్న వాక మహాయోగిలో ప్రవేశించాడు. పార్వతీదేవితో తపస్సు చేస్తున్న శివుడితో మాట్లాడాడు. అగ్నిహోత్రం దాటి, ఇంకా ముందుకి బయలు దేరాడు."

"దారిఆయాసంతో వొదలకండా నేను అతడి వెంట వెళ్ళాను. అలా ఎంతోదూరం వెళ్ళి, సూర్యకిరణాలు చొరలేని మహాంధకారంలో చొరబడ్డా డతడు. కళ్ళు కట్టుకున్నా దారి కనబడలేదు నాకు. మూర్ఛన్నాయిపోయాను. ఆ దేవుణ్ణే మనసులో ధ్యానించాను. 'ఆదిపురుషా! నన్ను దయచూడు. ఎక్కడికి వెళ్ళాలి నేను? ఏది గతి నాకు?' అని ప్రార్థించాను.

"ఇదిగో, ఇల్లారా"—తియ్యని గొంతుకతో అన్నా డతడు.

"దుఃఖంతో గొంతుక ఆర్చుకుపోయింది నాకు. 'కరుణించు ప్రభూ! రక్షించు, రక్షించు' అని వేడుకున్నాను.

"చీకటంతా చెదిరిపోయింది. హృదయం ఆనందంతో నిండిపోయింది. పట్టపగటి సూర్యుడిలా అవుపించాడతడు. సూర్యచంద్రుల కాంతీ, చుక్కల వెలుగూ అక్కడ కనపళ్ళేదు. దేవతలు కానీ, మరే ప్రాణికానీ అడుగుపెట్టలే రక్కడ."

"ఇంతలో దుందుభిధ్వనులూ, మృదువైన మధురగీతాలూ వినపడ్డాయి నాకు. పద్మపుష్పాల తేనెబిందువులతో కలిసి పారుతున్న నదులు కనపడ్డాయి. దేవల్ని మించిన తేజస్సుతో కొందరు పురుషులూ అద్భుతమైన రూపాలతో కొందరు పురుషులూ కూడా కనిపించారు. వాళ్ళందరూ భగవంతుణ్ణి పూజించారు. అంతమందినీ దయతో చూస్తూ, ముందుకిసాగా డతడు."

"తరవాతి ప్రదేశమంతా అగ్నిమయంగా వుంది. భయంకరంగా వెలిగిపోతూ వుందిఅక్కడ అతడు కనపళ్ళేదునాకు. భ్రమ కలిగింది. అతణ్ణే మనస్సులోనిల్పుకున్నాను. 'శరణు, శరణు ప్రభూ! నన్ను కాపాడు' అని ప్రార్థించాను.

"'నిన్ను మరిచి పోతానా?' అంటూ చల్లని, తియ్యని మాటలతో అన్నా డతడు 'సీతంద్రిదగ్గిర నా విషయం విన్నావు నువ్వు. నిశ్చలమైన మనస్సుతో వచ్చావు. నాకు తెలియదూ? గరుత్మంతా! రా, ఇలా రా. భయపడకు. నన్ను చూడలేదని విచారించకు. మమకారం, అహంకారం వొదిలిపెట్టి, నిశ్చలమైనచూపుతో నన్ను చూస్తారు శాంతాత్ములు. వేడుకతోనూ, నిష్ఠతోనూ నన్ను తలుచుకుంటున్నావు నువ్వు. కనక నాస్థూలరూపం చూస్తావు' అని అనుగ్రహించాడు.

"అగ్ని ఆరిపోయింది. అలా నన్ను సంతోషపెట్టాడతడు నాచేత సేవచేయించుకున్నాడు.

"ఇంకా ఇంకా ఎంతోదూరం వెళ్ళి, ఆకాశంమీదికి ఎగిరాడతడు. నేను వెంటపడ్డాను. అంతలోఅతడు అంతర్ధానమైపోయాడు.

"'ఇటురా, ఇటురా!'' అన్న కేకమాత్రం వినపడింది నాకు. అదే ఆధారంచేసుకుని, ముందుకి నడిచా న్నేను.

"అందమైన హంసలచెరువులో అతడు స్నానంచేస్తూ అవుపించాడు. నాకేసి చూసి, ఆదరంగా పిలిచాడు. నేను దగ్గిరికి వెళ్ళాను, అతడు అవుపళ్ళేదు.

"విచారంతో అటూ, ఇటూ చూశాను. అద్భుతం! ఎన్నో వందల అగ్నిహోత్రాలు వెలుగుతూ అవుపించాయి ఎన్నో వేదధ్వనులు వినిపించాయి. ఆ ధ్వనులు చేస్తున్న వాళ్ళుమాత్రం కనపళ్ళేదు.

"ఇంతలో భయంకరమైన గరుడపక్షులమంద నామీద విరుచుకుపడింది. భయభ్రాంతుణ్ణయిపోయాన్నేను. 'అచ్యుతా! శివా! వెయ్యికళ్ళ దేవుడా! వేదమయా! ఆదీ అంతం లేనివాడా! త్రిభువనాల నాథా! త్రినయనా! గోవిందా! పద్మనాభా! హరా! కృపావిధేయా! అంటూ ఎన్నో పేర్లతో స్తోత్రంచేశాను. శరణువేడాను. తలవొంచి, చేతులు జోడించాను.

"అనుగ్రహించాడు భగవంతుడు. 'భయపడకు, గరుత్మంతా! భయపడకు' అంటూ దర్శనమిచ్చాడు.

"చూతునూ — అది బదరికాశ్రమం. విన్నారా? విష్ణుభగవంతుడి మహిమ ఏమని చెప్పేది?

"బదరికాశ్రమంలో భగవంతుడు అందమైన ఎనిమిది చేతులతోనూ యథాప్రకారంగా అవుపించాడు.

"సంతోషమూ, ఆశ్చర్యమూ, కౌతుకమూ ముప్పిరిపడ్డ మనస్సుతో అంజలిబంధం చేశాను. 'దేవా! నేను నీ భక్తుణ్ణే అయివుంటే, నీదయకి పాత్రుణ్ణే అయితే, నేను వినదగిందే అయితే అగమ్యగోచరమైన నీమహిమ ఎరిగించు ప్రభూ!' అని ప్రార్థించాను. ఆసర్వలోకేశ్వరుడు కరుణామృతం చిలకరిస్తూ, చల్లని చూపు చూశాడు నన్ను.

"'గరుత్మంతా!' తియ్యని గొంతుకతో అన్నా డతడు, 'దేవతలూ, గంధర్వులూ, దనుజులూ మొదలైనవాళ్ళు ఎవ్వరూ నా నిజరూపం ఎరగరు. సర్వభూతాలూ నాలోనే పుడతాయి; నాలోనే పెరుగుతాయి; నాలోనే లయమవుతాయి. వాటి వశం కాను నేను. అన్నిటిలోనూ వుంటాన్నేను. ఆత్మలో అగ్ని నిలుపుకున్న వాళ్ళూ,

కోరికలు మానుకున్నవాళ్ళూ అహంకారం వొదిలిపెట్టినవాళ్ళూ, సోమరిపోతులు కానివాళ్ళూ, దానం పుచ్చుకోనివాళ్ళూ, అహింసా పరులూ, క్రోధంలేనివాళ్ళూ, స్వచ్ఛమైన ఆత్మబోధకలవాళ్ళూ, ఎల్లప్పుడూ తృప్తిగా వుండేవాళ్ళూ, శాంతిమూ సత్యమూ భక్తీ కల మనస్సులవాళ్ళూ, నియతాత్ములూ మాత్రం నాతత్వం తెలుసుకుంటారు. సాంఖ్యాయోగంతో బహిర్దర్శనులై, వొక నిశ్చయం లేనివాళ్ళు నాతత్వం కానలేరు. మోహపంకంలో దిగబడి, ఉపవాసాలూ, వ్రతాలూ చేసినంతమాత్రాన నా మహిమ అవగతం కాదు. ఏకాంతిక ధ్యానపరులకి అవగతమవుతుంది. రజస్తమాలతో దూషితంకాని కేవల సత్వజ్ఞానంతో నన్ను అవలంభించాలి. సూత్మపద్ధతిని వాసుదేవ, సంకర్షణ, ప్రద్యుమ్న, అనిరుద్ధ నామాలతో నాలుగు విధాల విభక్తున్నాయి వుంటాన్నేను. ప్రాణులలో ఆత్మబుద్ధి అహంకార మనోరూపాలతో వ్యాపించి వుంటాను.

" 'గరుత్మంతా! ఇదీ నా స్థూలప్రకారం. నువ్వు నా మనస్కుడివీ, నా భక్తుడివీ, నా పరాయణుడివీ, నా స్వరూప మెరిగినవాడివీ కావాలి!' అన్నాడు.

"మహాత్ములారా శ్రీహరి దివ్యమహిమ అద్భుతమైంది అతడి అనుగ్రహంవల్ల నేను ఎరిగింది మీకు విన్నవించాను" అన్నాడు గరుత్మంతుడు. మునులూ, సిద్ధులూ అతణ్ణి పరమాదరంతో దీవించి పంపారు. "అద్భుతమైన కథ గరుత్మంతుడివల్ల విన్నాం" అంటూ, తమలో తాము సంతోషించారు, "పుణ్యమూ, ఆయుష్యమూ, ఐశ్వర్యమూ కలిగిస్తుంది ఈ చరిత్ర. బ్రాహ్మలు ఇది భక్తితో వింటే వేదవిద్య అధికమవుతుంది. క్షత్రియులు వింటే జయం కలుగుతుంది. వైశ్యులు వింటే ధనం కలుగుతుంది. శూద్రులు వింటే సౌఖ్యం కలుగుతుంది. సర్వజనులకీ, ఇహపర సాధనమైన కథ ఇది" అంటూ ఎవరితోవని వాళ్ళు వెళ్ళిపోయారు.

బ్రహ్మదేవుడు ఇది దేవతలకి చెప్పాడు. వసువులు బ్రాహ్మణ వేషంలో వచ్చి, మా అమ్మ గంగాదేవి దగ్గిర నేను వున్నప్పుడు చెప్పి వెళ్ళారు. విన్నది విన్నట్టు నేను నీకు చెప్పాను.

ధర్మరాజా! కోరికలతో చేసిన యజ్ఞాలు విడిచిపెట్టి, ఆత్మలో అగ్ని సమాహితం చేసుకుని, విష్ణుదేవుణ్ణి హృదయంలో నిల్పుకున్న వాడు అక్షయస్థితి పొందుతాడు. ఇదే ఈ ఉపాఖ్యానం అభిప్రాయం.

అలా భీష్ముడు విష్ణుస్వరూపజ్ఞాన ప్రకారమైన ఇతిహాసం ధర్మరాజుకి చెప్పాడని విని, "ధర్మరాజు అడగడమూ, భీష్ముడు చెప్పడమూ లోకహితంగా ఎంత గొప్పగా వుందో" అంటూ "వాళ్ళ తర వాతి సంభాషణా వివరించు" అన్నాడు జనమేజయుడు.

ఆనుశాసనికపర్వం

రెండో ఆశ్వాసం

అష్టావక్రుడి చరిత్ర *

వైశంపాయనుడు జనమేజయుడితో చెపుతున్నాడు :

నారాయణ స్వరూపనిరూపణం విని ఎంతో సంతోషించి మళ్ళీ ఇలా అడిగాడు ధర్మరాజు :

"తండ్రీ! కన్యాదానం చెయ్యడానికి ఎలాటి వరుడు కావాలి?"

భీష్ముడు :

ఈ విషయంలో వొక ఇతిహాసం చెపుతాను, విను.

అష్టావక్రుడని వొక బ్రహ్మచారి వుండేవాడు. ఎంతో ఉత్తముడతడు. వదాన్యుడు అని వొక తాపసి వుండేవాడు. అతడికి సుప్రభ అని వొక కూతురు వుండేది. ఆమెని తనకి ఇమ్మని అడిగాడు అష్టావక్రుడు.

"యోగ్యుడివి నువ్వు. నా కుమార్తెని నీకు ఇస్తాను. అయితే ఉత్తరదిక్కు నువ్వు వెళ్ళి రావాలి ముందు" అన్నాడు వదాన్యుడు

"ఎందుకు వెళ్ళాలి? వెళ్ళి ఏంచెయ్యాలి?" అని అడిగాడు అష్టావక్రుడు.

"కుబేరుడి పట్నం దాటి హిమాలయంమీదికి వెళ్ళు. శివుడికోసం పార్వతీదేవి తపస్సుచేసిం దక్కడ. పుణ్యప్రదేశం అది. గణాలతో అక్కడ ఎప్పుడూ ఆడుతూ పాడుతూవుంటాడు శివుడు. పార్వతీదేవికి ప్రియం కలిగిస్తూ క్రీడిస్తూవుంటాడు. మునీశ్వర్లు అతణ్ణి కీర్తిస్తూ వుంటారు. అతి పవిత్ర ప్రదేశం అది. అది దర్శించి ఇంకా ముందుకి

---

* మా. అరణ్యపర్వం. పు. 587

వెళితే కడిమిచెట్లవనం కనపడుతుంది. ఆ వనంలో వొక పుణ్యమూర్తి వుంటుంది. మంచి కాలంమీద వుంటుందామె. సాటిలేని రూపవంతుడివి నువ్వు. గుణవంతుడివి. మంచి నడవడి కలవాడివి. కులీనుడివి. విద్యావంతుడివి. అదిగో ఆ కడిమివనంలో ఆమెని చూసిరా. అప్పుడు మా పిల్లనిచ్చి పెళ్ళిచేస్తాను" అన్నాడు వదాన్యుడు.

"సరే" అన్నాడు అష్టావక్రుడు. సరాసరి ఉత్తరంవేపు బయలుదేరాడు. బాహుదానదివొడ్డు చేరాడు. అక్కడ ఆరాత్రి గడిపాడు. తరవాత కుబేరుడిపట్నానికి వెళ్ళాడు. అతడు రావడం విని, ఎదురువచ్చాడు కుబేరుడు వినయంతో లోపలకు వెళ్ళాడు. గొప్పగా పూజించాడు. ఊర్వశీ, రంభా, తిలోత్తమా మొదలైన అప్సరస్త్రీల ఆటపాటలతోనూ, వివిధవినోదాలతోనూ అనుదినమూ ఆరాధించాడు.

ఏతగులాటమూ లేకండా, తన అభిమతంప్రకారం అక్కడ వొక ఏడాదికాలం వున్నాడు అష్టావక్రుడు. ఏడాది అయాక "నీకు ఏంకావాలో చెప్పు. ఏంచెయ్యమంటే అది చేస్తాను" అని అడిగాడు కుబేరుడు. "అంతా సంపన్నంగానే వుంది. నిత్యసంపదతో ఉన్నతుడివిగా వుండు నువ్వు. ఒక మునీశ్వరుడు చెప్పిన పనిమీద నేను వెళుతున్నాను. నీదగ్గిర వేడుకతో కొన్నాళ్ళున్నాను. ఇంతేకాని కోరదగిందంటూ నాకు ఏమీ లేదు" అని అక్కణ్ణుంచి పయనమయాడు అష్టావక్రుడు. హిమాలయం చరియలమీది కెక్కాడు. శివుడు క్రీడించే స్థలం చూశాడు, మొక్కాడు. ప్రదక్షిణంచేసి, ముందుకి సాగాడు. వదాన్యుడు చెప్పిన కడిమాకుల అడివి అవుపడింది. అందులో ప్రవేశించాడు అష్టావక్రుడు.

మణులు చెక్కిన బంగారం చిత్రభవనాలు ఎన్నోవున్నాయందులో. వాటన్నిటిలోకీ ఉజ్వలమైన పెద్దమేడ వొకటుంది. ఎంతో అంత గొప్ప వైభవంతో వుం దది.

చూశాడు అష్టావక్రుడు. ఆ భవనం ద్వారందగ్గిరికి వెళ్ళాడు. తన పేరుచెప్పి లోపలికి కబురుచేశాడు. కబురుచెయ్యడమే తడువు, ధగధగా మెరిసిపోతున్న కన్యలు కొందరు వినయంగా లోపలినుంచి వచ్చారు. పరమాదరంతో అష్టావక్రుణ్ణి లోపలికి తీసుకువెళ్ళారు.

ఆ కన్యల అందచందాలు కంటికీ, చిత్తానికీ కూడా వేడుక కలిగిస్తున్నాయి. అయినా లోలత్వానికి లొంగిపోలేదు అష్టావక్రుడు. ఎంతో ఉదాత్తుడుగానే వాళ్ళతో లోపలికి వెళ్ళాడతడు.

లోపలి లోగిలిలో రకరకాల రత్నాలతో ప్రకాశిస్తున్న మంచంమీద వయస్సు మళ్ళిన వొక స్త్రీని చూశాడు. శరీరంనిండా అంగరాగాలు పూసుకుని వుందామె తెల్లటి మల్లెపువ్వులాటి బట్ట కట్టుకుంది. చక్కని నగలు పెట్టుకుంది. ఆమెని చూడడంతోనే "నీకు శుభం కలగాలి" అంటూ నుంచున్నాడు అష్టావక్రుడు.

"ఇలా రండి" అంటూ ఎదురులేచిందామె. మంచంమీద అతణ్ణి కూచోపెట్టింది. వేదాల్లో చెప్పిన విధంగా ప్రేమపూర్వకంగా పాద్యమూ, అర్ఘ్యమూ ఇచ్చి, గౌరవించింది. తాను మరో పక్క మీద కూచుంది.

అంతటా తేరిచూశాడు అష్టావక్రుడు. అక్కడి కన్యల విభ్రమ విలాసాలు తన కళ్ళకి కనపడడం నచ్చలేదతడికి. అందుకని "ఈ అమ్మాయిలు ఎందుకూ ఇక్కడ?" అన్నాడు.

దాంతో వాళ్ళందరినీ అక్కణ్ణుంచి పంపించేసిందామె. అతడితో తగినవిధంగా మాటాముంతీ మొదలెట్టింది. కాసేపటికి రాత్రి పడింది.

"చలిగావుంది" అంటూ తన పక్కమీంచి లేచి, అష్టావక్రుడి పక్కమీదికి వచ్చింది ప్రౌఢస్త్రీ. ఆమెకి తనపక్క చోటిచ్చాడు అష్టావక్రుడు. సంతోషిస్తూ అతడిదగ్గిర వోపక్క పడుకుందామె.

అంతతో వూరుకోలేదామె. మెల్లిమెల్లిగా అతడి దగ్గరసా జరిగింది. అతడికి తగిలింది. శరీరంతో శరీరం అత్తుకుపోయినట్టు చేసింది. గట్టిగా అతణ్ణి కౌగిలించుకుంది.

అయితే రవంతా చలించలేదు అష్టావక్రుడు. అతడి చిత్తంలో మదనవికారమే కలగలేదు రవంతైనా. కొయ్యబారి వూరుకున్నాడతడు.

"మగాళ్ళు భోగపరులు కదా!" అంది ప్రౌఢస్త్రీ. "సహజంగా ఆగలేరు. ఆడాళ్ళు అలా కాదు. తమ అభిలాష అణుచుకుంటారు, పైకి తేలకండా. అలాంటిది, ఆడదాన్ని నేను కోరుతూ వుంటే, మగాడివి అనుభవించకండా వూరుకుంటావేం? ఏమైనా బాగుందా ఇది నీకు! ఈ సంపదా, ఈ దివ్యభోగమూ స్వీకరించు. హాయిగా అనుభవించు. నేను నీ సొత్తయి, నీతలలో నాలికలా మసులుకుంటాను. బాధపెట్టకు. నన్ను వరించు. సుఖపెట్టు. సుఖపడు."

"పరస్త్రీ సంభోగం పరమ దూష్యం" అన్నాడు అష్టావక్రుడు. "తగనిపని ఇది. శూద్రస్త్రీ అయినా ఎంతో దోషం. అదే బ్రాహ్మణస్త్రీ అయితే ఇక చెప్పేదేముంది? ఆ పాపానికి అంతమే లేదు. అదీకాక, నేను అస్ఖలిత బ్రహ్మచారిని. వివాహం చేసుకుని, వొక ఇంటివాణ్ణి కావాలని చూస్తున్నాను."

"నీ అందం చూసి నిన్ను వలిచాను. ఆడది కామార్తురాలైతే వంశహాని తలంచదు. భర్తకి భయపడదు. కన్నకొడుకుని చూడదు. అన్నదమ్ముల్ని లెక్కచెయ్యదు. వందమందితో జతకూడినా తృప్తిపడదు. ఇదంతా కొంచెం ఆలోచించు" అందామె.

"ఏమిటి ఇదంతా నామనస్సుకి పట్టిస్తున్నావు నువ్వు! ఇలా ఎక్కడైనా వుంటుందా? ఈమదవృత్తి మాను. నన్ను పోనీ" అన్నాడు అష్టావక్రుడు.

"ఏనాయూక వెళుదువు కానిలే, అంతవరకైనా ఆగు మరి!' లేడికళ్ళతో నవ్వుతూ అందామె.

"ఊఁహూఁ, అలా కాదు. నువ్వు నాదగ్గిరికి చేరకండావుంటే వుంటాను. ధర్మం తప్పకు" అన్నాడు అష్టావక్రుడు.

అలా ఆమెని వారించి ఆలోచించాడతడు. "శాపంవల్ల ముసిలితనం వచ్చిన ఏదో దేవతాసుందరి అయివుంటుం దీమె. 'ఎవరైతేనేం? ఈమెసంగతి తెలుసుకోవాలన్న తాపత్రయ మెందుకూ నాకు?" అంటూ వూరుకున్నాడు.

తెల్లవారింది "కాలకృత్యాలు తీర్చుకో" అంటూ ఉత్తమమైన స్నానీయద్రవ్యాలు తెచ్చిపెట్టిం దామె. అతడి అనుమతిపొంది, తన మృదుహస్తాలతో అతణ్ణి స్నానం చేయించింది. అతడు సంధ్యావందనమూ, అగ్నిహోత్రమూ నిర్వహించుకున్నాక అమృతంవంటి అన్నపానీయాలతో అతణ్ణి సంతృప్తి పరిచింది. ఉచితమైన మాటా మంతీ ఆడుతూ పొద్దుపుచ్చింది. రాత్రిపడినతరవాత, పడుకుందికి రమ్మని పిలిచింది. అతడు కదలలేదు.

"నేను కన్యకను. అస్ఖలితబ్రహ్మచర్యం చేస్తునే ఇలా వయస్సు మళ్ళినదాన్నయిపోయాను. స్వతంత్రురాలి న్నేను. నన్ను పెళ్ళిచేసుకో. సుఖపడు" అం దామె

"ఆడదానికి స్వేచ్ఛ లేదు" అన్నాడు అష్టావక్రుడు. బాల్యంలో తండ్రీ, యవ్వనంలో మగడూ, వార్ధక్యంలో కుమారుడూ ఆమెని నడపాలి. అంతేకాని ఇష్టంవచ్చినట్టు ఆడది ఏపనీ చెయ్యకూడదు. * కనక, నిన్ను నువ్వే ఇచ్చుకుని పెళ్ళిచేసుకోడం న్యాయం కాదు."

---

* బాల్యే పితుర్వశే తిష్ఠేత్ పాణిగ్రాహస్య యౌవనే,
పుత్రాణాం భర్తరి ప్రేతే న భజేత్ స్త్రీ స్వతంత్రతామ్.
మనుస్మృతి. 5-148.

అష్టావక్రుడు అలా అంటూనే వున్నాడు, ఇంతలో చూస్తూ వుండగానే ఆమె మంచి యవ్వనంలోనూ, మనోహరమైన విలాస భంగిమలోనూ, చక్కని చుక్కలా మారిపోయింది. అయినా ఆమె మీద మనసుపడలేదు అష్టావక్రుడు.

"ఈమాయలన్నీ ఎందుకూ? ఏమిటి నీ అభిప్రాయం? ఉన్న నిజమేదో స్పష్టంగా వివరించు. ఎవరు నువ్వు? నాకు ఎన్నో పనులున్నాయి. వెళ్ళి రావాలి. నాకు సెలవియ్యి" అన్నాడతడు.

సంతోషించిందామె.

"మహాత్మా! నిన్ను పరీక్షించడంకోసమే వదాన్యుడు ఇక్కడికి పంపించాడు. ఉత్తరదిశ న్నేను. నీనిష్ఠ కనుక్కున్నాను. ఇందుకని నిన్ను మెచ్చుకుంటాడతడు. నా విషయం కూడా తెలుచుకుని మనసులో సంతోషిస్తాడు. వెళ్ళు. సుప్రభని పెళ్ళిచేసుకో" అంది.

వినయంతో ఉత్తరదిక్కు దగ్గిర సెలవుతీసుకున్నాడు అష్టావక్రుడు. సరాసరి అక్కణ్ణుంచి వదాన్యుడిదగ్గిరికి తిరిగి వచ్చాడు. అతడు అడిగినమీదట అక్కడ జరిగిందంతా వివరించి వినిపించాడు. అదంతా విని, తనకన్యని దానంచెయ్యడానికి అతడు తగిన వరుడని తెలుసుకుని సుప్రభనిచ్చి పెళ్ళిచేశాడు. ధర్మమూ, భోగమూ, గౌరవమూ, కీర్తి సంపాదించి, ఆమెతో సుఖంగా కాపరంచేశాడు అష్టావక్రుడు. లోకంలో బహుగా బతికాడు.

ధర్మరాజా! ఈ ఇతిహాసంవల్ల నీప్రశ్నసమాధానం గ్రహించు.

వీర్యమే ప్రధానం

ధర్మరాజు :

మునులవల్ల శూద్రజాతిస్త్రీలకి పుట్టినవాళ్ళు బ్రహ్మరుషులెలా అవుతారా అని తర్కించుకుంటూ వుంటాను నేను. అది ఎలా పొసగుతుందో సెలవియ్యి.

భీష్ముడు :

నాలుగుజాతుల స్త్రీలనీ భార్యలుగా స్వీకరించవచ్చు బ్రాహ్మడు. తనజాతిస్త్రీనీ, తన కిందిజాతి స్త్రీలనీ పెళ్ళి చేసుకోవచ్చు క్షత్రియుడు. తనజాతి స్త్రీనీ, శూద్రజాతిస్త్రీని పెళ్ళాడవచ్చు వైశ్యుడు. శూద్రుడు తనజాతిస్త్రీని మాత్రం కట్టుకోవచ్చు. * ఇదీ వివాహవిషయంలో చెప్పిన ధర్మం. ఈవరస తప్పించి, తక్కువజాతి పురుషుడు హెచ్చుజాతి స్త్రీని పెళ్ళాడితే అది సంకరమవుతుంది. పై జాతి పురుషుడికి తక్కువజాతి స్త్రీగర్భంలో కలిగినవాడు తల్లి కులంవాడే అవుతాడు. ఇది సకలజన సామాన్యమైన విధం. మునీశ్వర్ల విషయం మాత్రం అలా కాదు. ఉత్తమమైన తపస్సూ, జ్ఞానమూ, విద్యా - వీటి ప్రభావంవల్ల, వాళ్ళ బీజంలో పుట్టినవాళ్ళు యోని ఏదైనా అవుగాక బ్రాహ్మలే అవుతారు. మహాక్షత్రియులు తక్కువ స్త్రీలగర్భంలో కలిగిన తమ సంతానాన్ని ఆత్మప్రభావంతో తమ కులమే చేసుకుంటారు. నీచకులం స్త్రీలకి పుట్టినవాళ్ళని శంకించి అడిగావు నువ్వు. వాళ్ళే అన్న మాటేమిటి? పశువుల యోనులలో పుట్టినవాళ్ళూ, అయోనిజులూ కూడా ఉత్తమబ్రాహ్మలూ, మంచి క్షత్రియులూ కావడం కద్దు. మనం ఎరిగిందే ఇది. మునిశ్వర్లకీ, రాజశ్రేష్ఠులకీ కలిగిన సంతానం బీజప్రధానమే కాని, క్షేత్రప్రధానం కాదు. వసిష్ఠుడూ, ఋష్యశృంగుడూ, అగస్త్యుడూ, మీతాత సత్యవతికొడుకు మన కృష్ణద్వైపాయనుడూ, మందపాలుడి కుమాళ్ళూ ∮, ద్రోణుడూ, కృపాచార్యులూ మొదలైనవాళ్ళు పుట్టిన విధానాలు వినడంలేదూ మనం వాళ్ళు ఎలాటివాళ్ళయారో తెలుసుకదా? ఈ విషయంలో మనువు చెప్పినమాటలు విను.

---

* శూద్రైవభార్యా శూద్రస్య సా చ విశః స్మృతే,
తే చ సావ చైవ రాజ్ఞశ్చ తాశ్చ స్వా చాగ్ర జన్మనః.
మనుస్మృతి. 3.13.

∮ చూ. లావుకపిద్దలకథ. ఆదిపర్వం. అ. 8.

‘‘మునుల పుట్టుకలూ, నదులపుట్టుకలూ, సిద్ధుల పుట్టుకలూ, వృత్తులూ చర్చించడం ఎవ్వరికీ తరంకాదు. తమకి తామే సాటై గొప్పగా వుంటారు వాళ్ళు.’’

దానపాత్రులు

ధర్మరాజు :

బ్రాహ్మడు దానానికి ఎలా అర్హుడవుతాడు? సన్యాసిగా వుంటేనా? కాక, ఎలా వున్నా సరేనా?

భీష్ముడు :

తన ధర్మం తప్పకుండా నడుచుకునే మంచిబ్రాహ్మడు అన్ని విధాలా దానానికి అర్హుడవుతాడు. అతడు, సన్యాసి కావచ్చు, కాక పోనూవచ్చు.

ధర్మరాజు :

శ్రద్ధతో దానంచేస్తే ఏపాపమూ జనానికి అంటదని భావి స్తాను నేను.

భీష్ముడు :

సందేహమేమిటి? పుణ్యాత్ములూ, శ్రద్ధకలిగిన మహాత్ములూ ఆదరంతో చేసిన దానంవల్ల పుణ్యంకాక చెడ్డ ఎలా వస్తుంది?

ధర్మరాజు :

శ్రాద్ధకర్మల్లోలాగే దైవకార్యాల్లోకూడా బ్రాహ్మణ్ణి బాగా పరీక్షించాలంటావా?

భీష్ముడు :

అవును.

ధర్మరాజు :

పూర్వసంబంధం లేనివాడూ, బంధువుకానివాడూ; పండి తుడూ, యజ్ఞంచేసినవాడూ, నిత్యతపస్వీ— వీళ్ళలో దానానికి ఎవడు ఉత్తముడు?

భీష్ముడు :

వీళ్ళందరూ దానానికి సత్పాత్రలే. కాని ధర్మపన్నాగాలు వీకరువుపెట్టడం తప్ప, ఆచరణలో ధర్మం పాటించని వాళ్ళకి బంగారం మొదలైనవి దానంచేసినవాడు పదేళ్ళు నరకం అనుభవిస్తాడు.

వెనకటికి వోమాటు భూదేవీ, కాశ్యపుడూ, అగ్నిహోత్రుడూ, మార్కండేయుడూ వోదగ్గిర సమావేశమై లోకహితమైన మాటలు చర్చించారు. వాళ్ళు చెప్పుకున్నమాటలు వినిపిస్తాను, విను.

"మహాసముద్రంలో పడిన మట్టిగడ్డ ఎలామచ్చుకన్నా కనపడకండా పోతుందో, అలాగే మనిషి తాను చేసిన పాపానికి సిగ్గులో మునిగితే పాపాలన్నీ కడుక్కు పోతాయి.

"మంచికులంలో పుట్టినా, అన్ని వేదాలూ, పురాణాలూ, శాస్త్రాలూ చదివినా మంచి శీలం లేని దుర్మార్గుడికి సద్గతి లభించదు.

"ఎన్నో చదువులు చదివి, పండితమాని అయి, తన విద్యవల్ల ఇతర్లకీర్తి పాడుచేసే దుష్టాత్ముడికి బ్రహ్మహత్యాపాతకం చుట్టుకుంటుంది. సందేహం లేదు.

"వెయ్యినొక్క అశ్వమేధాలు వోతట్టూ, ఓసత్యం వోతట్టూ వేసి తూస్తే సత్యమే బరువుగా తూగింది, సగానికి పైగా."

విన్నావు కదూ! బ్రహ్మచర్యంకంటే కూడా మద్యమంసాలు మానుకోడం గొప్పది. లోకయాత్ర పాటిస్తూ లోలుపత లేకండా వుండడమూ, శమం కలిగి నడచుకోడమూ శౌచవిధానం.

ధర్మరాజు :

ధర్మమూ, అర్థమూ, కామమూ - ఈమూడూ ఎప్పుడెప్పుడు ఆచరించాలి ?

భీష్ముడు :

ప్రాతఃకాలం అర్థమూ, పగలు ధర్మమూ, మాపటివేళ

కామమూ ఆచరించాలి. అయితే వీటిమీద ఆసక్తిమాత్రం పెట్టకో కూడదు. ఒక్క ధర్మంమీద మాత్రం ఆసక్తి పెట్టుకోడం క్షేమం, పెట్టుకోవాలంటే.

గురువుల్ని పూజించడమూ, బ్రాహ్మల్ని అర్చించడమూ— రెండూ గొప్ప పుణ్యకార్యాలు. బ్రాహ్మణ్ణినిందించడమూ, అగ్నిహోత్రమూ వేదాలూ విడిచిపెట్టడమూ ఎంతో పాపప్పనులు.

ధర్మరాజు :

దానానికి ఎవరు పాత్రులు ?

భీష్ముడు :

ఉత్తమ ధర్మపరులూ, క్రోధంలేనివాళ్ళూ, సత్యవంతులూ, దాంతులూ, ధీరులూ, స్వధర్మపరులూ, ఇంద్రియాలు జయించిన వాళ్ళూ, సర్వప్రాణులకీ మేలుచేసేవాళ్ళూ, లోభం లేనివాళ్ళూ, శుచిమంతులూ దానపాత్రులు. వేదాలు సాంగంగా చదువుకుని, షట్కర్మలూ నిష్ఠతో పాటించే తత్వవేదులైన బ్రాహ్మణోత్తములకి చేసిన దానం వెయ్యిరెట్లవుతుంది.

మంచి పాండిత్యమూ, చక్కని ప్రజ్ఞ, ఉత్తమమైన శీలమూ, నడవడీ కలవాళ్ళకి దానం చేస్తే వంశం వృద్ధిపొందుతుంది.

యోగ్యుడైన బ్రాహ్మడు వొక్కడు సంతృప్తిపడినా చాలు, ముక్కోటిదేవతలూ సంతృప్తిపడతారు. మునులూ పితరులూ తృప్తిపడతారు. అంచేత మంచిబ్రాహ్మణ్ణి వెదికి తీసుకురావాలి దానమివ్వడానికి.

ధర్మరాజు :

దేవతల్నీ, పితరుల్నీ, మనుషుల్నీ ఎప్పుడెప్పుడు పూజించాలి?

భీష్ముడు :

పూర్వాహ్ణం దేవతల్ని పూజించాలి. అపరాహ్ణం పితరుల్ని పూజించాలి, ఈమధ్యసమయంలో మనుషుల్ని పూజించాలి.

ధర్మరాజా! కాలం తప్పించి సిద్ధంచేసినతిండీ, మైలతో ముట్టుకున్నదీ, తినగా మిగిలిందీ, మంత్రంతో పరిశుద్ధం కాందీ, తంత్రం నడపందీ, పురుగులు పడీ వెంట్రుకలు పడీ పాడైందీ రాక్షసులు పుచ్చుకుంటారు. యోగ్యమైన భోజనమే అవుగాక, దేవపితృకర్మల్లో దురాత్ములు తిన్నారో, అది రాక్షసులపాలే అవుతుంది. అంచేత దేవకార్యాల్లోనూ, పితృకర్మల్లోనూ భోజనం విషయంలో మత్తుణ్ణీ, జడుణ్ణీ, పిచ్చివాణ్ణీ, పతితుణ్ణీ, ఆడారివాణ్ణి, కుష్ఠురోగినీ, పూజారినీ, వైద్యుణ్ణీ, నియమాలు లేనివాణ్ణీ, మూర్ఛరోగమున్నవాణ్ణీ, బొల్లివాణ్ణీ, రాజయక్ష్మరోగమున్నవాణ్ణీ, నర్తకుణ్ణీ, గాయకుణ్ణీ, సోమవిక్రయుణ్ణీ, వేదాలు అమ్ముకున్నవాణ్ణీ విడిచిపెట్టాలి. వడ్డీలకిచ్చి బతికేవాడూ, అగ్నిహోత్రం మానుకున్నవాడూ, జంతువులు అమ్ముకు జీవించేవాడూ, సంధ్యోపాసన చెయ్యనివాడూ దైవకార్యానికీ, పితృకార్యానికీ తగరు.

ధర్మరాజు :

దైవపితృకార్యాల్లో దానమివ్వడానికి ఉత్తమపాత్ర లెవ్వరు?

భీష్ముడు :

ఆకలితో వచ్చినవాళ్ళకి తృప్తిగా భోజనం పెట్టేవాడూ, దారిదోపుడు వాళ్ళచేతా దొంగలచేతా నష్టపోయి ధనం కావలిసినవాడూ, వ్రతం ఉద్యాపనచెయ్యడంకోసం యాచించినవాడూ, గురువునీ తల్లిదండ్రుల్నీ కష్టంలోవున్న పెళ్ళాం బిడ్డల్నీ పోషించడంకోసం ధనం కావలిసినవాడూ, మహావ్యాధి నిర్మూలించడంకోసం పాకులాడుతున్నవాడూ, పాపాలేవీ లేని బ్రాహ్మడూ, ఎప్పుడూ బిచ్చమెత్తుకునే బతికేవాడూ – దైవపితృకార్యాల్లో దానమివ్వడానికి ఉత్తమపాత్రలు.

సత్రమూ గోశాలా చలిపందిరీ ధర్మశాలా పశుగొట్టమూ,

గురువుల్ని నిందించడమూ, వేదాలు నిందించడమూ, వాటిని విక్రయించడమూ, వాటిని రాయడమూ, చాడీలు చెప్పడమూ, సంధి కాకండా చెయ్యడమూ, కులవృత్తిగాని ఇతరకర్మలతో జీవించడమూ, కృతజ్ఞత లేకండా వుండడమూ, పరాయికొంప పడగొట్టడమూ, పరస్త్రీని చెరచడమూ, ఒకడి బతుకులో నీళ్ళుపొయ్యడమూ, మంత్రిమూ ఉత్తమశాస్త్రమూ పాడుచెయ్యడమూ, మదంలోవున్న దానిని దిక్కుమాలిన దానినీ బాలికనీ ముసిలిదానినీ తాపసినీ భయంతో వున్న దానినీ మోసంచేసి బాధపెట్టడమూ, ఇంటికి వచ్చిన అతిథికీ తన కుమాళ్ళకీ సేవకులకీ భోజనం ఏర్పాటు చెయ్యకండా తాను తినెయ్యడమూ – ఇవన్నీ నరకహేతువులు అంటారు ఆర్యులు.

విషమూ, ఆయుధాలూ తలవెంట్రుకలూ విక్రయించడమూ, ఆయుధాలు తయారుచెయ్యడమూ, కన్యల్నీ బ్రాహ్మల్నీ ఆవుల్నీ దూసుకుపోడమూ, ఉపాధ్యాయుణ్ణీ భక్తికల భృత్యుణ్ణీ విడిచిపెట్టడమూ, మట్టికంపలు వేసీ కొయ్యలు పాతీ దారి పాడుచెయ్యడమూ– ఇవన్నీ కూడా నరకం తెచ్చిపెడతాయనే అంటారు.

నేరం లేకపోయినా నెపంపెట్టి డబ్బుగుంజుకునే రాజూ, ప్రజలగోడు విని వాళ్ళని రక్షించని ప్రభువూ, మాటతప్పి పన్నులు పుచ్చుకునే రాజూ, ఎద్దుకి ముగుదాడు కుట్టేవాడూ, దాని వృషణాలు చిదకగొట్టేవాడూ అధోగతి పొందుతారు.

ధర్మంకోసమో లేదా పేదరికంబాధవల్లో కాకపోతే రోగమో పాపమో పోగొట్టుకోడానికో దేవతలపేరిట పశువుల్ని చంపడమూ, పరమితపస్సూ శుశ్రూషా కలిగి మహాత్ములదగ్గిర మంచివిషయాలు వినడమూ, ఎవ్వరిదగ్గిరా ఏదీ పుచ్చుకోకండా వుండడమూ, మద్య మాంసాలు మానడమూ, పరస్త్రీలమీద విముఖత కలిగివుండడమూ వానప్రస్థాశ్రమంలో వున్న వాళ్ళని తన కులంవాళ్ళనీ పోషించడమూ, బంగారమూ బిడ్డలూ ఇళ్ళూ అన్నపానాలూ యాచకులకి దానం

చెయ్యడమూ, దీనులకి ఆశ్రయమివ్వడమూ, హింసమానడమూ – ఇవన్నీ స్వర్గలక్ష్మి సిద్ధించడానికి హేతువులంటారు.

ధర్మశాలా, తోటా, నుయ్యీ, పానశాలా నిర్మించడమూ, భయంతో వున్న ఆప్తుల్ని కాపాడడమూ, కన్యనీ ఆవునీ వాహనాన్నీ దాసుణ్ణీ దాసినీ దానంచెయ్యడమూ, తనకి ఇతర్లు కీడుచేసినా సహించడమూ, స్నేహితుల్నీ చుట్టాల్నీ రక్షించడమూ, హెచ్చువాడికి పనికివచ్చేపని చెయ్యడమూ, పరాక్రమంలోనూ ధనసంపాదనలోనూ పరిశ్రమించడమూ, దుష్కర్మపాంతకి పోకపోడమూ – ఇవన్నీ స్వర్గలోకానికి నిచ్చెనలవుతాయి.

ఏకులంలో పుట్టినవాడైనా ఎక్కువమంది కుమాళ్ళు కలవాడూ, అధికంగా దయ కలవాడూ, వెయ్యినెలలకి పైగా బతికినవాడూ – వీళ్ళంతా స్వర్గానికి వెళతారు.

ధర్మరాజా! ఏంచేస్తే నరకవాసం కలుగుతుందో, ఏంచేస్తే పుణ్యలోకం లభిస్తుందో వివరించాను. ఇంక ఏంచెప్పమంటావో అడుగు.

ధర్మరాజు :

కొన్నికర్మలు బ్రహ్మహత్యాదోషంతో సమానమంటారు కొందరు. హింసలేందే హత్యాదోషంతో సమానమెలా అవుతాయి అవి?

భీష్ముడు :

నువ్వు అడిగినట్టే వోమారు దివ్యజ్ఞానంగల వేదవ్యాసమహర్షిని భక్తిపూర్వకంగా అడిగాను నేను. అతడు నాకు చెప్పింది, నేను వినినంతమట్టుకు నీకు చెపుతాను, సావధానంగా విను

దీనుడైన బ్రాహ్మణ్ణి భోజనానికి రమ్మని, తీరా అతడు వచ్చాక భోజనం పెట్టకపోడమూ, మంచి కులమూ విద్యా కల బ్రాహ్మణి వృత్తి పడగొట్టడమూ, దప్పికతో వచ్చిన ఆవుల్ని నీళ్ళు తాగనివ్వకుండా తోలెయ్యడమూ, చెడిపోయిన వాళ్ళ కుంటివాళ్ళ గుడ్డివాళ్ళ ధన

అపహరించడమూ, వేదాలూ శాస్త్రాలూ నిందించడమూ - ఇవన్నీ బ్రహ్మహత్యతో సమానం.

పట్నంలోనూ గ్రామంలోనూ అడివిలోనూ అగ్గిపెట్టడమూ, పాపానికి వొడిగట్టుకని అబద్ధమాడి బ్రాహ్మణ్ణి బాధపెట్టడమూ బ్రహ్మహత్యతో సమానం.

ఈడూ జోడూ గుణమూ శీలమూ కల వీరుడుకి ఇవ్వకండా తన ఇష్టప్రకారం తగని వరుడికి కన్యని ఇవ్వడం కూడా బ్రహ్మహత్యతో సమానమే.

పుణ్యతీర్థాలు

ధర్మరాజు :

పుణ్యతీర్థాల విశేషాలు వినాలనుంది, వివరించు.

భీష్ముడు :

లోగడ గౌతముడు ఇలాగే అంగీరసుణ్ణి అడిగాడు. అప్పుడు కొన్ని తీర్థాల విశేషం వివరించి చెప్పాడతడు. అవి నీకు వినిపిస్తాను విను.

చంద్రభాగ, § ఉర్మిమాలి వితస్తా * - ఈనదులలో నిరాహార వ్రతంతో ఏడుదినాలు స్నానంచేస్తే మునులతో సమానుడవుతాడు మనిషి.

కాశ్మీరమండలంలో మహావనంలోంచి కొన్ని నదులు పారుతున్నాయి. వాటినీళ్ళు తాగితే స్వర్గం సిద్ధిస్తుంది.

పుష్కరంలోనూ, ప్రభాసతీర్థంలోనూ, నైమిషంలోనూ, ఇంద్రమార్గమూ దేవికా స్వర్ణబిందువులలోనూ, (సముద్రంలోనూ) స్నానంచేస్తే అప్సరస్త్రీలతో విమానాల్లో విహరిస్తాడు మనిషి.

హిరణ్యబిందువూ, కుశేశయమూ - ఈ తీర్థాల్లో మునిగితే పాపాలన్నీ కడుక్కుపోతాయి.

---

§ పంజాబులోని చనాబ్ నదిని ప్రాచీనకాలంలో చంద్రభాగ అనేవారు. చంద్రుడు ఇక్కడ విభాగింపబడడంచేత దీనికి చంద్రభాగ అని పేరు వచ్చిందని లింగపురాణమూ, వరాహపురాణమూ లోని కథలు చెపుతున్నాయి.

* ఝేలమ్ నది.

గంధమాదనపర్వతంమీద ఇంద్రతోయలోనూ, కురంగ దేశం లోని కరతోయలోనూ మూడురాత్రిళ్ళు ఉపవాసముండి, స్నానం చేస్తే అశ్వమేధయజ్ఞం చేసినంతఫలం లభిస్తుంది.

కనఖలమూ, హరిద్వారమూ, నీలాద్రీ (పురుషోత్తమక్షేత్రం?) కుశావర్తమూ, బిల్వకమూ – ఈ తీర్థాలలో స్నానమాడితే పాపా లన్నీ పోతాయి ; స్వర్గం సిద్ధిస్తుంది.

కైలాసప్రాంతంలో గంగానది ఉత్తరంవేపు మళ్ళినచోట నెల రోజులు నిరాహారవ్రతంచేస్తే దేవతలు దర్శనమిస్తారు.

మహాశ్రమతీర్థంలో నిరాహారవ్రతంతో వుండి, అగ్నిహోత్రిగా గడిపిన మనిషి అద్భుతంగా సకలసిద్ధులూ పొందుతాడు.

భృగుతుంగక్షేత్రంలో మహాహ్రదతీర్థంలో స్నానంచేస్తూ, మూడు వారాలు ఉపవాసముంటే బ్రహ్మహత్యాపాపం వొదిలి పోతుంది.

కన్యాకూపంలో స్నానంచేసి, బలాకాతీర్థంలో తర్పణంచేస్తే ఉభయలోకాల్లోనూ యశస్సు సిద్ధిస్తుంది.

సుందరికాహ్రదంలో స్నానంచేసిన మనిషి మరుజన్మలో సుందరమూర్తి అయి జన్మిస్తాడు.

కృత్తికాతీర్థమూ, అంగారకతీర్థమూ సేవిస్తే సర్వపాపాలూ వొదిలి, స్వర్గం లభిస్తుంది.

విపాశనదిలో§ మునిగినా, మూనాళ్ళు బ్రహ్మచర్యవ్రతంతో కాలికాశ్రయతీర్థం సేవించినా పునర్జన్మ కలగదు.

కృత్తికాశ్రమంలో యథావిధిగా స్నానమూ, పితృతర్పణమూ చేసిన మనుషులు శివసాయుజ్యం పొందుతారంటారు మునీశ్వర్లు.

---

§ పంజాబ్‌లో వొక నది. విశ్వామిత్రుడి ప్రయోగంవల్ల తన వందమందికుమా ళ్ళనీ రాక్షసుడైన కల్మాషపాదుడు మింగేయడంవల్ల దుఃఖంతో ఆత్మహత్యకి ప్రయ త్నించి తాళ్ళతో కట్టుకుని ఈనదిలో వురికాడు వశిష్ఠుడు. పాశాలు విప్పి అతణ్ణి వొడ్డుకి చేర్చడంవల్ల దీని పేరు విపాశఅయింది. చూ. ఆదిపర్వం పు. 234.

ద్రోణశర్మపదతీర్థమూ, శరస్తంబతీర్థమూ, దేవదారువనమూ సేవిస్తే ఎలాటివాళ్ళనయినా అప్సరసలు వరిస్తారు.

చిత్రకూటమూ, జనస్థానమూ సేవిస్తే రాజ్యలక్ష్మి లభిస్తుంది.

నిరాహారదీక్షపూని, శ్యామాశ్రమంలో వొక్క పక్షంరోజులు వుంటే అంతర్ధ్యానఫలం సిద్ధిస్తుంది.

కౌశికినదిలో స్నానంచేస్తూ నిరాహారంగానూ, మౌనంగానూ ఇరవైవొక్క దినాలుంటే పరమగతి లభిస్తుంది.

మతంగవాపితీర్థంలో స్నానంచేస్తే వొక్క రాత్రిలో సిద్ధుడవుతాడు మనిషి.

నైమిషతీర్థం నెలరోజులు సేవిస్తే పురుషమేధం చేసినంతఫలం కలుగుతుంది.

అలాగే ఉత్పలావనతీర్థం సేవిస్తే అశ్వమేధయజ్ఞఫలం సిద్ధిస్తుంది.

గంగా యమునా సంగమస్థలంలోనూ, కాలాంజనపర్వతం మీదా నియమపూర్వకంగా స్నానంచేస్తే ముక్తి కలుగుతుంది.

వైవశ్వతతీర్థం సేవించిన మనిషి తీర్థభూతత్వం పొందుతాడు.

ప్రయాగకి అమావాస్యనాడు మూడుకోట్ల పదివేలు తీర్థాలు వస్తాయి. అక్కడ నెలనాళ్ళుండిన మనిషి ముక్తిపొందుతాడు.

గంగలోనూ, బ్రహ్మసరోవరం (పుష్కరతీర్థం) లోనూ మునుగుతూ నెలరోజులు నిరాహారదీక్షతో వున్న మనిషి చంద్రలోకానికి వెళతాడు; కీర్తిమంతుడున్నూ అవుతాడు.

అష్టావక్రమూ, కలవింకమూ, దేవహ్రదమూ - ఈతీర్థాల్లో స్నానంచేసిన మనిషి బ్రహ్మభావం పొందుతాడు.

కార్తీకపూర్ణిమనాడు కృత్తికాయోగంలో ఊర్వశీతీర్థంలోనూ, లౌహిత్యతీర్థంలోనూ స్నానంచేస్తే పుండరీకయజ్ఞంచేసినంత ఫలం కలుగుతుంది.

నిరాహారదీక్షతో పన్నెండుదినాలు రామహ్రదంలో స్నానంచేస్తే పాపాలన్నీ పోతాయి.

అలాగే ఉపవాసదీక్షతో మహాహ్రదంలో నెలనాళ్ళు స్నానం చేస్తే, జమదగ్ని పొందిన పుణ్యాలోకం పొందుతాడు మనిషి; మును లలో గణింపబడతాడు.

వింధ్యపర్వతంమీద వొక నెలపాటు శరీరకష్టం సహించి తపస్సుచేస్తే సర్వపాపాలకీ ప్రాయశ్చిత్తం చేసినట్టవుతుంది. అంతే కాదు సర్వధర్మాలూ కరతలామలకమవుతాయి.

నర్మదలో స్నానంచేసినవాడు రాజకుమారుడై పుడతాడు.

సంయతాత్ముడై మనిషి జంబుమార్గతీర్థంలో మూడుమాసాల వొకదినం నివసిస్తే సర్వసిద్ధులూ పొందుతాడు.

కోకాముఖతీర్థంలో స్నానమాడి, తండులికాశ్రమానికి వెళ్ళి, నారలు కట్టుకుని, శాకాహారంతో శాంతిగా నివసిస్తే, అక్కడున్న పదిమంది కన్యలకీ భర్తఅయి అజరామరుడై సుఖిస్తాడు మనిషి.

నిరాహారదీక్షతో మూడు రాత్రిళ్ళు కుల్యలో అఘమర్షణజపం చేసినవాడు అశ్వమేధయజ్ఞంచేసినంత ఫలం పొందుతాడు.

అష్టసేనాశ్రమంలో ఉజ్జానకతీర్థంలో స్నానంచేసిన మనిషి పాపాలన్నీ వొదుల్చుకుంటాడు.

పిండారకతీర్థంలో వొకరాత్రినివసిస్తే అగ్నిష్టోమఫలం లభిస్తుంది.

ధర్మారణ్యంలో బ్రహ్మసరస్సు సేవిస్తే పౌండరీకయజ్ఞంచేసి నంత ఫలం సిద్ధిస్తుంది.

హిమవంతుడు గౌరికి తండ్రి; శివుడికి పిల్లనిచ్చిన మామ; రత్నాలన్నిటికీ గని; లోకపావనుడు. అదిలో ఆ హిమాలయందగ్గిర నిలబడి తపస్సుచేస్తే సిద్ధుడవుతాడు మనిషి; బ్రహ్మలోకం చేరు కుంటాడు.

ధర్మరాజా! తీర్థాలు సేవించినప్పుడు కామమూ, క్రోధమూ,

మదమూ, లోభమూ దగ్గిర చేరనివ్వకూడదు. అలా అయితేనే ఫలం సిద్ధిస్తుంది.

ఓర్పూ, తపస్సూ, అహింసా; శాంతీ – ఇవే నిజమైన తీర్థాలు. వీటివల్లే శుద్ధి కలుగుతుంది. అంతేకాని వుత్తి నీళ్ళలో మునిగినంత మాత్రాన శుచిత్వం కలగదు.

దొరకనివాటికోసం దేవులాడకుండా, దొరికినవాటిమీద మమకారం వుంచుకోకండా, దేనిమీదా స్పృహపెట్టుకోకండా వున్న పురుషులు పరిశుద్ధులు. తీర్థాలేవీ అవసరమే లేదు వాళ్ళకి.

దుర్గమంగానూ, విషమంగానూ వుండిన తీర్థాలు భక్తిపూర్వకంగా తలుచుకుంటేనే చాలు సర్వపాపాలూ పోతాయి.

తీర్థఫలాలు తెలిపే పుణ్యవాక్యాలు ఇవి. పరమ పవిత్రమైనవి. మన్నించదగినవి. స్వర్గప్రసాదిస్తాయి. రహస్యమైనవి. విధేయుడైన శిష్యుడికీ, కన్నకొడుకుకీ, స్నేహితుడికీ, ఉత్తముడైన బ్రాహ్మడికీ మాత్రం వినిపించాలివి, దయతలిచి.

గౌతముడికి అంగిరసుడు చెప్పిన ఈ వాక్యాలు నిర్మలహృదయంతో చదివినా, విన్నా పాపాలు పోతాయి. మునులు జపించదగిన విషయం ఇది. ఇది నిత్యమూ పఠిస్తే మళ్ళీజన్మలో జాతిస్మరణ కలుగుతుంది. (అంటే ఈజన్మ జ్ఞాపకముంటుంది.) పుణ్యపురుషులైన కుమాళ్ళు కలుగుతారు.

అత్రి ప్రముఖులు

భీష్ముడా తీర్థఫలాలు ధర్మరాజుతో చెప్పి ముగించేసరికి; అర్జునుడి బాణాలు శయ్యగా వీరశయనంలో వున్న అతణ్ణి చూడడంకోసం అత్రీ, వసిష్ఠుడూ, భృగుడూ, పులహుడూ, పులస్త్యుడూ, క్రతువూ, అంగిరసుడూ, అగస్త్యుడూ, కణ్వుడూ, గౌతముడూ, విశ్వామిత్రుడూ, జమదగ్నీ, మొదలైన మహామునులు తమతమ శిష్యులతో కూడా వచ్చారు. తమ తపఃప్రభావం భూమీ ఆకాశమూ నింపేస్తూ నిలిచి

భీష్ముణ్ణి చూశారు. ఆశ్చర్యపోయారు పాండవులు. మును లందరికీ నమస్కరించారు వాళ్ళు. అంతలోనే ఆ పరమమునులు అంత ర్ధాన మైపోయారు. వాళ్ళ మాహాత్మ్యం మెచ్చుకుంటూ భీష్ముడూ, పాండవులూ మాట్లాడుకున్నారు.

అనంతరం తాతగారి పాదాలమీద శిరస్సు మోపి, విన యంగా అడిగాడు ధర్మరాజు :

"ఏయే దేశాలు, ఏయే కొండలు, ఏయే నదులు అధిక పుణ్య ప్రదమైనవి?"

గంగా ప్రభావము

భీష్ముడు :

'ఈ విషయంలో వో ఇతిహాసముంది. అది వినిపిస్తాను, విను.

ఒక బ్రాహ్మడు వుండేవాడు. ఉంఛవృత్తితో జీవితం గడుపు కునేవా డతడు. అతడి ఇంటికి వోమాటు వొక సిద్ధుడు అతిథిగా వచ్చాడు. అతడికి ఆతిథ్యమిచ్చి, మాటామంతీ ఆడుతూ, ఇప్పుడు నువ్వు నన్ను అడిగినట్టే సిద్ధుణ్ణి అడిగాడు బ్రాహ్మడు. సిద్ధుడు ఇలా చెప్పాడు :

"పరమ పవిత్రమైన గంగానది ఏయే దేశాల మధ్యనించి ప్రవహించిందో, ఏయే కొండల్ని వొరుసుకుంటూ వెళ్ళిందో ఆయా దేశాలూ, ఆయా కొండలూ అధికంగా పుణ్యప్రదమైనవి. అంతే కాదు, గంగ పరమపావని. దాని మహత్తు విను.

"గంగానది సేవనంవల్ల సిద్ధించే పుణ్యగతి, నియమంతో చేసిన యజ్ఞంవల్ల కానీ, బ్రహ్మచర్యంవల్ల కానీ, తపస్సువల్ల కానీ, త్యాగంవల్ల కాని సిద్ధించదు. ఎంత దట్టంగా వుండేనేం చీకటి, పొద్దు దూరడంతోనే పటాపంచలవుతుంది. అలాగే ఎన్ని పాపాలు చేసినా కూడా గంగలో మునిగితే అన్ని కడుక్కుపోతాయి. గంగాస్నానం వల్ల దేవత్వం లభిస్తుంది. రవంత గంగాజలం శరీరానికి తగిల్తే చాలు, మనుషుల పాపాలన్నీ పోతాయి. స్వర్గసౌఖ్యమున్నూ సిద్ధిస్తుంది.

మనిషి అస్థికలు ఎన్ని వేల సంవత్సరాలు గంగలో వుంటే అన్ని వేల సంవత్సరాలు స్వర్గంలో సౌఖ్యం అనుభవిస్తా డతడు.

"సోమం లేని యజ్ఞం ఎలా వుంటుంది, చంద్రుడు లేని రాత్రి ఎలా వుంటుంది, సూర్యుడు లేని ఆకాశం ఎలా వుంటుంది, ఆత్మ ధర్మం లేని ఆశ్రమం ఎలా వుంటుంది, పువ్వులు లేని చెట్టు ఎలా వుంటుంది, అదిగో అలాగ గంగానది లేని దేశం హీనంగా పాడుపడి వుంటుంది.

"నూరు చాంద్రాయణవ్రతాలు చేసినా, గంగ జలం తాగితే కలిగినంత నిర్మలత్వం కలగదు.

"అగ్గిలో వేసిన దూది ఎలా భగ్గుమని మండిపోతుందో, అలాగే గంగానదిలో మునిగిన మనిషి పాపాలన్నీ మాయమైపోతాయి.

"ప్రాణుల దుఃఖాలు పోగొట్టడంలో గంగానదితో సాటివచ్చేది మరొకటి లేనే లేదు.

"శరణం లేని జనులకి గంగానదే పరమశరణమంటారు మునులు; దేవతలకి అమృతం ఎలాటిదో మనుషులకి గంగాజలం అలాటిదని వినికిడి.

"తలమీద గంగానది ఇసక పులుముకున్నా, నుదుటిమీద గంగమట్టి రాసుకున్నా, గరుత్మంతుణ్ణి చూసిన పాములా పారిపోతాయి పాపాలు.

"గంగానది కెరటాలమీంచి వచ్చిన గాలి శరీరానికి సోకితే నే చాలు ఎంతటి ఘోరమైన పాపాలైనా తుడుచుకుపోతాయి.

"గంగానదిలో స్నానమాడినవాడు ఇటు ఏడుతరాలూ, అటు ఏడుతరాలూ పితృవర్గాన్ని ఉద్ధరిస్తాడు. ఓమాటు గంగానదిని చూస్తేనే చాలు మనసా, వాచా చేసిన పాపాలన్నీ వొదిలించుకుంటాడు.

"గంగానది పేరు వింటేనే చాలు, దాన్ని కీర్తిస్తేనే చాలు,

చూస్తేనే చాలు, చేత్తో అంటితేనే చాలు రెండుకులాల పితరుల్ని ఉద్ధరిస్తాడు మనిషి. అలాటప్పుడు ఇక స్నానంచేస్తే చెప్పేదేముంది?

"ఇంతేకాదు, 'గంగ గంగ' అంటూ ఏనదిలో, ఏనీళ్ళలో మునిగినా పాపాలు పోతాయంటారు పెద్దలు. అంత గొప్పది గంగ మహిమ.

"సామర్థ్యముండీ కూడా గంగానదిని చూడనివాడు పశువన్న మాట; కళ్ళున్న గుడ్డివా డన్నమాట.

"దేవేంద్రుడూ మొదలైన దేవతలే గంగకోసం తాపత్రయ పడతారు. అలాంటప్పుడు మనిషన్నవాడు పడవద్దూ?

"మరణకాలంలో గంగని తలుచుకుంటే మోక్షం కలుగుతుంది.

"గంగని కీర్తిస్తే రాజభయముండదు; దొంగలభయముండదు; పాపభయముండదు; భూతభయముండదు; ఏభయమూ వుండదు.

"గంగాదేవి స్వర్గంనించి దిగింది. ఆమెని శివుడు శిరసుమీద ధరించాడు.

"మూడు దార్లలో నడిచింది గంగ; మూడులోకాలూ పవిత్రం చేసింది. నిర్మలమూర్తి గంగ. ఆమెని ఆశ్రయించినవాడు కృతకృత్యుడవుతాడు. సందేహంలేదు.

"జనానికి దేవేంద్రుడెలాగో, గ్రహాలకి సూర్యుడెలాగో, పితరులకి చంద్రుడెలాగో, నదులన్నిటికీ గంగానది అలాటిది, మహాత్మ్యంలో.

"సగరపుత్రులు కపిలముని శాపంవల్ల భస్మమైపోయి. వాళ్లు పాపరాసులై వున్నప్పుడు గంగాదేవి తన చల్లని నీళ్ళు చల్లింది; వాళ్ళందరినీ స్వర్గానికి పంపింది.

"అద్భుతమైన తపస్సుతో దేవతల్ని ప్రార్థించి, తనపూర్వపురుషులైన సగరపుత్రుల్ని ఉద్ధరించడంకోసం గంగాదేవిని భూలోకానికి తెచ్చాడు భగీరథుడు *

* చూ. భగీరథుడికథ, అరణ్యపర్వం. అ. 3.

"విష్ణుపదంనుంచి, చంద్రలోకం నించి, సూర్యలోకం నించి, మేరుకూపుడైన విష్ణువు నించి, త్రిపురాలు జయించిన శివుడి శిరసు నించి, హిమాలయంమీదికి దిగింది గంగ.

"తన ప్రభావం విని నిశ్చలమైన మనస్సుతో శరణని ఆశ్రయిస్తే సనాతనపదమే ప్రసాదిస్తుంది గంగ.

"నేను ఎగిరినమట్టుకు చెప్పాను. కాని అనంతమైంది గంగాదేవి గుణసంపద. దేవేంద్రుడూ మొదలైన దేవతలు ఎప్పుడూ గంగాదేవి మహిమ కీర్తిస్తారు. మేరువులోని మణులూ, సముద్రంలోని నీటిబిందువులూ లెక్కపెట్టడం ఎలాటిదో, గంగానది గుణాలు లెక్కపెట్టడం అలాటిది. నీకు నేను వినిపించిన గంగాదేవి గుణాలు ఎప్పుడూ మనోవాక్కాయాలతో భక్తిపూర్వకంగా భజించు. దాని వల్ల గంగాదేవి అనుగ్రహం కలుగుతుంది. సిద్ధుడ వవుతావు. వర్చస్సుతో ముల్లోకాలలోనూ సంచరించగల మహాత్మ్యం కలుగుతుంది. స్వధర్మం పాలిస్తూ, తనను భజించే సజ్జనుణ్ణి శాశ్వతంగా సుఖపెడుతుంది గంగాదేవి."

ఇలా గంగమహిమ ఆమహాబ్రాహ్మడికి వినిపించి, ఆకాశగమనంతో తనదారిని తాను వెళ్ళిపోయాడు సిద్ధుడు. అతడు చెప్పిన ప్రకారం గంగాభవానిని సేవించి అనన్యసులభమైన సిద్ధి పొందాడు బ్రాహ్మడు.

ధర్మరాజా! నువ్వూన్నూ గంగానదిని సేవించు; శుభాలు పొందు.

గంగాస్తోత్రంతో కూడిన ఈ ఇతిహాసం చదివినా, విన్నా రోగా లంటవు; పాపాలు తాకవు.

ఎవరు పూజ్యులు?

ధర్మరాజు :

మహాత్మా! నీమాటలు వింటూవుంటే పరమానందంగావుంది

నాకు. తమ్ముళ్ళతో కూడా పదేపదే నీకు నమస్కరిస్తున్నాను. లోకంలో ఎవరు సర్వజనపూజ్యులో సెలవియ్యి.

భీష్ముడు :

శ్రీకృష్ణ నారద సంవాదమని వొక ఇతిహాసముంది. నువ్వు అడిగినదానికి సమాధాన మవుతుం దది. చెపుతాను, ఆలకించు.

ఓనాడు నారదముని శ్రీకృష్ణుడి దగ్గిరికి వెళ్ళాడు. తగిన సత్కారంచేసి మునిని పూజించాడు శ్రీకృష్ణుడు. సుఖంగా అతడు కూచున్నాక, సగౌరవంగా అడిగాడు, "మునీంద్రా! ఎవరికయ్యా నువ్వు మొక్కుతావు?" అని.

"వరుణుణ్ణీ, వాయుదేవుణ్ణీ, సూర్యుణ్ణీ, పర్జన్యుణ్ణీ, అగ్నిభట్టారకుణ్ణీ, శివుణ్ణీ, కుమారస్వామినీ, మహాలక్ష్మినీ, విష్ణుమూర్తినీ, బ్రహ్మదేవుణ్ణీ, బృహస్పతినీ, చంద్రుణ్ణీ, నీటినీ, భూమినీ ఎప్పుడూ భక్తితో ఎవళ్ళయితే సేవిస్తారో వాళ్ళకీ నేను మొక్కుతాను.

"వేదపరులూ, దేవతాపూజచేసేవాళ్ళూ, భూదానమూ ధన దానమూ ధాన్యదానమూ గోదానమూ చేసేవాళ్ళూ, పితృసమారాధనచేసేవాళ్ళూ, భిక్షాన్నంతో జీవించే పవిత్రాత్ములూ, శాంత స్వభావులూ, సత్యవ్రతులూ నాకు పూజ్యులు.

"ధర్మమూ కామమూ అర్థమూ - త్రివర్గాలూ సాధించే వాళ్ళూ, అహంకార మమకారాలు లేనివాళ్ళూ, మంచి నడవడి కలవాళ్ళూ, లోలత్వం లేనివాళ్ళూ, జ్ఞానులూ నమస్కార యోగ్యులు నాకు.

"కృష్ణా! నేను పూజించేవాళ్ళని తెలుసుకుని నువ్వుకూడా సేవించు. దీనివల్ల ఎన్నో శుభాలు కలుగుతాయి" అన్నాడు నారదుడు.

కనక ధర్మరాజా! నువ్వు కూడా అలాటివాళ్ళనే సేవించు. పాపాలు పోగొట్టి, శోభనం కలిగిస్తారు వాళ్ళు.

రాజుల ప్రధాన కర్తవ్యం

ధర్మరాజు :

రాజులకి ఎన్నో కర్తవ్యాలుంటాయి. వాటన్నిటిలోకీ ప్రధాన కర్తవ్య మేది?

భీష్ముడు :

సామ్రాజాభిషిక్తుడైన మహారాజుకి అన్నిటికంటే బ్రాహ్మణ పూజే ప్రధానకర్తవ్యం. బ్రాహ్మలు సుఖంగా వుంటేనే భూమండలానికి క్షేమం కలుగుతుంది. మన్నించదగినవాళ్ళు బ్రాహ్మలు. వాళ్ళకి మన్నన లేకపోతే లోకానికి క్షేమం కలగదు. దేవుణ్ణి దెయ్యం చెయ్యాలన్నా, దెయ్యాన్ని దేవుడు చెయ్యాలన్నా బ్రాహ్మలే సమర్థులు. వాళ్ళు ఎవణ్ణి అనుగ్రహిస్తే వాడే మహారాజవుతాడు. ఇంద్రుడంతవాడికైనా ఆగ్రహంతో ఆపదా, అనుగ్రహంతో సంపదా క్షణంలో తేగలరు వాళ్ళు. శాపానుగ్రహ సమర్థులు వాళ్ళు. ద్రావిడ, కళింగ, ఔశీనర, యవన, శక, పుళింద రాజులు బ్రాహ్మల్ని పరాభవించడంవల్లే శూద్రులు కావలిసివచ్చింది లోకడ, చంద్రస్వరూపులు బ్రాహ్మలు. ఈశ్వరసంపన్నులు బ్రాహ్మలు. సర్వసౌఖ్యసిద్ధిపరులు బ్రాహ్మలు. వాళ్ళని ఎప్పుడూ పూజిస్తూ, పోషిస్తూ వుండు. ఆచారవంతుడైన బ్రాహ్మడికి భక్తిపూర్వకంగా భోజనంపెడితే దేవతలూ, పితృదేవతలూ కూడా తృప్తిపడతారు.

బ్రాహ్మలవిషయంలో శ్రీకృష్ణుడికీ, భూదేవికీ వోమారు సంవాదం జరిగింది. ఇతిహాసంగా పేరుపడింది. అది వివరిస్తాను, ఆలకించు. శ్రీకృష్ణుడు భూదేవిని అడిగాడు :

"లోకజననివి నువ్వు. నిన్ను వొక విషయం అడుగుతాను, చెప్పు! చేసిన పాపాలు ఏంచేసి వొదుల్చుకుంటారు లోకులు ?"

"బ్రాహ్మణసేవవల్ల" అంది భూదేవి, "బ్రాహ్మణపూజవల్లా బ్రాహ్మలకి మేలుచెయ్యడంవల్లా పాపాలన్నీ వొదుల్చుకోవచ్చు లోకులు. అసలు రాజులు తప్పకుండా చెయ్యవలసిన పనులు ఇవి.

"దేవేంద్రుడికి వొంటిమీద వెయ్యి భగాలు పుట్టడం బ్రాహ్మడి ఆగ్రహంవల్లే కదా జరిగింది! తిరిగి వెయ్యిభగాలు వెయ్యి కళ్ళుగా మారడం బ్రాహ్మడి అనుగ్రహంవల్లే జరిగింది."

విని, మెచ్చుకున్నాడు శ్రీకృష్ణుడు అంచేత ధర్మరాజా! నువ్వుకూడా ఎప్పుడూ బ్రాహ్మలకి ప్రియంకలిగిస్తూవుండు. పుట్టుక తోనే బ్రాహ్మడు గొప్పవాడంటారు పెద్దలు. జనానికి బ్రాహ్మడి పాదపద్మాలు నమస్కరించదగినవి.

బ్రాహ్మల్ని సృజించి బ్రహ్మదేవుడు వాళ్ళతో ఏంచెప్పాడో చెపుతాను, విను.

"మీకు మరో పని లేదు. ఆత్మకర్మ పూని, ధర్మయుక్తంగా బ్రహ్మోపాసన చెయ్యాలి మీరు, అంతే. అదే అధికంగా శోభనం కలిగిస్తుంది. బ్రాహ్మణ్యమే అన్నివర్ణాలకీ తారకం. బ్రాహ్మి అయిన శ్రీతోతపస్స్వాధ్యాయాలు ప్రకాశించినట్టు చెయ్యాడి" అన్నాడు. అంచేత రాజులకి బ్రహ్మవచనం పరిపాలించడం ప్రధానకర్తవ్యం.

అగ్ని పట్టుకోవచ్చు, హిమాలయపర్వతం కదిలించవచ్చు. గంగానది అరికట్టవచ్చు. కాని, బ్రాహ్మల్ని సేవించడం అంటే కల్ప వృక్షాన్ని సేవించడం అన్నమాట.

ఈవిషయంలో ఇంద్ర శంబర సంవాదం అని మరో ఇతిహాసం వుంది. అదీ చెపుతాను, విను.

జటాసురుడి కుమారుడు శంబరాసురుడు. అతడి దగ్గిరికి వెళ్ళి దేవేంద్రుడు మాటామంతీ ఆడుతూ, "దేనివల్ల నువ్వు ఇంత ఉన్నతి పొందావు?" అని అడిగాడు.

"బ్రాహ్మల్ని ఆరాధించడంవల్ల" అన్నాడు శంబరాసురుడు, "బ్రాహ్మలంటే కోపం కానీ, అసూయకానీ నాకు లేదు. కంటికి రెప్పలాగ వాళ్ళని కాపాడతాను నేను. వాళ్ళని పోషిస్తాను. వాళ్ళని పూజిస్తాను. అంచేతే నాకు ఈ ఐశ్వర్యం పట్టింది. దేవాసుర

యుద్ధంలో బ్రాహ్మల అనుగ్రహం దేవతల్ని గెలిపించడం చూసి, మాతంగ్రడి సోముడితో 'బ్రాహ్మలు మహానుభావులు కదా!' అన్నాడు. 'అవును' అన్నాడు సోముడు, 'బ్రాహ్మలు తపస్స్వాధ్యాయసిద్ధులు. వాళ్ళసంగతి విను. సంచారం చెయ్యని, బ్రాహ్మణ్ణీ, యుద్ధం చెయ్యని రాజునీ బిలంచీకటి పాముల్ని అణచేసినట్టు ప్రకాశించనివ్వకండా మింగేస్తుంది భూమి. ఇది తెలుసుకుని ఇంటిమూల చదవకండా దేశాంతరాలకి వెళ్ళి, వేదాలూ అవీ చదివి, తపశ్శాలులవుతారు బ్రాహ్మలు. అంచేత సర్వాధికులు వాళ్ళు. వాళ్ళని బహుమానిస్తే శుభం కలుగుతుంది. ఇందులో సందేహంలేదు.''

''సోముడి మాటలు పాటించి, మాతంగ్రడి బ్రాహ్మల్ని పూజించాడు; ప్రతాపవంతు డయాడు. నేనూ మా తండ్రిగారి అడుగుజాడల్లోనే నడుచుకున్నాను.''

శంబరుడి మాటలే అనుసరించి బ్రాహ్మల్ని సంతోషపరిచాడు దేవేంద్రుడు. దానికి తగినట్టు ఔన్నత్యమున్నూ పొందాడు.

ధర్మరాజు :

కొత్తవాళ్ళూ, చిరకాలంనుంచీ ఆశ్రయించుకునివున్న వాళ్ళూ, దూరంనుంచి వచ్చినవాళ్ళూ - ఈమూడు రకాలవాళ్ళలో అధికంగా దానానికి ఎవళ్ళు తగినవాళ్ళు ?

భీష్ముడు :

హింసా. క్రోధమూ, ఈర్ష్యా మొదలైనవి లేకుండావుంటే స్నేహితులూ, చుట్టాలూ, సంబంధులూ, ఋత్విజులూ, పురోహితులూ దానానికి తగినవాళ్ళు.

దూరంనుంచి వచ్చినవాళ్ళూ, కొత్తవాళ్ళూ పూజార్హులు. అయితే వాళ్ళలో మంచి ఆచారమూ, విద్యా, గొప్పతనమూ వున్నాయా అని మాత్రం విచారించాలి. అలా చూసినప్పుడు ఈ మూడురకాలవాళ్ళూ అనుమతైనా పాత్రులే.

స్త్రీ స్వభావం

ధర్మరాజు :

పాపాలన్నిటికీ స్త్రీలే మూలం. వాళ్ళస్వభావం వివరించు.

భీష్ముడు :

అవును, అలాటివాళ్ళే స్త్రీలు. దీనికి నారద పంచచూడా సంవాదం అని వొక ఇతిహాసం వుంది. దానివల్ల స్త్రీస్వభావం తేటతెల్ల మవుతుంది, విను.

దేవముని నారదుడు లోకసంచారం చేస్తూ, వోదగ్గిర పంచచూడ అనే అప్సరసని చూసి, "సుందరీ! నేను వొకటి అడుగుతాను చెపుతావూ ?" అని అడిగాడు.

"నేను చెప్పగలిగిందైతే తప్పకండా చెపుతాను" అంది పంచచూడ.

"ఆడదాని స్వభావం ఎలాటిదో చెప్పు" అని అడిగాడు నారదముని.

"ఆడదాని స్వభావం ఆడదే చెప్పడం తగినపనేనా మునీంద్రా?" నవ్వుతూ అంది పంచచూడ.

"నిజం చెప్పడంలో తప్పేముంది? వున్నది వున్నట్టు నిజం చెప్పు" అన్నాడు నారదముని.

"స్త్రీల స్వభావాలు నువ్వు ఎరగనివి లేవు. అయినా చెపుతున్నాను.

"కులమూ, మాన్యతా కలిగి, వొకడిభార్య అయి, గౌరవంగా బతుకుతూ వుండీ కూడా పై ఆటలాడుతుంది ఆడది స్వేచ్ఛగా.

"అన్నిదోషాలకీ ఆడదే మూలం. వాళ్ళ సంగతి చెప్పడ మెందుకూ? అయినా అడుగుతున్నావు కనక నాకు తెలిసినంతమట్టుకు చెపుతాను, విను.

"మగాళ్ళమంచి ఆడాళ్ళు ఎరగరు. సిగ్గూ లజ్జా లేకండా కుచ్ఛితుల్నే సేవిస్తారు వాళ్ళు. వర్జనీయులు లేనేలేరు వాళ్ళకి.*

"కర్రలు ఎన్ని వేసినా అగ్ని తృప్తిపొందదు. నదులు ఎన్ని కలిసినా సముద్రం తృప్తిపొందదు. ప్రాణుల్ని ఎంతమందిని చంపినా యముడు తృప్తిపొందడు. అలాగే ఎంతమంది మగాళ్ళయినా ఆడది తృప్తిపొందదు అంటారు పండితులు.

"ఒక రహస్యం చెపుతాను, విను. పరపురుషుణ్ణి చూడడంతోనే ఆడదానికి మదనమందిరంలో కళలు చెమ్మగిల్తాయి.

"తినడమూ, కట్టడమూ, పూసుకోడమూ, తొడగడమూ, ధనరాసులతో తులతూగడమూ — ఇవేవీ కూడా పరాయిమగాడితో జతకట్టినంత సంతోషం కలిగించవు ఆడదానికి" అంది పంచచూడ.

"నిజం చెప్పావు" అంటూ ఆమెకి సెలవిచ్చి, తన దారిని తాను వెళిపోయాడు నారదుడు.

ఆడాళ్ళని కనిపెట్టడం అసాధ్యం

ధర్మరాజు :

స్త్రీలని కనిపెట్టే మార్గ మేమిటి?

భీష్ముడు :

ఆడాళ్ళని కనిపెట్టడం అసాధ్యం. మాయలో మయదానవుడూ, శంబరాసురుడూ కూడా ఆడాళ్ళముందు తీసికట్టు.† అదీ కాక ఇంకో విశేషం చెపుతాను, విను.

---

* స్వభావ ఏష నారీణాం నరాణా మిహ దూషణం,
అతోఽర్థాన్న ప్రమాద్యంతి ప్రమదాసు విపశ్చితః. మనుస్మృతి. 2-218.

† న హి స్త్రీభ్యః పరం పుత్ర పాపీయః కించిదస్తి వై,
అగ్నిర్హి ప్రమదా దీప్తో మాయాశ్చ ప్రజయా విభో. సం. మా. 40-4.

పూర్వకాలంలో స్త్రీలు మాయా మర్మం లేకండా వుండే వాళ్ళు. అంచేత మనుషులందరూ నిర్దోషులుగా వుండేవాళ్ళు. కనక కావలసినప్పుడు దేవత్వం పొందగలిగేవాళ్ళు. అంచేత దేవతలు అసూయపడ్డారు. బ్రహ్మదగ్గిరికి వెళ్ళి చెప్పుకున్నారు. అప్పుడు ఆడాళ్ళని మాయావినులుగా చేశాడు బ్రహ్మ. వాళ్ళకి కామం అధికం కలిగించాడు. మగాళ్ళు వాళ్ళ చిక్కుల్లో పడి, రోషం మొదలైన దుర్గుణాలు అలవరుచుకున్నారు. దేవతలు సంతోషించారు. అదిగో, అలాగు, స్త్రీలు మాయావతు లయారు. నిరూపించడానికి వల్ల కాని చిత్తవృత్తి వాళ్ళది. వాళ్ళని కనిపెట్టడం కష్టం.

ఈవిషయంలో నేను విన్న కథ వొకటి నీకు వినిపిస్తాను.

దేవశర్మ అని వొక ముని వుండేవాడు. అతడిభార్య రుచి. సర్వాంగసుందరి ఆమె. దేవతలూ, గంధర్వులూ కూడా ఆమెరూపం తేరిచూసేవాళ్ళు.

ఒకనాడు దేవశర్మ వొక యజ్ఞం నడిపించడానికి వెళుతూ తన శిష్యుణ్ణి విపులుణ్ణి పిలిచి, రహస్యంగా ఇలా చెప్పాడు :

"నాయనా! రుచిమీద కన్ను వేసి కూచున్నాడు దేవేంద్రుడు. వెయ్యికళ్ళతో కాపాడుకు వస్తున్నా న్నేను. అంచేత ఆమెచుట్టు పక్కలకి రాలేకపోతున్నా డతడు. నేను ఇప్పుడు వొక యజ్ఞం చేయించడానికి వెళ్ళవలసివచ్చింది. పరస్త్రీలని జతకూడడంలో ఘనుడు దేవేంద్రుడు. కనక రుచిని కాపాడవలిసిన భారం నీమీద పెడుతున్నాను."

గురువుమాట విన్నాడు విపులుడు. "మీరు చెప్పినట్టే చేస్తాను" అన్నాడు, "అయితే పరస్త్రీలని హరించడానికి ఏరాగడతో వస్తాడు దేవేంద్రుడు?" అని అడిగాడు.

"అనేక మాయలు తెలుసు నతడికి" అన్నాడు దేవశర్మ, "పక్షిరూపంతోనూ లేదా జంతువు రూపంతోనూ — ఎన్నో

వేషాలు వేసి వస్తా డతడు. అవన్నీ జాగ్రత్తగా కనిపెడుతూ వుండాలి.

"రుచిమీద కన్ను వేసి తిరుగుతున్నా డతడు. నేను లేకపోడం చూసి ఇక్కడికి తప్పకండా దిగబడతాడు. ఇందులో సందేహం లేదు. కంటికి రెప్పలా కనిపెట్టుకుని వుండాలి నువ్వు రుచిని" అంటూ పదే పదే చెప్పాడు. రుచిని విపులుడి రక్షణలో పెట్టి, యజ్ఞానికి వెళ్ళి పోయాడు దేవశర్మ.

అప్రమత్తుడై రుచిని కాపాడుతూ తనలో తాను ఆలోచించాడు విపులుడు.

"యోగకౌశలంతో గురుభార్యని ఆవేశిస్తాను. ఇందులో తప్పేముంది? విశుతాత్ముడైన మహాత్ము డతడు. అతడి మనస్సుకి ఈ విజ్ఞానం తోచదు. భయమెందుకూ దీనికి ?" అంటూ వితర్కించుకున్నాడు. శంకమాని, రుచికి దగ్గరగా కూచున్నాడు. ఆ కథా ఈ కథా చెపుతూ కాసేపు గడిపాడు. గాలి ఆకాశంలో ఆవరించినట్టు యోగమాయాబలంతో ఆమెలో ఆవేశించాడు. ఆమె ఆత్మలో ప్రవేశించాడు.

రుచికిమాత్రం ఇదేమీ తెలియలేదు. విపులుడి ఆత్మవల్ల ఆమె చైతన్యం జడత్వం పొందింది.

ఇంతలో అందంగా అలంకరించుకుని మెల్లిమెల్లిగా అక్కడికి దిగబడ్డాడు దేవేంద్రుడు. చలనం లేకండావున్న విపులుడి శరీరం చూశాడు. నిద్రపోతున్నా డనుకున్నాడు. కామంతో వున్నాడు కనక కానలేక పోయాడు. సమయం బాగుందనుకున్నాడు. తిన్నగా రుచి ఎదటికి వెళ్ళాడు.

"రుచీ!" తియ్యని గొంతుకతో అన్నా డతడు, "నీవల్ల మన్మథుడు నాహృదయం చీలికలు చేస్తున్నాడు. కొంచెం దయ చూడవూ నన్ను ?"

మూఢబుద్ధితో మాటాడకండా వూరుకుంది రుచి. దేవేం్రదుడు వచ్చాడని లేవనన్నా లేవలేదామె. పల్లెత్తు మాటన్నా అన లేదు.

మరింత మోహం హెచ్చింది దేవేం్రదుడికి. మళ్ళీ అందు కున్నాడతడు.

"రుచీ! చూడూ, నేను దేవేం్రదుణ్ణి. కామం నా మనస్సు కాల్చేస్తోంది. ఆలస్యం చెయ్యకు. నన్ను తగినవిధంగా సమ్మానించు. సిగ్గుపడకు" అన్నాడు.

రుచి శరీరంలో వున్న విపులుడు తన యోగమాయతో ఆమె చేత అనిపించాడు, "నువ్వు ఇలా రావలిసిన పనేముంది?" అని.

ఆమె అలా అనడంతోనే సిగ్గుతోనూ, భయంతోనూ జంకే శాడు దేవేం్రదుడు.

ఇంతలో రుచి శరీరం వొదిలి, తన శరీరంలో ్రపవేశించాడు విపులుడు. ని్రదలోంచి లేచినట్టులేచి కళ్ళు తెరిచాడు.

"ఏం దేవే్రందా! మరిచిపోయావో వెనకటిమాట? నీవా ళ్ళంతా యోనులు కావడం తనువు లేదూ? ఆ పరాభవం అంతలోనే మరిచిపోయావయ్యా? దేవతలూ, మునులూ సేవించదగినభావం కల నీకు ఇదేమైనా న్యాయంగా వుందటయ్యా? ఛీ, ఛీ! ఇం్రదియాలు అదుపులో వుంచుకోలేని దుర్బలుడివి నువ్వు, కుచ్ఛితాత్ముడివి? నీచు డివి. ఈపాపానికి ఎలా వొడిగట్టుకున్నావయ్యా? మా గురువు కోపాగ్ని వల్ల నీ దేవాధిపత్యం మండిపోవటయ్యా ఇట్టే?" అంటూ చీవాట్లు పెట్టాడు.

తన దివ్యజ్ఞానంతో విపులుడి యోగబలం తెలుసుకున్నాడు దేవేం్రదుడు. తెల్ల మొహంవేసి నిలబడి పోయాడు.

"నాకు ఇష్టంలేదు, కాకపోతే భస్మంచేసేద్దును నిన్ను" అంటూ మళ్ళీ గద్దించాడు విపులుడు, ఎదురు చెప్పలేకపోయాడు దేవేంద్రుడు, చప్పున అంతర్ధానమైపోయాడు.

తరవాత రుచిని మేలుకున్నట్టు చేశాడు విపులుడు.

గురువు దేవశర్మ యజ్ఞం పూర్తయాక తిరిగి వచ్చాడు. ఏకాంతంగా అతడితో జరిగిందంతా చెప్పాడు విపులుడు.

''మీరు చెప్పినట్టే దేవేంద్రుడు వచ్చాడు. నామూలంగా చిక్కులో పడిపోయాడు. సిగ్గుతోనూ, భయంతోనూ పలాయనం చిత్తగించాడు తుదకి.''

శిష్యుడు చేసినపని తెలుసుకుని సంతోషించాడు దేవశర్మ. అతడు కోరిన వరమిచ్చాడు; ఆదరించాడు. తరవాత గొప్ప తపస్సు చేశాడు విపులుడు. దేవేంద్రుడి శంక మాని సుఖంగా రుచితో కాపరంచేశాడు దేవశర్మ.

ఇలా వుండగా ఒకనాడు దేవశర్మ ఆశ్రమం మీంచి ఆకాశ మార్గాన దేవతాస్త్రీ ఒకావిడ వెళుతూ తన చేతిలోని పూలదండ కింద జారవేసింది. దివ్యమైన పరిమళంతో గమ్మమంటూ పోతూవుంది దది. అప్పుడే వికసించినట్టు అందంగానూవుంది. చూసింది రుచి. కుతూహలం కొద్దీ అది తీసింది, తలలో ముడుచుకుంది.

ఇంతలో అంగరాజు చిత్రరథుడు దేవశర్మ ఆశ్రమానికి వచ్చాడు. అతడిభార్యా, రుచీ తోబుట్టువులు. అంచేత తన ఇంట జరిగే ఉత్సవానికి రుచినీ దేవశర్మనీ ఆహ్వానించాడు చిత్రరథుడు అంతమందీ అంగదేశానికి బయలుదేరారు

ఆకాశంమీంచి దేవతాస్త్రీ పడేసిన పూలదండ రుచికొప్పులో వుంది. దాని దివ్యపరిమళానికి ఆశ్చర్యపోయింది చిత్రరథుడి భార్య.

''ఇలాటి సువాసన ఎక్కడా చూడలేదు. ఈ పువ్వులు ఎక్కడివి?'' అని రుచిని అడిగింది.

''మా ఆశ్రమంలోవే'' అంది రుచి.

చెల్లెలితో అలా చెప్పి, దేవశర్మ దగ్గిరికి వచ్చింది రుచి. ''ఈ పువ్వులకోసం మా చెల్లెలు సరదాపడుతున్నాది'' అంది.

విపులుణ్ణి పిలిచాడు దేవశర్మ. ఆపువ్వులవిషయం చెప్పాడు. అలాటి పువ్వులు పట్టుకు రమ్మన్నాడు. ఆపువ్వులు ఎక్కడ దొరి కాయో రుచిని అడిగి తెలుసుకున్నాడు విపులుడు. గురువు ప్రభా వమూ, తన తపశ్శక్తీ ఆధారం చేసుకుని, పువ్వులకోసం బయలు దేరాడు. రుచికి దొరికినచోటే దైవికంగా అలాటిదే మరో పూల దండ చూశాడు. పుచ్చుకుని గురువు దగ్గిరికి బయలుదేరాడు. దార్లో వొక ఆడదీ, వొక మగాడూ చెట్టాపట్టాలు వేసుకుని చక్రభ్రమ ణంలో తిరగడం చూశాడు. "నువ్వు సరిగ్గా తిరగడం లేదు" అంటే "నువ్వు సరిగ్గా తిరగడం లేదు" అని వాళ్ళిద్దరూ వాదులాడుకుం టున్నారు. "నీకాలు తడబడింది" అని వొకరంటే, "నువ్వు వడి వడిగా తిరిగావు" అని వొక రన్నారు. "నేను అలా చేసివుంటే పర లోకంలో విపులుడు పోయిన గతికి పోతాను" అని ప్రమాణాలు చేసుకున్నారు.

ఆమాటవిని ముందుకి నడిచాడు విపులుడు. దార్లో మరోచోట ఆరుగురు జూదగాళ్ళు జూదమాడుతూ అవుపించారు. వాళ్ళున్నా వాదులాడుకుని, వెనకటి స్త్రీపురుషులలాగే వొట్టు పెట్టుకున్నారు.

విని నొచ్చుకున్నాడు విపులుడు, ఎంతో విచారించాడు. "ఏం పాపం చేశానో?" అని ఆలోచించాడు. "రుచి శరీరంలో ప్రవేశిం చినమాట గురువుగారితో చెప్పలేదు. ఇదే కారణమై వుంటుంది." అని భావిస్తూ గురువుదగ్గిరికి వచ్చాడు. పూలదండ గురువు కిచ్చాడు, అది మరదల కిచ్చి సంతోషపెట్టాడు దేవశర్మ.

అనంతరం ఖులాసాగా వున్నప్పుడు విపులుడితో అన్నాడు దేవశర్మ :

విపులా! పాపంలేనివాడివి నువ్వు. దార్లో దంపతుల్ని చూశావు. ఆరుగురు జూదగాళ్ళని చూశావు. వాళ్ళు, నీలో అధర్మం కనిపెట్టి మాట్లాడారు. అయితే వాళ్ళు ఎవరో తెలుసా నీకు?

"నువ్వు రుచిని కాపాడినవిధం నాతో విడమర్చి చెప్పకపోడం అన్యాయం అనుకున్నావేమో నువ్వు? కాదు. అది పాపమని భావించి వుంటే శాపం పెట్టేవాణ్ణి నేను. ఆపని పాపం కాకండా వర మిచ్చాను. కనక అది మరిచిపో నువ్వు.

"నువ్వు చూసిన దంపతులు రాత్రింబగళ్ళు. ఆరుగురు జూద గాళ్ళు ఆరు ఋతువులు."

గురువు జ్ఞానానికి ఆశ్చర్యపోయాడు విపులుడు. అతడి అనుగ్ర హంతో ఆనందపరవశు డయాడు. ఇంకా ఇలా అన్నాడు దేవశర్మ.

"పగలూ, రాత్రీ, ఋతువులూ – ఇవి మనిషి చేస్తున్న సుకృతమూ, దుష్కృతమూ చూస్తూవుంటాయి. కనక, ఎంత రహస్యమైన పనైనా 'నన్ను ఎవరూ ఎరగరు' అని అనుకోడం తన్ను తాను మోసం చేసుకోడమే.

"ఆడదాన్ని రక్షించడం అసాధ్యం. అతిసూక్ష్మమైన పని. నువ్వు అలా సాహసించావు, మావంశం చెడకండా ఉపాయం చేశావు. ఇది గుణమే కాని అవగుణ మెందుకవుతుంది? నువ్వు అలా చేసిన విధం నువ్వు నాతో చెప్పలేదు. చెప్పకపోతే నేమీ? చేసిన పనేమో మంచిదే కదా!" అంటూ విపులుణ్ణి వోదార్చాడు. అతడి విచారం పోగొట్టాడు.

దేవశర్మా, రుచీ, విపులుడూ చివరికి పుణ్యలోకాలకి పోయారు.

ధర్మరాజా! స్త్రీల స్వభావం వినిపించాను. వాళ్ళని కని పెట్టడం, నిజంగా కష్టమైన కార్యం. ఎంతోమంది స్త్రీలు క్రీడాసక్త లయే వుంటారు. అయితే వాళ్ళలో మంచివాళ్ళున్నా వుంటారు. కులధర్మం నిలబెట్టేవాళ్ళవల్లే లోకం ఏ అపాయమూ లేకండా సాగుతూవుంది. పతివ్రత అయిన ఆడదంటే దైవమే అనుకో. ఆమె కంటే వేరే దైవం లేదు. మంచిభార్యవుంటే ధర్మమూ, అర్థమూ, సుఖమూ, ఖ్యాతీ – అన్నీ కలుగుతాయి.

వివాహవిధులు

ధర్మరాజు :

వివాహవిధులు వివరించు.

భీష్ముడు :

కులమూ, శీలమూ, విద్యా కల పెళ్ళికొడుకుని పిలిచి, ఉదక దాన పూర్వకంగా కన్యనిచ్చి పెళ్ళిచెయ్యడం బ్రాహ్మ వివాహం.

పడుచుపిల్ల వరుణ్ణి కోరినా, వరుడు ఆమెమీద ఆసపడినా — వాళ్ళ పరస్పరప్రేమ తెలుసుకుని, సంతోషపూర్వకంగా పెద్దలు వాళ్ళిద్దరికీ పెళ్ళిచేయడం క్షాత్రవివాహం.

కన్య కంటికీ, మనస్సుకీ నచ్చిన వరుడికి ఆమెనిచ్చి పెళ్ళి చెయ్యడం గాంధర్వ వివాహం.

శుల్కం పుచ్చుకుని పెళ్ళిచెయ్యడం ఆసురవివాహం.

క్రౌర్యంతో కన్యబంధువుల్ని పోట్లాటలో ఓడించి, వాళ్ళూ ఆ కన్యా దుఃఖిస్తూ వుండగా బలవంతంగా ఆమెని తెచ్చి, కట్టుకోడం రాక్షసవివాహం.

ఇలా వివాహాలు అయిదురకాలు. *

---

* మనుస్మృతీ, గౌతమ ధర్మసూత్రాలూ మొదలైనవి ఎనిమిది విధాలని చెపుతున్నాయి.

శ్లో. బ్రాహ్మో దైవస్తథై వార్షః ప్రాజాపత్య స్తథాసురః,
గాంధర్వో రాక్షసశ్చైవ పైశాచ శ్చాష్టమోఽధమః.

బ్రాహ్మమూ, దైవమూ, ఆర్షమూ, ప్రాజాపత్యమూ, ఆసురమూ, గాంధర్వమూ, రాక్షసమూ. పైశాచమూ అని (వివాహం) ఎనిమిది రకాలు. ఎనిమిదోదైన పైశాచం అధమమైంది. మను. 3.21.

శ్లో. ఆచ్ఛాద్య చార్చయిత్వా చ శ్రుతిశీలవతే స్వయమ్,
ఆహూయ దానం కన్యాయా బ్రాహ్మో ధర్మః ప్రకీర్తితః.

వేదాలు చదివి, శీలవంతుడైన బ్రహ్మచారిని స్వయంగా పిలిచి, గౌరవించి. ముస్తాబుచేసి, కన్యనిచ్చి చేసిన వివాహం బ్రాహ్మవివాహం అనిపించుకుంటుంది.

ఈ అయిదింటిలోనూ మొదటి మూడూ ధర్మసమ్మతమైనవి. ఆసురమూ, రాక్షసమూ ధర్మవిరుద్ధమైనవి.

తల్లీ, తండ్రీ, అన్నదమ్ములూ లేని కన్యని వివాహం చేసుకో కూడదంటారు వివాహధర్మం తెలిసిన పెద్దలు.

తన కులంలో పుట్టిన కన్యనీ, క్షత్రియ వైశ్య కులాల్లో పుట్టిన కన్యల్నీ క్రమంగా వివాహం చేసుకోవచ్చు బ్రాహ్మడు. శూద్రజాతి కన్య గర్భంలోమాత్రం అతడు సంతానం కనడం పాపహేతువు.

శ్లో. యజ్ఞే తు వితతే సమ్యగృత్విజే కర్మ కుర్వతే,
అలంకృత్య సుతా దానం దైవం ధర్మ్యం ప్రచక్షతే.

యజ్ఞాల్లో అధ్వర్యం చేసే ఋత్విజుడికి అలంకరించిన కన్యనిచ్చి పెళ్ళిచెయ్యడం దైవవివాహం అనిపించుకుంటుంది.

శ్లో. ఏకం గోమిథునం ద్వే వా వరా దాదాయ ధర్మతః,
కన్యాప్రదానం విధివదార్షో ధర్మస్స ఉచ్యతే.

ఒక గోమిథునం, లేదా రెండుఎడ్లూ వరుడిదగ్గరపుచ్చుకుని కన్యనిచ్చి శాస్త్ర ప్రకారం పెళ్ళిచెయ్యడం ఆర్ష వివాహం అనిపించుకుంటుంది.

శ్లో. సహాభౌ చరతాం ధర్మ మితి వాచానుభాష్య చ,
కన్యాప్రదానమభ్యర్చ్య ప్రజాపత్యో విధిః స్మృతః

మీరుఉభయులూ కలిసి ధర్మంఆచరించండి అంటూ కన్య తల్లిదండ్రులు వరుణ్ణి పూజించి, కన్యాదానం చెయ్యడం ప్రాజాపత్యవివాహం అనిపించుకుంటుంది.

శ్లో. జ్ఞాతిభ్యో ద్రవిణం దత్వా కన్యాయై చైవ శక్తితః,
కన్యాప్రదానం స్వాచ్ఛంద్యాదాసురో ధర్మ ఉచ్యతే.

జ్ఞాతులకీ, కన్యకీ కావలిసిన ధనం ఇచ్చి స్వేచ్ఛగా చేసుకున్న పెళ్ళి అసుర వివాహం అవుతుంది.

శ్లో. ఇచ్ఛయాఽన్యోన్యసంయోగః కన్యాయాశ్చ వరస్య చ,
గాంధర్వస్స తు విజ్ఞేయో మైథున్యః కామసంభవః.

వధువూ వరుడూ సమ్మతించి తమంతతాము కలియడం గాంధర్వవివాహం. కామంవల్ల కలిగింది కనక ఇది మైథునంకోసమే ఏర్పడింది.

శ్లో. హత్వా భిత్వా చ భిత్వా చ క్రోశంతీం గృహాత్,
ప్రసహ్య కన్యాహరణం రాక్షసో విధిరుచ్యతే.

క్షత్రియుడు క్షత్రియకన్యనీ, వైశ్యకన్యనీ వివాహమాడవచ్చు. వైశ్యుడూ, శూద్రుడూ తమజాతిపిల్లల్నే పెళ్ళిచేసుకోవాలి. అయితే, క్షత్రియుడూ, వైశ్యుడూ కూడా శూద్రజాతి కన్యల్ని కట్టుకోడం కద్దు.

ధర్మరాజు :

బ్రాహ్మడు కూడా శూద్రజాతిపిల్లని పెళ్ళాడవచ్చని విన్నాను. బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్యజాతికన్యల్ని మాత్రమే అతడు పెళ్ళాడడం ధర్మమంటున్నావు నువ్వు. ఏమిటిది ?

భీష్ముడు :

కన్యబంధువులు నమ్మతించకపోతే, వాళ్ళని చంపో, నరకో, చీల్చో — అందుకుఏడుస్తున్న కన్యని బలవంతంగా ఎత్తుకుపోయి కట్టుకోడం రాక్షసవివాహమంటారు.

శ్లో. సుప్తాం మత్తాం ప్రమత్తాం వా రహో యత్రోపగచ్ఛతి,
స పాపిష్ఠో వివాహానాం పైశాచశ్చాష్టమోఽధమః.

నిద్రపోతున్న కన్యని, లేదా మత్తులో వున్నదాన్ని, లేదా ఉన్మత్తస్థితిలో వున్నదాన్ని ఏకాంతంలో బలవంతంగా హరించి సంభోగించడం పైశాచమనిపించుకుంటుంది. ఈ ఎనిమిదో వివాహం అధమమైంది. — మనుస్మృతి. 3.27—34.

సూ. బ్రాహ్మో విద్యాచారిత్రబంధు శీలసంపన్నాయ దద్యా దాచ్ఛాద్యాలంకృతామ్.

విద్యా, నడవడీ, శీలమూ, బంధువులూ వున్న వరుణ్ణి చూసి, నగలతో ముస్తాబుచేసి, మంచి బట్టలు కట్టించిన కన్యనిచ్చి చేసినపెళ్ళి బ్రాహ్మం.

సూ. సంయోగమంత్రః ప్రాజాపత్యే సహధర్మశ్చర్యతామితి.

ఈమెతో కలసి ధర్మం ఆచరించు అని సంయోగమంత్ర పూర్వకంగా కన్యాదానం చెయ్యడం ప్రాజాపత్యం.

సూ. ఆర్షే గోమిథునం కన్యావతే దద్యాత్.

కన్యాదాతకి గోమిథునమిచ్చి చేసుకున్న పెళ్ళి ఆర్షం.

సూ. అంతర్వేద్యృత్విజే దానం దైవోలం కృత్య.

అలంకరించిన కన్యని ఋత్విజుడికి యజ్ఞకాలంలో దానంచెయ్యడం దైవం.

విషమకార్యం ఏదైనా వచ్చిపడినప్పుడూ, లేదా మితిమీరి వలచినప్పుడూ, లేదా లోభంవల్లా శూద్రజాతి పిల్లని భార్యగా కట్టుకుంటాడు బ్రాహ్మడు. ఏమంటే అది అంత పాపం కాదు కనక, అక్కడక్కడ ఈపద్ధతి తప్పులేకండా చెల్లుతుంది. *

బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యకన్యలకు బ్రాహ్మలవల్ల కలిగిన కొడుకులు బ్రాహ్మలే అవుతారు. శూద్రస్త్రీకి కలిగిన కుమాళ్ళకి మాత్రం బ్రాహ్మణత్వంలేదు.

ఆస్తి విషయం

ధర్మరాజు :

బ్రాహ్మడికి బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రజాతిస్త్రీల గర్భంలో పుట్టిన కుమాళ్ళకి అతడి ఆస్తిలో వాటా ఎలాలభిస్తుంది

సూ. ఇచ్ఛంత్యా స్స్వయం సంయోగో గాంధర్వః.
వధూ, కన్యా వొకళ్ళ నొకళ్ళు ప్రేమించుకుని పొత్తుకలియడం గాంధర్వం.

సూ. విత్తేనానతి స్త్రీమతా మాసురః.
కన్యాశుల్క మిచ్చి చేసుకున్న పెళ్ళి అసురం.

సూ. ప్రసహ్యాదానా ద్రాక్షసః.
బలాత్కారంగా కన్యనిఎత్తుకుపోయి కట్టుకోడం రాక్షసం.

సూ. అసం విజ్ఞాతో పసంగ మాత్పైశాచః
ఒళ్ళు తెలియకండా వున్న కన్యతో పొత్తుకలియడం పైశాచం-
గౌతమధర్మ సూత్రాలు 1.4.4-11.

ప్రాజాపత్యమూ, ఆర్షమూ, దైవమూ, పైశాచమూ భారతంలో లేవు. భాగతంలో మాత్రమే ప్రాజాపత్యం. పైశాచం వివాహమే కాదని భారతం—"పైశాచశ్చాసురశ్చైవ నకర్తవ్యౌ కథంచన" అని సం. మూలం. 44.9

* యదుచ్యతే ద్విజాతీనాం శూద్రాద్దారోపసంగ్రహః, నైతన్మమమతం యస్మాత్తత్రాత్మాజాయతే స్వయమ్. బ్రాహ్మలూ, క్షత్రియులూ, వైశ్యలూ శూద్రకులంలోంచి స్త్రీలని పరిగ్రహించడం నాకు సమ్మతం కాదు. ఏమంటే ఆమెలో తాను స్వయంగా పుడతాడు కనక. —యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి. వివాహప్రకరణమ్. 57

భీష్ముడు :

బ్రాహ్మడి ఆస్తి పదిపాళ్ళుగా చేసి, అందులో నాలుగు పాళ్ళు బ్రాహ్మణస్త్రీకి పుట్టిన కుమారుడికి ఇవ్వాలి. మూడు పాళ్ళు క్షత్రియ స్త్రీకి పుట్టిన కుమారుడికి ఇవ్వాలి. రెండు పాళ్ళు వైశ్యస్త్రీకి పుట్టిన వాడికి ఇవ్వాలి. ఒకపాలు శూద్రస్త్రీకి పుట్టినవాడికి ఇవ్వాలి. శూద్ర స్త్రీకుమారుడికి పై వాళ్ళు దయతలిచి ఇస్తేనే వాడు వాటాపుచ్చుకో వాలి. అంతేకాని తన తండ్రితో కాని, అన్నదమ్ములతో కాని దెబ్బ లాడి పుచ్చుకునే అధికారం వాడికి లేదు. అయితే ఆపదోపాలు వాడికి ఇవ్వకండా దయతప్పి తామే కాజెయ్యడంకూడా వాళ్ళకి ధర్మం కాదు.

ధర్మరాజు :

తక్కిన వర్ణాలవాళ్ళ ఆస్తి ఎలా వాటాలు వెయ్యాలి ?

భీష్ముడు :

క్షత్రియుడి ఆస్తి ఎనిమిది వాటాలు వెయ్యాలి. క్షత్రియస్త్రీకి పుట్టిన కుమారుడికి నాలుగు వాటాలూ, వైశ్యస్త్రీకి పుట్టినవాడికి మూడువాటాలూ ఇవ్వాలి. మిగిలిన వొక్క వాటా శూద్రస్త్రీకి పుట్టినవాడికి ఇవ్వాలి.

వైశ్యుడి ఆస్తి అయిదుభాగాలు చెయ్యాలి, వైశ్యస్త్రీకి పుట్టిన వాడికి నాలుగుభాగాలూ, శూద్రస్త్రీకుమారుడికి వొక్కభాగమూ ఇవ్వాలి. శూద్రస్త్రీకుమాళ్ళు తగువులాడి ఆస్తి పుచ్చుకునే అధి కారం లేదు. అలాగని వాళ్ళకి ఆస్తిలో వాటా ఇవ్వకండా దిగమిం గడమున్నూ పై వాళ్ళకి తగదు.

ఇక శూద్రుడికి తనజాతిస్త్రీగర్భంలో ఎంతమందిపుట్టినా వాళ్ళం దరూ సమభాగంగా అతడి ఆస్తి పంచుకోవాలి. ఇదే ధర్మపద్ధతి.

బ్రాహ్మడికి ఇతరజాతిస్త్రీలు భార్యలుగా వుండినా వావ్యకవ్యా

లకీ, మజ్జన భోజనాలకీ, బ్రాహ్మణజాతిస్త్రీయే పనికివస్తుంది. ఇతర జాతిది పనికిరాదు.

పుత్రుల భేదాలు

ధర్మరాజు :

కుమారుల్ని బహువిధాలని విన్నాను. ఆ వివరాలు వివరించు.

భీష్ముడు :

తన ధర్మపత్నిగర్భంలో ధర్మవిధిగా కలిగిన కుమారుడు ఔరసు డనిపించుకుంటాడు. అతడే ఉత్తముడు, ప్రథముడు.

తగినవరుడికి ఇచ్చి పెళ్ళిచేసిన కుమార్తె కన్నకుమారుణ్ణి అల్లుడూ కూతురూ అంగీకరించాక, 'వీడు నాకొడుకు' అని పెంచు కున్న కుమారుడు పుత్రికాపుత్రుడవుతాడు.

ధర్మమార్గంగా తగిన పురుషుడిదగ్గిరికి తన భార్యని పంపి, అతడివల్ల తన భార్యగర్భంలో కలిగిన కుమారుడు క్షేత్రజుడనిపించు కుని, తన కుమారుడే అవుతాడు.

కన్న తల్లిదండ్రులు ఉదకదానపూర్వకంగా ఇస్తే, పెంచుకున్న కుమారుణ్ణి దత్తపుత్రుడంటారు.

తల్లీతండ్రీపోయి, దిక్కుమాలి తిరుగుతున్న వాణ్ణి తెచ్చి పెంచు కుంటే అతణ్ణి కృత్రిమపుత్రుడంటారు.

ఎవడికి పుట్టాడో తెలియకుండా ఎవడికో వొకడికి పరభార్య గర్భంలో పుట్టినవాడు, ఆభార్యకలవాడికి గూఢజపుత్రు డవుతాడు.

తల్లిదండ్రులు వొల్లకండా వొదిలిపెట్టేసినవాణ్ణి మరొకడు తెచ్చి పెంచుకుంటే, ఆకుమారుణ్ణి అపవిద్ధకుమారు డంటారు.

పెళ్ళికాకముందు కన్నవారింట, కన్య కుమారుణ్ణికంటే, ఆమెని పెళ్ళిచేసుకున్నవాడి కుమారుడే అవుతా డతడు. అలాంటి కుమారుణ్ణి కానీను డంటారు.

కడుపుతో వున్న కన్యని తెలిసైనా తెలీకయినా పెళ్లి చేసుకున్నాక పుట్టిన బాలుడు, ఆపెళ్ళాడినవాడి కుమారుడే అవుతాడు. అలా పుట్టినకుమారుణ్ణి సహోఢు డంటారు పండితులు.

మగణ్ణి విడిచిపెట్టిన ఆడదీ, మగడు విడిచిపెట్టిన ఆడదీ, మగడు చచ్చిన ఆడదీ, తాను కన్యగా వున్నప్పుడు కుమారుణ్ణి కంటే ఆకుమారుడు, అతణ్ణి ఎవరు పెంచితే వారి కుమారుడవుతాడు. అలాటివాణ్ణి పౌనర్భవు డంటారు.

తల్లీ, తండ్రీ లేకపోయినా, వాళ్ళు వొదిలిపెట్టేసినా, తనంత తాను వెళ్ళి కుమారుడిగా కుదురుకుంటే అతణ్ణి స్వయందత్తు డంటారు.

తల్లిదండ్రులదగ్గిర తన కులంకుర్రాణ్ణి కొనుక్కుని పెంచుకుంటే, అలాంటివాణ్ణి క్రీతపుత్రు డంటారు పండితులు.

ఈ పన్నెండురకాల కుమారుల్నీ వైదికకర్మలకి అర్హులే అవుతారు. ఇంతమందిలోనూ ఔరసుడు ముఖ్యుడు. కూతురికొడుకు కూడా ఔరసుడితో సమానుడే అవుతా డంటారు పండితులు. తక్కిన వాళ్ళు తమని కన్నతల్లిదండ్రుల కులాలు రెండూ ఉత్తమమైనవైతే, తమతమ విద్యుక్తధర్మంలో లోపం రాకండా నడుచుకుంటే వేదాలు విధించిన ధర్మకలాపాలు నిర్వహించడానికి యోగ్యులవుతారు.

స హ వా స స్నే హ ం

ధర్మరాజు :

సహవాసంవల్లా, సందర్శనంవల్లా పుట్టే స్నేహం ఎలా వుంటుంది? ఈవిషయమూ, గోమహాత్మ్యమూ తెలుసుకోవాలనుంది, వివరించు.

భీష్ముడు :

ఈవిషయంలో చ్యవనమునికీ, నహుషమహారాజుకీ జరిగిన సంవాదం ఇతిహాసరూపంలో వుంది. అది నువ్వు అడిగిన రెండు విషయాలకీ సమాధానమవుతుంది. చెపుతాను, విను.

మహాత్ముడు భార్గవచ్యవనుడు గంగా యమునా నదుల సంగమం దగ్గిర నిష్ఠతో నీళ్ళలో మునిగి స్థిరంగా కూచుని సమాధినిష్ఠు డయాడు. చేపలు వచ్చి తన చుట్టూ మూగాయి. తన శరీరంమీద చేరి వాసన చూశాయి. దయతో వాటిని ఏమీ అనకండా అలా పన్నెండేళ్ళు తపస్సుచేశా డతడు.

ఓనాడు జాలరులు అక్కడికి వచ్చి, చేపలకోసం వలవేశారు. చేపలతోపాటు చ్యవనమునిని కూడా వలలో పట్టి పైకి లాగారు. తీరా పైకిలాగాక మునిని చూసి భయపడిపోయారు వాళ్ళు. సాగిల బడ్డారు.

" తప్పు క్షమించు. తెలియక ఇంతపని జరిగిపోయింది. దయ చూడు స్వామీ! ఏం చెయ్యగలం? సెలవియ్యి " అంటూ కాళ్లా వేళ్లా పడ్డారు.

సహవాసంతో చేపలమీద స్నేహమూ, సందర్శనంతో జాలరులమీద జాలీ కలిగి, రవంతా కోపం తెచ్చుకోలేదు చ్యవన ముని. ఏటిలోంచి పైకి తీసిన చేపలవేపు చూపుతూ జాలర్లతో అన్నా డతడు :

" ఇన్నాళ్ళూ వీటితో సహవాసం చేశాను. అంచేత ఇవంటే ప్రాణంలా వుంది నాకు. వీటితో నా ప్రాణాలుకూడా విడిచిపెట్టడమే న్యాయం. కనక నేను చెప్పినట్టు చెయ్యండి మీరు. తగిన వెలకి ఈ చేపల్నీ, నన్నూ అమ్ముకోండి.

మునిమాటలు విని, భయపడుతూ నహుషుడి దగ్గిరికి పరిగె త్తారు జాలర్లు. జరిగిందంతా విన్నవించారు. భయసంభ్రమాలతో వున్నపళాన మంత్రులతోనూ, పురోహితులతోనూ పరిగెత్తుకు వచ్చాడు నహుషమహారాజు. మునికి సాష్టాంగదండప్రణామం చేశాడు. " జాలర్లు అపరాధం చేశారు. దీనికి ఏమిటి ప్రతీకారం? " అంటూ చేతులు జోడించాడు.

"వాళ్ళ కలధర్మం వాళ్ళు చేశారు జాలర్లు" నెమ్మదిగా అన్నాడు దయామూర్తి చ్యవనముని, "అది అపరాధ మెలా అవుతుంది? నేను చెప్పేది విను. వీళ్ళుఎంతో ఆయాసపడ్డారు వలవేసి. కనక నా శరీరానికి తగిన వెల వీళ్ళకి చెల్లించు."

మునిమనస్సులో రవంతా కోపం లేకపోడం చూసి కుదుట పడ్డాడు నహుషుడు. సంతోషించాడు. జాలర్లకి వెయ్యిమాడలు * ఇమ్మని మంత్రులతో చెప్పాడు.

"తగనెరిగి ఇవ్వాలి" అన్నాడు చ్యవనుడు.

"పదివేలమాడలు ఇమ్మన్నాడు నహుషుడు.

"తగనెరిగి ఇవ్వాలి" మళ్ళీ అన్నాడు చ్యవనుడు.

లక్షమాడలు ఇమ్మన్నాడు నహుషుడు.

"తగనెరిగి ఇవ్వాలి" మళ్ళీ అదేమాట అన్నాడు చ్యవనుడు.

కోటిమాడలు ఇమ్మన్నాడు నహుషుడు.

"తగినవెల ఇవ్వవద్దూ?" తలవ్వూపేసి అన్నాడు చ్యవనుడు.

రాజ్యంలో సగం ఇమ్మన్నాడు నహుషుడు.

"ఊహూఁ, తగినవెల కాదు" అంటూ పెదవివిరిచేశాడు చ్యవనుడు.

తన రాజ్యం యావత్తూ జాలర్లకి ఇస్తానన్నాడు నహుషుడు.

అబ్బే, సరిపోదు. నువ్వూ, నీ మంత్రులూ ఆలోచించుకుని తగినవెల ఇవ్వండి" అన్నాడు చ్యవనముని.

గుండెలో రాయి పడింది నహుషుడికి. విచారం ముంచుకొచ్చింది. పక్కకి వెళ్ళి "ఏందారి?" అంటూ మంత్రులతో విచారిస్తూ కూచున్నా డతడు.

* పదహారు రతుల ఎత్తు బంగారం నాణెం వొక మాడ.

ఇంతలో గవిజాతుడని వొక ముని అక్కడికి వచ్చాడు. "విచారించకండి. ఈ మునీశ్వరుడికి వెల నేను నిశ్చయిస్తాను." అన్నాడు.

మునిగిపోతున్న వాడికి తెప్ప దొరికినట్టయింది నహుషుడికి. "ఈ పరివారం ఆపదసముద్రంలో మునిగిపోకండా కాపాడు" అంటూ అతణ్ణి వేడుకున్నాడు.

"ఆవులూ, బ్రాహ్మలూ, వొకటే కులం" అంటూ అందుకున్నాడు గవిజాతుడు. "ఒకకులమే రెండు పాయలుగా చేశాడు బ్రహ్మదేవుడు. హవిస్సుకి కావలసిన పాలూ, నేయీ ఆవులే ఇవ్వాలి. మంత్రాలకి తరవాత ఆధారం బ్రాహ్మలు. వేదాలన్నిటికీ ఆశ్రయంగా వున్న బ్రాహ్మడికి వెలకట్టడం శివుడికయినా సాధ్యం కాదు. మహారాజా! ఆవుకూడా అలాంటిదే. అంచేత ఈ మునీశ్వరుడికి తగినవెల వొక ఆవు తప్ప మరేమీ కాదు" అన్నాడు.

సంతోషించాడు నహుషుడు. చ్యవనమునిదగ్గిరికి వచ్చాడు. "మహాభాగా! అనుగ్రహించు" అంటూ చేతులు జోడించాడు. "నీ శరీరానికి ఇంత వెల అని నిశ్చయించడం ఎవ్వరికీ సాధ్యంకాదు. ఒక ఆవు మాత్రం ఇస్తాను" అన్నాడు.

నహుషుడు అలా అనడంతోనే కలకలమని వికసించిన మొహంతో చూశాడు చ్యవనుడు. "అవును, తగిన వెలఇది. సంతోషించాను. ఆవు అగ్నిమయం, అమృతమయం, హోమవిధాన శ్రీవాహిని, స్వర్గానికినిచ్చెన, దేవతలుకూడా పూజించదగింది. కనక నీ నిశ్చయం బాగుంది. జాలర్లకి ఆవు నియ్యి" అన్నాడు.

ముని చెప్పినప్రకారం వొక ఆవు జాలర్లకి ఇచ్చాడు నహుషుడు. సంతోషించారు జాలర్లు. చ్యవనముని దగ్గిరికి వచ్చి, చేతులు జోడించారు.

"మునీంద్రా! మమ్మల్ని చూసిందిమొదలు దయచూస్తు న్నావు స్నేహంతో. ఒకటి విన్నవిస్తాము" అంటూ అతడి అనుమతి పొంది, "దయతో మమ్మల్ని కాపాడు. ఈఆవు మాదగ్గిర పుచ్చుకో" అంటూ ప్రార్థించారు.

మొగమోటంతో మనస్సు మెత్తపడింది మునికి. "వేఁడుకుం టున్న లోభిని వాడిగా చూడడం పాముచూపువంటిది. కనక మీ ప్రార్థన కాదనను. మీ కోరిక నెరవేరుస్తాను" అంటూ ఆవు పుచ్చు కున్నాడు చ్యవనముని. కాని అంతలో పూరుకోలేదతడు. సంద ర్శనస్నేహంతో చల్లనిచూపు చూశాడు జాలర్లని. చేపలమీద సహవాసస్నేహం గాఢంగా వుంది. అంచేత, "మీరూ, ఈ చేపలూ, సంతోషంగా స్వర్గానికి వెళ్ళండి" అని అందరూ వింటూవుండగా వరమిచ్చాడు.

చ్యవనముని అలా అనడమే తడువు, చేపలూ జాలర్లూ తను వులతోనే స్వర్గానికి ఎగిరి వెళ్ళారు. సపరివారంతో నహుషుడు నిశ్చేర పోతూ చూశాడు.

అప్పుడు చ్యవనుడూ గవిజాతుడూ నహుషుణ్ణిదగ్గిరికి పిలిచి, "రెండు వరాలు ఇవ్వదలుచుకున్నాం నీకు, ఏం కావాలో కోరుకో" అన్నారు.

"మీ ప్రేమకంటే నాకు కావలసింది ఏముంది?" అన్నాడు నహుషుడు.

నహుషుడి మాటలు విని అతణ్ణి ఆదరించారు మునులు. "ధర్మ పరత్వమూ, దేవేంద్ర వైభవమూ, నీకు కలుగుతాయి" అని చెప్పి అంతర్హితులయారు.

అద్భుతమూ, ఆనందదాయకమూ అయిన ఆ మునీశ్వర్ల మహిమ మెచ్చుకుంటూ, తన ప్రజలందరూ ఆరాధిస్తూ వుండగా రాజధానికి తిరిగివచ్చాడు నహుష మహారాజు.

ధర్మరాజా! సహవాసంవల్లా సందర్శనంవల్లా కలిగిన స్నేహాను బంధమూ, గోమాహాత్మ్యమూ వీనుల విందుగా వినిపించాను. ఇంక ఏం వినాలనుందో అడుగు నాయనా!

పరశురామ, విశ్వామిత్రుల జన్మగాథ

ధర్మరాజు :

ఒకటి వినాలని ఎప్పుడూ కుతూహలంగా వుంటుంది నాకు. ఉత్తమమైన భార్గవబ్రాహ్మణవంశంలో విచిత్ర క్షాత్ర చరిత్రుడైన పరశురాముడు జన్మించడమూ, ఉత్తమ ప్రతాపవంతమైన క్షత్రియవంశంలో పరమ బ్రాహ్మణ్యుడైన విశ్వామిత్రుడు పుట్టడమూ ఎలా సంభవించిందా అనుకుంటాను. వెనక ఈ విషయం కొంత వినక పోలేదు. అయినా నాసందేహం పూర్తిగా తీరలేదు. కనక మహాత్మా! నామనస్సుకి పట్టినట్టు ఈవిషయం విడమర్చి వినిపించు.

భీష్ముడు :

చ్యవన కుశిక సంవాదం అని వొక ఇతిహాసం వుంది. అది వినిపిస్తాను విను, దానితో నీ సంశయం తీరి పోతుంది.

తన వంశానికి కుశికవంశంవల్ల సంకరం కలుగుతుందని తెలుసుకుని కుశికకులానికి ఉత్పాతం కలిగించాలని నిశ్చయించాడు చ్యవనుడు. అందుకని కుశికమహారాజు దగ్గిరికి వెళ్ళాడతను. భార్యతో కలిసి చ్యవనమునిని యథావిధిగా పూజించాడు కుశికుడు.

"మునీంద్రా! ఈ రాజ్యానికి నువ్వే అధికారివి. నన్ను నీ భృత్యుడిగా ఏలుకో" అన్నాడు వినయంగా. "నేను, నా భార్యా, బంధువులూ, నాప్రజలూ నీఅడుగులికి మడుగులొత్తుతాము. సంతోషంతో కాలంగడుపుతాము. మమ్మల్ని ఏలుకో" అని చేతులు జోడించాడు.

"రాజ్యకాంక్ష నా మనస్సులో లేదు" కుశికుడిమాటలు విని

అన్నాడు చ్యవనముని, "మంచి దీక్షవ్రతం పూని నీదగ్గిరకి వచ్చాను. నువ్వూ నీభార్యా పరిచర్య చెయ్యాలి నాకు. ఇంతే నాకోరిక. ఈ కోరిక తీరిస్తే చాలు."

చ్యవనముని కోరిక విని సంతోషించారు రాజదంపతులు. "నీ ఆజ్ఞప్రకారమే చేస్తాం" అన్నారు. అతణ్ణి లోపలిలోగిలికి తీసుకు వెళ్ళారు. అక్కడ చక్కని దీక్ష భవనం చూపారు.

"మహాత్మా, ఇక్కడ నివసించు" అంటూ మెత్తటి పక్కా ఆసనాలూ ఏర్పరిచారు. "నీకు ఏం కావాలో ఆదేశించు. సంతోషంతో నీ ఆజ్ఞ పాలిస్తాము" అన్నారు.

ఇంతలో పొద్దుగూకింది. కాల్యకృత్యాలు తీర్చుకున్నాడు చ్యవనముని. భోజనం కావాలన్నాడు. దివ్యమైన భోజనం పెట్టి అతణ్ణి తృప్తిపరిచాడు కుశికుడు. భోజనానంతరం పక్కమీద పడుకున్నాడు ముని.

"ఇక్కడే నిద్రపోతాను. రాజా! నువ్వూ, నీభార్యా నిద్రపోకండా జాగ్రత్తగా నాపాదాలు వొత్తుతూ వుంటే సంతోషిస్తాను. నాఅంతట నేను మేలుకునేదాకా నువ్వుకాని నీభార్యకాని నన్ను లేపకండి" అని చెప్పి నిద్రపోయాడు.

రాజదంపతులు ఇద్దరూ నిద్రాహారాలు మానుకుని, భక్తిపూర్వకంగా మునిపాదాలు పడుతూ కూచున్నారు. చిత్రం, కదలకండా వొకేపక్కని ఇరవైవొక్కదినాలు నిద్రపోయాడు చ్యవనముని. ఇరవై రెండోనాడు తనంత తాను కళ్ళుపిప్పాడు. మేలుకోడమే తడువు, మాటాడకండా ఇంటినుంచి బయటికి వెళ్ళిపోయాడు.

రాజదంపతులు అన్నాళ్ళా నిద్రాహారాలులేక బాగా అలిసిపోయారు. అయినా మునివెంట బయలుదేరారు. అయితే వాళ్ళ వూసే పట్టించుకోలేదు మునీశ్వరుడు. వాళ్ళవేపు కన్నెత్తి చూడ

నన్నా చూడలేదు. అలా కొంతదూరం వెళ్ళివెళ్ళి మాయమైపోయాడతడు.

ముని కనపడకపోడంతోనే మూర్ఛపోయారు రాజదంపతులు. కొంచేపటికి మేలుకున్నారు. విచారిస్తూ ఇంటికి వచ్చారు. లోపలికి వచ్చి చూసేసరికి మొదటిపక్కమీద కాక, మరోపక్కమీద నిద్రపోతున్నాడు ముని. కష్టమంతా మరచిపోయారు రాజదంపతులు. ఎప్పటిలాగే అతడిపాదాలు పట్టడం మొదలెట్టారు.

అలా మరో ఇరవైవొక్కదినాలు గడిచాయి. ఇరవై రెండో నాడు లేచాడు ముని. తైలాభ్యంగం కావాలన్నాడు. మంచి కమ్మని నూనె తెప్పించారు రాజదంపతులు. ముని వొంటికీ, తలకీ పట్టించారు. చెడామడా తిట్టాడు ముని. మరుక్షణంలో మాయమైపోయాడు. అపరఘడియలో మళ్ళీ ప్రత్యక్షమయాడు. నిర్వికారులై వున్న రాజదంపతుల్ని చూసి సుముఖుడయాడు. స్నానాదికాలు ముగించుకున్నాడు. దివ్యమైన అన్నపానాలు సిద్ధంచేసి, భోజనానికి రమ్మన్నారు రాజదంపతులు. పిలవగానే వెళ్ళాడు ముని. వడ్డించిన పదార్థాలన్నీ చూశాడు. దిగ్గున లేచిగాడు. ఎక్కడికో వెళ్ళిపోయాడు. దిగాలుపడి కూచున్నారు రాజదంపతులు. ఆపగలూ, రాత్రీ గడిచిపోయాయి. మర్నాడు భళ్ళుమని తెల్లవారేసరికి ప్రత్యక్షమయాడు చ్యవనముని.

"రాజా!" కుశికమహారాజుతో అన్నాడు ముని, "వెంటనే రథం సిద్ధంచెయ్యి. నువ్వూ, నీరాణీ రథం లాగాలి. బంగారమూ, రత్నాలూ, ఆవులూ యాచకులకి దానంచేస్తూ వెళ్ళాలి నేను."

ఉత్తరక్షణంలో రథం సిద్ధంచేసి తెచ్చాడు కుశికమహారాజు. ఎడమపక్క రథానికి తన భార్యని పూన్చాడు. కుడిపక్క తాను పూనాడు. ముని కోరిన వస్తువులు మూటకట్టి ఇవ్వండని తన మంత్రులకి ఆదేశించాడు.

రథమెక్కాడు చ్యవనముని. వాడి మునికోలతో రాజునీ, రాణినీ రక్తాలు కారినట్టు పొడుస్తూ, బాదుతూ బయలుదేరాడు. దీనులకి బంగారమూ, రత్నాలూ, అవీ పంచిపెడుతూ ముందుకి సాగాడు.

ఎన్నాళ్ళయో నిద్రాహారాలు లేక తూలిపోతూ, ముని ముని కోలపోట్లకి రోజుకుంటూ రథంలాగుతూ నడిచారు రాజదంపతులు. ముని వాడి మునికోలతో పొడుస్తూవుంటే, బాదుతూవుంటే రక్తాలు కారి, పూసిన మోదుగులలా అవుపించారు వాళ్ళు. దారికడాకూ చూసిన జనమంతా ముక్కుమీద వేలుపెట్టుకున్నారు. "ఇలాటి తపోమహిమ ఎక్కడన్నా వుందా? అన్యాయమిది" అన్నారు. "కోపం తెచ్చుకుందికి వల్లకాదు. న్యాయం కాదనడానికీ వీలు లేదు. తేరిచూడడానికీ శక్యంకాదు. రాజదంపతుల ధీరత్వమూ, నిష్ఠాపరత్వమూ ఎంత గొప్పగా వున్నాయో! భరించరాని భారం నిర్వికారంగా భరిస్తున్నారు!" అంటూ విచారించారు. రథం చుట్టూమూగుతూ, వెంటనడిచారు.

రాజవీధిని నడిచిపోయింది రథం. పట్నం దాటి పోయింది. రాజదంపతుల హృదయాలలో ఏ వికారమూ కలగలేదు. చూసి, ఆశ్చర్యపోయాడు చ్యవనముని. మనసా వాళ్ళని మెచ్చుకున్నాడు. రథం దిగాడు. రాజదంపతులకు కట్టిన పగ్గాలు వొదిలిపెట్టాడు. వాళ్ళ దగ్గిరికి వెళ్ళాడు. ఉభయుల శరీరాలూ చేతులతో నిమిరాడు.

"అలిసిపోయారు కదూ!" రాజు మొహం చూస్తూ అన్నాడు ముని, "వరమిస్తాను. విచారించకు. పట్నానికి వెళ్ళిపో. గంగవొడ్డుకి వెళ్ళి, ప్రతిశేషం పూర్తిచేస్తాను నేను. నువ్వూ, నీ రాణీ రేపు నా దగ్గిరికి, గంగవొడ్డు అడివికి రండి."

"మునీంద్రా!" ప్రసన్నచిత్తంతో అన్నాడు కుశికమహా రాజు, "మాకు విచారమే లేదు."

తన శరీరమూ, భార్యశరీరమూ చూసి ఆశ్చర్యపోయాడు రాజు. "భగవానుడా! కరుణామూర్తివి నువ్వు" అంటూ ఆనందంతో మునిముందు అంజలిబంధం చేశాడు. "నీ ప్రభావం ప్రశంసించడానికి ఏపాటివాళ్ళం మేము! ఏ శ్రమా లేదు మాకు. మునికోల గాయాలున్నూ లేవు. నా భార్యా, నేనూ నవయౌవనంలో వున్నాం. మహాఅద్భుతం ఇది. నీ మహానుభావత్వం ఎంతైనా చేస్తుంది." అంటూ భార్యతో కలిసి మునికి దండప్రణామం చేశాడు. అతడి సెలవుతీసుకున్నాడు. యావన్మందిప్రజలూ అద్భుతహృదయాలతో మూగి వెంటరాగా పట్నంలో ప్రవేశించాడు. సంతోషంగా ఆ రాత్రీ, పగలూ గడిపాడు. మర్నాడు పొద్దుగూకడంతోనే ప్రాతఃకాలకృత్యాలు ముగించుకున్నాడు. భక్తిహృదయంతో బయలుదేరాడు. ముని నిర్దేశించిన అడివికి వెళ్ళాడు. అక్కడ మణులతో అతిసుందరమైన, దివ్యమైన మేడ చూశాడు. ఆశ్చర్యపోయాడు. ఆ మేడచుట్టూ అందమైన మండపాలున్నాయి. వాటిమీద వేదాభ్యాసం జరుగుతోంది. సంగీతసాహిత్య చర్చలు సాగుతున్నాయి. చుట్టూ చక్కని తోటలున్నాయి. వాటిలో కోకిలలూ, చిలకలూ, తుమ్మెదలూ పాటలుపాడుతున్నాయి. అక్కడక్కడ రమణీయమైన సరోవరాలున్నాయి. వాటిలో హంసలూ, బెగ్గురుపిట్టలూ కలకల కూస్తున్నాయి. అక్కడక్కడ క్రీడాపర్వతాలున్నాయి. కన్నుల పండువు కలగిస్తున్నాయవి. వాటిమీద చక్కని నెమళ్ళు పంచమస్వరంతో కూస్తున్నాయి. ఆ అడివిప్రదేశమంతా కళ్ళకీ, చెవులకీ పండుగ కలిగిస్తున్నాది. స్వర్గమే భూమిమీద అవతరించినట్టుంది నిజంగా. దేవతలూ, గంధర్వులూ, అప్సరసలూ పరమానందంతో అక్కడక్కడ సరసవిహారాలు చేస్తున్నారు.

అదంతా చూసి, ఆశ్చర్యపోయారు రాజదంపతులు. "కల

కాదు కదా! నిజం కాకపోతే ఇలా ఇదంతా అనుభవగోచర మవుతుందా? ఇది ఉత్తరకురుభూమి కాదుకదా! లోకోత్తరమైన స్వర్గలోకమా, కాకపోతే? చ్యవనముని అనుగ్రహంతో స్వదేహాలతో ఇక్కడికి రాగలిగాం మనం" అంటూ ఆ మేడలో ప్రవేశించారు వాళ్ళు. లోపల మణిమయమైన శయ్యమీద పడుకున్న పరమమునిని చ్యవనుణ్ణి చూశారు.

అపరక్షణంలో అంతర్ధానమైపోయాడు ముని. అతడితో ఆ మేడా, మండపాలూ, తోటలూ, సరోవరాలూ అన్నీ అదృశ్యమైపోయాయి. అడవి మాత్రం మిగిలింది.

మతిపోయినట్టయి, అటూ ఇటూ తిరిగారు రాజదంపతులు. ఒకదగ్గిర దర్భాసనంమీద నిండుగా కూచుని జపంచేస్తున్న చ్యవనముని కనిపించాడు.

"రాణీ!" భార్యతో అన్నాడు కుశికుడు, "ముని యోగబలం ఎలావుందో చూడు. అఖండమైన సామ్రాజ్యం సంపాదించడం సులభం మనిషికి. బ్రాహ్మణత్వమూ, తపస్సూ మాత్రం దుర్లభం. తపస్సంపత్తి వుంది కనక నే ఏం కావాలంటే అది చేస్తున్నాడు చ్యవనముని."

ఇంతలో "ఇలా రండి" అని పిలిచాడు ముని. చేతులు జోడించి దగ్గిరికి వెళ్ళారు రాజదంపతులు. సాగిలబడి మొక్కారు. దీవించాడు ముని. రాజు మొహం చూస్తూ ఇలా అన్నాడతడు ప్రేమగా:

"రాజా! మనసూ, ఇంద్రియాలు ఇంత అదుపులో వున్నాయా నీకు? కీడన్నమాటే లేదు నీదగ్గిర. సంతోషంగా వుంది నాకు. అడుగు, ఏంకావాలో అడుగు ఇస్తాను."

"అగ్నిహోత్రుడివంటివాడివి నువ్వు. నువ్వు సంతోషించినట్టు సేవచెయ్యగలగడంకంటే మేలేముంది నాకు?

"ఒకటిమాత్రం అడుగుతాను, దయతో సెలవియ్యి. నువ్వు మాయింటికి దయచేశావు. ఒక్క పక్కని ఇరవై ఒక్కదినాలు నిద్రపోయావు. అది మొదలు నీచరిత్రఅంతా అద్భుతంగానే వుంది. ఇదంతా అగమ్యగోచరంగానే వుంది నాకు, ఎంత విచారించినా. దీనంతటికీ కారణమేమిటి ?"

"మహారాజా!" కుశికుడు అడిగినదానికి అందుకున్నాడా చ్యవనముని, "ఈదరిమిలా సంగతి. బ్రహ్మదేవుడు కొలువుతీరి కూచున్నాడు. దేవతలూ, మునులూ అతణ్ణి సేవిస్తున్నారు. ప్రసంగవశాత్తూ బ్రహ్మదేవుడు వాళ్ళతో, 'భృగుకుశికవంశాలకి బ్రహ్మక్షత్రాలు తిరకాసై, సంకరం కలుగుతుంది,' అన్నాడు. అప్పుడు నేను అక్కడే వున్నాను. ఆమాట విన్నాను. ఈసంకరం సహించలేక, మీవంశం నిర్మూలించడానికని సంకల్పించాను. వ్రతంనెపంతో మీఇంట్లోచేరాను. ఇన్ని పోకళ్ళుపోయాను. అలిసిపోయి, శక్తిలేక ఎప్పుడైనా మీరు ఎదురాడతారేమో, అప్పుడు మిమ్మల్ని శపించాలని నాప్రయత్నం. అయితే మీలో ధైర్యం తగ్గలేదు. విచారం కలగలేదు. కోపం మొలకెత్తలేదు. దానికి మెచ్చకండా వుండలేకపోయాను. వరమిస్తానన్నాను. అయినా తనివితీరలేదు నాకు. తనువులతోనే ఈగంగాతీరంలో స్వర్గం చూసినట్టుచేశాను. అది చూపి రాజత్వంమీద ఉదాసీనుడివయావు నువ్వు. బ్రాహ్మణత్వం స్పృహ కలిగింది నీకు. అది నాకు తెలుసు. నీకు మూడోవాడు బ్రహ్మతేజోమూర్తుడై పుడతాడు వరం కోరుకో."

"ఇంతకంటే వరమేముంది ?" అన్నాడు కౌశికుడు, "నాసంతానానికి బ్రహ్మత్వమూ, ధర్మపరాయణత్వమూ లభించినట్టు అనుగ్రహించు."

"అలాగే! జరుగుతుంది, విచారించకు. నీమనవడు త్రిలోకపూజనీయు డవుతాడు" అన్నాడు చ్యవనముని.

"అయితే మునీంద్రా! ఏకారణంవల్ల వాడు బ్రాహ్మడవు తాడు? ఈవిషయం సెలవియ్యి" అని అడిగాడు కుశికుడు.

"చెపుతాను, విను" అంటూ అందుకున్నాడు చ్యవనుడు. "మా వంశంలో రుచీకుడు అని వొకడు పుడతాడు. అతడు నీకుమారుడైన గాధిరాజుకుమార్తెని (సత్యవతిని) పెళ్ళాడతాడు. ఆతపోధనుడు తన కుమారుడైన జమదగ్నిలో ధనుర్వేదం యావత్తూ ఆవహింపజేస్తాడు. అయితే అదంతా జమదగ్నిలో కాక, అతడి కుమారుడైన పరశురాముడిలో ఫలవంతమవుతుంది. సమస్త క్షత్రియనాశనానికి కారణమైన దైవకృత్యం అది. దానివల్ల రుచీక, గాధిభార్యల ఆచరణలో పరివర్తనం జరుగుతుంది. అది కారణమై ఉగ్రక్షత్రధర్ముడైన పరశురాముడు జమదగ్నికి పుడతాడు. పరబ్రహ్మాణ్యులలో గణ్యుడవుతాడతడు. బ్రహ్మపలుకు సత్యమైంది. నీవంశం భార్గవకుల సంబంధంవల్ల ప్రజల మెప్పు పొందుతుంది. నేను తీర్థయాత్రకి పోతాను. నువ్వు సుఖంగా వుండు" అన్నాడు.

భార్యతోకూడా వినయంగా మునికి నమస్కరించాడు కుశికుడు. అతడి సెలవు తీసుకుని రాజధానికి వచ్చేశాడు. చ్యవనముని తన దారిని తాను స్వేచ్ఛగా వెళ్ళిపోయాడు. ఇదీ పరశురామ, విశ్వామిత్రుల జన్మగాథ.

దా న వి శే షా లు

ధర్మరాజు :

దాన విశేషాలు వివరించు.

భీష్ముడు :

పాలుసిదికే కంచుపాత్రతోనూ, బంగారం తొడిగిన కొమ్ములతోనూ, తెల్లవస్త్రంతోనూ, దక్షిణతోనూ మంచి పాడిఆవు సత్పాత్రుడైన బ్రాహ్మడికి భక్తిపూర్వకంగా దానంచేస్తే; ఆ ఆవుకి ఎన్ని

రోమాలుంటే అన్ని దివ్యసంవత్సరాలు స్వర్గంలో సుఖపడతాడు మనిషి. అతడి కులంలో ఏడుతరాలవాళ్ళు ఉత్తమగతి పొందుతారు.

మంచిబ్రాహ్మడికి కన్యాదానం, భూదానం, గృహదానం, చేస్తే, ఆసనాలూ, వాహనాలూ, దానంచేస్తే, ఇహపరాల రెంటి లోనూ సుఖం కలుగుతుం దంటారు పండితులు.

ధర్మరాజు :

దానాలన్నిటిలోకీ అధికమైనదానం ఏది ?

భీష్ముడు :

యాచకుడు కోరిన వస్తువు ప్రీతితో ఇవ్వడమే దానాలన్నిటి లోకీ అధికమైనదానం. ప్రాణులన్నిటికీ అభయమివ్వడం అంతకంటే కూడా అధికం అంటారు పెద్దలు.

పైన చెప్పినదానాలూ, ఇంకా వున్న దానాలూ కంటే కూడా వీరశయనం (యుద్ధంలో వెనకంజవెయ్యకండా మరణించడం) మేలం టారు. నిజానికి పుణ్యకర్మలెన్ని అయినా వీరశయనంతో సాటిరావు.

భీష్ముడు అలా చెప్పడంతోనే తమ్ముల వేపు సాభిప్రాయంగా చూశాడు ధర్మరాజు. అన్నగారి అభిప్రాయం అవగతంచేసుకుని రణమరణస్తుతిచేశారు తమ్ములు. దాంతో యుద్ధంలో వీరశయనం చేసిన బంధువుల్నీ, స్నేహితుల్నీ, జ్ఞాతుల్నీ తలుచుకుని, వాళ్ళ కోసం విచారించడం మానేశాడు ధర్మరాజు. తాతగారు చెప్పిన మాటలు మెచ్చుకున్నాడు.

భీష్ముడు :

పగవాడైనాసరే, ఆలుబిడ్డల్ని పోషించలేక నానాపాట్లూ పడుతున్నప్పుడు అతణ్ణి ఆదుకోడం ఉదారగుణం.

ధర్మపత్నితో కలిసి ఎప్పుడూ యజ్ఞాలూ అవీ చేసుకుంటూ, కామక్రోధాలు లేకండా వుండిన మంచిబ్రాహ్మణ్ణి వెదికి ధనం దానం చేసినవాళ్ళు మూడులోకాలలోనూ పూజ్యులవుతా రంటారు.

ధర్మరాజు :

అడిగితే ఇవ్వడమూ, అడగకుండా ఇవ్వడమూ ఈ రెంటిలో ఏది గొప్పది ?

భీష్ముడు :

అడిగితే ఇవ్వడంకంటే, అడగనివాడికి ఎగిరి దానమిస్తేనే ఫలం కలుగుతుంది. అడగడం చావు, అడిగించుకోడం అంతకంటే పెద్దచావు. అడిగింది పూర్తిచేసినవాడు అడిగినవాణ్ణీ, తననీ బతికించుకున్నవాడవుతాడు.

ధర్మరాజు :

దానమూ యజ్ఞమూ - ఈ రెండూ గొప్ప ధర్మకర్మలంటారు. అయితే ఈ రెంటిలో అధికఫలం ఏది ప్రసాదిస్తుంది ?

భీష్ముడు :

బ్రాహ్మణులకి వినయపూర్వకంగా ధనమూ ధాన్యమూ, ఆవులూ, రత్నాలూ, భూములూ, నీరూ, అన్నమూ మొదలైనవి ప్రీతితో ఇవ్వడమే మంచి యజ్ఞం. ఇవి చక్కగా నడిపినవాడు యజ్ఞాలూ, తపస్సులూ మొదలైనవాటి పుణ్యాలన్నీ పొందుతాడు. కనక ధర్మరాజా ! నువ్వుకూడా నిత్యమూ దానాలు చేస్తూవుండు.

ధర్మరాజు :

ఎన్నోరకాల దానాలున్నాయి. వాటన్నిటిలోనూ అధికమైన దానమేదో నాకు చెప్పు.

భూదానం

భీష్ముడు :

దానాలన్నిటిలోకీ భూదానం గొప్పది. ఎందుచేతనంటావా ? సమస్తమైన ధాన్యాలూ, వస్త్రాలూ, ధనరత్నాలూ అన్నీ భూమిలోంచే పుడుతున్నాయి. బంగారమూ, వెండీ, వస్త్రాలూ, ధాన్యమూ వివిధ

రత్నాలూ దానంచేస్తే ఎంతో భూమి దానం చేస్తే అంత. అంచేత భూదానం చేసినవాడికి ఇవన్నీ దానంచేసిన ఫలం లభిస్తుంది.

భూమికి ఎంత ఆయువుందో, అంతకాలం, భూదానంచేసినవాడు స్వర్గంలో సుఖపడతాడు. తక్కువభూమి దానంచేసినా, హెచ్చుభూమి ఏలుతుంటాడు రాజు. నీరశయనమయినా పొందాలి, లేదా భూదానమైనా చెయ్యాలి. ఈ రెండూ రెండే. భూదానంవల్ల బ్రహ్మహత్యాపాతకం పోతుంది. ఎంతపాపంచేసినవాడిదగ్గిరైనా భూమి దానంపట్టవచ్చు, తప్పులేదు. భూదానంచెయ్యడమూ అశ్వమేధయజ్ఞం చెయ్యడమూ వొక్కటే అంటారు ఆదిమునులు.

దారిద్ర్యంతో కుంగిపోతూ, ఎవ్వరికీ చెయ్యిచాచకండా బాధపడుతున్న బ్రాహ్మడికి కోరి భూదానం చేస్తే కలిగేఫలం చెప్పతరం కాదు.

యజ్ఞంచేసిన శాంతుడికి ప్రాధేయపడి అయినా భూదానం చెయ్యడం, భూదానాల్లోకల్లా గొప్పది.

తగిన బ్రాహ్మడికి ఆవుచర్మమంత భూమి ఇస్తే, సూర్యోదయంతో చీకట్లు విడిపోయినట్టు పాపాలన్నీ పటాపంచలైపోతాయి.

యుద్ధంలో మరణించినవాళ్ళూ, గురువుల్ని పూజించినవాళ్ళూ ఇంకా ఎంతెంత పుణ్యాం చేసినవాళ్ళూ కూడా భూదానంచేసిన పుణ్యాత్ములతో మాత్రం సాటిరారంటారు మునీశ్వర్లు.

భూదేవి జనులకి హితంగా కొన్ని మాటలు చెప్పింది. వాటిని భూగీతలంటారు. భూగీతలు విని పరశురాముడు భూమంతా దానం చేసేశాడని వింటున్నాం. అదిగో ఆభూగీతలు వినిపిస్తాను, శ్రద్ధగావిను.

"ఇహపరాల్లో యశస్సు కావాలంటే నన్ను దానంచెయ్యండి. దీనికి సాటివచ్చేధర్మం మరేది లేదంటే నమ్మండి.

"నరకంలో వుండాలని లేకపోతే, ఇతర్లు తనకిచ్చినా, తాను

ఇతర్ల కిచ్చినా నన్ను మాత్రం తారుమారు చెయ్యకండి. నిజమైన భక్తితో నన్ను దానంచెయ్యండి. అదే సంతోషం నాకు. దురాచారంతో నన్ను తారుమారు చెయ్యకండి. అంటే ఇచ్చి లాక్కోకండి. అంతకి మించిన దుఃఖం నాకు మరొకటి లేదని నమ్మండి.

"భక్తితో నన్ను దానంచెయ్యడమంటే నన్ను సంతోషపెట్టడం అని నమ్మండి. ఇచ్చి లాక్కుంటే నన్ను పరాభవించడం అనుకోండి. ఈమాట ఘంటాపథంగా చెప్తున్నాను వినండి.

"ఎంత దురాత్ముడైనా నన్ను దానం చేస్తే అతడికి ఇహలోకంలోనూ, పరలోకంలోనూ - ఉభయలోకాల్లోనూ నేను ఎంతో మేలు చేస్తానని తెలుసుకోండి. నేను రవంతా రానివ్వనని నమ్మండి."

ఇది భూగీత. ఇక ఈవిషయంలో దేవేంద్రుడు అడగ్గా బృహస్పతి ఏంచెప్పాడో విను.

"భూమి రత్నగర్భ. అంచేత గుర్రాలూ, ఏనుగులూ, స్త్రీలూ మొదలైన రత్నాలన్నీ దానంచేస్తే ఎంతఫలం కలుగుతుందో భూమి దానంచేస్తే అంతఫలం కలుగుతుంది.

"స్వర్ణ గర్భ భూమి. దానిని దానంచేస్తే, ఆచేసినవాడు తన్ను తాను దానంచేనుకున్నాడని సర్వభూతాలూ సంతోషిస్తాయి. కనక దేవేంద్రా! భూమిదానం అసమానమైన దానం.

"రాజు అధికంగా భూమిదానం చెయ్యాలి. ఏమంటావా, రాజన్నవాడు పాపాలపుట్ట. భూదానంవల్ల తప్ప ఆపాపాలు పోదలవు.

"దానంచేసినభూమి తిరిగీ తీసుకున్నవాడు, తాను మధ్యవుండి తనకులంలో ఇరవైపొక్కతరాలవాళ్ళని నరకంలో పడదోస్తాడు.

"'భూమి బ్రాహ్మలకి ఇస్తానని ఇవ్వకపోడమంత పాపం మరి లేదు. అడగకండా కోరి ఇవ్వడమంత పుణ్యమున్నూ లేదు' అంటారు పండితులు" అన్నాడు బృహస్పతి.

ధర్మరాజు :

దానపరులైన మనుషులకి దాతవ్యమైన విశేషాలు వివరించు.

భీష్ముడు :

అన్నపానీయాలూ, బంగారమూ మొదలైన పదార్థాలకి వేరు వేరు విశేషా లున్నాయి. అవి చెపుతాను, ఆలకించు. ఓనాడు అన్నదానవిశేషం నారదమునిని అడిగాను నేను. అతడు చెప్పిన మాటలు వివరిస్తున్నాను.

"మునులూ, దేవతలూ అన్నాన్ని ప్రశంసిస్తారు. యజ్ఞాలూ, లోకతంత్రవిధులూ, తక్కిన యావత్తువిషయాలూ అన్నంవల్లే సాగుతాయి. అంచేత లోకంలో అన్నం గొప్పది.

"అన్నంకంటే గొప్పదానం మరొకటి ఎక్కడాలేదు. కనక విధిగా అన్నదానం చెయ్యాలి. ఎంతప్రయత్నపూర్వకంగా అన్న దానంచేస్తే అంత పుణ్యం కలుగుతుంది.

"ప్రాణాలకి ఆధారం అన్నం. ఇంటివాళ్ళకి నూనేసయినా అతిథికి అన్నం పెట్టడం పుణ్యం.

"అలసినవాడూ, వృద్ధుడూ, తాపసీ, బాలుడూ, వికలాంగుడూ, ఆడదీ 'ఆకలి' అని అర్థిస్తే లేదనకూడదు గృహస్థు. వాళ్ళని అవమానించడంకాని, కోప్పడడంకాని కూడదు. కుక్క అయినా సరే, మాల అయినా సరే, ఆకలివేళవచ్చి అన్నం కావాలంటే, ఆదరించాలి; భోజనం పెట్టాలి. దేవకార్యంలోనూ, పితృకార్యంలోనూ అన్న దానం విధిగా చెయ్యాలి.

"అన్నంపెట్టడంకోసం కులమూ, విద్యా, వృత్తీ అడకూడదు బ్రాహ్మణ్ణి. అర్థించడంతోనే ఆదరించి అన్నం పెట్టడమే మంచిది.

"కల్పారంభంలో అన్నమే అమృతమన్నాడు బ్రహ్మ. అన్నం లేకపోతే ఎంతబలవంతుడైనా దుర్బలుడైపోతాడు. అన్నం అన్ని ధాతువుల్నీ వృద్ధిచేస్తుంది మనిషికి" అన్నాడు.

ఇది తెలుసుకనకనే బ్రాహ్మలూ మొదలైన యావన్మందికీ అన్నం పెట్టేవాణ్ణి నేను. నువ్వూ అలాగే అందరికీ అన్నం పెట్టు.

అన్నదానంవల్ల స్వర్గంలో మణులతో చేసిన ఇళ్ళూ, పక్కలూ, ఆసనాలూ, అమృతభోజనమూ, మంచిమంచి పూలదండలూ, అంగరాగాలూ, మహనీయులైన స్త్రీలతో అనుభవమూ శాశ్వతంగా లభిస్తాయి.

నక్షత్రదానం

ధర్మరాజు :

నక్షత్రదానమహిమ సెలవియ్యి.

భీష్ముడు :

నువ్వు నన్ను అడిగినట్లే లోగడ దేవకీదేవి నారదమహామునిని అడిగింది. అతడు ఏంచెప్పాడో అదే నీకు చెప్తాను, విను.

“కృత్తికనక్షత్రంనాడు పాయసమూ, బ్రహ్మ అధిదేవత * అయిన రోహిణినాడు మినుములూ, మృగశిరనాడు మాంసంకూరతో అన్నమూ, ఆరుద్రనాడుఆవూ, పునర్వసువునాడు పులగమూ, పుష్యమినాడు తీపి కలిపిన అట్లూ, ఆశ్లేషనాడు బంగారమూ, మఘనక్షత్రంనాడు వెండీ, భగుడు అధిదేవత అయిన పుబ్బనాడు పువ్వునువ్వులూ, ఉత్తరఫల్గునినాడు చెరుకుతేనె కలిపిన అన్నమూ, హస్త

* అశ్వనీనక్షత్రానికి అశ్వనీదేవతలూ, భరణికి యముడూ, కృత్తికకి అగ్నీ, రోహిణికి బ్రహ్మ, మృగశిరకిచంద్రుడూ, ఆర్ద్రకి రుద్రుడూ, పునర్వసువుకి అదితీ, పుష్యమికి బృహస్పతీ, ఆశ్లేషకి నాగులూ, మఘకి పితృదేవతలూ, పుబ్బకి భగుడూ, ఉత్తరకి అర్యముడూ, హస్తకి రవీ, చిత్తకి ఇంద్రుడూ, స్వాతికి వాయువూ, విశాఖకి ఇంద్రాగ్నులూ, అనూరాధకి మిత్రుడూ, జేష్ఠకి ఇంద్రుడూ, మూలకి రాక్షసుడూ, పూర్వాషాఢకి ఉదకాలూ, ఉత్తరాషాఢకి విశ్వేదేవతలూ, అభిజిత్తుకి బ్రహ్మ, శ్రవణకి విష్ణువూ, ధనిష్ఠకి వసువులూ, శతభిషకి వరుణుడూ, పూర్వాభాద్రకి అజచరణుడూ, ఉత్తరాభాద్రకి అహిర్బుధ్న్యుడూ, రేవతికి పూషుడూ అధిదేవతలు.

నాడు పాలు కలిపిన షాష్టికాన్నమూ, † చిత్తనాడు ఏనుగు పూన్చిన రథమూ, స్వాతినాడు శ్రీగంధం చెక్కా, విశాఖనాడు ఎద్దూ, అనూరాధనాడు ఉత్తరీయమూ, జ్యేష్ఠనాడు కరివేపాకుతో సాత్తిదుంపలూ, మూలనాడు కందమూలాలూ పళ్ళూ, పూర్వాషాఢనాడు పెరుగూ, ఉత్తరాషాఢనాడు తేనె కలిపిన అన్నమూ, శ్రవణనాడు గొంగళీ, ధనిష్ఠనాడు గుజ్జులు కల బండీ, శతభిషనాడు యవలూ, రేవతినాడు కొవ్వు కల మేకమాంసమూ గొర్రెమాంసమూ, అశ్వనినాడు పాలు పిదికే కంచుపాత్రతో పాడిఆవూ, భరణినాడు గుర్రంపూన్చిన బండీ మంచి తిలధేనువులూ దానం చెయ్యడం ధర్మం. ఇవేకాకండా దానకర్తకి ప్రియమైంది ఏదైనా మేలే.

యీవిధంగా నక్షత్రాల ననుసరించి దానం చేస్తే కర్త ఊర్ధ్వలోకాలు పొందుతాడు" అని చెప్పి దేవకితో ఇంకా ఇలా అన్నాడు నారదముని.

"'బంగారం దానంచేస్తే సమస్తకోరికలూ నెరవేరతాయి' అన్నాడు అత్రిముని.

"'బంగారం ఆయుఃప్రదమైంది, పావనమైంది. వ్రతసమయాల్లో సంతోషంగా బంగారం దానంచేస్తే భావశుద్ధి కలుగుతుంది. బంగారాన్ని వేరే పొగడనక్కరలేదు' అన్నాడు హరిశ్చంద్రుడు.

"'పానీయదానం అన్నిటికంటె ఉత్తమదానం' అన్నాడు అన్నిధర్మతత్త్వాలూ తెలిసిన మనువు.

కనక ధర్మరాజా! చెరువులూ, నూతులూ, నడబావులూ, కోనేళ్ళూ తవ్వించడం మంచిది. పవిత్రమైనపను లవి. పుణ్యలోకాలు ప్రసాదిస్తాయి. ఎవడు తవ్వించినచెరువులో ఆవులు నీళ్ళు తాగు

---

† అరవైదినాల్లో పండే ధాన్యం షష్టికం, ఆదియ్యంతో వండిన అన్నం షాష్టికం.

తాయో అతడివంశానికి ఊర్ధ్వలోకం ప్రాప్తమవుతుంది. అడ్డులేకండా మందు వేసవిలో ఎవడిచెరువులో జనం అవబృథస్నానమూ, పానమూ చేస్తారో అతడికి నరకలోకముండదు.

యజ్ఞకర్మల్లో ఉపయోగించే ఉత్తమపదార్థంనేయి. అది దానం చేస్తే యజ్ఞానికీ, అగ్నికీ కూడా ప్రీతికలుగుతుంది.

మట్టిపిడతలు బ్రాహ్మలకి దానంచేస్తే, వాళ్ళు వాటితో చేసే ఆచమనమూ మొదలైన కర్మలలో ఆరోపాలుఫలం కర్తకి లభిస్తుంది.

నెగడుకీ, వంటకీ పుడకలు దానంచేస్తే ధనవంతుడవుతాడు కర్త.

గొడుగు దానంచేస్తే సంతానవంతుడవుతాడు కర్త. బండి దానం చేస్తే సమస్తకోరికలూ నెరవేరతాయి. చెప్పులుదానంచేస్తే కంటకులైన శత్రువులు అణగారిపోతారు.

నువ్వులు పితృభోజ్యంగా చేశాడు బ్రహ్మదేవుడు. అంచేత నువ్వులు దానంచేస్తే పితరులు శుచిమంతు లవుతారు. పర్వదినాలలో (అమావాస్యపూర్ణిమలలో) చేసిన స్త్రీ సంభోగదోషం నువ్వుల దానంతో తొలిగిపోతుంది. దేవముని కశ్యపుడి పవిత్రశరీరంలోంచి పుట్టినవి నువ్వులు; పవిత్రమైనవి. అంచేత వాటితో చేసిన యజ్ఞం అన్ని వస్తువులతో చేసిన యజ్ఞంతో సాటివస్తుందంటారు.

తిలదానం అన్నిదానాలకంటే విశిష్టమైంది. మునులందరూ తగినవాళ్ళకి తిలదానంచేసే మహనీయులయారు.

ధర్మరాజా ! ఇంకో విశేషం వినిపిస్తాను, విను - దానాలూ మొదలైన ధర్మకార్యాలన్నిటికీ సొంతస్థలమంటూ వుండాలి. అందు కనే దేవతలూ, మునులూ యజ్ఞాలూ మొదలైనవి చెయ్యవలిసివచ్చి నప్పుడు బ్రహ్మదేవుడిదగ్గిరికి వెళ్ళి, అతడి అనుమతి పుచ్చుకుని, ఆయాచోట్ల ఆయాకర్మలు నిర్వహించారు.

అడవులూ, కొండలూ, నదులూ నానాతీర్థాలూ లోకులం దరికీ సాధారణప్రదేశాలు. ఆస్థలాలలో స్వేచ్ఛగా ధర్మాలు చెయ్య వచ్చు.

గోదానం

నామనస్సుకి తోచిందీ, ఆచరించదగిందీ నీకు చెప్పాను. ఇక గోదానమహిమ చెప్తాను, ఆలకించు. తపోవంతులకంటే కూడా ఆవులు గొప్పవంటే, ఇక వాటి గౌరవం చెప్పేదేముంది ? సత్యలోకంలో చంద్రుడి సాంగత్యంతో సంచరిస్తాయి ఆవులు. హోమ కార్యాలన్నిటికీ పాలూ పెరుగూ, నేయీ సమకూరుస్తాయవి. వ్యవసాయానికి ఉపయోగపడతాయి. వాటి చర్మమూ, కొమ్ములూ, పేడా, మూత్రమూ కూడా పనికివస్తాయి. శ్రమ అనకండా ఎండా వానా అనకండా, చలీగిలీ అనకండా ఎప్పుడూ పనిచేస్తాయవి. గోవూ, బ్రాహ్మడూ వొకటే తత్వం. అంచేత బ్రాహ్మడికి గోదానంచేస్తే స్వర్గం సిద్ధిస్తుంది, పాపాలు పోతాయి, ఇతర్లు అడుగుపెట్టలేని ఉత్తమ లోకాలు లభిస్తాయి.

ఆవుపాలు అమృత మన్నాడు దేవేంద్రుడు. అంచేత ఆవు దానంచేస్తే అమృతం దానంచేసినంత ఫలం కలుగుతుంది.

గోవులు ప్రాణాలని మునులందరూ చెప్పారు. అంచేత గోదానంచేస్తే ప్రాణదానంచేసినంత ఫలం కలుగుతుంది.

క్రూరుడికీ, నాస్తికుడికీ, దుర్మార్గుడికీ గోదానంచేస్తే పరమ దుఃఖం కలుగుతుంది; నరకం ప్రాప్తమవుతుంది. కనక దానంచేసి నప్పుడు పరీక్షచేసిమరీ దానం చెయ్యాలి.

గొడ్డుదానినీ, బడుగుదానినీ, జబ్బుదానినీ, దూడచచ్చినదానినీ, బలముడిగి అలిసిపోయినదానినీ దానమివ్వరు గోదానవిషయం తెలిసినవాళ్ళు.

బ్రాహ్మలకి గోవులు దానంచేస్తే కేవలం పుణ్యలోకాలు ప్రాప్తించడమే కాదు, మోక్షంకూడా సిద్ధిస్తుం దంటారు పూర్వా చార్యులు.

అ న్న దా న ం

ధర్మరాజా! అన్నపానీయాల దానఫలం కూడా చెపుతాను, విను.

అన్ని దానాలకంటే కూడా అన్నపానీయాలదానం గొప్ప దంటాను నేను.

అన్నానికి అమృత మంటారు దేవతలు. సుధ అంటారు నాగులు. స్వధ అంటారు పితరులు. అంచేత అన్నమే ప్రాణ మంటారు మహాత్ములు. కనక నే అన్నదానం చెయ్యడమంటే ప్రాణ దానం చెయ్యడ మన్నమాట. విశేషించి అన్నపాకానికి నీళ్ళు ఉపా శ్రయం. చంద్రుడికి పుట్టుకస్థలం నీళ్ళు. చంద్రుడు ఓషధులకి రాజు. అంచేత అన్నిటికంటే ఉత్తమమైనవి నీళ్ళు.

తనకున్న అన్నంతో దేవపూజా, పితృపూజా, అతిథిపూజా సాగించాలి మనిషి.

తి ల దా న ం

తిలదానం గొప్పదని చెప్పాను. ఆవిషయంలో వొక ఇతి హాసముంది. చెపుతాను, విను.

మధ్యదేశంలో పర్ణశాల అని వొక పల్లెటూరు వుంది. విద్యా వంతులు అధికంగా వుండేవా రక్కడ. ఆవూళ్ళో శర్మ అని వొక బ్రాహ్మడు వుండేవాడు. అతణ్ణి సోమాయ యముడు పిలిచి, "దానాల్లో కల్లా తిలదానం గొప్పది. తిలలంటే పితృదేవతలు సంతోషిస్తారు. తిలలు తింటే పాపాలు రావు. పుణ్యకార్యాలు చెయ్యాలన్నబుద్ధి వుంటే భక్తితో బ్రాహ్మలకి తిలలు దానంచెయ్యి" అన్నాడు.

"వస్త్రదానమూ, దీపదానమూకూడా గొప్పవే. బట్టలూ, దీపాలూ అమర్చి పితృతర్పణంచెయ్యడం పరమధర్మం" అన్నాడు.

ఇది యమ బ్రాహ్మణ సంవాదం.

భూదానం, విద్యాదానం, గోదానం – వీటితో సరితూగే దానాలు లేవని విన్నాను నేను. తగిన శిష్యుడికి విద్యాదానంచేస్తే భూదానంచేసినంత ఫలం. గోదానం చెయ్యడమూ, భూదానం చెయ్యడమూ వొకటే.

తక్కువధరకి కొనైనా గోదానంచేస్తే, దాని ఫలంమాత్రం అధికంగా వుంటుంది. ఏమంటే, దానం పుచ్చుకున్నవాడు చేజేత సుఖపడతాడు కనక.

దేవతల్నీ, పితరుల్నీ అర్చించే గృహాలు ఆవుపేడతో అలికి శుద్ధిచేస్తారంటే గోవుల మహిమ వేరే విడమర్చి చెప్పవలిసింది ఏముంది?

భోజనానికి ముందు ఇతర్ల ఆవుకి రోజూ పిడికెడు గడ్డిపరకలు ఏడాదిపాటు వేస్తే, బ్రాహ్మలకి కోరినవన్నీ దానంచేస్తే ఎంతఫలం కలుగుతుందో అంతఫలం కలుగుతుంది, సందేహంలేదు.

గోదానంవల్ల ఊర్ధ్వలోకానికి రాజబాట ఏర్పడుతుంది. ఎన్నో మేళ్ళు కలుగుతాయి. అదే తిరకాసైతే పాపం చుట్టుకుంటుంది.

నృగచరిత్ర

దుష్టమైన గోదానంవల్ల నృగమహారాజుకి ఎంతోకష్టం వచ్చి పడింది. అది ఇతిహాసమై పేరుపడింది. వివరిస్తాను, విను.

ద్వారకాపట్నంలో వొక నూతిలో చిత్రమైన తొండ వొకటి అవుపడింది. బ్రహ్మాండమైన శరీరంతో వుందది. ఆ చుట్టుపక్కల జనం దాన్ని చూసి, అది నీళ్ళు పాడుచేస్తుందని భయపడ్డారు. ఎన్నో మోకులూ అవీ తెచ్చి దాన్ని బయటికి లాగాలని విశ్వప్రయత్నం

చేశారు. ఎంతచేసినా కదలలేదు తొండ. ఆశ్చర్యపడుతూ, తిన్నగా శ్రీకృష్ణుడిదగ్గిరికి వెళ్ళారు వాళ్ళు. ఆవింతతొండ విషయం విన్నవించారు.

కృష్ణుడు వెళ్ళి తొండని సుళువుగా పైకి తీశాడు. దానివిషయం అతడికి తెలుసు. అయినా "ఎవరు నువ్వు?" అని అడిగాడు.

"నేను నృగుణ్ణి" అంది తొండ.

"వేలువేలు ఆవులు బ్రాహ్మలకి దానంచేశావని విన్నాను. అలాంటి నీకు ఈతొండజన్మ ఎలావచ్చింది?" అని అడిగాడు శ్రీకృష్ణుడు.

"ఏం చెప్పేది?" అని అంటుకుంది తొండ, "ఓనాడు నాకు ఉత్తమబ్రాహ్మడికి నాకు ఆవు దానంచేశాను. సంతోషంతో దాన్ని తోలుకుపోయాడతడు. ఎలాగో తప్పించుకుని, మేతకోసమని, మా మందతో కలిసి వచ్చేసిందది. సొమ్ములకాపర్లు దానంకోసమని తోలుకువచ్చిన ఆవుల్లో కలిసి అదిన్నీ వచ్చేసింది దైవికంగా. ఈసంగతి తెలియక, దానమిచ్చినప్పుడు దాన్నికూడా మరో బ్రాహ్మడికి దానమిచ్చేశాను నేను.

"మొదట దాన్ని దానంపుచ్చుకున్నవాడు వెదుక్కుంటూ వెళ్ళి దాన్ని కనుక్కున్నాడు. 'ఇది నాఆవు' అంటూ తగువుపెట్టాడు. రెండో బ్రాహ్మడు ఎదురుతిరిగాడు. 'నాకు మహారాజు దానమిచ్చాడు. ఇది నాది' అన్నాడు. ఇద్దరికీ తగువు ముదిరింది. ఇద్దరూ నాదగ్గిరికి వచ్చారు. తమ తగువుకారణం వివరించారు.

'ఇచ్చినవాడివి నువ్వు. మేం పుచ్చుకోడానికేనా అడ్డువచ్చింది?' అంటూ నొచ్చుకుంటూ బ్రాహ్మలు ఇద్దరూ నిట్టూర్చారు. వాళ్ళు చెప్పింది విన్నాక జరిగిన పొరపాటు తెలిసింది నాకు. ఎంతో బాధ పడ్డాను. మొదట పుచ్చుకున్న బ్రాహ్మణ్ణి బతిమిలాడాను. 'మంచివి వందఆవులు ఇస్తా' నన్నాను. 'ఈఆవు వొదిలిపెట్టు' అన్నాను.

'ఇది పాలు పుష్కలంగా ఇస్తుంది. ఎంతో అంత మంచిది, సాధువు. దీని దూడ అంటే నాకు ప్రాణం. నా చిన్ని కొడుకు పాలకి ఏడిస్తే, ఎప్పుడుపడితే అప్పుడు తన పొదుగు కుడవనిస్తుం దిది. ఇలాటి మంచి ఆవు ఎక్కడ దొరుకుతుంది ?' అంటూ దీనంగా తల వేలేశాడతడు. 'లక్ష్మీదేవిలా ఈఆవు ఇంట్లోవుంటే కళ్ళవేడుక నాకు. వంద కాదు, కోటి ఆవులయినా దీంతో సాటిరావు' అంటూ దించిన మొహం ఎత్తకండా వెళ్ళిపోయాడు.

"ఏంచెయ్యనూ? దీనుణ్ణే అయిపోయాను నేను. రెండో బ్రాహ్మణ్ణి బతిమిలాడాను. 'ఎంతో బంగారం ఇస్తాను. ఎన్నో ఆవులు ఇస్తాను. మణులు ఇస్తాను. ఇవికాక నీకు ఏంకావాలో కోరుకో, ఇస్తాను. ఈఆవు విడిచిపెట్టు' అన్నాను.

'నీరాజ్యమంతా ధారపోసినా నాకు అక్కర లేదు. ఉంఛవృత్తి అంగీకరించను' అంటూ మంకుపట్టు పట్టాడతడు. ఏమీ చెయ్యలేకపోయాను నేను.

"కాలం తీరి, యముడిదగ్గిరికి వెళ్ళాను. ఆదరంగా ఇలా అన్నాడు యముడు, 'రాజా! ఎన్నో పుణ్యకర్మలుచేశావు నువ్వు. తెలియక వొక బ్రాహ్మడి ఆవు తీసుకున్నావు అంచేత కొంచెం పాపంపట్టింది నీకు. కనక ముందు పాపఫలం అనుభవిస్తావా? పుణ్యఫలం ముందు అనుభవిస్తావా?' అని అడిగాడు.

'పాపఫలమే ముందు అనుభవిస్తాను' అన్నాను నేను.

"నానోట్లోమాట నోట్లోనే వుంది. తల్లకిందుగా భూమిమీద పడ్డాను. పడుతు పడుతూ 'ఎన్నో సంవత్సరాల తరవాత శ్రీకృష్ణుడు నువ్వు వున్నచోటికి వస్తాడు, నిన్ను ఉద్ధరిస్తాడు. అప్పుడు శాశ్వత సౌఖ్యాలనుభవించే పుణ్యలోకం చేరుకుంటావు' అన్న యముడి దయాపూర్వకమైన మాటలు విన్నాను. వింటూనే కింద పడ్డాను. అవాళ

నుంచీ తొండరూపంతో తిరుగుతున్నాను. ఇవాళ దైవికంగా బుద్ధి పుట్టి, ఈనూతికి వచ్చాను. వచ్చిన అపరక్షణంలో తొండలకి లేని ఈమహాకాయం వచ్చింది. నిచ్చెరపోతూవుంటే, యముడి దయవల్ల ఎన్నడూ మాయని పరిజ్ఞానం కలిగింది. పరమ యోగీంద్రులకి కాని లభ్యంకాని నీభవ్యసాన్నిధ్యమున్నూ లభించింది" అంది.

ఇంతలో తొండరూపం పోయి, తాను పూర్వంచేసిన పుణ్య కర్మకి అనురూపమైన దివ్యరూపం వచ్చింది నృగుడికి. సంతోషంతో శ్రీకృష్ణుణ్ణి స్తోత్రంచేశాడతడు.

"దేవా! నీదయాదృష్టి అమృతంలా నామీద పడింది. నాదీన దశ వొదిలిపోయింది. నీఅనుజ్ఞ తీసుకుని, తగిన స్థానానికి వెళతాను" అంటూ వినయపూర్వకంగా ప్రణామంచేశాడు. అతడి సెలవుతీసుకున్నాడు. విమానమెక్కి ఉత్తమలోకానికి వెళ్ళిపోయాడు.

అలా సంతుసంతోషంతో నృగుడు వెళ్ళిపోయాక, లోక హితంకోసం శ్రీకృష్ణుడు మధురవాక్యాలతో ఇలా అన్నాడు:

"బ్రాహ్మణధనం అపహరించడం మహాపాపం. రాజుకి మరింత దోషం. నృగుడికి ఆపద వచ్చినట్టే, బ్రాహ్మణధనం అపహరిస్తే రాజుకి ఆపద వచ్చిపడుతుంది, తప్పదు."

ధర్మరాజా! ఈమాటలు నీకు చెప్పనక్కరలేదు. అయినా ఇతిహాసంలో వుండడంచేత వినిపించాను. శ్రీకృష్ణుడి సాంగత్యం నృగుడికి మహోన్నతి కలిగించింది. అలాగే సత్సాంగత్యం సజ్జనులకి సంతోషం కలిగిస్తుంది.

దానం పూర్తిగా ఫలప్రదం అవుతుంది. అయితే ఆవుల విషయంలో పొరపాటు కీడు తెస్తుంది, తప్పదు. కనక గోదానవిషయంలో ఎన్నడూ ఏమరపాటు వహించకు నువ్వు.

నాచికేతుడి కథ

ధర్మరాజు :

గోదానవిషయంలో తిరకాసువస్తే వచ్చే పాపం వినిపించావు. గోదానఫలం ఇంకా వినాలనిపిస్తూవుంది. వివరించు.

భీష్ముడు :

అయితే ఈవిషయంలో వొక ఇతిహాసముంది, విను.

ఔద్దాలకి అని వొక మహాముని వుండేవాడు. అతడు వొక నాడు తన కొడుకుని, నాచికేతుణ్ణి పిలిచి, "ఏటివొడ్డున సమిధలూ దర్భలకట్టా, నీళ్ళపాత్రా, పువ్వులూ మరిచి వచ్చాను. వేగం తీసుకురా" అన్నాడు.

నాచికేతుడు వెళ్ళేసరికి ఏరుపొంగి, వరదలో అవి కొట్టుకు పోయాయి. తిరిగివచ్చి, "అవి ఏటివొడ్డున ఎక్కడా కనపళ్ళేదు" అని తండ్రితో చెప్పాడతడు.

ఆకలివల్లా, తన వైదికకర్మ పాడవడంవల్లా, కోపం ఆపుకో లేకపోయాడు ఔద్దాలకి. "ఒరే, యముణ్ణి చూడడానికి పోరా" అని కుమారుడికి శాపంపెట్టాడు.

చేతులు జోడించి, నుదుటిమీద చేర్చి, "తండ్రీ! శాంతించు" అన్నాడు నాచికేతుడు. అయితే, తన నోటిమాట పూర్తికాకం డానే తెలివితప్పి కిందపడిపోయాడు. *

కొడుకు పడిపోడంతోనే పశ్చాత్తాపం కలిగింది ఔద్ధాలకి మునికి. "అయ్యో, కొడుకుని చంపుకున్నాను" అంటూ మూర్ఛ పోయి కింద పడిపోయాడతడు. కాసేపటికి తెలువుకుని, కుమారుణ్ణి తేరిచూశాడు. కన్నీళ్ళతో అతడి గుండెలమీద మొహం మోపి, నిశ్చేష్టుడైపోయాడు.

---

* కఠోపనిషత్తులో ఈకథ మరోలా వుంది.

ఆరోజు గడిచిపోయింది.

ఆ రాత్రి గడిచిపోయింది.

మర్నాడు పొద్దుమారింది.

ఔద్దాలకికన్నీళ్ళతో తడిసిన నాచికేతుడి శరీరంచైతన్యం పొందింది, కదిలింది.

తండ్రి చూస్తూవుండగానే కళ్ళువిప్పాడు నాచికేతుడు. తండ్రిని తేరిచూశాడు.

"నాపుణ్యాల కుప్పా! నాకన్నతండ్రీ! పుణ్యలోకంచూసి, నాపుణ్యంవల్ల తిరిగివచ్చావా నాయనా! నీశరీరం దివ్యపరిమళంతో గమ్మ్మమనిపోతూవుందోయి! అద్భుతంగా వుంది! నన్ను ఆనంద డోలికల్లోవోలలాడిస్తూవుంది. నువ్వు, వెళ్ళివచ్చిన విశేషాలు వివరించు తండ్రీ!" అన్నాడు ఔద్దాలకి.

లేచి తండ్రికి నమస్కరించాడు నాచికేతుడు.

"తండ్రీ! నీ ఆజ్ఞప్రకారం యముడి కొలువుకూటంలో ప్రవేశించాను. మణులతో మహనీయంగా వెలిగిపోతూవుంది యమధర్మరాజు మందిరం. ఎంతోఅంత విశాలంగా వుంది కొలువుకూటం. యమధర్మరాజు నన్ను చూశాడు. దగ్గిరికి చేరబిలిచాడు. నాకోసం తగిన ఆసనం వేయించాడు. నీమీదిగౌరవంవల్ల అర్ఘ్యమూ, పాద్యమూ ఇచ్చి, నన్ను పూజించాడు.

"'ఏలోకంలో నేను నివసించాలో సెలవియ్యి' అని అతణ్ణి అడిగాను.

"'నువ్వు చావవు' అన్నాడు యముడు, 'నీతండ్రినిన్ను' 'యముణ్ణి చూడడానికివెళ్ళు' అన్నాడు. అలాగే నువ్వు వచ్చావు. నన్ను చూశావు. అయిపోయింది. నీతండ్రి విచారించకండా తిరిగి అక్కడికే వెళిపో."

" 'అయితే సరే, అలాగేకానీ, వెళ్ళిపోతాను. కాని నీదగ్గిరికి వచ్చాను. ధర్మమయుడివి నువ్వు. నిన్ను దర్శించాను. పుణ్యలోకాలు చూడాలని వేడుకగావుంది నాకు. చూపించు' అని విన్నవించాను.

"మంచి గుర్రాలు పూసిన రథం తెప్పించాడు యముడు. నన్ను ఎక్కించాడు. అతడున్నూ ఎక్కి కూచున్నాడు. నాచేయి తన చేత్తో పట్టుకున్నాడు. వికసించిన మొహంతో మంచిమంచి కథలు వినిపిస్తూ, సంతోషంతో నాకు పుణ్యలోకాలు చూపించాడు. కళ్ళకీ, మనస్సుకీ ఆనందంకలిగించే రత్నభవనాలూ, నడబావులూ, ఉద్యాన వనాలూ, మంచిమంచి పిండివంటలతో భోజనపదార్థాలూ, కొండలూ, పెరుగునదులూ, నేతినదులూ చూశాను. గంధాలూ, పూలదండలూ, దివ్యవస్త్రాలూ, ఆభరణాలూ, మొదలైన భోగయోగ్యపదార్థాలూ కుప్పలుకుప్పలు చూశాను. 'ఈలోకాలు ఏంపుణ్యంచేసినవాళ్ళకోసం?' అని యముణ్ణి అడిగాను. అవన్నీ ఫలానా ఫలానా పుణ్యంచేసిన వాళ్ళకోసమని చెపుతూ, 'వీట్లో అధికమైన వైభవంతోవున్న స్థానాలు గోదానంచేసినవాళ్ళకోసం' అని చెప్పాడు యమధర్మరాజు. 'భక్ష్య భోజ్యాల కొండలూ, పాల నదులూ, నేతి నదులూ, అవీ వాళ్ళ కోసమే' అన్నాడతడు. 'ఎన్ని మంచిపనులైనా గోదానంతో సాటిరావు. మంచి బలం కలిగి, లేతవయస్సులో వున్న చక్కని పెద్ద ఎద్దు ఉత్తమధర్మంతో నడుచుకుంటున్న బ్రాహ్మడికి దానంచేస్తే పద్ధతిగా గోదానంచేసినంతపుణ్యం కలుగుతుంది.

" 'గోవులు ఉజ్జ్వలమైన సూర్యకిరణాలవంటివి. కనక గోదాన పరులు సూర్యుడిలా ప్రకాశిస్తారంటాయి వేదాలు' అని చెప్పి పంపాడు నన్ను.

"యమధర్మరాజుపాదాలకి నమస్కరించి, సంతోషంగా తిరిగి వచ్చేశాను" అంటూ తాను యముణ్ణి చూసివచ్చినవైనం చెప్పాడు

నాచికేతుడు. కుమారుడు చెప్పిందంతా విని, సంతోషించాడు ఔద్దాలకి ముని. ఈఇతిహాసం విచారిస్తే, గోదానమహిమ అవగత మవుతుంది.

గోలోకం

ధర్మరాజు :

గోదానకర్తలు ఏలోకంలో నివసిస్తారు ?

భీష్ముడు :

దీనికి బ్రహ్మవాక్యాలు ప్రమాణంగా వున్నాయి. ఓమాటు దేవేంద్రుడు అడిగితే బ్రహ్మదేవుడు ఇలా చెప్పాడు :

"అడగవలసిన ప్రశ్నే అడిగావు. మంచిపని చేశావు. ఆలోకం ఎవ్వరూ ఎరగరు. నేనూ మంచి వ్రతపరాయణులైన మునులూ, పతివ్రతలూ మాత్రం ఎరుగుదుము. కాలక్రమం తప్పినా రోగాలూ, ముసలితనమూ వుండవక్కడ. నాశనమంటూ ఆలోకానికి లేదు. ఎప్పుడూ ఆనందమే తాండవమాడుతూ వుంటుందక్కడ.

"ఆలోకం పేరు గోలోకం. గురుశుశ్రూష చేసినవాళ్ళూ, సత్యరతులూ, శమమూ దమమూ కలిగిన నిర్మలాత్ములూ, తినకూడనివి తిననివాళ్ళూ గోదానపరులతో కలిసి నివసిస్తారక్కడ.

"పిత్రార్జితం పంచుకున్న ధనమూ, యుద్ధంలో గడించిన ధనమూ, మంచిపనులవల్ల కూడబెట్టిన ధనమూ – వీటితోనే గోదానం చెయ్యాలి. తగనిమార్గాల్లో సంపాదించిన ధనంతో చేస్తేమాత్రం కీడు సంభవిస్తుంది.

"గోలోకాన్ని మించిన లోకం మరి లేదు. గట్టిగా చెపుతున్నా నీమాట. గోదానాన్ని మించినపుణ్యం మరొకటి లేనేలేదు.

"వేదాధ్యయనమూ, వ్రతనిష్ఠా, స్వధర్మశీలమూ, గురుపూజా, మాతృరక్షణా - ఇవేవీ గోదానంతో సాటిరావంటే నమ్ము."

బ్రహ్మచెప్పిన దివ్యవాక్యాలు మనస్సుకి పట్టించుకున్నాడు దేవేంద్రుడు. ఎన్నో గోయజ్ఞాలుచేశాడు గొప్పగా.

ధర్మరాజా! నువ్వుకూడా సావధానంతో గోవుల్ని మన్నించు. తగినవాళ్ళకి గోవులు దానంచెయ్యి. ఎన్ని పుణ్యకార్యాలైనా గోదానంతో సాటిరావు.

మూడో అశ్వాసం

శ్రద్ధగా చెయ్యవలిసిన పనులు

ధర్మరాజు :

తండ్రీ! అడిగిన ధర్మాలన్నీ తేటపడినట్టు చెప్పావు. సంశయాలు తీర్చి నన్ను ఆదరించావు. నీదయకి పాత్రుణ్ణయ్యాను. అంచేత జంకుమాని అడుగుతున్నాను. శ్రద్ధగా ఏమేమి చెయ్యాలి మనిషి?

భీష్ముడు :

నాయనా! చెప్తాను, విను. నియమమూ, వేదాధ్యయనమూ, ధారణమూ, దమమూ, అధ్యాపనమూ, ఇతరులనుంచి ఏమీ పుచ్చుకోకండా వుండడమూ, ఆత్మీయకర్మనిష్ఠా, ఇంద్రియాలు అదుపులో వుంచుకోడమూ, సత్యం పాలించడమూ, దానపరత్వమూ, బ్రహ్మచర్యమూ, పితృశుశ్రూషా, మాతృసేవా, గురుశుశ్రూషా, దయా, గోవ్రతమూ — ఇవన్నీ శ్రద్ధగా చేయవలసినవి.

గోదానవిధి

ధర్మరాజు :

గోదానం ఎలా చెయ్యాలి?

భీష్ముడు :

దీనికి వో ఇతిహాస ముంది. చెప్తాను, ఆలకించు. మేత మేసి, నీరు తాగి, మందకి వచ్చి పశువులన్నీ సుఖంగా పడుకున్నాక, వ్రతదీక్షతో వున్న మాంధాతమహారాజు అక్కడికి వచ్చి, భక్తిపూర్వకంగా గురుదేవుణ్ణే బృహస్పతిని తలుచుకున్నాడు. రెండుచేతులూ జోడించి ఎన్నో విధాల స్తోత్రంచేశాడు. బృహస్పతి ప్రత్యక్షంకావడం

తోనే అతనికి పాదాభివందనంచేసి, ఇప్పుడు నువ్వు నన్ను అడిగినట్టే అతణ్ణి అడిగాడు "గోదానం ఎలా చెయ్యాలి?" అని. మాంధాత అడిగిన ప్రశ్నకి బృహస్పతి ఇలా సమాధానం చెప్పాడు:

"పుణ్యదినంలో బ్రాహ్మల అనుమతి పొంది, ఉపవాసం చెయ్యాలి. ఆలమందకి వెళ్ళి, పరమనియమంతో ఆపగలూ, రాత్రీ మందలోనే నివసించాలి. మర్నాడు నిష్ఠతో 'సంగవం' అనే శుభ ముహూర్తంలో, దానమిచ్చే ఆవుని సంతోషంగా పేరుపెట్టి పిలవాలి. బ్రహ్మదేవుడు దయతో చెప్పిన వాక్యరత్నాలు పఠించాలి.

"ఆవు నాతల్లి.

"వృషభం నాతండ్రి.

"దినం గర్భప్రదేశం.

"భూమి సంప్రతిష్ఠ"

అని పఠించి, యోగ్యుడైన బ్రాహ్మణ్ణి పూజించి, "నేను ఈ ఆవుని ఈబ్రాహ్మడికి దానంచేస్తున్నాను" అని తెలిసినట్టు చెప్పాలి. అనంతరం "సారాములైన ఈఆవులు * ఘోరమైన నాపాపాలు అన్నీ నాశనం చేస్తాయి. సౌమ్యములైన ఈఆవులు శాశ్వతంగా నాకు ఉన్నతపదవి ప్రసాదించి నన్ను సుఖపెడతాయి" అని చెప్పి, "ఆవుని దానమిస్తున్నాను" అంటూ బ్రాహ్మడి చేతిలో నీళ్ళు ధారపొయ్యాలి. ఆనీటిని అర్ఘ్యమంటారు ఆదిమునీశ్వర్లు.

"గోవు దానమివ్వడానికి శిష్యుడూ, పుణ్యాత్ముడూ, శాంతుడూ, వ్రతశీలుడూ, దాంతుడూ, క్రోధంలేనివాడూ సత్పాత్ర లని తెలుసుకో.

"రాజా, ఈవిధంగా గోదానంచేసినవాడు చంద్రలోకంలో నివసించి సౌఖ్యమనుభవిస్తాడు."

---

* సూర్యసంబంధములైన ఆవులు.

ధర్మరాజా, అంతేకాదు, ఆశ్వయుజమాసంలో రెండోపక్షం (కృష్ణపక్షం) అష్టమి మొదలుకుని మూన్నాళ్ళు పరిశుద్ధమైన ఆల మందలో వ్రతంపూని, ఆవుపేడ అన్నంగా పుచ్చుకుంటూ, ఆవు మూత్రం పాలుగా పానంచేస్తూ నియమంతోవుంటే ఎన్నెన్నో కోరికలు సిద్ధిస్తాయి మనిషికి.

బృహస్పతి ఉపదేశించినప్రకారం మాంధాత బ్రాహ్మలకి ఆవులు దానంచేసి, ఉభయలోకాల్లోనూ మెప్పు సంపాదించి పేరు పడ్డాడు. ఆవిధానం తెలుసుకుని గోదానపరులైన భరతుడూ, దిలీపుడూ, భగీరథుడూ, రాముడూ మొదలైన మహారాజులు పుణ్యాలోకాలు పొందారు. నువ్వుకూడా దేవగురువు బృహస్పతి ఉపదేశించిన వాక్యాలు మనస్సుకి పట్టించుకుని, గోదానవిధి గ్రహించి, బ్రాహ్మలకి మంచిమంచి ఆవులు దానంచెయ్యి.

అపారమైన దివ్యసుఖాలు కావలసినవాడు భక్తిపూర్వకంగా ఉదయాన్నే గోదానం చెయ్యాలి. అప్పటికి ఆగోవు ఇంకా నీరుతాగి వుండకూడదు ; మేతమేసి వుండకూడదు.

గోవులన్నిటిలోనూ కపిలగోవు శ్రేష్ఠమైంది. వ్రతదీక్షపూని, కపిలగోవు ఉత్తముడైన బ్రాహ్మడికి దానమివ్వడం ఉత్తమదానం. అడివిలా పెరిగిన పాపాలన్నిటినీ నరికి పారేస్తుందది.

కపిలగోవు

ధర్మరాజు :

కపిలగోవుకి ఈగొప్పతనంఎలా వచ్చిందట ?

భీష్ముడు :

పూర్వం వొకప్పుడు దేవతలు ఆకలితో అలమటించిపోతూ బ్రహ్మదేవుడి దగ్గిరకి వెళ్ళారు. వారిని కనికరించి అతడు అమృత

మిచ్చాడు. ఆనందంతో అమృతం తాగారు దేవతలు. వారి ఆనందంలో సురభి (దేవతలఆవు) పుట్టింది. సురభి సౌరభేయుల్ని కంది. ఓమారు హిమాలయం చరియలమీద శంకలేకండా తిరుగుతూ, వోలేగపెయ్య తల్లిపొదుగు కుడుస్తూవుంటే దాని నోటినుంచి పాలనురుగు గాలికి ఎగిరి ఆదగ్గిరలోనే ఉగ్రంగా తపస్సుచేస్తున్న శివుడి శిరస్సుమీద పడింది. ఉగ్రుడైపోయాడు శివుడు. తన నొసటిమీది అగ్గికన్ను తెరిచాడు. నిప్పురవ్వలు రేగి, సురభిసంతానం ఆవులన్నీ కపిలవన్నెగా మారిపోయాయి. దేవతలు చూసి ఆశ్చర్యపోయారు.

శివుడి నిప్పుకన్ను చూసి ఆవులు బెదిరి పారిపోయాయి. వాటి పరుగుచూసి, ఆచుట్టుపక్కల మేస్తున్న ఆవులు కూడా బెదిరి పోయాయి. అన్నీ కలిసి తిన్నగా చంద్రుడిదగ్గిరికి దౌడుతీశాయి. అదంతా తెలుసుకుని పరుగెత్తుకువచ్చాడు బ్రహ్మదేవుడు. వినయంతో శివుడి పాదాలమీద వాలాడు.

"అఖిలేశ్వరా! ఆవులకి ఎంగిలి లేదు. అమృతం నీమీద పడింది. అది ఎంగిలి కాదు. చంద్రుడు అమృతమిచ్చినట్టే ఆవులుపాలిస్తాయి. లేగ తాగిన పాలు శుచిమంతమైనవే కాని మరేమీ కావు. కోపం మాను. కరుణించు" అంటూ చేతులు జోడించాడు. మంచి ఆబోతు కానుకిచ్చాడు.

సంతోషించాడు శివుడు. బ్రహ్మ ఇచ్చిన ఆబోతుని జెండా చేసుకున్నాడు. అందుకనే శివుడికి వృషభకేతనుడని పేరు. ఆ ఆబోతునే తాను వాహనం కూడా చేసుకున్నాడు. కనక, అతడికి వృషభవాహనుడని పేరు వచ్చింది.

ప్రసన్నుడై శివుడు అంతటా ఆవులు తిరుగవచ్చునని అనుమతించాడు. అప్పుడు తిరిగి సురభి సంతానం గోవులు హిమాలయానికి వచ్చాయి. విచ్చలవిడిగా తిరిగి మేశాయి.

తన అగ్నిచూపుతో వాటికి కపిలవర్ణం ఏర్పడడంవల్ల తక్కిన వర్ణం ఆవులకంటె అవి ఉత్తమమైనవి కావాలని వరమిచ్చి, బ్రహ్మ దేవుణ్ణి సాగనంపాడు శివుడు. అదిగో అలాగ గోవులలో కపిలగోవులు శ్రేష్ఠమయి పేరుపొందాయి. కనకనే కపిలగోదానం గోదానకల్పాని కంతకీ తలమానికం.

ధర్మరాజా, ఈకపిలగోవు ఉపాఖ్యానం కీర్తిదాయకమైంది. ఇది చదివినా విన్నా కలికల్మషం కనుక్కుపోతుంది; సంతానం కలుగుతుంది; ధన ధాన్యాలు తామరతంపర లవుతాయి.

[భీష్ముడు చెప్పిన కపిలాఖ్యానం విని ధర్మరాజూ అతని తమ్ముళ్లూ సంతోషించారు. తాతగారికి పాదాభివందనం చేశారు. విధిపూర్వకంగా గోదానాలు చెయ్యడానికి మనస్సులలో సంకల్పించు కున్నారు. ధర్మరాజును ద్దేశించి భీష్ముడు ఇంకా ఇలా అందుకున్నాడు.]

నాయనా, ధర్మరాజా! ఇక్ష్వాకువంశంలో సౌదాసుడని వో మహారాజు వుండేవాడు. ఓనాడు తన కులపురోహితుణ్ణి వసిష్ఠ మునిని "ఏది పవిత్రమైంది?" అని అడిగాడతడు. ఆదరపూర్వ కంగా సౌదాసమహారాజుకి సమాధానం చెప్పాడు వశిష్ఠముని.

"ఆవు పవిత్రమైంది. హవిస్సుకి జన్మభూమి ఆవు. భూతకోటి కంతటికీ ఆధారభూతమైంది ఆవు. ప్రశస్తమైన పదార్థం ఆవు. సిరికి మూలమైంది ఆవు. పాపమనే మహాసముద్రం దాటడానికి నావ ఆవు. స్వర్గానికి నిచ్చెన ఆవు. అంతమంది దేవతలకీ పునికిపట్టు ఆవు. పది ఆవులున్నవాడు వోక ఆవు దానమిస్తే పదింతలు ఫలం కలుగు తుంది. వంద ఆవులున్నవాడు పది ఆవులు దానమిస్తే వందరెట్లు ఫలం కలుగుతుంది. వెయ్యి ఆవులున్నవాడు వంద ఆవులు దానం చేస్తే వెయ్యిరెట్లు ఫలం కలుగుతుంది.

"ఉదయాన్నే ఆవుల్ని తలుచుకుంటే, వాటి గుణాలు మెచ్చు

కుంటే, భక్తితో వాటిని చూస్తే జనులకి ఎంతో పుణ్యం కలుగుతుం దని వేదాలు చాటి చెప్తున్నాయి.

"ఆవుపేడా, మూత్రమూ అసహ్యించుకుంటే పాపం చుట్టు కుంటుంది. అన్ని జంతువుల మాంసాలూ తిన్నవాడైనా సరే, ఆవు మాంసం మాత్రం తినకూడదు. తింటేమాత్రం ఘోరమైన నరకం తప్ప దంటారు బ్రహ్మ మొదలైన దేవతలు.

"చెడ్డకల వచ్చినప్పుడు, ఆవుని కీర్తిస్తే ఆదోషం పోతుంది. ఆవుపేడ కలిపిన నీరు స్నానంచెయ్యడం పరమపవిత్రమైన పని.

"'సురభులూ, సౌరభేయులూ సుస్థిరంగా నాదగ్గిర వుండాలి. వినయంగా నేను ఆవుల్ని చూస్తూవుండాలి. ఆవులున్నూ ఎప్పుడూ నన్ను చూస్తూవుండాలి" అంటూ భయం కలిగినచోటల్లా తలుచు కుంటూ వుంటే అన్ని భయాలూ అణిగిపోతాయి అంటారు పండితులు.

"ఎర్రరంగుఆవు దానంచేస్తే సూర్యలోకసుఖం లభిస్తుంది. తెల్లటిఆవు దానంచేస్తే చంద్రలోకసుఖం ప్రాప్తిస్తుంది. నల్లరంగు ఆవుదానమిస్తే అగ్నిలోకసుఖం దొరుకుతుంది. బూడిదరంగుఆవు దాన మిస్తే వాయులోకసుఖం సిద్ధిస్తుంది. తక్కినరంగుల ఆవులు దానంచేస్తే గంధర్వలోకంలోనూ, సిద్ధలోకంలోనూ, సాధ్యలోకంలోనూ సౌఖ్యం కలుగుతుంది. ఏరంగుఆవు దానమిచ్చినా దేవతాస్త్రీలు వలచి వస్తారు. "ఆవుతో సమానంగా నువ్వులు దానం చేస్తే మనిషి మంచి ప్రకాశవంతు డవుతాడు. సాటిలేని పుణ్యలోకాల్లో అడ్డులేకండా సంచారం చేస్తాడు. మహానందం అనుభవిస్తాడు. "గోవు మహనీయ మూర్తి నాకు మనస్సులో స్థిరపడాలి" అని భావించేవాడికి సకల శుభాలూ కలుగుతాయి. బహురూపకత్వమూ, విశ్వరూపకత్వమూ, సురూపకత్వమూ మొదలైన దివ్యమహిమలు సిద్ధిస్తాయి."

వసిష్ఠముని ఉపదేశించిన గోదానమహిమ విని, ఆసక్తితో

గోదానాలుచేసి, సౌదాసమహారాజు ఇతర్లకి దుర్లభమైన శాశ్వత సుఖాలు చూరగొన్నాడు; పుణ్యలోకాలు పొందాడు.

ధర్మరాజు:

గోవుల గొప్ప అలాటిదా ?

భీష్ముడు:

అవును. సౌదాసుడితో వసిష్ఠముని చెప్పిన విశేషం ఇంకా వుంది. చెపుతాను, విను.

"సర్వజ్ఞుడైన వ్యాసమునీంద్రుణ్ణి అతని కుమారుడు శ్రీశుకుడు భక్తిపూర్వకంగా పాదాభివందనంచేసి యోనాడు అడిగాడు, 'అన్నిటి కంటే అధికమైంది ఏది? యజ్ఞాలకి ఏదిమూలం?' అని. 'ఆవులకి తప్ప మరి దేనికీ అంతగొప్పతనం ఎక్కడా లేదు' అన్నాడు వ్యాస మునీంద్రుడు. 'అన్నిటిలోకీ ఆవులే పవిత్రమైనవి. ఆవులే యజ్ఞాలకి మూలకారణం. ఆవులకి తప్ప మరి వేటికీ ఈమహాత్మ్యం లేదు.

"పూర్వం ఆవులు పరమనియతితో బ్రహ్మదేవుణ్ణి కొలిచాయి. దానికి సంతోషించి, అంతవరకూ లేని కొమ్ములు వాటికి ప్రసాదించాడు బ్రహ్మ. అంతతో వూరుకోలేదతను. దేవతల్నీ, మునుల్నీ చూసి, 'పరమపవిత్రమైనవి గోవులు. యజ్ఞాలకి అర్హమైనవి. ఆవుల పేరు విన్నా, వాటిని చూసినా పాపాలు పోతాయి. గోదానంచేసిన కర్తకి ఉత్తరగతులు తప్పించడంలో తంగేటిజున్ను ఆవు. గోసేవచేసిన వారికి స్వర్గలోకం కరతలామలక మవుతుంది' అన్నాడు.

"ఇంకా ఇలా చెప్పాడు వసిష్ఠముని. 'గోవుల పావనత్వం మరింత విశేషించి చెపుతాను, విను. ఆవుపేడ కలిపిన గోమూత్రమూ, పాలూ, నెయ్యీ వరసగా మూడుపూటలు ముందు తాగి, తరవాత మూనాళ్ళు గాలిమాత్రం ఆహారం చేసుకుని, ఆవులచేత నుగ్గుగా మట్టించిన యవలు నూకలు చేసి, ఆనూకలతో కాచిన గంజి నియమ

పూర్వకంగా మూడు మాసాలు ఆహారంగా పుచ్చుకుంటే బ్రహ్మ హత్యవంటి పాపాలు పటాపంచలైపోతాయి. పవిత్రమైన విధానం ఇది. ఈవిధానంవల్లే అసురుల్ని గెలిచారు మునులు. ఆవునెయ్యి బ్రాహ్మలకి దానంచెయ్యడమూ, హోమంలో వేల్చడమూ ఉదాత్తమైన పనులు.

"నిర్మలమైన నీటితో ఆచమనంచేసుకుని, ఆవులమధ్య దమంతో గోమతీమంత్రం మనస్సులో జపిస్తే శుచిత్వధనం సమకూరుతుంది.

"అగ్ని సన్నిధినీ, ఆవులమధ్యా, బ్రాహ్మలదగ్గిరా గోమతి మంత్రం చదివినా, విన్నా కోరికలు సిద్ధిస్తాయి. ఆవుకంటే గొప్పది ముల్లోకాల్లోనూ లేదు."

వెనక జనకచక్రవర్తి తనకి ఉపదేశించినదాని కంతటికీ ఇదే సారం అని తెలుసుకుని, గోసమారాధన తత్పరుడయాడు శ్రీశుకుడు.

ధర్మరాజు :

విశ్వమంతటికీ విభుడు కదా బ్రహ్మదేవుడు! అతనిలోకం మీద గోలోకం వుందని విన్నాను. దానికేమిటి కారణం?

భీష్ముడు :

మంచిమాటే అడిగావు. విను, వివరిస్తాను. విశ్వకర్మ తపస్సు చేసి యజ్ఞంకోసమూ, మోక్షంకోసమూ వొక కన్యని కల్పించాడు. అమృతమయమూర్తి ఆకన్య; కామరూపిణి. ఆమె పేరు సురభి.

సురభిని సృష్టించాక, మహాతేజోవంతుడైన వొక పురుషుణ్ణి కూడా సృష్టించాడు విశ్వకర్మ. దేదీప్యమానుడై వెలిగిపోయాడు ఆపురుషుడు. అతడు సురభి మనోహరూపంచూసి, కామమోహితుడయాడు, ఆర్తిపొందాడు - అప్పుడు అఖిలలోకపావనుడైన, బ్రహ్మదేవుడు వచ్చి, 'బాధపడకు' అని అతడి ఆర్తి తొలిగించాడు. 'ఆర్తి పొందకు' అని తాను అన్నదానికి సకారణంగా అతడికి మార్తాండుడు

అని పేరు పెట్టుకు. నారీరత్నమైన సురభిని మార్తాండుడి కిచ్చాడు. "ఈమెకీ నీకూ కలిగిన సంతానం యజ్ఞాలకోసమూ, మోక్షం కోసమూ కావలసిన పాలకి పుట్టిల్లుగా వుంటుంది. దాని వునికి నా లోకానికి పైన వుంటుంది. ఇది నా వరం" అన్నాడు.

అదిగో బ్రహ్మదేవుడు ప్రసాదించిన ఆవరం ప్రకారం సురభికీ, మార్తాండుడికీ పుట్టిన సౌరభేయులు దేవతలకీ, అసురలకీ, నరులకీ నమస్కారభాజనులయారు. అది కారణంగా ఆవులు పరమోత్కృష్టమైన గొప్పతనం పొందాయి పాపాలు పారదోలే పవిత్రగుణం కలిగి తమని భక్తితో సేవించేవారికి కోరిన కోరికలు ప్రసాదిస్తాయి.

ధర్మరాజు :

మార్తాండుడికీ సురభికీ పుట్టిన సంతానంలో మొదట ఎవరు పుట్టారు ?

భీష్ముడు :

తపోమహిమతో మార్తాండుడివల్ల సురభికి మొదట పదకొండు మందికుమాళ్ళు కలిగారు. అఖిలలోక ప్రభావులవూరు వాళ్ళు. వేదాలు వాళ్ళకీర్తి గానంచేస్తాయి. వాళ్ళే ఏకాదశ రుద్రులని తెలుసుకో.

అనుపాదుడూ, అహిర్బుధ్న్యుడూ, త్ర్యంబకుడూ, వృషాకపీ, శంభుడూ, కపాలీ, రైవతుడూ, హరుడూ, బహురూపుడూ, ఉగ్రుడూ, విశ్వరూపుడూ అని పదకొండుమంది రుద్రులూ అర్చితులయారు.

అనంతరం సౌరభేయుల్ని ప్రసవించింది సురభి. ఆగోకులం విశేషం విను. గోవు మొహమూ, నాలికా, కొమ్ములూ - వీటిలో ఇంద్రుడు వుంటాడు. రంధ్రాలలో వాయువు వుంటాడు మూపురంలో శ్రీకంఠుడు శివుడు వుంటాడు. కాళ్ళలో మరుత్తులు వుంటారు. కడుపులో అగ్నిహోత్రుడు వుంటాడు. పొదుగులో సరస్వతి వుంటుంది.

పేడలో లక్ష్మి వుంటుంది. పంచితంలో కీర్తి వుంటుంది. రక్తంలో చంద్రుడు వుంటాడు. హృదయంలో భగుడు వుంటాడు. వెంట్రుకల్లో అధిష్ఠాన దేవత లుంటారు. తోకలో ధర్ముడు వుంటాడు. కళ్ళల్లో సూర్యుడు వుంటాడు. చర్మంలో తపస్సూ, సిద్ధీ, తేజస్సూ వుంటాయి. కీళ్ళలో సిద్ధులు వుంటాయి. ఆవుల ఆధిక్యం ఇంతకంటె ఏం చెప్పాలి ?

ఫేనవుడి కథ

అద్భుతమైన వొక ఇతిహాసముంది. గోవుమహిమ స్పష్టంగా వ్యక్తంచేస్తుం దది. చెప్తాను, విను.

త్రిశిఖరం అని వొక పర్వతం వుంది. దానిదగ్గిర రుద్రుడు కన్పించిన కులహా అని వొక నది వుంది. దాని వొడ్డున అడివిలో భృగువంశీయులైన మునీశ్వరులు కొందరు ఆశ్రమాలు ఏర్పరుచుకుని తపస్సుచేస్తూ వుండేవారు. వారిలో సుమిత్రుడు అని వొకముని వుండేవాడు. మంచి ఆచారవంతు డతడు. అంగిరసుడు అని వొక మహాబ్రాహ్మడు సుమిత్రుడి సఖ్యానికీ, సౌజన్యానికీ, మెచ్చి గోశర్కరం అని వొక మందు ఇచ్చాడు.

గోశర్కర తన ఆవుకి మేపి, పోషించాడు సుమిత్రుడు. గోశర్కర తిని పుష్టిగా పెరిగింది ఆవు. సుస్వరమూ, సురూపమూ ఏర్పడ్డాయి దానికి. పొర్లుకి వచ్చి వొక చక్కని వృషభంతో జతకట్టిం దది. చూలు నిలిచింది. సకాలంలో వొక ఆడపెయ్యా, కోడెదూడా ఈనింది. ఆరెంటికీ సంతానం కలిగింది. క్రమక్రమంగా సుమిత్రుడి ఆలమంద తామరతంపరగా పెరిగింది. వేలకిమించిన తన ఆవుల్ని చూస్తూ సంతోషిస్తూవుండేవాడు సుమిత్రముని. వాటిని మేపుకు వచ్చేవాడు. నీటిపట్లకి తోలుకువెళ్ళి, నీరు తాగించేవాడు. దూడలు

పాలు కుడుస్తూవుంటే తాను ఆనందించేవాడు. తాను పాలనురుగు మాత్రం తినేవాడు. అందుకని సంతోషించి అతడికి ఫేనపుడని పేరు పెట్టాడు గౌతమముని.

అలా సుమిత్రుడు గోసమారాధకుడయి ప్రవర్తిస్తూ వుండేవాడు. అలావుండగా వోనాడు కామరూపిణులయిన ఆవులుకొన్ని చక్కని చుక్కల్లాటి ఆడాళ్ళగా మారాయి. ఓమనోహరమైన కోనేటిలో జలక్రీడలాడడ మారంభించాయి. తోడిఆవులు అక్కడ మేస్తూ చూసి, "మీరు ఎవరు?" అని మనుషుల మాటల్లో అడిగాయి. "మేం ఆవులం" అన్నారు జలక్రీడలాడుతున్న ఆడంగులు. "ఈఅద్భుత ప్రభావం ఎలా కలిగింది మీకు?" అని అడిగాయి ఆవులు. "చెపుతాం వినండి" అంటూ అందుకున్నారు. "హవ్యకవ్యాలకోసమూ, అతిథి పూజలకోసమూ, నిజాహారాలకోసమూ, ఉత్తములైన బ్రాహ్మలు సంతోషించడంకోసమూ పాలు కురుస్తాం మేము. కృషిక్రియలు నిర్వర్తించడంకోసం మా కుమాళ్ళని పంపుతాం. అదిగో ఆసుకృతాలవల్ల ఈప్రభావంమాకు లభ్యమైంది. మాకు గోలోకం అతిసులభం. మీరు మాసుకర్మలు చూసి అసూయపడతారు. అంచేత దూడలతో దుర్గతిపాలవుతారు. దివ్యబోధవల్ల రాబోయే చరిత్ర తెలుసుకుని, మీమీద జాలి కలిగి ఈవిషయం చెప్పవలిసి వచ్చింది మాకు."

"ఆవులకి ఆవులే గతి" దీనంగా అన్నాయి ఆవులు, "కనక మాకు సుగతి కలిగేదారి మీరే చెప్పండి ఎలాఅయినా చూసి" అంటూ ప్రాధేయపడ్డాయి. "సరే", అని ఇలా చెప్పారు ఆడంగులు, "రంతిదేవుడు వెయ్యిసంవత్సరాల యజ్ఞం చేస్తున్నాడు. ఆయజ్ఞానికి పశువులై మీరు వెళ్ళండి. అతడు మిమ్మల్ని యజ్ఞపశువులుచేసి వధిస్తాడు. అందుమూలంగా గోలోకం లభిస్తుంది మీకు."

విని సంతోషించాయి ఆవులు. రంతిదేవుడి యజ్ఞానికి వెళ్ళడంకోసం సిద్ధపడ్డాయి. ఇంతలో వొక ఆవు, "మనం సుమిత్రముని

ఆవులం. అతడు అనుమతించందే ఎలా వెళతాం?" అంది. "అయితే అతణ్ణి చంపేద్దాం. అతడున్నా మనతో గోలోకానికి వస్తాడు" అంటూ ఆవులన్నీ కూడబలుక్కుని సుమిత్రుడి దగ్గిరికి వెళ్ళాయి. వెళ్ళడమేమో వెళ్ళాయి, కాని ఆ మునీశ్వరుణ్ణి తేరిచూడలేకపోయాయి భయపడి తిరిగి వచ్చేశాయి. అయితే కొన్ని కపిలగోవులు సాహసించాయి. అతిక్రూరచిత్తంతో "మేం సుమిత్రుణ్ణి చంపుతాం. మాకు ఏంమేలుచేస్తారో చెప్పండి" అని అడిగాయి. "అన్నిరంగుల ఆవుల లోనూ కపిలరంగు ఆవులు శ్రేష్ఠంగా గణించబడినట్టూ, ఒక్క కపిల గోవు దానంచేస్తే వందగోవులు దానంచేసినంత ఫలం కలిగినట్టూ వరమిస్తాం" అంటూ ఆవులన్నీ, వొక్కగొంతుకతో అన్నాయి.

సంతోషించాయి కపిలగోవులు. కామరూపిణులయినవి కనక రూపాంతరం పొంది భృగువంశవస్యుడైన సుమిత్రుడిదగ్గిరికి వెళ్ళాయి. "మేం గోమాతలం. నీగోసమారాధనకి మెచ్చాం. వరమివ్వడానికి వచ్చాం. సంకావాలో కోరుకో" అన్నాయి.

"ఇప్పటిలాగే ఎప్పుడూ ఆవులంటే భక్తిస్నేహాలు కలిగివుండేనట్టు వరమివ్వండి నాకు" అని కోరుకున్నాడు సుమిత్రుడు. "అలాగే కానీ, అయితే ఈలోకంలో ఎందుకిక? మన గోలోకానికి పోదాం రా" అన్నాయి ఆవులు.

"రత్నాలవంటి నాఆవులు వొదిలేసి రాగలనా గోలోకానికి? రాలేను" అన్నాడు సుమిత్రుడు.

సుమిత్రముని నోట్లోమాట నోట్లోనే వుంది, వొక్కవూపుని అతణ్ణి ఆకాశంమీదికి ఎగచిమ్మాయి కపిలగోవులు. తమ యోగ బలంతో అతని చైతన్యం పోగొట్టాయి. ఆకాశంమీంచి అతడి కళేబరం నేలమీద గిరవాటేశాయి. కొమ్ములతో పొడిచేశాయి. కాళ్ళతో కుమ్మేశాయి. పచ్చడి ముద్దచేసి వొదిలిపెట్టాయి. తిన్నగా

వచ్చి, తమని పంపిన ఆవులతో అదంతా పూసగుచ్చినట్టు విని పించాయి. ఆవులన్నీ సంతోషించాయి.

గోలోకంలో వున్న గోమాతలు అదంతా తెలుసుకున్నాయి. తమదగ్గిరికి వచ్చిన సుమిత్రమునిని ఆదరించాయి. స్త్రీలయి కోనేటిలో జలక్రీడలాడిన ఆవులు మొదలుకుని అన్ని ఆవులవిషయమూ అతడికి తెలియచేశాయి. "మునీంద్రా! నీకు ఇది మేలే అయింది" అంటూ అతణ్ణి సంతోషపరిచాయి. మునిని చంపి బ్రహ్మహత్యాపాపంపోసుకున్న ఆవుల్ని చూసి "మీవంశం అశుచిమోహం అవుతుంది" అంటూ శపించాయి. ఆఆవులు రంతి దేవుడిదగ్గిరికి వెళ్ళాయి. "రాజా, మాకు సుగతి కల్పించు" అంటూ మనిషి భాషలో కోరాయి.

"మిమ్మల్ని చంపి సద్గతి ఎలా పొందగలన్నేను?" అని వినయంగా ఆవులముందు నాగిలబడ్డాడు రంతి దేవుడు.

"అభయమేమీ అక్కరలేదు నీకు" అభయమిస్తూ అన్నాయి ఆవులు, "ఇందుకోసం జ్ఞానులు పంపితేనే వచ్చాం మేము. దీనివల్ల శాశ్వతంగా నీకీర్తి లోకంలో వ్యాపిస్తుంది."

"అయితే, వొక నియమం ముంది వినండి" అన్నాడు రంతి దేవుడు, "ప్రాణంమీద మోహం పెట్టుకుని మీలో ఏవొక్క అవు పారిపోయినా అంతతో ఈపనికి స్వస్తి. ఇది సమ్మతమైతే మాటఇవ్వండి."

"సమ్మతమే" అని మాటఇచ్చాయి ఆవులు. దాంతో వరసగా ఆవుల్ని యజ్ఞపశువులుగా వధించి అగ్నిలో వేల్చడం మొదలుపెట్టాడు రంతి దేవుడు.

ఓనాడు వోఆవు తనలేగకి పాలుకుడుపుతూ అంది: "అయ్యో నాబిడ్డా! ఇక ఎక్కడ చేరుకుంటావో కదా నువ్వు? దయమాలిన కఠినాత్ములు మీఅమ్మని చంపడానికి వస్తారిక."

అది విన్నాడు మహానుభావుడు రంతిదేవుడు. సుప్రయోగంగా యజ్ఞం సమాప్తంచేశాడు అంతతో. కొన్ని ఆవులు వెనకపడి భూలోకం మీద వుండిపోయాయి. యజ్ఞపశువులై మరణించిన ఆవులు సంతోషంగా గోలోకం చేరుకున్నాయి. వాటి చర్మాలూ, ఎముకలూ వరసగా కుప్పపడి కొండలయాయి. వాటి నెత్తురూ, మేదస్సూ, తడీ ఏరై పారింది. ఆయేరుపేరు చర్మణ్వతి అయింది.

సర్వసమృద్ధంగా యజ్ఞం పూర్తిచేసి, రంతిదేవుడు దేవేంద్రుడితో స్నేహం చేశాడు. అక్షయమైన స్వర్గంచేరాడు. మంచికీర్తి సంపాదించాడు. ఫేనవుడున్నూ గోలోకంలో శాశ్వతంగా నివసించాడు.

నాయనా, ధర్మరాజా! ఇది ఫేనవుడి ఉపాఖ్యానం. ఇది బదరికాశ్రమంలో బాదరాయణుడు నారాయణుడికి చెప్పాడు. ఆమహాత్ముడు గోయజ్ఞార్థి అయి ఈకథని ఎంతో అంత మెచ్చుకున్నాడు. అంచేత ఇది లోకంలో పుణ్యతమమైందని పేరుపొందింది. పరమపావనమైన ఈ ఉపాఖ్యానం చదివినా, విన్నా విని పించినా, పాపాలు దగ్గిర చేరవు.

పూరువంశం రాజలోకానికి అలంకారం నువ్వు. పైగా పుణ్యచరిత్రుడివి. ఆవులంటే అమితభక్తి కలిగివుండు. పరమనియతితో ఈ ఉపాఖ్యానం ఎప్పుడూ చదవడమూ, వినడమూ, వినిపించడమూ సాగించు.

ధర్మరాజు:

అలాగే చేస్తాను. గోమహిమ ఇలా విని కూడా నామనస్సుకి తనివితీరకండా వుంది. అంచేత మహాత్మా, ఇంకా అనుగ్రహించు.

గో మ హి మ

భీష్ముడు:

నాయనా, నీధర్మబుద్ధికి పరమసంతోషంగా వుందోయి నాకు. నువ్వు అడిగినదానికి లోగడ వ్యాసభగవానుడు చెప్పిన వాక్యాలు చెపుతాను, విను.

నువ్వు, నన్ను అడిగినట్టే, గోమహిమ శ్రీశుకుడు తండ్రిని అడిగాడు. కుమారుడి ప్రశ్న విని సంతోషించాడు వ్యాసమునీంద్రుడు. ఇలా సమాధానం చెప్పాడు:

"స్థావరజంగమాత్మకమైన భూతకోటి యావత్తూ ఆవుల ఆశ్రయంవల్లే సుస్థితిపొంది వుంటున్నది. దాని సంభవం కూడా గోవుల లోంచే కలుగుతూవుంది. బ్రహ్మదేవుడి మూలసంతానం ఆవులు. సిద్ధులకూ సాధ్యులకూ కూడా తల్లులు ఆవులు. ఇది తెలిసినవాడు బ్రహ్మలోకమూ మొదలైనలోకాలకి తన ఇంటికి వెళ్ళినట్టే వెళతాడు స్వేచ్ఛగా.

"పరమగతి కోరేవాళ్ళు ఆవుని కాలితో తన్నకూడదు. పిడికిలితో పొడవకూడదు. కర్రతో కొట్టకూడదు. నోటితో తిట్టకూడదు. మనస్సులో తూలనాడకూడదు. బ్రహ్మదేవుడు ఉపదేశించిన విద్య ఇది. ఆత్మపావనమైన విద్య ఇది. శిష్యులు సేవించదగిన విద్య. అవులు పావనమైనవని వేదాలు చాటి చెపుతున్నాయి. ఆవుల్ని ఆశ్రయించి దేవతలు ప్రాణులందరి లోనూ గొప్పవారయారు. ఇదిగో ఇలాటిది గోమహిమ. గోమహిమని మించిన మహిమ మరొకటి లేదంటేనమ్ము.

"ఆవుల అంబా అరుపులు వీణాధ్వనులతో సమానమైనవి; కాహళధ్వనులతోనూ వేణునాదాలతోనూ సమానమైనవి. నిర్మలమైన మాటలతో వాటిని వర్ణించినా, ఆలకించినా తరగని సుకృతం కలుగుతుంది.

"పాలూ, పెరుగూ, నేయీ - ఇవి అమృతమయమైనవి. అంచేత దేవతలకి ప్రియమైన యజ్ఞకార్యాలు గోవుల్ని పిదకడంవల్లే సాధ్యపడుతున్నాయి.

"వేదాలూ, ఉపనిషద్వాక్యాలూ గోస్వరూపాలని బ్రహ్మదేవుడు చెప్పాడు. పరమధర్మమూ, పరమపావనమూ, మహాయజ్ఞాలూ ఆవులే అనాలి.

"నాయనా, ఈవాక్యాలు బ్రాహ్మలసన్నిధిని చదివినవాడు పూజ్యవంతుడవుతాడు. విన్నవాళ్ళు తక్షణమే పాపాలు వొదుల్చుకుంటారు.

"ఆవునెయ్యి సేవించి, ఆవుపేడ కలిపిన నీరు నియమపూర్వకంగా స్నానంచేసి, అధికమైన భక్తితో నిత్యమూ గోమతీపఠనం చేసిన బ్రాహ్మడు పాపాలు పారదోలుకుంటాడు. గోమతి పఠించడం వల్లే దేవతలూ, మహామునులూ అంతగొప్పవారయారు. గోమతి పఠిస్తే సిరీ సంపదా కలుగుతాయి. శత్రువిజయం లభిస్తుంది. సాటిలేని గొప్పదనం సిద్ధిస్తుంది. మంచి కుమాళ్ళు కలుగుతారు. బంధుసౌఖ్యమున్నూ లభిస్తుంది. మార్గంలో క్రూరమృగాలవల్లా, దొంగలవల్లా బాధకలగదు."

వ్యాసముని ఉపదేశించినదంతా విని, "తమ జాతికి తగిన వైదికకర్మలు చెయ్యలేని జనులు కపిలగోవుల్ని పూజిస్తారు. వాటిని దానమిస్తారు. ఆపూజలూ, దానాలూ వారి పాపాలు పోగొడతాయా?" అని అడిగాడు శ్రీశుకుడు.

"తప్పకండా పోగొడతాయి" అన్నాడు వ్యాసమునీంద్రుడు. "సందేహం లేదు" కపిలగోవుని భక్తితో పూజించినా, ప్రీతితో దాన్ని మంచి బ్రాహ్మడికి దానంచేసినా వొదిలిపోని పాపాలంటూ వుండవు.

కపిలగోవు మహిమ

"అయితే కపిలగోవుకి అంత గొప్పతనం ఎలా వచ్చింది?" అని మళ్ళీ అడిగాడు శ్రీశుకుడు.

"చెపుతాను, విను" అంటూ అందుకున్నాడు వ్యాసమునీంద్రుడు, "ఒకానొక కారణంచేత దేవతల్ని వంచించి, తాను మరుగు పడడంకోసం ఆవుల్ని ఆశ్రయించాడు అగ్నిదేవుడు. ఆవులు అగ్నిని

దాచిపెట్టాయి. అగ్ని మరుగుపడడంతోనే అన్నిచోట్లా వెదికారు దేవతలు. తుదకి ఆవులలో అతడి వునికి తెలుసుకున్నారు. అంతమందీ కలిసి ఆవులదగ్గిరికి వచ్చారు.

"'అగ్నిని దాచడమంటే అన్నిలోకాలకీ అహితం చెయ్యడమే. కనక అతణ్ణి కనపరచండి. కనపరచకండా మరుగుపరచడం మీకు తగదు' అన్నారు. దేవతలమాటలు విని భయపడిపోయాయి ఆవులు. అగ్నిహోత్రుణ్ణి దేవతలఎదట బయటపెట్టేశాయి. సంతోషించారు దేవతలు. ఆవులకి వరమియ్యమని అగ్నిహోత్రుణ్ణి ప్రార్థించారు.

"అగ్నిహోత్రుడు ఆవుల్లో దాక్కోడంవల్ల వాటికి కపిలవర్ణం వచ్చింది. అదిచూసి, 'ఆవుల్లో కపిలరంగు ఆవులు గొప్పవి' అన్నాడు అగ్ని దేవుడు. కపిలగోవుల్ని పూజించినా, వాటిని దానంచేసినా పాపాలు పోతాయి; పుణ్యం లభిస్తుంది; ఉత్తమలోకాలు ప్రాప్తిస్తాయి' అని వరమిచ్చాడు. దాన మిచ్చినవాణ్ణే కాదు, దానం పుచ్చుకున్న వాణ్ణి కూడా పుణ్యాత్ముణ్ణి చేస్తుంది కపిలగోవు. కనక కపిలగోవుని పూజించడానికి సంకల్పించు. ఎంతయినా మేలు కలుగుతుంది నీకు' అన్నాడు.

తండ్రి చెప్పిన కపిలగోవు మహిమ విని, దాని లక్షణం వివరించమని అడిగాడు శ్రీశుకుడు.

కపిల గోవు లక్షణం

కుమారుడితో వ్యాసముని ఇలా చెప్పాడు: "చెవులూ, కొమ్ములూ కాళ్ళూ గిట్టలూ,ముకుపుటాలూ కపిలవర్ణంగా లేకపోయినా కత్తుకా, పొదుగూ కపిలవర్ణంగా వుంటే చాలు. లేదా పై చోట్లలో ఎక్కడో వొకదగ్గిర కపిలవర్ణ ముండినా చాలు. అది కపిలగోవు అని నిర్ణయించవచ్చు. ఇక శరీరమంతా కపిలరంగువుంటే మరి చెప్పనే

అక్కరలేదు. పాలు పిదికి తాగడానికీ, ఏ దేవతకైనా నైవేద్యం చెయ్యడానికీ మాత్రమే కపిలగోవుని ఉపయోగించాలి. దానిని మూటలు మొయ్యడానికి ఎంతమాత్రం వినియోగించకూడదు.

"కపిలగోవుని కాలితో తన్నినా, చేత్తో కొట్టినా, కర్రతో బాదినా నరకం తప్పదు. నీరుపట్టి, మేతపెట్టి, చక్కగా దాన్ని ఆదరిస్తే మాత్రం సుగతి కలుగుతుంది.

"కపిలగోవు దానమిస్తే, దాని ఫలం ఇంతా అంతా అని చెప్పలేం. బ్రహ్మదేవు డంతవాడు తనకి చెప్పతరం కాదన్నా డంటే, ఇంక ఇతర్ల సంగతి ఏమని చెప్పాలి ?

"బ్రాహ్మలూ, గాయత్రీ, వసంతరుతువూ, సత్యమూ, ఆవూ, బంగారమూ - ఇవి ఏకంగా పుట్టాయని మునీశ్వర్లు చెప్పగా వింటున్నాం. కనక భూమీ, బంగారమూ, ఆవూ-దానమివ్వతగిన అన్నింటిలోకీ ఇవి గొప్పవి. వీటినే నీ ఆత్మబుద్ధిలో నిలుపుకోవాలి."

తండ్రిగారి ఉపదేశం శ్రద్ధగా విని సంతోషించాడు శ్రీ శుకుడు.

గో - లక్ష్మి సంవాదం

ధర్మరాజు :

లక్ష్మి గోమయంలో వుంటుందని విన్నాను. ఏమిటి దానికి మూలం ?

భీష్ముడు :

గో - లక్ష్మిసంవాదం అని ఒక ఇతిహాస ముంది. నువ్వు అడిగిన ప్రశ్నకి అది సమాధాన మవుతుంది. చెపుతాను, విను.

ఓమారు లక్ష్మి ఆవులమధ్యకి వెళ్ళింది. "ఎవ్వతెవు నువ్వు ?" అని ఆమెని అడిగాయి ఆవులు. "నేను లక్ష్మిని. మీలో వుండడానికి వచ్చాను" అంది లక్ష్మి. నువ్వు చంచలవి. మాలోవుండడానికి నిన్ను మేం ఒల్లం" అన్నాయి ఆవులు. దానికి విచారపడింది

లక్ష్మి. "నేను వొదిలిపోతే దానవకులం యావత్తూ నాశనమై పోయింది. నన్ను పొంది దేవతలు ప్రభుత్వం సంపాదించారు. నేను రావాలనే కదా యావన్మందీ తపస్సు చేస్తారు! అలాంటి నన్నా మీరు తిరస్కరిస్తారు? తగునా మీకు?" అంది. "ఆ దేమన్న మాట?" అన్నాయి ఆవులు "నిలకడలేనిదాన్ని వొల్లమనడం తిర స్కరించడమా? మాదగ్గిర వద్దు. నీకు తగినచోటికి నువ్వు దయ చెయ్యి."

"మీవల్ల ఇలా తిరస్కారంపొంది వెళ్తే ఇక ఎవ్వరూ నన్నువొల్లరు. అంచేత మీశరణువేడుతున్నాను" అంటూ ప్రాధేయ పడింది లక్ష్మి. "మీదగ్గిర వుండడమే మేలు నాకు. ఈమాత్రం అనుగ్రహించండి" అంటూ కాళ్ళా వేళ్ళా పడింది.

ఆవులన్నీ కూడబలుక్కున్నాయి. లక్ష్మిని ఆదరించాయి. "అయితే మా మలమూత్రాలు పవిత్రమైనవని వేదా లెరుగును ఈమేలిపదార్థాలు నువ్వు నీప్రియనివాసాలుగాచేసుకుని నివసించు. మాకు సంతోషమే ఇది" అన్నాయి ఆవులు.

"నాపుణ్యంవల్ల మీ అనుగ్రహం పొందగలిగాను" అంటూ అవాళనించీ ఆవుల మలమూత్రాలలో నివసించింది లక్ష్మి. ఇదీ దీని కథ. అమోఘమైంది గోమయప్రభావం. ఇంకా వొక విశేషం చెప్తాను, ఆలకించు.

సురభి తపస్సు చేసింది. మెచ్చి బ్రహ్మదేవుడు ప్రత్యక్షమ య్యాడు. "నీకు ఏంకావాలో కోరుకో. వరమివ్వడానికే నేను వచ్చాను" అన్నాడు.

"మీరు ప్రసన్నులయ్యారు. వేంచేశారు. ఇంతకంటే కావలి సింది ఏముంది నాకు? పరమదయామూర్తులు మీరు" అంది విన యంగా సురభి.

సంతోషించాడు బ్రహ్మదేవుడు. "దేవలోకం మొదలైన దివ్య లోకాలన్నిటిలోనూ గోలోకం మీదుగా వుండేటట్టు వరమిస్తాను" అని భావించాడు. అవిశేషత్వం ముందే తనవల్ల సిద్ధంకావడం స్మృతి గోచరం కావడంతోనే ఆవులకి మేలుచెయ్యగోరిన నామనస్సులో నావరంవల్ల సిద్ధమైందే వైదికంగా జరిగింది" అంటూ అదే వరం ప్రసాదించాడతడు. తనలోకంకంటే మీద గోలోకం ప్రతిష్ఠించాడు. మహోజ్వలంగా ప్రకాశించింది గోలోకం.

గోవిషయమైన వాక్యాలు చదివినా, విన్నా, వినిపించినా ఆయుస్సూ ఐశ్వర్యమూ కలుగుతాయి. విభవమూ, కీర్తి, సుగతీ లభిస్తాయి. అంచేత మహారాజా, ఆవుల కథల విషయంలో తత్పరుడివి కా.

సువర్ణదాన మహిమ

ధర్మరాజు :

మహాత్మా! గోవులమాహాత్మ్యం ఎన్నో విధాల తేటతెల్లంగా చెప్పావు. నన్ను కృతార్థుణ్ణి చేశావు. యజ్ఞాలన్నిటిలోనూ బంగారం దానంచెయ్యదగిందని విన్నాను. "సువర్ణదక్షిణేతివై" అనివేదాలు చెప్తున్నాయి. భూమీ, ఆవులూ, బంగారమూ దానాల్లో ఉత్తమ దానాలని వేదవ్యాసుడు చెప్పినట్టు నువ్వే చెప్పావు. కనక బంగారం విశేషం వినాలని అభిలాషపడుతున్నాను, వినిపించు.

భీష్ముడు :

మాతండ్రి శంతనమహారాజు కాలంచేశాక, ఆయనగారి శ్రాద్ధ విధి నిర్వహించడంకోసం నేను హరిద్వారం వెళ్ళాను. మాఅమ్మ గంగాదేవిసాయంతో క్రియాకలాపం సాగించాను. పిండప్రదాన సమయం వచ్చింది. దర్భవిన్యాసం చేశాం. అంతలో వుంగరాలూ, కంకణాలూ, దండకడియమూ కల వొక చక్కని హస్తం కనపడింది.

అరచెయ్యి చాచింది. దాన్ని చూసి మనస్సులో ఆశ్చర్యంకలిగింది నాకు. అది శంతనమహారాజు హస్తమే అని అవగతమైంది. సంతోషమూ కలిగింది. అనుమానించకుండా అతని అరచెయ్యిలో పిండం పెడితే శాస్త్రవిధానం తప్పినట్టవుతుంది. పితృహస్తంలో పిండంపెట్ట మని చెప్పదు శాస్త్రం. కుశాస్తరణంమీద పెట్టమంటుంది. అంచేత తండ్రిచేతిలో పెట్టక కుశలమీదే పెట్టడానికి నిశ్చయించుకున్నా న్నేను. వంచన చేశాను. కుశలమీదే పిండం పెట్టాను. దాంతో మా తండ్రిగారి చెయ్యి అదృశ్యమైపోయింది. నాపితృదేవతల మొహాలు సంతోషంతో కలకల్లాడుతూ దర్శనమిచ్చాయి.

"నాయనా, ధర్మమార్గం వీడకుండా ఇలా పిండం పెట్టావోయి నువ్వు. పరమానందం కలిగింది మాకు. అందుకే ఇలా వచ్చాం. ఎంతో తృప్తి కలిగింది మాకు. భూమికోసమూ, ఆవులకోసమూ, బంగారం దానంచెయ్యడం మాకూ, దేవతలకూ ప్రియమైన విషయం. పవిత్రమైన కార్యం ఇది. భీష్మా, సర్వధర్మాలూ తెలిసినవాడివి నువ్వు. నీకు చెప్పేదేముంది? బంగారం పావనమైంది. తరతరాలవారికి నిర్మలాత్మక సమకూరుస్తుంది బంగారం. ఇది తెలుసుకుని, నువ్వు సకల యజ్ఞాలలోనూ సువర్ణ మూజవిదావాలి" అని చెప్పి వెళ్ళిపోయారు. అది మొదలు బంగారం దానంచేయుడములో నామనస్సు లగ్నమైంది. ఇంతవరకూ బంగారం దానం చేస్తూనే వచ్చాను. ఇది నేను స్వానుభవంతో తెలుసుకున్నవిషయం. ఇక విన్నవిషయం వొకటుంది. వివరిస్తాను, విను.

పరశురాముడు రాజులమీద క్రోధం పూనాడు. ఇరవైవొక్క మారులు రాజలోకంమీద దండయాత్ర సాగించాడు. వెదికి వెదికి దయా దాక్షిణ్యంలేకుండా రాజన్నవాళ్లా నరికిపారేశాడు. చివరికి జాలిపుట్టి, దానికి ప్రాయశ్చిత్తంగా అశ్వమేధయజ్ఞంచేశాడు. అయినా

తనివితీరలేదతనికి. అప్పుడు వసిష్ఠుడూ మొదలైన మునీశ్వర్లని అడిగాడు, "పాపపంకం కడిగి ఏది పురుషుణ్ణి నిర్మలుణ్ణి చెయ్యగలుగుతుంది?" అని. "బంగారం" అంటూ అందుకున్నాడు వసిష్ఠముని, "బంగారం అగ్నిమయం. దేవతలు అగ్నిమయులు. అంచేత బంగారం దానంచేస్తే దేవతల్ని దానంచేసినట్టే అని చాటుతున్నాయి వేదాలు. కనక బంగారం సాటిలేంది. పరమ పావనమైంది. బంగారం భక్తితో బ్రాహ్మల కిస్తే పవిత్రతకి కొరత వుండదు. బ్రహ్మదేవుడు చెప్పగా నేను విన్న బంగారం విశేషం వొకటి చెపుతాను, సావధానంగా విను.

"ఒకానొక కాలంనాటి మాట. ఆదిమగృహస్థుడైన పరమేశ్వరుడి తేజస్సు పరమగృహిణి పార్వతికోసం రేతోధాతు రూపంగా స్ఖలనమయింది. అది మహేశ్వరుడి మానసవృత్తిప్రకారం అగ్నిలో నిలిచింది.

"ఆదినాల్లో దారకుడు అని వొక రాక్షసుడు వుండేవాడు. అతడు పెట్టిన బాధలు భరించలేకపోయారు దేవతలు. బ్రహ్మదేవుడి దగ్గిరికి వెళ్ళి మొరపెట్టుకున్నారు. దారకుడు పెట్టిన అగచాట్లు విన్నవించారు.

"ఇదంతా ముందే తెలుసు నాకు" అన్నాడు బ్రహ్మదేవుడు, "అందుకని మీకు శుభంకలిగే ఏర్పాటు ముందే చేసిపెట్టాను. మీరు వెళ్ళి అగ్నిహోత్రుణ్ణి ఆశ్రయించండి. 'మాకు మేలుకలిగించు' అని ప్రార్థించండి. ఏంచెయ్యాలో అతడికి తెలుసు. వెళ్ళండి" అంటూ నియోగించాడు.

సంతోషించారు దేవతలు. "మహాప్రసాదం" అంటూ బ్రహ్మదేవుడి దగ్గిర సెలవుతీసుకున్నారు. అగ్నిదేవుడి దగ్గిరికి బయలుదేరారు. అతడు ఎక్కడ వున్నాడో వెదుక్కుంటూ వెళ్ళారు.

నిద్రమైకంవల్ల అగ్నిహోత్రుడు ప్రచ్ఛన్నంగా వున్నాడు.

అతణ్ణి కనుక్కోలేకపోయారు దేవతలు "అగ్ని పాతాళంలో వున్నాడు" అంటూ వో కప్ప వాళ్ళకి చెప్పేసింది. దాక్కుని రావి చెట్టుకి పోతూ, "జిహ్వాస్ఫూర్తి లేకండా, రసవివేకం లేకండావుండు" అని కప్పని శపించాడు అగ్ని. "ఎండకి ఎండి, చచ్చినట్లే వాన కురవడంతో నే చావు బొంకుచేసి అకుస్తూలే వాలి" అని కప్పకి వరమిచ్చారు దేవతలు. దేవతలూ, మునులూ అలా అగ్ని పెట్టిన శాపంవల్ల కలిగిన కప్పవిచారం పోగొట్టి, అగ్నని వెదకడం మొదలుపెట్టారు. ఇంతలో వో అడివిఏనుగు కన్నగీటి అగ్నివునికి దేవతలకి చెప్పేసింది. అగ్ని దాక్కున్న రావిచెట్టు దగ్గిరికి వెళ్ళారు దేవతలు.

ఏనుగ మీద ఎక్కడలేని కోపంవచ్చింది అగ్నికి. "నీనాలిక తిరగబడాలి" అని దాన్ని శపించి, శమీవృక్షగర్భంలోకిపోయి దాక్కున్నాడు. అవాళనుంచే అగ్నికి శమీగర్భంలో ఉత్పత్తి కలిగింది.

"నాలిక తిరగబడినా, సర్వరసజ్ఞానంకలిగి మాననీయవుగా వుంటావు" అని ఏనుగుకి వరమిచ్చారు దేవతలు. అలా దానిని అనుగ్రహించారు. దాని విచారం పోగొట్టారు.

"శమీగర్భంలో అగ్ని దాక్కున్నాడు" అని వో చిలక దేవతలకీ, మునులకీ చెప్పేసింది. చప్పున దేవతలూ, మునులూ శమీవృక్షం చుట్టుముట్టారు. నిద్దర తేలిపోయి భగ్గుమన్నాడు అగ్గిదేవుడు. "నీనాలిక తిరగబడాలి" అని చిలకని శపించాడు. "అయినా నీపలుకులు చెవులకి ఇంపుకలిగిస్తాయి" అని చిలకకి వరమిచ్చారు దేవతలు. అలా చిలకని సంతోషపరిచారు వారు.

అంత ప్రయత్నంమీద అగ్ని దేవుణ్ణి పట్టుకున్నారు దేవతలు.

"ఎందుకిలా వచ్చారు?" అని అడిగాడు అగ్నిహోత్రుడు. తారక దైత్యుడిబాధ తెలియచేశారు దేవతలు. "వాడు కడ తేరే

సాధనం నువ్వే చెప్పాలి. అందుకనే నిన్ను ప్రార్థించడానికి వచ్చాం. మా కుశలం విచారించు. నీకున్నా క్షేమం కలుగుతుంది. దయ చూడు. ఈలోకాలన్నీ నీమహిమ కీర్తిస్తాయి" అన్నారు.

ప్రసన్నుడయాడు అగ్నిదేవుడు. "దేవతలారా! విచారించకండి. మీకోరిక నెరవేరుస్తాను" అంటూ దేవతల్ని వోదార్చాడు. తనలో వెలుగుతున్న శివవీర్యం గంగగర్భంలో వొదిలిపెట్టాడు. అతిసమృద్ధమైన శివవీర్యం ధరించలేక పోయింది గంగ. మేరుపర్వతం వొద్దున రెల్లుగడ్డిలో విడిచిపెట్టింది. అదంతా బంగారం మయమై ప్రకాశించింది. శివవీర్యం బాలుడై వెలిసింది. ఆరుగురు కృత్తికలు ఆ బాలుడి దగ్గిరికి వచ్చారు. మా కుమారుడంటే మా కుమారుడు అంటూ ఆరుగురూ బాలుణ్ణి ఎత్తుకున్నారు. ఆరుగురూ వొక్కుమారు ఎత్తుకోడంతోనే ఆరు మొహాలతో మారాడు బాలుడు. ఆరుగురి స్తనాలు కుడిచాడు.

అలా అగ్నిలోనుంచీ గంగలోంచీ రెల్లుగడ్డిలోంచీ పుట్టి, కృత్తికల బిడ్డడయి, కార్తికేయుడైన శివుడి తేజస్సుని బ్రహ్మ మొదలైన దేవతలు పూజించారు వచ్చి. దేవసేనకి అతణ్ణి నాయకుడిగా చేశారు. మహాశక్తితో అతడు తారకాసురుణ్ణి సంహరించాడు. దేవతలకీ, మహామునులకీ ఆనందం కలిగించాడు" అంటూ పురహరుడైన శివుడు స్వర్ణమయుడనీ, "దేవదేవుడే కుమారుడయి జన్మించాడనీ, అతని రేతస్సు ధరించి అగ్ని స్వర్ణాత్మక తేజోమూర్తి అయి సువర్ణరేతుడనిపించుకున్నాడనీ, అతడు రేతస్ఖలనంచేత తన్మయుడు కావడం వల్ల శివుడికి 'అగ్నిరేతుడు' అని పేరు వచ్చిందనీ పరశురాముడికి వశిష్ఠముని వివరించాడు.

"అలా రూపవంతమైంది కనక నే బంగారానికి జాతరూపమని పేరు వచ్చింది. ఇంత మహిమ వుంది బంగారానికి. తేజోమహా

నీయమైంది బంగారం. బంగారం దానంచెయ్యడంలో వున్న మహాత్మ్యం ఆశివుడికే తెలుసు. ఆమహాత్మ్యంవల్ల మనిషి పాపాలు పోయి, పొగ లేని అగ్నిహోత్రంలా శుచిత్వసంపదతో ప్రకాశిస్తాడు" అంటూ ఉపదేశించాడు.

వశిష్ఠముని ఉపదేశం బాగా మనస్సుకి పట్టించుకున్నాడు పరశు రాముడు. ఎంతో ఆనందించాడు. వరసపెట్టి ఎన్నో సువర్ణదానాలు చేశాడు. శుచిశ్రీతో ప్రకాశించాడు.

ధర్మరాజా! నువ్వు కూడా అలాగే బంగారం దానంచెయ్యి. బంగారందానం భవసముద్రం దాటిపోడానికి నోడవంటిదంటే నమ్ము.

పితృపూజావిధానం

ధర్మరాజు :

బంగారం మహిమ విని పరమానందంగావుంది నాకు. భక్తి వినయాలతో ఇదిగో నీకు నమస్కరిస్తున్నాను. పితృయజ్ఞవిధానం సెలవియ్యి.

భీష్ముడు :

దైవతపూజలో సమానమైంది పితృపూజ. దేవతలూ మొదలైన యావన్మందీ పితృదేవతలని ప్రశంసిస్తారు; భక్తితో గౌర విస్తారు. విశేషించి మనుషులకు పితృపూజ సర్వసౌఖ్యాలకూ సాధన మవుతుంది.

అమావాస్య అమావాస్య పిండప్రదానసహితంగా భక్తితో పితృశ్రాద్ధంచేస్తే నిత్యమూచేసినంత ఫలితం కలుగుతుంది.

పితృశ్రాద్ధానికి విధివిశేషం వివరిస్తాను, విను. శుక్లపక్ష పాడ్యమినాడు పితృశ్రాద్ధంచేస్తే అందమైన ఆడదానికి భర్తఅవుతాడు మనిషి. విదియనాడు చేస్తే ఆడపిల్లల తండ్రి అవుతాడు. తదియ నాడు చేస్తే గుర్రాలకి అధిపతి అవుతాడు. చవితినాడు చేస్తే

పశువులమందకలవాడవుతాడు. పంచమినాడుచేస్తే హెచ్చుమంది కుమార్ళ్ళ తండ్రి అవుతాడు. షష్ఠినాడుచేస్తే కాంతిమంతు డవుతాడు. సప్తమినాడు చేస్తే వ్యవసాయంలో భాగస్థు డవుతాడు. అష్టమినాడు చేస్తే వర్తకంలో గొప్పవా డవుతాడు. నవమినాడు చేస్తే గుర్రాలూ మొదలైన వొంటిగిట్ట జంతువులు కలవాడవుతాడు. దశమినాడు చేస్తే ఆలమందలు కలవా డవుతాడు. ఏకాదశినాడు చేస్తే వెండి బంగారాల నగలు సంపాదిస్తాడు. ద్వాదశినాడు చేస్తే బ్రహ్మవర్చస్సుకల కుమార్ళ్ళని కంటాడు. త్రయోదశినాడు చేస్తే ధనవంతు డవుతాడు. చతుర్దశినాడు చేస్తే రణశూరు డవుతాడు. పున్నమనాడూ, అమావాస్యనాడూ చేస్తే ఉత్తమమైన కోరికలన్నీ ఫలిస్తాయి. * కృష్ణపక్షంలోనూ, అపరాహ్ణమప్పుడూ పితృశ్రాద్ధం చెయ్యడం మంచిది. శుక్లపాడ్యమీ, దశమీ, చతుర్దశీ పితృశ్రాద్ధానికి పనికిరావు.

ధర్మరాజు :

నువ్వులూ, పాయసమూ, నేయీ పితృశ్రాద్ధానికి ఉత్తమమైనవి. కావ్యం మహాఫలం ప్రసాదిస్తుంది. మత్స్యమాంసాలు మహనీయమైన ఫలం కలిగిస్తాయి. ముఖ్యంగా గొర్రెమాంసమూ, ఖడ్గమృగమాంసమూ, గండామృగమాంసమూ, మేకమాంసమూ పితృశ్రాద్ధానికి వొకదానికంటె వొకటి గొప్పవంటారు పెద్దలు. • నక్షత్ర విశేషం చెపుతాను, విను.

---

* ప్రథితా ప్రేతకృత్యైషా పిత్ర్యం నామ విధుక్షయే,
తస్మిన్ యుక్తైర్యేతినిత్యం ప్రేతకృత్యైవ లౌకికీ. మనుస్మృతి.3. 127. అమావాస్యనాడు చేసే పితృకార్యం చాలా ప్రసిద్ధమైంది. ఈ పితృకార్యంలో శ్రద్ధ కలిగినవారికి మంచిశుభాళ్ళు కలుగుతాయి. ధనధాన్యాలు మొదలైన శుభాలు కలుగుతాయి.

• చూ. మనుస్మృతి. 3.123.

కృత్తికానక్షత్రంలో శుచిగా పితృశ్రాద్ధం చేస్తే శత్రువులు నశిస్తారు. రోహిణీనక్షత్రంలో చేస్తే కుమారుళ్ళు వృద్ధిపొందుతారు. మృగశిరానక్షత్రంలో చేస్తే తేజస్సు లభిస్తుంది. ఆరుద్ర నక్షత్రంలో చేస్తే క్రూరవర్తనం కలుగుతుంది. పునర్వసువునక్షత్రంలోచేస్తే కృషి ఫలిస్తుంది. పుష్యమీ నక్షత్రంలో చేస్తే పుష్టి కలుగుతుంది. ఆశ్లేషా నక్షత్రంలో చేస్తే వీరత్వం లభిస్తుంది. మఖలో చేస్తే కులం వృద్ధి పొందుతుంది. పుబ్బలో చేస్తే సౌభాగ్యం సిద్ధిస్తుంది. ఉత్తరఫల్గుని నక్షత్రంలో చేస్తే సంతానవృద్ధి కలుగుతుంది. హస్తానక్షత్రంలో చేస్తే కర్మసాఫల్యం కలుగుతుంది. చిత్తానక్షత్రంలో చేస్తే సుందరాకారులైన కొడుకులు పుడతారు. స్వాతీనక్షత్రంలో చేస్తే వాణిజ్యం వృద్ధి అవుతుంది. విశాఖానక్షత్రంలో చేస్తే గుణవంతులైన కుమారుళ్ళు అధికం కలుగుతారు. అనురాధానక్షత్రంలో చేస్తే రాజ్యాధికారం సిద్ధిస్తుంది. మూలా నక్షత్రంలో చేస్తే ఆరోగ్యం కలుగుతుంది. పూర్వాషాఢలోచేస్తే ఉత్తమసూతిశయం కలుగుతుంది. ఉత్తరాషాఢలో శోకం నశిస్తుంది. అభిజిత్తులో చేస్తే విద్య లభిస్తుంది. శ్రవణంలో చేస్తే పరమగతి సిద్ధిస్తుంది. ధనిష్ఠలో చేస్తే రాజ్యం లభిస్తుంది. శతభిషంలో చేస్తే వైద్యంలో నైపుణ్యం కుదురుతుంది. పూర్వాభాద్రలో చేస్తే మంచి దూడలు దొరుకుతాయి. ఉత్తరాభాద్రలో చేస్తే మంచి పాడి ఆవులు లభిస్తాయి. రేవతిలో చేస్తే వెండిపాత్రలూ, బంగారం పాత్రలూ లభిస్తాయి. అశ్వినీనక్షత్రంలో చేస్తే మేలైన గుర్రాలు దొరుకుతాయి. భరణీనక్షత్రంలో చేస్తే ఆయువు పెరుగుతుంది.

ధర్మరాజు :

పితృపూజకి ఎలాంటి పాత్రలుండాలి?

భీష్ముడు :

అడగవలిసిన ప్రశ్నే అడిగావు. చెపుతాను, శ్రద్ధగా విను.

దైవిక కృత్యాలకి బ్రాహ్మల్ని సూక్ష్మంగా పరిశీలించనక్కరలేదు. కాని పితృశ్రాద్ధవిధులకి మాత్రం అతి భద్రంగా పరీక్షించాలి.

పితృశ్రాద్ధంలో కులమూ, శీలమూ, రూపమూ, విద్యా – ఇన్నిటా ఉదాత్తులయినవారు పంక్తిపావనులు. ఈగుణాలు లేనివారు పంక్తిదూషకులు. ఇంకా పంక్తిదూషకులు ఎవరెవరో వివరిస్తాను, విను.

జూదగాడూ, విషంపెట్టేవాడూ, వేదం చదవనివాడూ, వడ్డీ వ్యాపారం చేసేవాడూ, కొంపలు తగలబెట్టేవాడూ, నాయకుడూ, గ్రామంపనిచేసి బతికేవాడూ, కుష్ఠురోగీ, క్షయరోగం కలవాడూ, అన్నివస్తువులూ అమ్మేవాడూ, సోమం అమ్ముకునేవాడూ, పడవ ప్రయాణంతో బతికేవాడూ, దుష్టప్రభువుని కొలిచేవాడూ, ఆలూ తానూ కొడుకుల్ని పంచుకున్నవాడూ, హెచ్చుపశువులు కలవాడూ, కపటకృత్యాలవల్ల బతికేవాడూ, దొంగతనంచేసి జీవించేవాడూ, శిల్ప కార్యాలుచేసుకు బతుకుతున్నవాడూ - వీళ్ళందరూ పంక్తిదూషకులే అవుతారు.

తలకి తలపాగా పెట్టుకునీ, కాళ్ళకి చెప్పులు తొడుక్కునీ భోజనం చేస్తే దాని ఫలం రాక్షసులకి చెందుతుందని విధించాడు బ్రహ్మదేవుడు.

రకరకాల వంటకాలు చేశాక, ప్రమాదవశాత్తూ అశుచిత్వం కలిగిందంటే, ఆవంటకాల క్రియాఫలం రాక్షసులకి చెందుతుంది. అయితే అలాంటప్పుడు నువ్వులు మీద చల్లితే అశుచిదోషం పోతుం దంటారు పెద్దలు.

శాంతులూ, వ్రతపరులూ, దాంతులూ, అధ్యాపకులూ, దయాపరులూ, జ్ఞానవంతులూ, వ్యాకరణపండితులూ, ధర్మశాస్త్ర వేత్తలూ, పురాణకోవిదులూ, బ్రహ్మజ్ఞానులూ, పంక్తిపావనులు.

మంచిగుణాలు వుండినా స్నేహితులు కానివారిని శ్రాద్ధపాత్రలుగా స్వీకరించకూడదు. స్నేహితులు కానివారికి పెట్టిందీ, బూడిదలో పోసిందీ ఒక్కటే. చౌడుమట్టిలో పాతిన విత్తనంలాగ వ్యర్థమే అవుతుందది.

శ్రాద్ధానికి తగిన బ్రాహ్మల్ని ముందే తెలుసుకుని నియోగించడం మంచిది. తీరా నియోగించాక, తెలుసుకుని పనికిరాడంటే మాత్రం బ్రాహ్మడి దుఃఖం ఎంతటి ధర్మపరుణ్ణైనా నాశనంచేస్తుంది.

ఇదంతా బాగా తెలుసుకుని, ఎంతో నియమపూర్వకంగా శ్రాద్ధంచేసినవాడు పుణ్యాత్ముడవుతాడు; దేవయానంలో పయనం చేస్తాడు.

ధర్మరాజా! ఓమారు బ్రహ్మమానసపుత్రుడయిన అత్రిమునీంద్రుడి వంశంవారిలో వాడైన దత్తాత్రేయుడి కుమారుడు నిమి అనే మునికుమారుడు శ్రీమంతుడు కాలం చేశాడు. కుమారుడికి శ్రాద్ధం చేస్తూ నిమి భక్తితో తండ్రిని తలుచుకున్నాడు. దయతలిచి అత్రిముని వచ్చాడు. వచ్చి, శ్రాద్ధక్రియ శ్రద్ధగా పరిశీలించాడు

అగ్నిక్రియాకలాపం చక్కగా జరిగిపోయింది. అనంతరం శ్రాద్ధానికి నియమితులైన బ్రాహ్మలు పంక్తిపావనులు కావాలనీ, వారికిచ్చిన దర్భాసనాలు దక్షిణావర్తంగా వుండాలనీ, క్రియలు నువ్వులతో నిండివుండాలనీ, మంత్రాలున్నూ ఆయావిధులకి తగినట్టు నడవాలనీ, మునగా ఉల్లి అడివిమునగా దుర్మాంసమూ ఆనపకాయా మలినమైన వుప్పూ నల్లజీలకర్రా కరివేపాకూ జున్నూ ఇంగువా వర్జించవలసిన పదార్థాలనీ, కుక్కా ముట్టయిన ఆడదీ అంత్యజాతివాడూ శ్రాద్ధకర్మ జరుగుతున్న చోటికి పదిళ్ళపక్కకి చేరకుండా చూడాలనీ నొక్కిచెప్పాడు అత్రిముని.

నాయనా, ధర్మరాజా! శ్రాద్ధక్రియలో ఇదంతా పాటించి

తీరాలనీ అదిగో అప్పుడే దానివల్ల పూజ్యత కలుగుతుందనీ అత్రి తనకుమారుడికి ఉపదేశించాడు. ఇంకా ఏంచెప్పాడో వివరంగా చెపుతాను, ఆలకించు.

శ్రాద్ధంలో అర్యముడికీ, వరుణుడికీ, చంద్రుడికీ, అగ్నికీ భాగాలు కల్పించాడు బ్రహ్మ. విశ్వేదేవతలు కూడా పితృదేవతలతో ఈ క్రియోపయోగ్యులయి వున్నారు. అంచేత వారికి కూడా భాగం కల్పించాడు. దేవతల్లో కొందరు ఉష్మపులున్నారు. ఆమహాభాగుల్ని పితృత్వనిర్దేశంతో ఏర్పరించాడు బ్రహ్మ.

బ్రహ్మ వివరించిన భాగార్హుల పేర్లు వివరిస్తాను, విను.

బలుడు, ధృతి, విపాప్ముడు, పుణ్యకృత్తు, పావనుడు, పార్ష్ణిక్షేముడు, సమూహుడు, దివ్యసానువు, వివస్వంతుడు, వీర్యవంతుడు, హ్రీమంతుడు, కీర్తిమంతుడు, కృతుడు, విద్యుద్వర్చసుడు, సోమవర్చసుడు, సూర్యశ్రీ, సోమపుడు, సూర్య సావిత్రుడు, దత్తాత్ముడు, పుండరీయకుడు, ఉష్ణినాభుడు, అబోధుడు, విశ్వాయువు, దీప్తి, చమూహరుడు, సురేశుడు, వ్యోమారి, శంకరుడు, భవుడు, ఈశుడు, కర్త, కృతి, దక్షుడు, భువనుడు, దివ్యకర్మకృత్తు, గణితుడు, పంచవీర్యుడు, ఆదిత్యుడు, రశ్మిమంతుడు, సప్తకృత్తు, సోమపూర్వుడు, పూర్వాకృత్తు, కవి, అనుగోప్త, గోప్త, నప్త, ఈశ్వరుడు, జితాత్ముడు, మునివీర్యుడు, దీప్తరోముడు, భయంకరుడు, అనుకర్ముడు, ప్రతీతుడు, ప్రదాత, అంశుమంతుడు, శైలాభుడు, పరమక్రోధి, ధీరోష్ణి, భూపతి ప్రజుడు, వజ్రి, వరి — వీరందరూ భాగార్హులు.

కొండలమీదా, అడవుల్లోనూ, అడుగుపెట్టరాని ప్రదేశాల్లోనూ, నదులు దాటినప్పుడూ, శ్రాద్ధకర్మలు జరిగిస్తున్నప్పుడూ వీరిని కీర్తిస్తే శుభాలు కలుగుతాయి.

పూరిపంటా (నీవారధాన్యం), ఆరికబియ్యమూ, నేరేడుపళ్ళూ

శ్రాద్ధకర్మకి పనికిరావు. శ్రాద్ధకర్మలు జరుగుతున్నప్పుడు తుమ్మ కూడదు; ఏడవకూడదు; ప్రశాంతి అవసరం.

ఓమాటు ఎంతోమంది మునీశ్వర్లు వొక్కదగ్గర చేరి శ్రాద్ధాలు చేశారు. బాగా అధికంగా పాడిపంటలు తినడంచేత పితృదేవతలకి అజీర్ణం పట్టుకుంది. దాంతో చంద్రుడి దగ్గిరికి వెళ్లారువారు. తమకి కలిగిన బాధ అతడితో చెప్పుకున్నారు. "అయితే మీరు బ్రహ్మ దేవుడి దగ్గిరికి వెళ్ళండి" అన్నాడు చంద్రుడు. 'సరే', అని బ్రహ్మ దేవుడి దగ్గిరికి వెళ్ళారు పితృదేవతలు. తమ అజీర్ణబాధ అతడిదగ్గిర మొరపెట్టుకున్నారు. తన పక్కనే వెలుగుతున్న అగ్ని దేవుణ్ణి చూపించాడు బ్రహ్మదేవుడు. "పితృదేవతలారా! ఇదిగో మీ బాధ ఈ అగ్ని హోత్రుడు నివారిస్తాడు" అన్నాడు.

"నాతో కలిసి తింటే మీరు తిన్న ఆహారమంతా అరిగి పోతుంది" అన్నాడు అగ్నిదేవుడు. అప్పటినించీ అగ్నిహోత్రుణ్ణి ముఖ్యుడిగాచేసుకుని భోజనంచేస్తారు పితృదేవతలు. అంచేత అజీర్ణ మంటూ వుండదు వారికి. అందువల్ల అగ్నిహోత్రం దగ్గిరపెట్టుకుని శ్రాద్ధంచెయ్యడం మెచ్చదగింది. పితృదేవతలు ఎంతో మెచ్చుకుంటారు దాన్ని. రాక్షసులు ఆశ్రాద్ధం తేరిపూడలేరు.

పితృ, పితామహ, ప్రపితామహుల శ్రాద్ధకర్మలు జందెంవేసుకుని. సదాచారపూర్వకంగా, నియమంతోనూ, భక్తితోనూ చెయ్యాలి.

గయలో పిండంవేస్తే ప్రేతభావం పోతుంది. అందుకనే కొడుకుల్లో వొక్కడయినా గయ వెళతాడనీ, అక్కడ తనకి పిండం వేస్తాడనీ, ఆసపెట్టుకుని అనేకమందికుమాళ్ళని కోరుకుంటారు జనులు.

సమర్థుడని కన్యని వరుడికి దానంచెయ్యడమూ, నల్లటి ఆబోతుని సంతోషంతో వొదిలిపెట్టడమూ పితృదేవతలకి సంతోషం కలిగిస్తాయి.

వృద్ధులైన ఆచార్యులు చెప్పినప్రకారం శ్రాద్ధవిధి వివరించాను. ఇంక ఏం తెలుసుకోవాలని వుందో అడుగు, చెపుతాను.

తపస్సు

ధర్మరాజు :

పెద్దలు తపస్సు తపస్సు అంటారు కదా, అయితే తపస్సంటే ఏమిటి? ఉపవాసవ్రతమే తపస్సా? కాక, మరేదైనా వుందా? సారమైన తపస్సేదో సెలవియ్యి.

భీష్ముడు :

ఎన్నో దినాలు ఉపవాసంతో వుండడం తపస్సే. అయితే అంత మాత్రాన తపస్వి కాలేడు మనిషి. ఏమంటే అది ఆత్మఘాతమే అవుతుంది.

సత్యమూ, బ్రహ్మచర్యమూ, నిత్యశుచిత్వమూ, మౌనమూ, నియమమూ, దయా, త్యాగమూ — వీటినే తపస్సంపదలంటారు పండితులు.

లోభం కూడదు

ధర్మరాజు :

మహాత్మా దానంచేసేవాడి గొప్పతన మేమిటి? ఏదానమూ పుచ్చుకోనివాడి గొప్పతన మేమిటి?

భీష్ముడు :

దీనికి వృషాదర్భ దేవరుషుల సంవాదం అని వో ఇతిహాస ముంది. అది చెపుతాను, విను.

కశ్యపుడూ, అత్రీ, విశ్వామిత్రుడూ, గౌతముడూ, భరద్వాజుడూ, జమదగ్ని, వసిష్ఠుడూ - ఈఏడుగురూ జగమెరిగిన రుషులు. సప్తరుషిగణ మంటారు వీరిని.

వసిష్ఠమహర్షి ఇల్లాలు అరుంధతి. ఎప్పుడూ అతనితోనే కలిసి తిరుగుతుంటుం దామె. గండ అనే పడుచు ఈఅందరికీ పరిచారికగావుండి పనిచేస్తుంది. గండ భర్త పశుసఖుడు. అతడున్నూ వారి పరిచర్య చేస్తూవుంటాడు.

ఈపదిమందీ తపశ్చరణపరులయి భూలోకంమీద తిరుగుతూ వుండేవాళ్ళు. ఇలావుండగా ఘోరమైన అనావృష్టి పట్టింది లోకమ్మీద. కాటకం వచ్చింది. జీవనసాధనాలయిన పదార్థాలు దుర్లభమైపోయాయి. జనం ప్రాణాలు రక్షించుకోడం దుష్కరమైపోయింది. కశ్యపుడూ మొదలైనవారు ఆకలికి అల్లాడిపోయారు. ఆహారంకోసం వెదుకుతూ దేవులాడారు. ఇంతలో శిబికుమారుడు యాజ్యుడు పూర్వం తన కుమారుణ్ణి సీలుణ్ణి దక్షిణార్థం ఋత్విజులకి ఇవ్వగా వారి వశంలో వుండి, కాలంతీరి అతడు చచ్చిపోయాడు. చితిమీద వుండిన అతడిశవం కశ్యపుడూ మొదలైన పదిమందీ చూశారు. చప్పున వెళ్లి ఆశవం తినడానికి చుట్టుముట్టారు.

సరిగ్గా అదే సమయానికి కాటి పక్కదారిని వృషాదర్భిరాజు వేటకి వెళుతూ ఈదృశ్యం చూశాడు. గొప్ప దానపరుడు వృషాదర్భి. దారిపోతున్నవాడల్లా ఆగిపోయి, మునులతో ఇలా అన్నాడతడు.

“అయ్యో మునులారా! ఆకలితో అల్లాడిపోయి, శవం తినడానికి పూనుకుంటున్నారు మీరు. వద్దు వద్దు, శవం తినకండి. నాతో రండి. మీకు కావలిసిన ఆహార మిస్తాను. బహువిధాల ధాన్యాలూ, రసవర్గాలూ భక్తిరసపూర్వకంగా మీకు సమర్పిస్తాను. ఎన్నో గుర్రాలిస్తాను. మంచిమంచి రథాలూ ఇస్తాను. నిత్యకళ్యాణం పచ్చతోరణంగా వున్న గ్రామాలు ఎన్నో బహూకరిస్తాను. రండి.”

“మహారాజా!” వృషాదర్భిమాటలు విని అన్నారు మునులు, “రాజు దగ్గిర పుచ్చుకున్నది విషంతో సమానం అని మాఅభిప్రాయం.

మావిషయం తెలియక ఇస్తానంటున్నావు నువ్వు. అంచేత ఇది నీతప్పు కాదు."

మునులమాట విని పచారంతో వెళ్ళిపోయాడు వృషాదర్భి. కృత్రిమ వనఫలాలు జతపరిచి మంత్రులచేత మునులదగ్గిరికి పంపాడతడు. అవి పట్టుకువచ్చి భక్తిపూర్వకంగా మునులకి సమర్పించారు మంత్రులు.

ఆపళ్ళు ముట్టి చూశారు మునులు. వాటి బరువుబట్టి వాటిలో బంగారం వుందని కనిపెట్టారు. నవ్వేసి వూరుకున్నారు. ఒక్కటీ పుచ్చుకోలేదు.

మంత్రులు వెళ్ళి అదంతా మహారాజుతో విన్నవించారు. విని కసుమన్నాడు మహారాజు వృషాదర్భి. తగినవాడని నియమించాడు. కృత్తిని వేల్చమని ఆజ్ఞాపించాడు. హోమం జరిగింది. హోమగుండం నుంచి వో రాకాసి పుట్టింది. రాజముందు నిలబడింది. "ఏంపని చెప్పు?" అని అడిగింది. సంతోషించాడు వృషాదర్భి. "కశ్యపుడూ మొదలైనవాళ్ళని కసిదీరా తునకలు చెయ్యి" అని ఆదేశించాడు.

వెదుక్కుంటూ, పెద్దపెద్ద అంగలువేసి కశ్యపుడూ మొదలైన మునులు వున్నచోటికి వెళ్ళింది రాకాసి. అంతకముందే అడివిలో దుంపాదుల్రటా వెదుకుతూ తిరుగుతున్నారు మునులు. శునస్సఖుడని వొక సన్యాసి వచ్చి వారిని చూశాడు. వందనం చేశాడు. మునులు శునస్సఖుణ్ణి అభినందించారు. సన్యాసీ, మునులూ వొకేకోరికతో అడివిలో తిరిగారు. ఆకలితో తామరతూళ్ళు తినడంకోసం వొక సరోవరంవేపు గబగబా నడిచారు.

ఇంతలో వృషాదర్భి ప్రయోగించిన రాకాసి వచ్చిపడింది. సరోవరానికి అడ్డంగా నిలబడింది.

"ఎవతెవు నువ్వు?" రాకాసిని అడిగారు మునులు, "ఈ

పద్మాలవనం దగ్గిర పంపని నీకు? చెరువులో దిగడానికి మాకు దారి వొదిలిపెట్టు" అన్నారు.

"నేను ఎవరినైతే ఏమయ్యా? ఈ చెరువు కాపలా కాస్తున్నాను" అంటూ పెద్దగొంతుకతో అరిచింది రాకాసి.

తెల్లబోయారు మునులు. ఆకలి దహించుకుపోతూవుంది. ప్రాణాలు నిలుపుకుందికి ఇంకో ఉపాయం కనపడలేదు. "ఈ చెరువులో మేము తామరతూళ్ళు తినడానికి వచ్చాం" అన్నారు.

"మీమీ పేర్లు చెప్పి మరీ పద్మవనంలోకి ప్రవేశించండి" అంటూ గద్దించింది రాకాసి.

అది రాకాసి అని గ్రహించేశారు మునులు. అది కృత్తి అనీ, తమని చంపడానికి వచ్చిందనీ తెలుసుకున్నారు. కశ్యపుడూ మొదలైన పదిమందీ రాకాసికి అర్థంకానట్టు, నిర్వచనసహితంగా తమపేర్లు చెప్పారు. దాంతో ఆపాపాత్మురాలు భయపడిపోయింది. అప్పుడు శునస్సఖుడు వ్యక్తంగా తెలియచేశాడు. కాని, "నీపేరు చెప్పవేం?" అంది కృత్తి. "బాగుంది! స్పష్టంగా చెపితే పైగా లేదంటున్నావు. ఇలాంటి ఉద్దండవి నువ్వు! కనక నా త్రిదండంపాలు కావాలి నీప్రాణం" అంటూ తన చేతిలోని బ్రహ్మదండంతో దాని నెత్తిమీద నిష్ఠురంగా వొక్కటి వేశాడు శునస్సఖుడు. "పాపాత్మురాలా! భస్మమైపో" అన్నాడు. దెబ్బతో భస్మమైపోయింది రాకాసి కృత్తి.

అనంతరం ఆపదకొండుమందీ ఆనందంతో పద్మవనంలో ప్రవేశించారు. అంతమందీ తామరతూళ్ళు పెరికారు. బురదపోయేటట్టు బాగా కడిగారు; కట్టకట్టారు. ఒడ్డుకి తెచ్చి వొకదగ్గిర భద్రంగా స్నానాదికాలుతీర్చుకుందికి నీటిలోకి వెళ్లారు. పరిశుద్ధులయి చెరువులోంచి బయటికి వచ్చారు. తీరా చూసేసరికి తామరతూళ్ళకట్ట అవుపడలేదు. అంతటా కలయచూశారు మునులు. ఎక్కడా కనబడక

పోడంతోనే తమలో తాము వాళ్ళమొహం వాళ్ళు సందేహంతో చూసుకున్నారు. "ఎవరు తీశారు? తియ్యనివారం ప్రమాణాలు చేద్దాం" అని నిశ్చయించుకున్నారు. సునస్సఖుణ్ణి తగుమనిషిగా చేసుకున్నారు. అత్రిఅన్నాడు :

"తామరతూళ్ళు దొంగిలించినవాడు ఆవును కాలితో తన్నిన పాపాన పోవాలి. సూర్యుడికి ఎదురుగా మలమూత్రాలు విసర్జించిన పాపాన పోవాలి. చెయ్యరానికాలంలో అధ్యయనం చేసినపాపాన పోవాలి."

వసిష్ఠముని ఇలా అన్నాడు :

"తామరతూళ్ళు దొంగిలించినవాడు వేదాలు చదవనివాడు పోయినపాపాన పోతాడు. సన్యాసాశ్రమంలో వుండి కాముకుడైన వాడుపోయినపాపాన పోతాడు. కుక్కని పట్టుకు తిరిగినవాడు పోయిన పాపాన పోతాడు. కన్యని అమ్ముకున్నవాడుపోయిన పాపానపోతాడు. శరణన్నవాణ్ణి కాపాడని వాడుపోయిన పాపానపోతాడు. ఇచ్చే దయార్ద్రహృదయుడి దారిద్ర్యం చూసి కూడా యాచించినవాడు పోయిన పాపాన పోతాడు."

కశ్యపముని ఇలా అన్నాడు :

"తామరతూళ్ళు దొంగిలించివుంటే కారణంలేకండా మాంసం తిన్నట్టు. సభలో పక్షపాతంతో ప్రసంగించినట్టు. దుష్టభార్యని పరిగ్రహించినట్టు. పగటిపూట స్త్రీసంగమం చేసినట్టు. లోభంతో బ్రాహ్మణ్ణి కష్టపెట్టినట్టు. అన్నిసరుకులూ కొని అమ్మినట్టు."

భరద్వాజముని ఇలా ప్రమాణంచేశాడు :

"తామరతూళ్ళు దొంగిలించినవాడు జ్ఞాతులయెడలా, ఆవుల యెడలా, ఆడవాళ్ళయెడలా ధర్మంతప్పి క్రూరంగా ప్రవర్తించినవాడు పోయినపాపాన పోవాలి. కార్యార్థియై వచ్చిన బ్రాహ్మణ్ణి ఉపే

క్షించినవాడుపోయిన పాపాన పోవాలి. కంపలఅగ్గిలో హవిస్సుపోసిన వాడుపోయిన పాపాన పోవాలి. గురువుని ధిక్కరించి, చదువు చదివిన వాడుపోయిన పాపాన పోవాలి. ''

జమదగ్ని ఇలా శపథంచేశాడు :

" తామరతూళ్ళు దొంగిలించివుంటే, ముట్టుతోవున్న భార్యతో సంగమంచేసినవాడు పోయినపాపాన పోవాలి. నీటిలో మలమూత్రాలు విడిచినవాడుపోయిన పాపాన పోవాలి. ద్వేషంతో మాట్లాడినవాడు పోయిన పాపాన పోవాలి. ఆడదానివల్లబతికినవాడు పోయిన పాపాన పోవాలి. అతిథిదగ్గర ఆతిథ్యం స్వీకరించినవాడు పోయినపాపాన పోవాలి. నిస్పృహాయుడిమీద దండెత్తినవాడు పోయినపాపానపోవాలి. పాడిఆవుని కొట్టినవాడు పోయినపాపాన పోవాలి.

గౌతమముని ఇలా ప్రమాణంచేశాడు :

" తామరతూళ్ళు దొంగిలించివుంటే అభ్యసించిన వేదంవొదిలిపెట్టినట్టు. అకారణంగా యజ్ఞాగ్ని త్యజించినట్టు. సోమలత అమ్ముకున్నట్టు. శూద్రస్త్రీని పెళ్ళాడినట్టు. దుర్విషయాలతో జీవనంచేసినట్టు. ఇంకా ఆమాటకి వస్తే తామరతూళ్ళు దొంగతనంకంటే ఈపాపాలే నయం. ''

విశ్వామిత్రుడు ఇలా అన్నాడు :

"తామరతూళ్ళు దొంగిలించివుంటే తగిన సేవకుణ్ణి పోషించనట్టు. కపటధార్మికవృత్తితో రాజుని కొలిచినట్టు. ''

అరుంధతి నవ్వుతూ ఇలా ప్రమాణం చేసింది.

" తామరతూళ్ళు దొంగిలించినఆమె ఎల్లప్పుడూ అత్తని దూషించినఆమె పోయినపాపాన పోవాలి. ఎవ్వరికీ పెట్టకండా వొక్కతే పరమాన్నంతిన్నఆమె పోయినపాపాన పోవాలి. ''

గండ ఇలా ప్రమాణంచేసింది.

"తామరతూళ్ళు దొంగిలించినఆమె వంటకంచేసి ముందుతిన్న ఆడది పోయినపాపాన పోవాలి. పనిపాట్లలో కుటిలత్వం కల ఆడది పోయినపాపాన పోవాలి. బొంకులాడి పోయినపాపాన పోవాలి. కూతుర్ని వెలకి అమ్ముకున్నతల్లి పోయినపాపాన పోవాలి. మంచి వాళ్ళకి కీడుచేసినఆమె పోయినపాపాన పోవాలి. ఇంతేకాదు, బతుకంతా నికృష్టమైన బానిసగానేవుండి బాధపడాలి."

గండమగడు పశుసఖుడు ఇలా ప్రమాణంచేశాడు :

"తామరతూళ్ళు దొంగిలించినవాడు సంతానంలేకండా పోవాలి. గర్భదాసుడు కావాలి. పేదరికంతో బాధపడాలి."

తన ఎదట నిలబడి ఆపదిమందీ అలా ప్రమాణంచేశాక, వారి ముందు సునస్సఖుడు ప్రమాణంచేస్తూ, "తామరతూళ్ళకట్ట దొంగిలిస్తే ఛందోజ్ఞానం కలవాడికీ, యజ్ఞాలలో ధారీణుడైనవాడికీ కన్నకూతుర్ని కట్టపెట్టినట్టు" అన్నాడు.

"అదేమిటి?" అంతమందీ వొక్కమారు సునస్సఖుడి మాట మీద అన్నారు, "పుణ్యకర్మ ప్రమాణానికి ప్రమాణంగా తీసుకున్నావు నువ్వు. ఇంచేత నువ్వే తామరతూళ్ళకట్ట దొంగిలించావు. ఇంకెందుకూ? మమ్మల్ని బాధపెట్టకు. తామరతూళ్ళు ఇచ్చెయ్యి."

"నిజమే" వొప్పుకుంటూ అన్నాడు సునస్సఖుడు "మీరందరు వొకళ్ళ నొకళ్ళు ఏమంటారో చూద్దామని నేనే తామరతూళ్ళకట్ట దాచేశాను. ఇదిగో పుచ్చుకోండి" అంటూ తాను దాచిన తామర తూళ్ళు మునుల ఎదట పెట్టాడు. ఇంకా ఇలా అన్నాడతడు : "వృషాదర్భి మిమ్మల్ని చంపడానికి సంకల్పించాడు. హోమాగ్నిలో కృత్తిని పుట్టించాడు. మీమీద ప్రయోగించాడు. అది తెలుసుకుని, మిమ్మల్ని రక్షించడానికే ఇలా వచ్చాన్నేను. చూశారుకదా, మీఎదటే ఆరాకాసిని చంపేశాను. నేను ఎవరికో కాను, దేవేంద్రుణ్ణి.

లోభం ఏమాత్రమూ లేదు మీకు. మీ సద్గుణాలకి సంతోషించాను. శాశ్వతమైన వునికి మీకు లభించింది. రండి, నాతో పైకి, పుణ్య లోకాలకి దయచెయ్యండి.''

ఎంతో ఆనందించారు మునులు. అలాగే చేస్తామన్నారు. ఇంద్రుడివెంట బయలుదేరారు. దేవపరిషత్తులో పూజ్యపదం అధిష్ఠించారు. అన్నిలోకాలూ వారిని మెచ్చుకున్నాయి. దేదీప్యమానంగా వారు ప్రకాశించారు.

విన్నావా ? దానం పుచ్చుకోకండా వుండడంలో అంత గొప్పతనం వుంది. అంచేత లోభం విడిచిపెట్టడంతో ఏగుణమూసాటిరాదు. బ్రాహ్మడైనవాడు లోభం విడిచిపెట్టడం ఎంతయినా అవసరం. లోభం లేనివాణ్ణి దేవతలు మెచ్చుకుంటారు. కనక లోభంకూడదు.

"ధర్మరాజా ! ఇప్పుడు నేను చెప్పిన ఈఇతిహాసం మంచి మనస్సుతో, పెద్దలున్న సభలో వినిపించినవాడు దీర్ఘాయువు పొందుతాడు. సిరీ, ధర్మమూ, కీర్తీ, అధికమైన సుఖమూ అనుభవిస్తాడు. దేవతలూ, పితృదేవతలూ సంతోషిస్తారు ; ఏకీడూ రాకండా అనుగ్రహిస్తారు.

గొడుగూ చెప్పులూ

ధర్మరాజు :

పితృకార్యాలలో గొడుగులూ, చెప్పులూ దానంచెయ్యడం ఉత్తమధర్మం అంటారు. వాటి విశేషం వినాల నుంది.

భీష్ముడు :

సూర్య జమదగ్ని సంవాదం అని వొక ఇతిహాసం వుంది. నువ్వు అడిగిన ప్రశ్నకి అది సమాధానం అవుతుంది. చెప్తాను, విను.

జమదగ్నిమహాముని ఓసారు క్రీడకోసం బయలుదేరాడు. తాను ధనుస్సు పట్టుకున్నాడు. భార్య రేణుకాదేవి బాణాలు పట్టు

కుని వెంట నడిచింది. ఇద్దరూ ఇల్లు బయలుదేరి వో బయలు చేరారు. అక్కడ జమదగ్ని దూరంగా గురిచూసి బాణాలు వేస్తూవుంటే, రేణుక వెళ్ళి బాణాలు ఏరి పట్టుకువస్తూ వుండేది. ఇలా ఆదంపతులు వినోదిస్తూ వుండగా, పొద్దు కరకరలాడుతూ నడినెత్తికి వచ్చింది. బాణాలు పట్టుకురావడంలో రవంత ఆలస్యంచేసింది రేణుక.

"లోలాక్షీ ! ఈమాటు ఎందుకింత అలస్యం చేశావు ? " అని అడిగాడు జమదగ్ని.

"ఎండ మండిపోతూ వుంది. నేల నకనకలాడుతూ వుంది. అడుగులు వెయ్యడం కష్టమైంది. వేడికి తల తాపమెక్కింది. అంచేత వో చెట్టునీడ నిలబడిపోయాను. కనక ఆలస్యమైంది" చెమట్లు పోసుకుంటూ అంది రేణుక.

"ఏమిటీ, సూర్యుడు నిన్ను బాధపెట్టాడు ?" జేవురించిన కళ్ళతో అన్నాడు జమదగ్ని, "దీనిఫలం అతడు ఇప్పుడే అనుభవిస్తాడు. నా బాణాగ్నితో అతడి పనిపట్టిస్తాను."

జమదగ్ని మాటలు విన్నాడు సూర్యుడు. చప్పున బ్రాహ్మడి వేషంలో అతడి ఎదటికి వచ్చాడు. "మునీంద్రా ! రోషం విడిచిపెట్టు" అంటూ వినయంగా అన్నాడు.

"మాట్లాడకు నువ్వు. తప్పుకో. బాణం వేసితీరుతాను. సూర్యుణ్ణి నేల పడగొడతాను" అంటూ అంతేసి గుడ్లుచేసి వురిమాడు జమదగ్ని.

తప్పుకోకండా అలాగే నిలబడ్డాడు బ్రాహ్మడు (సూర్యుడు).

"మునీంద్రా ! ఇంత ఘోరమైన క్రూరవృత్తికి తెగించవచ్చా నువ్వు ? సూర్యుడు కిరణాలతో నీటిని ప్రసాదిస్తాడు. అందువల్ల ఓషధులు పెరుగుతాయి; హవ్యం కల్పిస్తాయి; దేవతలకి బలం కలిగిస్తాయి. సూర్యుడే దెబ్బతింటే ఇదంతా లోపించిపోదా ?" అన్నాడు.

అయినా వినుకోలేదు జమదగ్ని. అతడి ఆగ్రహం శాంతించ లేదు. దాంతో భయపడిపోయాడు సూర్యుడు.

"మునీశ్వరా!" నెమ్మదిగా అన్నాడు బ్రాహ్మడు, "నేనే సూర్యుణ్ణి. ఇదిగో నీకు నమస్కరిస్తున్నాను. నావల్ల జరిగిన పొరపాటు క్షమించు. నీమనస్సు దయాపూర్ణమైంది. సర్వలోకాలూ నిన్ను దయామయుడని పొగుడుతున్నాయి. విని సంతోషంతో వచ్చా న్నేను. నీశరణు వేడుతున్నాను. రక్షించు, రక్షించు" అంటూ చేతులు జోడించాడు.

శాంతించాడు జమదగ్ని. ప్రీతిపూర్వకంగా సూర్యభగవానుణ్ణి గౌరవించాడు. సంతోషించాడు సూర్యుడు. మనసా సంకల్పించి గొడుగులూ, చెప్పులూ తెచ్చి జమదగ్ని ముందు పెట్టాడు.

"ఇంతకి ముందు ఇవి లేవు. గొడుగులవల్ల శరీరానికీ, చెప్పుల వల్ల కాళ్ళకీ నా వేడి తాకదు. అపూర్వమైన సృష్టి ఇవి. దయతలచి ఇవి మంచి బ్రాహ్మడికి దానంచేస్తే ఐహిక ఆముష్మిక సుఖాలు సిద్ధిస్తాయి దాతకి" అన్నాడు.

ఎంతో అంత సంతోషించాడు జమదగ్ని. సూర్యుణ్ణి సాగనంపి, భార్యతో ఆశ్రమానికి వచ్చేశాడు, గొడుగూ, చెప్పులూ పట్టుకుని. అవాళనించే జనులు సంతోషంగా గొడుగులూ, చెప్పులూ ఉపయో గిస్తూవచ్చారు. ఇదీ వీటి జన్మరహస్యం. నీకు వినిపించా న్నేను.

గొడుగూ, చెప్పులూ సూర్యుడి మనస్సులో పుట్టాయి. దివ్య మునులచేత లాలించబడ్డాయి. మంచివస్తువు లివి. దయకలిగి ఇవి బ్రాహ్మలకీ, యతులకీ, సాధువులకీ, వృద్ధులకీ, సజ్జనులకీ దానంచెయ్యి నువ్వు. ధర్మాలన్నిటిలోకీ మంచి సారమైన ధర్మ మిది. దీనివల్ల గోకులం మొదలైన పుణ్యాలోకాలు లభిస్తాయి. ఏమంటే గొడుగూ, చెప్పులూ దానంచేస్తే దేవతలు కూడా సమ్మానిస్తారని ఎంతోమంది పండితులు చెప్పడం మనం తరుచు వింటున్నాం.

శూద్రవర్ణ ధర్మాలు

ధర్మరాజు :

శూద్రుడు ఎలా నడుచుకుంటే ఇహపరసౌఖ్యాలు పొందగలుగుతాడు ?

భీష్ముడు :

లోకహితార్థం పరాశరమునీంద్రుడు తన శిష్యులకి ధర్మాలు ఉపదేశించాడు. అవి వింటే నువ్వు అడిగిన ప్రశ్నకి సమాధానం నీకే అవగతమవుతుంది. ఆలకించు.

లోకోత్తముడు పరాశరముని. సుశ్లోకుడు. కరుణామయుడు. శిష్యులకి ఇలా ఉపదేశించాడతడు :

“ఇంద్రియాలు గెలిచి, అంతశ్శత్రువులైన కామక్రోధాదులు జయించి, గర్వం వొదిలిపెట్టి, పై మూడువర్ణాలవారినీ భక్తిపూర్వకంగా శుశ్రూష చేసిన శూద్రుడు ఐహికసుఖా లనుభవిస్తాడు. అలా కాకండా వేదాలు చదివి, తపస్సు మొదలైనవి చేస్తే మాత్రం అతడు ఉభయలోకాలూ పోగొట్టుకుంటాడు. బ్రాహ్మలకి వేదాధ్యయనమూ, రాజులకి పరాక్రమమూ, వైశ్యులకి వాణిజ్యమూ, శూద్రులకి సేవావృత్తీ సిరిసంపదలు చేకూరుస్తాయి. శాస్త్రం చాటి చెప్పిన ధర్మమార్గం ఇది. బ్రాహ్మలూ మొదలైనవారు ఈసదాచారాలు నియమపూర్వకంగా నడిపితే ఇహపరాలు రెండింటిలోనూ ఔన్నత్యం పొందుతారు. ఇలా కాకండా నాలుగువర్ణాలలోనూ ఎవరైనా ఆత్మధర్మం వొదిలి పెడమార్గం తొక్కితేమాత్రం ఇక్కడా అక్కడా దుష్టగతులు తప్పవు.”

శౌచవిధులు

శౌచవిధులు శిష్యులకి బోధిస్తూ ఇంకా ఇలా చెప్పాడు పరాశరుడు :

"మలమూత్రాలు విసర్జించినప్పుడు రాత్రిళ్ళు దక్షిణంవేపూ, పగళ్ళు ఉత్తరంవేపూ మొహంచేసి కూచోవాలి. త్రిసంధ్యలలో (ఉదయం, మధ్యాహ్నం, సాయంకాలం) ఉత్తరంవేపే మొహంచేసి కూచోవాలి అపనికి.

"మలమూత్రాలు విసర్జించిన తరవాత, శౌచక్రియ పూర్తి కాందే మాట్లాడకూడదు. తొడలమీద కేవలం నీళ్ళు చిలకరించుకోడం కూడదు. మూడుసార్లు మట్టితో ఆసనశుద్ధి చేసుకోవాలి. గుదస్థలం నొచ్చినట్టు తోమితే రోగం పుడుతుంది. కసకగట్టిగా తోమకూడదు. వేపగంధాదులతో వాసనపోయినట్టు మాత్రం - నేను చెప్పినట్టు శౌచంచేసుకోవాలి.

"కట్టుబట్టమీద శౌచజలం పడకూడదు, దోషం. పడకండానే శౌచంచేసుకోడం మంచిది. ఎడమచెయ్యి ముమ్మారు మట్టితో శుద్ధి చేసుకోవాలి. కుడిచేత ఎడమ చేతిని కడిగి, అనంతరం ఏడుమార్లు మట్టితో రెండుచేతులూ కడుక్కోవాలి. కొద్దిమట్టి రాసి గుదస్థలం కడుక్కోవాలి. గుహ్యశుద్ధి తరవాత చేతులు బాగా కడుక్కోవాలి. తరవాత లేచి నిలబడి కాళ్ళు కడుక్కోవాలి.

"జనం చూస్తూవుండగా మలమూత్రాలు వర్జించకూడదు. దానికీ శౌచం చేసుకోడానికీ మరుగుప్రదేశం తప్పక అవసరం.

"ఆపదసమయాల్లో ఇదంతా కుదరదు కనక వాసన పోయినట్టు మాత్రం తగుమాత్రం మట్టితో శౌచం పూర్తిచేసుకోవచ్చు, క్రియ తప్పకండా.

"బుడగలులేని నీరు చేత్తో పుచ్చుకుని గుండెకి చేరినట్టు నిశ్శబ్దంగా ముమ్మారు తాగి, మొహం అడ్డంగా రెండుమార్లుతుడుచుకోవాలి. నీరు పాదాల మీదా, శిరస్సుమీదా ప్రోక్షించుకుని, పెదవులు ముట్టాలి. ముక్కుపుటాలూ, కళ్ళూ, చెవులూ, మూపులూ,

హృదయమూ, నాభిప్రదేశమూ, శిరసూ ముట్టాలి. చేతులు పాదాల మధ్యంగా ఉత్తరముఖంగానో, లేదా తూర్పుముఖంగానో చేసి ఆచమనం చెయ్యడం పెద్దల మతం.

"ముమ్మారు నీరు తాగడంవల్ల ఋగ్వేదమూ, యజుర్వేదమూ, సామవేదమూ – మూడువేదాలూ సంతోషిస్తాయి. ఓమారు మొహం అడ్డంగా తుడుచుకోడంవల్ల అథర్వవేదం హర్షిస్తుంది. రెండోమారు తుడుచుకోడంతో ధర్మశాస్త్రాలూ, ఇతిహాసాలూ, పురాణాలూ సంతోషిస్తాయి. పాదాలమీద నీరు ప్రోక్షించడంవల్ల పుండరీకాక్షుడు సంతోషిస్తాడు. నేత్రాలు ముట్టడంవల్ల సూర్యుడు సంతోషిస్తాడు. ఆచమనసంప్రయోగం ఇలాటిది. వస్త్రమూ, యజ్ఞోపవీతమూ ధరించినప్పుడు అన్నపానతంత్రాలు ముందే ముగించి, అనంతరం ఇది ఆచరించాలి.

మొహం శుద్ధిచేసుకున్నప్పుడు భక్ష్యభోజ్యాల పిసర్లు పళ్ళ సందుల్లో వుండిపోయి, తరవాత పైకివస్తే వెంటనే ఆచమనం చేసుకోవాలి.

"శౌచవిధి సమస్తవర్ణాలవారికీ సామాన్యధర్మం. అయితే శూద్రుడికి పెదవులు ఓమారు ప్రోక్షించుకోడమూ, దాన్ని చేత్తో ఓమారు అడ్డంగా తుడుచుకోడమూ మాత్రమే ఆచమనం.

"శూద్రుడు తాను శుచిత్వం మరచిపోకూడదు. నియమంతో మంచిబ్రాహ్మల శుశ్రూష చెయ్యాలి.

"జపమే యజ్ఞం బ్రాహ్మడికి. అధ్యయనమే అతడి జీవనం. తపస్సే అతడి శోభ.

"ప్రారంభమే యజ్ఞం క్షత్రియుడికి. దండనమే అతడి జీవనం. పాలనమే అతడికి శోభ.

"హవ్యమే యజ్ఞం వైశ్యుడికి. విక్రయమే అతడి జీవనం. ఆతిథ్యమే అతడికి శోభ.

"పరిచర్యే శూద్రుడికి యజ్ఞం. శుశ్రూషే అతడి జీవనం. దక్షత్వమే అతడికి శోభ.

"తన పైవర్ణాల మూడు వర్ణాలమీదా భక్తి కలిగి మసులుకోడమూ, వారిని నిత్యమూ సేవించడమూ శూద్రుల కర్తవ్యధర్మం.

"అన్ని ఆశ్రమాలవారిలోనూ యతిఆశ్రమం పూనినవాడే ఉత్కృష్టుడు. యతిమార్గం అవలంబించినా, శక్తికలిగినవారు శ్రుతి స్మృతులు అనుసరించి నడుచుకోడమే మేలు.

"ప్రియవాదిత్వమూ, శాంతీ, దాంతీ, శీలమూ కలిగి, సోమరితనం లేకండా వుండి, 'నాకు ఇది కావాలి. దీనివల్ల దుస్తరమైన, ఘోరమైన, సంసారసముద్రం దాటిపోతాను' అని భిక్షుకజనానికి తగిన పనులు చేస్తూ, అడుగు లొత్తుతూ, కావలిసింది అడుగుతూ, నమ్రతగా వుండి, ధర్మంగా ఉపార్జించిన ధనంతో తృప్తిపడుతూ దేహరక్షణ నడిపి, పగలనక రేలనక పరిచర్యలు చేసిన శూద్రుడు ఇహాపరసుఖాలు అనుభవిస్తాడు.

"యతుల్ని గౌరవించి, వారిని పూజించడంతప్ప శూద్రుడికి దానాలవల్లా, ఉపవాసాలవల్లా ఉత్తమగతి దొరకదు.

"దారితప్పి తూగాడుతూ వచ్చే యతిని చూసి, మనసా చారించి, ఎదురువెళ్ళి, అతడి దప్పిక తీర్చి, తగిన సహాయంచెయ్యడం శూద్రుల ధర్మవిధి అని వేదాలు చెపుతున్నాయి.

"యతి జబ్బుపడితే అతడికి మందూ మాకూ ఇవ్వడమూ, పథ్యమైన మంచి భోజనం ఏర్పరచడమూ, అసహ్యించుకోకండా అతడి మలమూత్రాలు శుభ్రపరచడమూ శూద్రులకి సద్గతికలిగిస్తాయి.

ఏవిధంగా చెయ్యగలిగితే ఆవిధంగా యతిభావంలోని దుఃఖం పోయినట్టు ఆదరపూర్వకంగా సేవచేసిన శూద్రుడికి సద్గతి లభిస్తుంది."

సర్వవర్ణ సామాన్య ధర్మాలు

శూద్రవర్ణధర్మాలు అలా వివరించి, సర్వవర్ణసామాన్య ధర్మాలు శిష్యులకి ఉపదేశించాడు పరాశరమునీంద్రుడు.

"పరుల ధనాలకు ఆసపడకూడదు. ఇతర్లని తనలాగే చూసుకోవాలి. అన్ని వస్తువులూ మెరుపుల్లా పుట్టి మాసిపోతాయనీ, బుడగల్లా పుట్టి చిదిగిపోతాయనీ తెలుసుకోవాలి. దేనిమీదా ఆసక్తి పెట్టుకోకూడదు. భూతదయకలిగి నడుచుకోవాలి. అలా అయితేనే మంచి కూడా వెంటనమస్తుంది. చేసిందల్లా మేలే చెయ్యడం మంచిది. పొరపాటున ఏదైనా కీడు జరిగిపోతే వెంటనే దానికి ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకోవాలి.

"ఎముకలులేని జంతువుల్ని (చీమలూ, దోమలూ, ఈగలూ మొదలైనవాటిని) చంపితే ఆపాపం మూడు స్నానాలూ, పన్నెండు ప్రాణాయామాలూ, ఒక్క ఉపవాసమూ ఆదరపూర్వకంగా చేస్తే పోతుంది.

"ఎముకలున్న అల్పజంతువుల్ని చంపినపాపం మీదచెప్పిన ప్రాయశ్చిత్తం రెండింతలు చేస్తేపోతుంది. సాధువులైన జంతువుల్ని చంపిన పాపానికి అదేప్రాయశ్చిత్తం నాలుగు రెట్లు జరపాలి. నరహత్య చేస్తే ఎనిమిదిరెట్లు ఆ ప్రాయశ్చిత్తంచేయాలి.

"ఏనుగులూ, గుర్రాలూ అల్పనరులతో సమానం. మనిషిని చంపినపాపం ఎన్నో సంవత్సరాలు బిచ్చమెత్తడం మొదలైన సుకృతాల మూలంగా కాని, స్వల్పప్రాయశ్చిత్తాలతో వొదలదు.

"కల్లుతాగడం, గురువుభార్యతో సంగమంచెయ్యడంవంటి మహాపాపాలు ప్రాణంపోయినదాకా చెయ్యవలసిన ప్రాయశ్చిత్తాల వల్లకాని పోవు. ఈపాపాలు గోదానమూ, భూదానమూ చేసినా వొదలవంటారు పెద్దలు.

"ఇవన్నీ తెలుసుకుని, పరలోకసౌఖ్యం మనసులో పెట్టుకుని సర్వప్రాణులమీదా దయకలిగి నడుచుకున్నవాడికి మేలే కాని కీడు రాదు.

"ఈసదాచారం అనుసరించి శూద్రుడైనా సరే, శ్రమవృత్తి వల్ల అక్షయమైన పరమపదం చేరుకుంటాడు. మరోనియమం పాటించ నక్కరలే దతడు."

అరిష్టాలు

అలా సర్వజాతిధర్మాలు చెప్పాక, శిష్యులమీద అనురాగం కలిగి, అరిష్టాలు కూడా ఇలా ఎరిగించాడు పరాశరముని.

"దక్షిణంవేపు వుండే హిరణ్మయపురుషుణ్ణి ఉత్తరంవేపు చూసిన మనిషికి మూడేళ్ళలో చావు వస్తుంది.

"సూర్యమండలం కాంతిహీనంగా కనపడిన మనిషికి రెండే ళ్ళలో చావు వస్తుంది.

"వెన్నెలలోని తన నీడలో రంధ్రం చూసిన మనిషికి ఒక్క ఏడాదిలో చావు వస్తుంది.

"ఆనీడ తలలేకుండా అవుపడితే ఆరుమాసాలలో చావు వస్తుంది.

"చేతులతో చెవులు మూసుకున్నప్పుడు మోత వినపడక పోతే నెలదినాల్లో చావు వస్తుంది.

"ముక్కూ, చెవులూ పట్టుకదిలి దిగజారినా, పళ్ళూ, కళ్ళూ వికారంగా రంగుమారినా అవాళే చావు వస్తుంది.

"ఈఅరిష్టాలు ఏవి కనపడినా కలతపడకూడదు. తృష్ణతో నిండిన సంసారంమీద ఆసక్తి వొదిలిపెట్టాలి. హృదయం ఏకాగ్రం చేసుకోవాలి. మునీంద్రులు నిర్దేశించిన నిర్మలమైన ధ్యానకర్మలో మగ్నంకావాలి. అలా అయితే కాలయముడి అనుగ్రహం పొందు

తాడు మనిషి. అలాకాక తెలివితక్కువగా కాలంచేస్తే వైశ్యకులంలోనూ, క్షత్రియకులంలోనూ, బ్రాహ్మణకులంలోనూ ఆయావిధానాలకు తగిన ఐశ్వర్యమూ, జ్ఞానమూ కల వంశాలలో వరుసగా పుట్టి, ఆయాకర్మలమీద ఆసక్తి కలిగి, 'నియమనిరూఢి కలవాడియను' అన్నట్టు సుకృతాలుచేసి, ఇహాపరసౌఖ్యాలు అనుభవిస్తాడు. ఇలా ఇహాపరాలకి రాకపోకలు సాగిస్తూ, బ్రహ్మాది పుణ్యలోకాలు పొంది, అన్నీ తెలుసుకుని, అప్పుడు 'ఇవి ఏవీ శాశ్వతాలు కావు. ఇవన్నీ చావుపుట్టుకలు కలవి. సంసారదుఃఖంతో కూడినవి. మీసాలమీద తేనెబొట్లుమల్లే అల్పసుఖప్రదమైనవి. వీటికోసం ఇంత లోలత్వం ఎందుకూ ?' అని భావిస్తాడు. మళ్ళీ పుట్టుక లేకండా చేసేదీ, అధికమైందీ, అచలమైందీఅయిన ధర్మం కోరుకుంటాడు. చెయ్యని కర్మఫలం పొందడం కాని, చేసినకర్మఫలం అనుభవించకపోడం కాని ఎవ్వరికీ సాధ్యం కాదు. ఇది ధ్రువమైన మాట. కనక చేసుకున్న కర్మవిశేషంవల్ల దేవేంద్రుడూ మొదలైన మహనీయుల సహవాసంతో వర్తించి, పుణ్యఫలం అయిపోయాక, జ్ఞానవంతులైనవారి వంశంలోపుడతాడు మనిషి. బ్రహ్మసంస్కారాలన్నీ పొంది, అతిథుల్నీ దేవతల్నీ పితృదేవతల్నీ సంతృప్తిపరిచి, ఆలుబిడ్డల భవబంధాలు నిరసించి, యతిధర్మం ఆచరించి, ఇల్లు వొదిలి, గురుశుశ్రూష చేసి, సాంఖ్య, యోగశాస్త్ర రహస్యయోగాలు తెలుసుకుని, పుణ్యారణ్యాలలోనూ, శూన్యగృహాలలోనూ, దేవతాగృహాలలోనూ, గుహాలలోనూ నివసిస్తూ, బిచ్చమెత్తుకు తింటూ, ఒక్కచోటనే అలవాటుపడక, కావాలి అక్కరలేదు అన్నమాట మానుకుని, ద్వంద్వాలూ, మమతా, అహంకారమూ వొదులుకుని, నిత్యతృప్తాత్ముడయి, వెళ్ళేదిక్కు వొకటని నిర్దేశంలేకండా తిరుగుతూవుండి, అరముగ్గినపండు తొడిమనించి జారినట్టు గుణాలు వొదిలిపెట్టి, పరిశుద్ధభావంతో చివరికి అక్షయమూ, అచలమూ అయిన పరమపదం చేరుతాడు."

ఇలా భిక్షకుడు గూడు విడిచిన పక్షిలాగ మాయ విడిచిపెట్టి, అభేద్యమూ, అక్షరమూ అనే తత్వం సాక్షాత్కరించుకుని శాశ్వత మైన పరమపదం చేరుకుంటాడు. ఆమహానుభావుడు తాను సంసార సముద్రం దాటిపోడంతో సాగకోడు. తన ఆశ్రితుల్ని కూడా దాటిస్తాడు. కనక శూద్రుడు భిక్షకుణ్ణి ఆశ్రయించి, ప్రియంగా అతణ్ణి సేవిస్తే, ప్రసిద్ధుడైన ఆభిక్షకుడి కృపారసం సేవించగలుగుతాడు; అతడి సాంగత్యంవల్ల పాపాలు పోగొట్టుకుంటాడు: చిరకాలం మెల్లి మెల్లిగా ప్రయత్నించి, నుయ్యితవ్వి నీరుసంపాదించినట్టు చివరికి శుభ ప్రదమైన తత్వసాక్షాత్కారం పొందుతాడు; తప్పదు.

సర్వజనులకీ పరమపదంమీద అభిలాషవుండడం సహజమే. అయితే అది శూద్రులకిమాత్రం మరోవిధంగా ఫలించదు, భిక్షుక సేవవల్ల తప్ప. కనక భిక్షుకసేవ శూద్రులకి పరమకర్తవ్యం.

ఏవర్ణంవారైనా సరే, ఇంద్రియనిగ్రహం అవసరం. ఇంద్రి యాలు అదుపులోకి తెచ్చుకుని, దేనిమీదా ఆసపడకండా వుంటే, అదిగో అప్పుడూ సాధువులు వెదికే సత్పథం ఎదురవుతుంది.

పరమధర్మం ఇది. ఈధర్మం పట్టి పాపయోనులయిన స్త్రీలూ, కోమట్లూ, శూద్రులూ కూడా సుగతి పొందుతారంటే, ఇక సజ్జను లయిన బ్రాహ్మణులూ, క్షత్రియులూ పొందడంలో వింత ఏముంది!

పాపం క్షీణించనివారికి జ్ఞానం కలగదు. సద్గురువు ఉపదేశించిన పనులు చెయ్యడంవల్ల పాపాలు పోతాయి. అదిగో అప్పుడే నిర్మల మైన జ్ఞానం కలుగుతుంది. జ్ఞానోదయంవల్ల గర్వం కలగకండా చూసు కోవాలి. గర్వం కలిగిందో గురుపూజ క్షీణిస్తుంది. దాంతో జ్ఞాన సంపద నశిస్తుంది. అంతతో పోక కీడుకూడా సమకూడుతుంది. పరమ జ్ఞానానికి ఫలం ఉపశాంతి అని తెలుసుకోవాలి. జ్ఞానం ఎంత అధిక

మయితే శాంతం అంత అధికం అలవరుచుకోవాలి. అలా శాంతంతో గురువుని సేవించినవాడే మేలు పొందుతాడు. ధైర్యంతో కడుపూ (ఆకలి) శిశ్నమూ (స్త్రీవాంఛ) రక్షించుకోవాలి. పటుత్వమైన చూపుతో కాళ్ళూ చేతులూ రక్షించుకోవాలి. మనస్సుతో ఇంద్రియాలు రక్షించుకోవాలి. బుద్ధితో మనస్సు రక్షించుకోలి. అప్పుడు జ్ఞానం రేకెత్తుతుంది. జ్ఞానంతో హృదయం వికసిస్తుంది. పొగపోయిన నిప్పులా ప్రకాశించి దేవుణ్ణిచూస్తే ఉపాయం పట్టువడుతుంది. యోగయుక్తుడు కాకండా మహేశ్వరుణ్ణి చూడడం ఎలా జతపడుతుంది? యోగంతో పరిపక్వమైన ఆత్మకలవాడికి సద్భక్తి పట్టువడుతుంది. అలాటియోగం సాధించగలిగినవాడు పదహారు వికృతులూ, ఏడు ప్రకృతులూ, వొక మూల ప్రకృతీ మహాశ్శక్తితో పరిశీలిస్తాడు. వికృతీ, ప్రకృతీ కాని ప్రభువుని దర్శిస్తాడు. *

ఇది సాంఖ్యం. దీనిని మనస్సుకి పట్టించుకుంటూ, అప్రమత్తుడయి, వినయంతో గురువుని సేవిస్తే, అతడి అనుగ్రహంవల్ల పరమపదం కరతలామలకం అవుతుంది.

భిక్షుభావం పొంది, ఈశిక్షతో నడుచుకునే అర్హత బ్రాహ్మలకీ, క్షత్రియులకీ, వైశ్యులకీ మాత్రమే వుంది. శూద్రులకి లేదు. భిక్షువు సాంగత్యం తప్ప, భిక్షుధర్మం అవలంబించరాదు శూద్రుడు. భిక్షుసంసర్గమే అతడికి అవలంబం. అదే అతడికి అనులపథం. ఎప్పుడూ మేరువుదగ్గిరే వుండడంవల్ల కాకిబంగారం బంగారంలా మెరిసినట్టు, పరమజ్ఞానులదగ్గిర మసులుకుంటే అజ్ఞానికూడా జ్ఞాని అవుతాడు.

"ధర్మరాజా! నాలుగువర్ణాలవారికీ అనువైనట్టు పరాశరమునీంద్రుడు సెలవిచ్చిన గురుశుశ్రూష వివరించి చెప్పాన్నేను.

---

* చూ. శాంతిపర్వం 2604, 2605 పు.

దేవతలు నమస్కరించదగినవారు

ధర్మరాజు :

దేవతలుకూడా నమస్కరించదగిన మనుషులు వున్నారని విన్నాను. ఎలాంటి మనుషుల్ని దేవతలు నమస్కరిస్తారు ?

భీష్ముడు :

ఇలాగే వోమారు ఇంద్రసారథి మాతలి దేవేంద్రుణ్ణి అడిగాడు. మాతలి ప్రశ్నకి దేవేంద్రుడు ఇలా బదులు చెప్పాడు :

" ధర్మమూ అర్థమూ కామమూ - ఈమూడూ ధర్మం తప్పకండా నియమంతో పాలించినవారూ, విద్యకలిగీ ధనంకలిగీ ఐశ్వర్యం కలిగీ కూడా గర్వంలేనివారూ, ఇంద్రియాలుజయించినవారూ, ధర్మసమ్మతంగా కట్టుకున్న తమ భార్యలతోమాత్రం తృప్తిపడిన వారూ, గాఢమైన తపోధనం గడించినవారూ, సత్యవ్రతులైనవారూ, పరమపవిత్రులైనవారూ, బహుకార్యపరతలేని గూఢధర్మపరులూ, సన్యాసకోవిదులైనవారూ — ఈమనుషులు నేను నమస్కరించ దగినవారు. "

చెరువు తవ్విస్తే ఏమిటిఫలం ?

ధర్మరాజు :

చెరువుతవ్వించిన ధర్మానికి ఏమిటిఫలం ?

భీష్ముడు :

మంచిప్రశ్న వేశావు. నీప్రశ్నవిని సంతోషం కలిగింది. చెపుతాను, సావధానంగా విను. దేవతలకూ, నరులకూ, తిర్యగ్జంతువులకూ, స్థావరప్రాణులకూ ఆశ్రయం చెరువు. అంతేకాదు, ఆవులు అందులో నీరు తాగుతాయి. చెరువు తవ్వించినవారి ముందువెనకల కులంవారికి పుణ్యలోకాలు లభించినట్టు చేస్తాయవి.

చెరువు తవ్వించడంవల్ల కర్తకి ఈలోకంలో సిరిసంపదలూ, అఖండమైనకీర్తి లభిస్తాయి. వానాకాలమూ, చలికాలమూ, ఎండా కాలమూ చెరువుల్లో నీళ్ళుంటే — అగ్నిహోత్రాలూ, యజ్ఞాలూ, అశ్వమేధాలూ చేస్తే ఎంతఫలం కలుగుతుందో అంతఫలం కలుగుతుంది కర్తకి. చెరువుగట్టుమీద మంచిమంచి చెట్లువేస్తే సద్గతి కలుగుతుంది. అందువల్లకర్త పిట్టలూ మొదలైన ఎన్నోప్రాణులకి వసతి కలిగించినవాడవుతాడు. కనక లెక్కలేనన్ని సౌఖ్యాలు పొందుతాడు ఇహంలో.

చెరువులు తవ్విస్తే పితృదేవతలు ఆనందిస్తారు. వారికి ఊర్ధ్వలోకాలు లభిస్తాయి. కనక తమ సంతానం చెరువులు తవ్వించాలని కోరుకుంటూ వుంటారు వారు.

చెరువుగట్టుమీది చెట్లు తమ నీడలతో అతిథుల్ని ఆనందపరుస్తాయి. పువ్వులతో దేవతల్ని సంతోషపెడతాయి. పళ్ళతో పితృదేవతల్ని తృప్తిపరుస్తాయి. అంచేత చెట్లు నాటడం గొప్ప ధర్మం.

గృహస్థధర్మం

ధర్మరాజు :

గృహస్థధర్మం సాకల్యంగా వినాలనుంది. అనుగ్రహించు.

భీష్ముడు :

నాయనా, నువ్వు అడిగిన ప్రతిప్రశ్నా ఉత్సాహంకలిగిస్తోందోయి నాకు. భూ విష్ణుసంవాదం అని వొక ఇతిహాసముంది. అది నువ్వు అడిగినదానికి సరైన సమాధానంగా వుంటుంది. వివరిస్తాను, విను.

ఇప్పుడు నువ్వు నన్ను అడిగినట్టే వోమాటు విష్ణుమూర్తి భూదేవిని లాలిస్తూ అడిగాడు. ఆమహానుభావురాలు భూదేవి సంతోషించి, విష్ణుదేవుడితో ఇలా చెప్పింది :

" దేవా! గృహస్థు అగ్నిపరిచర్య పూర్తిచేసి, భక్తిపూర్వకంగా బలివిధానం నెరవేర్చాలి. అలా నెరవేరిస్తే అందరు దేవతలూ ఆనందిస్తారు.

" అన్నంతోనో, పాలతోనో, పళ్ళతోనో, కందమూలాలతోనో, లేదా నీటితోనో నిత్యమూ ప్రీతిపూర్వకంగా పితృకృత్యం నెరవేర్చాలి. వైశ్వదేవం అవశ్యం నిర్వహించాలి. ఇది అయిన అనంతరం శక్తికి తగినట్లు దానం చెయ్యాలి. భిక్షుచర్య చేసే బ్రాహ్మల కోసం కనిపెట్టివుండి భిక్ష పెట్టాలి. భిక్షపెట్టడంలో ఆలస్యం చెయ్యకూడదు. ఆసమయానికి భిక్షకులు లేకపోతేమాత్రం ముందు అగ్నిముఖంలో అయినా భిక్షం వెయ్యాలి. స్నేహితుల్నీ, బంధువుల్నీ, గురువుల్నీ భోజనంతో తృప్తిపరిచి బలివిధి నెరవేర్చాలి.

" బలులు రెండు రకాలు. ఆ రెంటిలో ధర్మాధర్మాధిపతి వన రక్షోజనాది విషయమైన శ్రౌతబలి నేను మొదట నిర్దేశించింది. ఇప్పుడు చెప్పింది పశు పక్షి చండాల ప్రభృతి గోచరమైన స్మార్తబలి.

ఇది గృహస్థధర్మం. ఈవిధంగా చేసి, తరవాత భోజనం చెయ్యాలి గృహస్థు. ఇలా చేసినవాడు ఇహపర సౌఖ్యాలు హాయిగా అనుభవిస్తాడు. "

భూదేవి చెప్పిన గృహస్థధర్మం విని విష్ణుదేవుడు శ్రీకృష్ణుడు ఆవిధంగా నడుచుకున్నాడు. ధర్మరాజా! ధర్మం అంటే ఎంతో శ్రద్ధ నీకు. నువ్వుకూడా భూదేవి చెప్పిన గృహస్థధర్మం పాలించు. ఈవిధమైన గృహస్థధర్మంవల్ల అన్ని పాపాలూ పోతాయి. అభ్యుదయం లభిస్తుంది. ఆనందం కలుగుతుంది. పుణ్యమూ, యశస్సూ సిద్ధిస్తాయి. ఊర్ధ్వలోకాలు ప్రాప్తిస్తాయి.

నాలుగో ఆశ్వాసం

పుష్ప ధూప దీప నైవేద్యాల ఫలం

వైశంపాయనుడు జనమేజయుడితో ఇంకా భారతకథ ఇలా చెప్పాడు :

అలా గృహస్థధర్మాలు తనకి ఎరిగించిన తాతగారికి నమస్కరించాడు మనవడు ధర్మరాజు. భక్తివినయాలతో మళ్ళీ అడిగాడు.

"మహాత్మా ! పువ్వులూ, ధూపమూ, దీపమూ, నైవేద్యమూ ఉత్తమమైన పూజాసాధనా లంటారు. వాటితో దేవతలు పూజచేస్తారు. ఏమిటి వీటిలో వున్న విశేషం ?"

భీష్ముడు :

ఈవిషయం శుక్రాచార్యుడు బలిచక్రవర్తికి చెప్పాడు పూర్వం. బలి మనువుకి చెప్పాడు. మనువు మునీశ్వరుడయిన సువర్ణుడికి చెప్పాడు. సువర్ణుడు నారదమునికి చెప్పాడు. పరమమునీంద్రుడు నారదుడు నాకు చెప్పాడు. అది నేను నీకు చెప్తున్నాను, ఆలకించు.

ఓషధులు అమృతంతో సమానమైనవి. ఉత్తమమైనవి. ఓషధులలో పువ్వులు మేలైనవి. పువ్వులతో దేవతలను పూజించిన మనుష్యులకి మంచిమనస్సు కలుగుతుంది. అంచేతే పువ్వులకి సుమనములు అని పేరు వచ్చింది. సుమనాలతో పూజచేసే నరుల కోరికలు సుమనస్కతతో (మంచిమనస్సుతో) తీరుస్తారు దేవతలు. అందుకనే దేవతలు సుమనస్కులని పేరుపడ్డారు.

వాసనకలిగిన పువ్వులూ, తెల్లటి పువ్వులూ, ముళ్ళులేని చెట్ల పువ్వులూ పూజకి ప్రీతితో స్వీకరిస్తారు దేవతలు. పద్మాలూ, జాజులూ, తులసీదళాలూ అంటే ఎంతో సంతోషం వారికి. యక్షులూ

మొదలైనవారికి నీటిపువ్వులంటే ఇష్టం. అథర్వమంత్రప్రయోగంతో పగవారిమీద అభిచారయోగానికి — మారణక్రియాయోగానికి ఎర్రటి పువ్వులూ, ముళ్ళచెట్టు పువ్వులూ, చేదువాసనవేసే పువ్వులూ ప్రయోగిస్తారు. భూతాలకీ రక్షోగణాలకీ తీక్ష్ణమైనవాసనగల పువ్వులు తృప్తి కలిగిస్తాయి. కమ్మని పరిమళమూ, మంచి కాంతీ కలిగిన పువ్వులంటే మనుషులు ముచ్చటపడతారు.

అయితే పెళ్ళిళ్ళకీ, శాంతిక పౌష్టిక క్రియలకీ, ఆడాళ్ళని రంజింపచేసే పనులకీ మాత్రం దేవాలయాల్లోనూ, స్మశానాల్లోనూ పూసిన పువ్వులు వినియోగించకూడదు.

పువ్వుల పరిమళంతో దేవతలు సంతోషిస్తారు. వాటిని చూడడంతో యక్షులు సంతోషిస్తారు. వాటిని ఉపయోగించడంతో నాగులు సంతోషిస్తారు. ఈమూడు పనులవల్లా మనుషులు సంతోషిస్తారు. మంచిపువ్వుల పూజలతో దేవతలు తృప్తిపడతారు. వెంటవెంటనే మనుషుల కోరికలు సఫలం చేస్తారు.

అంకుడుచెట్టుజిగురు ధూపం దేవతలందరికీ శ్రేష్ఠమైంది. అంతకంటే గుగ్గిలం మంచిది. సుగంధధూపం గంధర్వులకీ, యక్షులకీ, నాగులకీ ఎంతో ఇష్టం.

ధూపదానాలన్నిటిలోకీ కర్పూరధూపదానం గొప్పది. కమ్మని ధూపం దేవతలకి ప్రియం. కటువైన ధూపం యక్షులకి ప్రియం. తీక్ష్ణగంధం కల ధూపం రాక్షసులకి ప్రియం.

తగిన మంచిధూపం దేవతలకి సమర్పిస్తే పుష్టీ, ఆయువూ కలుగుతుంది కర్తకి. యక్షులూ, గంధర్వులూ, నాగులూ, రాక్షసులూ కూడా ధూపంతో తృప్తిపడి కోరికలు సఫలం చేస్తారు.

శ్రీచందనమూ అగరూ మొదలైన సుగంధద్రవ్యాలూ, సాంబ్రాణి మొదలైన ధూపాలూ మనుషుల మనస్సులకి ఎంతో హాయి కలిగిస్తాయి.

దేవతార్చన సమయాల్లో దీపం వెలిగించడంవల్ల తామస ప్రకృతికల భూతాలూ, రాక్షసులూ మొదలైన కుత్సితజాతులన్నీ అణగారిపోతాయి. అంచేత దీపదానం అధిక ఫలప్రదమైంది.

దీపం సమర్పించడమే ఆలోకదానం. మంచి దీపదానంవల్ల కర్తభావంలో ధర్మం ప్రకాశిస్తుంది.

దీపంలో నేయి చాలకపోడమూ, వత్తి నికృష్టం కావడమూ, సమర్పించిన తరవాత పెంచడమూ దీపదానంలో కూడని పనులు. ప్రదీప్తవస్తువు దృఢదీప్తికంగా వుండాలికదా మరి?

ఇతరులు సమర్పించిన దీపం అపహరించడం పరమపాతక హేతువు.

రాజబాటలలోనూ, సభలలోనూ, గుడిమీదా, కొండమీదా దీపం పెడితే సిరిసంపదలు కలుగుతాయి.

దీపానికి ఆవునేయి ఉత్తమం. గేదెనేయీ, మేకనేయీ, మంచి నూనె మధ్యమం. కొవ్వూ, ఎముకలరసమూ, మాంసరసమూ అధమం; నింద్యం.

దీపదానంవల్ల దేవతలు పూజించదగిన సౌఖ్యాలు లభిస్తాయి దాతకి.

దేవతలకి ముందు ఉపాహారమిచ్చి తరవాత భోజనం చెయ్యాలి మనిషి. అలా చెయ్యని బుద్ధిహీనుడు రాక్షసుడవుతాడు. కనక తన ఇంట కలిగిన అన్నం ముందు దేవతలకి నివేదించాలి. నమస్కార పూర్వకంగా నియమసహితంగా సమర్పణచేసి, కృతకృత్యుడు కావాలి.

బలివిధానాల్లో పూజకుడు శక్తిసంపన్నుడయి సమర్పించిన తెలకపిండీ, పెరుగూ, పాలూ, ధూపాలూ, పువ్వులూ, పరిమళ పదార్థాలూ దేవతలకి ప్రియం కలిగిస్తాయి.

యథావిధిగా ఉపహారం సమర్పించిన గృహస్థుణ్ణి గృహ

దేవతలు శుభాలు కలిగిస్తారు. అలా చెయ్యనివాళ్లని ఎంతో విఫలుల్ని చేసి వొదిలి పెడతారు.

రక్తమూ, మాంసమూ కలిపిన అన్నంముద్దలూ, నెత్తురు కలిపిన పేలాలూ, కల్లూ బలిగా సమర్పిస్తే నాగులూ యక్షులూ రాక్షసులూ మొదలైన భూతాలు శుభంకలిగిస్తాయి. సౌమ్యఫలానికి సౌమ్యబలీ, క్రూరఫలానికి క్రూరబలీ అవసరం.

సౌమ్యమైన బలులు సమర్పించినవాడు కులశ్రేష్ఠుడవుతాడు; బలవంతుడవుతాడు; పగవాళ్ళని నిగ్రహించగల శక్తిమంతుడవుతాడు; తత్వనిష్ఠుడున్నూ అవుతాడు.

ధర్మరాజు :

పుష్ప, ధూప, బలిప్రదానాల విశేషాలు ఇంకా వినాల నుంది. వివరించు.

భీష్ముడు :

నహుషుడి వృత్తాంతంలో నువ్వు అడిగిందంతా వ్యక్తమవుతుంది. వివరిస్తాను, విను.

నహుషుడు చక్రవర్తి అయి భూమి ఏలుతూవుండేవాడు. రవంతా రాజసం లేకండా, సత్వనిష్ఠతో పువ్వులూ, ధూప, దీప, నైవేద్యాలూ దేవతలకి సమర్పిస్తూ వుండేవాడు. వీటితో పితరులకి ప్రీతికలిగిస్తూవుండేవాడు. భూతాలకీ, యక్షులకీ, నాగులకీ, రాక్షసులకీ తర్పణచేసి, ఎవళ్ళకి తగినట్టు వాళ్ళని సంతోషపరిచేవాడు. నిత్యమూ నిష్ఠాపూర్వకంగా ఇలా చేస్తూ, దాని ఫలితంగా దివ్యమైన తేజస్సు పొందాడతడు. దేవేంద్రపదవి సంపాదించాడు. దేవతల చేతా, మునీశ్వర్లచేతా పూజలు అందుకున్నాడు. అంత వైభవం కలిగినా పువ్వులూ, ధూపమూ, దీపమూ, నైవేద్యమూ దేవతలకి సమర్పించడం మాత్రం మరిచిపోలేదు నహుషమహారాజు. దేవతల్ని

మొదటిలాగే చక్కగా పువ్వులూ, ధూపాలూ, దీపాలూ, నైవేద్యాలూ సమర్పిస్తూ, వారిని సంతృప్తిపరుస్తూ, వుండేవాడు. అందువల్ల అతను మహానుభావత్వం అంతకంతకీ అధికమవుతూ వుండేది. ఇంకా వెయ్యి చెప్పడ మెందుకూ, అంచేత మహామునీశ్వర్ల వాహనమే లభించింది ఆమహానుభావుడికి. అదిగో అలా ఏమహారాజుకీ లేని విశేషం కలగడంతోనే గర్వం అంకురించిందతడికి. దాంతో దుర్వర్తన పరుడయాడతడు. దానిఫలితంగా అజగరుడై పోయాడు. అయినా పూర్వం తాను చేసిన పుష్ప, ధూప, దీప, నైవేద్యాల దానంతో కలిగిన పుణ్యవిశేషాల ప్రభావంవల్ల ఆమహారాజుని శపించిన మునీశ్వరుడు అనుగ్రహించాడు. శాపాంతం నిర్దేశించాడు. ఆఫలవిశేషం వల్లే పాపరహితుడివయిన నువ్వు ఆపుణ్యకార్యానికి పూనుకున్నావు.

ధర్మరాజా! స్వంతఇంటికి వెళ్ళినట్టు బ్రహ్మసభకి వెళ్ళాడు నహుషుడు. అంతగొప్ప అతనికి విశిష్టమయిన ధూప దీపాదుల దానంవల్లే కలిగింది.

విన్నావు కదూ, దీపదానంవల్ల కర్తకి దివ్యజ్ఞానం కలుగుతుంది. ఊర్ధ్వలోకాలు లభిస్తాయి. కనక దీపదానం ఉత్తమమైంది.

ఎన్నినిమిషాలు దేవతసన్నిధిని దీపం వెలిగిస్తే అన్ని దివ్య సంవత్సరాలు దేవలోకంలో సుఖపడతాడు కర్త.

బ్రాహ్మణధనం అపహరిస్తే? —

ధర్మరాజు :

బ్రాహ్మణధనం అపహరించినవాడికి ఏంగతి పడుతుంది?

భీష్ముడు :

లోకంలో ఎన్నో పాపా లున్నాయి. అన్ని పాపాల్లోకీ బ్రాహ్మణధనం అపహరించిన పాపం గొప్పదంటారు. బ్రాహ్మణ ధనం

అపహరిస్తే కులనాశనం తప్పదు. దానివల్ల తరవాతజన్మలో చండాలత్వం సిద్ధిస్తుంది. ఈవిషయంలో వొక ఇతిహాసం వినిపిస్తాను, విను.

క్షత్రబంధువు అని వొక రాజు వుండేవాడు. ఓమారు వో మాలవాణ్ణి చూశా డతడు. బ్రాహ్మలుండే చోటునుంచి గాలిలో ఎగిరివచ్చిన ధూళికణం తనమీద పడుతుందేమో అని తప్పుకుంటూ ఎంతో దుఃఖంతో తిరుగుతున్నా డతడు.

“ పిసరంత ధూళికోసం ఇంత భయపడుతున్నావేమో ? ” అని మాలని అడిగాడు రాజు.

“ ఏం చెప్పేది మహారాజా! ” అంటూ అందుకున్నాడు మాల, “ వెనకజన్మలో నేను వో బ్రాహ్మణకుమారుణ్ణి. మునులు కూడ ఔరా అన్నట్టు బ్రహ్మచర్యవ్రతం నిష్ఠతో పాలించా న్నేను. ఓనాడు బిచ్చమెత్తి తెచ్చుకున్న అన్నం తినడంకోసం పుణ్యానదీతీరానికి వెళ్ళాను. తిండికి కూచున్నాను. ఇంతలో గాలికి రేగి బ్రాహ్మలున్న క్షేత్రంనుంచి ధూళి ఎగిరి వచ్చి నాచేతి అన్నంముద్దనిండా పడింది. ఏం చెయ్యనూ, ఆ ధూళితోనే ఆ ముద్ద మింగాను. అదిగో ఆపాపఫలం కట్టికుడిపింది నాకు. బ్రాహ్మల ధనం ఆధనాళి మింగడం వల్ల ఈజన్మలో ఈచండాలజన్మ ప్రాప్తమయింది.

“ ఇన్నా వో కలకన్నాను. అది చెపుతాను, విను. ఓ బ్రాహ్మణోత్తముడు నన్ను చూసి, ‘ అయ్యయ్యో ’ అని కనికరించి పిలిచాడు. ‘ నాయనా, భయపడకు. ఈదుఃఖకలాపం యావత్తూ క్షత్రబంధువుతో మాట్లాడాక రేపటితో తీరిపోతుంది ’ అన్నాడు.

“ రాజా ! ఇక నాకు సెలవిప్పించు ” అని చెప్పి అక్కణ్ణుంచి వెళ్ళిపోయి కాలంచేశాడు మాల. అనంతరం తాను చేసుకున్న సత్కర్మలవల్ల ఉత్తమపదం పొందాడు ; శాశ్వతమైన దివ్యసుఖం అనుభవించాడు.

స్వర్గం

ధర్మరాజు :

స్వర్గం మనోహరంగా వుంటుందిట కదా! అనేకరకాల ఆనందం కగిలిస్తుందట కదా ?

భీష్ముడు :

అవును, పుణ్యకర్మలు ఎన్నో విధాలు కదా! కనక ఆయా పుణ్యకర్మలకి తగినట్టు అనేకప్రదేశాలతో వుంటుంది స్వర్గం. శోకరహితంగా వుంటుంది. చెప్పలేనంత సుఖకరంగా వుంటుంది. ఎంతో అంత గొప్పగా వుంటుంది. గౌతమదేవేంద్రసంవాదం అని వొక ఇతిహాసముంది. అది నీ ప్రశ్నకి సమాధానమవుతుంది. విను.

గౌతముడు వొక ఉత్తమబ్రాహ్మడు. అడివిలో తపస్సు చేసుకుంటూ వుండేవాడతను. అడవిలో వొకచోట వొకనాడు తల్లిలేని ఏనుగుపిల్లని చూశాడు గౌతముడు. తల్లిలేదని జాలిపడ్డాడు. దాన్ని తెచ్చి కన్నకొడుకులా పెంచాడు. క్రమంగా ఆ ఏనుగుపిల్ల పెరిగి పెద్దదయింది. ధృతరాష్ట్రుడు అనే రాజు ఆ రోజుల్లో రాజ్యమేలుతూ వుండేవాడు. ధృతరాష్ట్ర మహారాజు వేషంలో దేవేంద్రుడు గౌతముడున్న అడివికి వచ్చాడు. గౌతముడు పెంచుకున్న 'ఏనుగు తనకి ఇచ్చెయ్యమని అడిగాడు.

"నాకన్నకొడుకులా దీన్ని పెంచుకుంటున్నాను. నాకోసం కర్రపుల్లలు తెచ్చిపెడుతుం దిది. నేను లేనప్పుడు పర్ణశాల కాపాడుతుంది. మనిషిలా బుద్ధికలిగి మసులుకుంటుంది. కనక రాజా, దీన్ని ఇవ్వలేన్నను" అని నిక్కచ్చిగా చెప్పాడు గౌతముడు.

"మునులకి ఏనుగెందుకయ్యా, వెర్రిబ్రాహ్మడా ?" అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడివేషంలో వున్న దేవేంద్రుడు, వెలలేని మంచిమంచి

ఆవులు వెయ్యి పుచ్చుకో ఇస్తాను. ఎంత కావాలంటే అంత బంగారం కూడా ఇస్తాను. ఈ ఏనుగు మాత్రం నాకు ఇచ్చెయ్యి. "

" చిన్న శిశువుగా వున్నప్పుడు దీని తల్లి పోయింది. అంచేత జాలిపడి తెచ్చి పెంచాను. ఇదంటే నాకు ప్రాణం. నువ్వు వెయ్యి కాదు పదివేలు ఆవులు ఇచ్చినా, కోటి వరహాలు ఇచ్చినా ఏనుగు మాత్రం యివ్వను. ఇంతకీ యివ్వనని నేను మొరపెడుతూ వుంటే ఈ బలవంత మేమిటి ? రాజువి నువ్వు, తగునా నీ కిది ? " అన్నాడు గౌతముడు.

" నేనెవర్నను కున్నావు ? " రాజసంతో అన్నాడు దేవేంద్రుడు, " రాజున్నేను. నా వాహనంకోసం ఏనుగు అడగడం తగనిపనా ? అడ్డు చెప్పక. ఏనుగు విడిచిపెట్టు " అన్నాడు.

" సరే " ఇంకా తొందరా అన్నాడు గౌతమముని, " పుణ్యకర్ములు ఎక్కడ సంతోషం కలిగిస్తారో, పాపకర్ములు ఎక్కడ శోకం కలిగిస్తారో అక్కడికి యమసభకి పద. అక్కడ ఏనుగు ఇస్తానీకు. "

" నాస్తికులూ, పాపకర్ములూ అలాంటి చోటికి వెళతారు. నేను మాత్రం రాను " అన్నాడు దేవేంద్రుడు.

" యముడు పుణ్యమూర్తి. ఆతణ్ణి గౌరవించడం తగదా ? " అన్నాడు గౌతముడు.

" అక్కని రావాడేవాడూ, తల్లిదండ్రుల్ని భక్తితో పూజించేవాడూ అక్కడ మేలుపొందుతాడు. నేనుమాత్రం అక్కడికి రాను " అన్నాడు దేవేంద్రుడు.

" పోనీ అయితే, గంగానది వొడ్డుకి రా, అక్కడ ఏనుగిస్తాను " అన్నాడు గౌతముడు.

" అతిథులు భోజనంచేశాక, మిగిలిన అన్నం తిన్నవాళ్ళు,

ఎవ్వరిదగ్గిరా ఏదీ పుచ్చుకోనివాళ్ళూ గంగాదర్శనం చేస్తారు. నేను లక్ష్యపెడతానా గంగాతీరం?" అన్నాడు దేవేంద్రుడు.

"అయితే మేరువనానికి పద. అక్కడ ఇస్తాను ఏనుగు" అన్నాడు గౌతముడు.

"మృదుస్వభావులూ, సత్యవంతులూ, దయాపరులూ, భూతహితులూ అక్కడికి వెళతారు. నాకేంపని అక్కడ? మరోమంచిచోటు చెప్పు, వస్తాను" అంటూ చిరునవ్వుతో గౌతముడి మొహం మీద సూటిగా చూపులు నిలిపాడు దేవేంద్రుడు.

"అలాగా? అయితే నారదముని విహారించే అడివికి రా. అక్కడ ఏనుగిస్తాను. అప్సరసలూ, కిన్నరులూ ఆవనమంటే ఎంతో ముచ్చటపడతారు" అన్నాడు గౌతముడు.

"ఆటపాటల్లో ఆరితేరినవాళ్ళూ, దేవతల్నీ మునీంద్రుల్నీ సంతోషపెట్టగలవాళ్ళూ అక్కడికి వెళతారు. నేనుమాత్రం అక్కడికి రాను" అన్నాడు దేవేంద్రుడు.

"పోనీ, ఉత్తరకురుభూములకి రా. దేవతలతో రమ్యంగా వుంటుం దక్కడ. దేవేంద్రుడు సర్వకోరికలూ ప్రసాదించే ప్రదేశం అది. అక్కడ ఏనుగు పుచ్చుకుందువు కాని" అన్నాడు గౌతముడు.

"కామం జయించినవాళ్ళూ, హింసచేయనివాళ్ళూ అక్కడికి వెళ్ళగలుగుతారు. నాకు తరమవుందా అక్కడ అడుగుపెట్టడం?" అంటూ గర్వంగా చూశాడు దేవేంద్రుడు.

"అయితే చంద్రలోకానికి పద. అక్కడ ఏనుగిస్తాను" అన్నాడు గౌతముడు.

"దానతత్పరులూ, ఇంద్రియాతీతులూ, దానం గ్రహించనివాళ్ళూ అక్కడికి వెళ్ళగలుగుతారు. నేను అక్కడికి రాలేను, సెలవు లేదు" అన్నాడు దేవేంద్రుడు.

"సూర్యలోకానికి రా పోనీ. అక్కడ ఏనుగిస్తాను" అన్నాడు గౌతముడు, నవ్వుతూ.

"తపస్స్వాధ్యాయపరులు వెళ్ళగలలోకం సూర్యలోకం. అక్కడికి నేనెలా వచ్చేది?" అన్నాడు దేవేంద్రుడు.

"అలా అయితే వరుణలోకానికి రా. అక్కడ ఏనుగిస్తాను" అన్నాడు గౌతముడు.

"అగ్నిహోత్రాలూ, ఇష్టకర్మలూ, యజ్ఞాలూ చేసినవాళ్ళూ వరుణలోకం వెళ్ళగలుగుతారు. నేను అక్కడికి రాను" అన్నాడు దేవేంద్రుడు.

"ఎక్కడికీ రాకపోతే పోనీ, దేవేంద్రుని దగ్గరికి పద. దేవతలకి ఇష్టమైన చోటు అది. అక్కడ ఏనుగిస్తాను" అన్నాడు గౌతముడు.

"శూరులూ, యజ్ఞాలుచేసినవాళ్ళూ, శతవర్షపురుషులూ అక్కడికి వెళతారు. నేనుమాత్రం అక్కడికి రాను" అన్నాడు దేవేంద్రుడు.

"అలా అయితే ప్రాజాపత్యలోకానికి పద. అక్కడ ఏనుగిస్తానిక" అన్నాడు గౌతముడు.

"అశ్వమేధయజ్ఞాలు చేసినవాళ్ళు వెళ్ళవలిసిన చోటు అది. అక్కడికి నేనెలా వచ్చేది? రాను" అన్నాడు దేవేంద్రుడు.

"మోహాం, శోకం లేనిలోకం గోలోకం. పోనీ అక్కడికి రా. అక్కడ ఏనుగిస్తాను" అన్నాడు గౌతముడు.

"తీర్థాలు సేవించినవాళ్ళూ, గోదానాలు చేసిన పుణ్యపరులూ, బ్రహ్మచర్యవ్రతం నియమపూర్వకంగా పాలించిన వాళ్ళూ వెళ్ళవలిసినలోకం గోలోకం. ఆ లోకం అంటే ఏమాత్రమూ ఇష్టంలేదునాకు. అక్కడికెందుకూ? రాన్నేను" అన్నాడు దేవేంద్రుడు.

"బ్రహ్మలోకానికి రా పోనీ, అక్కడ శీతోష్ణాలూ, సుఖదుః

ఖాలూ, స్నేహవిరోధాలూ మొదలైన ద్వంద్వాలు వుండవు. ఆ లోకంలో ఏనుగు పుచ్చుకుందువు కాని'' అన్నాడు గౌతముడు.

''అసంగులూ, కృతాత్ములూ, చలించని వ్రతాచరణపరులూ, అధ్యాత్మనిరతులూ అక్కడికి వెళ్ళగలుగుతారు. నాకు శక్యమా అక్కడికి రావడం?'' అన్నాడు దేవేంద్రుడు.

''నువ్వు ఎవరో నాకు అవగతమైంది'' ధృతరాష్ట్రమహారాజు వేషంలో వున్న దేవేంద్రుణ్ణి తేరిచూస్తూ గంభీరంగా అన్నాడు గౌతముడు, ''దేవేంద్రుడివి నువ్వు. అన్నిలోకాలకీ రాగలవు నువ్వు. ఎక్కడా ఏకీడూ అంటదు నిన్ను. నాకు తెలుసు.''

''మహాత్మా'' గౌతముడు అలా అనడంతోనే నమస్కరిస్తూ అన్నాడు దేవేంద్రుడు, ''ఏనుగు కోసం ఇంత వాదించాను. నాకు సెలవియ్యక. నువ్వు ఏది చెపితే అది చేస్తాను.''

''ఈ అడివి ఏనుగే నాకు కుమారుడు. దీన్నే నాకు ఇస్తే చాలు. సాధుజన వత్సలుడివి నువ్వు. ఈమాత్రం అనుగ్రహించు'' అన్నాడు గౌతమముని.

''సందేహించకు'' నెమ్మదిగా అన్నాడు దేవేంద్రుడు, ''ని ఏనుగు నీదగ్గరనుంచి తీసుకోను. తొండం చాచి నిన్ను చూస్తుందది. అడుగులముందు నిలబడి ముద్దుకుడుస్తుంది. పదే పదే దండంపెడుతుంది. ఇలాటిదాన్ని నీనించి వేరుచేస్తానా? చెయ్యను.

''కాని తే మునీంద్రా! నన్ను నేను మరుగుపరుచుకుంటే ఏ దేవతలూ కానలేరు. నువ్వు పోల్చుకున్నావు. నీజ్ఞానసంపత్తి అద్భుతమైంది. కనక నువ్వూ, నీబిడ్డ ఈఏనుగూ ఇద్దరూ రండి. స్వర్గంలో నాతో స్నేహంగావుండి దివ్యసుఖాలు అనుభవింతురు కాని.''

దేవేంద్రుడు అన్నదానికి సంతోషంగా అంగీకరించాడు గౌతముడు. అతణ్ణీ, ఏనుగుకొదమనీ ముందుంచుకుని సంతోషపూర్వకంగా స్వర్గానికి వేంచేశాడు దేవేంద్రుడు.

తపస్సుకంటె గొప్పధర్మం

ధర్మరాజు :

ధర్మాలన్నిటిలోకీ తపస్సు సారమయిందని ఎన్నోసార్లు నొక్కి చెప్పావు నువ్వు. అయితే తపస్సుకంటె గొప్పధర్మం ఏదీలేదా ?

భీష్ముడు :

విను, ధర్మాలన్నీ గొప్పవే. తపమని ప్రత్యేకంగా వొక ధర్మం ఎక్కడా లేదు. నియతభోజనమే తపస్సు నిజానికి. వెనక వోమారు భగీరథుడు బ్రహ్మదేవుడి సభకి వెళ్ళాడు. బ్రహ్మదేవుడు భగీరథుణ్ణి చూసి "భగీరథా! నిర్మలమైన గొప్పతపస్సు చెయ్యందే ఎవ్వరూ ఇక్కడికి రాలేరు. నువ్వు ఎలావచ్చావు?" అని అడిగాడు.

"దేవా!" వినయంగా బ్రహ్మదేవుడికి సమాధానం చెప్పాడు భగీరథుడు, "తీర్థప్రదేశాల్లో ఎన్నో గోదానాలు చేశాన్నేను. భూదానాలు చేశాను. కన్యాదానాలు చేశాను. రాజసూయాలూ, అశ్వమేధాలూ చేశాను. అయితే వాటివల్ల ఇక్కడికి రాగలిగానని కాదు. బ్రాహ్మలు వొకసగ్గిర యజ్ఞకర్మల్లో మగ్నులయి వుండగా గొప్ప గొప్ప విఘాతాలు కలిగాయి. రణసంరంభంతో అవన్నీ తొలి గించాన్నేను. వారిని సంతోషపరిచాను. తృప్తిపడ్డారు మునులు. "బ్రహ్మలోకసౌఖ్యం పొందు" అని నన్ను దీవించారు. అదిగో! దాని వల్లే ఇక్కడికి రాగలిగాను. ఆకలి దప్పులు చూనుకుని, బ్రాహ్మల కార్యం నిర్వహించాన్నేను. దానివల్లే ఈమహిమ కలిగింది నాకు. ధర్మప్రభువ్వి నువ్వు, నీకు తెలియంది ఏముంది? నియమాహారం కాక తపస్సంటే వేరే ఏముంది?" అన్నాడు.

భగీరథుడి సమాధానం విన్నాడు బ్రహ్మదేవుడు. అతడికి అర్ఘ్యమిచ్చి, గౌరవించాడు. "రాజా! నియమాహారుడివయి, బ్రాహ్మల్ని భజించు" అన్నాడు.

ఆచారం ఆయువు పెంచుతుంది

ధర్మరాజు: పురుషుడు శతాయువని శ్రుతి. అయితే బాలులు కూడా మరణిస్తూవుంటారు కదా! ఆయువు చిరమెలా అవుతుంది? అచిరమెలా అవుతుంది?

భీష్ముడు:

నాయనా! ఆచారం ఆయువు పెంచుతుంది. అంతేకాదు - సిరీ, కీర్తి కలిగిస్తుంది. అనాచారం ఆయువు తరిగిస్తుంది. అనాచారపరుణ్ణి అన్ని భూతాలూ తిరస్కరిస్తాయి. అంచేత ఆచారం మేలైంది. సాధుజనులు నడిచినత్రోవన నడవడమే ఆచారం. అయితే అది వర్ణాశ్రమాలకి అనుగుణంగా వుండాలి.

గురువుమాట లెక్కచెయ్యకపోడమూ, చెడునడత నడవడమూ, మట్టి వుండ నలపడమూ, పుడకలు తుంచడమూ, గోళ్ళు కొరకడమూ, ఉదయం సాయంకాలం సూర్యుణ్ణి చూడడమూ-వీటివల్ల ఆయువు తరిగిపోతుంది.

క్రోధం లేకండా వుండడమూ, హింస చెయ్యకండా వుండడమూ, అబద్ధమాడకండా వుండడమూ, సంధ్యల్లో ఉపాసన చెయ్యడమూ, ప్రాతఃకాలాల్లో దేవపూజ చెయ్యడమూ—ఇవి చిరాయువు కలిగిస్తాయి.

పురుషుడన్నవాడు పరస్త్రీతో పోకూడదు. పాపాలన్నిటిలోనూ పరస్త్రీ సంగమపాపం అధికంగా ఆయువు తరిగిస్తుంది. అంచేత పరస్త్రీసంగమం విడిచిపెట్టడం ఎంతయినా మేలు.

పరుల భార్యలతో—అందులోనూ ముఖ్యంగా స్నేహితుల భార్యలతోనూ, బంధువుల భార్యలతోనూ, నాగరకుల భార్యలతోనూ సంగమం చేయుడంవల్ల ఆయువు అధికంగా తరిగిపోతుంది.

ధర్మరాజా! నేను చెప్పినవాటిలో ఇవి మేలైన పనులు, ఇవి కీడయిన పనులు అని తెలుసుకోవాలి నువ్వు. తగనిపని ఏదీ చెయ్యకండా

వ్రతం పూనాలి. అం॥

ఆయువు తరుగుతుంది. ఆచా

దేవాలయం దగ్గిరా, పిఽ

కొట్టం దగ్గిరా, పంటపైరుల్లోనూ మలఽ

విధులు తెలిసిన పెద్దలు*

తడి పాదాలతో భోజనం చెయ్యాలి.

కూచుని భోజనంచేయడం మంచిది. * నిలబడి తిండి ...గాత వాళ్ళు

నిలబడి వకటికి వెళ్ళకూడదు, పాపం.

ఎంగిలి చేత్తో అగ్ని ముట్టుకోకూడదు; ఆవుని ముట్టుకోకూడదు

బ్రాహ్మణ్ణి ముట్టుకోకూడదు; సూర్యచంద్రుల్ని చూడకూడదు.

పగిలిన పీటా, పగిలిన కంచుపాత్రా ఉపయోగించకూడదు. వాటిని విసర్జించాలి.

వృద్ధులు ఎదురైనప్పుడు చిన్నవాళ్ళ ప్రాణాలు ఎగిరిపోవాలని చూస్తాయి. ఎదురులేచి నమస్కారంచేస్తే తిరిగి కుదుటబడతాయి.

వేదం చదువుతున్నప్పుడు తల ముట్టుకోడమూ, అశుచిగా నిద్రపోడమూ నింద్యమైన పనులు. తల రెండుచేతులతోనూ గోక్కో కూడదు. రెండు చేతులతోనూ నూనె వొంటికి పూసుకోకూడదు.

గురువుతో నిర్బంధమూ, విరోధమూ కూడదు. గురువు కోపించినా అతణ్ణి అనుసరించి, శాంతింపచెయ్యడం మంచిది. గురువును నిందించినా అతని విషయంలో అబద్ధమాడినా ఆయువు తరిగి పోతుంది.

ఎదురుగా వచ్చిన బ్రాహ్మడికి దారిచ్చి తప్పుకోవాలి. అలాగే

---

*శ్లో. నమూత్రం పథి కుర్వీత న భస్మని న గోవ్రజే

దారిలోనూ, బూడిదలోనూ, ఆలమందలోనూ మూత్రవిసర్జన కూడదు.

మనుస్మృతి. అ. 4. శ్లో. 45

మోస్తున్న వాడికీ,

మన్నించదగిన మంచి బ్రాహ్మడు

ప్రదమయిన ఉత్సవాలకీ, ఉత్తమమైన

సు మరీ ముందుకుపోవాలి.

డూ, అమావాస్యనాడూ, చతుర్దశినాడూ, జన్మ

అష్టమినాడూ, ద్వాదశినాడూ బ్రహ్మచర్యం పాటించాలి;

కూడదు.

పాదాలు వొకదాంతో వొకటి తోమకూడదు.

చాడీలు చెప్పడమూ, క్రూరంగా మాట్లాడడమూ దోషాలు.

అంగహీనుణ్ణీ, విద్యలేనివాణ్ణీ, దరిద్రుణ్ణీ రూపంలేనివాణ్ణీ తిరస్కరించకూడదు. అది పాపమంటారు పెద్దలు.

వేదం నిందించడమూ, దేవతల్ని నిందించడమూ కూడదు.

డబ్బుకోసం జోస్యంచెప్పడం పాపం.

దంతధావనంచేసినప్పుడూ, మలమూత్రాలు విసర్జించినప్పుడూ మాట్లాడకూడదు.

ఉదయమూ, సాయంకాలమూ నిద్రపోకూడదు.

తెల్లవారగానే తండ్రికి నమస్కారంచెయ్యాలి. తరవాత వరసగా గురువులకీ, బ్రాహ్మలకీ మొక్కాలి. వీరికి మొక్కకండా, దేవతార్చనచెయ్యకండా ముందు ఇతర్ల దగ్గిరికి వెళ్ళకూడదు.

కడుపుతోవున్న ఆడదాంతో సంగమంచెయ్యకూడదు.

---

* శ్లో. ఆర్ద్రపాదస్తు భుంజీత నార్ద్రపాదస్తు సంవిశేత్,
ఆర్ద్రపాదస్తు భుంజానో దీర్ఘమాయురవాప్నుయాత్.

తడికాళ్ళతో భోజనం చెయ్యాలి. తడికాళ్ళతో పడుకో కూడదు. తడికాళ్ళతో భోజనందుచేసినవా దీర్ఘాయుస్సు పొందుతాడు—మనుస్మృతి. అ. 4. శ్లో. 76.

పెళ్ళికాకండా సంభోగసుఖం అనుభవిస్తే అవకీర్ణ అంటారు. ప్రాయశ్చిత్తంచేసుకుంటే అవకీర్ణ పాపం అంతరిస్తుంది.

ఉత్తరంవేపూ, పడమటివేపూ తలపెట్టుకుని నిద్రపోకూడదు. చినిగినపక్కమీదా నిద్రపోకూడదు.

పువ్వులలో తెల్లటివీ, పసుప్పచ్చటివీ ముడుచుకోదగినవి. రాత్రి స్నానంచెయ్యడం పాపం.

శుచిగా స్నానంచేసినవాడయినా స్నానం తరవాత వొళ్ళు తుడుచుకుంటేమాత్రం శుచిత్వం పోగొట్టుకుంటాడు.

తడిగావున్న బట్ట విదిలించకూడదు.

ఇతర్లు కట్టి విడిచిన బట్ట కట్టకూడదు.

మాసిపోయినబట్ట మడత మార్చి కట్టకూడదు.

మర్రిపళ్ళూ, రావిపళ్ళూ, మేడిపళ్ళూ తినకూడదు.

ఆవులమాంసం, మేకలమాంసం, నెమళ్ళమాంసం వర్జించడం మంచిది.

హితంకానిచోట తినకూడదు. ఇతర్లు చూసిన పదార్థాలూ, మూచూసిన పదార్థాలూ, నింద్యమైన పదార్థాలూ తినకూడదు. పరధ్యానంగా భోజనంచెయ్యకూడదు. ఒక్కపాత్రలో కలిసి తిన కూడదు. తిండిని దూషించకూడదు, పాపం.

ఉప్పు చేత్తోపట్టుకు తినకూడదు. రాతిమీదివుప్పు స్వీకరించ కూడదు. రాత్రి పెరుగూ, తేనే కలిపి తినకూడదు. రాత్రిపూట పేలపిండి తినకూడదు.

ఒకరు చూసిన పదార్థం వారికి పెట్టకుండా తినకూడదు. ప్రీతిగా చుట్టాల్ని పంక్తిభోజనానికి పిలిచి, వాళ్ళకి వొకలా పెట్టి, తాను వొకలా తినడం పాపం. అలాటి తిండి విషపుతిండే అవుతుంది.

చిరాయువు కోరుకునేవాడు తాను తినగా మిగిలిన నేయీ,

తేనే, వేలపిండీ, పెరుగూ, పాయసమూ, మంచినీళ్ళూ ఎవ్వరికీ పెట్ట కూడదు.

తర్పణకార్యాల్లో కుడిచేతివేళ్ళ కొనలతో విడిచేనీరు దేవతీర్థం అనిపించుకుంటుంది. చిటికినవేళ్ళ మొదళ్ళతో విడిచేనీరు రుషితీర్థం అనిపించుకుంటుంది. కుడిచేతి బొటనవేలికీ, చూపుడువేలికీ మధ్య కుడివేపు బొట్టనవేలు వాలుగా వొంచి విడిచిపెట్టే నీరు పైతృకతీర్థం అనిపించుకుంటుంది. తర్పణమంతా ఆచమనపూర్వకంగా చెయ్యాలి. తర్పణంచేసినప్పుడు పరుషంగా మాట్లాడకూడదు. క్రోధం కూడదు. వాటివల్ల పాపం కలుగుతుందటారు ఆచారవిధి తెలిసిన పెద్దలు.

పగలు సంభోగం కూడదు. చెడిపకన్యతో సంభోగం కూడదు. పతితురాలిని, ముట్టయినదాన్ని, దిసమొలతోవున్నదాన్ని చూడ కూడదు.

ఉమ్మివేసినప్పుడూ, సంధ్యవార్చకండా వుండినప్పుడూ, తుమ్మి నప్పుడూ ఆచమనంచేసుకుందికి వీల్లేకపోతే సూర్యుడివేపుచూస్తూ, ఓంకారం ఉచ్చరించి, కుడిచెవి ముట్టుకుంటే చాలు శుచిత్వం కలుగు తుం దంటారు పండితులు.

పేదరికంవచ్చిన అక్కచెల్లెల్నీ, గురువునీ, స్నేహితుణ్ణీ, తన వంశంలోనివాణ్ణీ తెచ్చి ఇంట్లోపెట్టుకుని, ప్రేమతో పోషిస్తే ఆయువు పెరుగుతుంది; సిరిసంపదలు వృద్ధిపొందుతాయి.

పావురాలూ, చిలకలూ, మైనగోరలూ, పూలతీగలూ, వెండి బంగారాల పరికరాలూ ఇంటికి మంగళప్రదాలు. అలంకరణాలుగా వుండి, శుభంకలిగిస్తాయవి.

గువ్వ, గద్ద, దీపం ఆరిపే పురుగు, గుడ్లగూబ - ఇవి ఇంట్లో చొరబడితే శాంతిచెయ్యించాలి.

సంధ్యల్లో చదవకూడదు; తిండితినకూడదు.

రాత్రిళ్ళు పితృకార్యం చెయ్యడం పాపం.

పురుషుడు కులమూ, రూపమూ, శీలమూ కల కన్యని వరించాలి. ఆమెకి కలిగినసంతానానికి దైవ పితృక్రియలతో తగిన విధంగా శుభకార్యాలు సాగించాలి.

తూర్పువేపు, లేదా ఉత్తరంవేపు మొహంచేసి కూచుని, జోశ్యులు చెప్పిన తిథివార నక్షత్రాలలో మంగలిపనీ, అభ్యంజనమూ చేసుకోడం మంచిది.

మరణించినవారి విషయంలో పన్నెండోనాడు చేసే శ్రాద్ధకర్మ నాడూ, ఏకోద్దిష్ట శ్రాద్ధంనాడూ భోజనం చెయ్యకూడదు.

పిలవకుండా విందు భోజనానికి వెళ్ళకూడదు.

కొంటెతనం చూపకుండా అన్ని పనులూ సులువుగా పూర్తి చెయ్యాలి. తల్లికీ, తండ్రికీ, సంతానానికీ అన్నివిధాలా హితమైన మాటలే పలుకుతూవుండాలి.

క్షత్రియుడు గుర్రమూ, ఏనుగూ, రథమూ, ఎక్కడంలో మంచి మంచి మెలుకువలు నేర్చుకోవాలి. రకరకాల ఆయుధాల నైపుణ్యం సంపాదించాలి. యుద్ధంలో మడమతిప్పకుండా గుండె నిబ్బరం చేసుకోవాలి. దండనీతికి అవసరమైన శాస్త్రాలూ, గాంధర్వ విద్యా, కామతంత్రాలూ అన్నీ తగినట్లు అలవరుచుకోవాలి. అధ్య యనంలో అందెవేసినచెయ్యి కావాలి. ధర్మం తెలిసినవాడు కావాలి. అదిగో అప్పుడు ప్రజారక్షణా, యజ్ఞనిర్వహణా సాగించాలి.

వర్ణాశ్రమధర్మాలు ఇక్కడ చెప్పడానికి పూనడంలేదు నేను. అయినా ఈపనులు ఆయుర్వృద్ధికరమైనవని మునులు చెప్పడంచేత చెప్పవలసివచ్చింది.

ముట్టయిన ఆడదాన్ని ముట్టడం పాపం. నాలుగోనాడు స్నానంచేసి పరిశుద్ధురాలయినదాన్ని పొందవచ్చునంటారు కొందరు

పెద్దలు* అయిదోనాడు ఆమెని కలిస్తే ఆడపిల్ల పుడుతుంది. ఆరోనాడు కలిస్తే కుమారుడు పుడతాడు. సమదినాల్లో (నాలుగు, ఆరు, ఎనిమిది, పది, పన్నెండు, పద్నాలుగు, పదహారు) సంగమం చేస్తే మగబిడ్డ పుడతాడు. బేసిదినాల్లో (అయిదు, ఏడు, తొమ్మిది, పదకుండు, పదమూడు, పదిహేను) సంగమంచేస్తే ఆడపిల్ల పుడుతుంది. ఇలా పదహారు దినాలదాకా అన్నిదినాలు ఎన్నిపనులున్నా సరే, ఋతువు వేడి తగ్గిపోకండా ఋతుమతి అయిన ఆడదాంతో పొత్తు కూడితే ఆయువు అధికమవుతుంది.

ఆచారం అవశ్యం నడపాలి. ఆచారమే ధర్మానికి మూలం. ధర్మం ఆయువు వృద్ధిచేస్తుంది. సిరీ, కీర్తి అధికం చేస్తుంది. ఆచారాలన్నిటిలోనూ అన్నిభూతాలనీ దయతో చూడడం అధికమంటారు ఆది మునులు. అంచేత అన్నివార్ణాలవాళ్ళకీ, దయకలిగి వుండడమే గొప్పగుణం.

ధర్మరాజా! ఇప్పుడు నీకు చెప్పింది ఆచారాధ్యాయం. ఇది భక్తితో చదివినా, విన్నా ఆయువు అధికమవుతుంది. సిరి సంపదలు సిద్ధిస్తాయి. యశస్సు కలుగుతుంది, పాపాలు పోతాయి.

అన్నదమ్ములు ఎలా నడుచుకోవాలి

ధర్మరాజు :

అన్నదమ్ములు తమలో తాము ఎలా నడుకోచువాలి?

భీష్ముడు:

---

* వాల్నాళ్ళు గడిచిన నారీశిరోమణి...
కలిసినప్పటి సౌఖ్యంబు కొలదిచెప్ప
వింధు విల్తుండు నింద్రుండు తెరుగ లేరు. రతిరహస్యం అ. ౧

విను. తమ్ముళ్లు భయభక్తులతో అన్నని ఆరాధించాలి. అన్న, తమ్ముళ్లిని ప్రేమతో పోషించాలి. అదిగో అప్పుడే ఆ అన్నదమ్ములు సిరీ, సంపదలూ కలిగి వృద్ధి పొందుతారు. తమ్ముళ్లలో వొకడు మూఢుడైతే అతడే చెడతాడు. కాని అన్నకి కార్యజ్ఞానం లేకపోతే మాత్రం తమ్ముళ్లందరూ చిక్కులుపడతారు. అన్నదమ్ములందరూ తమ సంపద సంతోషంతో పంచుకుంటుంటే లోకం మెచ్చుకుంటుంది. సౌభాగ్యం పెరుగుతుంది. అలా కాకండా ఆసపోతులయి, ధర్మం తప్పితే ప్రాణాలమీదికి వస్తుంది. ఇది మనం స్వయంగా అనుభవించిన విషయం; జగమెరిగిన సంగతి.

తండ్రి తరవాత అన్నే తండ్రి తమ్ములకి. తల్లి తరవాత అన్న భార్యే తల్లి. అన్న అయినా, తమ్ముడైనా అన్నదమ్ముల్ని అన్యాయంచేసినవాణ్ణి రాజు దండించాలి.

అక్కని తల్లిలా చూసుకోవాలి. పాలుపెట్టిన దాదికూడా తల్లితో సమానమే అంటారు పండితులు.

గురువు అధికుడు. గురువుకంటే తండ్రి పది మడుగులు అధికుడు. తండ్రికంటే తల్లి పదిమడుగులు అధికురాలు. వేదాలు చాటుతున్న విషయం ఇది.

తల్లి దండ్రులవల్ల జరామరణంకల ఈ పుట్టువు కలుగుతుందని శాస్త్రాలు చెబుతున్నాయి. గురువువల్ల కలిగిన పుట్టువుకి (సంస్కారానికి) జరామరణాలు లేవు. దివ్యమైందది. అంచేత అందరికంటే గౌరవంలో అధికుడు గురువు.

ఉపవాస విధి

ధర్మరాజు:

బ్రాహ్మలూ, క్షత్రియులూ ఉపవాసం చెయ్యవచ్చు, కాని

ఇతరవర్ణాలవారు చెయ్యకూడదని విన్నాను. ఉపవాసవిధికి వుండ వలిసిన యోగ్యత లేమిటి? ఉపవాసంవల్ల కలిగే ఫలవిశేషాలేమిటి?

భీష్ముడు:

నువ్వు నన్ను అడిగినట్టే ఈప్రశ్న వెనక నేను అంగిరసుణ్ణి అడిగాను. ఆ మునీశ్వరుడు చెప్పిన విషయం నీకు చెప్తాను, విను.

బ్రాహ్మణులూ, క్షత్రియులూ మూడురాత్రిళ్లు ఉపవాసం చెయ్య వచ్చు. అంతకంటే అధికం మానడం మంచిది. కోమట్లూ, శూద్రులూ నాలుగు పూటలకంటే అధికం ఉపవాస ముండకూడదు. అంతకంటే అధికం ఉపవాసముంటే పాపమే వస్తుంది వాళ్ళకి.

పూర్ణిమా, శుక్లపక్షం అష్టమీ, ఉభయపక్ష చతుర్దసులూ, షష్ఠులూ, పంచమి తిథులూ ఉపవాసముంటే రకరకాల శుభాలు కలుగుతాయంటారు.

బ్రాహ్మడు ఏ మాసందినాలు వ్రతంపూని నిష్ఠతో వొంటి పూట భోజనంచేస్తే శుభప్రదమైన ఆకారమూ, రూపవంతురాలైన భార్యా, సద్గుణాలూ, కీర్తిప్రతిష్ఠలూ మొదలైన బహుశుభాలు పొందగలుగుతాడు. మంచికుమాళ్లు కలుగుతారు. ధనధాన్యాలూ, భోగభాగ్యాలూ కలుగుతాయి. ఏడు మార్లు ఈ వ్రతం చేస్తే అఖిల భూలోకసౌఖ్యాలూ, స్వర్గలోక ఆనందాలూ అనుభవిస్తాడు. రెండు, మూడు, నాలుగు - ఈక్రమంలో ఓపినంతవరకూ దినాలు ఎడపెట్టి భోజనంచేస్తూ వొక ఏడాది ధైర్యంతో వ్రతం నడిపితే - హెచ్చించిన దినాలకొద్దీ శుభాలు హెచ్చుతూ వుంటాయి. వైభవమూ, మాహాత్మ్యమూ కూడా హెచ్చుతాయి. ఒక ఏడాదిపాటు పక్షోపవాసాలతో గడిపితే పుణ్యలోకాలన్నీ నివాసభూములవుతాయి. అలా వో మాసంగడిపితే బ్రహ్మలోకసౌఖ్యంకలుగుతుంది. ఎంతనిష్ఠ కలిగినా మాసంలోపలే ఉపవాసం చెయ్యాలి. అంతకి హెచ్చు

చెయ్యడం పాప మంటారు. అయితే యుగసామర్థ్యంవల్ల పురుషుడి మహానుభావవిశేషంబట్టి ఉపవాసవ్రతం అధిక కాలంచేస్తే కీడు చెయ్య కండా ఫలప్రద మే అవుతుంది.

తల్లినీ, వేదాలనీ, ధర్మాలనీ మించిన గొప్ప శాస్త్రలాభాలు లేవు. ఉపవాసవ్రతానికి మించిన తపస్సు లేదు. ఇది మహాత్ముల మతం.

"పావనమైనవా టన్నిటిలోనూ పావనమైన వాడు బ్రాహ్మడు" అంటాయి వేదాలు. అంచేత భక్తిపూర్వకంగా బ్రాహ్మణపూజ చెయ్యాలి.

నాయనా ధర్మరాజా! అప్రసక్తమే అయినా ఇది నువ్వు విన వలిసింది కనక చెప్పాను.

ఉపవాసవ్రతంవల్లే దేవతలూ, ఆదిమునులూ మహానుభావు లయారు. వెయ్యిసంవత్సరాలు ఏకభుక్తవ్రతంచేసి, క్షత్రియుడైన విశ్వామిత్రుడు బ్రాహ్మణత్వం పొందాడు. కనక ఉపవాసంవల్ల లభించని ఫలాలంటూ లేవు. ఉపవాసవ్రతం మనస్సుకీ శరీరానికీ కూడా పావనమైంది. ఐహిక మహిమా, పరలోక సుఖమూ - రెండూ దీనివల్ల లభిస్తాయి.

ఉత్తమోత్తమమైన ఈ ఉపవాసవ్రతానికి అంగిరసుడు దర్శ కుడు. అతడు చెప్పినప్రకారం దర్శకులైన నరులకి ఏవిధమైన దుఃఖాలూ అంటవు.

ఈ ఉపవాసవ్రతం ప్రీతితో చదివినా, విన్నా పాపాలు పోతాయి. మరుజన్మలో తిర్యగ్జంతువుల భాష తెలియగల జ్ఞానం కలుగుతుంది.

సర్వమానవులూ ఆచరించగలిగిన పుణ్యకర్మ

ధర్మరాజు :

మనిషి యజ్ఞంచెయ్యాలని ఎన్నోమాట్లు చెప్పావు నువ్వు. అయితే ధనధాన్యసంపన్నులైనవారికి తప్ప యజ్ఞంచెయ్యడం సాధ్యం కాదు కదా! అంచేత సర్వమానవులూ ఆచరించగలిగిన పుణ్యకర్మ ఏమిటి ?

భీష్ముడు :

నిజమే, ధనం లేకపోతే యజ్ఞంచెయ్యడం సాధ్యం కాదు. అందుకనే అంగిరసుడు ధనమూ, జనమూ లేనివారికోసం ఉపవాస వ్రతం విధించాడు.

ధర్మరాజా! ఉపవాసాయాసం దుస్సహమైందనీ, యజ్ఞం దుర్ఘటమైందనీ తలిచి నువ్వు ఈ ప్రశ్న వేశావు, నాకు తెలుసు - అయితే, ఉపవాసవ్రతంలోనూ తేలికయిన విధాన ముంది. చెప్తాను, విను.

పగలూ, రాత్రి భోజనంచేసి, ఆ భోజనమప్పుడే తాగవలిసిన నీరూ అదీ తృప్తిగా తాగి, మధ్య నరేమీ ముట్టుకోకుండా, ఎవ్విధమైన పాపమూ చెయ్యకండా హోమకార్యం సాగిస్తూవుంటే ఊర్ధ్వలోకాలు తంగేటిజున్ను అవుతాయి నరులకి.

ఇది మేలయిన విధానం. దీన్నికూడా కొందరు దుష్కరమనే భావిస్తారు. అలాటివారు అంగీరసుడు చెప్పిన వివిధ ఉపవాసవిధానాల్లో తమకి అనువైన విధానం అనుసరిస్తారు.

శివ సనత్కుమార సంవాదం

ధర్మరాజు :

అధ్యాత్మిక విద్యాబోధకమైన వాక్యాలు శ్రీకృష్ణుడూ, కృష్ణద్వైపాయనుడూ మొదలైన మునీశ్వరులూ వింటూవుండగా ఎన్నో

వివరించావు. నీకు నానమస్కారం. శ్రీకృష్ణుడు వినదగిన విషయాలు నిజంగా మహార్థమైనవి. శ్రీకృష్ణుడి వున్న రూపు తెలుసుకోడం ఎంతో గొప్ప. శ్రీకృష్ణుణ్ణి తెలుసుకుంటే విశ్వంలో వున్న అన్నీ అవగత మవుతాయని ఈ వ్యాసమునీంద్రుడు తనని ఆశ్రయించిన వారికి బోధించాడు. కనక అధ్యాత్మిక వాక్యాలకి ఈ కృష్ణుడే చేరు గడ. మహామహిమపరుడీయన. కనక అధ్యాత్మిక వాక్యాలు వినాలని ఆకాంక్షగా వుంటినాను. అందుచేత ఇంకా అధ్యాత్మికవిద్య వివరించే మాటలు అనుగ్రహించు.

భీష్ముడు:

అయితే విను. శివ సనత్కుమార సంవాదం నీకు వినిపిస్తాను. అది అధ్యాత్మవిద్యాప్రబోధంతో నిండి వుంటుంది.

శివుడు ఏనాడు సనత్కుమారుడి దగ్గిరికి వెళ్ళాడు. తగిన ఆసనమూ అదీ వేసి శివుణ్ణి పూజించాడు సనత్కుమారుడు.

"త్రిలోచనా, మృత్యుమోచనా, ఏంపనిమీద ఇలా వేం చేశావో సెలవియ్యి. శ్రద్ధాపూర్వకంగా నీ ఆదేశం అనుసరిస్తాను" అన్నాడు.

"తమ్ముడూ!" సంతోషంగా అందుకున్నాడు శివుడు, "పుణ్య చరిత్రుడివి నువ్వు. నీతో గోష్ఠి జరపాలని బుద్ధిపుట్టి ఇలా వచ్చాను. చెప్పూ, ధ్యానంలో చూడదగిన వస్తు వేది? సమ్మానితమైన తత్వాలు ఎన్ని; సాంఖ్యయోగం ఏయే గతులతో సాగుతుంది? ఈ విషయాలు వివరించి, ఇంకా అధ్యాత్మవిశేషాలుకూడా వినిపించు."

"తత్వాలు ఇరవై నాలుగు అంటారు కొందరు" అంటూ ఎత్తుకున్నాడు సనత్కుమారుడు, "కొందరు ఇరవైమూడు అని కూడా అనడం కద్దు. 'కాదు, ఇరవై అయిదు' అని కొందరు అంటారు.

"ఇరవైమూడు అనేవారు ప్రాకృతులు. వారి మార్గం సరైదిం

కాదు. మనస్సూ, బుద్ధీ వొక్కటే అంటారు వారు. అది అలా వుండనీ.

"ఇరవైనాలుగు అనేవారు మనస్సు వేరు, బుద్ధి వేరు అని నాకు మల్లేనే భావిస్తారు.

"ఇరవైనాలుగు తత్వాలు వివరిస్తాను, విను.

"భూతాలు అయిదు. వాటి గుణాలు అయిదు. ఇంద్రియాలు పది. మనస్సు వొకటి. బుద్ధి వొకటి. అహంకారం వొకటి. ప్రకృతి వొకటి. మొత్తం ఇరవైనాలుగు తత్వాలు.

ఈ ఇరవైనాలుగు తత్వాల్నీ అధిష్ఠించివుండే తత్వం నిర్దేశిస్తాను. ఈతత్వం దేహమే అని పండితుడు ఊహిస్తాడు. సోహమ్ (అతడే నేను) అనే చూపే అతణ్ణి చూడడ మవుతుంది. నిష్ఠాపూర్వకమైన తపస్సు చేసే వారయినా ఈర్ష్యావంతులైన వారికి ఈవిధంగా, అంటే ఇరవైనాలుగు తత్వాలకు అధిష్ఠానం దేహమే అని ఊహించిన పండితులలా నిలవడం సాధ్యం కాదు. ఏమంటే గార్హస్థ్యమార్గంలో పడి రకరకాల ప్రవర్తిస్తారు వారు.

"పురుషుణ్ణి అమృతార్థతత్వం అనీ, బ్రహ్మం అని శ్రుతి నిర్దేశిస్తుంది. అన్ని తత్వాల్లోకీ అమృతార్థతత్వం గొప్పది; అతి రహస్యమైంది. దాన్ని తెలుసుకుంటే మృత్యువువలలో చిక్కకండా తప్పించుకోవచ్చు.

"అనులోమంలో పుట్టడమూ, ప్రతిలోమంలో నాశనం కావడమూ జరుగుతుంది. తత్వాలన్నిటికీ ఇది సహజం. బ్రహ్మంలో కలియడమే ఏకత్వం.

"ఉత్తమమైన శ్రద్ధ లేకపోయినవాడికీ, చిత్తానికి ఏకాగ్రత కుదరనివాడికీ, ఇంద్రియాలు జయించనివాడికీ, వేదం చదవనివాడికీ ఈజ్ఞానం ఉపదేశించకూడదు."

ఇలా చెప్పి, తరవాత అధ్యాత్మ, అధిభూత, అధిదైవతాలు

వివరించి వినిపించాడు సనత్కుమారుడు. అదంతా వెనక సనత్కుమారుడు నారదమునికి చెప్పింది నీకు నేను చెప్పనే చెప్పాను. సనత్కుమారుడు శివుడితో ఇంకా ఇలా చెప్పాడు:

"అధ్యాత్మము మొదలైనవి అన్నిజంతువులకూ కలుగుతాయి. ఇలా తెలుసుకోడమే తెలివిడి. దానికి వ్యతిరేకమైంది తెలివిడి కాదు.

"అధ్యాత్మప్రభృతులు దేవతలూ, దానవులూ, గంధర్వులూ కూడా కానగలిగారా ముందు? బ్రహ్మాండంలో నిజం కనుక్కోడం సాధ్యమా? నిజానికి ఈ తెలివిడి అంత సులభమైంది కాదు.

"ఓంకారవాచ్యం అది. అహంకారం లేంది అది. పాపరహితమైంది అది. అశీతమైంది అది. అనుష్ణమైంది అది. అన్నిటికీ శుభకరమైంది. అప్రమేయమైంది. తెలియరాంది. లేంది అది. భిన్నమైంది అది. నిర్మలమైంది. గుణులేంది. తెల్లతామరవంటి నేత్రం కలది అది. అర్ధంకాంది అది. చ్యుతం కాంది అది. సత్తు అసత్తులకు పరిమితమైంది అది. ఏకంగా వెలిగేది అది.

"ఆదినారాయణుడొక్కడికే తెలుసునది. అతనివల్ల దేవతలూ, మునీశ్వర్లూ, సిద్ధులూ, సాధ్యులూ మొదలైనవారు తెలుసుకున్నారు. అయినా ఈతత్వం చూడాలంటే సాధ్యపడదు; కనపడదు.

ఏమంటావా? బంధముక్తుడు కదా, చూసినవాడు! ఇంద్రియాలూ, మనస్సూ, బుద్ధీ, అహంకారమూ - ఈబంధాలు వొదిలిన జీవుడు పరతత్వంలో లీనమవుతాడు. కనక దాన్ని ప్రబోధంగా చూసినవాడు ఎవడు చెప్పూ?

దేహంలో వర్తించే దేవతలు

"దేహంలో వర్తించే దేవతల్ని వివరిస్తాను, విను.

"నాలికలో చంద్రుడుంటాడు. వాక్కులో అగ్నిహోత్రుడుంటాడు. ప్రాణంలో వాయువుంటాడు. ఉదానం (గొంతుకలోని

వూపిరి) లో నూరు మడుగులు వుంటాయి. దేహంలోని వాయువులో స్తనాలగుండా వర్షమూ, ఆకాశమూ వుంటాయి. బలంలో కౌశికు డుంటాడు. మనసులో ఈశాను డుంటాడు. అపానంలో మిత్రు డుంటాడు. సమానం (నాభిలోని గాలి) లో అప్సరస లుంటారు. కళ్ళలో సూర్యు డుంటాడు. శరీరంలో భూమి వుంటుంది. పాదాలలో శేషు డుంటాడు. చెవులలో దిక్కు లుంటాయి. ఉపస్థలో ప్రజాపతి వుంటాడు. బుద్ధిలో బ్రహ్మదేవు డుంటాడు. బుద్ధితో తెలియదగినవా డయి వెలుగే ఆత్ముడు శరీరమంతటా వుంటాడు. అదిగో అతడే ప్రబుద్ధుడు.

"ఈ దైవతా లన్నిటినీ ఆదరంగా చూస్తూ చలించని నిష్ఠతో యోగి బ్రహ్మకపాలంలో ప్రాణాలు నిలుపుతాడు. అలా ఆత్మని చూసే ఆ పరతత్వాన్నే అవ్యక్తం అంటారు. దానిని చూసే ప్రబుద్ధుడు అబుద్ధుణ్ణీ, అబుద్ధుడు ప్రబుద్ధుణ్ణీ ఎరుగుదురు.

"ఇవి ఆత్మ దశలు. అతడు (ఆత్ముడు) వొక్కడే.

"ఈవిధంగా చూసే యోగికి ఎవరూ సరికారు. అనేకమంది యతులు నిశ్చలంగా వుండి ఆవస్తువు కోరుతారు. అయితే యోగు లకి తప్ప తక్కినవారికి అందదది.

"ఆత్మదశను క్షరుడని, అక్షరుడని, పరుడని అంటారు. ఇరవై అయిదోవాడు ప్రబుద్ధు డనేవాడు. అతడు అబుద్ధుణ్ణి చూస్తాడు. పురుషుడివిధమూ, ప్రకృతి సంగమూ తెలుసుకుంటాడు.

"ఇరవై ఆరు తత్వాలూ అయినవాడు అబుద్ధు డనేవాడు. మాటకీ, మనస్సుకీ అందకుండా తనంత తాను ఆతత్వం చూసే ప్రబుద్ధు డతడు.

"ప్రకృతిని వేరుగా చూస్తే తన జ్ఞానం జారవిడిచినట్టే

అవుతుంది. అంచేత జ్ఞానం పరిత్యజించాలి. తనకంటే వేరే వొకటి పుట్టడంలేదని తెలుసుకోవాలి.

యోగం

"తత్వంలో వుండిన మూడు అవస్థలూ నీ సన్నిధిని వివరించడమూ, నువ్వు తెలుసుకోడమూ యోగులందరూ తెలుసుకున్నట్టు అయింది నాకు. ఇక మునిజనుల కృత్యాలు వివరిస్తాను, చిత్తగించు.

"ముని అయినవాడు అడివిలోనో, శూన్యాలయంలోనో, కొండగుహాలోనో నివసించాలి. ఆసనబద్ధుడు కావాలి. ధీరుడు కావాలి. మనస్సు అదుపులో పెట్టుకోవాలి. ఇంద్రియాలు జయించాలి. గురువు ఉపదేశించిన అభ్యాసంతో మలమూత్రాల వేగం అరికట్టుకోవాలి. ఆకలి గెలవాలి. రుచులకు లోబడకూడదు. మితిమీరి తినకూడదు.

"భోజనమప్పుడు యోగం కూడదు. మనస్సు చలించకండా కుదించుకోవాలి. అందుకని బుద్ధితో ఎక్కువ నిష్ఠ పూనాలి. మనస్సు కుదుటపడితే గాలిలేని దీపంలా విజ్ఞానం ప్రకాశిస్తుంది. మనస్సు రాయిలా చలనంలేకండా నిలవాలి. దాంతో నిర్జనమూ, నిశ్చలమూ అయినచోట హృదయంలో వున్న దేవుణ్ణే చూడడానికి పూనుకోవాలి. అలా నిశ్శబ్దమైన స్థలం కానప్పుడు అది సజ్జను లుండే చోటు కావాలి అంటారు పెద్దలు. ఇన్నీ సమకూడిన యోగి చీకటీ వెలుగూ, చేతనమూ అచేతనమూ, అమృతమయమూ అయిన తత్వం దర్శిస్తాడు.

"యక్షులూ, గంధర్వులూ, సిద్ధులూ, సాధ్యులూ - వీరందరికంటె మిగిలి యోగులు నిజేచ్ఛతో సంచరిస్తారు. యోగతత్పరులమైన మేము ఇలా వుండడం నీకు తెలిసిందే" అంటూ తన అన్నదమ్ములయిన సనక సనందన సనత్సుజాతుల్ని తలపించి ఇంకా ఇలా చెప్పాడు సనత్కుమారుడు :

"యోగధర్మంకంటే ఉత్తమమైన ధర్మం మరొకటి లేదు. తిరిగి పుట్టుక లేకుండావుండే పరమపదం ఎక్కడానికి యోగధర్మమే మేటి నిచ్చెన యోగులకి.

"యోగవిధానం చెప్పాను. ఇక సాంఖ్యం చెపుతాను, ఆదరంగా ఆలకించు. నిష్ఠతో సాంఖ్యం అనుసరించినవారు భవసముద్రం గడిచిపోతారు.

సాంఖ్యం

"ఇంద్రియాలకంటే మనస్సు ఎక్కువ. మనస్సుకంటే అహంకారతత్వం ఎక్కువ. అహంకారతత్వం కంటె బుద్ధి ఎక్కువ. బుద్ధికంటే ప్రకృతి ఎక్కువ. ప్రకృతికంటే పురుషుడు ఎక్కువ.

"ఆకాశం మొదలైన భూతాలూ, శబ్దం మొదలైన గుణాలూ, రెండురకాల ఇంద్రియాలూ, మనస్సూ, అహంకారమూ, బుద్ధీ, ప్రకృతీ - ఇలా ఇరవై నాలుగు తత్వాలు.

"చేతనుడైన పురుషుణ్ణి నిశ్చేతనమైన ప్రకృతి పొంది చేతనం కల దవుతుంది. ఇతర తత్వాలన్నీ ఈ తత్వసముద్రంలోని తరంగలు.

"పురుషుడికి గుణాలు అంటవు. ప్రకృతివల్ల కలిగిన గుణాలు అసత్యమైనవని తెలుసుకుని, ప్రకృతిని ఉపేక్షించి, తనకు తానే కాని మరేదీ లేదని తెలుసుకున్నప్పుడు పురుషుడు పొగలేని అగ్గిలాగ వెలుగుతాడు. అలాకాక, అహంకారం ఆవరించి, తానే ప్రకృతి అని, సృష్టికీ ప్రళయానికీ తానే కర్త అయితే అప్పుడు ప్రకృతీ వికృతీ కాని ఆ పురుషుణ్ణి వికారాత్మకత్వం పొందుతుంది.

"ధైర్యం పూనకపోడంచేత ప్రకృతికి లొంగిపోతాడు పురుషుడు. తమోమయమైన అసుఖమే సుఖమని భ్రాంతిపడతాడు. ఆ అసుఖమే అనుభవిస్తాడు.

"నేరుపుగా ప్రకృతిని ఉపేక్షిస్తే ఇరవై అయిదు తత్వాలూ తానే అయినవాడు నిర్మలమైన నైపుణ్యంతో ప్రసన్నాత్మకుడై ఇరవై ఆరు తత్వాల భావశుద్ధి పొందుతాడు.

"సత్వం ఆశ్రయించీ, తత్వం ఆశ్రయించీ, సత్వ తత్వాల విభేదం పూర్తిగా పరిశీలిస్తాడతడు; తెలివి పొందుతాడు; గెలుపూ పొందుతాడు.

"అజ్ఞానంవల్ల భిన్నత్వం పుడుతుంది. జ్ఞానంవల్ల ఏకత్వం పుడుతుంది. అజ్ఞానంవల్ల పుట్టినదాన్ని అవిద్య అంటారు పండితులు. జ్ఞానంవల్ల పుట్టినదాన్ని విద్య అంటారు. ఇవి ఇరవై అయిదు తత్వాలలోని అవస్థలు.

"ఇరవై ఆరు తత్వాలూ అయినవాడు విద్యావిద్య విభేదం లేనివాడు; అజరుడు; ఆద్యుడు; అనంతుడు; అచ్యుతుడు. ఎప్పటికప్పుడు కొత్త దేహం కలవాడతడు; ఆదిలేనివాడు; కేవలాత్ముడు.

"సాంఖ్యయోగశుద్ధి పొందిన మనస్సు కలవారికి అరిష్టపరిజ్ఞాన బుద్ధి అవసరం. అరిష్టాలు వివరిస్తాను, అవన్నీ విను.

"పరాశరమునీంద్రుడు తన శిష్యులకి ఉపదేశించినంతవరకు నువ్వు విన్నావు.

ఇలా చెప్పి సనత్కుమారుడు శివుడితో ఇంకా ఈవిధంగా చెప్పాడు:

"అరిష్టాలు చూసి యోగిజనం సర్వాంగధారణసహితమూ, పరమహితమూ అయిన ఒక్కపదార్థమే అనేకపదార్థాలు అయిందని గ్రహిస్తారు. అందువల్ల మృత్యువుని జయిస్తారు.

నీటిలో చేపలూ, బొడ్డపండులో దోమలూ వున్నట్టు ప్రకృతిలో మనిషి ఇమిడి వుండడం తెలుసుకుని, భేదం తెలుసుకున్నవాడు అవ్యయమైనస్థితి పొందుతాడు.

"తామరాకుమీద నీటిలాగ ప్రకృతిలో వుండి దాని సంబంధ వికారం లేని తనని చూసి జీవి అనేవాడు నిర్లేపమైన, నిశ్చలమైన, అజరామరమైన పదవిలో వెలుగుతూ వుంటాడు.

"ప్రకృతికి ఎడమై ఇరవై అయిదు తత్త్వాలూ అయినవాడు ఇరవై ఆరు తత్త్వాల భావం పొంది, నిర్మలమైన, మంగళమైన నిరంజన స్వరూపుడయి ప్రకాశిస్తాడు. అదిగో దాన్నే ముక్తి అంటారు.

"ఈజ్ఞానం కాపిలం. కపిల దేవుడు నాగురువు. ఆయనశిక్షణలో ఎంతోమంది శిష్యులు దృఢనిశ్చయంతో జ్ఞానవంతు లయారు. నేనున్నూ ఎంతోమంది శిష్యులకి ఈ విజ్ఞానం ఉపదేశించాను. దివ్య మునులు మన్నించిం దిది. గార్గ్యుడూ, గౌతముడూ, కాత్యాయనుడూ మొదలైనవారు దీనివల్లే జ్ఞానవంతు లయారు; మృత్యువుని జయించి అమరులయారు.

"ఇం తెందుకూ? సాంగత్యమే బంధం. నిస్సంగత్వమే మోక్షం."

శివుడితో ఇలా చెప్పి ఆకాశమార్గాన తనదారిని తాను వెళ్లిపోయాడు సనత్కుమారుడు. శివుడు ధ్యానమగ్నుడయాడు.

ఉత్తమ తీర్థం

ధర్మరాజు :

అన్నిటికంటే అధికంగా శుచిత్వం కలిగించే ఉత్తమతీర్థమేది?

భీష్ముడు :

తీర్థాలు అన్నీ ఉత్తమమైనవే. అయితే అందులో మనస్సనే తీర్థం సత్యమనిపించుకుంటుంది. గొప్ప శుచిత్వం కలిగిస్తుం దది. మనస్సులో ధైర్యం అనేది మహాహ్రదం. తమస్సూ, రజస్సూ తొలగించుకుంటూ, సత్యం పూర్తిగా చేసుకుని ఆ మహాహ్రదంలో చొరబడి స్నానంచేసినవాడు శుచిత్వంతో ప్రకాశిస్తాడు.

సరాగం విడిచిపెట్టడమూ, ఇంద్రియాలు పరిహరించడమూ, దృఢవ్రతాలు పూనడమూ మొదలైనవి ఆచరించిన వివేకవంతులే నిజమైన తీర్థాలు.

దమమూ, తపమూ, అహింసా, శమమూ - ఇవన్నీ తీర్థాలే. వీటివల్లే అధికమైన శుచిత్వం కలుగుతుంది. అంతేకాని, వుత్తి నీళ్ళలో మునిగితే శుచిత్వం కలుగుతుందా ?

మనిషి ధర్మపరుడు కావాలి

ధర్మరాజు :

ఎలా నడుచుకుంటే ఉత్తమపదవి లభిస్తుంది ? మరణించిన వాడు శరీరం వొదిలిపెట్టి దేనిసహాయంతో వెళతాడు ?

భీష్ముడు :

నాయనా, నువ్వు అడిగిన విషయం నిగూఢమైంది. ఈ ప్రశ్నకి దేవేంద్రుడి గురువు బృహస్పతి తప్ప మరొకడు సమాధానం చెప్పడం కష్టం. ఇదిగో ఇప్పుడే ఆయన ఇక్కడికి వేంచేస్తాడు. ఆయన్నే అడుగు నీ ప్రశ్నలు.

భీష్ముడి నోట్లోమాట నోట్లోనే వుంది. బృహస్పతి అక్కడికి దయచేశాడు. ధర్మరాజూ, తమ్ముళ్లూ, మిగిలిన రాజులూ, శ్రీకృష్ణుడూ వున్నపాళాన లేచారు. భక్తిపూర్వకంగా ఎదురు వెళ్ళారు. ప్రణామాలు చేశారు. తగిన ఉపచారాలుచేసి, సంతోష పెట్టారు. ఆసనమిచ్చారు. ఆయన సుఖంగా కూచున్నాక, ధర్మరాజు భీష్మపితామహుణ్ణి అడిగిన ప్రశ్న వినయంగా ఆయన నడిగాడు.

"రాజా!" ధర్మరాజు అడిగినదానికి సమాధానం చెపుతూ అందుకున్నాడు బృహస్పతి, "పుట్టినప్పుడూ, చచ్చినప్పుడూ, స్వర్గంలోనూ, నరకంలోనూ వొక్కడే వుంటాడు ప్రాణి. తల్లీ, తండ్రీ

బంధువులూ అనిపించుకునే యావన్మందీ తన కళేబరం వెంట స్మశానం దాకా వచ్చి, వెనక్కి మళ్ళిపోతారు.

"ధర్మంవల్ల ఉత్తమపథం లభిస్తుంది. చచ్చినవారికి ధర్మమే సహాయపడుతుంది. ఇందువల్ల ఎలాఅయినా సరే, బతికివున్నప్పుడే ధర్మక్రియ మనస్సుకి పట్టించుకోవాలి.

"ధర్మక్రియ లేనివాడు నరకానికి వెళతాడు. కనక ధర్మపరుడు కావాలి మనిషి. అదే మంచిది. ఇంక ఏమదుగుతావో అడుగు చెపుతాను."

ధర్మరాజు:

శరీరం విడిచిపోయే జీవుణ్ణి ధర్మం ఎలా అనుసరిస్తుంది?

బృహస్పతి:

పంచభూతాల శక్తులూ, బుద్ధీ ధర్మంతో కూడా జీవుడివెంట వెళతాయి.

ధర్మరాజు:

రేతస్సు ఎలా కలుగుతుంది?

బృహస్పతి:

శరీరంలో వున్న భూమీ, మొదలైన పంచభూతాలూ, మనస్సూ అన్నంతో సంతృప్తి చెందితే రేతస్సు కలుగుతుంది. స్త్రీ పురుషుల సంయోగంవల్ల ఆ రేతస్సు స్త్రీ గర్భంలో పిండరూపం ధరిస్తుంది.

పుణ్యాపాపగుణాలతో పుట్టిన నరుడు సుఖదుఃఖాలు అనుభవిస్తాడు. అయితే ధర్మవర్తనంవల్లే సుఖం కలుగుతుంది. కనక మనిషి ధర్మపరుడు కావాలి.

అధికపాపం చేసిన మనిషి కృమిజన్మా, గాడిదజన్మా ఎత్తి నరకంలో దుఃఖాలు అనుభవిస్తాడు. కనక కర్మవిశేషం చెపుతాను ఆలకించు.

తల్లి దండ్రులకీ, గురువులకీ మేలుచేస్తే కలిగే సుఖమూ, వారికి కీడుచేస్తే కలిగే దుఃఖమూ ఇంతా అంతా అని బ్రహ్మదేవుడు కూడా వర్ణించలేడు.

ఇతర విధాల కలిగిన పాపానికి ప్రాయశ్చిత్తముంది. కాని తల్లిదండ్రులకీ, గురువులకీ కీడు చెయ్యడంవల్ల వచ్చే పాపానికి ప్రాయశ్చిత్తంలేదు. సామాన్యమైన ప్రాయశ్చిత్తాలవల్ల ఆపాపం పోవలదు.

ధాన్యం దొంగిలించిన మనిషి ఎలకజన్మా పందిజన్మా ఎత్తుతాడు. అంతతోనూ ఆపాపం పోదలక కుక్కఅయి పుడతాడు తరవాత.

పరాయివాడి భార్యతో సంగమం చేసినవాడు తోడేలూ రాంబందూ అయి పుడతాడు. గద్దా, శిలీముఖమూ అయి పుడతాడు. శవాలు తినే జంతువయి పుడతాడు. చివరికి పురుగుజన్మ ఎత్తుతాడు.

కూతుర్ని వొకడికి దానంచేసి, తిరిగి మనస్సు మళ్ళించుకుని, ఆమెని ఇంకొకడికి ఇచ్చినవాడు మరుజన్మలో పురుగయి పుడతాడు.

దేవకార్యం మాత్రంచేసి, పితృకార్యం చెయ్యకండా భోజనం చేసినవాడు కాకి అయి పుడతాడు.

అన్నని తిట్టినవాడు కొంగ అయి పుడతాడు.

బ్రాహ్మణస్త్రీతో సంగమం చేసిన శూద్రుడు నరకం గుమ్మిలో పురుగయి పుడతాడు.

కృతఘ్నుడైనవాణ్ణి యమకింకరులు పట్టుకుపోయి ముక్కముక్కలు కోస్తారు. నిప్పులమీద కాలుస్తారు. వాడి వాడి ముళ్ళమీద వేసి అదుముతారు. ఎన్ని కష్టాలున్నాయో అన్నికష్టాలూ పెడతారు.

ధనాశతో నిరాయుధుణ్ణి చంపినవాడు గాడిద అయి పుడతాడు, ఆయుధాలతో కుళ్ళుపోట్లు తిని చస్తాడు.

ఆడదాన్ని చంపినవాడు ఇరవైవొక్క నరకాలూ అనుభవిస్తాడు.

అన్నమూ, పెరుగూ, పాలూ, నేయీ, పిండివంటలూ అపహరించినవాడు దోమలూ మొదలైన కీటకాలయి పుడతాడు.

పళ్ళు దొంగిలించినవాడు కోతి అయి పుడతాడు.

ఇనుము దొంగిలించినవాడు మాలకాకి అయి పుడతాడు.

వెండి దొంగిలించినవాడు గువ్వ అయి పుడతాడు.

బంగారం దొంగిలించినవాడు నీచమైన కృమి అయి పుడతాడు.

నమ్మి దాచుకున్న ధనం దోచుకున్నవాడు చేపలూ మొదలైన నీచయోనుల్లో పుడతాడు.

వాసనపదార్థాలు దొంగిలించినవాడు చుంచెలుక అయి పుడతాడు.

మీద చెప్పిన ఈపాపాలు చేసిన స్త్రీలు ఆయా పాపాలు చేసినవాళ్ళ భార్యలయి పుడతారు.

పాపభీతికలిగి దారితప్పకుండా నడిచిన నరులు రెండులోకాల్లోనూ సౌఖ్య మనుభవిస్తారు.

కొన్ని పదార్థాలు అపహరించడంవల్ల కలిగే ఫలం నేను తెలియచేశాను. ఇంక తక్కిన బహువిధపదార్థాలు అపహరించడంవల్ల కలిగే పుట్టువులు శాస్త్రాలవల్ల తెలుసుకుంటావు.

పాపాలు పోదుల్చుకునేమార్గం

ధర్మరాజు :

పాపాలు పోదుల్చుకునేమార్గం సెలవియ్యి.

బృహస్పతి :

దానాలవల్ల పాపాలు పోగొట్టుకోవచ్చు. పాపాలు పోగొట్టుకునేందుకు దానాలన్నిటిలోకీ అన్నదానం గొప్పదంటారు మునులు.

న్యాయంగా ఆర్జించిన అన్నమే సంతోషపూర్వకంగా ఇందుకోసం వినియోగించాలి. దానివల్ల నాశనంకాని పాపాలు లేనే లేవు.

బిచ్చమెత్తిఅయినా అన్నం తెచ్చి, నిరుపేదలైన బ్రాహ్మణుల ఆకలి పోగొట్టిన పురుషుడు ఊర్ధ్వలోకాలు పొందుతాడు; అక్కడి వాళ్ళు పూజించుకుని ప్రకాశిస్తాడు.

వేదాలు అధ్యయనంచేసి, అర్థప్రతిపాదనంచేసిన బ్రాహ్మణోత్తముడూ, బ్రాహ్మలకి భూదానం చేసినరాజూ ఏపాపాలయినాపోగొట్టుకుంటారు.

న్యాయమైన వర్తకంచేసి సంపాదించిన ధనంతో అన్నదానం చేసిన కోమటి సద్గతిపొందుతాడు.

వచ్చినంత పాటుపడి సిరి తెచ్చుకుని అన్నదానంచేసిన శూద్రుడు స్వర్గం సంపాదిస్తాడు.

దినమూ సంధ్యా కాకండా ప్రయత్నించి అన్నపానాలు దానం చేసి, తరవాత భోజనంచెయ్యడంకంటే మించిన ధర్మకార్యం నిజంగా మరి లేదంటే నమ్ము.

ధర్మాలన్నిటిలోనూ అన్నదానం ముఖ్యమైందని తెలుసుకో.

ధర్మరాజు :

ధ్యానమూ, ఇంద్రియవృత్తులు నశింపచెయ్యడమూ, అహింసా గురుపూజా, నిత్యానుష్ఠానమూ, తపస్సూ - వీటిలో పరమసేవ్యమైంది ఏది ?

బృహస్పతి :

నువ్వు అన్న ఈ ఆరూ మంచిమార్గాలే. అయితే తక్కిన,

అన్నిటికంటే అహింస పవిత్రమైంది. అంతేకాదు, ఏ ఉత్తమధర్మా న్నయినా అహింసే ప్రకాశించినట్టు చేస్తుంది.

అహింస

అలా చెప్పి బృహస్పతి స్వర్గనగరానికి వెళ్ళిపోయాడు. అనంతరం ధర్మరాజు తాతగారికి ప్రణామంచేసి మళ్ళీ అడిగాడు :

" దేవతలూ, బ్రాహ్మలూ, మునీశ్వర్లూ - అందరూ అహింసని ప్రశంసిస్తారు. ఈ అహింసవిషయం బాగా తేటపడినట్టు వివరించు."

మనవఁడి ప్రశ్నవిని పరమానందంతో ఇలా అందుకున్నాడు పితామహుడు భీష్ముడు :

" ఏనుగు అడుగులో తక్కిన జంతువుల అడుగులన్నీ ఇమిడి పోతాయి. అలాగే ధర్మాలన్నీ అహింసలోనే ఇమిడి వుంటాయి. ఇందులో రవంతా సందేహం లేదు. అంతేకాదు, అహింస నాలుగు విధాలు. నాలుగుకాళ్ళ ఆవులా వుంటుం దది. అందులో ఒకటి తప్పితే ధర్మవర్తన కుంటువడుతుంది.

"మనస్సులో హింస తలచకూడదు. మాటలో హింస పలక కూడదు. శారీరకంగా హింస చెయ్యకూడదు. మాంసం తినకూడదు. ఈనాలుగూ మానడమే నేను చెప్పిన నాలుగువిధాల అహింస.

"మాంసం రుచిమరగినవాడు దాన్ని మానలేడు. అంచేత మాంసంమీద అపేక్షవొదిలిపెట్టడం అహింసే అవుతుంది."

మాంసంమానడం మంచిది

ధర్మరాజు :

తండ్రీ! మాంసం పితృదేవతలకి ప్రియమైంది కదా? ముఖ్యంగా మాంసంతో శ్రాద్ధంచెయ్యాలంటారు కదా ? అయితే చంపకండా మాంసం ఎలా వస్తుంది ?

భీష్ముడు :

అశ్వమేధయజ్ఞం చెయ్యడంకంటే మాంసం తినడం మానడం మహనీయకర్మ అంటారు పెద్దలు. తిన్నా వా, చంపడమూ, చంపమని నియోగించి పంపడమూ పాపాల్లోకల్లా గొప్పపాపాలు. అయితే పితృ కార్యాల్లోనూ, యజ్ఞకార్యాల్లోనూ, వేదం చెప్పినప్రకారం చేసిన హింసవల్ల పాపం కలగదు. కేవలం రుచికోసం మాంసం తినడానికి మాత్రం ప్రాణిహింస చెయ్యకూడదు. అది పాపమే అవుతుంది.

"తనని నమిలినవాణ్ణి తాను నములుతుంది మాంసం" అంటున్నాయి శాస్త్రాలు. అంచేత మాంసంతినడం మానెయ్యడం తపస్సుతో సమానమైందని నమ్మి.

మాంసం రుచివంటి రుచి మరొకదానికి లేదు. మాంసం రుచి మరిగినవాడు దాన్ని విడిచిపెడితే అతణ్ణి దేవసమానుడే అంటారు ధర్మం తెలిసినవాళ్ళు.

ప్రాణుల శరీరంలో తప్ప మానులోనూ, రాతిలోనూ వుంటుందా మాంసం! ఆ శరీరాలు నరికినప్పుడు తమ శరీరాలు తాకితే ఎలా ఉంటుంది? ఈసంగతి ఆలోచించవద్దా? కనక తాను అది మానేస్తే హింసలన్నీ మానిపోతాయి కదా?" అని జాలిపడి మాంసం మానేస్తాడు ఉత్తముడు.

మాంసం తినడం మానుకున్నవాడికి ప్రాణుల్ని చంపాలన్న కోరిక నశిస్తుంది. అంచేత అతడికి అన్నిప్రాణులవల్లా అభయం లభిస్తుంది. సందేహం లేదు. లోకహితంకోసం స్వాయంభువమనువు చెప్పిన మాట ఇది. "మాంసం మానడండల్ల ఆయువూ, సిరిసంపదలూ, రూపమూ - అన్నీ అధికమవుతాయి" అన్నారు మార్కండేయుడూ మొదలైన మహామునులు.

మాంసం కోసేమనిషి రాక్షసుడే అనుకో. వెనక దేవతలు మాంసం మానుకోడంవల్లే రాక్షసభయం లేకండా వుండగలిగారు.

దానం, ధర్మం, తపం, యజ్ఞదీక్ష అనే సత్కర్మలన్నీ అహింసా రూపమైన మహావ్రతమే అంటారు వేదవాక్యాలు అనుసరించిన పెద్దలు.

మాంసం మానెయ్యడమూ వందేళ్ళు దుష్కరమైన తపస్సు చెయ్యడమూ వొకేరకమైన సుకృతాలు అంటారు వేదవివేకం కలవారు.

తపస్సువల్లా, దానంవల్లా బ్రహ్మలోకనివాసం లభించదని కాదు, లభిస్తుంది. కాని మాంసం తినడం మానుకున్న వారికి మాత్రం ఆలోకం సులభంగా లభిసుం దంటారు పెద్దలు.

ఆషాఢం, శ్రావణం, భాద్రపదం, ఆశ్వయుజం - ఈ నాలుగు మాసాలూ మాంసం తినకండా వుంటే ఆయువూ, ఆరోగ్యమూ, బలమూ, యశస్సూ - ఈ నాలుగుఫలాలూ మనిషికి కలుగుతా యంటారు.

సగరుడూ, నలుడూ, దిలీపుడూ, నృగుడూ, భగీరథుడూ మొదలైన రాజులు పై నాలుగు నెలలలోనూ మాంసం మానెయ్యడం వల్లే ఉభయలోకాల్లోనూ గొప్పవాళ్ళు మా రంటారు తెలిసినవాళ్ళు.

మాంసంరుచి మానడంకష్టం

ధర్మరాజు :

మాంసం మానడంలో ఇంతగొప్ప వుందన్న మాట! అయితే యావన్మందీ మాంసం మానేసి, ఇతర పిండివంటలూ, పళ్ళూ తిని బతకరేమీ ?

భీష్ముడు :

మాంసం చవి మరిగినవాళ్ళు దాన్ని మానెయ్యడం సాధ్యమా నాయనా ? అంతేకాక, మాంసం తినడంవల్ల స్త్రీసంభోగంమీద

ఆసక్తికలవాడికి బలం కలుగుతుంది. దారి నడిచినవాడికి వుల్లాసం కలుగుతుంది. దెబ్బతగిలినవాడికి గాయం శీఘ్రంగా మానిపోతుంది. కృశించినవాడు వేగం కండపుష్టికలవాడు కావచ్చు. పిండివంటలలోనూ పళ్ళలోనూ ఈ విశేషంవుందా మరి?

మాంసం తిన్న దోషం గొప్పగొప్ప దానాలవల్ల పోతుంది. దేవతలకార్యాలలోనూ, పితృకార్యాల్లోనూ ఉపయోగించిన మాంసం వల్ల పాపం రాదు. యజ్ఞాల్లో పశువుల్ని చంపమని వేదమే నియోగిస్తూవుంది కదా!

అంతేగాక మాంసం తిన్నా దోషంలేని పట్టులు కూడా లేకపోలేదు. అగస్త్యముని రాజులకి వేట విధించాడు. కేవలం కుతూహలం కోసం కాకండా, కోపంతో కాకండా లోకం రక్షించడంకోసం క్రూర మృగాలు చంపడమూ, తనుచేతి సామర్థ్యంతో సంపాదించిన మాంసం దేవతలకీ, పితరులకీ నివేదించడంకోసం పశువులూ మృగాలూ చంపడమూ చేసినరాజులు పాపాలు పొందకండా వుండిన విశేషాలు చెప్తాను, విను.

ఇతరమాంసాలతో తన శరీరం పెంచుకుంటూ ననడంకంటే చెడ్డ మరొకటి లేదు. మాంసంతినడం మానడంకంటే మరొక మేలు లేదు ధర్మాల్లో.

మాంసంతిన్న దోషం దానాలవల్ల పోతుందన్నాను. ఇలా అనడంలో భావ మేమిటంటే, తిరిగి మళ్ళీ మాంసం తినవచ్చు నని కాదు. విచారపడి, దోషంపోడంకోసం దానాలుచేశాక, మరి మాంసం తినకూడదు. అదుగో, అప్పుడే దోషం పోతుంది.

ధర్మరాజా! ఎన్నిధర్మాలైనా దయని మించిన ధర్మం మరొకటి లేదు సుమా!

తనలాగే అన్నిజంతువులకీ ప్రాణభయం వుంటుందని భావించి,

మాంసంతినడం మానుకుని, దయాహృదయులైన వారికి బ్రహ్మలోకం మొదలైన ఉత్తమలోకాలు ఆటపట్లుగా వుంటాయి.

ప్రాణులమీద క్రోధంపూనినవాడిమీద ప్రాణులన్నీ క్రోధం వహిస్తాయి. ప్రాణులకి అభయమిచ్చినవాడికి ప్రాణులన్నీ అభయమిస్తాయి.

దానమూ, తపమూ, ధర్మమూ, యజ్ఞమూ, శౌచమూ, మంత్రమూ, తంత్రమూ, సత్యమూ - ఇవన్నీ అహింసారూపాలే అంటారు పండితులు. అంచేత అహింసవల్ల కలిగిన కలిమి అన్ని కలుములీన్నీ మించి వుంటుంది.

నాయనా, ధర్మరాజా! అహింసాగుణాలు కొద్దిగా చెప్పాను. ధర్మాలన్నిటికంటె గొప్పది అహింసాధర్మం. నిజంగా అహింస మహిమ ఇంతా అంతా అని వివరించడం కష్టం.

ధర్మరాజు :

తండ్రీ, నువ్వు చెప్తూవున్న ధర్మాలు వింటూవుంటే పరమానందంగా వుంది నాకు. నీకిదిగో పదేపదే నమస్కరిస్తున్నాను. అయితే, నాయుద్ధంలో మరణించిన వాళ్ళకి ఏంగతి కలుగుతుందని ఎల్లప్పుడూ జిజ్ఞాస నామనస్సులో వేధిస్తూనే వుంది. బతుకు సుఖమని భావిస్తుంది ప్రాణికోటి. చావు దుఃఖమని భావిస్తుంది. ప్రాణం వొదలడం కష్టం. కనక ఈ విషయం అడుగుతున్నాను.

కీటకానికి ఉత్తమజన్మ

భీష్ముడు :

బాగానే భావించావు. వేదవ్యాసముని వొక కీటకానికి ఉత్తమజన్మ ప్రసాదించాడు. ఆ కథ చెప్తాను, ఆలకించు. అది వింటే నువ్వు అడిగిన ప్రశ్నకి సమాధానం నీకే అవగత మవుతుంది.

ఓమారు బండిదారిలో వో కీటకం గబగబా పరిగెడుతూవుంది. ఆదారినే వెళుతూ అది చూశాడు వేదవ్యాసముని. జంతువుల ప్రవర్తనా, నాటి చిత్తవృత్తులూ తెలిసినవా డాయన. అంచేత ఆ కీటకాన్ని పిలిచి, "నువ్వు భయపడుతూ గబగబ పారిపోతున్నావు. ఏమిటి కారణం?" అని అడిగా డతడు.

"మహాత్మా!" వ్యాసముని ప్రశ్న విని అంది కీటకం, "అదిగో ఉధృతంగా వస్తున్నాయి బళ్ళు. బళ్ళచక్రాల రొదా, ఎడ్లని రొప్పుతూన్న బళ్ళవాళ్ళ గోలా భయం కలిగించాయి నాకు. బతుకు సుఖమూ, చావు దుఃఖమూ కదా! అంచేత, శరీరం బళ్ళకింద పడి చిదిగిపోతుందన్న కళవిళపాటుతో తప్పించుకుపోయి, బతికిపోదామని పారిపోతున్నాను. ప్రాణభయం సామాన్యమేం దా మునీంద్రా?"

"అంత మంచిదా నీబతుకు?" కీటకం చెప్పింది విని అడిగాడు వ్యాసముని, "ఇంద్రియసుఖాలు నీ కీటకజన్మలో లేవు. దుఃఖబహుళమైన ఈశరీరం ఎందుకూ నీకు? చావే నీకు సౌఖ్యకారి ఎప్పుడైనా. నువ్వే ఆలోచించి చూడు."

"మునీంద్రా!" మళ్ళీ అంది కీటకం, "కీటకం విషయసుఖాలు అనుభవించలేదన్న మాట వుందా? తమతమ మార్గాల్లో అన్ని జంతువులూ అనుభవిస్తాయి. అంచేత బతుకు సుఖం. చావే భయకారణం.

"నువ్వు నామనస్సు కనుక్కోవాలని అడిగావు, కాని నిజానికి నీకు తెలియందా ఇది? అదలా వుండనీ, నావిషయం విన్నవిస్తాను, చిత్తగించు.

"నేను గతజన్మలో వొక శూద్రుణ్ణి. బాగా ధనముండేది నాకు. ఆచారహీనతా, అతిలోభమూ, అన్యధనాపేక్షా, క్రూరతా, అతివినయమూ మొదలైన దుర్గుణాలన్నిటికీ పుట్టిల్లుగా వుండేవాణ్ణి

నేను. ఇన్ని దుర్గుణాలు నాలో వున్నా మాఅమ్మ అంటే అతిభక్తిగా వుండేది నాకు. ఆమెని ఎప్పుడూ సంతోషపెడుతూ వుండేవాణ్ణి.

ఓనాడు మాయింటికి వో బ్రాహ్మడు అతిథిగా వచ్చాడు. అతణ్ణి పూజించాన్నేను. అదిగో ఆ పుణ్యంవల్ల వెనకటిజన్మ ఈ జన్మలో జ్ఞాపకముంది నాకు. మంచికర్మ సుఖం కలిగిస్తుందని ఇప్పుడు నాకు తెలిసివచ్చింది. మహాత్మా, మంచిదారి నాకు అనుగ్రహించు విశదంగా."

"నువ్వు చెప్పనక్కర లేదు" కీటకాన్ని ఆదరంగా చూస్తూ అందుకున్నాడు వ్యాసముని, "ఎన్నో అన్ని దుష్కర్మలు చెయ్యడం వల్లే నువ్వు ఈ కీటకజన్మ ఎత్తావని తెలుసుకున్నాన్నేను. నువ్వు చేసిన సత్కర్మలు తెలుసుకుని సంతోషమున్నూ కలిగింది. అందుకనే నీతో మాటలాడాను. నాతపోమహిమతో నీ కీటకత్వం తొలిగిస్తాను. విచారించకు. తపోబలాన్ని మించిన బలం మరొకటి లేదు. మనుష్యజన్మ ఎత్తి మేలుచేయాలన్న బుద్ధి నీకు పుట్టడం మేలయింది. మనుషులు కర్మభూమిలో చేసిన సత్కర్మలవల్ల దేవతలయి పుడతారు. దుష్కర్మలవల్ల కీటకాలయి పుడతారు.

"నువ్వు చేసిన సుకృతంవల్ల పూర్వజన్మ జ్ఞాపకముంది నీకు. నాసందర్శనమూ లభించింది. నీకు ఉన్నతపదవి ప్రసాదించడానికి సంకల్పించాను. మరి భయపడకు. ఆ విధానం చెపుతాను, విను.

"ముందు నీ కీటకజన్మపోతుంది. నువ్వు నీచజన్మఎత్తుతావు. తరవాత శూద్రుడివై పుడతావు. అనంతరం వైశ్యుడివై పుడతావు. తరవాత రాజువై పుడతావు. నీ గతజన్మలు నీకు జ్ఞాపకముంటాయి. ఈవర మిచ్చాన్నీకు. దీనివల్ల ధర్మపరుడి వవుతావు" అంటూ అమృతధారలవంటి చూపులు కీటకం శరీరంమీద పరిపాడు ముని. అదిచూసి అన్నిభూతాలూ వ్యాసమునీంద్రుణ్ణి వేనోళ్ళ కీర్తించాయి.

కీటకం భక్తిభావంతో మునీశ్వరుడికి మొక్కింది. శిరస్సు అతని

పాదాలమీద మోపింది. సంతోషం నిండిన మనస్సుతో ప్రాణం విడిచిపెట్టింది.

అలా దయాహృదయుడైన వ్యాసమునీంద్రుడు కీటకానికి మేలు చేశాడు. దానికి కృతార్థత కలగచేశాడు. అనంతరం స్వేచ్ఛగా తన దారిని తాను వెళ్ళిపోయాడు.

ఆ మహానుభావుడు నిర్దేశించినప్రకారం క్రమంగా జన్మలెత్తుతూ కీటకం ఎన్నో పుణ్యకార్యాలు చేసింది. తుదకి రాజయి పుట్టింది. పూజ్యమైన రాజ్యం సంపాదించింది.

ఆ రాజు వోనాడు ఏనుగుమీ దెక్కి వ్యాసముని ఆశ్రమానికి బయలుదేరాడు. తానెక్కిన పట్టపుటేనుగు రెండువేపులా ఎన్నో ఏనుగులు నడిచాయి. వెనక గుర్రపుదళం నడిచింది. గొడుగులూ, జెండాలూ కలగాపులగంగా కనిపించాయి. గాయకులూ, వందిమాగధులూ, పాఠకులూ, కలకలంచేస్తూ వెంట వెళ్ళారు. రత్నాలనగలు ధగధగా కాంతులు నలుదిక్కులా చిమ్మాయి. సామంతరాజులూ, కవులూ, పుణ్యస్త్రీలూ ఎంతో వైభవంతో వెంటనడిచారు. అలా సాక్షాత్తూ దేవేంద్రుడిలా వ్యాసాశ్రమానికివెళ్ళాడతను.

ఏనుగు దిగి తన కిరీటం మునిపాదాలకి సోకినట్టు సాగిలబడ్డాడు రాజు. దయతో అతణ్ణి లేవనెత్తి, గుండెలు కద్దుకున్నాడు వ్యాసముని. ఎంతో ఆదరించాడు. కుశల మడిగాడు. శిష్యుల్ని నియోగించి రాజుకి తగిన పూజావిధులు జరిగించాడు.

"నాయనా, ఉత్తమపురుషుడివి నువ్వు. ఈ జన్మలో మునీశ్వర్లు కూడా ముక్కుమీద వేలుపెట్టుకున్నట్లు గొప్ప తపస్సు చెయ్యి. ఆవులకోసమో, బ్రాహ్మలకోసమో ప్రాణం సమర్పించు. లేదా ధర్మ యుద్ధంలో శరీరం విడిచిపెట్టు. దానివల్ల నిష్కల్మషత్వం సిద్ధిస్తుంది. దాంతో బ్రాహ్మణజన్మ లభిస్తుంది." అంటూ శత్రుసంహారుడయిన

ఆ మహారాజుని సగౌరవముగా సాగనంపాడు వ్యాసమునీంద్రుడు. మును లందరూ వ్యాసమునిని వేనోళ్ళ మెచ్చుకున్నారు.

పరమానందం పొందాడు రాజు భక్తిపూర్వకంగా వ్యాసముని పాదాలముందు సాగిలబడ్డాడు. సెలవు తీసుకుని తన రాజ్యానికి వచ్చేశాడు. ముని ఆదేశించినప్రకారం చేశాడు. మరుజన్మలో మంచి బ్రాహ్మడయి పుట్టాడు. పుణ్యస్థలాలన్నిటిలోనూ పిండివంటలతోనూ, రకరకాల రత్నాలూ బంగారమూ మొదలైన దానాలతోనూ హౌరా అన్నట్టు ఎన్నో యజ్ఞాలు చేశాడు. ఆ జన్మలోనూ వ్యాసముని దర్శనం చేశాడు. దయాచిత్తంతో అతణ్ణి ఆశీర్వదించి పంపాడు వేదవ్యాసుడు. మంచి కీర్తి సంపాదించాడు బ్రాహ్మడు. వ్రతశీలు డయాడు. తుది జీవితం పవిత్రంగా వెళ్ళబుచ్చాడు. చివరకి శరీరం వొదిలి స్వర్గానికి వెళ్ళాడు. స్వర్గంలో దేవేంద్రుడితో స్నేహంచేశాడు. తిరుగులేని సౌఖ్యసిద్ధి పొందాడు.

అంచేత కురుక్షేత్రంలో జరిగిన అద్భుతమైన ఘోరయుద్ధంలో అలా శరీరాలు విడిచిన రాజులకి అనంతమైన సుఖాలు కలుగుతా యనడంలో అనుమాన మేముంది? సందేహం లేదు. నీ బంధువు లందరూ ఊర్ధ్వలోకాలు చేరుకున్నారు. నువ్వేమీ అనుమానించకు.

దానం

ధర్మరాజు :

విద్యా, తపస్సూ, దానమూ వీటిలో ఏది గొప్పది?

భీష్ముడు :

వ్యాసమైత్రేయుల పుణ్యసంవాదం అని వొక ఇతిహాస ముంది. అది వింటే నీ సందేహం తీరిపోతుంది. చెప్తాను, సావధానంగా విను.

వ్యాసమునీంద్రుడు వొకమారు వారణాసీపురం వెళ్ళాడు. అక్కడ ముందే మైత్రేయుడు నివసిస్తున్నాడు. అతడిదగ్గిరికి అప్రకాశంగా

వెళ్ళాడు వ్యాసముని. అతణ్ణి తెలుసుకున్నాడు మైత్రేయుడు. భక్తిపూర్వకంగా నమస్కరించాడు. పూజించాడు. ఉత్కృష్టమైన భోజనం పెట్టి తృప్తిపరిచాడు. సంతోషంతో కలకల్లాడుతున్న అతణ్ణి చూసి, "వ్యాస మునీంద్రా! మీలో అధికమైన సంతోషం కనిపించింది. ఏమిటి దీనికి కారణం?" అని అడిగాడు గౌరవంగా.

"తపస్సూ, విద్యా మొదలైన ధర్మాల్లోకల్లా దానమే గొప్ప దయ్యా." ఆదరంగా అన్నాడు వ్యాసముని, "దానమివ్వతగిన వస్తువులన్నిటిలోనూ అన్నమే గొప్పది. ఏమంటే, ప్రాణమూ, శరీరమూ, బలమూ - అన్నీ అన్నమయమే. అందుకే పండితులు అన్నమే మహనీయమైందని భావిస్తారు.

"తపం మనస్సులోని కల్మషం కడిగేస్తుంది; విద్యకి ఆస్పద మవుతుంది. తపస్సు చేసినవాడు ఉత్తమదానంతో పరిపక్వమైనవిద్యనీ, తపస్సునీ మెచ్చుకుంటాడు. కనక, తపస్సూ, విద్యా దానంవల్లే వర్ధిల్లుతున్నాయి. ఉత్తమవ్రతదీక్షాపరులు భగవంతుణ్ణి దర్శించడానికి దీపం వంటిది విద్య. అయినప్పుడు అన్నదానం అధికసంతోషం కలిగించకండా ఎలావుంటుంది? అతికలుషచిత్తుడయినా మహత్తర మైన దానంవల్ల విశుద్ధభావం పొందుతాడు. సందేహం లేదు."

తపమూ, విద్యా దేవతలు కూడా పూజించదగినవి. వాటికి పోషకమైంది దానం.

ఆదర్శనారి

ధర్మరాజు :

ఆడంగులవిషయం వినాలనుంది. ఆదర్శనారి ఎలాంటిది?

భీష్ముడు :

కైకేయీ శాండిలీ సంవాదంలో నువ్వు అడిగినవిషయం వ్యక్త మవుతుంది. చెపుతాను, విను.

కేకయరాజు కూతురు సుమన స్వర్గంలో శాండిలిని చూసి, "భవ్యమైన ఈ దివ్యపదం ఎలా లభించింది నీకు ?" అని అడిగింది.

సుమన ప్రశ్నకి ఇలా సమాధానం చెప్పింది శాండిలి :

"అత్తమామలకి ఎన్నడూ ఎదురాడలేదు నేను. దేవ కార్యమూ, పితృకార్యమూ చెయ్యడంలో బద్ధకించలేదు. ఇల్లు వొదిలి తలవాకిలి ఎన్నడూ ఎరుగను. విరగబడి ఎప్పుడూ నవ్వలేదు. పరిశుద్ధ హృదయంతో వోపిక కలిగి బ్రాహ్మలకి భిక్ష పెట్టేదాన్ని. అవసరమైన పనుల్లో వెనకాడలేదు. భర్త ఇంటికి వచ్చేసరికి భక్తితోనూ, సంతోషం తోనూ ఆసనం వేసేదాన్ని, పాద్యంస్వయంగా ఇచ్చేదాన్ని. సుముఖ భావంతో సేవచేసేదాన్ని. తిట్టినా, చెడ్డపనులు చేసినా చూసి, బిడ్డల్ని శిక్షించడం మానేదాన్ని కాదు. నాకు వేరే ప్రియం అని ఏదీ వుండేదికాదు. భర్త మెచ్చుకునే వంటకాలు చవిగా వండిపెట్టే దాన్ని. భర్త పొరుగూరు వెళితే, వెళ్ళినప్పటినించి తిరిగివచ్చేదాకా పువ్వులు ముడుచుకునేదాన్ని కాదు. గంధం మొదలైనవి పూసుకునే దాన్ని కాదు. మంచిచీరెలు కట్టుకునేదాన్ని కాదు. నగలు పెట్టుకునే దాన్ని కాదు. హెచ్చురుచికరమైన వంటకాలు వండేదాన్ని కాదు. బంధువులకు ఎప్పుడూ ప్రీతికలిగించేదాన్ని. వారికి ధాన్యమూ, అన్నమూ ఇచ్చి తృప్తికలిగించేదాన్ని. ఆవులూ మొదలైన ఇంటి పశువుల సేవచేసి, వాటిని సుఖపెట్టేదాన్ని. ఇంటి సంపదవిషయం లోనూ, నడవడివిషయంలోనూ భర్తమనస్సు నొప్పెట్టినట్టు పల్లెత్తు మాట పలికేదాన్ని కాదు. అగ్నిహోత్రం రక్షించేదాన్ని. రహస్య మైన దేదీ బయటపెట్టేదాన్ని కాదు. నేను చూలాలుగా వున్నప్పుడు రుచుల కాసపడక, పథ్యమైన పదార్థాలే తినేదాన్ని."

ధర్మరాజా ! విన్నావుకదూ ! ఆదర్శనారి శాండిలి. ఈవిధంగా

నడుచుకున్న ఆడది అరుంధతిలా మెప్పుపొందుతుంది. ఇహసౌఖ్యమూ, పరసౌఖ్యమూ అనుభవిస్తుంది.

ఇప్పుడు చెప్పిన ఈ ఆదర్శనారికథ పర్వదినాల్లో భక్తిపూర్వకంగా చదివేవాళ్ళు పుణ్యపురుషులవుతారు. వాళ్ళ ఆయువు అధికమవుతుంది. సిరిసంపదలు పెరుగుతాయి. మరుజన్మలో దేవతాజన్మ లభిస్తుంది.

ఆచరించదగిన పని

ధర్మరాజు :

సర్వశాస్త్రసారమయి, శ్రేష్ఠమయి ఆచరించదగిన దేది?

భీష్ముడు :

మంచిప్రశ్న వేశావు. నారద పుండరీక సంవాదం అని ఒక ఇతిహాస ముంది. అది చెపుతాను, ఆలకించు. నువ్వు అడిగిన విషయం అందులో తేటపడుతుంది.

పుండరీకు డని ఒక మహాబ్రాహ్మణు డుండేవాడు. తీర్థపరుడతడు. జపతత్పరుడు. అతడు ఒకమారు నారదమునీంద్రుణ్ణిచూసి, భక్తితో ప్రణామంచేసి, ఇప్పుడు నువ్వు నన్ను అడిగిన ప్రశ్న అడిగాడు. దానికి నారదమహాముని ఇలా సమాధానం చెప్పాడు :

"మాతండ్రి బ్రహ్మదేవుడు ఉపదేశించిన పరమధర్మం ఇది. అల్పఫణితిలో మహార్థం నిండివుంటుంది. దివ్యమతులు వినదగింది. తెలుసుకోదగింది. దాన్ని చెపుతాను, శ్రద్ధగా విను.

"ప్రకృతికి పరం అనే ఇరవైఅయిదో తత్వం జీవాత్ముడు. అతడే సర్వభూతాత్ముడు. పురుషు డని అతడే ప్రకాశిస్తాడు. ఆ పురుషుడివల్లే కలిగి నారములని పేరుపడ్డ అన్యతత్వాలు అతనికి అయనం కావడంవల్ల నారాయణు డయా డతడు. విశ్వం తనలోనే పుట్టి, తనలోనే లయ మవుతుంది. ఆ దేవుడే ప్రభువు. పరబ్రహ్మమనీ,

పరతత్వమనీ, పరమపదమనీ, ఈశ్వరుడనీ, విష్ణువనీ ఆ నారాయణుడే ప్రకాశిస్తున్నాడు. అతడే వాసుదేవుడనీ, ఆత్ముడనీ వేదాంతవాక్య బోధుడై వెలుగుతున్నాడు. నరులకి ఆపదలు నామాంతరాలు. అర్థాంతరం లేనట్టివి.

"అన్ని శాస్త్రాల్లోని మాటలూ ఆలోచించి, దృఢవిచారంతో తెలుసుకుని, నిశ్చయించిందల్లా వొకటే, 'ఎప్పుడూ నిష్ఠతో నారాయణదేవుణ్ణి తలుచుకోవాలి' అని.

"కనక అదే ఆచరించదగిన పని. అంచేత ఎల్లప్పుడూ శ్రద్ధాపూర్వకంగా నారాయణదేవుణ్ణి తలుచుకుంటూ వుండు. శాస్త్రార్థాలు తడవకు. ఏవంత సేపయినా నారాయణుణ్ణి తలుచుకుంటే చాలు; మనిషికి సుగతి లభిస్తుందంటే, ఇక ఎల్లప్పుడూ తలుచుకుంటే చెప్పేదేముంది!

"ప్రాణంపోతున్న సమయంలో 'ఓం నమో నారాయణాయ' అనే అక్షరాలు నాలికమీదికి తెచ్చుకుంటే పరమపదం చేరుకుంటారు నరులు.

"నారాయణ అనే పదమే పరబ్రహ్మం. దాన్నే ఎల్లప్పుడూ అనడంవల్లా, వినడంవల్లా, తలుచుకోడంవల్లా, ఇంపుగా కీర్తించడంవల్లా ఎంతో క్షేమం కలుగుతుంది.

"నారాయణ పరాయణుడైన నరుడు పాపాలు గెలిచి ప్రకాశించడమేకాదు, తన్ను ఆశ్రయించినవాళ్ళకి కూడా వెలుగు ప్రసాదిస్తాడు. ఇది బ్రహ్మదేవుడి నియామకం.

"నాలుగు ఆశ్రమాలలోనూ ఏ ఆశ్రమంలో వున్నవాడైనా సరే, నారాయణదేవుడిమీద భక్తినిలపకండా, ఇతరకర్మలు ఎన్ని చేసినా సద్గతి లభించదు. నారాయణుడైన విష్ణుభగవానుడు భక్తవత్సలుడు. భక్తులకు అతను దర్శనమిస్తాడు. సువ్రతుడివి నువ్వు. విష్ణుభక్తిపరాయణుడివి కా. భక్తిలేందే ఆ దేవుడు కానరాడు."

అలా నారదముని చేసిన ఉపదేశం శిరసావహించాడు నైష్ఠికుడు పుండరీకుడు, విష్ణుభగవానుడిమీద నిశ్చలమైన భక్తి ఏర్పరుచుకున్నాడు. ఎల్లప్పుడూ ఆ దేవదేవుణ్ణి భక్తిపూర్వకంగా అర్చిస్తూ వచ్చాడు. శంఖమూ, చక్రమూ, గదా, శార్ఙ్గధనుస్సూ పట్టుకుని, శ్రీవత్సచిహ్నంతోనూ, ఉజ్జ్వలమైన కౌస్తుభమణితోనూ, కిరీటకుండలాలతోనూ, పద్మపత్రాలవంటి నేత్రాలతోనూ ప్రకాశించే నారాయణమూర్తిని కలలో దర్శించేవాడతడు.

ధర్మరాజా! ఎంతో కాలానికి కాని విష్ణుభగవంతుడి దర్శనం లభించదు. ఆ దేవదేవునిదర్శనం కలిగాక, ఇక శుభాలకి కొరతేముంది? తామరతంపర. పరమపదం కరతలామలకమే అవుతుంది. కనక ఆచరించదగినపని విష్ణుభగవంతుని ఆరాధనమే అని తెలుసుకో. భక్తిపూర్వకంగా ఆ దేవదేవుణ్ణి సేవించు.

సా మ వా ద ం

ధర్మరాజు :

నీమాటలు వింటున్నకొద్దీ వినాలనే వుంది. నాశరీరం పులకరిస్తూ వుంది. ఎంతవిన్నా తనివితీరడం లేదు. ఇదిగో పదేపదే నీపాదాలకి నా జోహారులు.

దానమూ, ప్రియవచనమూ (సామవాదం)– ఈరెంటిలో ఏది అధికరంజనం కలిగిస్తుంది?

భీష్ముడు :

రెండూ మంచిమార్గాలే. అయితే ఎదటివాడి స్థితి కనిపెట్టి చేసినదానం రంజకమైందని వేరే చెప్పనక్కరలేదు. సామవాదగుణం తెలిపే కథ ఒకటి చెపుతాను, బాగా విను.

బుద్ధిమంతుడైన బ్రాహ్మడు ఒకడు వుండేవాడు. ఏదో పని

మీాద పిట్టమనిషిలేని అడివిలో తిరుగుతూ వుండగా, అతణ్ణి తినెయ్యడం కోసమని భయంకరుడైన రాక్షసుడు వొకడు అతణ్ణి పట్టుకున్నాడు. భయపళ్ళేదు బ్రాహ్మడు. ఏమాత్రమున్నా చలించలేదు. మంచి మాటలతో (సామవాదంతో) అతణ్ణి వారించడంకోసం రాక్షసుడి మొహంమీాద చూపులు నిలిపాడు.

బ్రాహ్మడి ధైర్యం చూశాడు రాక్షసుడు. అతడి ఉదాత్త భావం గమనించాడు. సంతోషించి, ఇలా అన్నాడు :

"ఇదిగో, బాపనయ్యా! నేను అడిగిన ప్రశ్నకి సమాధానం చెప్పావా, నిన్ను వొదిలేస్తాను. లేదా, నీమాంసం పరపర నమిలేస్తాను. చెప్పు, నాశరీరం చిక్కిపోవడానికీ, వెలవెలపోడానికీ ఏమిటి కారణం?"

రాక్షసుడి ప్రశ్న విన్నాడు బ్రాహ్మడు. తొందరపడకండా కొంతసేపు విచారించాడు. తరవాత ఇలా అందుకున్నాడు :

"మహాపురుషా! దయాపరుడివి నువ్వు. నీవంటి ఉత్తముడు అడిగినప్పుడు తోచినవిధం చెప్పడంకంటే మేలు ఏముంటుంది నాకు? చెపుతాను, చిత్తగించు.

"నీ చెడ్డతనంవల్ల చుట్టాల్ని ఎడబాసి తరవాత పశ్చాత్తాపపడినప్పుడూ, పేదరికం వచ్చి ధనంకావాలని తాపత్రయపడినప్పుడూ, మొగమాటంవల్ల ఇతరుడిచేత చిక్కిపోగా నిన్ను గెలిచానని అతడు చంకలు గుద్దినప్పుడూ, తగినవాడనుకొని వొకడికి నువ్వు మేలుచేస్తే అది తన పౌరుషంవల్లే జరిగిందని అతడు బడాయిచెప్పుకున్నప్పుడూ, దుర్మతులు సిగుణాలుపోసి బుద్ధిమంతులు పొగడకండా వుంటే నువ్వు సిగ్గుపడినప్పుడూ శరీరం చిక్కిపోతుంది; వెలవెలపోతుంది. కనక ఇందులో ఏదో వొకటి జరిగివుండాలి.

"ఇంతేకాదు, న్యాయమైనమాట సభలో అంగీకరించకపోవ

డమూ, నీ ప్రియురాలికి నీతప్పు తెలిసిపోయి ఆమె సంతాపపడినప్పుడు ఆమెని నువ్వు ఓదార్చకపోవడమూ, నీధనం ఇతర్లు దోచుకోవాలని చూస్తున్నప్పుడు దాన్ని రక్షించుకోవాలని భావించకపోవడమూ, నీచుడు నిన్ను దూషిస్తూ వుంటే అది నిజమే అని నీ కులంవాళ్ళు భావించడమూ, నువ్వు చేస్తున్న మంచిపనులు చూసి నీస్నేహితులు అదంతా మాయ అని భావించడమూ, దుఃఖమూ సంపదా గౌరవమూ కలిగినప్పుడు వాటిని వెలిపుచ్చలేకపోడమూ - వీటిలో ఏవొకటి కలిగినా కూడా శరీరం చిక్కిపోతుంది; వెలవెలపోతుంది.

"భార్యా కొడుకూ అల్లుడూ అధర్మంగా ప్రవర్తించినా, తల్లీ తండ్రీ అన్నదమ్ములూ బాయిలాతో బాధపడినా, వెనకజన్మలో ఆవుని చంపినా, బ్రాహ్మణ్ణి వధించినా, దుర్బుద్ధితో బ్రాహ్మడి ధనమూ దేవుడిధనమూ చపాయించినా, కష్టార్జితమైన ధనం వ్యర్థంగా పోగొట్టుకున్నా, బంధువులు కాలంచేసినా, మొగమాటపడి దుర్మార్గుడికి సాయంచేసి తనకీర్తికి కళంకం తెచ్చుకున్నా, ఎంతోకాలం కష్టపడి ప్రయత్నపూర్వకంగా చేసినపని వొక్క పొరపాటుతో పగవాడిచేత పాడైపోయినా శరీరం చిక్కిపోతుంది." అన్నాడు.

బ్రాహ్మడి మంచిమాటలు విన్నాడు రాక్షసుడు. సంతోషించాడు. మెచ్చుకున్నాడు. ఇలా వుంటుంది సామవాదమహిమ. ఇంక ఏం వినాలనుందో అడుగు, చెపుతాను.

శ్రీకృష్ణుడి చిత్రచరిత్ర

ధర్మరాజు :

[అంజలిబంధం శిరస్సున గీవించి] తండ్రీ, సంసారసముద్రంనుంచి వొడ్డుచేర్చే వోడ నీ దయ. అన్నిపాపాలూ పోగొట్టే వొక పురాణ కథ వినాలనుంది. మాననీయమైన చరిత్ర నీది. ఈ మునిజనులూ,

రాజులూ ఇంతమందీ చూస్తూవుండగా శ్రీకృష్ణుడు నిన్ను ఉపాసిస్తున్నాడు. ఇదేమిటో తెలుసుకోవాలని నేనూ, తమ్ముళ్లూ కుతూహలపడుతున్నాం. ఈ సత్కథ చెప్పి, మమ్మల్ని ఆదరించు. మేమూ, ఈ మునీశ్వర్లూ, రాజులూ నువ్వు సెలవిచ్చిన కథ పులకరించిన శరీరాలతో వింటాం, సంతోషిస్తాం.

భీష్ముడు :

గుణవంతుడివి బాబూ, నువ్వు. పుణ్యకథ నీకు చెప్పే పుణ్యం ఈ దయానిధి, సర్వలోకశరణ్యుడు, శ్రీకృష్ణుడు వరంగా ప్రసాదించాడు నాకు.

వ్యాసభగవానుడూ మొదలైన మునీశ్వర్లూ, ఈ రాజులూ నేను చెప్పింది వినడంకంటే గౌరవం ఏముంది నాకు. దీనివల్ల పరమపదం, కరతలం కదా నాకు!

నువ్వు అడిగినదానికి వొక ఇతిహాస ముంది. పార్వతీ పరమేశ్వర సంవాదం అని ప్రసిద్ధిపొందిందది. పురాణకథ అది. అది జరగడానికి కారణం ముందు చెప్పి తరవాత దాన్ని చెప్పడం బాగుంటుంది. కనక అది చెపుతాను. చెప్పేముందు శ్రీకృష్ణుడికి నమస్కరిస్తున్నాను. ధర్మరాజా, సావధానంగా విను బాబూ!

కుమారుణ్ణి కనడంకోసం తపస్సు చెయ్యడానికని రుక్మిణీదేవితో కలిసి హిమాలయపర్వతానికి వెళ్ళాడు శ్రీకృష్ణుడు. ఇతని సంకల్పం తెలుసుకుని మునీశ్వర్లు సంతోషించారు. పన్నెండేళ్ళు వ్రతదీక్ష పూనాడు శ్రీకృష్ణుడు. అప్పుడు ఈయనదర్శనంకోసం నారదుడూ, పర్వతుడూ, వ్యాసుడూ, వాల్మీకీ, దేవలుడూ, కాశ్యపుడూ, మొదలైన మహామునీంద్రులు తమతమ శిష్యులతో కూడా వచ్చారు. వారందరికీ పాద్యాలూ, ఆసనాలూ ఇచ్చి, సముచితంగా అర్చించి, సంభావించాడు శ్రీకృష్ణుడు. మునులందరూ ఈయనచుట్టూ

కూచున్నారు. పుణ్యకథలతో కాలక్షేపంచేశారు. ఆ సమయంలో ఈయన నోటినుంచి మహాగ్ని బయలుదేరింది. హిమాలయం అడవుల్ని దహించింది. పక్షులు తగలబడిపోయాయి. మృగాలు కాలిపోయాయి. సిద్ధులూ, సాధ్యులూ అల్లకల్లోలపడిపోయారు. భయభ్రాంతులై పోయారు. అంతలో చల్లనిచూపు చూశాడు శ్రీకృష్ణుడు. అంత మహాగ్ని ఇట్టే చల్లార్చాడు. చిత్రం; ఎప్పటిలాగే అడవులు కళకళ్లాడాయి. అల్లకల్లోలమంతా అడగారిపోయింది. ప్రశాంతి రాజ్యం చేసింది. అదంతా మహాద్భుతమయింది. మునీంద్రులందరూ కళ్ళారా అది చూశారు. భయంతోనూ, ఆశ్చర్యంతోనూ తెల్లపోయారు. చిత్రాల్లాగ నిశ్చేష్టులైపోయారు. వారిని చూసి శ్రీకృష్ణుడు ఇలా అడిగాడు :

"ఈ అగ్నిహోత్రాన్ని ఏమిటని భావించారు మీరు ? ఉన్నది వున్నట్లు చెప్పండి."

"దేవా !" భక్తిపూర్వకమైనచిత్తంతో అన్నారు మునులు, "నీవల్లే ఈ విశ్వం పుడుతూవుంది. నీలోనే నాశనమవుతూవుంది. స్థావర జంగమాత్మకమైన సకలసృష్టి నీధావాధీనం. నువ్వు బోధిస్తే తెలుసుకోవలిసినవాళ్ళం మేము. ఈ మహాగ్ని ఇలాంటిది అని చెప్పగలమా మేం ! తెలియకపోడంవల్లే కదా, తెల్లపోయాం ?"

"మీమనస్సుల ప్రసన్నభావమే లోకాలు సాగడానికి ఆధారం" మునులమాటలు విని అందుకున్నాడు శ్రీకృష్ణుడు, "కనక మీకు ప్రియంకలిగే విధంగా ఈ మహాగ్నివిషయం వినిపిస్తాను, వినండి. కలవరపడకండి.

"ఒక రాక్షసు డున్నాడు.* జగత్తంతా నాశనంచెయ్యగల శక్తిమంతు డతడు. అతణ్ణి హతమార్చడానికి నేను ఉద్యమించక

---

* శంబరాసురుడు.

పోడంవల్ల కొవ్వెక్కి పెరిగా డతడు. అస్త్రకళ లెరిగి లోకాలు బాధి స్తున్నాడు. అందుకనే ఉగ్రమైన తపస్సు చేసి, కుమారుణ్ణి కని, కుమారుడిచేత ఆ రాక్షసుణ్ణి హతమార్చాలని సంకల్పించాను. నా ఆత్మ అగ్ని అయి నా నోటినించి వెలువడింది. విజృంభించి బ్రహ్మ దగ్గిరికి వెళ్ళింది. బ్రహ్మ మన్మథుణ్ణి నా కొడుకుగా తీసుకువచ్చాడు. తిరిగిపోయినప్పుడు అడివి దహించాడు. మళ్ళీ అడివి ఎప్పటిలా వుండేట్టు చల్లనిచూపు చూచాన్నేను. ఇదీ ఈ అడివి దహన విశేషం.

"మునీశ్వరులారా! త్రికాలవేదులు మీరు. ముల్లోకాల్లోనూ, మీకు తెలియందంటూ ఏదీ లేదు. మంచి పురాణకథ వొకటి ఏదైనా చెప్పండి. నన్ను కృతార్థుణ్ణిచెయ్యండి" అన్నాడు.

"నువ్వుల్ని ఇంత పెద్దచేస్తావా ప్రభూ?" కృష్ణుడిమాటలు విని, వినయంగా చేతులు జోడించి అన్నారు మునులు," ప్రయత్నం లేకండానే ముల్లోకాలూ నిండిన వాడివి నువ్వు. విశ్వప్రకారం విశ దంగా తెలిసినవాడివి. నువ్వు ఎరగనికథ ఏయుగంలోది ఎరిగి చెప్ప గలం మేము?"

"అలాకాదు" చిరునవ్వుతో మొహం కలకల్లాడుతూ అన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు, "వినండి. మనిషిపుట్టుక పుట్టా న్నేను. కనక నాబుద్ధి గౌరవం మనిషికి తగినట్టే వుండాలని తెలుసుకోండి మీరు. చెప్పండి, మీరుచెప్పేకథ వింటాను. ఇందులో వింతేముంది? కానివ్వండి."

శ్రీకృష్ణుడు ఇలా అనడంతోనే మునులందరూ సంతోషించారు. కథ చెప్పడానికి సంకల్పించారు.

అయితే మాలో మాన్యచరిత్రుడు నారదముని. అతనే ఈపనికి అన్నివిధాలా అర్హుడు. తక్కినవారు ఎవ్వరూ చాలరు. కీర్తించ దగిన వివేకవంతుడు శ్రీకృష్ణుడు. ఆయన కోరి వింటా నంటున్నప్పుడు పురాతనమైన ఇతిహాసం నారదుడు చెప్పడమే మంచిది" అన్నారు.

అంతేకాదు నారదమునితో కూడా, "నారదమునీంద్రా, నువ్వు లోగడ విన్నదీ, కన్నదీ, నోపురాణకథ వినడానికి కుతూహలంతో వున్న శ్రీకృష్ణుడికి వినిపించు" అంటూ అంతమందీ ఏకవాక్యంగా కోరారు.

అంతమందీ తనని పెద్ద చేసి, కథ చెప్పమని కోరడంతోనే, చెప్పడానికి తానూ నేను కష్టపడ్డాడు దేవముని నారదుడు. కలకల్లాడు తున్న మొహంతో కథ ఎత్తుకున్నాడు.

శివపార్వతుల సంవాదం

ఉదారమైన నారాయణసౌహార్ద్ర విభూతి ముందే వుంది నారద మునికి. నారాయణుడైన శ్రీకృష్ణుడి కోరిక తీర్చడానికి శివపార్వతుల కథ వినిపించాడతడు. అదంతా చెపుతాను, విను.

శ్రీకృష్ణుడికి నమస్కరించి; ఇలా ఆరంభించాడు నారదముని :

"వెనకటికి నేను పుణ్య తీర్థాలు సేవిస్తూ, ఈ మంచుకొండకి వచ్చాన్నేను. అనేక కాల చెట్లతోనూ, లతలతోను, పొదలతోనూ రమణీయమైన కేళీకావనం చూశా నిక్కడ. కుహూ కుహూ కోకిలలు కూస్తున్నాయి. జుమ్మ్ జుమ్మ్ గండుతుమ్మెదలు పాటలు పాడు తున్నాయి. గంధర్వులు గానంచేస్తున్నారు. వనంమధ్య బంగారంవేదిక మీద మహాదేవుడు శివుడు కొలువుతీరి కూచున్నాడు. పులితోలు వస్త్రంగా కట్టుకున్నాడతను. నాగుపాములు నగలుగా పెట్టుకున్నాడు. తన సుందర శరీరంనిండా విభూతి అలుముకున్నాడు. భూతగణాలూ, దేవతలూ, సిద్ధులూ, సాధ్యులూ, విద్యాధరులూ, మునిశ్రేష్ఠులూ ఆయున చుట్టూ పరివేష్టించి వున్నారు. నేను కూడా వెళ్ళి ఆ కొలువులో చేరాను. సముచితప్రకారంగా శివుణ్ణి సేవించాను.

ఇంతలో శివుడికి తగినట్టు సింగారించుకుని, మంగళశరీర అయిన

పార్వతీదేవి అక్కడికి వేంచేసింది. పుణ్యస్త్రీల శరీరాలతో పుణ్య నదులూ, దిక్కులూ ఆమెని సేవిస్తూ వెంటవచ్చాయి. అలా వచ్చిన పార్వతి శివుడికి ఎదురుగా రాలేదు. మెల్లిమెల్లిగా వెనకవాటున వచ్చి, చిరునవ్వులు నవ్వుతూ, తామరతూళ్ళవంటి తన సుకుమారహస్తాలతో వెనకనించి శివుడి రెండుకళ్ళూ మూసిందామె.

అలా అలా పార్వతీదేవి శివుడి నేత్రాలు రెండూ తన చేతులతో మూయడంతోనే సూర్యుడూ, చంద్రుడూ, గ్రహాలూ, నక్షత్రాలూ, అగ్ని లేకండా లోకం వొక్కమాటు అంధకారంలో మునిగిపోయింది. ప్రాణికోటి యావత్తూ సంక్షోభపడిపోయింది.

ఉత్తరక్షణంలో నొసటిమీద మూడోకన్ను తెరిచాడు శివుడు. తెరిచీ తెరవడంతోనే ఆ నేత్రంనించి మహాగ్ని జ్వాలలు గుబులుకుంటూ బయలుదేరాయి. అవి దారుణంగా హిమాలయ పర్వతమంతటా అల్లుకున్నాయి.

తన తండ్రి హిమవంతుడికి వచ్చిన ప్రాణసంకటం చూసింది పార్వతి. ఆమె గుండెబేజారైపోయింది. వెంటనే శివుడి పాదాలమీద వాలిందామె. ఆమె తలమీది నగల రత్నాలకాంతులు శివుని పాదాలమీద ధగధగా మెరిశాయి. పార్వతి అలా పాదాలమీద పడడంతోనే కరుణ కురిపిస్తూ చల్లనిచూపులు చూశాడు శివుడు. అగ్ని జ్వాలలు ఆరిపోయాయి. ఎప్పటిలాగే కలకల్లాడింది మంచుకొండ. చూసి, నిచ్చెరపోయింది పార్వతీదేవి. సర్వభువనకర్త అయిన శివుణ్ణి వినయంగా అడిగింది.

"సర్వేశా! ఫాలనేత్రం తెరవడానికి కారణమేమిటి ప్రభూ? ఇందులో ఏమీ రహస్యం లేకపోతే నాకు విడమర్చి వివరించు.

"దేవీ!" నెమ్మదిగా అన్నాడు శివుడు, "నీకు చెప్పకండా వుండే రహస్యం కూడా వుంటుందా చెప్పూ? విను. లోకాత్మకత్వం

వుందికదూ నాకు, అంచేత నాకు ఏది సంభవించినా అన్నిలోకాలకీ అది సంభవిస్తుంది.

"నాకళ్ళు నువ్వు ముయ్యడంతోనే అన్నిలోకాలూ అంధకార బంధురం అయిపోయాయి వొక్కమారు. ప్రాణికోట్లన్నీ భయంలో మునిగిపోయాయి. నీ చేతులు తీసెయ్యడం నాకు ఇష్టంలేకపోయింది. అందుకని చీకట్లు పారదోలడంకోసం మూడోకన్ను విప్పవలిసివచ్చింది తప్పనిసరిగా."

శివుడి మాట వింది పార్వతి. తాను ఎన్నాళ్ళయ్యో అడగ దలిచినవి అడగడానికి మంచి అదను అని భావించింది. "ఫాలనేత్రా! నీకు నాలుగు మొహాలున్నాయి. దీనికి ఏమిటి కారణం?" అంటూ వినయంగా, ప్రేమగా అడిగింది.

"సుందుడూ, ఉపసుందుడూ అని ఇద్దరు రాక్షసులు వుండే వాళ్ళు" అంటూ అందుకున్నాడు శివుడు, "అడ్డులేని భుజవీర్య సంప న్నులు వాళ్ళు. ఇద్దరూ ఇద్దరే, ఆయుధాలవల్ల చావులేదు వాళ్ళకి. వాళ్ళని నాశనం చెయ్యడంకోసం లోకంలోని అందాలన్నిటినించీ తిల తిల ప్రమాణంగా అందం సంగ్రహించి వొక అపూర్వమైన అంద కత్తెని చేశాడు మయుడు.* ఆమెకి తిలోత్తమ అని పేరుపెట్టాడు. ఆ అందకత్తెని నాదగ్గిరికి తీసుకువచ్చారు. ఆమె నాకు ప్రదక్షిణంచేసింది. 'ఇది దేవకార్యం నెరవేరుస్తుందేమో' అంటూ ఆమెని చూడడం కోసం ప్రదక్షిణంలో ఆమె తిరిగిన వొక్కొక్కదిక్కుకీ వొక్కొక్క మొహంతో నాలుగుదిక్కులకీ నాలుగు మొహాలు ధరించాను. అదిగో అవాళనుంచీ నేను నాలుగు మొహాలతో వుంటున్నాను."

"'భువనాధిపా!' మళ్ళీ అడిగింది పార్వతి, 'నీ కంఠంలో నల్ల మచ్చ ఎందు కుంది?'"

---

* విశ్వకర్మ అని ఆదిపర్వం మూ. 177 పు.

"'దేవతలూ, రాక్షసులూ అమృతంకోసం పాలసముద్రం చిలికారు. హాలాహలం పుట్టింది, లోకాలన్నీ దహించడం మొదలెట్టింది. ఎవ్వరికీ సాధ్యంకాకుండా విజృంభించింది. అప్పుడు నేనే దాన్ని నా కంఠంలో ధరించాను. అదిగో, ఆ హాలాహలం వల్లే ఈ నల్ల మచ్చ నాకంఠంలో ఏర్పడింది. బ్రహ్మ మొదలైన దేవతలు నీలకంఠుడని నన్ను మెచ్చుకున్నారు. ఇంకా ఏమడుగుతావో అడుగు. సందేహించకు, చెపుతాను' అన్నాడు శివుడు.

"ఆయుధా లన్నిటిలోనూ గొప్పదని మెచ్చి, పినాకం పట్టుకుంటున్నావు నువ్వు. ఏమిటి దీనికి కారణం?' అని అడిగింది పార్వతి.

"'చెపుతాను, విను' అంటూ అందుకున్నాడు శివుడు, 'ఆదియుగంలో కణ్వుడనే ముని నిష్ఠాపూర్వకంగా తపస్సు ప్రారంభించాడు. అతని శరీరంమీద పెద్ద పుట్ట బలిసిపోయింది. ఆ పుట్టమీద వెదురు పొద మొలిచింది. బాగా ఏపుగా పెరిగిందది. ఆ పెరగడం ఇంతా అంతా కాదు. చెప్పలేనంత పొడవు పెరిగిది. వల్లమాలినంత చుట్టుకొలతగా బలిసింది. అద్భుతమైన పొద అయిందది.

కణ్వమునిఎదట బ్రహ్మ ప్రత్యక్షమయాడు తుదకి. అతడు కోరిన వర మిచ్చాడు. అదుగో! ఆ వెదురు పొదలోని వెదురు తీసి పినాకమూ, శార్ఙ్గమూ అని రెండు ధనుస్సులు ముందు చేశాడుబ్రహ్మ. పినాకం నాకు ఇచ్చాడు. రెండోవిల్లు శార్ఙ్గం విష్ణుమూర్తి కిచ్చాడు. వెదురు కొనముక్కతో మూడోవిల్లు గాండీవం తయారుచేశాడు. గాండీవం తాను పుచ్చుకున్నాడు. ఇలా మహాధనుస్సులు మూడూ చేసి లోకానికి మేలుచేశాడు బ్రహ్మ. ఇదీ పినాకం కథ. పినాకమంటే నాకు ఎందుకంత ఇష్టమో ఇప్పుడు నీకు తెలిసిందనుకుంటాను."

"'అఖిలేశ్వరా!' మళ్ళీ అడిగింది పార్వతి, 'ఇంకే వాహనమూ

వాల్లక, ఎద్దు వాహనంగా చేసుకున్నావు నువ్వు. దీనికేమిటి ప్రభూ, కారణం ?'

"'లోకహితంకోసం హిమాలయపర్వతంమీద నేను మహా తపస్సు చేస్తూవుండేవాణ్ణి. అప్పుడు ఆవులు నా చుట్టూ చేరి ఇబ్బంది పెడుతూవుండేవి. నాకు కోపంవచ్చింది. తేరిచూశాను. గోకులమంతా ఆకులత్వం పొందింది. బ్రహ్మ, ఇతర దేవతలూ వచ్చి నన్ను ప్రార్థించారు. ఒక ఎద్దు కానుకగా ఇచ్చారు. నాకు జాలిపుట్టినట్లు చెప్పి, గోపతి అని పేరు కూడా ఇచ్చారు. దాంతో గోకులానికి బాధ లేకండా చేశా న్నేను. అది మొదలు ఎద్దు వాహనంగానూ, పతాకంగానూ చేసుకున్నాను. అంతటా శివప్రచారం సాగిస్తున్నాను' అన్నాడు శివుడు.

"'అయితే నువ్వు పరమ శుచిమంతాలూ, రమణీయాలూ అయిన ప్రదేశాల్లో నివసించకండా అశుచిగానూ, తలవెంట్రుకలూ, ఎముకలూ, పెలప్పురెలూ వాటితో దుర్గంధంగానూ, చూడటానికి అసహ్యంగానూ వుండే వల్లకాటిలో వుంటా వెందుకూ?' అని అడిగింది పార్వతి.

"'మంచిప్రశ్నే అడిగావు. విను. క్రూరమైన భూతాలు ప్రజల్ని బాధపెడుతూ వుండేవి ఎప్పుడూ. వారిని హతమారుస్తూ వుండేవి. ప్రజలందరూ నాశనమైపోతూ వుండేవారు. అప్పుడు బ్రహ్మ నాదగ్గిరికి వచ్చి, దానికి ప్రతీకారం చెయ్యవలసిందని ప్రాధేయపడ్డాడు. అందుకని, నిశ్చితంగా వోదగ్గిర వుండి లోకాలు రక్షించాలని నిశ్చయించుకున్నా న్నేను. నిర్జనమైనస్థానం కనక స్మశానం శుచిస్థానమని ప్రశంసిస్తారు మోక్షపరులు. అందుచేత స్మశానం నామనస్సుకి నచ్చింది. దాన్నే నా నివాసం చేసుకున్నాను. వల్లకాటిలోనే వుంటూ లోకాలన్నిటినీ ఆత్మలో తలుచుకుని రక్షిస్తూ వుంటాను. ప్రాణికోటి

వొక్కదగ్గిర చేరి తిరగడం చూసి, కుతూహలపడుతూ వుంటాను. ఇతరప్రదేశాలు ఏవీ స్మశానంతో సాటిరావు నిజంగా' అన్నాడు శివుడు.

"'బాగుంది కానీ, వొంటినిండా బూడిద పూసుకుంటావు నువ్వు. ఎముకలు నగలుగా మెళ్ళో వేసుకుంటావు. పాములు చుట్టు కుంటావు. గండ్రగొడ్డలీ, త్రిశూలమూ పట్టుకుంటావు. ఇలా, భీకర మైనరూపం ఎందుకు ధరిస్తావు?' అని అడిగింది పార్వతి.

"'లోకస్వరూపం రెండురకాలు. ఒకటి శీతమూ, రెండోది ఉష్ణమున్నూ. ఈరెంటిలోనే అంతా కూర్చి వుంటుంది. ఈ జగత్తంతా సౌమ్య ఆగ్నేయ యోగంతో కలిసి వుంటుంది. సౌమ్యం విష్ణుమూర్తిని ఆవహించి వుంటుంది. ఆగ్నేయం నన్ను ఆవహించి వుంటుంది. ఈరెండు విధాలూ తెలుసుకుని, విశ్వం భరిస్తూ వుంటాన్నను. కనక ఆగ్నేయభావంతో కూడినభావం రూఢిఅయిన ఆకృతి లోకహితంకోసమే ధరిస్తున్నాను. ఇంక ఏమడుగుతావో అడుగు' అన్నాడు శివుడు.

"'ముచ్చటగా నెలవంక తలమీద పెట్టుకుంటా వెందుకూ?' అని అడిగింది పార్వతి.

"'దక్షుడి యజ్ఞంమీద నేను మండిపడ్డాను కదూ! అప్పుడు కనపడ్డ దేవతలందరినీ పడమోదాను. అవాళ వికటంగా చంద్రుడి శరీరం తొక్కేశాను. నాశరణువేడుకున్నాడు చంద్రుడు. ఎంతో జాలి వేసింది నాకు. చేసినపాపం ఇలాచేస్తేకానిపోదని అవాళనుంచీ నెల తలమీద పెట్టుకున్నాను' అన్నాడు శివుడు.

"శివుడు చెప్పినవన్నీ విని కొలువులోని మునులందరూ ఆయన దయాభావం మెచ్చుకున్నారు మనస్సుల్లో. సంతోషపూర్వకంగా

ఆమహాదేవుణ్ణి అభినందించారు. భక్తివినయాలతో పదివేలవిధాల ప్రస్తుతించారు.

"శివుడి సుముఖం చూసి, ఇదేమంచిసమయం అని భావించి చేతులుజోడించింది పార్వతి. తన లోలనేత్రాలకాంతులు నెలపువ్వు తలమీదదాల్చిన శివుడి మొహంమీద సారించింది. మునుల మనస్సులు వికసించినట్టు సాంత్వనస్వరంతో మధురంగా మళ్ళీ అడిగింది:

"'నాథా! వర్ణాశ్రమధర్మాలు నువ్వు వర్ణిస్తే వినాలనుంది. నీమాటలు అమృతసోనలై నాచెవులలోనూ, లోకులందరి చెవుల లోనూ పడి పరమపుణ్యం ప్రసాదిస్తాయి."

అయిదో ఆశ్వాసం

వర్ణ ధర్మాలు

"అలా లోకహితార్థం పార్వతి వర్ణాశ్రమధర్మాలు వివరించమని అడగడంతోనే ఎంతో సంతోషించి ఇలా అందుకున్నాడు శివుడు :

"'పూర్వం లోకానికి మేలు చెయ్యడంకోసం బ్రహ్మదేవుడు తన మొహంలో బ్రాహ్మల్ని సృజించాడు. బాహువుల్లో క్షత్రియుల్ని సృజించాడు. తొడల్లో కోమట్లని సృజించాడు. పాదాల్లో శూద్రుల్ని సృజించాడు. ఈ తారతమ్యప్రకారమే ఈవర్ణాలు ఆచరించవలిసిన ధర్మాలున్నూ ఏర్పరిచాడు.

"'బ్రాహ్మలు లోకధారకులు, వారిని పరాభవిస్తే చెడ్డ నష్టిని పడుతుంది. వారికి దానమిస్తే, వారిని సన్మానిస్తే సకలశోభనాలూ కలుగుతాయి.

"'తెలివిమాలినవాణ్ణయినా, దరిద్రుణ్ణయినా బ్రాహ్మడైనవాణ్ణి ప్రీతిమాలి కష్టపెట్టడమంటే ఉభయలోకసౌఖ్యాలు పోగొట్టుకోడమన్నమాటే. బ్రాహ్మణ్ణి నిందించడమంటే నన్ను నిందించడమే. అక్రమంగా బ్రాహ్మడిసొమ్ము కాజెయ్యడమంటే నాసొమ్ము అపహరించడమే. దాపరికంలేకండా చెప్పాను. ఇందులో అసత్యం ఏమీలేదు.

"'అధ్యయనమూ, యజనమూ, అధ్యాపనమూ, యాజనమూ, ప్రతిగ్రహమూ, ప్రశాంతీ, తపస్సూ, సత్యమూ, శౌచమూ — ఇవి బ్రాహ్మణధర్మాలు.

"'ఆపదసమయాల్లో తప్ప బ్రాహ్మలు వర్తకం చెయ్యకూడదు. బ్రాహ్మడు అగ్నికార్యం మానకూడదు. శూద్రుల అన్నం

తినకూడదు. నియమంతో నిజభార్యతోమాత్రం కలవాలి. రెండు పూటలుమాత్రం భోజనంచెయ్యాలి. హింస చెయ్యకూడదు. నివాస శుద్ధీ, అతిథిప్రియత్వమూ కలిగివుండాలి. తపస్సే సాధనంగా చేసుకుని ధర్మమూలంగా బ్రాహ్మల్ని సృజించాడు బ్రహ్మ.

" 'బ్రాహ్మల్ని సంరక్షించడం క్షత్రియుల ముఖ్యధర్మం. బ్రాహ్మల రక్షణవల్ల కాని భూమి నిలవదు. బ్రాహ్మలు మహాను భావులు. బ్రాహ్మల్ని రక్షిస్తే అన్ని శుభాలూ కరతలామలక మవుతాయి.

" అధ్యయనమూ, యజనమూ, దానమూ, సాధుసంరక్షణమూ, దుర్జనదండనమూ, ప్రజల వివాదాలు పరిష్కరించడంలో పక్షపాతంలేకండా వుండడమూ, ఉత్సాహమూ, ధైర్యమూ, ఆయుధాలతో జీవించడమూ, ప్రజల పంటలో ఆరోభాగం పన్ను పుచ్చుకోడమూ, భృత్యుల్ని పాలించడమూ, ఇవన్నీ రాజులధర్మాలు.

" లోకప్రవర్తనాలన్నిటికీ కోమట్లు ఉపకారకులు. కృషి, వర్తకమూ, పశుపాలనమూ కోమట్ల ధర్మాలు. అధ్యయనమూ, యజనమూ, దానమూ వారికి అర్హమైన పనులు.

" పై మూడుజాతులవారూ ఉపనయనం చేసుకుంటారు. కనక ఆతిథ్యం వారికి విధి. తిల గంధ రసముల విక్రయం మాత్రం వారికి తగదు.

" శూద్రులు శుశ్రూషకులు. మీాది మూడుజాతులవారికీ శుశ్రూష చెయ్యడం వారి ముఖ్యధర్మం. శుశ్రూషాధర్మం పాలిస్తేనే శూద్రులు సిరిమంతులవుతారు. వినయముగా వుండడమూ, శాంతంగా ప్రవర్తించడమూ, బ్రాహ్మలకి నమస్కరించడమూ వాళ్ళ కర్తవ్యం.

" 'తన వర్ణానికి తగిన ధర్మం సక్రమంగా పాలించినవాడు

పాపంలేనివా డనిపించుకుంటాడు లోకంలో. అతడే ఇహాపర సౌఖ్యా లనుభవించగలుగుతాడు సందేహంలేదు.

" 'పార్వతీ! ఇవి వర్ణధర్మాలు. ఇక ఆశ్రమధర్మాలు వివరిస్తాను విను.

ఆ శ్ర మ ధ ర్మా లు

" 'పరమనిష్ఠతో బ్రహ్మచర్యం పాలించడమూ, గురువు నాశ్రయించడమూ, వేదాలు చదవడమూ, అగ్నికార్యం నిర్వహించడమూ, భిక్షమెత్తడమూ- ఇవి బ్రహ్మచర్యాశ్రమధర్మాలు.

" 'ఆశ్రయాలన్నిటికీ ఆశ్రయమైంది గృహస్థాశ్రమం. శుచిగా వుండడమూ, నిజభార్యని సంతుష్టిపరచడమూ, పంచయజ్ఞాలు నిర్వహించడమూ, శాస్త్రాలమీద అభిరతి కలిగివుండడమూ, దానంచెయ్యడమూ, హోమం సాగించడమూ, దయకలిగివుండడమూ, అతిథిపూజ చెయ్యడమూ- ఇవి గృహస్థాశ్రమధర్మాలు.

" 'అడివిలో నివసించడమూ, అడివిలోనే దొరికే దుంపాదులు తిని బతకడమూ, బ్రహ్మచర్యంపాలించడమూ, జడలు ధరించడమూ, లేడిచర్మం ధరించడమూ- ఇవి వానప్రస్థాశ్రమధర్మాలు.

" 'కోపంలేకండా వుండడమూ, సంగం వర్జించడమూ, అకించనభావమూ, మౌనమూ, ప్రవాసమూ, ప్రశాంతి, ఆర్జవమూ, శౌచమూ, వ్రతనిష్ఠా, బిచ్చమెత్తుకు తినడమూ, నేలమీద నిద్రపోడమూ, కృపా, ఎల్లప్పుడూ తత్త్వచింతనమూ - ఇవి సన్యాసాశ్రమ ధర్మాలు. వేదాలు చాటుతున్న విషయం ఇది. నీకు చెప్పాను.'

త ప స్స్వ రూ పం

"శివుడు చెప్పిన వర్ణాశ్రమధర్మాలు విని, పార్వతి ఇంకా ఇలా అడిగింది :

" 'తపం తపం అంటూ తపస్సుచేస్తారు మునులు. ఆ తపస్స్వరూపం తెలుసుకోవాలనుంది, వివరించు.'

" 'భోగార్థులయి తపస్సుకి పూనుకుంటారు' అన్నాడు శివుడు. 'తపస్సంటే వానప్రస్థులు ఆచరించే ధర్మం. ఇంద్రియవ్యాపారం అరికట్టి ఉదయమూ, సాయంకాలమూ— రెండు వేళలా ఫలకాంక్షతో యోగ సేవ చెయ్యడమే తపస్స్వరూపంగా సదుపుతారు. కాలం పండాక స్వర్గానికి వెళతారు. అక్కడ దివ్యసుఖాలు అనుభవిస్తారు. ఆ చేసుకున్న పుణ్యం కాస్తా తరిగిపోడంతోనే తిరిగి మనిషిజన్మ ఎత్తడానికి స్వర్గంనుంచి భూలోకానికి వస్తారు. అధికనియమాలతో ఉపవాసాలూ, జపాలూ చేసి, పంచాగ్నులమధ్య వుండి తపస్సుచేసినవాడికి అప్సరసల అనురాగం లభిస్తుంది. అయితే తిరిగి భూలోకానికే వస్తాడతడు పుణ్యఫలం తరిగిపోయాక.

" 'భార్యతోకూడా సహచిస్తునే తాపససుఖ్యులు అహింసే గొప్పదని భావిస్తారు. దయకలిగి వుంటారు. జీవులన్నీ తమవంటివే అని తలుస్తారు. ఊర్ధ్వలోకంలో కూడా భార్యాపుత్రులతో సుఖపడతారు వారు. అయితే వారున్నూ తిరిగి రావలసినవారే భూలోకానికి.

వనవాసవ్రతం

" 'వనవాసవ్రతవిశేషాలూ, దానివల్ల లభ్యమయే ఫలమూ వివరించు' అంది పార్వతి.

" 'వ్రతదీక్షతో ఉపవాసాలు చెయ్యడంవల్ల చంద్రలోకంలో నివాసం లభిస్తుంది. అలాగే మౌనంగా వుంటె దేవలోక నివాసం లభిస్తుంది. అలాగే నేలమీద పరుంటే యక్షలోకనివాసం లభిస్తుంది. రెండుచేతులూ మీదికెత్తి కదలకండా నుంచుంటే గంధర్వ, దేవ, నాగలోకాల్లో వేలాదిసంవత్సరాలు సౌఖ్యంగా నివసించడం లభి

స్తుంది. సంక్షేపంగా కొన్ని ఫలాలు మాత్రం చెప్పాను. ఇంకా ఏమడుగుతావో అడుగు' అన్నాడు శివుడు.

ఆయవారం చేసుకునేవారు

"'ఆయవారం చేసుకు బతికేవారివిషయం వినాలనుంది' అంది పార్వతి.

"'ఆయవారం చేసుకు బతికేవారిని యాయావరు లంటారు. తీర్థపరాయణులు వారు. ఉపవాసవ్రతనిష్ఠులు. నానాతీర్థాల్లోనూ నిరంతరం స్నానాలుచెయ్యడంచేత కపిలవర్ణంజడలతో వుంటారు వారు. బిచ్చమెత్తడంవల్లా, పస్తులుండడంవల్లా శుష్కించిన శరీరాలతో వుంటారు. వారి తపస్సు మిక్కిలిగా ప్రకాశిస్తుంది.

"'నెలదినాలు ఉపవాసంచేసి, గడ్డి గింజలు తిని పారణచేస్తారు వారు. ఏ దేవతలకీ దొరకని సుఖప్రదమైన పదవులలో సుఖపడతారు చివరికి.'

వైఖానసులు

"'వైఖానసుల విధం వివరించు' అంది పార్వతి.

"'వైఖానసులు వానప్రస్థులు. తీవ్రమైన వ్రతపరులు వారు. అదెలా అంటావా? చెపుతాను, విను. రాతిలో గడ్డిగింజలు దంచుకుని వాళ్ళలో కొందరు తింటారు, పళ్ళుమాత్రం తింటారు కొందరు. గువ్వల్లాగ కంటపడిన గింజలుమాత్రం ఏరుకుని అప్పటికప్పుడు నోటవేసుకు తింటారు కొందరు. ఎండిన ఆకులు ఏరుకుని తింటారు కొందరు, కేవలం నీరుమాత్రమే తాగి బతుకుతారు కొందరు. గాలి మాత్రం ఆహారం చేసుకుంటారు కొందరు. ఇవేకాక ఇంకా రకరకాల ఆహారాలు తీసుకునేవారున్నూ వున్నారు వీరిలో.

"'దేవేంద్రుడికి కూడా పూజనీయులు వైఖానసులు. ఊర్ధ్వలోకాలలో వుండి చిరకాలం ఉత్తమమైన సౌఖ్యాలు అనుభవిస్తారు వారు.

"'ఇవన్నీ వానప్రస్థుల నియమనిష్ఠా భేదాలే. తపస్సు తపస్సు అని మునులు తపస్సుచేస్తారు. ఆ తపస్సు విధానం వివరించు' అని నువ్వు అడిగావు ముందు. నేను చెప్పినవన్నీ తపస్సుకి అర్థాలే.

వాలఖిల్యులు

"'వాలఖిల్యులని ప్రసిద్ధులైన మునులున్నారు. అంగుళమంత పరిమాణంగల శరీరాలు వారివి. లేడితోళ్ళు బట్టలుగా కట్టుకుంటారు వారు. ఏ ద్వంద్వాలూ వుండవు వారికి. సూర్యకిరణాలతో కలిసిమెలిసి వుంటారు వారు. వారి తపోవైభవంవల్లే లోకాలు సుస్థిరంగా వుంటు న్నాయి.

"'పార్వతీ! తపస్సు మహనీయమైన సాధనం. దేనివల్లా లభ్యం కాంది తపస్సువల్ల సులువుగా లభ్యమవుతుంది. తపస్సుని మించిన ధర్మం లేనే లేదు.

ప్రవృత్తి నివృత్తి ధర్మాలు

"'ధర్మాలు ఇంకా చెప్తాను. సావధానంగా ఆలకించు. గృహస్థులకి అర్హమైంది ప్రవృత్తిధర్మం, బ్రహ్మ ఏర్పరిచిన ధర్మం అది. ఆర్యులు దాన్ని మన్నిస్తారు. చాలా సూక్ష్మమైన ధర్మం కూడా అది. అతికాంక్ష లేకండా సముచితవృత్తి కలిగి, ఏ కాలానికి తగినట్టు నిత్యమూ ధర్మమూ, అర్థమూ, కామమూ సేవించడమే ప్రవృత్తిధర్మం.

"'నివృత్తిధర్మం కూడా బ్రహ్మ ఏర్పరిచిందే. నివృత్తిధర్మం మోక్షం ప్రసాదిస్తుంది. దాంతీ, భూతదయా, సత్యదృష్టీ, విరాగతా,

యోగనిష్ఠతో ఇంద్రియాలు శాంతిపరుచుకోడమూ– ఇవన్నీ నివృత్తి ధర్మవిధానాలు.

" 'ఆకలి దప్పులతో అలిసిన అతిథివస్తే ఆదరించి అతడి దప్పి పోవునట్టు సముచితంగా భోజనం పెట్టడంకంటే గొప్పపుణ్యం మరొకటి లేదు నిజానికి.

" 'అన్ని ఆశ్రయాలకీ గృహస్థాశ్రమమే ఆలవాలం. అంచేత ఏ ఆశ్రమమైనా కానీ గృహస్థాశ్రమంలో పదహారోపాలు కూడా కాదని నమ్ము' అన్నాడు శివుడు.

గృ హ స్థు ల ము ఖ్య ధ ర్మం

" 'గృహస్థులకు ఏది ముఖ్యధర్మం ?' అని అడిగింది పార్వతి.

" 'తల్లినీ, తండ్రినీ ఆరాధించడం ధర్మాలన్నిటిలోకీ ముఖ్యమైన ధర్మం గృహస్థులకి. ఇల్లాలికి పతిభక్తి ముఖ్యధర్మం' అన్నాడు శివుడు.

" 'అయితే, తల్లిదండ్రులు కాలంచేసినపురుషుడికి ఏదిముఖ్యధర్మం ? భర్తపోయిన ఆడదానికి ఏది ముఖ్యధర్మం ?' అంటూ మళ్లీ ప్రశ్న వేసింది పార్వతి.

" 'మనశ్శుద్ధికలిగి దేవపూజా, అతిథిపూజా, పితృపూజా చెయ్యడం తల్లిదండ్రులులేని గృహస్థు చెయ్యవలసిన ముఖ్యధర్మం. ఏమరుపాటు లేకండా బ్రహ్మచర్యవ్రతం పాలించడం తలచెడిన ఆడదానికి ముఖ్యధర్మం.

" 'ఐదు పర్వదినాల్లోనూ స్త్రీసంగమం విడిచిపెట్టాలి గృహస్థు. తాను కట్టుకున్న భార్యతోనే తృప్తిపడాలి. పక్షులూ, ఎలకలూ తన ధాన్యం తింటే; పోనీ, తిని బతకనీ అని వూరుకోవాలి. అదిగో అలాటి గృహాయజమానికి అశ్వమేధయజ్ఞం చేసినంత ఫలం లభిస్తుంది.

"'ఎక్కడ వుంటే నేం, ఎలా వుంటేనేం ఏం చేస్తేనేం అన్ని సాంగత్యాలూ వొదులుకుని, నియతితో భోజనం చేసే యతికి మోక్షం ఎట్టఎదట ప్రత్యక్షమవుతుంది' అన్నాడు శివుడు.

రా జు

"'రాజు అన్న వాడికి అందరి మనుషులలాగే వుంటుంది శరీరం. భోజనాదులూ అందరిలాగే వుంటాయి. అయినా అందరూ అతణ్ణి మొక్కుతారు. నిగ్రహానుగ్రహసమర్థుడై వుంటాడతను. సర్వాధిపత్యం కలిగి శోభిల్లుతూ వుంటాడు. ఏమిటి దీనికి కారణం?' అని అడిగింది పార్వతి.

"'ఎంతో అధికంగా తపస్సు చెయ్యడంవల్ల రాజవుతాడు మనిషి. అంచేత ప్రజలు మొక్కుతారతడికి. నిగ్రహానుగ్రహశక్తి కూడా తపస్సువల్లే లభిస్తుంది రాజుకి.

"'రాజనీతి వివరిస్తాను, విను. ప్రజలందరినీ వినయపరులుగా చేసుకుని, వారిని శిక్షిస్తాడు రాజు. ఇంద్రియాలు అదుపులో పెట్టుకుంటాడు. శత్రువుల్ని జయిస్తాడు. ధర్మార్థకామాలలో పరిశుద్ధులైన వారిని గుర్తించి మంత్రులుగా నియమిస్తాడు. అనురక్తి కలిగిన సేనల్ని ఆదరిస్తాడు. హితపరులైన వారితో స్నేహం కడతాడు. భూమికి మేలు చేస్తాడు. దుర్గం రక్షిస్తాడు. ధనం కూరుస్తాడు. ఇలా సప్తాంగసంపన్నుడవుతాడు. అపాత్రవ్యయం చెయ్యడు. పాత్రవ్యయం మానడు. అన్ని విధాలా తన్ను తాను రక్షించుకుంటాడు. ధర్మం తప్పకండా నడుచుకుంటాడు. పాపం పరిత్యజిస్తాడు. క్రోధం మానుకుంటాడు. కోరికలు లేకండా దండనీతి ప్రయోగిస్తాడు. వేగులవాళ్ళని నియమించి శత్రువుల గుట్టుమట్లు కనిపెడతాడు. తన దేశాన్ని, తన పట్టణాన్ని, తన పరివారాన్ని కంటికి రెప్పలా కాపాడుతాడు. సత్యమే మాటలాడతాడు.

ప్రయత్నపరుడవుతాడు. ప్రియంగా మాట్లాడతాడు. విద్యలంటే ఆసక్తి కలిగివుంటాడు. అవసరంవచ్చినప్పుడు సంధిచేసుకుంటాడు. యుద్ధాలలో పగవాళ్ళని తన ఆయుధాలకి బలిచేస్తాడు. దీనుల్ని పోషిస్తాడు. ఆపదలోవున్నవాళ్ళని ఆదుకుంటాడు. ఉత్తములలో నేర్పు చూపుతాడు. కర్యానికి కాలుదువ్వడు. యుద్ధం తప్పనప్పుడు రణశూరుడై పోరాడతాడు. యజ్ఞాలు చేస్తాడు. దానపరాయణుడవుతాడు. రాజుకి ఇవన్నీ ఉత్తమధర్మాలు. దీనికి వ్యతిరేకంగా నడుచుకున్న రాజు నరకంలో పడతాడు. ప్రజలకి పాపంవల్ల కలిగే దుఃఖం ఏదోవిధంగా తప్పితే తప్పవచ్చు, కాని రాజుకిమాత్రం తప్పదు. భావశుద్ధికలిగి ఈ నీతులు పాలించే రాజు సిరిసంపదలతో తులతూగుతాడు. తన కీర్తి దిక్కుదిక్కులకీ పాకిస్తాడు. తుదిని పుణ్యలోకాలు పొందుతాడు. ఇదీ రాజుల్లో విశేషం' అన్నాడు శివుడు.

ధర్మరహస్యం

" 'ధర్మరహస్యం వినిపించు' అని మళ్ళీ అడిగింది పార్వతి.

" 'ధర్మాలన్నిటిలోనూ అహింస అన్నదే ధర్మరహస్యం' అన్నాడు శివుడు.

" 'అహింస ఎవ్వరికీ సాధ్యంకాదనుకుంటాను. కనక అహింస విధానం వివరించు' అని అడిగింది పార్వతి.

" 'అవును' అంటూ అందుకున్నాడు శివుడు, 'నువ్వు అన్నట్టు అహింస ఎవ్వరికీ సాధ్యంకాదు. నేలమీద చీమలూ మొదలైనవాటినీ, ఆకాశంమీద దోమలూ మొదలైనవాటినీ, పేళ్ళూ, చీరపేళ్ళూ, నల్లులూ మొదలైనవాటిని చంపడం ఎవ్వరూ మానలేరు. అంచేత తొడిమ వొదిలిన పండూ, రాలిన ఆకూ తిని ఆకలితీర్చుకుని మజ్జిగ చిలికినట్టుభావాలు పైకిసాగకండా చిత్తరువులులా వుండే శాంత

చిత్తులు అహింసే ధర్మంగా నమ్మినవారని తెలుసుకో. దేవీ, ఇదిగో, ఇదే వేదాల్లో ధర్మరహస్యమని చెప్పారు. ఇంతేకాక, అహింసామార్గం ఇంకా విశేషించివుంది. విధివశంగా వివిధజంతుకోటి మరణిస్తుంది. అందులో అహంకారంలేని పురుషుడికి ఏ పాపమూ అంటదు. ఎలా అంటావా? చెప్తాను, శ్రద్ధగా విను. ఒకడు దివిటీపట్టుకుని వుంటాడు. దానిలో వచ్చిపడి వొకపురుగు కాలి, చస్తుంది. అప్పుడు దివిటీపట్టు కున్నవాడికి పాపంవస్తుందా? రాదు కదా! ఒకడు నేల దున్నుతూ వుంటాడు. నాగేటిమొన తగిలి నానారకాల ప్రాణులు చచ్చిపోతాయి. అందువల్ల దున్నినవాడికి పాపంరాదుకదా? వారు తమ పనులు తాము చేసుకుంటూవుంటే విధివశంగా ఆయువుచెల్లిన జంతువులు చస్తాయి. దివిటీపట్టినవాడికి కాని, నేల దున్నినవాడికి కాని 'నేనే ఈజంతువులను చంపాను' అన్న అహంకారం ఏమాత్రమూ కలగదు కదా! అంచేత వారికి పాపం చుట్టుకోదు. పార్వతీ! పుణ్యపాపాలకి భావమే మూలం.

"'హింసలాగే బయటికి కనపడి, అధికధర్మంగా వుండే విషయం చెప్తాను, విను. పూర్వం ఎన్నో వేల ఆవులు దైవగతివల్ల చావవలిసి వచ్చింది. అయితే ఇంకోవిధంగా చావడం ఇష్టంలేక అవి సద్భావంతో, రంతిదేవుడు చేస్తున్న యజ్ఞంలో పశువులై చావడానికి నిశ్చయించుకున్నాయి. తిన్నగా రంతిదేవుడిదగ్గిరికి వెళ్ళాయవి. యజ్ఞపశువులుగా తమని చంపవలసిందని అతణ్ణి కోరాయి. ఆవుల కోరికప్రకారం వాటిని వరసగా వేలసంఖ్యమీద యజ్ఞపశువులుగాచేసి వధించాడు రంతిదేవుడు. వాటి చర్మాలు కుప్పలుపడి, వొడ్లయి, వాటి నెత్తురు నది అయి ప్రవహించింది. అదే చర్మణ్వతినది. ప్రియమైన పరిమళంతో మంచినీళ్ళై పారింది నెత్తురు. స్నానానికీ, పానానికీ, నాకు ఆనందం కలిగిస్తుంది చర్మణ్వతిమహానది. ఆవులన్నీ స్వర్గానికి వెళ్ళాయి. రంతిదేవుడిసంగతి ఇక చెప్పేదేముంది?

"'శత్రుసేనలమీద పడి నెత్తురుటేర్లు పారినట్లు నరికి చంపు తారు వీరులు యుద్ధంలో. అపరుసుదనం కూడా పుణ్యోత్తరమే అని చాటిచెపుతున్నాయి వేదాలు. యుద్ధాల్లో చావడమూ, చంపడమూ పుణ్యాలోకాలకి కారణం. ఇలావుంటుంది అహింసాస్వరూపం అని నువ్వే తెలుసుకో.

"'వేటకోసం ఆసక్తిపడడం పాపం కాదు. ఏమంటే, సస్యాలు మృగాలవల్ల నాశనమవుతాయి. జగత్తులో ఎక్కడా మానవుడన్న వాడు లేకండా వుండాలని కోరుతాయి మృగాలు. ఆ కారణంవల్ల మృగాల్ని చంపడం రాజులకి ధర్మమైంది. అదీగాక రాజుచేత మరణిస్తే మృగాలకి సద్గతి కలుగుతుంది.

"'దండించవలిసినవాణ్ణి దండించకపోవడమూ, దండించరాని వాణ్ణి దండించడమూ, బ్రాహ్మడిమనస్సు నొచ్చినపని చెయ్యడమూ, అపరాధికానివాడిశరీరం నొప్పించడమూ హింస రాజుకి.

"'బ్రాహ్మలకి కోపంపుట్టించి నహుషుడూ మొదలైన రాజులు చెడినసంగతి లోకప్రసిద్ధం. బ్రాహ్మణకోపంవల్ల దేవేంద్రుడు శరీరంనిండా యోనులతో బాధపడలేదూ? ఆ బ్రాహ్మడి కాళ్ళ వేళ్ళ పడికదా వాటిని కళ్ళుగా మార్చుకున్నాడు. అంచేత బ్రాహ్మల్ని ఆరాధించిన రాజు రాష్ట్రమూ, ధనమూ, సైన్యమూ, బంధువులూ, బ్రాహ్మణాశీర్వాదాలూ పొందుతాడు. సందేహం లేదు.

"'పరమమంత్రాలతో పశువులు యూపస్తంభాలకి కట్టబడి మహాశుచిత్వం పొందుతాయి. యజ్ఞపశువులుగా చచ్చి దివ్యసౌఖ్యం పొందుతాయి. హోమవిధుల్లో వాటిమాంసం ఆమిషంగా అర్పించి, అగ్నిష్టోమాల్లో దేవతల్ని పూజించిన యజమానులకి పరమసౌఖ్యాలు కలుగుతాయి.

"'వేదసమ్మతమయిన హింస, పాపాలు పోగొట్టే పరమ

సుకృతం ' అని ప్రశంసిస్తారు మునులు. అంచేత వేదసమ్మతమైన హింస హింస అని తలంచకూడదు.

" ' దేవీ ! అహింసామార్గాలన్నీ సంగ్రహంగా ఎరిగించాను. ఇంకా ఏం వినాలనుంకో అడుగు. "

జీ వ న మా ర్గా లు

" ' జనుల జీవనమార్గాలు సెలవియ్యి ప్రభూ ! " అని అడిగింది పార్వతి.

" ' మానుష్యాం కర్మభూమి దేవ తిర్యగాత్మకత్వాలు సుఖ దుఃఖమూలాలు. అంచేత మనుష్యులకి ధనం కావాలి. ఎలా అంటే, చెప్తాను. విను. ధర్మమూ, కామమూ ధనంవల్లే సాధ్యపడతాయి. విద్యా, జీవనవృత్తీ, సేవా, వడ్డీవ్యాపారమూ — ఇవి ధనసంపాదనకి మూలాలు. చదువుకున్నవాడికి కీర్తీ, కర్షకుడికి నేలా కాలం తెలుసు కోడమూ, మారువేషగాడికి ఏది ఏమైనా మొదటిసరుకు విలువా, దానిమీద వచ్చేలాభమూ కొద్దివ్యయమూ కలగడం శుభప్రదాలు.

" ' పశువులు పాలించేవాడు విసుగూ, ఏమరుపాటూ లేకండా వాటివిధం తెలుసుకుని, పోషించి ధనవంతుడవుతాడు. అలాగే తత్పరుడైన సేవకుడు గొప్పగా ధనం గడిస్తాడు.

" ' వంచనా, జాడ్యమూ ఏమాత్రమూ లేకండా, ప్రభువు మనస్సు తెలుసుకుని, అతడు నియమించిన పని చక్కగా నెరవేర్చే కర్మకరుడు అపారమైన ధనం గడిస్తాడు.

" ' పరులధనం కాజెయ్యకండావుండడమూ, పరుల స్త్రీలని అపహరించకండావుండడమూ, దేవపూజా పితృసమారాధనమూ చెయ్యడమూ, కరుణకలిగివుండడమూ, అతిథిసపర్య చెయ్యడమూ మనిషన్నవాడల్లా చెయ్యవలిసిన పనులు ' అన్నాడు శివుడు.

వర్ణకర్మ పరిపాకాలు

"శివుడు చెప్పిన జనుల జీవనమార్గాలు విన్నాక, 'వర్ణాల కర్మలూ, పరిపాకాలూ వివరించు' అని అడిగింది పార్వతి.

"'తమతమ కర్మలు సాఁతప్పకండా నిర్వహించినవారు దేవలోకంలో సుఖపడతారు. తమ పుణ్యం పూర్తయాక తిరిగి భూలోకానికి వచ్చి, వెనక తాము పుట్టిన వర్ణంలో పుడతారు. అలా కాకండా ఎలాంటి పనులు చేస్తే అలాంటి వర్ణంలో పుడతారు. ఎంత మంచిచేస్తే అంత మంచివర్ణం లభిస్తుంది. ఉత్తమకార్యంచేసి, ఉత్తమవర్ణమైన బ్రాహ్మణవర్ణంలో పుడితే ఎంతో ఆనందం అనుభవానికి వస్తుంది.

"'బ్రాహ్మణాంశలో పుడితే ఆపదవచ్చిందికదా అని బెగిలిపోడు మనిషి. సంపదవచ్చింది కదా అని మదించడు. శౌర్యవృత్తితో పాపుల్ని గెలుస్తాడు. పెద్దలన్నా, బంధువులన్నా ఆదరణ కనపరుస్తాడు. దీనులంటే జాలిపడతాడు. తనకున్నదాంతో వాళ్ళకి సాయపడతాడు. కోపంలేకండా మసులుకుంటాడు' అన్నాడు శివుడు.

కలిమిలేములు

"'కొందరు కలిమి కలిగి సుఖపడతారు. కొందరు లేమితో దుఃఖపడతారు. దీనికి ఏమిటి కారణం?' అని అడిగింది పార్వతి.

"'దయకలిగినవాణ్ణీ, బలీ భిక్షమూ పెట్టినవాణ్ణీ, నిరుపేదలైనస్నేహితుల్నీ చుట్టాల్నీ చేరదీసినవాణ్ణీ, పుణ్యావృత్తితో జీవితం గడిపినవాణ్ణీ మలిజన్మలో కలిమితో కలకల్లాడినట్లు చేస్తాడు బ్రహ్మ. దయమాలినవాణ్ణీ, లోభంతో బతికినవాణ్ణీ, పాపాత్ముణ్ణీ లేమిపాలు చేసి దుఃఖపెడతాడు. ఒకడిమీద అనుగ్రహంకాని, వొకడిమీద ఆగ్రహంకాని లేవు బ్రహ్మకి. ఎవరికర్మ వారికి కట్టబెడతాడతడు. అంతే.

"'ఈజన్మలో ధనం కలిగివుండీ, తిండి తినకండా, ఒంటిమీాద గుడ్డకట్టకండా వుండే కష్టజనం, వెనకజన్మలో ఇతర్ల ఉపకారంమీాద బతికిన పరాన్నభుక్కు లన్నమాట.

"'తమకి ధనం లేకపోయినా ఎవరివల్లనైనా భోగాలనుభవిస్తున్న వాళ్ళు గతజన్మలో పేదవాళ్ళయివుండి కోరినవాళ్ళకి ఇంత పెట్టాలనుకున్న వాళ్ళు.

"'ఆయాసపడకండా ధనం గడించేవాళ్ళు పూర్వజన్మలో తగినవాళ్ళని తామే కోరి పిలిచి ఇంత పెట్టిన దయాపరులు.

"'ఎంతో ప్రయత్నంమీాద ధనం గడిస్తున్న వాళ్ళు తొలి జన్మలో యాచకులు తమని చెయిచాచి అడిగినప్పుడు దాచకండా ఇచ్చినవాళ్ళు.

"'ఆయాసపడినా ధనం గడించలేనివాళ్ళు వెనకజన్మలో దయాదాక్షిణ్యంలేని కర్కోటకులయి, యాచకులకి మొండిచెయ్యి చూపిన లోభులు.

"'ముసిలికాలంలో ధనవంతుడైనవాడు గతజన్మలో తన యౌవనకాలంలో పేదలకి కానిడబ్బివ్వక వార్ధక్యంలో దానానికి పూనుకున్న వాడు.

"'కలిమి కలిగివుండి కూడా రోగాలు కారణంగా భోగాలు అనుభవించలేనివాళ్ళు పూర్వజన్మలో ముందెప్పుడూ ఎంగిలిచేత్తో కాకినికొట్టకండా వుండి, తమకి రోగాలు వచ్చే సమయంలో దానాలూ ధర్మాలూ చేసినవాళ్ళు.

"'మంచి సౌందర్యశ్రీ కలిగిన జనులు తొలిజన్మలో మాంసం తినకండా వుండినవాళ్ళు.

"'రూపహీనులయి వున్న వాళ్ళు వెనకజన్మలో తాము రూపవంతులై వుండి, కురూపుల్ని వెక్కిరించినవాళ్ళు.

" ' ఈజన్మలో సౌభాగ్యవంతుడు గతజన్మలో నిజభార్యకి ప్రీతికలిగించినవాడు. సౌభాగ్యం లేనివాడు వెనకజన్మలో భార్యకి ప్రీతి కలిగించనివాడు.

" ' ఈజన్మలో అమితమైన జ్ఞానమూ, విజ్ఞానమూ కలిగివుండీన్నీ పేదరికం అనుభవిస్తున్న మనిషి వెనకజన్మలో దానమహిమ వినీకూడా దానంచెయ్యడానికి పూనుకోనివాడు.

" ' తగినబుద్ధి లేకపోయినా గొప్పసంపదకలవాడు తొలిజన్మలో జ్ఞానంలేకండావుండి కూడా దయాపరుడై దీనుల్ని పోషించినవాడు.

" ' ఈజన్మలో మేధావిఅయి, జ్ఞానవంతుడయి, మహావిద్యావంతుడైనవాడు గతజన్మలో అమితమైన గురుభక్తికలిగి, తన పాండిత్యం ఇతర్లకి కుతూహలంతో పంచిపెట్టిన ఉదారుడు.

" ' ఈజన్మలో విద్యాభ్యాసానికి వీలుకలగనివాడు, పూర్వజన్మలో విద్యాధిక్యంవల్ల గర్వపోతయి, సభల్లో శిష్టజనుల్ని భంగపరిచి బాధపెట్టినవాడు.

" ' ఈజన్మలో భార్యా, బిడ్డలూ, తానూ సిరిసంపదలు కలిగి భోగులయి, రోగాలు లేకండా సుఖపడినవాడు తొలిజన్మలో పరిశుద్ధమైన ఆచారవంతుడయి, పాత్రోచితమైన దానాలుచేసి, సత్యంగా నడుచుకుని, దయాపరుడయి బతికినవాడు.

" ' ఆలుబిడ్డలు మూర్ఖులయి, దారిద్ర్యమనుభవిస్తూ, రోగాలతో కుంగిపోతూ కృశించే జనులు గతజన్మలో క్రోధపరులయి, లోభపరులయి, నాస్తికులయి పరుల్ని పీడించుకుతిన్న గర్వపోతులు.

" ' ఈజన్మలో గుడ్డివాడుగావున్నవాడూ, కళ్ళు చెడినవాడూ వెనకజన్మలో వయ్యారం వొలికిస్తూ పరస్త్రీలని వలపుతో చూసినవాళ్ళు.

" ' ఈజన్మలో చెవిరోగం కలవాడు గతజన్మలో ఉత్తముల్ని కటువాక్యాలతో కష్టపెట్టినవాడు.

"'కడుపు తెగులుతో బాధపడుతున్నవాడు పూర్వజన్మలో ఇతర్లకి విషంపెట్టినవాడు.

"'ఈజన్మలో అండవ్యాధితోనూ, మూత్రకృచ్ఛ్రవ్యాధితోనూ మధుమూత్రంతోనూ బాధపడేవాడు వెనకజన్మలో పరస్త్రీలతోనూ, కన్యలతోనూ, గేదెతోనూ, ఆవుతోనూ, ఆడగుర్రంతోనూ కామాతురుడై సంగమంచేసినవాడు.

"'ఈ జన్మలో క్షయరోగంతో బాధపడుతున్నవాడు గతజన్మలో ఇతర్లు తినాలని తెచ్చుకున్న మాంసం దొంగిలించిన నీచుడు.

"'ఈ జన్మలో కుష్ఠురోగి అయినవాడు గతజన్మలో ఇతర్లని కట్టీ, కొట్టీ, గాయాలుచేసి, వాళ్ళ అందం చెడగొట్టినవాడు.

"'ఈజన్మలో కుంటివాడు తొలిజన్మలో సాధువుల కాళ్ళూ, చేతులూ విరిచి హింసించినవాడు.

"'ఈ జన్మలో పులిమిరికాయలవల్లా, కంతలవల్లా అలమటపడే వాళ్ళు పూర్వజన్మలో సాధువుల్ని బడితెలతో బాదీ, పగపట్టి, పిడికిళ్ళతో పొడిచీ, కష్టపెట్టిన దుష్టచరిత్రులు.

"'ఈ జన్మలో పాదరోగులు గతజన్మలో అశుచిపాదాలతో దేవాలయాల్లోకి వెళ్ళినవాళ్ళు; తమకిందివాళ్ళని తప్పులేందే కాళ్ళతో తన్నినవాళ్ళు.

"'ఈ జన్మలో జ్వరం, గుల్మరోగం, అతిసారం, పుళ్ళు, మహోదరం, దారుణమైన వాత పిత్త కఫరోగాలు మొదలైన వ్యాధులతో ఎల్లప్పుడూ బాధపడేవాళ్ళు పూర్వజన్మలో నిర్దయులై వినోదంకోసం జీవుల్ని వరసపెట్టి చంపినవాళ్ళు; గురువుని క్షోభపెట్టినవాళ్ళు.

"'ఈ జన్మలో గూనివాళ్ళూ, కుంటివాళ్ళూ, మరుగుజ్జులూ పూర్వజన్మలో ధాన్యం మొదలైనవాట్లో బెడ్డలూ, రాళ్ళూ కలిపి అమ్మినవాళ్ళు; తూనికల్లో మోసంచేసి లాభాలు లాగినవాళ్ళు.

“ ‘ ఈ జన్మలో పిచ్చివాళ్ళు గతజన్మలో కపటంతో సాధుజనుల్ని మోసంచేసి ధనం గుంజుకున్నవాళ్ళు.

“ ‘ ఈ జన్మలో పిల్లలులేని గొడ్డువాళ్ళు వెనకజన్మలో పితృకార్యం చెయ్యనివాళ్ళు; చిన్నపిల్లల్ని చంపినవాళ్ళు.

“ ‘ ఈ జన్మలో నపుంసకులు పూర్వజన్మలో కోడిపెయ్యల అండాలు తీసి, వాటిని ఎద్దులుగా చేసినవాళ్ళు; ఏతప్పూలేకండా కోపంతో ఎడ్లముడ్డిపూసలు చితగ్గొట్టినవాళ్ళు; ఇతర్ల కామసుఖం భంగపరిచిన తుచ్ఛులు.

“ ‘ ఈ జన్మలో ముండమోసిన ఆడది వెనుకజన్మలో మగణ్ణి వంచనచేసి, ధనం కూడబెట్టిన ఇల్లాలు; ఉత్సాహంతో పరాయి మగవాణ్ణి మరిగినవయ్యారి.

“ ‘ ఈ జన్మలో పరిశుద్ధులై పుట్టి, అసహ్యమైనపనులతో పొట్టపోసుకునేవారు గతజన్మలో అహంకారంవల్లా, గర్వంవల్లా, మదంవల్లా మాన్యుల్ని పరాభవించినవాళ్ళు.

“ ‘ ఈ జన్మలో బానిసలై, గదమాయింపులూ, తిట్లూ, తన్నులూ తింటూ నీచంగా బతుకుతున్నవాళ్ళు తొలిజన్మలో కళ్ళు నెత్తికెక్కి, అహంకారంతో ఎంతోమందిని తప్పులేందే తిట్టీ, తన్నీ, కొట్టీ బాధపెట్టినవాళ్ళు. నిజంగా అలాటివాళ్ళమీద జాలిచూపడమే మంచిది.

“ ‘ ఈ జన్మలో ధనవంతుల ఇంటివాకిట కాపలాకాస్తూ, దైన్యంతో దుఃఖమనుభవిస్తున్నవాళ్ళు వెనకజన్మలో భోగపరులయి, మాననీయులకు దర్శనమివ్వనివాళ్ళు.

“ ‘ ఈ జన్మలో రాజు దండించినవాళ్ళు గతజన్మలో ఏ అపరాధం చెయ్యనివాళ్ళని అకారణంగా క్రూరంగా దండించినవాళ్ళు.

“ ‘ ఈ జన్మలో సర్వసంపదలూ పోయినవాళ్ళు వెనకజన్మలో

ఇతర్లు తమదగ్గిర నమ్మి దాచుకున్న ధనం దోచుకున్న అసత్యవాదులు; లోభులు ; కుత్సితులు.

" ' ఈ జన్మలో బంధువులతో సహా వాక్కుమూరు హతవారి పోయినవాళ్ళు గతజన్మలో నిర్దయులయి నీచమైన పగప్రాని నరహత్య చేసిన దురాత్ములు.

" ' నేను చెప్పిన ఈ పాపకర్మలందరికీ నరకం తప్పదు. ఆ నరకబాధలు అనుభవించాక భూలోకంలో వాళ్ళు నరజన్మఎత్తినప్పుడు జరిగే విధానాలే నేను చెప్పినవి. అయితే అంత అధికం పాపం చెయ్యని వాళ్ళకే నరజన్మ లభిస్తుంది. అప్పుడు చేసినకర్మఫలం ఆ శరీరంతో అనుభవించరు వారు. మరుజన్మలోనే అనుభవిస్తారు. మునులూ, దేవతలూ అలా కాదు. ఆ తనువులోనే తమ తపఃఫలం అనుభవిస్తారు వారు' అన్నాడు శివుడు.

కర్మఫలం తప్పదు

" ' ప్రభూ! నీదయవల్ల ఎన్నో విషయాలు తెలుసుకున్నాను. కృతార్థురాలనయాను మనుషులు మరుజన్మలో కాని తాము ఈ జన్మలో చేసుకున్న కర్మఫలం అనుభవించరన్నావు. అయితే తప్పు (పాపం) చేసినవాళ్ళని రాజులు దండిస్తారు కదా, ఈ తప్పుకి ఈ దండన అని! అయినప్పుడు తాము ఆ జన్మలో చేసినకర్మఫలం ఆ తనువులోనే అనుభవించడం కాదా?' అని ఎదురడిగింది పార్వతి.

" ' కాదు' అన్నాడు శివుడు, 'రాజదండన అనుభవించిన వాడు తాను ఈ జన్మలో చేసిన కర్మఫలమే అనుభవించాడని స్థూలంగా అనిపిస్తుంది. కాని నిజానికి అతడు పూర్వజన్మలో చేసుకున్న దాని ఫలమే ఇప్పుడు అనుభవించాడని తెలుసుకోవాలి. మరోమాట, రాజులు తమ రాజరికంలో తప్పు చేసినవాళ్ళని దండిస్తారు. ఎందుకు

దండిస్తారో తెలుసా ? ఆ దండనచూసి తక్కినవాళ్ళు తిరిగి ఆ తప్పు చెయ్యకండా వుండాలని వారి అభిప్రాయం.'

"'అయితే, రాజదండన అనుభవించినవాడి పాపం పోతుందా, పోదా ?' అని మళ్ళీ అడిగింది పార్వతి.

"'పోతుంది. రాజదండన అనుభవించినవాడు యమదండన అనుభవించడు. తప్పులేందే దండించినవాణ్ణీ, తప్పుచేసి దండన అనుభవించనివాణ్ణీ యముడు దండిస్తాడు' అన్నాడు శివుడు.

"'అనుభవిస్తేనే కాని కర్మఫలం వొదలదన్నావు. చేసుకున్న కర్మ ఎవ్వడూ తప్పించుకోలేడన్నావు. ఎలా అయినా అది అనుభవించవలసిందే అన్నావు. కాని ప్రాయశ్చిత్తంచేసుకుంటే పాపఫలం పోతుం దంటారు కదా! అశ్వమేధయజ్ఞంచేస్తే, అన్ని పాపాలూ పోతాయని విన్నాను. ఇదెలా సంభవమంటావు ?' అని అడిగింది పార్వతి.

"'దేవీ, కోరికలతో చేసిన కర్మలఫలం అనుభవించే తీరాలి ప్రాణులు. అది ప్రాయశ్చిత్తాలతో పోదు. కోరికలు లేని కర్మలఫలం మాత్రం ప్రాయశ్చిత్తంవల్ల పోతుంది. సందేహం లేదు. కనక దేవతలయినా, రాక్షసులయినా, మునులయినా కర్మఫలం అనుభవించవలసిందే తప్పదు. అనుభవిస్తేనే కాని వొదలదు కర్మఫలం. ఇది అవగాహనచేసుకోవాలి నువ్వు.

"'సుకృతంచేసిన నరుడు ఆసుకృతఫలంవల్ల స్వర్గానికి వెళతాడు. అది చెల్లిపోడంతోనే తిరిగి భూలోకంలో మనిషిజన్మ ఎత్తుతాడు. అలా జన్మించినవాడికి మంచి సంపదా, వైభవమూ ప్రాప్తిస్తాయి. ఉద్దేశరూపంగా కర్మలవిధానం తెలియచేశాను. ఇంకా ఏమడగాలనుందో అడుగు' అన్నాడు శివుడు.

"'కర్మలు ప్రాణివశమనీ, గ్రహాలవశమనీ రెండురకాలు చెపుతారు. ఇందులో ఏది నిజం?' అని అడిగింది పార్వతి.

"'గ్రహాచారం కారణంగా శుభాలూ, అశుభాలూ చేస్తాడు మనిషి. అంతేకాని, గ్రహాలు తనచేత చేయిస్తాయా? తన కర్మకి తానే కర్త. అంచేత కర్మఫలం అనుభవించి తీరవలసిందే ఎవడైనా' అన్నాడు శివుడు.

చావు అంటే?

"'చావు అంటే ఏమిటి?' అని అడిగింది పార్వతి.

"'ఆత్మ నిత్యుడు' అంటూ అందుకున్నాడు శివుడు, 'దేహం అనిత్యమైంది. ముసిలితనంవల్లా, రోగంవల్లా దేహం వికారంగా పనికిరానిదయినప్పుడు, ఆత్మ ఆశరీరం వొదిలేసి పోతాడు. చావు అంటే అదే. ఇలాగే జీవులు గతానుగతికంగా చావుపుట్టుకలతో ప్రవర్తిస్తున్నారు.'

"'బాగుంది. కాని తరుచు పిల్లలు చచ్చిపోతున్నారు. ముసిలాళ్ళు ఎంతోకాలం బతుకుతున్నారు. దీని కేమిటి కారణం?

"'కాలం మరణం కలిగించదు. పురుషుడి శరీరం జీర్ణించినట్టు మాత్రం చేస్తుం దది. గతజన్మలోని కర్మలు ఆయువుని వృద్ధిచెయ్యగా బతుకూ, తరిగించగా చావూ సంభవిస్తాయి' అన్నాడు శివుడు.

"'ఆయువు ఎలా పెరుగుతుంది? ఎలా తరుగుతుంది?' అని మళ్ళీ అడిగింది పార్వతి.

"'చెపుతాను, విను' అంటూ అందుకున్నాడు శివుడు, 'క్షమా, సత్యమూ, దయా, శౌచమూ, గురుభక్తి - వీటిమూలంగా ఆయువు పెరుగుతుంది. కోపమూ, అసత్యమూ, క్రూరతా, అశుచిత్వమూ, గురుద్రోహమూ - వీటివల్ల ఆయువు తరుగుతుంది.

"'తపస్సువల్లా, బ్రహ్మచర్యంవల్లా, పరోపకారంవల్లా, మితాహారంవల్లా, రసాయనాభ్యాసంవల్లా ఆయువు పెరుగుతుంది. అయితే వీటిమీద నరుడికి ప్రీతికలగడం తన పూర్వజన్మకర్మఫలంమీద ఆధారపడి వుంటుంది.

"'తన లావుకి మించినపని చెయ్యడంవల్లా, అయుక్తమూ అపథ్యమూ అయిన భోజనంవల్లా ఆయువు తరుగుతుంది. ఇదికూడా పూర్వజన్మకర్మఫలంవల్లే కలుగుతుంది.

"'పార్వతీ! ఇంకా వోవిశేషం చెపుతాను, శ్రద్ధగా విను. సుకృతంచేసుకున్నవాళ్ళు చిరకాలం స్వర్గంలో నివసిస్తారు. తుదికి భూలోకానికి వచ్చి, చిరాయువు కలిగి బతుకుతారు. సుకృతం చేసుకోనివారు నరకంలో పడతారు. అదిగో వాళ్ళే తిరిగి చివరికి భూలోకంలో నరులై పుట్టినప్పుడు అల్పాయుష్కులవుతారు' అన్నాడు.

జీవుడికి ఆడా మగా అని లేదు

"'పురుషుడూ, స్త్రీ అని ప్రాణులు రెండువిధాలు కదా! ఈ ఉభయులలో జీవుడు ఎలా వర్తిస్తాడు?' అని అడిగింది పార్వతి.

"'అడగవలిసిన ప్రశ్నే అడిగావు' అన్నాడు శివుడు, 'జీవుడికి ఆత్మసంబంధమైన స్త్రీత్వమూ, పురుషత్వమూ లేవు. అహంకారంవల్ల ఆత్మకి కర్మత్వం కలుగుతుంది. అదుగో అందువల్లే పురుషుడనీ, స్త్రీఅనీ అనుకోడం జరుగుతుంది.

"'కర్మలకి ఆత్ముడు కర్త కాడు. మనిషి శరీరానికి వాతమూ, శ్లేష్మమూ, పిత్తమూ ఎలా కలుగుతాయో అలాగే ఆత్మణ్ణి సత్వ రజస్తమోగుణాలు ఆవరిస్తాయి. కర్మలకి అవే కర్తలు.

"'సత్యమూ, దయా, శౌచమూ మొదలైనవి సాత్వికాలు. లోభమూ, సంగమూ మొదలైనవి రాజసాలు. అసత్యమూ, హింసాపరత్వమూ, భయమూ, అలసత్వమూ, అధైర్యమూ, నిద్రా మొదలైనవి తామసాలు. ఇవి పురుషుణ్ణి నానాముఖాలా వికారపరుస్తూ వుంటాయి. అంచేత అంతా ఈమూడుగుణాల నాటకమే. సాత్విక రాజస తామసాత్ములైనవారి పుణ్యాలోకానుభవం మనుష్యభావాన్ని ఊర్ధ్వగతికి మళ్ళిస్తుంది. నిర్గుణుడైనవాడికి మోక్షలక్ష్మి లభిస్తుంది.

"'కర్మలు శుభమైనవైతే శుభఫలాలు కలుగుతాయి. అశుభమైనవైతే అశుభఫలాలు కలుగుతాయి. ఎదటివారికి ప్రియం కాని కర్మలవల్ల కూడా మేలుపొందడం జరుగుతుంది. ఎలా అంటావా? యజమాని భృత్యుల్ని బెదిరించడంవల్లా, ఉపాధ్యాయుడు శిష్యుల్ని అదలించడంవల్లా, వైద్యుడు రోగికి మందులివ్వడంవల్లా బాధపెడతారు. అయితే ఈపనులు సుకృతాలే అయి ఫలిస్తాయి.

"'జరాయుజాలూ, (మావిలో పుట్టిన మనుషులూ, పశువులూ మొదలైన జీవులు), అండజాలూ (గుడ్లలోపుట్టిన పక్షులూ, పాములూ మొదలైనవి) ఇంద్రియాలు కలిగి వుంటాయి. ఉద్భిజాలు (చెట్లూ, లతలూ మొదలైనవి) స్పర్శజ్ఞానం కలిగి వుంటాయి. స్వేదజాలు (చెమటవల్ల పుట్టిన నల్లులూ, పేలూ మొదలైనవి) స్పర్శజ్ఞానమూ, చూపూ కలిగివుంటాయి. జరాయుజాలలో నరుడు ఉత్తముడు. మంచిమాటలు వినకపోతే మనిషీ, పశువూ వొక్కటే. కనక మంచిమాటలు విధిగా వినాలి మనిషి.

"'తమం రెండువిధాలు. అందులో వొకటి శార్వరము (చీకటి సంబంధమైంది). రెండోది దేహజం (దేహంలో పుట్టింది). శార్వరతమం తేజస్సు ప్రకాశించడంతోనే నాశనమవుతుంది. దేహజతమం మంచి విషయం వినడంవల్ల నాశనమవుతుంది.

"'ఆ తమస్సూ నాశనంచెయ్యడంకోసం బ్రహ్మ తపస్సు చేశాడు. వేదాలూ, వేదాంగాలూ సంపాదించాడు. ఆ వేదాలవల్లా, వేదాంగాలవల్లా కార్యాకార్యాలు తెలుస్తాయి. కార్యాకార్యాలు తెలుసుకుంటే బుద్ధి కలక తేరుతుంది. గాలిదెబ్బకి మేఘాలు చెదిరి పోతాయి. అలాగే మంచిమాటలు (వేదాలు) వినడంవల్ల కామమూ, క్రోధమూ మొదలైన దుర్గుణాలు పటాపంచలైపోతాయి. జ్ఞానం తెలిసినవారు నరులలో దేవతల్లా తేజరిల్లుతారు. మంచివిషయాలు వినడంవల్ల పరిజ్ఞానం కలుగుతుంది. పరిజ్ఞానంకలవాళ్ళు అల్పకర్మ అయినా అధికఫలం ప్రసాదిస్తుంది. అజ్ఞాని అయినవాడి సత్కర్మ ఎంత గొప్పదైనా ఫలవంతం కాదు. కనక శ్రుతవంతుడు కావడం అవసరం మనిషి.

"'చచ్చి, వెంటనే పుడితే పూర్వజన్మసంబంధాలు అన్నీ బుద్ధిలో మసలాడుతూ వుంటాయి. అలాటివాణ్ణి జాతిస్మరుడంటారు. పెద్దవాడైనకొద్దీ ఆపూర్వజ్ఞానం క్రమంగా మాసిపోతుంది. పూర్వజన్మ స్మృతి కలిగివుండడమూ, అది కలదని నిశ్చయించి చెప్పడమూ పూర్వజన్మ వుంది అనే ఆస్తికుల మతం.

"'చచ్చిపోయినమనిషి కొంచెంసేపటిలో బతికి లేవడం కూడా వొక్కొక్కచోట జరగడం కద్దు. అదేమిటో తెలుసా? తెలివి మాలిన యమదూతలు పొరపాటున జీవుణ్ణి తీసుకుపోతారు. అప్పుడు యముడు కనికరించి వొదిలేస్తాడు. దాంతో జీవి తాను వొదిలిపోయిన కళేబరంలోకి తిరిగివచ్చేస్తాడు. చచ్చిన కళేబరం బతికి లేస్తుంది. అంతే, మరేమీ లేదు.'

కలలు

"'కలలంటే ఏమిటి?' అని అడిగింది పార్వతి.

"'నిద్రపోతున్నవాళ్ళ మనోవ్యాపారమే కల' అన్నాడు

శివుడు, 'మనస్సు రాబోయేదాన్ని చూస్తుంది. కనక రాబోయే శుభాలూ, అశుభాలూ సూచిస్తాయి కలలు.

"'జనుల కర్మా, కాక వారిఉత్సాహమూ కర్మవర్తనానికి కారణం?' అని మళ్ళీ అడిగింది పార్వతి.

"'దైవం కర్మ చెయ్యదు. దైవం ఫలం మాత్రం ప్రసాదిస్తుంది. పూర్వకర్మే దైవం అనిపించుకుంటుంది. ఇప్పటికర్మ పౌరుష మనిపించుకుంటుంది. పౌరుషం గతి కృషిలావుంటుంది. వానా, గాలీ వంటిది దైవం. తవ్వడంవల్ల నీరూ, రాపిడివల్ల అగ్గీ ఎలా లభిస్తాయో అలాగే మనిషిపనివల్ల దైవం తోడ్పాటు ఫలిస్తుంది. ప్రయత్నం చెయ్యనివాడు దైవసహాయం ఎలా పొందగలుగుతాడు? కనక కర్మ ఫలానికి ప్రయత్నమూ, దైవసహాయమూ – రెండూ కారణాలు. సందేహం లేదు' అన్నాడు శివుడు.

ఆత్ముడు గర్భంలో ఎలా ప్రవేశిస్తాడు?

"'ఆత్ముడు గర్భంలో ఎలా ప్రవేశిస్తాడు?' అని అడిగింది పార్వతి.

"'స్త్రీపురుషుల సంయోగమూ, శుక్రమూ, రుతురక్తమూ, దైవమూ - ఇన్నీ కారణం ఆత్ముడు గర్భంలో ప్రవేశించడానికి' అన్నాడు శివుడు, 'మాయారహితుడైన ఆత్ముడు అహంకారం కారణంగా పుట్టువు అనే చెరలో పడతాడు; నానా ఆయాసాలూ అనుభవిస్తాడు.

"'పార్వతీ! దైవరహస్యం వినిపిస్తాను, విను. పూర్వం మనుషులు తమ పూర్వజన్మలోని కర్మలు తెలుసుకుంటూ వుండేవాళ్ళు. అంచేత, అందరూ మంచే చేసేవాళ్ళు. అందువల్ల అందరూ స్వర్గానికి వెళ్ళేవాళ్ళు. స్వర్గంలో తొడతొక్కిడి అధికమైంది. నరులందరూ

అమరులై పోయారు. దేవతలకి వ్రాపిరిసలపడం లేదు. సంకటమే వచ్చి పడింది వారికి. బ్రహ్మ ఉపాయం ఆలోచించాడు. మనుషులకి పూర్వ జన్మస్మృతిలేకండా చేశాడు. వాళ్ళలో కామ క్రోధాలు పుట్టించాడు. దాంతో మనుషులు నరకలోకం దారిపట్టారు. నాకంలో నరులు గందిక హెచ్చింది. అది కూడా సరికాదని భావించాడు బ్రహ్మ. స్వర్గనరకాలకి మనుషులు సరిసగంగా వెళ్ళడం మంచిదని నిశ్చయించాడు. అందుకని శాస్త్రాలూ అవీ నిర్ణయించాడు.

పునర్జన్మవుందా?

"'మనిషి మరణించాక మళ్ళీ పుడతాడా లేదా? అని కింద మీదా పడుతూవుంటారు జనులు. నిజంగా పునర్జన్మ వుందా? లేదా?' అని అడిగింది పార్వతి.

"'పునర్జన్మ వుంది అనడం, లేదు అనడం వాక ఊహామీద చెప్పిందే కాని నిశ్చయంగా చెప్పిన మాట కాదు. దేవతలకి కూడా ఇది తెలియదు. అలాంటప్పుడు మనుషులకి తెలియకపోడంలో తప్పేముంది?

"'పునర్జన్మ వుంది. అయితే అది మీదమీద తెలియదు. వేదవాక్యాలు అర్థంచేసుకుని, శ్రద్ధగా ఆలోచిస్తే క్రమంగా అవగత మవుతుంది. కాని అన్యథా కాదు, ఎంతధీమంతులకయినా' అన్నాడు శివుడు.

మనుషుల మాయశరీరాలు

"'చచ్చిపోయినవాళ్ళకి ఆకారం వుండదు కదా! వాళ్ళని యమదూతలు పట్టుక పోడమూ, యముడు శాసించడమూ ఎలా పొసుగుతుంది?' అని అడిగింది పార్వతి.

" 'కాలంతీరాక మనుషుల స్థూలశరీరాలు విడిపించి, మాయా శరీరాలు కల్పించి పట్టుకుపోతారు యమదూతలు. ధర్మపరులైన వాళ్ళని పరిమళిస్తున్న మృదువైనమార్గంలో తీసుకువెళతారు. కొంత పాపమూ, కొంత పుణ్యమూ చేసిన మధ్యరకంవాళ్ళని బాధలేని మంచిదారిలో తీసుకువెళతారు. పాపాత్ముల్ని కరుకైన మురికిదారిలో నడిపించి తీసుకువెళతారు. అంతమందినీ యముడి ఎదటపెడతారు. యముడు విచారిస్తాడు. ధర్మపరుల్ని తగిన పుణ్యలోకాలకిపంపుతాడు. పుణ్యపాపాలుచేసిన మధ్యరకంవాళ్ళని మానవలోకానికి పంపుతాడు. పాపాత్ముల్ని నరకానికి పంపుతాడు. ధర్మపరులకు నమస్కారం చేస్తాడు. మధ్యరకంవారిని మన్నిస్తాడు. పాపాత్ముల్ని గదమాయిస్తాడు' అన్నాడు శివుడు.

న ర క ం

" 'నరక మెలావుంటుంది? అక్కడ యముడు పాపాత్ముల్ని ఎలా వేధిస్తాడు?' అని అడిగింది పార్వతి.

" 'భూలోకానికి కింద రౌరవం అనే నరకముంది' అంటూ అందుకున్నాడు శివుడు, 'దానికి అవతల మహారౌరవం వుంది. మహారౌరవం అవతల కంటకావన ముంది. రౌరవం కంటే మహారౌరవంలోనూ, మహారౌరవం కంటే కంటకావనంలోనూ కష్టాలు హెచ్చుగా వుంటాయి. అంతేకాదు, అగ్నికుండమని వొక నరకముంది. పంచకష్టమని వొక నరకముంది. ఈ అయిదు నరకాల్లోనూ పాపులు చేసిన పాపాల హెచ్చుతగ్గు లనుసరించి వాళ్ళని కాల్చడమూ, కత్తిరించడమూ, కట్టడమూ, కొట్టడమూ తన భటులచేత చేయిస్తాడు యముడు. ఎవరిపాపాలకి తగినట్టు వారిని విచారించి బాధలు పెట్టిస్తాడు. ఇనపకుక్కలచేత కరిపిస్తారు యమభటులు. ఉక్కుపురుగులచేత

దొలిపిస్తారు. ఇనపగద్దలచేత చీల్పిస్తారు. నానాయాతనలూ పెట్టి దండిస్తారు.

" 'తమ పాపాలు వొదిలిపోయేదాకా దారుణమైన యాతనలు అనుభవిస్తారు పాపులు. అనంతరం క్రమంగా కీటజన్మలూ, పక్షి జన్మలూ, మృగజన్మలూ ఎత్తి, చివర మనిషిజన్మ ఎత్తుతారు.

" 'పార్వతీ! ఇదీ పాపులైన మనుషులు యమదండన అనుభవించి, పాపాలు వొదుల్చుకుని, క్రమంగా మళ్ళీ మనుషులై పుట్టే క్రమం.'

పాపాలు

" 'ఏవి పాపాలు?' అని మళ్ళీ అడిగింది పార్వతి.

" 'మానసపాపాలు, వాచికపాపాలు, కాయికపాపాలు అని పాపాలు మూడురకాలు. పరులధనం అపేక్షించడమూ, పాపం అనుమోదించడమూ, ధర్మాన్ని ద్వేషించడమూ మొదలైనవి మానసపాపాలు. అబద్ధమాడడమూ, పరుషంగా మాట్లాడడమూ మొదలైనవి వాచికపాపాలు. హత్య చెయ్యడమూ, కొట్టడమూ, తినరానివి తినడమూ, పరుల భార్యలతో పోడమూ, కల్లు తాగడమూ మొదలైనవి కాయికపాపాలు. తాగరానిది తాగడం పాపాల్లోకల్లా మహాపాపం. తాగుడువల్ల నింద నెత్తిని పడుతుంది. ప్రాణంమీదికీ వస్తుంది. తుదకి నరకసముద్రంలో మునగవలిసీ వస్తుంది.

" 'మద్యపానం నిర్మూలనం కాకపోతే లోకం మర్యాద తప్పి, వ్యాకులపడుతుంది. మద్యపానంవల్ల కలిగే కీడు మనిషినివెంత అధోగతిపాలుచేస్తుందో చెప్పడం కష్టం. కనక ఎలా అయినా సరే, మద్యపానం మానడమే అవసరం మనిషన్నవాడు. ఏజాతిమనిషయినా సరే, తాగుడు మానుకుంటే యశస్సూ, సంపదా, వైభవమూ, పుణ్యగతులూ సాధించవచ్చు. మద్యపానం మహాపాపం' అన్నాడు శివుడు.

పు ణ్యా లు

" 'ఏవి పుణ్యాలు ?' అని మళ్ళీ అడిగింది పార్వతి.

" 'పార్వతీ! నువ్వు ప్రశ్న మీద ప్రశ్న వేస్తూవుంటే పరమానందంగా వుంది నాకు' అంటూ అందుకున్నాడు శివుడు, 'గుణవంతురాలివి నువ్వు. చెపుతాను, విను. ఔపరమికం, నిరపకరణం, సోపకరణం అని పుణ్యం (సుకృతం) మూడు విధాలు. ఔపరమికం అనేది పాపవర్జన. తెలియనివాళ్ళు కానలేరు దాన్ని. పెద్దప్రయత్నమేమీ అక్కరలేదు. వ్యయం కూడా దీన్లో ఏమీ లేదు. పరలోకభీతి కలిగి, పాపాలకి దూరంగా వుంటే చాలు, సుగతిసౌఖ్యం కలుగుతుంది. అది ఆత్మాధీనం కూడాను. ఈ సులువు తెలియక నరకంలో పడతారు జనులు. సులువెరిగినవాళ్ళు శాస్త్రాలవల్లా, వృద్ధయోగంవల్లా, ధైర్యంతో ఇంద్రియాలు అదుపులో వుంచుకుని, యమం సాధించి, స్వర్గానికి వెళ్ళవచ్చునంటే, ఇంక ధర్మాభియుక్తి గురించి వేరే చెప్పడమెందుకు ?

" 'నిరుపకరణం అంటే శౌచమూ, సత్యమూ, శాంతీ, దాంతీ, ఆర్జవమూ, వ్రతనిష్ఠా, ఉపవాసమూ, బ్రహ్మచర్యమూ మొదలైనవి. అభ్యంతరమూ, బాహ్యమూ అని శౌచం రెండువిధాలు. హృదయ శౌచం అభ్యంతరం. ఆహారశుద్ధీ, అంగశోధనమూ బాహ్యం. కన్నదీ, విన్నదీ, ఉన్నది వున్నట్టు చెప్పడం సత్యం అనిపించుకుంటుంది. బుద్ధీంద్రియాలు అదుపులోకి మళ్ళించుకోడం శాంతి. కర్మేంద్రియాల యోగ్యప్రవృత్తి శాంతి కుటిలభావం లేకండా వుండడం ఆర్జవం. మంచిపని పూనికతో సాగించడం వ్రతం. భోజన నిగ్రహం ఉపవాసం. మన్మథుడిపాల పడకండావుండడం బ్రహ్మచర్యం. తీర్థాలు సేవించడం కూడ నియమవిశేషమే అవుతుంది. కనక తీర్థాలు సేవించడంకూడా వివరించాలి. అన్నినదులూ తీర్థాలనిపించుకుంటాయి. సముద్రంలో

కలిసే ప్రతినదీ పుణ్యఫల మిస్తుంది. అవీ, మునులు మాననీయంగా భావించే ప్రదేశాలూ, సముద్రసంయోగస్థలాలూ, అన్యోన్యసంగమ దేశాలూ పరమతీర్థాలు. సముద్రం మహాతీర్థం. పూర్వమునులు మెచ్చినచోట్లు ఉత్తమతీర్థాలు. బాహ్యాశుచితో తీర్థాలలో మునగడం మంచిది. నియమాలు నిర్వహించి బయటికి వచ్చాక, దేవతార్చనా, బ్రాహ్మణపూజా అవశ్యం చెయ్యవలిసిన పనులు. దగ్గిరతీర్థాలకంటే దూరపుతీర్థాలు మేలుచేస్తాయి. శారీరాయాసం దానికి కారణం. వేదాలు చెప్పిన మాట ఇది.

"'సోపకరణం అంటే గృహస్థులు ధనధాన్యాలతో వైదిక పితృకాది పుణ్యకార్యాలలో చేసే దానం. న్యాయార్జితమైన ధనం, శాంతీ మొదలైనగుణాలు కలిగి వేదం తెలిసిన బ్రాహ్మడికి దానం చేస్తే అధికమైన ఫలం కలుగుతుంది. ముందు చెయ్యవలిసిన దానం ఘనంగా చేసి తరవాత విచారిస్తే ఫలముండదు. ఇంతదానం చేశానని తన్ను తాను పొగుడుకున్నా ఆదానం నిష్ఫలమవుతుంది. ఈ రెండూ మానుకుంటే దాత మహాఫలం పొందుతాడు.

దానాలు

"'ఏయేపదార్థాలు దానమియ్యదగినవి?' అని అడిగింది పార్వతి.

"'అన్నమూ, నీరూ అన్నిజంతువులకూ ప్రాణం. పరమ పదార్థాలివి. కనక దానమియ్యదగిన పదార్థాలన్నిటిలోనూ మేలైన వివి. అతిథులకి అన్నపానాలు దానంచెయ్యడ మంటే చిరకాలం స్వర్గంలో నివాసం స్థిరపరచుకోడం అన్నమాట. బంగారమూ అగ్నీ వొకట్రటే. అంచేత బంగారందానం అతి పవిత్రమైంది. మంచి బ్రాహ్మడికి ఆవు దానంచేస్తే అన్నికోరికలూ అవలీలగా ఫలిస్తాయి. ఆ దానమిచ్చే

ఆవుకి ఎన్ని రోమాలుంటే అన్ని సంవత్సరాలు స్వర్గంలో నివసిస్తాడు దాత. అందులోనూ కపిలగోవు దానమిచ్చినవాడు తన ఇరవైవొక్క తరంవాళ్ళని ఊర్ధ్వలోకాలకి పంపగలుగుతాడు. భూమి దానంచేసిన వాడికి స్వర్గంలో స్థిరనివాసం దొరుకుతుంది. భూమి వున్నంతకాలం అక్కడ సౌఖ్యాలనుభవిస్తాడతను. భూమివల్ల సకలవిభూతీ లభిస్తుంది. కనక భూమిదానంచేస్తే అన్నివస్తువులూ దానంచేసినట్టవుతుంది. భూదానంవల్ల వొదిలిపోని పాపాలంటూ వుండవు. కన్యాదానంచేస్తే పితృపతి సంతోషిస్తాడు. దేవతలు ప్రీతిపొందుతారు. ఈజన్మలోనే కర్తకి తేజస్సూ, యశస్సూ, సిరిసంపదలూ లభిస్తాయి. తగినవాడికి విద్యాదానం చేస్తే అనంతమైన ఆనందం కలుగుతుంది. దక్షిణలిచ్చి పేదలకి విద్యాదానం చేయించినా కూడా ఆఫలమే కలుగుతుంది. నువ్వులకుప్ప దానంచేస్తే అగ్నిష్టోమం చేసినంత ఫలం లభిస్తుంది. వస్త్ర దానంవల్ల దీర్ఘాయువు సిద్ధిస్తుంది. గొడుగు దానంచేస్తే అన్నిపీడలూ హరించిపోతాయి. దాసదాసీజనం దానంచేస్తే కర్మమోచనం కలుగుతుంది. దీపదానంచేస్తే ఆత్మ నిర్మలభావంతో ప్రకాశిస్తుంది. నీటి ప్రవాహం దాటలేనివాళ్ళని దాటిస్తే సమస్తవ్యసనాలనించీ తరించిపోతాడు కర్త. దారి బాగుచేస్తే సంతానం కలుగుతుంది. రోగులకి మందులు దానంచేస్తే, రోగాలు నిర్మూలిస్తాయి. బాలసారులయిన సాధుజనులు వుండడానికి వునికి కల్పిస్తే సర్వశుభాలూ సమకూడతాయి' అన్నాడు శివుడు.

య జ్ఞా లు

"'యజ్ఞవిధానం వివరించు' అని అడిగింది పార్వతి.

"'వైదికమూ, లౌకికమూ అని యజ్ఞం రెండువిధాలు. వర్ణ ధర్మంప్రకారం గడించిన ధనధాన్యాలతో దేవతలకి తృప్తికలిగినట్టు ఋత్విజులతో సాగించే యజ్ఞం వైదికం. దేవుళ్ళ ఉత్సవాలు చెయ్య

డమూ, గీతవాద్యాలతో, గంధమాల్యాలతో, ధూప దీపాలతో, భోజ్య, భక్ష్యాల నైవేద్యంతో దేవపూజ చెయ్యడమూ లౌకికం. ఈ రెండురకాల యజ్ఞాలూ దేవతలకి హితమైనవే.

"'ధర్మాలూ, దానాలూ, వ్రతాలూ ఏవీ యజ్ఞాలతో సాటి రావు. నిజానికి యజ్ఞకర్త లోకోత్తరుడంటే నమ్ము. యజ్ఞకర్తకి ఇవ్వడమూ, యజ్ఞకర్తదగ్గర పుచ్చుకోడమూ రెండూ పుణ్యకార్యాలే.

"మనుషుల మానసవ్యాపారాలు దేవతలు తెలుసుకుంటారు. అంచేత మనస్సు ఎక్కడో వుండి, ఎంత గొప్పగా యజ్ఞాలు చేసినా, దాన ధర్మాలు చేసినా ఫలంమాత్రం సున్నా అవుతుంది. అంతఃకరణ శుద్ధితో చేసిన యజ్ఞాలే అనంతఫలం ప్రసాదిస్తాయి' అన్నాడు శివుడు.

పితృకార్యాలు

"'యజ్ఞాలవిషయం విన్నాను. ఆనందించాను. పైతృకవిధులు కూడా వినిపించు' అంది పార్వతి.

"'గయా, కురుక్షేత్రమూ, గంగాతీరమూ మొదలైన పుణ్య ప్రదేశాలు అతి ఫలప్రదాలు పితృకార్యాలకి. మాఘమాసమూ, భాద్రపదమాసమూ, బహుళపక్షమూ, అపరాహ్ణమూ, అమావాస్య త్రయోదశీ, నవమీ మొదలైన తిథులూ పితృదేవతలకి తుష్టి కలిగిస్తాయి. తోబుట్టువు కుమారుడూ, కూతురుకొడుకూ ఇచ్చే తిలోదకాలు పితృదేవతలు పరమ పవిత్రమని భావిస్తారు. పితృక్రియలో శుచిత్వమూ, శాంతమూ, పొరపాటులేకండా వుండడమూ ఎంతయినా అవుసరం. శుక్లపక్షమూ, దినంలో పూర్వాహ్ణమూ, రెండుతిథులు వచ్చిన దినమూ, కర్తపుట్టినదినమూ పితృకర్మకి పనికిరావు. ఆజ్యమూ, పెసలూ, పాయసమూ, పిండివంటలూ పితృకార్యంలో ముఖ్యమైనవి.

"'శ్రోత్రియులూ, నిరోగులూ, అంగవైకల్యం లేనివాళ్ళూ,

పైతృకకర్మకి తగినవాళ్ళు. అన్నిటికంటే వాళ్ళు మంచి చరిత్ర కలవాళ్ళయి వుండడం ముఖ్యం. సగోత్రులూ, భార్య చచ్చినవాళ్ళూ, ఇతరకులాలవాళ్ళూ పితృక్రియలకి పనికిరారు. గంధమాల్యాలూ, పువ్వులూ, ధూపదీపాలూ, వస్త్రాలూ ఇచ్చి అర్చించి, మంచిభోజనాలు పెర్పరిచి, క్రమప్రవృత్తిలో పిండప్రదానవిధి నిర్వహించడం మెచ్చుకుంటాన్నేను' అన్నాడు శివుడు.

పితృదేవతలు

"'మనుషులు మరణించాక మళ్ళీ పుడతారు కదా! అయినప్పుడు పితృపూజ అని ఎవరికోసం? ఇందులో వున్న రహస్యమేమిటి?' అని అడిగింది పార్వతి.

"'కలగవలిసిన సందేహమే కలిగింది నీకు' అంటూ అందుకున్నాడు శివుడు, 'నిజంగా పరమరహస్యం ఇది. విను. దేవతలవంటి వారే పితృదేవతలు కూడా. దేవతలూ ఉత్తరం వేపు వుంటారు. పితృదేవతలు దక్షిణం వేపు వుంటారు. దేవతలకి అర్పించే పూజ హవ్యమంటారు. పితృదేవతలకి అర్పించింది కవ్య మంటారు. చచ్చినవాళ్ళకి శ్రాద్ధంచేస్తే పితృదేవతలు సంతోషిస్తారు. ఆయువూ, సిరీ, కీర్తీ మొదలైన ఐహికాలూ, సుగతీ అనుగ్రహిస్తారు. దేవతలకూ, అసురులకూ, గరుడులకూ, యక్షులకూ కూడా పూజనీయులు పితృదేవతలు.

"'ఇంకోమాట, ఎవడిశక్తి ననుసరించి వాడు దానంచేస్తాడు. తక్కువశక్తి కలవాడు తక్కువ దానంచేస్తే ఎంత ఫలమో, ఎక్కువ శక్తికలవాడు ఎక్కువ దానంచేస్తే అంతేఫలం. ఎలా అంటావా? ఒక కుంచెడు ధాన్యం కలవాడు ఆ కుంచెడు ధాన్యమూ దానంచేశాడనుకో. కోటి ఆవులు కలవాడు ఆ కోటిఆవులూ దానంచేశాడనుకో.

వాళ్ళిద్దరికీ లభించేఫలం వొక్కటే అవుతుంది. పరుషత్వం లేకంటా, అంతఃకరణశుద్ధితో ప్రియంగా చేసే దానం పరమోత్కృష్టమైంది.'

ధర్మాలు

"'దేవీ, కొన్ని ధర్మాలు చెప్తాను, సావధానంగా విను. రోగాలతో బాధపడుతున్న వాళ్ళకి నిమ్మళించినట్టు మందు లివ్వడమూ, ఆపదలపాలైన వాళ్ళని ఆదుకోడమూ, ప్రయాణికులకు తోడిచ్చి పంపడమూ, దిక్కులేని శవానికి దహనక్రియలు జరిగించడమూ, దుఃఖంతో వున్న వాళ్ళని వోదార్చడమూ, ఏది ఏమయినా ఓరిమి కలిగి వుండడమూ – ఇవన్నీ గొప్పధర్మాలు.'

"'ధర్మాలు నానావిధాలంటారు. అదేమిటి?' అని మళ్ళీ అడిగింది పార్వతి.

"'అవును, ధర్మం నానావిధాలుగా వుంటుంది. వేదాలూ, ధర్మశాస్త్రాలూ తెలిపినవాటిని వివరిస్తాను, విను. జాతిధర్మాలు, దేశధర్మాలు, కులధర్మాలు, గణధర్మాలు, శరీరవృత్తులవల్లా కాలవిపర్యయంవల్లా కలిగే ఆపద్ధర్మాలూ – ఇలా ధర్మాలు అయిదు విధాలు' అన్నాడు శివుడు.

స్వర్గం

"'స్వర్గలోకంలో భోగం ఎలా వుంటుంది?' అని అడిగింది పార్వతి.

"'స్వర్గంలో అన్ని పువ్వులూ అన్ని కాలాల్లోనూ పూస్తాయి. అనులేపాలూ, అమృతాహారాలూ, ఎప్పుడూ శుభ్రమైన వస్త్రాలూ, ఉజ్జ్వలమైన సాటిలేని నగలూ కల్పవృక్షం కోర్కెలు ప్రసాదిస్తుంది. వాటితో స్త్రీలూ, పురుషులూ ఆనందిస్తూవుంటారు. అన్యోన్యం

స్నేహభావంతో వుంటారు. శరీరాలూ, మనస్సులూ కలిసి మసులు కుంటారు. దివ్యమైన కామసౌఖ్యాలనుభవిస్తారు. క్రోధభావం వారి నంటదు. రోగమూ, ముసలితనమూ వారి చుట్టుపక్కలకి పోవు. అలా ఆనందంగా హాయిగా భోగా లనుభవిస్తూవుంటారు స్వర్గంలో' అన్నాడు శివుడు.

"'స్వర్గానికీ నరకాలకీ వెళ్ళేవాళ్ళని చూసి, 'వీళ్ళు స్వర్గానికి వెళతారు, వీరు నరకానికి వెళతారు అని ఎలా పోల్చడం' అని అడిగింది పార్వతి.

"ఎవ్వరికీ కీడు చెయ్యనివాడు స్వర్గానికి వెళతాడు. ఎప్పుడూ ధర్మంతప్పకుండా మసిలేవాడు స్వర్గానికి వెళతాడు. గురువు లనూ, సజ్జనులనూ పూజించేవాడూ, సత్యంపలికేవాడూ, దీనుల్ని పోషించేవాడూ, భూతదయాపరుడూ, ప్రియంగా నడుచుకునేవాడూ స్వర్గానికి వెళతారు.

"'ధర్మమంటే అసహ్యంచుకునేవాడు నరకానికి వెళతాడు. పరుషంగా మాట్లాడేవాడూ, అబద్ధాలు చెప్పేవాడూ, పరులధనం అపహరించేవాడూ, పరస్త్రీలమీద మనసుపడేవాడూ, బంధువుల తోనూ సజ్జనులతోనూ కయ్యమాడేవాడూ, పెద్దవారి స్నేహంచేసే వాడూ నరకానికి వెళతారు' అన్నాడు శివుడు.

పరమధర్మం

"'ధర్మాలు ఎన్నో వున్నాయి. అయితే నాటిలో ఏది పరమధర్మం?' అని అడిగింది పార్వతి.

"'ధర్మాల్లో మోక్షధర్మం ఒక్కటే శాశ్వతమైన సౌఖ్యం ప్రసాదిస్తుంది. తక్కిన ధర్మాలు సుఖదుఃఖాలు రెండూ కలిగిస్తాయి. చావుపుట్టుకలు కలిగించే అశాశ్వతధర్మా లవి. త్రివర్గంలో మోక్షం

మేమైంది. అయితే దాన్ని ఎలా పొందడం అన్నదే ప్రశ్న. చెపుతాను, విను. గృహస్థధర్మంలో వుండి తల్లిదండ్రుల రుణమూ, గురువుల రుణమూ, రుషుల రుణమూ అతిథుల రుణమూ దేవతల రుణమూ — అన్నిరుణాలూ తీర్చెయ్యాలి. పరమశాంతంతో అడివికి పోవాలి. సద్గురువునోట సాంఖ్యయోగం తెలుసుకోవాలి.

"'ఇరవైఅయిదు తత్వాల జ్ఞానమే యోగం. నిశ్చలమైన ఈతత్వమే యోగం. సాంఖ్యమూ, యోగమూ రెండూ ఆచరించదగినవి. ఈ రెండూ వొకటిచేసి, అస్ఖలితంగా మనస్సులో అలవరించుకుని, ధ్యానపరుడు కావాలి. శీతమూ ఉష్ణమూ, సంతోషమూ శోకమూ మొదలైన ద్వంద్వాలు జయించాలి. శౌచమూ, శాంతీ కలిగివుండాలి. బ్రహ్మచర్యం పాటించాలి. మితంగా భోజనం చెయ్యాలి. ఇడానాడిద్వారా తన అంతరాత్మణ్ణి దర్శించాలి. అంతరాత్మడికీ తనలోని చూపుకీ మధ్య వచ్చే అడ్డంకులన్నిటినీ ధైర్యంతో తొలిగించాలి. భక్తియోగ దురంధరుడు కావాలి. ఆనందమయుడై పరమాత్మడిమీదే చూపునిలపాలి. అదిగో అప్పుడే అకుంఠితమైన మోక్షసుఖం సిద్ధిస్తుంది. సదాభ్యాసం వల్ల అది నిర్మలమవుతుంది; తరుగులేనిదవుతుంది; చలించనిదవుతుంది. తుదకి ముసిలితనమూ, రోగాలూ, చావుపుట్టుకలూ, దుఃఖాలూ లేకండా మితిలేని సంసారచక్రంనుంచి తరింపజేస్తుంది.

"'సంసారవిరక్తిలేని మనిషి శోకమోహాలకు బానిస అవుతాడు. శోకమోహాలకు బానిసఅయినవాడు మోక్షం పొందలేడు. సంసారంమీద విసుగుపుట్టి విరక్తిచెందినవాడే ముక్తి పొందుతాడు. చింతలు విడిచిపెట్టి, ప్రాణాలు అస్థిరమైనవని భావించి, ఆసలు విసర్జించినప్పుడే అట్టి దశ కుదురుతుంది, అన్యథా కుదరదు. కనక వాటి భంగులు వివరిస్తాను, విను.

"'ధనం పోయినా, బంధువులు మరణించినా విచారం పెట్టుకో కూడదు. విచారంవల్ల తాపం హెచ్చడంతప్ప మరేమీ లాభం లేదు. కష్టసుఖాలు కావడికుండలు. ఒకదాని వెనక వొకటి వుండనే వుంటాయి. కేవలం సుఖం ఆ దేవేంద్రుడికైనా లేదు. కంటికి అవుపడే ప్రతిదానికీ నాశనం తప్పదు. నిస్సందేహమైన మాట ఇది. ఇది ముందే తెలుసుకుని వుంటే మనస్సుకి విచార ముంటదు. ఏదైనా పదార్థం వొకరి దగ్గిర పుచ్చుకోడమే కీడు. అలా పుచ్చుకున్నవాడు పొత్తిపురుగులాగ తన్ను తానే బంధించుకుంటాడు.

"'ధనం ప్రాజించడమూ, ధనం రక్షించడమూ, ధనం వెచ్చించడమూ, ధనం నాశనం కావడమూ ఇవన్నీ గాఢమైన దుఃఖాలే. కనక ధనం దుఃఖభాజనమైంది. ధనంలేకండా బతకడమే మేలు.

"'ఆశతో సాటివచ్చే దుఃఖం మరొకటి లేదు. నిరాశతో సాటివచ్చే సుఖమూ మరొకటి లేదు. ఆశ దుఃఖం, నిరాశ సుఖం. శరీరానికి ముసిలితనం వచ్చినా ఆశకిమాత్రం ముసిలితనంరాదు. ప్రాణం పట్టుకు పోయే రోగం ఆశ.

"'భోగాలు అనుభవించినంతమాత్రాన కోరికలు తీరవు. నేయి పోసినంతమాత్రాన అగ్నిహోత్రం ఆరిపోతుందా? ధైర్యంతో కోరికలు వొదులుకుంటే కలిగే సౌఖ్యాన్ని మించిన సౌఖ్యం మరొకటి లేదు, నమ్ము.

"'ఇంద్రియాలు విచ్చలవిడిగా ఎక్కడికి పడితే అక్కడికి పోనిస్తే నరకం తప్పదు. అలా కాకండా వాటిని కుదించి, అదుపులో పెట్టుకుంటేమాత్రం స్వర్గం కరతలామలకం అవుతుంది.

"'కామంతో తృష్ణాపరుడై ధనాశతో దేవులాడే మనిషిని, అడివిలో గొర్రెపిల్లని ఎగరేసుకుపోయే పెద్దపులిలాగా మృత్యువు ఎగరేసుకు పోతుంది.

"'అయితే ముసిలితనాన్నీ, మృత్యువునీ జయించే మార్గం లేక పోలేదు. అదేమిటంటావా? చెపుతాను, శ్రద్ధగా విను. దానాలూ, ధర్మాలూ, తపస్సులూ, అశ్వమేధయజ్ఞాలూ, రాజసూయాలూ ఇవేవీ కావు, మోక్షదర్శనం వొక్కటే ముసిలితనానికీ, మృత్యువుకీ మందు.

"'జాములూ, దినాలూ, నెలలూ, సంవత్సరాలూ కలిగిన కాలం ఆయువుని ఎత్తుకుపోతుంది. అంచేత రేపు చెయ్యవలిసిన పని ఇవాళే, ఎల్లుండి చెయ్యవలిసిన పని రేపే చెయ్యడం న్యాయం.

"'కాలపాశబద్ధులు కావడంచేత ఏపురుషార్థం కలిగిన మనుష్యులు మేలైనపని వేగం చెయ్యాలి. ఇది తెలుసుకుంటే సంసారం తరించవచ్చు. ఈవిధమైన భావనవల్ల మనస్సుకి విమర్శసిద్ధి కలుగుతుంది. విమర్శసిద్ధివల్ల విరక్తి కలుగుతుంది. విరక్తివల్ల ముక్తి బాట దగ్గిరపడుతుంది.

"'వైరాగ్యం ప్రశాంతికి కారణమవుతుంది. ప్రశాంతివల్ల ముక్తి కలుగుతుంది. మోక్షానందారామణ్ణి ముసిలితనమూ, మృత్యువూ అంటలేవు.

సాంఖ్యం

"'సాంఖ్యం చెపుతాను, విను. సంసృతి అనే రోగానికి వైద్యం సాంఖ్యం. జ్ఞానంవల్ల ముక్తి పొందుతారు సాంఖ్యులు. ఇరవైఅయిదు తత్వాలూ భజిస్తారు వారు; శారీరకమైన తపస్సులు నిరర్థకమంటారు; ఘోరమని నిరసిస్తారు.

"'ప్రకృతికి అవ్యక్తం అనికూడా పేరు. ఆప్రకృతిలో మహత్తు అహంకారమూ, తన్మాత్రలూ, మనస్సూ, ఇంద్రియాలూ, పంచభూతాలూ, ఆ భూతాల గుణాలూ-ఇలా మొత్తం ఇరవైనాలుగు. *

* మో. అ. 4.

ఇరవైఅయిదో తత్వంగా ఎంచే క్షేత్రం ఆ ఇరవై నాలుగు తత్వాల సంబంధం కలది. సత్వమూ, రజస్సూ, తమస్సూ – అనే ఈ గుణాలతో ప్రకృతి తాను క్రియారూపాలు ధరించి లోకకోటిని సృజిస్తుంది. ఆ ప్రకృతి అణువు, నిత్యం, పరం, అక్రియం, అహైతుకం. నేత్రం మొదలైన ఇంద్రియాలకు అగ్రాహ్యం. అది ప్రధానం అని కూడా అనిపించుకుంటుంది.

"'సౌఖ్యమూ, తుష్టి, ప్రకాశమూ – ఇవి సాత్వికాలు. సంతోషమూ శోకమూ మొదలైన ద్వంద్వాలు రాజసాలు. భయమూ, మోహమూ, సోమరితనమూ మొదలైనవి తామసాలు.

"'ధైర్యమూ, శ్రద్ధా, విజ్ఞానమూ, అనసూయా, దయా సంతోషమూ – ఇవి సత్వగుణం పెరిగినప్పుడు అధికమవుతాయి. ఆ సత్వం పోవడంతోనే వాటంతట అవి తరిగిపోతాయి.

"'క్రోధమూ, లోభమూ, కామమూ, అసత్యమూ, ద్రోహచింతా, తాపమూ – ఇవి రజోగుణం పెరిగినప్పుడు అధికమవుతాయి. రజోగుణం క్షీణించడంతోనే అవి తరిగిపోతాయి.

"'సంశయమూ, విచారమూ, జడత్వమూ, నిద్రా, – ఇవి తమోగుణం పెరిగినప్పుడు అధికమవుతాయి. తమోగుణం తరిగిపోడంతోనే తరిగిపోతాయి.

"'సత్వమూ, రజస్సూ తమస్సూ – ఈ మూడు గుణాలూ వాటొక్కక్కటీ వాటొక్కక్క దానిచేత పెరుగుతూ, తరుగుతూ వుంటాయి. ఈ మూడుగుణాల మార్పులవల్ల పుట్టిన ప్రీతీ, సంతాపమూ, మోహమూ మొదలైనవి కలిగితే అవి ఆ యా గుణాలవల్ల పుట్టినవని తెలుసుకుని, ధర్మార్థకామాలకు మనస్సు పోనీయకండా ఉపేక్షించడమే కర్తవ్యం. ఈ సత్వమూ మొదలైన గుణాలే దేవతలు

గానూ, మనుష్యులుగానూ, తిర్యగ్జంతువులుగానూ పుట్టడానికి మూల కారణాలు.

"'మహత్తత్వానికి బుద్ధి అని పేరు. వివేక విజ్ఞాన చిహ్నం బుద్ధి. భూతాల పుట్టుక అహంకార లక్షణం. అహంకారం వొదలడం మోక్షకారణం.

"'ఇంద్రియాలన్నిటినీ ముందుకి పురికించడానికీ, వెనక్కి మళ్ళించడానికీ శక్తికలది మనస్సు. ఆ ఇంద్రియాలూ, మనస్సూ, పంచభూతాలూ వాటి వికారాలూ (గుణాలూ) దేహం. ఆ దేహానికి అన్యుడు దేహంలో వుంటాడు. అదిగో అతడే దేహి.

"'దేహం వేరు, దేహి వేరు అనే నిశ్చయదృష్టికలవాడు మనస్సుని మళ్ళించడానికి సమర్థుడు. నిశ్చయదృష్టివల్ల నిర్మనస్కత కలుగుతుంది. నిర్మనస్కత మోక్షమార్గం చూపుతుంది. అప్పుడు ప్రకృతి తప్పుకుంటుంది. ప్రకృతి తప్పుకోడంతోనే ఇరవై అయిదో తత్వం ప్రకాశిస్తుంది. ఆ ఇరవై అయిదోతత్వమే పరమహంస అనిపించు కుంటుంది. తత్వజ్ఞానం శాంతిసాధ్యమూ, పరమశాంతిప్రదమూ అయి వుంటుంది.

"'రసమూ, గంధమూ మొదలైన గుణాలూ, ఏ వికారాలూ లేకండా అన్నిటిలోనూ నిండి, వ్యాపించి, అణువులాగా, మహత్వంతోనూ వుండి, కంటికీ ఇంద్రియాలకీ కనపడకండా ప్రకాశించే పరమాత్మ అనే ఇరవైఆరో తత్వాన్ని సమదృష్టితో చూసే శాంతుడు మోక్షస్థితి పొందుతాడు.

"'పార్వతీ! ఇది కపిలుడూ మొదలైన మహాపురుషులు సేవించిన సాంఖ్యధర్మం. ఇక యోగప్రకారం వివరిస్తాను, విను.

యోగం

"'ఇంద్రియాలూ, మనస్సూ, బుద్ధీ, ఆత్మాడూ వొకటిగా చూడడం యోగపరిజ్ఞానం. అగ్నిసమారాధనమూ, అధిక వాగ్వి

వర్ధనమూ, సత్వశత్వమూ, దానమూ, అధ్యయనమూ, శౌచమూ, సత్యమూ - ఇవి పాపాలు పోగొడతాయి. పాపాలు పోదుల్చుకుని, యోగం సాధించడానికి యోగ్యుడవుతాడు మనిషి. చేపలు పట్టే వాడికి గాలంవెయ్యడానికి ఎర సాధనమవుతుంది. అలాగే పాపాలు పోదుల్చుకోడానికి, మనస్సు అదుపులో వుంచుకోడం సాధనమవుతుంది. శుచిమంతమూ, పవిత్రమూ అయినచోట మృదువైన ఆసనంమీద శరీరానికి పటుత్వం కలిగినట్టు వుండి, మనస్సులో అయిదు ఇంద్రియాలూ నిలపాలి. ఆ మనస్సు తిన్నగా ఆత్మలో లగ్నంచెయ్యాలి. అదిగో అప్పుడు యోగసిద్ధికి ప్రాణమూ (హృదయవాయువు, అపానమూ అదుపులోకి వస్తాయి. అవహితుడయి ఆ దశ అనుభవించిన యోగి శిరస్సు అపానం కలిపిన ప్రాణానికి వునికి పట్టవుతుంది. అలా సమాధిలో వున్నవాడే జీవుడనిపించుకుని, పరమాత్ముడనిపించుకుని ప్రకాశిస్తాడు. ప్రాణం అపానంలోనూ, అపానం ప్రాణంలోనూ నిలిపి, నిర్వాణం కోరి, చిత్తం స్థిరంగా నిలిపితే ప్రాణధారణనియమం దేహం మధ్య వున్న శిఖను రేపుతుంది. అప్పుడు ప్రాణమూ, అపానమూ, దేహమధ్యంలోని అగ్ని - ఈ మూడూ శిరస్సులో పరిపక్వం పొంది, చలనంలేని యోగికి కోరికలు సిద్ధింపజేస్తాయి.

"'సోమరితనమూ, విచిత్తతా, అతిభోజనమూ, రోగమూ, స్వప్నమూ, లోభమూ, కామమూ, క్రోధమూ, లౌల్యమూ - ఇవి యోగానికి విరోధులు. ఇవి లేకుండావుంటే యోగం సిద్ధిస్తుంది. అష్టసిద్ధులూ అలవడతాయి అలాటి యోగి అప్రతిహతుడయి, అంతటా విహరిస్తాడు.

"'అధికంగా నిద్రపోడమూ, అసలే నిద్రపోకండా వుండడమూ, మితిమీరి తినడమూ, అసలే తినకండా వుండడమూ యోగికి తగదు. యోగం సర్వదుఃఖాలూ హరిస్తుంది. యుక్త వర్తనుడయితేనే

ఆ యోగం పొందుతాడు యోగి. ఇదిగో ఇలావుంటుంది యోగ ధర్మం'' అన్నాడు శివుడు.

సాయుజ్య ప్రాప్తి సాధనం

"'సాంఖ్యమూ, యోగమూ విన్నాను. కృతార్థురాలినయాను. అయితే, భక్తులు ఎలాంటి పరిచర్య చేసి నీ సాయుజ్యం పొందుతారు?' అని అడిగింది పార్వతి.

"'దేవతలకీ, మునులకీ కూడా అచింత్యుణ్ణి నేను. సనాతనుణ్ణి నేను. ఈశ్వరుణ్ణి నేను. అవ్యయుణ్ణి నేను. సత్యాత్ముణ్ణి నేను. యోగమూ, సాంఖ్యమూ నేను కల్పించినవే. నేను ప్రసన్నుణ్ణయితే నన్ను అర్చించినవాళ్ళకి సిద్ధించనిదంటూ లేదు. నన్నుగురించి చేసే ధ్యానమూ, స్తోత్రమూ, వందనమూ మొదలైన నానా భజనలలో నైష్ఠికత అవసరం.

"'నాలుగాశ్రమాల్లోనూ నలుగురు బ్రాహ్మలకి పాశుపతవ్రతం చెప్పాను పూర్వం. శిష్య ప్రశిష్యక్రమంగా వాళ్ళు అది ప్రచారానికి తెచ్చారు. అలా ప్రసిద్ధమయిందది.

"'మంగళ రక్షా శుచితా లింగార్చన యోగ్యతలు ఫలించడం కోసం విభూతి కల్పించాను. ఆ విభూతి శరీరాలకు పూసుకుని, కపాలధరులయి, శాంతిపూర్వకంగా బ్రహ్మచర్యం పాలిస్తూ భిక్ష మెత్తుకు తింటూ, జడలు ధరించో, లేదా తల బోడిచేసుకునో, మనస్సు నామీదే, నిలిపి, ఇతర వస్తువులు వొల్లకండా వుండే భక్తులకు పరమానందం ప్రసాదిస్తాను. ఈ విధంగా నా సాయుజ్యం లభిస్తుంది. ఇది సాయుజ్య ప్రాప్తిప్రకారం.

"'మూడులోకాలకూ మేలు కలగడంకోసం శివలింగస్థాపన చేశాను. ప్రవిమలమైన శివలింగంలో నన్ను భావించాలి. కలిగిన

మేరకు పాలతో అయినా, నేతితో అయినా, తుదకి నీళ్ళతో అయినా అభిషేకంచేసి, భక్తితో గంధమాల్యాలూ ధూపదీప నైవేద్యాలూ సమర్పించి, లింగమూర్తిలో నన్ను దర్శించి, భజిస్తే ముక్తి చేకూరుతుంది' అన్నాడు శివుడు.

స్త్రీ ధర్మం

"పార్వతి అడిగిన ప్రశ్నలన్నిటికీ సమాధానంచెప్పి, ప్రసన్నమైన చూపులతో ఆమెని చూస్తూ ఇలా అన్నాడు శివుడు.

"'దేవీ! సతీమణివి నువ్వు. దేవకాంతలూ మొదలైన ముల్లోకాల స్త్రీలూ నీ పాదపద్మాలకి మొక్కుతారు. పైగా చతురమతివి నువ్వు. వివేకవతివి. వ్రతనిష్ఠాపరురాలివి. సహజంగా లౌకికజ్ఞానం కలదానివి. మచ్చలేనిదానివి. అంచేత స్త్రీధర్మం నీనోట వినాలనుంది నాకు.'

"భర్త అలా అనడంతోనే సిగ్గుతో చిరునవ్వు నవ్వింది పార్వతి. ఆ నవ్వుతో వింత చెలువు కలిగిన మొహం వొంచుకుం దామె. 'నాథా! నేనా, మీకు చెప్పగలదాన్ని?' అంటూ మొహమెత్తి 'సర్వజ్ఞుడివి నువ్వు. అయినా, అడుగుతున్నావు. నాకు తోచినంతమట్టుకు నీసెలవు ప్రకారం స్త్రీధర్మం వినిపించకపోడం తగదుకనక చెప్తాను. అయితే వొక్కమాట, ఇదిగో ఈ నదులన్నీ నన్ను ఎన్నడూ విడిచిపెట్టకుండా వుంటాయి. ఈ నదీకాంతలతో ఆలోచించి మరీ చెప్తాను' అంది.

శివుడితో అలా విన్నవించి, ముందే తనతో వచ్చిన గంగా యమునా, గోదావరీ, కౌశికీ, కావేరీ, కృష్ణవేణీ, పెన్నా మొదలైన నదీకాంతలతో సంప్రదించింది పార్వతి. 'నదీకాంతలారా! విన్నారు కదా, పరమేశ్వరు డన్నమాట ఏం చెప్పేది నేను?' అని అడిగింది. 'నీకంటే మేం తెలిసినవాళ్ళమా అమ్మా?' అంది గంగ. నువ్వు

ఎరిగినట్టు స్త్రీధర్మం వివరించు, భర్తని సంతోషపెట్టు. నీ వాగమృతం మేమున్నూ చెవులారా పానంచేస్తాము, తరిస్తాము.'

"గంగమాటలు వింది పార్వతి. ప్రసన్నచిత్తంతో భర్త మొహంమీద చూపులు నిలిపింది. 'దేవా, నీ అనుగ్రహంవల్ల వచ్చిన ఎరుకతో నీ మనస్సుకి నచ్చినట్టు స్త్రీధర్మం వివరిస్తాను' అంది. ఆమె మాటలు విని దేవతలూ, మునులూ సంతోషించారు. దేవతా స్త్రీలూ, గంధర్వస్త్రీలూ, సిద్ధులభార్యలూ, సాధ్యులభార్యలూ ఎంతోమంది పార్వతిమాటలు వినాలని వేడుకతో వచ్చి ఆమె వెనక సమావేశమయ్యారు. కృష్ణా! అప్పుడు స్త్రీలూ, పురుషులూ తన్ను మెచ్చుకున్నట్టు ఇలా అందుకుంది పార్వతీదేవి:

"'రుతుమతి కాకుండా పరిశుద్ధంగా వుండిన స్త్రీ కన్య అనిపించుకుంటుంది. ఆమెని పెళ్ళిచెయ్యడానికి తల్లీ, తండ్రీ, తండ్రి అన్నదమ్ములూ, మేనమామా, అన్నదమ్ములూ అధికారులు. వీళ్ళలో ఎవరైనా సరే, యోగ్యుడైన వరుడి కిచ్చి ఆమెని పెళ్ళిచెయ్యవచ్చు. పెళ్ళిఅయిన ఉత్తరక్షణం నుంచి భర్తే ప్రభువు స్త్రీకి. భర్తే దైవం. భర్తమాట అనుసరించి దేవపూజా, పితృపూజా, అతిథిపూజా ఆచరించాలామె. భర్తహితం పాటించి నడుచుకునే ఆడదే పతివ్రత. పతివ్రత అయితేనే ఇహపరసౌఖ్యాలు అనుభవిస్తుంది ఆడది. ఈ విషయంలో వొక నిదర్శనం నివేదిస్తాను, చిత్తగించు.

"'ఒక బ్రాహ్మడికి ఇద్దరు భార్యలు వుండేవాళ్ళు. వాళ్ళిద్దరిలో వొకామె భర్తహితం పాటించకుండా నడుచుకునేది. అతను చెప్పకుండానే దేవపితృకార్యాలు చేసుకుపోయేది. రెండోఆమె భర్తహితం పాటించేది. తుచ తప్పకుండా అతణ్ణి అనుసరించేది. అతను చెప్పిన ప్రకారమే ధర్మకార్యాలు నిర్వహించేది. ఇలా వుండగా విధివశంవల్ల ముగ్గురూ కాలంచేశారు. భర్తా, పతివ్రత అయిన రెండో భార్యా

సద్గతికి పోయారు. మొదటి ఆమెని చూసి యముడు, 'నీకు సద్గతి లేదు. మళ్ళీ నీశరీరమే నువ్వు పొందు' అని నిర్ణయించాడు. ఆమె కన్నీళ్ళు కారుస్తూ నుంచుంది. యముడు కనికరించాడు. 'భర్తహితం పాటించకుండా ఆడది ధర్మం నడపకూడదు. ఇకనైనా భర్తకి హితమైనవి చేస్తే, అతణ్ణి కలుసుకోగలుగుతావు' అన్నాడు. యముడిమాటలు విని మళ్ళీ ఆంద్రపదిందామె. కనక భర్తకి అనువ్రతగా వుండడం గృహిణికి ధర్మం.

"'ఆడది మంచి ఇల్లాలయి మసులుకోవాలి. మగడికి రుచికరమైన వంటకాలు వండిపెట్టాలి. తన్ను కలియవచ్చినప్పుడు సంతోషంగా హృదయమిచ్చి, కలియాలి. వాగుడుపలకకండా, భర్త ఏపని చెప్పినా చెయ్యాలి. సావధానుడు కాని భర్తని సావధానుణ్ణి చేసుకుని ధర్మార్థకార్యాలు నిర్వహించాలి. సవతివుంటే ఆమెతో పోరుపెట్టకండా కలిసిమెలిసి మసులుకోవాలి. మగడు సవతులమీద వలపు కలిగివున్నప్పుడు 'దాసి' అంటూ అతని ఇష్టప్రకారమే నడుచుకునే ఆడది దేవతగాని మానవి కాదు; ఆమెని అంతమందీ పూజిస్తారు. ఆమెపాదాలకి దండాలుపెడతారు. భర్త దాచమని తన చేతికి ఇచ్చిన వస్తువులు మళ్ళీ అతను అడిగినప్పుడు భద్రంగా కపటంలేకండా ఇచ్చెయ్యాలి. సంతోషంగా భర్తఏమిస్తే అదే పుచ్చుకోవాలి.

"'తన అన్నదమ్ముడైనా సరే, అతడితో వొకటే ఆసనం మీద కూచోకూడదు ఆడది.

"'ధనవంతుడైనా దరిద్రుడయినా, గొప్పవాడైనా అధముడైనా, రూపవంతుడైనా కురూపి అయినా, వివేకవంతుడైనా మూర్ఖుడైనా, నిరోగి అయినా రోగి అయినా భర్తనే పాటించాలి భార్య. అదే ఆమెధర్మం.

"'దేవతల్నీ, పితరుల్నీ పూజించినప్పుడూ, పుణ్యకార్యా

ల్లోనూ గడపదగ్గర బలి (చీమలూ వాటికోసం పిండీ మొదలైన ఆహారం) పెట్టాలి ఇల్లాలు. పేదలకి బిచ్చం పెట్టాలి. అలా పెట్టి నప్పుడు తన మగడు శుభం పొందాలి అని కోరడం ఇల్లాలికి ధర్మం.

"'భార్యకి భర్తే గతి. భర్తని మించిన సత్పరాయణం మరొ కటిలేదు. కనక భర్తకి భక్త అయిన స్త్రీకి సర్వశుభాలూ సమకూడ తాయి.

"'స్త్రీల ధర్మాలు చెప్పాను. ఇక స్త్రీలు చెయ్యరాని అధ ర్మాలు వివరిస్తాను, చిత్తగించు.

"'అధర్మంగా నడుచుకునే ఆడదానికి ఆసురి, పైశాచి, రాక్షసి అని పేర్లు. ఈ మూడురకాల స్త్రీలకీ వ్యభిచారం సామాన్యధర్మం. క్రౌర్యం కలదీ, ధనధాన్యాలు తన ఇచ్ఛవచ్చినట్టు వెచ్చించేదీ, చంచల హృదయం కలదీ, భోగలాలసత్వం కలదీ, ఈర్ష్యకలదీ ఆసురి.

"'క్రోధం కలదీ, మగడిమీద మమత లేందీ, కన్నబిడ్డల మీద కనికరం లేందీ, ఇంటిపనులలో నైపుణ్యం లేందీ, కయ్యాల గంప పైశాచి.

"'ఓరిమి లేందీ, బొంకులాడేదీ, నిద్రపోతూ, సిగ్గుమాలిందీ రాక్షసి. ఈస్త్రీలందరూ భర్తకులంవాళ్ళని పాపాలపాలుచేసి నరకా నికి పంపుతారు.

"'తెలుసుకున్న తరవాత అయినా పతిభక్తి కలిగి, ధర్మం నిర్వహించి, శాంతి కలిగివుంటేమాత్రం చేసినపాపాలు పోయి, భర్తతో స్వర్గానికి వెళ్ళగలుగుతుంది ఆడది. అలా కానప్పుడు భర్త మరణసమయంలో చింతలేకండా భర్తతో సహగమనం చేసినా సుగతి లభిస్తుంది. అయితే బిడ్డలు కలిగివుండిన బ్రాహ్మణస్త్రీ భర్తమరణ దుఃఖంతో సహగమనం చెయ్యడం అధర్మం. అలాగే పతిభక్తి లేకండా సహగమనం చెయ్యడంకూడా అధర్మమే.

"'ప్రభూ! అఖిలేశ్వరుడివి నువ్వు. నాచపలత్వం వల్ల ఏవో అవాకులూ చవాకులూ నీముందు వినిపించాను. కరుణించు నా తప్పులు. మన్నించు' అంటూ సిగ్గుతో వింతఅందం వాలికిపోతున్న నవ్వు మొహం వొంచుకుంది పార్వతి. శివుడూ, మునులూ, మునిపత్నులూ మధుర వాక్యాలతో ఆమెని మెచ్చుకున్నారు. దేవతాస్త్రీలూ, గంధర్వ స్త్రీలూ, కిన్నర కింపురుషస్త్రీలూ, నాగకన్యలూ పరమసంతోషంతో పదేపదే ఆమెని పొగిడారు.

"'శ్రీకృష్ణా! అప్పుడు శివుడు ప్రేమ వుట్టిపడుతున్న చూపులతో పార్వతిని చూసి, గౌరవపూర్వకంగా ఇలా అన్నాడు:

"'దేవీ పార్వతీ! మన ఇద్దరి ఈసంవాదం శుచిఅయి, నైష్ఠికజనానికి ఎవడైతే ఆదరపూర్వకంగా వినిపిస్తాడో, అతడు శాశ్వతంగా అమరవైభవం అనుభవిస్తాడు.

"'మన సంవాదం నియమపూర్వకంగా విన్నవాళ్ళకి తేజస్సు కలుగుతుంది; యశస్సు కలుగుతుంది; ఆరోగ్యం కలుగుతుంది; ఐశ్వర్యమూ కలుగుతుంది.'

"ఇలా నిర్దేశించి కొలువు చాలించాడు శివుడు. పార్వతి ఆయన ననుసరించింది. వారు ఎక్కడికి వేంచేశారో చెప్పడం అసాధ్యం. అద్భుతం అది. నిరూపించరాంది. తర్కించ తరంకాంది.

"'కృష్ణప్రభూ! నేను కన్నదీ, విన్నదీ ఈ పురాణకథ వినిపించాను" అన్నాడు నారదముని. ఆయన వినిపించిన పురాణకథ విని అక్కడి సభ్యుల మనస్సులు ఆనందంతో పులకరించాయి.

మహామంత్రం

ధర్మరాజు:

తండ్రీ నువ్వు చెప్పిన శివపార్వతుల సంవాద పుణ్యకథ విని

పరమానందంగా వుంది నాకు. నీపాదపద్మాలకు ఇవే నాప్రణామాలు. పరప్రాప్తి దేనివల్ల కలుగుతుందో అనుగ్రహించు.

భీష్ముడు :

నారాయణుణ్ణి ధ్యానించడంవల్లా, ఆదేవుణ్ణి పూజించడంవల్లా, స్తుతించడంవల్లా, ఆ ప్రభువుకథలు వినడంవల్లా పరప్రాప్తి కలుగుతుంది. విద్వజ్జనుల సంరక్షణ పాపాలు పారదోల్తుంది.

వెనకటికి వో వేశ్య వుండేది. ఓమారు తలారులు వో విద్వాంసుణ్ణి దొంగ అనుకుని కొట్టడం చూసి, "ఈయన మావాడు, మీరెందుకు ఆగడంచేస్తారూ?" అని అతణ్ణి విడిపించింది. ఆ సుకృతం వల్ల మరుజన్మలో ఆమె బ్రాహ్మణి అయి పుట్టింది. అంచేత బాబూ, నువ్వెన్నూ విద్వాంసుల్ని పోషించు.

ధర్మరాజు :

దారిద్ర్యమూ, వ్యాధీ, శోకమూ — ఇవి శాంతించినట్టు చెయ్యగలిగిన జపం ఏదో సెలవియ్యి.

భీష్ముడు :

బ్రహ్మదేవుణ్ణీ, విష్ణుభగవానుణ్ణీ, శివుణ్ణీ, వినాయకుణ్ణీ, విశాఖ దేవుణ్ణీ, అగ్నిహోత్రుణ్ణీ గాలి దేవుణ్ణీ, సూర్యచంద్రుల్నీ, దేవేంద్రుణ్ణీ, వరుణదేవుణ్ణీ, యముణ్ణీ, కుబేరుణ్ణీ, కామధేనువుని, సముద్రాల్నీ, గంగా మొదలైన మహానదుల్నీ, మరుత్తుల్నీ, అశ్వినీ దేవతల్నీ, వసువుల్నీ, రుద్రుల్నీ, పితృదేవతల్నీ, వాలఖిల్యులూ మొదలైన సిద్ధుల్నీ, వేదవ్యాస వాల్మీకి నారద అగస్త్య గౌతమ కశ్యప కణ్వ అత్రి మొదలైన మహామునీశ్వరుల్నీ, రంభా ఊర్వశీ మేనకా మొదలైన అప్సరస్త్రీలనీ, ధర్మ తప స్సత్యాలనీ, అహోరాత్రుళ్ళని, గ్రహ తారకల్నీ, అశ్విని భరణీ మొదలైన నక్షత్రాల్నీ, మాసాల్నీ, ఋతువుల్నీ, సంవత్సరాల్నీ, అనూరుణ్ణీ, గరుత్మంతుణ్ణీ, కద్రువ

కుమాళ్ళయిన వాసుకి మొదలైనవాళ్ళనీ, కాశీక్షేత్ర కురుక్షేత్రాది పుణ్యక్షేత్రాల్ని, నైమిషారణ్యమూ దండకారణ్యమూ మొదలైన పుణ్యారణ్యాల్ని, మేరువు హిమాలయం కైలాసం మొదలైన పుణ్యపర్వతాల్ని, దిక్కుల్ని, భూమ్యాకాశాల్ని, పుణ్యవృక్షాల్ని, బ్రాహ్మల్ని, చక్రవర్తుల్ని, రాజుల్ని పరమభక్తితో తలంచి, కీర్తించి, నమస్కరించి, 'ఈ సమూహమంతా నన్ను రక్షించాలి. నాకు ఆయురారోగ్యాభివృద్ధి కలిగించాలి. అభినందనపూర్వకంగా పరమానందం ప్రసాదించాలి' అని కోరుకోవాలి. అనంతరం,

'ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ,'
'నమః పురుషోత్తమాయ,'
'నమః సర్వలోక గురవే,'
'నమ స్సర్వలోక పిత్రే,'
'నమ స్సర్వలోకపితామహాయ,'
'నమ స్సర్వలోకప్రపితామహాయ,'
'నమ స్సర్వలోకప్రధానాయ,'
'నమ స్సర్వలోకేశ్వరాయ,'
'నమ స్సర్వలోకవిశిష్టాయ,'
'నమ స్సర్వలోకసుఖప్రదాయ,'
'నమ స్సర్వలోక కర్త్రే,'
'నమ స్సర్వలోక భర్త్రే,'
'నమ స్సర్వలోక హర్త్రే,'
'నమ స్సర్వలోకనిధయే,'
'నమ స్సర్వలోక విధానాయ,'
'నమ స్సర్వలోకహితాయ,'

'నమ స్సర్వలోకహితకరాయ,'
'నమ స్సర్వలోకోద్భవాయ,'
'నమ స్సర్వలోకోద్భవకరాయ,'
'నమో విష్ణవే ప్రభవిష్ణవే,'

అని పఠించడం మహాజపం. ఈమహాజపంవల్ల పాపాలు పోతాయి. భయాలు హరిస్తాయి. ఆపదలు దూరమవుతాయి. శుభాలు ప్రాప్తిస్తాయి. ధర్మతత్పరత సిద్ధిస్తుంది.

విష్ణుసహస్రనామాలు

వైశంపాయనుడు :

జనమేజయా! సర్వసిద్ధికరమైన ఈమహాజపం మనవడైన ధర్మరాజుకి ఉపదేశించాడు కురుపితామహుడు భీష్ముడు. తరవాతికథ ఆలకించు.

అలా సర్వపావనకరమైన అశేషధర్మాలు తాతగారినోట విని భక్తిపూర్వకంగా ఆమహాత్ముడికి నమస్కారంచేసి, ఇంకా ఇలా అడిగాడు ధర్మరాజు :

"లోకాలన్నిటిలోనూ మహనీయుడైన దైవం ఎవ్వరు? ఎవరిని అర్చించి, స్తుతించి, సేవించి శుభాలు పొందుతారు జనులు? ధర్మాన్నిటిలోనూ నీకు సమ్మతమైన మేటిధర్మ మేది? సంసారబంధాలు తొలిగించగల ఉత్తమజప మేది?"

భీష్ముడు :

సర్వలోకాల ప్రభువు విష్ణుభగవానుడు. దేవదేవు డతడు. అనంతుడు, పురుషోత్తముడు, అవ్యయుడు, ఆదీ అంతమూ లేనివాడు, అఖిలలోకాధ్యక్షుడు, బ్రాహ్మణ్యుడు, త్రిలోకకీర్తివర్ధనుడు, సర్వధర్మాలూ ఎరిగినవాడు, వరదుడు, లోకనాథుడు, భూతభవోద్భవుడు.

అదిగో ఆ దేవుణ్ణి నమ్ముకుని, ఉన్నతమయిన మనస్సుతో అతణ్ణి అర్చించి, దృఢభావంతో ధ్యానించి, నమస్కరించి, భక్తితో సేవిస్తే ఎన్ని దుఃఖాలైనా ఇట్టే తొలిగిపోతాయి. పుండరీకాక్షుడైన విష్ణు దేవుణ్ణి పరమభక్తితో స్మరించి, స్తోత్రాలతో అర్చించడమే నాకు నచ్చిన మతం. అన్నిధర్మాలలోనూ అదే అధికమైన ధర్మం.

పరమ తేజోమయుడు విష్ణు దేవుడు. పరమపద మతడు; పరబ్రహ్మ మతడు; పరమపరాయణ మతడు; పవిత్రమైన వాటికల్లా పవిత్ర మతడు; మంగళమైనవాటికెల్ల మంగళ మతడు; దేవతలందరికీ పరమ దైవ మతడు; భూతకోటికి తరుగులేని తండ్రి అతడు; ఆ దేవుడివల్లే అదియుగం అవతరిస్తుంది. అంత్యవేళ జరామరణాలు అతనిలోనే అడిగిపోతాయి. విశ్వలోకప్రధాను డతడు. వెయ్యినామా లతనివి. పరమపవిత్రమైన వవి. పాపభయం పారదోలుతా యవి. మహా గుణయోగ విఖ్యాతమైన వవి. మహామహిమకల వవి.

ఆ విష్ణుసహస్రనామాలు రుషులు కీర్తిస్తారు, అధికవిభూతికోసం వాటిని వివరిస్తాను, విను.

విశ్వమ్, విష్ణుః వషట్కారః, భూతభవ్యభవత్ప్రభుః, భూతకృత్ భూతభృత్, భావః, భూతాత్మా, భూతభావనః పూతాత్మా (10), పరమాత్మా, ముక్తానాం పరమా గతిః, అవ్యయః, పురుషః సాక్షీ, క్షేత్రజ్ఞః, అక్షరః, యోగః, యోగవిదాం నేతా, ప్రధాన పురుషే శ్వరః (20), నారసింహావపుః, శ్రీమాన్, కేశవః, పురుషోత్తమః సర్వః, శర్వః, శివః, స్థాణుః, భూతాదిః, నిధిరవ్యయః (30), సంభవః భావనః, భర్తా, ప్రభవః ప్రభుః, ఈశ్వరః, స్వయంభూః, శంభుః, ఆది త్యః, పుష్కరాక్షః (40), మహాస్వనః, అనాదినిధనః, ధాతా, విధాతా, ధాతురుత్తమః, అప్రమేయః, హృషీకేశః, పద్మనాభః, అమరప్రభుః, విశ్వకర్మా (50), మనుః, త్వష్టా, స్థవిష్ఠః, స్థవిరో ధ్రువః, అగ్రా

హ్యః, శాశ్వతః, కృష్ణః, లోహితాక్షః, ప్రతర్దనః, ప్రభూతః (60), త్రికకృద్ధామ, పవిత్రమ్, మంగలం పరమ్, ఈశానః, ప్రాణదః, ప్రాణః, జ్యేష్ఠః, శ్రేష్ఠః, ప్రజాపతిః, హిరణ్యగర్భః (70), భూగర్భః, మాధవః, మధుసూదనం, ఈశ్వరః విక్రమీ, ధన్వీ, మేధావీ, విక్రమః, క్రమః, అనుత్తమః (80), దురాధర్షః, కృతజ్ఞః, కృతిః ఆత్మవాన్, సురేశః శరణమ్, శర్మ, విశ్వరేతాః ప్రజాభవః, అహః (90) సంవత్సరః, వ్యాళః, ప్రత్యయః, సర్వదర్శనః, అజః, సర్వేశ్వరః, సిద్ధః, సిద్ధిః, సర్వాదిః, అచ్యుతః (100), వృషాకపిః, అమేయాత్మా, సర్వయోగవినిః సృతః, వసుః, వసుమనాః, సత్యః, సమాత్మా, అసమ్మితః, సమః, అమోఘః (110), పుండరీకాక్షః, వృషకర్మా, వృషాకృతిః, రుద్రః, బహుశిరాః, బభ్రుః, విశ్వయోనిః, శుచిశ్రవాః, అమృతః, శాశ్వతస్థాణుః (120), వరారోహః, మహాతపాః, సర్వగః, సర్వవిద్భానుః, విష్వక్సేనః, జనార్దనః, వేదః, వేదవిత్, అవ్యంగః, వేదాంగః (130), వేదవిత్, కవిః, లోకాధ్యక్షః, సురాధ్యక్షః, ధర్మాధ్యక్షః, కృతాకృతః, చతురాత్మా, చతుర్వ్యూహః చతుర్దంష్ట్రః, చతుర్భుజః (140), భ్రాజిష్ణుః, భోజనమ్, భోక్తా, సహిష్ణుః, జగదాదిజః, అనఘః, విజయః, జేతా, విశ్వయోనిః, పునర్వసుః (150), ఉపేంద్రః, వామనః, ప్రాంశుః, అమోఘః, శుచిః, ఊర్జితః, అతీంద్రః, సంగ్రహః, సర్గః, ధృతాత్మా (160), నియమః, యమః, వేద్యః, వైద్యః, సదాయోగీ, వీరహా, మాధవః, మధుః, అతీంద్రియః, మహామాయః (170), మహోత్సాహః, మహాబలః, మహాబుద్ధిః మహావీర్యః, మహాశక్తిః, మహాద్యుతిః, అనిర్దేశ్యవపుః, శ్రీమాన్, అమేయాత్మా, మహాద్రిధృక్ (180), మహేష్వాసః, మహీభర్తా, శ్రీనివాసః, సతాం గతిః, అనిరుద్ధః, సురానందః, గోవిందః, గోవిదాం పతిః, మరీచిః, దమనః, (190), హంసః, సుపర్ణః, భుజగోత్తమః, హిరణ్యనాభః, సుతపాః, పద్మనాభః, ప్రజాపతిః, అమృత్యుః, సర్వదృక్, సింహః

(200), సంధాతా, సంధిమాన్, స్థిరః, అజః, దుర్మర్షణః, శాస్తా, విశ్రుతాత్మా, సురారిహా, గురుః, గురుతమః (210), ధామ, సత్యః, సత్యపరాక్రమః, నిమిషః, అనిమిషః, స్రగ్వీ, వాచస్పతిరుదారధీ, అగ్రణీ, గ్రామణీ, శ్రీమాన్ (220), న్యాయో, నేతా, సమీరణః, సహస్రమూర్ధా, విశ్వాత్మా, సహస్రాక్షః, సహస్రపాత్, ఆవర్తనః, నివృత్తాత్మా, సంవృతః (230), సంప్రమర్దనః, అహః సంవర్తకః, వహ్నిః, అనిలః, ధరణీధరః, సుప్రసాదః, ప్రసన్నాత్మా, విశ్వధృక్, విశ్వభుక్, విభుః (240), సత్కర్తా, సత్కృతః, సాధుః, జహ్నుః, నారాయణః, నరః, అసంఖ్యేయః, అప్రమేయాత్మా, విశిష్టః, శిష్టకృత్ (250), శుచిః, సిద్ధార్థః, సిద్ధసంకల్పః, సిద్ధిదః. సిద్ధిసాధనః, వృషాహీ, వృషభః, విష్ణుః, వృషపర్వా, వృషోదరః (260), వర్ధనః, వర్ధమానః, వివిక్తః, శ్రుతిసాగరః, సుభుజః, దుర్ధరః, వాగ్మీ, మహేంద్రః, వసుదః, వసుః (270), నైకరూపః, బృహద్రూపః, శిపివిష్టః, ప్రకాశనః, ఓజస్తేజోద్యుతిధరః, ప్రకాశాత్మా, ప్రతాపనః, ఋద్ధః, స్పష్టాక్షరః, మంత్రః, (280) చంద్రాంశుః, భాస్కరద్యుతిః, అమృతాంశూద్భవః, భానుః, శశబిందుః, సురేశ్వరః, ఔషధమ్. జగతః సేతుః, సత్యధర్మపరాక్రమః, భూతభవ్యభవన్నాథః (290), పవనః, పావనః, అనలః, కామహా, కామకృత్, కాంతః, కామః, కామప్రదః, ప్రభుః, యుగాదికృత్ (300), యుగావర్తః, నైకమాయః, మహాశనః, అదృశ్యః, అవ్యక్తరూపః, సహస్రజిత్, అనంతజిత్, ఇష్టః, అవిశిష్టః, శిష్టేష్టః (310), శిఖండీ, నహుషః, వృషః, క్రోధహా, క్రోధకృత్కర్తా, విశ్వబాహుః, మహీధరః, అచ్యుతః, ప్రథితః, ప్రాణః (320), ప్రాణదః, వాసవానుజః, అపాంనిధిః, అధిష్ఠానమ్, అప్రమత్తః, ప్రతిష్ఠితః, స్కందః, స్కందధరః, ధుర్యః, వరదః (330), వాయువాహనః, వాసుదేవః, బృహద్భానుః, ఆదిదేవః, పురందరః, అశోకః, తారణః, తారః, శూరః, శౌరిః (340), జనేశ్వరః,

అనుకూలః, శతావర్తః, పద్మీ, పద్మనిభేక్షణః, పద్మనాభః, అరవిందాక్షః, పద్మగర్భః, శరీరభృత్, మహర్ధిః (350), బుద్ధః, బుద్ధాత్మా మహాక్షః, గరుడధ్వజః, అతులః, శరభః, భీమః, సమయజ్ఞః, హావిర్హారిః, సర్వలక్షణలక్షణ్యః (360), లక్ష్మీనివాన్, సమితింజయః, విక్షరః, రోహితః, మార్గః హేతుః, దామోదరః, సహః, మహీధరః, మహాభాగః (370), వేగవాన్, అమితాశనః, ఉద్భవః, క్షోభణః, దేవః, శ్రీగర్భః, పరమేశ్వరః, కరణమ్, కారణమ్, కర్తా (380), వికర్తా, గహనః, గుహః, వ్యవసాయః, వ్యవస్థానః, సంస్థానః, స్థానః, ధ్రువః, పరర్ధిః, పరమస్పష్టః, (390), తుష్టః, పుష్టః, సుభేక్షణః, రామః, విరామః, విరజః, మార్గః, నేయః, నయః, అనయః (400), వీరః, శక్తిమతాం శ్రేష్ఠః, ధర్మః, ధర్మవిదుత్తమః, వైకుంఠః, పురుషః, ప్రాణః, ప్రాణదః, ప్రణవః, పృథుః (410), హిరణ్యగర్భః, శత్రుఘ్నః, వ్యాప్తః, వాయుః, అధోక్షజః, ఋతుః, సుదర్శనః, కాలః, పరమేష్ఠీ, పరిగ్రహః (420), ఉగ్రః, సంవత్సరః, దక్షః, విశ్రామః, విశ్వదక్షిణః, విస్తారః, స్థావరస్థాణుః, ప్రమాణమ్, బీజమవ్యయమ్ అర్థః, (430) అనర్థః, మహాకోశః, మహాభోగః, మహాధనః, అనిర్విణ్ణః, స్థవిష్ఠః, అభూః, ధర్మయూపః, మహామంత్రః, నక్షత్రనేమిః, (440), నక్షత్రీః, క్షమః, క్షామః, సమీహనః, యజ్ఞః, ఇజ్యః, మహేజ్యః, కృతుః, సత్రమ్, సతాం గతిః (450), సర్వదర్శీ, విముక్తాత్మా, సర్వజ్ఞః, జ్ఞానముత్తమమ్, సువ్రతః, సుముఖః, సూక్ష్మః, సుఘోషః, సుఖదః, సుహృత్ (460), మనోహరః, జితక్రోధః, వీరబాహుః, విదారణః, స్వాపనః, స్వవశః వ్యాపీ, నైకాత్మా, నైకకర్మకృత్, వత్సరః (470) వత్సలః, వత్సీ, రత్నగర్భః, ధనేశ్వరః, ధర్మగుప్, ధర్మకృత్, ధర్మీ, సత్, అసత్, క్షరమ్ (480), అక్షరమ్, అవిజ్ఞాతా, సహస్రాంశుః, విధాతా, కృతలక్షణః, గభస్తినేమిః, సత్వస్థః, సింహః,

భూతమహేశ్వరః, ఆదిదేవః, (490) మహాదేవః, దేవేశః, దేవభృద్గురుః, ఉత్తరః, గోపతిః, గోప్తా, జ్ఞానగమ్యః, పురాతనః, శరీరభూతభృత్, భోక్తా (500), కపీంద్రః, భూరిదక్షిణః, సోమపః, అమృతపః, సోమః, పురుజిత్, పురుసత్తమః, వినయః, జయః, సత్యసంధః (510), దాశార్హః, సాత్వతాంపతిః, జీవః, వినయితాసాక్షీ, ముకుందః, అమితవిక్రమః, అంభోనిధిః, అనంతాత్మా, మహోదధిశయః, అంతకరి (520), అజః, మహార్హః, స్వాభావ్యః, జితామిత్రః, ప్రమోదనః, ఆనందః, నందనః, నందః, సత్యధర్మా, త్రివిక్రమః (530), మహర్షిః, కృతజ్ఞః, మేదినీపతిః, త్రిపదః, త్రిదశాధ్యక్షః, మహాశృంగః, కృతాంతకృత్, మహావరాహః, గోవిందః, సుషేణః (540) కనకాంగదీ, గుహ్యః, గభీరః, గహనః, గుప్తః, చక్రగదాధరః, వేధాః, స్వాంగః, అజితః, కృష్ణః, (550), దృఢః, సంకర్షణోఽచ్యుతః, వరుణః, వారుణః, వృక్షః, పుష్కరాక్షః, మహామనాః, భగవాన్, భగహా, ఆనందీ (560), వనమాలీ, హలాయుధః, ఆదిత్యః, జ్యోతిరాదిత్యః, సహిష్ణుః, గతిసత్తమః, సుధన్వః, ఖండపరశుః, దారుణః ద్రవిణప్రదః, (570), దివిస్పృక్, సర్వదృగ్వ్యాసః, వాచస్పతిరయోనిజః, త్రిసామా, సామగః సామ, నిర్వాణమ్, భేషజమ్, భిషక్, సన్న్యాసకృత్ (580), శమః, శాంతః, నిష్ఠా, శాంతిః, పరాయణమ్, శుభాంగః, శాంతిదః, స్రష్టా, కుముదః, కువలేశయః (590), గోహితః, గోపతిః, గోప్తా, వృషభాక్షః, వృషప్రియః, అనివర్తీం, నివృత్తాత్మా, సంక్షేప్తా, సోమకృత్, శివః (600), శ్రీవత్సవక్షాః, శ్రీవాసః, శ్రీపతిః, శ్రీమవాంచరః, శ్రీదః, శ్రీశః, శ్రీనివాసః, శ్రీవిభావనః, శ్రీధరః (610), శ్రీకరః, శ్రేయః, శ్రీమాన్, లోకత్రయాశ్రయః, స్వక్షః, స్వంగః, శతానందః, నందిః, జ్యోతిర్గణేశ్వరః, విజితాత్మా (620), అవిధేయాత్మా, సత్కీర్తిః, భిన్నసంశయః,

ఉదీర్ణః, సర్వతశ్చక్షుః, అనీశః, శాశ్వతస్థిరః, భూశయః, భూషణః, భూతిః (630), విశోకః, శోకనాశనః, అర్చిష్మాన్, అర్చితః, కుంభః, విశుద్ధాత్మా, విశోధనః, అనిరుద్ధః, అప్రతిరథః, ప్రద్యుమ్నః (640), అమితవిక్రమః, కాలనేమినిహా, వీరః, శౌరిః, శూరజనేశ్వరః, త్రిలోకాత్మా, త్రిలోకేశః, కేశవః, కేశిహా, హరిః (650), కామదేవః, కామపాలః, కామీ, కాంతః, కృతాగమః, అనిర్దేశ్యవపుః, విష్ణుః, వీరః, అనంతః, ధనంజయః (660), బ్రహ్మణ్యః, బ్రహ్మకృత్, బ్రహ్మ, బ్రహ్మా, బ్రహ్మవివర్ధనః, బ్రహ్మవిత్, బ్రాహ్మణః, బ్రహ్మీ, బ్రహ్మజ్ఞః, బ్రాహ్మణప్రియః (670), మహాక్రమః, మహాకర్మా, మహాతేజాః, మహోరగః, మహాక్రతుః, మహాయజ్వా, మహాయజ్ఞః మహాహవిః, స్తవ్యః, స్తవప్రియః (680), స్తోత్రమ్, స్తుతిః, స్తోతా, రణప్రియః, పూర్ణః, పూరయితా, పుణ్యః, పుణ్యకీర్తిః, అనామయః, మనోజవః (690), తీర్థకరః, వసురేతాః, వసుప్రదః, వసుప్రదః వాసుదేవః, వసుః, వసుమనాః, హవిః, సద్గతిః, సత్కృతిః (700), సత్తా, సద్భూతిః, సత్పారాయణః, శూరసేనః, యదుశ్రేష్ఠః, సన్నివాసః, సుయామునః, భూతావాసః, వాసుదేవః, సర్వాసునిలయః (710), అనలః, దర్పహా, దర్పదః, దృప్తః, దుర్ధరః, అపరాజితః, విశ్వమూర్తిః, మహామూర్తిః, దీప్తమూర్తిః, అమూర్తిమాన్ (720), అనేకమూర్తిః, అవ్యక్తః, శతమూర్తిః, శతాననః, ఏకః, నైకః, సవః, కః, కిమ్, యత్ (730), తత్, పదమనుత్తమమ్, లోకబంధుః, లోకనాథః, మాధవః, భక్తవత్సలః, సువర్ణవర్ణః, హేమాంగః, వరాంగః, చందనాంగదీ (740), వీరహా, విషమః, శూన్యః, ఘృతాశీః, అచలః, చలః, అమానీ, మానదః, మాన్యః, లోకస్వామీ (750), త్రిలోకధృత్, సుమేధాః, మేధజః, ధన్యః, సత్యమేధాః, ధరాధరః, తేజోవృషః, ద్యుతిధరః, సర్వశస్త్రభృతాం వరః, ప్రగ్రహః (760), నిగ్రహః,

వ్యగ్రహః, నైకశృంగః, గదాగ్రజః, చతుర్మూర్తిః, చతుర్బాహుః, చతుర్వ్యూహః, చతుర్గతిః, చతురాత్మా, చతుర్భావః (770), చతుర్వేదవిత్, ఏకపాత్, సమావర్తః, అనివృత్తాత్మా, దుర్జయః, దురతిక్రమః, దుర్లభః, దుర్గమః, దుర్గః, దురావాసః (780), దురారిహా, శుభాంగః, లోకసారంగః, సుతంతుః, తంతువర్ధనః, ఇంద్రకర్మా, మహాకర్మా, కృతకర్మా, కృతాగమః, ఉద్భవః (790), సుందరః, సుందః, రత్ననాభః, సులోచనః, అర్కః, వాజసనః, శృంగీ, జయంతః, సర్వవిజ్జయీ, సువర్ణబిందుః (800), అక్షోభ్యః, సర్వవాగీశ్వరేశ్వరః, మహాహ్రదః, మహాగర్తః, మహాభూతః, మహానిధిః, కుముదః, కుందరః, కుందః, పర్జన్యః, (810), పావనః, అనిలః, అమృతాశః, అమృతవపుః, సర్వజ్ఞః, సర్వతోముఖః, సులభః, సువ్రతః, సిద్ధః, శత్రుజిత్ (820), శత్రుతాపనః, న్యగ్రోధః, ఉదుంబరః, అశ్వత్థః, చాణూరాంధ్రనిషూదనః, సహస్రార్చిః, సప్తజిహ్వః, సప్తైధాః, సప్తవాహనః, అమూర్తిః (830), అనఘః, అచింత్యః, భయకృత్, భయనాశనః, అణుః, బృహత్, కృశః, స్థూలః, గుణభృత్, నిర్గుణః (840), మహాన్, అధృతః, స్వధృతః, స్వాస్యః, ప్రాగ్వంశః, వంశవర్ధనః, భారభృత్, కథితః, యోగీ, యోగీశః (850), సర్వకామదః, ఆశ్రమః, శ్రమణః, క్షామః, సుపర్ణః, వాయువాహనః, ధనుర్ధరః, ధనుర్వేదః, దండః, దమయితా (860), దమః, అపరాజితః, సర్వసహః, నియంతా, అనియమః, అయమః, సత్త్వవాన్, సాత్త్వికః, సత్యః, సత్యధర్మపరాయణః (870), అభిప్రాయః, ప్రియార్హః, అర్హః, ప్రియకృత్, ప్రీతివర్ధనః, విహాయసగతిః, జ్యోతిః, సురుచిః, హుతభుక్, విభుః (880), రవిః, విరోచనః, సూర్యః, సవితా, రవిలోచనః, అనంతః, హుతభుక్, భోక్తా, సుఖదః, నైకజః, (890), అగ్రజః, అనిర్విణ్ణః, సదామర్షీ, లోకాధిష్ఠానమ్, అద్భుతః, సనాత్, సనాతన

తమః, కపిలః, కపిః, అవ్యయః (900), స్వస్తిదః, స్వస్తికృత్, స్వస్తి, స్వస్తిభుక్, స్వస్తిదక్షిణః, అరౌద్రః, కుండలీ, చక్రీ, విక్రమీ, ఊర్జితశాసనః (910), శబ్దాతిగః, శబ్దసహః, శిశిరః, శర్వరీకరః, అక్రూరః, పేశలః, దక్షః, దక్షిణః, క్షమిణాం వరః, విద్వత్తమః (920), వీతభయః, పుణ్యశ్రవణకీర్తనః, ఉత్తారణః, దుష్కృతిహా, పుణ్యః, దుస్స్వప్ననాశనః, వీరహా, రక్షణః, సంతః, జీవనః (930), పర్యవస్థితః, అనంతరూపః, అనంతశ్రీః, జితమన్యుః, భయాపహః, చతురస్రః గభీరాత్మా, విదిశః, వ్యాదిశః, దిశః (940), అనాదిః భూర్భువః, లక్ష్మీః, సువీరః, రుచిరాంగదః, జననః, జనజన్మాదిః, భీమః, భీమపరాక్రమః, ఆధారనిలయః (950), అధాతా, పుష్పహాసః, ప్రజాగరః, ఊర్ధ్వగః, సత్పథాచారః, ప్రాణదః, ప్రణవః, పణః, ప్రమాణమ్, ప్రాణనిలయః (960), ప్రాణభృత్, ప్రాణజీవనః, తత్త్వమ్, తత్త్వవిత్, ఏకాత్మా, జన్మమృత్యుజరాతిగః, భూర్భువస్స్వస్తరుః, తారః, సవితా, ప్రపితామహః (970), యజ్ఞః, యజ్ఞపతిః, యజ్వా, యజ్ఞాంగః, యజ్ఞవాహనః, యజ్ఞభృత్, యజ్ఞకృత్, యజ్ఞీ, యజ్ఞభుక్, యజ్ఞసాధనః (980), యజ్ఞాంతకృత్, యజ్ఞగుహ్యమ్, అన్నమ్, అన్నాదః, ఆత్మయోనిః, స్వయంజాతః, వైఖానసః, సామగాయనః, దేవకీనందనః, స్రష్టా (990), క్షితీశః, పాపనాశనః, శంఖభృత్, నందకీ, చక్రీ, శార్ఙ్గధన్వా, గదాధరః, రథాంగపాణిః, అక్షోభ్యః, సర్వప్రహరణాయుధః (1000). సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమ ఇతి.

కీర్తనీయుడు విష్ణుదేవుడు. అతని దివ్యనామాలు ఇవి. నీ మేలు కోరి వరసగా వినిపించాను.

విష్ణునామ ప్రభావం

ఈ విష్ణునామాలు వెయ్యీ, నిత్యమూ విన్నా, చదివినా ఇహపరాల రెంటా అశుభమన్నది రాదు మనిషికి. పైగా అమితమైన

శుభాలు కలుగుతాయి. బ్రాహ్మడు విన్నా చదివినా వేదాలు తెలిసినవా డవుతాడు. రాజు విజయం సంపాదిస్తాడు. వైశ్యుడు తరుగులేని ధనం గడిస్తాడు. శూద్రుడు సుఖా లనుభవిస్తాడు. విష్ణు సహస్రనామాలు విన్నా చదివినా ధర్మంకోరినవారికి ధర్మం సిద్ధిస్తుంది. అర్థం కోరినవారికి అర్థమూ, కామం కోరినవారికి కామమూ, సంతానం కోరినవారికి సంతానమూ లభిస్తాయి.

శుచి అయి ఏకాంతభక్తితో విష్ణు సహస్రనామాలు విని, కీర్తించిన నరుడు మంచి కీర్తి గడిస్తాడు; స్థిరమైన సంపద సంపాదిస్తాడు; వంశాభివృద్ధి పొందుతాడు.

విష్ణునామాలు వెయ్యీ కీర్తించినవాడు ఎక్కడా భయపడడు; అమితంగా వీర్యవంతు డవుతాడు; తేజోవంతు డవుతాడు; కాంతిమంతు డవుతాడు; బలవంతు డవుతాడు; రూపవంతుడై రూఢికెక్కుతాడు

విష్ణునామాలు వెయ్యీ చదివినవాడు రోగబంధాలనుంచి విముక్తి పొందుతాడు; అంతులేని పాపాలయినా అవలీలగా వొదుల్చుకుంటాడు.

విష్ణుదేవాశ్రయుడూ, విష్ణుదేవపరాయణుడూ అయిన నరుడు, విష్ణునామాలు వెయ్యీ పలికి పాపాలన్నీ పారదోలుకుంటాడు; దుర్గతులన్నీ దూరంచేసుకుంటాడు; చావుపుట్టుకలూ, జరారోగాలూ లేని పరమ పరబ్రహ్మపదం చేరుకుంటాడు.

విష్ణుభక్తులైన జనులకి స్మృతీ, సౌఖ్యమూ, కాంతీ, సిరీ, ధృతీ, కీర్తీ కలుగుతాయి. దుర్మతీ, క్రోధమూ, లోభమూ, మచ్చరమూ వారికి అంటవు.

సూర్య చంద్ర నక్షత్రాలతో ఆకాశమూ, చరాచరప్రాణులతో భూమండలమూ, సముద్రాలూ, దేవతలూ, రాక్షసులూ

గంధర్వులూ, గరుడులూ, యక్షులూ, నాగులూ - యావన్మందీ విష్ణుదేవుడిచేతి కీలుబొమ్మలే.

బుద్ధీ, ఇంద్రియాలూ, మనస్సూ, సత్యమూ, బలమూ, తేజమూ, ధైర్యమూ, క్షేత్రమూ, క్షేత్రవస్తువులూ - అన్నీ విష్ణుదేవాత్మకాలే.

క్షేత్రాలు చెప్పిన ఆచారాలే ధర్మం. విష్ణుమూర్తి దాని ప్రభువు. సాంఖ్యమూ, యోగతంత్రమూ, శిల్పమూ, వేదమూ, శాస్త్రాలూ, కర్మలూ అన్నీ విష్ణుభగవానుడివల్లే ఉద్భవించాయి.

విష్ణువు వొక్కడే మహాభూతం. శక్తినభూతకోటి చాలావుంది. మూడులోకాల్లోనూ సమానంగా నిండి భూతాత్ముడైన ఆ మహాత్ముడు విశ్వమనుభవిస్తాడు.

సకలశోభనాలూ, సర్వసుఖాలూ కోరే పురుషుడు వ్యాసముని ప్రణీతమైన ఈ విష్ణుస్తవం నిర్మలమైన బుద్ధితోనూ, అధికమైన భక్తితోనూ పఠించాలి.

అఖండమూర్తి విష్ణుభగవానుడు. పుట్టుకలేనివాడతడు. విశ్వేశ్వరుడతడు. సర్వజగత్తులకూ జన్మకారణుడతడు. అతణ్ణి భజించినవారు పుణ్యాత్ములు. పరాభవముండదు వారికి. అంచేత బాబూ, ధర్మరాజా! నువ్వున్నూ విష్ణుసహస్రనామాలు పఠించు. అందు మూలంగా ఆయువూ, ఐశ్వర్యమూ, ఆరోగ్యమూ, విభవమూ, విజ్ఞానమూసిద్ధిస్తాయి.

బ్రాహ్మలు

ధర్మరాజు :

లోకంలో ఎవరు పూజ్యులు? ఎవరు నమస్కరించదగినవారు? ఎవరిపట్ల అపరాధంచేస్తే కీడుమూడుతుంది? ఎవరిని సంతోషపెడితే శుభం కలుగుతుంది?

భీష్ముడు :

బ్రాహ్మలు పూజ్యులు. బ్రాహ్మలే నమస్కరించదగినవారు. బ్రాహ్మలపట్ల అపరాధంచేస్తే దేవేంద్రుడికయినా కీడు మూడుతుంది. బ్రాహ్మల్ని సంతోషపెడితే సర్వశుభాలూ కరతలామలకమవుతాయి. బ్రాహ్మలు ధర్మసేతువులు. బ్రాహ్మలు లోకధారకులు. బ్రాహ్మలు సకలశాస్త్రప్రవర్తకులు. బ్రాహ్మలే తపం, బ్రాహ్మలే వేదం. బ్రాహ్మలే ధనం. ఓమాటు బ్రాహ్మలకి భోజనంపెడితే చాలు అన్నిపాపాలూ హరించిపోతాయి. అన్ని మార్గాలకూ ఆధారం బ్రాహ్మలు. దేవతలకి దేవతలు బ్రాహ్మలు. బాలుడైనా, అజ్ఞుడైనా పూజ్యుడే బ్రాహ్మడు. ఇక వృద్ధుల సంగతీ, ప్రాజ్ఞులసంగతీ అడిగేదేముంది ?

ధర్మరాజు :

బ్రాహ్మలలో ఏం గొప్ప చూసి, వాళ్ళని ఇలా పొగుడుతున్నావు? వాళ్ళని పూజిస్తే ఏం శుభాలు కలుగుతాయి చెప్పుకోదగినవి ?

భీష్ముడు :

మంచిప్రశ్నే వేశావు. దీనికి పవన కార్తవీర్యార్జున సంవాదం అని ఓక ఇతిహాసముంది. చెపుతాను, విను. అది వింటే నీప్రశ్నకి సమాధానం నీకే అవగతమవుతుంది.

కార్తవీర్యార్జునుడు గొప్పబలవంతుడు. అతడికి వెయ్యిచేతులుండేవి. అద్భుతమైన పరాక్రమవంతుడతడు. ఏడుదీవులూ ఏలుతూవుండేవాడతడు.

"నాకంటే గొప్పవాడు ఎవ్వడూ లేడు" అంటూ పంతాలు పలుకుతూ వుండేవాడు అర్జునుడు. అతడి మాటలు విని ఓమారు ఆకాశంమీంచి ఓక భూతం అంది : "అర్జునా తెలియక పంతాలు

పలుకుతున్నావు. నీకంటే, అందరికంటే కూడా గొప్పవారు బ్రాహ్మలు."

"అ దేమన్నమాట?" అని ఎదురు తిరిగాడు అర్జునుడు. రాజుల్ని ఆశ్రయించి బతుకుతారు బ్రాహ్మలు. అడుక్కు తింటారు. అంచేత రాజులకంటే బ్రాహ్మలు గొప్పవాళ్ళెలా అవుతారు? అధికాక, నేను అనుగ్రహిస్తే ప్రాణికోటినంతటినీ బతికిస్తాను. ఆగ్రహిస్తే హతవార్చిపారేస్తాను" అన్నాడు వురిమినట్టు.

అర్జునుడి మాటలు విని హడిలిపోయింది భూతం. అక్కణ్ణుంచి పారిపోయింది వెంటనే.

అదంతా గాలి విన్నాడు, ఆకాశంమీంచే "నేను గాలిని" అని తన్ను తాను తెలుపుకుని అర్జునుడితో ఇలా అన్నాడు:

"అర్జునా! బ్రాహ్మల శక్తివల్లే కదయ్యా, రాజులు ప్రజారక్షణ సాగిస్తున్నారు! బ్రాహ్మలే గొప్పవాళ్ళు అనడానికి బోలెడన్ని నిదర్శనా లున్నాయి. నువ్వే ఆలోచించు.

"అహల్య తగువులో గౌతముడు కళ్ళెర్రచేశాడు. దేవేంద్రు డంతవాడు నానాఅవస్థలూ పడిపోయాడు,

"అగస్త్యుడు అంత సముద్రమూ ఆపోసనం పట్టేశాడు.

"భృగువు శపించడంతోనే అగ్నిహోత్రుడు ఆరిపోయి వూరు కున్నాడు.

"ఇవన్నీ తెలిసీ కూడా బ్రాహ్మలు గొప్పవాళ్ళు కారంటా వేమిటి?"

గాలి మాటలు విని మాటాడలేదు అర్జునుడు. ఉదాసీనంగా వూరుకున్నాడు. మళ్ళీ అందుకున్నాడు గాలి.

"అర్జునా! ఆంగిరసవంశంలో పుట్టిన ఉతథ్యుడికి గారవంతో కోరి తన కుమార్తె నిచ్చి పెళ్ళిచేశాడు చంద్రుడు. ఆ దంపతులు

స్వేచ్ఛగా అడివికిపోయారు. అక్కడ మునీశ్వర్లమధ్య కాపరం పెట్టారు. అంతమందీ ఔరా అన్నట్టు నడుచుకుంటూవచ్చారు.

"ఓమారు ఉతథ్యుడు యమునానదికి స్నానానికి వెళ్ళిన సమయంలో, అతనిభార్యమీద మనసుపెట్టుకు తిరుగుతున్న వరుణుడు ఆమెని ఎత్తుకుపోయి, తన పురంలో దాచేశాడు. అదంతా నారదముని చూశాడు. ఉతథ్యుడి దగ్గిరికి వెళ్లి, జరిగిందంతా చెప్పాడు.

"'ఏమిటీ? దిక్పాలుడు కదా తాను? పరస్త్రీని పట్టుకుపోడం తగునా తనకి? నారదా, నువ్వు వెళ్ళి నామాటగా చెప్పు. నాభార్యని వొదిలిపెట్టమను' అన్నాడు ఉతథ్యుడు. కామాంధుడుగావుండిన వరుణుడికి నారదుడిమాటలు నచ్చలేదు. ఉతథ్యుడి భార్యని వొదిలి పెట్టలేదతడు.

"ఉతథ్యుడి దగ్గిరికి తిరిగివచ్చాడు నారదముని. 'నాయనా, ఉతథ్యా! నీభార్యని వొదిలిపెట్టకపోడమే కాదు, నన్ను మెడపట్టి తోయించాడు వరుణుడు' అని చెప్పాడు.

"ఉలికిపడ్డాడు ఉతథ్యుడు. కళ్ళు మొయ్యా కోపం తెచ్చుకున్నాడు. ఆ కోపంతో నీళ్ళన్నీ తాగేశాడు. దాంతో వరుణుడి రాజధాని దుమ్ములో కలిసిపోయింది. భయపడిపోయాడు వరుణుడు. సగౌరవంగా ఉతథ్యుడి భార్యని పట్టుకు వచ్చాడు. ఉతథ్యుడిముందు పెట్టాడు. అతని పాదాలమీద సాగిలబడ్డాడు. అపరాధం మన్నించమన్నాడు. కాళ్లావేళ్లాపడ్డాడు. ఉతథ్యుడు కనికరించాడు. అతని సెలవు తీసుకుని వరుణుడు ఇంటిదారి పట్టాడు.

"రాజా! విన్నావా? ఇప్పుడు చెప్పు. రాజులు గొప్పవారా? బ్రాహ్మలు గొప్పవారా?

గాలి చెప్పిన కథ విని కలతపోయినట్టు కదలకండా నిలబడ్డాడు కార్తవీర్యార్జునుడు. అవునని కాని కాదని కాని మాటుపలకలేదు.

అప్పుడు మళ్ళీ గాలి వెనక వోమారు దేవతలు రాక్షసులతో వోడి పోయి అగస్త్యమునిని శరణు వేడడమూ, అగస్త్యుడు దేవతల్ని గెలిపించడమూ, మరోమారు గంగ వొడ్డున యజ్ఞం చేస్తున్న దేవతల్ని రాక్షసులు బాధపెట్టడమూ, వాళ్ళు వసిష్ఠముని దగ్గిరికి పరిగెత్తడమూ, వసిష్ఠముని కోపాగ్ని జ్వాలలు మూర్తిమంతమై రాక్షసుల్ని భస్మం చెయ్యడమూ చెప్పి, "అర్జునా బ్రాహ్మణులైన అగస్త్యుడూ, వసిష్ఠుడూ రాజులకంటే గొప్పవారంటావా లేదా?" అని ముదలకించాడు.

అయినా మాటాడలేదు అర్జునుడు. దాంతో మళ్ళీ ఎత్తుకున్నాడు గాలి:

"ఓమాటు దేవతలకీ రాక్షసులకీ మహాయుద్ధం జరిగింది. ఆ యుద్ధంలో రాహువు కొట్టిన ఆయుధాలు తగిలి సూర్యుడూ, చంద్రుడూ మూర్ఛపోయారు. లోకం చీకట్లలో మునిగిపోయింది. ఎక్కడా వెల్తురన్న మాట లేకండా పోయింది. అదే సందని దేవతల మీద విరుచుకుపడ్డారు రాక్షసులు. ఆగలేకపోయారు దేవతలు. అత్రిముని దగ్గిరికి పరిగెత్తారు. 'పరమదయాళ్కా, అత్రిమునీంద్రా, రక్షించు, రక్షించు' అంటూ మొరపెట్టారు. అత్రిముని చల్లనిచూపు చూశాడు, సూర్యచంద్రుల గాయాలు బాగుచేశాడు. రాక్షససైన్యం రూపుమాపాడు. ఇప్పుడు చెప్పు. బ్రాహ్మణుడైన అత్రి, రాజులకంటే గొప్పవాడంటావా? హీనుడంటావా?"

ఈమాటు కూడా మాటాడలేదు అర్జునుడు.

"రాజా!" మళ్ళీ ముదలకించాడు గాలి, "అశ్వినీదేవతలు సోమపానం చెయ్యడానికి అర్హులు కారన్నాడు దేవేంద్రుడు. అశ్వినులు భార్గవచ్యవనుణ్ణి ఆశ్రయించారు. తన మంత్రబలంతో దేవతల మీద ధ్వజమెత్తాడు భార్గవచ్యవనుడు. దేవేంద్రుడు మండిపడ్డాడు.

పెద్ద కొండా, వజ్రాయుధమూ చ్యవనుడిమీద ప్రయోగించాడు. ఇన్ని నీళ్ళు మంత్రించి చల్లాడు చ్యవనుడు. కొండా, వజ్రాయుధమూ తుక్కు తుక్కయిపోయాయి. దేవేంద్రుడున్నూ మూర్ఛపోయాడు. అయితే, కొంచేపటిలో తెలుపుకున్నా డతడు. ఇంతలో చ్యవనముని మదుడని వొకణ్ణి సృజించాడు. వందయోజనాల పొడవున్నాడు మదుడు. వెయ్యి పళ్ళున్నా యతడికి. మదుణ్ణి దేవతలమీదికి పంపాడు చ్యవనుడు. దేవతలతోసహా దేవేంద్రుణ్ణి గుటుక్కుమనిపించాలని అంగలువేస్తూ వెళ్ళాడు మదుడు. మరి దారిలేకపోయింది దేవతలకి. శరణు శరణు అంటూ అంతమందీ వచ్చి, చ్యవనముని పాదాలమీదపడ్డారు. జాలి పడ్డాడు చ్యవనమునీంద్రుడు. దేవతల్ని క్షమించాడు. దేవేంద్రుడితో సహా అంతమంది దేవతలూ అశ్వినుల సోమపానం అంగీకరించారు. అయినప్పుడు చ్యవనముని రాజులకంటే గొప్పవాడంటావా లేదా ?"

ఈ మాటూ పల్లెత్తు మాటాడలేదు అర్జునుడు. ఊరుకోకండా మళ్ళీ అందుకున్నాడు గాలి. అతడికి చేటుకలగకండా కనికరించి : "అర్జునా ! దత్తాత్రేయుడి శుశ్రూష చేసికదా, రాజులందరిలోనూ గొప్పవాడివయావు నువ్వు ! ఆ మేలు మరిచిపోతున్నా వేమీ ఇప్పుడు? విను, నువ్వు వొక్కడివే కాదు, దేవతలూ మొదలైన ప్రాణులందరూ బ్రాహ్మల కృపవల్లే వృద్ధిపొందుతున్నారు. యావన్మందీ ఎరిగిన విషయ మిది. బ్రాహ్మలు దైవస్వరూపులు. వాళ్ళని ఆశ్రయించి బతికితేనే నీకు మేలు. నామాట వినుకో " అన్నాడు.

గాలి చెప్పిన ఈ చివరిమాటలు విని తెలివితెచ్చుకున్నాడు అర్జునుడు. " నువ్వు చెప్పినట్టు చేసి బతుకుతాను. అహంకారం మానుకుంటాను. బ్రాహ్మల శ్రీపాదా లాశ్రయించి శాంతి పొందుతాను" అన్నాడు. సంతోషించాడు గాలి. " బుద్ధికలిగి బతుకు " అంటూ

ఆదరించి పంపాడు. ధర్మరాజా! బ్రాహ్మల గొప్ప అంటే అలా వుంటదని తెలుసుకో.

కృష్ణప్రభావం

బ్రాహ్మల మహానుభావం ఇంకా వినాలనే కుతూహలపడుతున్నావు నువ్వు. అయితే నాయనా! నా ఇంద్రియాలు దుర్బలమైపోతూవస్తున్నాయి. మాటా, మనస్సూ స్వాధీనం తప్పుతూవున్నాయి. సూర్యుడు దక్షిణాయనం తుదికి చేరుకుంటున్నాడు. దేహన్యాసానికి మరి తడువు లేదని తోస్తున్నది. అందుచేత మరి చెప్పేశక్తి లేదు నాకు. బ్రాహ్మల విశేషం ఈ శ్రీకృష్ణుడు సెలవిస్తాడు.

నేను శ్రీకృష్ణుణ్ణి ఎరుగుదును. శ్రీదావరాహమై ఈ భూమండలమెత్తాడీయన. ఈ లోకాలన్నీ అని చెప్పడమెందుకూ? భూమీ మొదలైన భూతాలన్నీ ఈయన లీలవల్లే కదా, పుట్టాయి! కృష్ణుడి పరమలీల సామాన్యమైంది కాదు. ఈయన తనబొడ్డు తామరపువ్వులో ఒక పురుషుణ్ణి పుట్టించాడు. అతడి రచనవల్ల సకల చరాచర ప్రపంచం పుట్టింది.

ఎప్పుడెప్పుడు రాక్షసులవల్ల ధర్మహాని కలుగుతుందో అప్పుడప్పుడు అవతరించి ఆ దురాత్ముల్ని హతమారుస్తాడీయన. ధర్మాత్ముల్ని రక్షిస్తాడు.

ఈకృష్ణుడే శివుడు. లోకపాలకులూ ఈయనే. ఈయనే విశ్వపతి. ఈయనే కాలం. ఈయనే దిక్కులు. అంతటా ఈయనే వున్నాడు.

ఆలోచించిచూస్తే కృష్ణుడు యజ్ఞాత్ముడు. వేదాలు తెలిపిన మంత్రాలూ, తంత్రాలూ వాటితో ఈయన్నే పూజించి మేలుపొందుతారు యజ్ఞకర్తలు. యాగాల్లో ఋగ్వేదం, శుభవర్ణాలే నామం కల ఈ

శ్రీకృష్ణుడి గుణాలే కీర్తిస్తుంది. దానివల్లే యజ్ఞక్రియా నిరతులైన దేవతలు ప్రీతి పొందుతారు. అన్ని వేదాలూ ఈయనలోనే పుట్టాయి. అన్నీ ఈయనవిలాసాలే. వేదాలు నిరూపించిన వస్తువుకూడా ఈయనే. అలాటప్పుడు సుగ్రీవం ఈయన్ని పొగడడంలో వింతేముంది ?

అగ్నులూ, యజమానుడూ, ఆహుతులూ, యూపమూ, యజ్ఞఫలమూ కృష్ణుడే అని తెలుసుకో.

సూర్యుడిలోనూ, చంద్రుడిలోనూ, చుక్కల్లోనూ వుండే వెలుగు కృష్ణమయమే.

పరమజ్యోతి అన్నా, నిర్గుణమైన అనుగ్రహమన్నా, సత్యమన్నా, అమృతమన్నా ఈ శ్రీకృష్ణుడే. వేదాంతంలో ఈయనే వెలుగుతున్నాడు.

దుర్వాసుడి వింతకథ

భీష్ముడి ఉపదేశం విని సంతోషించాడు ధర్మరాజు. అతనికి నమస్కరించాడు. అనంతరం శ్రీకృష్ణుడికి ప్రణామంచేసి, " దేవా! శ్రీకృష్ణా ! బ్రాహ్మణులమహిమ ఇంకా వినాలనుంది. సెలవియ్యి నువ్వు" అని వినయంగా ప్రార్థించాడు. కరుణామృతం కురిపించే చూపులతో ధర్మరాజుని చూసి, ఆదరపూర్వకంగా ఇలా అందుకున్నాడు శ్రీకృష్ణుడు:

" వెనక నా కొమారుడు ప్రద్యుమ్నుడు ఇప్పుడు నువ్వడిగినట్టే నన్ను అడిగాడు. అతడి మేలుకోరి అప్పుడు నేను చెప్పినమాటలే ఇప్పుడు చెపుతాను, విను.

ధర్మమూ, అర్థమూ, కామమూ - ఈ వర్గత్రయం సాధించిన వారికీ, మోక్షం సాధించకోరే వారికీ దేవతలకీ, పితృదేవతలకీ ప్రీతి కలిగించకోరేవారికీ, ఐహికసుఖాలు కోరుకునేవారికీ, బ్రాహ్మణులే శరణ్యాం. దేవతలకి అంత ఆయువూ, సిరీ, కీర్తీ, కలిగాయంటే,

బ్రాహ్మల ప్రసాదంవల్లే కలిగాయి. అనుగ్రహం కలిగితే అందల మెక్కించడానికీ, ఆగ్రహంవస్తే హతమార్చి భస్మంచేయడానికీ శక్తిమంతులు బ్రాహ్మలు. అంచేత వారికి ఆగ్రహంవచ్చేటట్టు ఏపనీ చెయ్యకూడదు. వారికి ప్రీతికలుగునట్టు నడుచుకుని, వారిని సంతోష పరిచినవాడు ఈ లోకంలోనూ, ఆలోకంలోనూ మెప్పు సంపాదించ గలుగుతాడు.

"నేను స్వయంగా చూసిన ఆశ్చర్యం చెపుతాను, ఆలకించు. దూర్వాసముని తెలుసుకదా, నీకు! స్వతంత్రప్రవర్తకుడాయన. ఆయన వోమాటు మాయింటికి వచ్చాడు. చిరునవ్వు నవ్వుతూ, చిరచిర లాడుతూ, సుముఖుడవుతూ, విముఖుడవుతూ, వొకప్పుడు తిండి మానేస్తే, మరొకప్పుడు ఎంతోమందికి పెట్టినతిండి కూడూ కూరా తాను వొక్కడే తినేస్తూ, వోమారు పక్కమీద పడుకుంటే వోమారు నేలమీదే నిద్రపోతూ, వున్నట్టువుండి ఎక్కడెక్కడికో పోయివస్తూ చిత్రంగా వుండేవాడు.

"ఓ నాడు 'కృష్ణా! నాకు పాయసంమీద మనసుపుట్టిం దయ్యా. పెట్టించవయ్యా' అన్నాడు. ఉత్తరక్షణంలో పాయసం తయారుచేయించి పెట్టాను. కొంత తిన్నాడతను. మిగిలింది తన వొంటికి పూయమన్నాడు. అలాగే పూశాను. ఆ దగ్గిరే వున్న రుక్మిణిని చూసి, కొంత పాయసం ఆమెవొంటికి పూశాడతను. ఆమెని రథానికి పూన్సి, తాను రథమెక్కాడు. గుర్రంలాగినట్టు ఆమెని రథం లాగ మన్నాడు. వీధిలో గబగబా లాక్కపోతే మునకాలుతో పొడిచాడు. ఆమెని అలా చేసినా నాకు ఈర్ష్యకాని, కోపం కాని కలగలేదు. చూస్తూ నేనుకూడా వెంటనడిచాను శాంతంగా. యాదవులందరూ ఆశ్చర్యపోయారు. కోపంతో పళ్ళుకొరికారు. భయంతో వాణికి

పోయారు. అనేకవిధాల మాట్లాడుకున్నారు. చేసేదిలేక చేతులు నులుపుకుంటూ పక్క-పక్కల్ని నడుస్తూవచ్చారు.

"రథం లాగిలాగి అలిసిపోయింది రుక్మిణి. మోకరించి నేల మీద పడిపోయింది. రథంమీంచి వురికాడు దూర్వాసుడు. రుక్మిణి మీద ధూళిచల్లి పారిపోయాడు. అతని వెంట పరిగెత్తాన్నేను. కాళ్ళా వేళ్ళాపడ్డాను. ఎంతో ప్రార్థించాక తిరిగివచ్చా డతను. 'మిమ్మల్ని కష్టపెట్టాను కదూ!' అంటూ జాలిగా అన్నాడు. నన్ను చూసి, 'కృష్ణా! కోపం జయించావయ్యా నువ్వు. వరమిస్తాను, పుచ్చుకో. యావన్మందీ తమని తాము ఎంతప్రీతితో చూసుకుంటారో నిన్ను అంతప్రీతితో చూసుకుంటూ నిన్ను అనుసరించాలి. లోకవంద్యుడివై ఎక్క-డా మారులేకుండా, సాటిలేనిమహిమతో జీవించు నువ్వు' అని వరమిచ్చాడు. ఇంకా ఇలా అన్నాడు, 'భక్తిపూర్వకంగా నాశరీర మంతటా పాయసం పూశావు. కాని నాపాదాలకు పూశావుకావు. అంచేత అరికాలిమీదే అపాయం కలుగుతుంది నీకు. తప్పదు. అయితే అది నువ్వు వైకుంఠం దయచెయ్యడానికి అనువుపడుతుంది. అంచేత అది అశుభం అనకూడదు. ఇలాగే బ్రాహ్మలమీద భక్తి కలిగి మసులుకుంటూవుండు నువ్వు' అన్నాడు.

"రథం లాగి అలిసి పడున్న రుక్మిణిని చూసి, 'సౌందర్య సౌభాగ్యాలలో నువ్వు సాటిలేనిదానవై, మాననీయత్వంలో కృష్ణుడి పదారువేల అంతఃపురస్త్రీలలోనూ అధికురాలివై బ్రతుకు' అని దీవించాడు. అనంతరం అంతర్థానమైపోయాడు.

రుక్మిణీ నేనూ మాశరీరాలలో అసమానమైన సౌందర్యం చూసి ఆశ్చర్యపోతూ, సంతోషంగా ఇంటికి తిరిగివచ్చాం. ఇంట్లో అన్ని వస్తువులూ మునుపటికంటే అధికంగా, అందంగా వున్నాయి. చూసి

మరింత నిశ్చేరపోయాం. విన్నావా, బ్రాహ్మణమహిమ అంటే అలా వుంటుంది. అంచేత బ్రాహ్మణమీద భక్తికలిగి మసులుకో ఎప్పుడూ.''

శివమహిమ

కృష్ణుడు చెప్పింది విని సంతోషించాడు ధర్మరాజు. ''కృష్ణా! దూర్వాసమునీంద్రుడు శివాంశలో పుట్టాడని విన్నాను. శివుడి మహిమ వినాలని కుతూహలపడుతున్నాను'' అన్నాడు.

''అడగవలసిందే అడిగావు'' అంటూ అందుకున్నాడు శ్రీకృష్ణుడు, ''నీ ప్రశ్న సంతోషంకలిగించింది నాకు. శివుడికి నమస్కారంచేసి, అతని దివ్యమహిమ వినిపిస్తాను, విను.

''శివుణ్ణి మనసులో నిలుపుకుని, అతిభక్తితో శతరుద్రీయం జపిస్తే ఇహపరాల్లో సర్వమూ సులభమవుతుంది మనిషికి.

''శివుడికి మహాదేవు డని పేరు. అతణ్ణి మించింది మరేదీ లేదు. అతని కోపదృష్టిజ్వాల ధర్మవిరోధుల్ని భస్మంచేస్తుంది. దేవతలూ, మునులూ అతి ప్రయత్నంమీద చేసిన దక్షయజ్ఞంలో శివుణ్ణి మరిచిపోయారు. అంచేత అంత మహాయజ్ఞమూ ధ్వంసమైపోయింది. మరచినవారికి ధర్మనాశనం కలిగి చెప్పరానికష్టాలువచ్చాయి. అయితే శరణంటే మాత్రం అందరినీ రక్షించాడు, కనికరించి. శివుడి మహిమ ఇంతా అంతా కాదు. ఆయన దివ్యశీలం వినిపిస్తాను, ఏకాగ్రచిత్తంతో విను.

''రాక్షసులైన త్రిపురనాయకులు ప్రబలులై తమప్రతాపంతో ముల్లోకాలూ బాధపెట్టారు. వాళ్ళ బాధలు పడలేక దేవతలు శివుడి దగ్గిరికిపోయి రక్షించమని ప్రార్థించారు. ఒక్క అస్త్రంతో మూడు పురాలూ భస్మంచేశాడు శివుడు. ఆ అస్త్రం వొడిలో పెట్టుకోగానే అది బాలుడై అవతరించింది. బాలుడు బ్రాహ్మణమూర్తిగా ప్రకా

శించాడు. ఇతడెవ్వడని దేవతలందరూ భయపడ్డారు. అదిగో ఆబాలుడే దుర్వాసుడు. దుర్వాసుడని అతనికి శివుడే పేరుపెట్టాడు. ఆ దుర్వాసుడే మాఇంటికి వచ్చి అంతపని చేశాడు."

శివమహిమ విని ఆశ్చర్యపోయాడు ధర్మరాజు. "ముఖ్యమైన శివనామాలు భోగమూ, మోక్షమూ కలిగిస్తాయని విన్నాను. అనుగ్రహించి అవి వినిపించు" అని అడిగాడు.

"శివదేవుణ్ణి పూర్తిగా కొలవడమూ, ఆయన పేర్ల అర్థం తెలుసుకుని స్తోత్రంచెయ్యడమూ నాకే కాదు, బ్రహ్మాదేవతలకైనా తరం కాదు. అయినా నువ్వు అడుగుతున్నావు కనక నేను తెలిసినంతమట్టుకు చెపుతున్నాను సావధానంగా విను.

"అగ్ని, వాయువు, ఇంద్రుడు, ఆదిత్యులు, వసువులు, మరుత్తులు మొదలైన దేవతాసమూహాత్ముడు శివుడు. ఆయనమహిమ ప్రీతిగా చెప్పడమూ, వినడమూ సర్వార్థసాధనం.

"మహాత్మ్యంలోనూ, ఈశ్వరత్వంలోనూ సాటిలేనివాడు కనక మహామునులు శివుణ్ణి మహేశ్వరుడన్నారు. ప్రతాపంలో ఉగ్రుడు కనక రుద్రుడన్నారు. దేవతల్లో మహనీయుడు కనక మహాదేవుడన్నారు. సర్వసత్కార్యాల్లోనూ శుభం కలిగిస్తాడు కనక శివుడన్నారు. స్థిరమైన తేజస్సుతో ప్రకాశిస్తాడు కనక స్థాణుడన్నారు. చరాచరాత్మకమైన బహు ప్రాణులరూపంలో వుంటాడు కనక బహురూపుడన్నారు, ధూమ్రవర్ణమైన జడలు ధరిస్తాడు కనక ధూర్జటి అన్నారు. విశ్వేలనే దేవతలు తనలోనే పుట్టారు కనక విశ్వరూపుడన్నారు. శరీరంలో బహునేత్రాలు కలవాడు కనక సర్వనేత్రుడన్నారు. భూతాలన్నీ పశువులు. తాను అన్నిటికీ పతి, కనక పశుపతి అన్నారు. వృషభవాహనుడనీ, మృత్యుంజయుడనీ, ఫాలాక్షుడనీ ఇంకా వేదాల్లో చెప్పిన పేర్లు ఎన్నోవున్నాయి. వేదవేత్తలు వాటి మహిమ వివరిస్తారు.

శివనామనిర్వచనాలు పఠించిన మనిషి, ఏకాగ్రచిత్తంతో విన్న మనిషి పరమానందమనుభవిస్తాడు. పరమసౌఖ్యం పొందుతాడు.

"లోకహితంకోసం వ్యాసమునీంద్రుడు శివుడివిషయంలో చదవదగిన ఉపస్థాన * మొకటి పుణ్యవాక్యాలతో విరచించాడు, విను.

"సర్వజగన్నిత్యసాక్షి శివుడు. లోకైకశుభావహమూర్తి. నిరామయుడు. ప్రథమభూతాలకు ప్రథమతమ భూత మితడు. ఆయన మొహంలో అగ్ని పుట్టింది. భక్తితో ఆరాధించిన వారికి భవమోక్షం ప్రసాదించే ప్రభు వాయన. శివనామాలు స్థిరచిత్తంతో పూజించిన వారికి ఆయాకోరికలు అనుగ్రహిస్తాడా మహేశ్వరుడు.

"ఈ ఉపస్థానం శివలింగ సన్నిధానంలో చలించని మనస్సుతో పఠిస్తే అయురారోగ్యాలూ, ఐశ్వర్యమూ కలిగి సకల కోరికలూ ఫలిస్తాయి."

కృష్ణుడు వివరించిన శివమహిమ విని సంతోషించాడు ధర్మరాజు. తాత భీష్ముడివేపు చూసి మళ్ళీ అడిగాడు :

"తండ్రీ! ఎన్నోరకాలుగా వున్నాయి ధర్మాలు. వాటిలో పరమానుష్ఠేయమైనధర్మ మేది?"

ధర్మసూక్ష్మం

"ధర్మం తెలిసిన మహాత్ములు ధర్మసంజ్ఞ విడమర్చి వివరిస్తారు" అంటూ అందుకున్నాడు భీష్ముడు, "అయితే, కాలపాకంగా అది అన్యథాత్వం కలిగి అయోమయంగా తయారవుతుంది. ఎలా అంటావా? అధర్మం ధర్మ మని భ్రాంతి కలిగిస్తుంది. సూక్ష్మంగా విచారించకపోతే గడ్డికప్పిన నుయ్యిలా ధర్మం మరుగుపడిపోతుంది. తెలియక చెప్పేవారి మాటలవల్ల ధర్మం దారితప్పుతుంది. క్రియా

---

* ఉపస్థానం = స్మరణ.

పరులకి మాత్రం అది కష్టం కలిగిస్తుంది. అంచేత ధర్మప్రకారం ధర్మసూక్ష్మం తెలిసిన మతిమంతుల్ని అడుగు. లోభమూ, మదమూ, మోహమూ లేని బుద్ధిమంతులవల్లే ధర్మసూక్ష్మం తెలుస్తుంది.

"ధర్మరాజా! వివేకవంతుడివి నువ్వు. కనక కామమూ, అర్థమూ అధికమైన మోహం పుట్టిస్తాయని తెలుసుకున్న ధర్మపరుల దగ్గిరే ధర్మం బాగా తెలుసుకో. స్వాధ్యాయంలోనూ, యజ్ఞంలోనూ, ఆచారంలోనూ నిష్ఠ కలిగినవారు నడిపించే ధర్మసూక్ష్మం" అన్నాడు.

"ఇప్పుడు నువ్వు చెప్పినమాటలు వింటే నాసందేహం మరింత బలపడింది. ఏమంటే ధర్మం తెలుసుకోడానికి బహుముఖత్వం కావాలి. సారంలేని ధర్మాచారంలో మునిగిన మావంటి వారికి 'ఇది రేవు అని నీవంటివారే చెప్పాలి. వేదాలు చెప్పినమాటకీ ప్రత్యక్షానికీ, ఆచరించినదానికీ ఏమీ సంబంధమున్నట్టు అవుపడదు. దేనిదారి దాందే. కనక ఈమూడిటిలో 'ఇది సత్యం' అని ధర్మసూక్ష్మత తెలుసుకోడం గహనంగానే కనిపిస్తోంది" అన్నాడు ధర్మరాజు

"అది కాదు" అంటూ మళ్ళీ అందుకున్నాడు భీష్ముడు, "నువ్వన్న మూడు మార్గాలూ ధర్మసూక్ష్మం నిశ్చయించడానికి అనువైన ముఖ్యమయినవి. పూర్వమునులు వీటిని పరిశీలించి పరికించారు. కనక అనుమానించకు. అంధుడూ, నిశ్శంకాత్ముడూ, జడుడూ విన్నట్టు నేను చెప్పిన మాటలు విని, మనస్సుకి పట్టించుకో. అంతే. వెయ్యిమాటలెందుకూ?"

"అహింసా, దానమూ, సత్యమూ, క్రోధం వర్జించడమూ - ఉత్తమధర్మాలు. ఇవి అలవరుచుకో. బ్రాహ్మల్ని ఆరాధించడంలో

తత్పరుడివి కా. మరొక విచారం మనస్సులో పెట్టుకోకు. ఇదే ధర్మసూక్ష్మం" అన్నాడు.

సంతోషించాడు ధర్మరాజు. తాతగారి పాదాలకి నమస్కరించాడు. "ధర్మమంటే ఎవరు అసహ్యించుకుంటారు? ఎవరు ధర్మం ఆచరిస్తారు? వారు వారు ఏయే గతులు పొందుతారు?" అని అడిగాడు.

"విను" అంటూ అందుకున్నాడు భీష్ముడు, "రజస్తమోగుణాలు మనస్సులో కలవాళ్ళు ధర్మమంటే అసహ్యించుకుంటారు. నరకంలో నివసించడానికే అర్హులు వాళ్ళు.

"సత్వగుణం కలవాళ్ళు ధర్మం ఉపాసిస్తారు. ఊర్ధ్వలోకాలకి తగినవాళ్ళు వాళ్ళు. బ్రహ్మకి ముందు పుట్టిన కొడుకు ధర్మం. బుద్ధిమంతులు ధర్మం ఉపాసిస్తారు. తియ్యటి పళ్ళ మొక్క పరిపక్వస్థితికి తెచ్చి అనుభవించినట్టు ధర్మం అభ్యసించి, దానిఫలం అనుభవిస్తారు వారు."

సాధువులూ అసాధువులూ

"ఎలాటి వారు సాధువులు? ఎలాటివారు అసాధువులు?" అని మళ్ళీ అడిగాడు ధర్మరాజు.

"తమకి తెలియదు, వొకరు చెపితే వినరు, అదిగో అలాటి వాళ్ళే అసాధువులు. ధర్మం తామెరిగినవాళ్ళూ, వొకరు బోధిస్తే విని తెలుసుకునేవాళ్ళూ సాధువులు.

"సాధువులు తగనిచోట మలమూత్రాలు విసర్జించరు. అతిథి భోజనంచేశాక మిగిలిందే తింటారు వారు. పెద్దలు ఎదురుగా వస్తే వారికి దారిచ్చి వారికి ప్రదక్షిణంచేసి ముందుకిపోతారు. సత్యం పాలిస్తారు. శరణుచొచ్చినవారిని కాపాడతారు. సంగమం రహస్యంగా వుంచుతారు. తాము కట్టుకున్న భార్యతోనే తృప్తిపడతారు. గురు

భక్తికలవారు. మలినంలేని మనస్సుతో ఎప్పుడూ సంతోషంతో వుంటారు."

మంచిచెడ్డలకి పూర్వకర్మ కారణం

"నాకు ఎప్పుడూ వొక విషయం బాధిస్తూ వుంటుంది. అప్రయత్నంగా ధనం వచ్చిపడుతుంది కొందరికి. ధర్మపరులూ, నీతిమంతులూ, బలవంతులూ అయి ఎన్నో విధాల ప్రయత్నించినా కోరిన ధనం దొరకదు కొందరికి. దొరికినా కొందరికి అనుభవానికి రాదు. అంతగా నేర్చుకోకపోయినా కొందరికి విద్య పట్టువడుతుంది. ఎంత నేర్చుకున్నా కొందరికి వంటపట్టదు. వెయ్యి లోట్లున్నా లక్షరోగాలు వచ్చినా కొందరు చావరు. పూరిపుడక తగిలి పిడుగుల్లాటివాళ్ళు టపీమని ఎగిరిపోతారు. ఏమిటిదీనికి కారణం?" అని అడిగాడు ధర్మరాజు.

"నాటందే మొక్క మొలుస్తుందా బాబూ!" అన్నాడు భీష్ముడు, "పూర్వజన్మలో చేసిన దానాలవల్ల ఈజన్మలో సంపదలు లభిస్తాయి, ప్రయత్నంలేకండా. నిజమైనమాట ఇది. ఆజన్మలో గొప్పతపస్సు చేసివుంటే ఈజన్మలో భోగాలు వెదుక్కుంటూ తమంత తామే వస్తాయి. వెనకజన్మలో వృద్ధుల్ని సేవించివుంటే ఈజన్మలో విద్యపట్టువడుతుంది. పూర్వజన్మలో అహింస పాటించివుంటే ఈ జన్మలో దీర్ఘాయువు సిద్ధిస్తుంది. ఈగుణాలు పూర్వజన్మలో లేకపోతే ఈఫలాలుకూడా ఈజన్మలో వ్యతిరేకంగానే వుంటాయి. మంచిచెడ్డలకి పూర్వకర్మే కారణం. కనక దానమూ, తపమూ, వృద్ధసేవా, అహింసా అంతమందీ అవశ్యం చెయ్యవలిసిన పనులు, మహాగుణాలు ఇవి. నువ్వుకూడా ఇవి మనస్సులో దృఢంగా నిలిపి మసులుకో.

"ధర్మంమీద ఎప్పుడూ ఆదరంకలవాడికి కాలమే ధర్మతత్వ ప్రబోధం కలిగిస్తుంది. భావశుద్ధికలిగి స్నానమూ, దానమూ, జపమూ,

దేవతాపూజా సాగిస్తూవుంటే ధర్మయోగం దానంతట అదే సమకూడుతుంది. సాధనచేస్తూ, చెప్పించుకుంటే ధర్మసూక్ష్మం అవగతమవుతుంది. సంసారంనించి తరింపచేస్తుంది ధర్మం. సత్యమైంది ధర్మం. అజరామరమైంది ధర్మం. నిత్యమూ, అచ్యుతమూ అయింది ధర్మం. పరానందమైంది ధర్మపదం.

"నాయనా ధర్మరాజా! వేదవ్యాసమునీంద్రుడు నీకు కనువెలుగోయి. శ్రీకృష్ణుడు నీకు పరాయణం. చింత ఎందుకు బాబూ, నీకు! శాంతంగా ప్రజల్ని పాలించు తండ్రీ! అన్నిటా జయం పొందు."

తాతగారి ఉపదేశంవిని, ఆనందంతో ధర్మరాజుశరీరం పులకరించింది; మొహం కలకల్లాడింది. అప్పుడు చూసి వ్యాసమునీంద్రుడు భీష్ముడితో ఇలా అన్నాడు.

"నీ ఉపదేశామృతంవల్ల ధర్మరాజు తెలువుకున్నాడు. తమ్ముళ్లూ, కృష్ణుడూ, ఆప్తులైన యావన్మంది రాజులూ, ధృతరాష్ట్రుడూ, తానూ నిన్ను ఉపాసించారు. నీదయకి పాత్రులయారు. ఇక సెలవిప్పించు. ఈరాజులందరితోనూ కలిసి మళ్ళీ ఇతడు నీదగ్గిరికి వస్తాడు."

వెళ్ళిరా

వ్యాసుడు అలా అనడంతోనే అంపశయ్యమీంచి వాత్సల్యంతో ఆర్ద్రమైన చూపుతో ధర్మరాజుని చూశాడు భీష్ముడు. "వెళ్ళునాయనా, హస్తినాపురం వెళ్ళు. శుభపరంపరలందుకో. నీబుద్ధి ధర్మనిష్ఠతో నిలవాలి. యయాతిలాగ మంచిదక్షిణలతో యజ్ఞాలు చెయ్యి. రాజధర్మంతో ప్రకృతిని రంజింపచెయ్యి. పండినచెట్టునాశ్రయించి బతికిన పక్షుల్లాగ చుట్టాలూ స్నేహితులూ నిన్ను ఆశ్రయించి సుఖపడాలి. సూర్యుడి ఉత్తరాయణం రాగానే నాదగ్గిరికి రా. వెళ్ళిరా

బాబూ. తల్లీ, తమ్ముళ్లూ, మీ పెదబాబూ, నువ్వూ సుఖంగా బతకండి" అన్నాడు.

"నీ ఆజ్ఞ శిరసావహిస్తాను" అంటూ సవినయంగా తాతగారికి దండప్రణామం చేశాడు ధర్మరాజు. మునులదగ్గిర సెలవుతీసుకున్నాడు. కృష్ణుడూ మొదలైనవారితో కలిసి హస్తినాపురం వచ్చేశాడు. ఆనందంలో యెదురు వచ్చారు హస్తినాపురం ప్రజలు. పుణ్యాంగనలూ బ్రాహ్మలూ దీవనలిచ్చారు ; సేసలు చల్లారు. అలా వైభవంగా వెళ్ళి నిజమందిరం ప్రవేశించాడు ధర్మరాజు. ప్రేమతో గాంధారిని సంభావించాడు తల్లికి నమస్కరించాడు. ద్రౌపదిని సంతోషపరిచాడు. అంతాఅయ్యాక పౌరుల్నీ పల్లెప్రజల్నీ సెలవిచ్చిపంపాడు. బ్రాహ్మలకి దానాలిచ్చి సంతోషపెట్టాడు. యుద్ధంలో భర్తలుపోయిన స్త్రీజనానికి సమగ్రంగా ధనమిచ్చాడు. ధృతరాష్ట్రుణ్ణి పూజించి సంతుష్టిపరిచాడు. తమ్ముళ్లూ, కృష్ణుడూ సంతోషించగా రాజ్యాభిషేకం పొందినట్టు భావించుకుని పూరట పొందాడు. ఎవరికి ఉచితమైన పనులు వారికి నియోగించాడు. అనంతరం తన అభ్యంతరమందిరానికి వెళ్ళాడు.

అలా సామ్రాజ్యమేలుతూ, జనపూజ్యుడై ధర్మరాజు కాలం గడుపుతూవుండగా ఏభైదినాలు గడిచాక సూర్యుడు ఉత్తరాయణగతుడయాడు.

తుదిఘడియలు

భీష్ముడి దగ్గిరకి బయలుదేరాడు ధర్మరాజు. గాంధారినీ, ధృతరాష్ట్రమహారాజునీ, కుంతీదేవినీ ముందుంచుకుని పయనమయాడు. కృష్ణుణ్ణీ, అతని తమ్ముణ్ణీ, తనతమ్ముళ్ళనీ, విదురుణ్ణీ, యుయుత్సుణ్ణీ, సంజయుణ్ణీ, కృపాచార్యుణ్ణీ, ధౌమ్యుణ్ణీ, మంత్రకోవిదులైన యాజకుల్ని

వెంటపెట్టుకున్నాడు. వస్త్రాలూ చందనమూ, అగురూ, పువ్వులూ, పళ్ళూ, నేతికుండలూ పట్టించాడు. రత్నాలూ, బంగారమూ పట్టించాడు. అన్నీ సంఘటించాడు. యోగ్యులైన జనులతోనూ, సకల పరిజనులతోనూ అలా వైభవంగా హాస్తినాపురం నించి వెళ్ళి భీష్ముడి వీరశయనప్రదేశానికి అల్లంత దూరంలో రథం దిగాడు. కృష్ణుడూ మొదలైన యావన్మందీ అక్కడే రథాలు దిగారు. అక్కడినించి అందరూ కాలినడకని భీష్ముడి దగ్గిరికివెళ్ళారు. వ్యాసుడూ, నారదుడూ, దేవులుడూ మొదలైన పరమమునులమధ్య అంపశయ్యమీద పడున్న భీష్ముడి దగ్గిరికి వెళ్ళి, మునులకి మొక్కి, తాతగారికి అభివందనం చేశాడు ధర్మరాజు. ధ్యానతత్పరుడై వుండిన ఆయనతో ఇలా అన్నాడు :

"తండ్రీ, ధర్మరాజుని. వచ్చాను. నమస్కారంచేస్తున్నాను. నామాట వినడం అవసరమైతే విను. అవసరమైన అగ్నీ మొదలైనవన్నీ పట్టుకువచ్చాను. రుత్విజులు వచ్చారు. కృష్ణుడూ, నీకుమారుడు ధృతరాష్ట్రుడూ సమస్తబంధువులతో రాజులూ, బ్రాహ్మలూ, పౌరజనులూ వచ్చారు. కళ్ళువిప్పి దయతో వీరిని చూడు."

కళ్ళువిప్పి యావన్మందినీ వోమారు చూశాడు భీష్ముడు. ధర్మరాజుచెయ్యి తన చేతిలోకి తీసుకున్నాడు. "మంచిపనిచేశావు నాయనా," అన్నాడు, "నువ్వు దొరకడం దైవయోగం. మాఘమాసం, శుక్లపక్షం పరమానందం కలిగించాయి నామనస్సుకి." అలా ధర్మరాజుని అభినందించి, ధృతరాష్ట్రుడితో ఇలా అన్నాడు :

"నాయనా ధృతరాష్ట్రమహారాజా ! వేదశాస్త్రపరిజ్ఞానం కలవాడివి నువ్వు. వృద్ధుల్ని సేవించావు. ధర్మాలెన్నో తెలుసుకున్నావు. వేదవ్యాసమునీంద్రుడు దేవరహస్యం చెప్పగా విన్నావు. నిష్కళంకుడివయావు. కనక భవితవ్యాలకి విచారించకు. పాండురాజుకుమాళ్ళు

నిజానికి నీ కన్న కుమాళ్ళే కదా ! వీరిని పరిపాలించు. వీరు నీశుశ్రూష చేస్తారు, సంతోషించు. ధర్మరాజుని దయచూడు. అతనికి పనులు నేర్పు. నాకు తెలుసు. క్రూరభావంలేనివాడు ధర్మరాజు. నువ్వంటే ప్రాణంపెడతాడు. భక్తికలిగి వుంటాడు. వాత్సల్యంతో ఇతనిచేత పనులు చేయించుకో.

" ఇంకోమాట విను. నీకుమాళ్ళు దుర్యోధనాదులు అవినీతి పరులు, అధర్మజ్ఞులు, క్రోధనులు, అనులుబ్ధులు. వాళ్ళని మనస్సులో పెట్టుకుని విచారించకు."

అనుమతించు

అనంతరం శ్రీకృష్ణుణ్ణి చూస్తూ ఇలా అన్నాడు భీష్ముడు :

" కృష్ణా ! దేవదేవేశా ! జీవాత్మకా ! దేవవంద్యా ! శంఖ చక్ర గదా పద్మ చారుహస్తా ! వాసుదేవా ! త్రివిక్రమా ! వరదా ! పరమపురుషా ! నమస్కరిస్తున్నాను. కరుణించు.

" నువ్వే బలం నాకు. నీభక్తుణ్ణి. ఆలూ బిడ్డలూ లేనివాణ్ణి. కరుణించు. కాపాడు. కమలమనోజ్ఞనయనా ! అనుమతించు.

" మాధవా ! పాండవులకి నువ్వే గతి. కరుణతో కాపాడు. 'కృష్ణుడెక్కడవుంటే గెలుపు అక్కడ వుంటుంది' అని దుర్బుద్ధి అయిన దుర్యోధనుడితో ఎన్నోమాట్లు అన్నాను. నామాట వినుకోలేదతడు. తనవాళ్ళందరినీ చంపుకున్నాడు. తుదకి తానూ హరీ అన్నాడు.

" నిన్నెరుగుదును. 'నరుడూ నారాయణుడూ, అర్జునుడూ కృష్ణుడూ అయి అవతరిస్తారని వ్యాసుడూ, నారదుడూ ముందే చెప్పారు నాకు."

భీష్ముడు అలా అనడంతోనే అతణ్ణి ఆదరభావంతో చూశాడు శ్రీకృష్ణుడు.

"దేవవ్రతా! కీడన్నది ఎప్పుడూ లేదు నీకు. పుణ్యాత్ముడివి నువ్వు. తండ్రిమీద అమితభక్తి నీకు. అంచేతే మృత్యువు బంటులాగ నీమాట వినుకుంటున్నది.

"భీష్మా! అనుమతించాను. వసువుల్ని చేరుకో" అన్నాడు.

తాను శరీరం వొదిలిపెట్టడానికి శ్రీకృష్ణుడు అనుమతించగానే పరమానందభరితుడయాడు భీష్ముడు. పాండవుల్నీ, ధృతరాష్ట్రుణ్ణీ, తక్కినవాళ్ళనీ చూసి, "మీరున్నూ అనుమతించారు కదా!" అన్నాడు. అందరినీ ఆలింగనం చేసుకున్నాడు. "అందరూ క్రూరభావం లేకండా, సత్యమే శాశ్వతమని పాటించి బతకండి" అన్నాడు. తాను వెనక, రాజుల్ని గెలిచి తెచ్చిన ధనం బ్రాహ్మలికి పంచిపెట్టాడు.

తరవాత ధర్మరాజుని చూసి, "నాయనా! బ్రాహ్మలందరూ పూజనీయులు సుమా! ఋత్విజులూ, ఆచార్యులూ, వృద్ధులూ విశేషించి పూజించవలిసినవారు" అని నిర్దేశించాడు.

భీష్మనిర్యాణం

అవే అతని చివరిమాటలు. మరి మాట్లాడలేదతను: వూరుకున్నాడు. ధారణానుక్రమంగా సమాహితాత్ముడయాడు. వాయువులు నిరుద్ధంచేసుకున్నాడు. అవి ఊర్ధ్వగతి పట్టాయి. అతని అవయవాలనించి ప్రాణం వొదిలినచోటల్లా బాణాలు వొదిలిపోతూ వచ్చాయి. అదిచూసి, కృష్ణుడూ మొదలైన యావన్మందీ ఆశ్చర్యపోయారు. అతణ్ణి మెచ్చుకున్నారు.

భీష్ముడిఆత్మ మూర్ధం భేదించి, మహాఉల్కఆకారంతో ఆకాశం మీాది కెగసింది. కొంతదూరం వెళ్ళి అంతర్హితమై పోయింది.

పూలవాన కురిసింది. దేవదుందుభులు మోగాయి. ఆకాశం మీాద సిద్ధులూ, సాధ్యులూ ఆనందంతో పొగిడారు.

భీష్ముడు స్వర్గస్థుడు కావడంతోనే ధర్మరాజూ, తమ్ములూ, విదురుడూ, యుయుత్సుడూ అగురుకర్రలూ చందనం కర్రలూ తీసుకు వెళ్ళి సమప్రదేశంలో చితి పేర్చారు. ధర్మరాజూ, ధృతరాష్ట్రుడూ భీష్ముడి పుణ్యశరీరం స్నానం చేయించారు. సుగంధద్రవ్యాలు పూశారు. పూలదండలు వేశారు. ఉజ్వలమైన నగలు తొడిగారు. ఉత్తమమైన నారచీరెలు కప్పారు.

యాజ్ఞికులు అగ్ని రగిల్చారు. సామగానంతో హోమంచేశారు.

ధర్మరాజు బంగారమూ, మణులూ భక్తివినయాలతో బ్రాహ్మలకి విరివిగా పంచిపెట్టాడు.

అగ్ని సంస్కారం

అనంతరం భీష్ముడి శవరత్నం నకులసహదేవులు తలవేపు పట్టుకున్నారు. పాదాలవేపు ధృతరాష్ట్రుడూ, ధర్మరాజూ పట్టుకున్నారు. అలా తీసుకువెళ్ళి పాడెమీాద పెట్టారు వారు. అలా ఆ నలుగురూ శవం పట్టుకోడంతోనే భీముడూ, అర్జునుడూ తెల్లచామరాలు వీచారు. యుయుత్సుడు ఉత్తమమైన గొడుగుపట్టాడు. వృద్ధులైన కౌరవస్త్రీలు ఆలవట్టం (గుండ్రని విసనకర్ర) పట్టారు, ధౌమ్యపురోహితుడు క్రియాకలాపం నడిపాడు.

భీష్ముడి మృతశరీరం చితిమీాద పెట్టి శ్రోతాగ్నికి ఆహుతి చేశారు. ఎన్నో కడవలు నెయ్యిపోసి, అగ్ని ప్రజ్వలింపచేశారు.

ఇలా పితృమేధం విభవనుహితంగా, విధిహితంగా జరిపారు కౌరవులు. అపసవ్యంగా తిరిగారు. వ్యాసుడూ, నారదుడూ దేవలుడూ మొదలైనవారు వెంటరాగా అంతమందీ గంగానదికి వెళ్ళారు. సర్వభరత భార్యాసమేతంగా భీష్ముడికి తిలోదకాలిచ్చారు.

తల్లి కడుపు

అప్పుడు నీళ్ళలోంచి కన్నీళ్ళతో బయటికి వచ్చింది భీష్ముడి కన్నతల్లి గంగాదేవి. దుఃఖంతో ఆమె అడుగులు తడబడుతున్నాయి. మొహంనిండా కన్నీళ్ళు కమ్ముకుంటున్నాయి. మూర్తీభవించిన శోకదేవతలా కౌరవులముందు నిలబడిందామె.

"అయ్యో, అంతవాడు నాకొడుకు! ఏమైపోయాడు? ఏడీ నాకన్నతండ్రి? మాబాబుచరిత్ర గొప్పతనం మీ అందరూ ఎరుగుదురు. అయినా, నేను కొంత చెపుతాను, వినండి. దృఢవ్రతశీలుడు నాభీష్ముడు. రాజనడవడి తెలిసిన బుద్ధిమంతుడు. దయాహృదయుడు. కార్యఘనుడు. సంవేది. పితృభక్తిపరాయణుడు. ఆర్యసన్నుతుడు. విద్యాపరిశ్రమ ఘనుడు. కాశీరాజుకన్యలకోసం జరిగినయుద్ధంలో నా నాయన రాజులందరినీ ఓడించాడు వొక్కడే. అంబకోసం అంతయుద్ధం చేసినా పరశురాముడు చాలలేకపోయాడు. అంతవాడు శిఖండిచే పడిపోడం చూసినా పగిలిపోలేదు నాగుండె. వజ్రమయమై వుంటుం దది" అంటూ కంటికీ మంటికీ ఏకధారగా ఏడ్చిందామె.

"గంగమ్మా, ఏడవకమ్మా" ఆమెని ఓదారుస్తూ అన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు. నీకొడుకు పరమగతి పొందాడు తల్లీ. శాపంవల్ల మనిషి జన్మ ఎత్తిన వసువు అతగాడు. సాటిలేని ప్రభావు డతడు. అతనికోసం విచారమెందుకమ్మా నీకు? ఊరుకో.

"శిఖండిఅన్న మాటే ఏమిటి, దేవేంద్రుడైనా పడగొట్టగలడా భీష్ముణ్ణి? తన ఇచ్ఛవల్ల అర్జునుడి దివ్యబాణాలు తన శరీరంమీద నాటించుకున్నాడు. మృత్యువు రాకండా సుఖంగా అంపశయ్యమీద వాలాడు. అఖండమైన కీర్తి సంపాదించాడు. స్వేచ్ఛామరణం పొందాడు. వలచినప్పుడు మృత్యువు తెచ్చుకున్నాడు. అతని కోసం విచారమెందుకు చెప్పా?" అంటూ వోదార్చాడు.

కృష్ణద్వైపాయనుడున్నూ ఆదరవచనాలతో ఆమెని వోదార్చాడు. ఆత్మీయజలసాంగత్యంపొందే ఆమెచేత కృష్ణాదులూ, యావన్మందిరాజులూ అనుజ్ఞ పొందారు. ఆశీర్వాదాలూ పొందారు. మునులతో కలిసి నదిలోనుంచి బయటికి వచ్చారు.

వ్యావహారికాంధ్రమహాభారతం

ఆనుశాసనిక పర్వం

సంపూర్ణం.

———

అశ్వమేధ పర్వం

అశ్వమేధ పర్వం

మొదటి ఆశ్వాసం

ధర్మరాజు శోకం

వైశంపాయనుడు జనమేజయుడితో ఇలా అన్నాడు :

భీష్మ పితామహుడికి ఉదకకర్మ ఆచరించి ధృతరాష్ట్ర పురస్సరంగా గంగానది నుంచి బయటికి వచ్చాడు ధర్మరాజు. దుఃఖం మరుగుతున్న మనస్సుతో, కన్నీరు కారుస్తూ, ధైర్యం దిగజారిపోయి, గట్టిబాణం తిన్న ఏనుగులాగ, గంగవొడ్డున వాలిపోయాడతడు నేల మీద. కృష్ణుడు హెచ్చరించడంతో చప్పున అతణ్ణి ఆచి పట్టుకున్నాడు భీముడు. తన పై మీద వోణీ పరిచి, దానిమీద అన్నగారిని పడుకో పెట్టాడు. దుఃఖంతో అర్జునుడూ మొదలైన తమ్ములు చుట్టూ మూగారు. తగిన మాటలతో శ్రీకృష్ణుడు ప్రబోధించాడు. దగ్గిర కూచుని ధృతరాష్ట్రుడు వోదార్చాడు.

"నాయనా, క్షత్రియ ధర్మంతో రాజ్యం సంపాదించావునువ్వు. విచారించకు. లే నాయనా, లే. తమ్ములూ, నువ్వూ రాజ్యం అనుభవించండి. శోకించవలిసిన కాలం కాదు బాబూ, ఇది. ఎందుకూ విచారం ?

"విదురుడు నా చెవిలో గూడుకట్టుకుని పోరాడు. నేను వినుకున్నాను కాను. దుర్యోధనుడు దుష్టమార్గం పట్టాడు. ధర్మం విడిచి పెట్టాడు. అందువల్లే ఇంతపుట్టింది. నేనూ గాంధారీ దుఃఖంతో ఎంత దహించుకుపోయామో అది మాకే తెలుసు. ఇదిగో

వాంటి వగ్గులం మేము. మమ్మల్ని చూడు తండ్రీ! మావంత తీర్పు" అన్నాడు.

మాటాడలేదు ధర్మరాజు. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు ఇలా అందుకున్నాడు:

"బంధువులు శోకిస్తే మృతులైన వారికి పరితాపం కలుగుతుంది. ఆ మాట అలావుండనీ, నీజ్ఞాతులు యుద్ధంలో ప్రాణాలు అర్పించారు. ఊర్ధ్వలోకానికి వెళ్ళారు. వారి కోసం శోకించవలిసిన పనేముంది? శోకిస్తే మాత్రం తిరిగివస్తారా వారు?

"వినవలిసిన వన్నీ తాతగారి వల్ల విన్నావు. ఇక విచారం విడిచిపెట్టు. మతిలేని మనిషిలాగ విచారించడం ఉచితమేనా నీకు?

"వ్యాసుడూ, నారదమునీ మొదలైన వారున్నూ నీకు బోధించారు. వారిమాటలు ఊహించు. మహాయజ్ఞం చెయ్యి. పుష్కలంగా దక్షిణలియ్యి. దేవతలనూ, పితరులనూ భక్తిపూర్వకంగా పూజించు. రాజ్యం చెయ్యి. ప్రజలను రక్షించు. బంధువులను పోషించు. అతిథులను సేవించు" అన్నాడు.

శ్రీకృష్ణుడి మాటలు విని వ్యాసముని మొహం చూశాడు ధర్మరాజు.

"దేవా, నీదయా, ప్రేమా ఎప్పుడూ నామీద గాఢంగా వుంటున్నాయి. ఎన్నోవిధాల నన్ను రక్షించావు. ఇకమీద నేను అడివికి పోడానికి అనుమతించు. అదే నాకు ప్రియం. అడివికి పోకపోతే భీష్మపితా మహుణ్ణీ, అన్న కర్ణుణ్ణీ చంపిన పాపం ఎలా శాంతిస్తుంది? నామనస్సుకి ఎలా శాంతి కుదురుతుంది? కనక, తండ్రీ! నేను అడివికి పోతాను, అనుమతించు" అన్నాడు.

'ఇంత మేం చెప్పిన మాటలూ గంగపాలే అయా యన్న మాట?" అని అందుకున్నాడు వ్యాసముని, "శాకపోతే నీ బుద్ధి

దోషమో ఇది! విను, మనిషి దేనికీ కర్తకాడు. కీడైనా, మేలైనా ఈశ్వర నియోగంవల్లే జరుగుతూ వుంటుంది. 'పాపంచేశాను' అని నీ మనస్సులో శంక కలిగితే యజ్ఞాలవల్లా దానధర్మాల వల్లా అది పోదుల్చుకోరాదా? అధికంగా దానాలిచ్చి అశ్వమేధయజ్ఞం చెయ్యి. దాంతో నీమనస్సులోని అనుమాన మంతా తొలిగిపోతుంది. రఘు రాముడిలాగా, పూరుచక్రవర్తిలాగా, భరతుడిలాగా దానధర్మాలు చెయ్యి" అన్నాడు.

"అశ్వమేధయజ్ఞం అన్నిపాపాలూ పోగొడుతుందని లోగడ కూడా విన్నాను" వ్యాసముని మాటలువిని అన్నాడు ధర్మరాజు, "నువ్వు సెలవిచ్చిన ప్రకారం అశ్వమేధయజ్ఞం చేస్తాను. అయితే నాదొక్కమనవి, సావధానంగా చిత్తగించు. 'అధికంగా దక్షిణలిచ్చి అశ్వమేధంచెయ్యి' అని ఆజ్ఞాపించావు. నా దగ్గిర ధనం లేదు. యుద్ధంలో వీరస్వర్గం పొందిన రాజుల కుమాళ్ళు శిశువులు; పైగా శోకాతురులు వారు. ఈ స్థితిలో వాళ్ళ దగ్గిర ధనం పుచ్చుకోడం తగని పని. అది దుర్లభం కూడా. వెనక దుర్యోధనుడు మాతో ఈసుపడి ఎంతోమంది రాజుల్ని, తక్కువమూకల్ని కూడబెట్టి రాజ్యంలోని ధనమంతా వ్యయంచేసేశాడు. ధనాగారం గుల్లచేశాడు. ఈ విధంగా నిర్ధనత్వం ఏర్పడింది. ధనార్జనకి మరోదారి కనపడ దిప్పుడు. ఏమిటి కర్తవ్యం? ఏమీ తెలియకుండాఉంది. మంత్రివైనాకర్తవ్యం ఆదేశించు" అంటూ ప్రార్థించాడు.

సంతోషించాడు వ్యాసదేవుడు. ప్రేమతో ధర్మరాజుని చూశాడు. కొంచెంసేపు ఆగి ఇలా అందుకున్నాడు:

"నాయనా, వెనక మరుత్తుడు గొప్ప యజ్ఞం చేశాడు. బంగారం రాసులు బ్రాహ్మలకి దానం చేశాడు. ఆ బంగారం ఇంతా అంతా అని చెప్పతరం కాదు. ఎంతో బంగారం, తమ ఇళ్ళల్లో పట్టినంత

వుంచుకున్నారు బ్రాహ్మలు. తక్కినదంతా నిధిగా వొక ఇమైన చోట దాచిపెడుతూ వచ్చారు. 'ఈ బంగారం ఎవరు చూస్తారో వారిదే అవుతుంది' అని అన్నారు వారంతా. కనక ధర్మరాజా, ఆబంగారం నువ్వు తెచ్చుకో. కావలిసినట్టు ఖర్చుపెట్టు" అన్నాడు.

"అంతబంగారం మరుత్తుడు ఎలా గడించాడు?" అని అడిగాడు ధర్మరాజు.

మరుత్తరాజు కథ

"మంచిప్రశ్నే వేశావు." అందుకున్నాడు వ్యాసముని, "మరుత్తరాజు చరిత్ర పుణ్యకథ. అది వినాలని అభిలాష కలిగింది నీకు. సంతోషంగా వుంది నాకు. చెపుతాను, చెవులపండువుగా విను.

"కృతయుగంలో దండనీతి ప్రవర్తకుడైన మనువుకి ప్రజాని అని వొక కుమారుడు కలిగాడు. అతడికి క్షుతుడు కలిగాడు. క్షుతుడికి ఇక్ష్వాకుడు పుట్టాడు. ఇక్ష్వాకు మహారాజుకి వందమంది కుమాళ్లు పుట్టారు. వారిలో పెద్దవాడు వింశుడు. అతడికి వివింశుడు పుట్టాడు. వివింశుడికి పదిహేనుమంది కొడుకులు కలిగారు. వారిలో ప్రథముడు ఖనీనేత్రుడు. బ్రహ్మాండమైన బలవంతుడతడు; శౌర్యవంతుడు; కాని అకార్యపరుడు. పద్నాలుగురు తమ్ముళ్ళనీ చెరిచి, తాను వొక్కడే రాజ్యం నొల్లుకున్నాడు; సామ్రాట్టయాడు; మంత్రులతో ద్వేషం పుట్టుకున్నాడు; మన్నించతగిన వాళ్ళని పరాభవించాడు; ముష్కరుడై ప్రవర్తించాడు. దాంతో మంత్రులందరూ ఏకమయారు. ఖనీనేత్రుణ్ణి గద్దె మీంచి దించేశారు. అతడి కుమారుణ్ణి పట్టంకట్టారు. అతడు తన తండ్రి చేటు గుర్తించాడు. మంత్రులూ, ప్రజలూ యావన్మందీ సంతోషించినట్టు రాజ్యం చేశాడు. వారి అనురాగం సంపాదించాడు. సత్యమూ, న్యాయమూ, పాటించాడు. ధర్మపరుడై

ప్రవర్తించాడు. దానపరుడయాడు. ఉన్న ధనమంతా బ్రాహ్మలకి దానంచేశాడు. అంచేత తుదకు దరిద్రుడై పోయాడు. దారిద్ర్యంతో అతడిసేన దుర్బలమై పోయింది. అది పగవాళ్ళు తెలుసుకున్నారు. పెద్దదండుతో వచ్చి దాడిచేశారు; రాజ్యం లాక్కున్నారు. ఆప్తులతో కలిసి అడివికి వెళ్ళిపోయా డతడు. నియమ పూర్వకంగా తపస్సు చేశాడు. అతడితపస్సు చూసి మునీశ్వర్లుకూడా ముక్కుమీద వేలు పెట్టుకున్నారు. తపస్సువల్ల మహాప్రభావం సంపాదించా డతడు. నిర్మలమైన మనస్సు పూనాడు. తనచేతిని నొట్టం చేశాడు. తన తపశ్శక్తితో వూదాడు. అలా అతడు చేతినొట్టం ఊదడంతోనే దానిలోంచి మహాస్చ్భతాలు పుట్టాయి. భటులు పుట్టారు; ఏనుగులు పుట్టాయి; గుర్రాలు పుట్టాయి; రథాలు పుట్టాయి. ఇలా అపారమైన చతురంగసేనలూ, బంగారం రాసులూ లెక్కా జమా లేకండా పుట్టాయి. అదంతా కూర్చుకున్నా డతడు. శత్రు రాజులమీద దండయాత్ర చేశాడు. సేనలతో సహా వాళ్ళ నందరినీ వోడించాడు. చంపిన వాళ్ళని చంపాడు. కావగా మిగిలినవాళ్ళని అడవులకు తరిమాడు. చెప్పతరంకాని ప్రతాపంతో ప్రకాశించాడు.

“కర ధమనం — అంటే చేతినొట్టం కారణంగా అతడు కరంధముడని పేరుపడ్డాడు. గౌరవమూ, విభవమూ. శౌర్యమూ, ధైర్యమూ, దయా కలిగి రాజ్యమేలాడు. శమమూ, దమమూ, సత్యమూ, శౌచమూ కలిగి అవురా అనిపించుకున్నాడు. అంగిరస్సుణ్ణి ఉపదర్శకుడుగా చేసుకున్నాడు. ఎన్నో అశ్వమేధ యజ్ఞాలు చేశాడు. లోకాలు నాలికలు కరుచుకున్నట్టు దానాలు చేశాడు. *

“ధర్మరాజా, కరంధముడి మనవఁడే మరుత్తుడు. కీర్తిమంతు డతడు. విష్ణుదేవుడితో సమానుడనవచ్చు నతణ్ణి. వెయ్యి ఏనుగులంత

* చూ. మార్కండేయ పురాణం.

బలవంతుడతడు. తత్వమెరిగిన ధర్మపరుడు. మహాతేజశ్శాలి. హిమాలయం సానుప్రదేశంలో మహావైభవంగా అశ్వమేధయజ్ఞ చేశాడు మరుత్తుడు. యజ్ఞశాలలూ, కడవలూ, పాత్రలూ అన్నీ బంగారంతోనే సిద్ధంచేశాడు. బ్రాహ్మలకి కోకొల్లలు బంగారం రాసులు దానం చేశాడు. వాళ్ళకి అవసరమైన గృహోపకరణాలన్నీ బంగారంతోనే చేసి ఇచ్చాడు. ఇవ్వడంలో చేతికి ఎముక లేదనిపించుకున్నాడు. బ్రాహ్మణదేవుల్ని భక్తి పూర్వకంగా పూజించాడు.

"ఇది మరుత్తుడి సంగ్రహకథ. అతడి ధనసంపదా. ఆ ధనమూ, బంగారమూ, అతడికి లభించిన విధానమూ, అతడు చేసిన యజ్ఞక్రియా — అన్నీ వివరించి వినిపిస్తాను, విను.

"మనువంశంలో పుట్టిన కరంధముడు నిజ తపః ప్రభావంవల్లా, మహానుభావుడు, అంగిరసుడు సంవర్తుడు తనకు ఉపద్రష్టఅయి అశ్వమేధాలు చేయించిన మాహాత్మ్యం వల్లా పూజ్యమైన సామ్రాజ్యం అనుభవించాడు. భూమండలంలోని రాజులందరూ అతణ్ణి కొలిచారు. తలిచినప్పుడు ఊర్ధ్వలోకాలికి పయనించి వచ్చే వాతడు తనువుతో. కరంధముడి కుమారుడు అవిక్షిత్తు. తండ్రిలాగే రాజ్యం పాలించాడతడు. ప్రజల్ని కన్నతండ్రిలా లాలించాడు.

"అవిక్షిత్తు కుమారుడే మరుత్తుడు. తండ్రి అనంతరం గద్దె ఎక్కాడు మరుత్తుడు. తు చ తప్పకుండా దండనీతి పాలించాడతడు. ప్రజల్ని పాలించాడు. దానశీలుడని పేరుపడ్డాడు. దేవేంద్రుణ్ణికూడా లక్ష్యపెట్టేవాడుకాడు.

"ఓమాటు దేవగురువు బృహస్పతితో ఆలోచించి, యజ్ఞం చెయ్యడానికి ఉద్యుక్తుడయాడతడు. అతడి ఉద్యోగం చూసి భయపడ్డాడు దేవేంద్రుడు. అతడిమీద ఈసుపుట్టిం దతనికి. దాంతో బృహస్పతి ఇంటికి వెళ్ళాడు.

"గురుదేవా! మరుత్తుడు యజ్ఞతత్పరు డవుతున్నాడు. నిన్ను ఉపద్రష్టగా వరిస్తున్నాడు. దేవేంద్రుణ్ణినేను. నాకు ఉపద్రష్టగా వుండిన నువ్వు వొక మనిషిమాత్రుడికి ఉపద్రష్టగా వెళతావా? ఇది నీ గొప్పతనానికి లోటుకాదా? ఇన్ని మాట లెందుకూ? నన్ను వొదులుకో. మరుత్తుడి యజ్ఞం నడిపించు. నేనే కావాలంటావా? అయితే అతణ్ణి వొదులుకో. నాగురుదేవుడివి, నాదగ్గిర వుండు. నా ఆచార్యుడు మానవుడి యజ్ఞం నడిపించడమా?" అన్నాడు.

"'దేవేంద్రా!' నవ్వుతూ అన్నాడు బృహస్పతి, నన్ను ఎరగవా? ఇంతగా నొచ్చుకోవాలా నువ్వు! అన్నిలోకాలకీ అధీశ్వరుడివి నువ్వు. నీగురువు మరొకణ్ణి ఆశిస్తాడా?

"'అగ్ని చల్లదనం వహించినా, సూర్యబింబం కాంతిలేకండా అయిపోయినా, భూమండలం బోర్లపడినా, మేరుపర్వతం చలించినా నామాట బొంకు కాదు, నమ్ము."

"ఆచార్యుడు అలా అనడంతోనే ఆనందించాడు దేవేంద్రుడు. సెలవుతీసుకుని, తన భవనానికి తిరిగి వచ్చేశాడు.

"ఈ జరిగిన వైనమంతా విన్నాడు మరుత్తుడు. తిన్నగా బృహస్పతి దగ్గిరికి వెళ్ళాడు.

"'మహాత్మా, నాసంకల్పం నీకు విన్నవించాను. నీఆజ్ఞ శిరసా వహించాను. సంభారాలు సమకూర్చాను. యజ్ఞదీక్షకు సిద్ధంగా వున్నాను. ఉపదర్శనార్థం నువ్వు దయచెయ్యడమే తరవాయి' అంటూ చేతులు జోడించాడు.

"'రాజా! మా దేవేంద్రుడు వొక యజ్ఞం చేస్తున్నాడయ్యా, అందుకని ముందే నన్ను వరించాడు. విన్నావా? మరి ఈస్థితిలో నీయజ్ఞానికి ఎలా రాగలను చెప్పు నేను?" అన్నాడు బృహస్పతి.

"'గురుదేవా!' వినయంగా అర్థించాడు మరుత్తుడు,

"మా తాతకి నీ తండ్రి ఉపద్రష్టగావుండి యజ్ఞాలు చేయించాడు. అదిగో, అలాగే నువ్వు నన్ను అనుగ్రహించు."

"'అదికాదు. దేవతలకు ఉపద్రష్టనేను. అంచేత మనుష్య మాత్రుడి ఉపద్రష్టగా ఎలా అంగీకరించగలను? అసంభవంకాదా ఇది? వెళ్ళు. మరెవరినైనా చూసుకో' అంటూ స్పష్టంగా చెప్పాడు బృహస్పతి.

"చేసేదిలేక తలవంచుకు వచ్చేశాడు మరుత్తుడు. దారిలో నారదుడు తారసిల్లాడతడికి. చేతులు జోడించి వినయంగా నుంచు న్నాడు మరుత్తుడు. చూసి 'రాజా, ఇలా వచ్చేస్తున్నావేమయ్యా? ఏం, చిన్నబోయి అవుపిస్తున్నావేమిా? ఏమిటి సంగతి? నీ విచార కారణం చెపితే నేనేమైనా ఉపాయం చెపుతాను, సంకోచించకు' అన్నాడు నెమ్మదిగా నారదముని.

"'మునీంద్రా, నా యజ్ఞానికి ఉపాధ్యాయుడుగా వుండమని బృహస్పతిని ప్రార్థించాను. అతడు తిరస్కరించాడు, తూలనాడి. ఇంక బతుకేమిటి నాకు?' దీనంగా చెప్పాడు మరుత్తుడు.

"'బృహస్పతి వొల్లకపోతేనేం? అంగిరసుడి చిన్నకొడుకు లేడూ సంవర్తుడు? అతణ్ణివరించు. అన్న బృహస్పతిచేత తిరస్కారం పొంది, అన్నీ వొదులుకుని, వైరాగ్యంతో, దిగంబరుడయి తిరుగు తున్నాడతడు. అతడు తప్పకండా వస్తాడు; నీ యజ్ఞానికి ఉపద్రష్టగా వుంటాడు. వెళ్ళు, అతణ్ణి ప్రార్థించు' అని సలహాచెప్పాడు నారద ముని.

"'దేవమునీంద్రా, బతికించావు' అన్నాడు మరుత్తుడు, 'కానైతే సంవర్తుడు ఎక్కడ కనిపిస్తాడు? ఎలా చూడగల నతణ్ణి? ఎలా విన్నవిస్తే అతడు కాదనకండా అంగీకరిస్తాడు? ఎలా నన్ను పరిగ్ర హిస్తాడు? అనుగ్రహించు. ఉపాయం సెలవియ్యి.'

" 'కాశీలో వుంటున్నాడిప్పుడు. సంవర్తుడు. పిచ్చివాడిలా తిరుగుతున్నాడు. అతణ్ణి తెలుసుకోడం కష్టం. అయితే ఉపాయం లేకపోలేదు. చెపుతాను, విను. పురద్వారం దగ్గిర వొక శవంపెట్టుకుని వుండు నువ్వు. శవం చూసీ చూడడంతోనే ఎవడు వెనక్కి మళ్ళిపోతాడో అతడే సంవర్తుడని తెలుసుకో. భక్తిభావంతో అతడి వెనకాలే వెళ్ళు. ఎక్కడ ఏకాంతం దొరికితే అక్కడ అతడి శరణువేడు వినయంగా. 'నాగుర్తు ఎవడు నీకు చెప్పాడు?' అని అతడు అడుగుతాడు, 'నారదుడు చెప్పాడు' అను. 'ఇప్పుడు నారదుడు ఎక్కడున్నాడు?' అని అడుగుతాడతడు. 'నీగుర్తు చెప్పి, అతడు ఇగ్నిప్రవేశం చేశాడు' అనిచెప్పు. శంకించకు' అన్నాడు నారదముని.

"నారదముని ఉపదేశించిన ప్రకారం కాశీపట్నం వెళ్ళాడు మరుత్తుడు. దిక్కుమాలిన శవం వొకటి పట్టించుకుని వచ్చి పురద్వారం దగ్గిరపెట్టించి, కాసుక్కూచున్నాడు. ఇంతలో వో వెర్రివాడు వచ్చాడక్కడికి. శవం చూశాడు. దెబ్బతిన్న పశువులాగ వెనక్కి పరిగెత్తాడు. అతడే సంవర్తుడని గుర్తుపట్టాడు మరుత్తుడు. అతడివెంట పరిగెత్తాడు. అలా వెళ్ళివెళ్ళి వోదగ్గిర వెర్రివాడు వెనక్కి చూశాడు. మరుత్తుడు వెంటపడడం చూశాడు. అతడిమీద బుగ్గిచల్లాడు. తుప్పున వుమ్మేశాడు. పిచ్చిపిచ్చి చేష్టలు చేశాడు. వెర్రివెర్రి చూపులు చూశాడు.

"వినయంగా చేతులు జోడించాడు మరుత్తుడు. మళ్ళిపోకండా సంవర్తుడి వెంటపడ్డాడు. వెళ్ళివెళ్ళి, నిర్జన ప్రదేశంలో వోమర్రిచెట్టు నీడ చదికిలబడ్డాడు సంవర్తుడు. దగ్గిరికివెళ్ళి సాగిలబడ్డాడు మరుత్తుడు. లేచి అంజలిబంధంతో ఎదట నిలబడ్డాడు.

" 'నన్ను గుర్తుచెప్పి ఎవరయ్యా నిన్ను పంపారు?' మొహం చిట్లిస్తూ అడిగాడు సంవర్తుడు, 'నిజం చెపితే నీకోరిక సిద్ధిస్తుంది. బొంకావా, నీతల ఏడుచెక్కలయి పగిలిపోతుంది' అన్నాడు.

"'నారదముని నీగుర్తుచెప్పి పంపాడు' అని నిజం చెప్పాడు మరుత్తుడు.

"'నారదుడా? - అతడు ఎక్కడవున్నాడు? ఎలావున్నాడు? చెప్పు' మళ్ళీ అడిగాడు సంవర్తుడు.

"'నీ విధమంతా చెప్పి, నన్ను ఇక్కడికి పంపినప్పుడే ఆమహా ముని అగ్నిలో చొరబడ్డాడు' అన్నాడు మరుత్తుడు.

"'అయితే నువ్వు నాదగ్గిరికి వచ్చిన పనేమిటి?' మరుత్తుడి మొహంవేపు సూటిగాచూస్తూ అడిగాడు సంవర్తుడు.

"'నేను యజ్ఞం తలపెట్టాను. దానికి నువ్వు ఆచార్యుడివిగా వుండి నడిపించాలి. నన్ను మరుత్తు డంటారు. కరంధముడు మా తాత. మీతండ్రి ఆచార్యుడయి మాతాతగారి యజ్ఞాలు నడిపించాడు' అన్నాడు వినయంగా మరుత్తుడు.

"విని సంతోషించాడు సంవర్తుడు. 'బాగుంది. నీ పని నువ్వు వివరించావు. నా పద్ధతి విను. మా అన్న బృహస్పతి తపోబలంతో నన్ను అవమానించాడు. అంచేత ఇల్లూవాకిలీ, ధనధాన్యాలూ అన్నీ వొది లేసి ఇలా తిరుగుతున్నాన్నేను. నావంటి నడపీనుగు నీకు ఉపద్రష్ట అయితే నీకు వొరిగేదేముంది? మా అన్నగారినే నువ్వు వరించు. అలా కాదంటావూ, నేనే కావాలంటావూ, అయితే విను. ఏమయినా మా అన్న నాకు మాన్యుడు. అతడు అంగీకరిస్తే అచార్యుణ్ణయి నీ యజ్ఞం నేను నడిపిస్తాను. అంచేత వెళ్ళు, మా అన్నగారి అనుమతి పొందిరా' అన్నాడు.

"'ముందే మీఅన్నగారి దగ్గిరికి వెళ్ళాను' అన్నాడు మరుత్తుడు, 'కాళ్ళా వేళ్ళాపడి ప్రార్థించాను. నామాట పాటించలేదాయన. 'దేవతల యజ్ఞ చేయిస్తున్నాన్నేను, మనిషి యజ్ఞానికి ఆచార్యుణ్ణయి కూచుంటానా?' అని నిరాకరించాడు. దీనికి కారణం లేకపోలేదు.

దేవేంద్రుడు నన్ను మచ్చరించాడు. దేవగురువుని వారించాడు. అంచేత గురుడు నన్ను తిరస్కరించాడు. ఈస్థితిలో మళ్ళీ ఇప్పుడు ఏ మొహం పెట్టుకు వెళ్ళే దక్కడికి? నీ మాహాత్మ్యంవల్ల దేవేంద్రుణ్ణి మించగల నని నా నమ్మకం. అనుగ్రహించు. పరిగ్రహించు నన్ను' అంటూ ప్రార్థించాడు.

"సమ్మతించాడు సంవర్తుడు. 'అయితే అలాగే కానీ' అన్నాడు, 'కాని వొకమాట, నీయజ్ఞం నేను నడిపిస్తూ వుంటే దేవేంద్రుడూ, దేవగురువు బృహస్పతీ ద్వేషం పెట్టుకుంటారు; రోషం ప్రకటిస్తారు. దానికి భయపడి నువ్వు చలించావంటే, నాశాపంవల్ల కీడుమూడుతుంది నీకు. ఇది ముందేగుర్తించి, స్థిరనిశ్చయుడివి కావాలి నువ్వు. ఆలోచించు. తరవాత విచారిస్తే లాభంలేదు' అన్నాడు.

"'నీకృప సంపాదించాను, మరోభయమూ విచారమూ ఎందుకూ నాకు? దేవేంద్రుడూ, దేవగురువే కాదు, దేవదేవుడు శివుడు ద్వేషంపూనినా చలించను' అన్నాడు దృఢంగా మరుత్తుడు. 'నీతోడు విడిచిపెడితే సూర్యచంద్రులూ, గ్రహతారకలూ, కులపర్వతాలూ వున్నంతకాలం పుణ్యలోకాలు లేకండా పోతాయి నాకు' అని శపథ మున్నూ చేశాడు.

"పరిశుద్ధభావంతో అలా శపథంచేసిన మరుత్తుణ్ణి మెచ్చు కున్నాడు సంవర్తుడు. 'రాజా, మహేంద్రుడికంటే నిన్ను ధనవంతుణ్ణి చేసి, నీయజ్ఞం నడిపిస్తాను' అన్నాడు. 'అంత ధనవంతుణ్ణి ఎలా అవుతానంటావేమో, చెపుతాను, విను. హిమాలయపర్వతం వుంది కదూ, దాని ఉత్తరభాగాన ముంజవంత పర్వతముంది. ముంజవంతం మీాద శివుడు పార్వతీదేవితో కలిసి విహారంచేస్తూ వుంటాడు. దేవతలూ, సిద్ధులూ, గరుడులూ, గంధర్వులూ మొదలైన భూత సమూహం యావత్తూ ఆ ఆదిదంపతుల్ని అక్కడ సేవిస్తూ వుంటుంది.

మరణమూ, ముసిలితనమూ, రోగమూ ముంజవంతం పొంతకి పోవు. ఎల్లకాలం అక్కడ రకరకాల చెట్లూ పొదలూ, లతలూ పువ్వులతోనూ, పళ్ళతోనూ కలకల్లాడుతూ వుంటాయి, అందంగా. ముంజవంతం ఇరుపక్కలా బంగారం పణుకులూ, ముతకపాటి బంగారంఇసకా అరుణ కిరణాల్లా మెరిసిపోతూ వుంటాయి. అద్భుతమైన, పరిశుద్ధమైన జాతి బంగారం అదంతా. అక్కడికి మనం వెళ్ళాలి. శ్రీకంఠుడూ, రుద్రుడూ, పూషుడిదంతాలు విరిచినవాడూ, కపర్ది, శంకరుడూ, అంతకాంతకుడూ, వరదుడూ, ఆదిదేవుడూ, మూడుకన్నులవాడూ, వెయ్యికన్నులవాడూ, శాంతమూర్తి, చీరవాసుడూ, ధన్వీ, సిద్ధుడూ, దండధరుడూ, మృగవ్యాధుడూ, ఉష్ణీషీ, కనకబాహుడూ, పశుపతీ, మాతృభక్తుడూ, అజుడూ, అగ్నివక్త్రుడూ, అభవుడూ, భవుడూ, అయిన శివుణ్ణి భక్తితో ప్రస్తుతించాలి. ఆయన అనుగ్రహం సంపాదించి, లెక్కాజమా లేనంత బంగారం మూటలమూటలు మోసుకు వద్దాం. పద. కావిళ్ళు మోసేవాళ్ళని లక్షలాదిమందిని తీసుకురా' అన్నాడు.

సంవర్తుడివెంట ముంజవంతం వెళ్ళాడు మరుత్తుడు. శివుణ్ణి ప్రార్థించాడు. శివుడి అనుగ్రహం సంపాదించాడు. బరువుమోసే పెద్ద రాణువ వేసుకుని, లెక్కాజమాలేని బంగారం మూటలు పట్టుకు వచ్చాడు. అదిగో అలాగ మహాధనవంతుడయ్యాడు మరుత్తుడు. బంగారం యజ్ఞశాలలు కట్టాడు. యజ్ఞానికి కావలిసిన కడవలూ, పాత్రలూ మొదలైన యావత్తు సామగ్రీ బంగారంతోనే సమకూర్చాడు. ఆసనాలూ, పక్కలూ అన్నీ బంగారంతోనే తయారు చేశాడు. అలా అతిమానుషమైన ప్రభావంతో యజ్ఞానికి ఉపక్రమించాడు మరుత్తుడు.

"అదంతా తెలుసుకున్నాడు బృహస్పతి. హృదయశల్యంగా

బాధించిం దతడికి. విచారంతో అతడిశరీరం కృశించిపోయింది. అతణ్ణి చూసి దేవేంద్రుడు అడిగాడు :

"'గురుదేవా! నీచిత్తం ప్రసన్నంగా వుందా? దేవతల బతుకుతెరువులు నడుపుతున్నావుకదా, విచారించి! దేవతలందరూ నీకు ప్రియంకలిగిస్తున్నారుకదా, ఉత్సాహంతో!'

"'అంతా ఇక్కడ సవ్యంగానే వుంది' అన్నాడు నెమ్మదిగా బృహస్పతి.

"'అయితే నీశరీరం వెలవెలపోయిందేమీ ఇలాగ?' మళ్ళీ అడిగాడు దేవేంద్రుడు, 'నీకు ఇంతటి విచారం కలిగించిన వారెవరు? ఆనీచుల్ని ఇప్పుడే దండిస్తాను' అన్నాడు.

"'అలాటిదేమీ జరగలేదు' అన్నాడు బృహస్పతి, 'మరుత్తుడు మహనీయమైన యజ్ఞం చెయ్యడానికి ఉద్యోగించాడు. నావిరోధి సంవర్తుడు ఆ యజ్ఞానికి ఆచార్యుడుగా కుదురుకున్నాడు. ఇది విని విచారంగావుంది నాకు. మరుత్తుడి యజ్ఞం మంటకలపాలి. సంవర్తుడి ఆచార్యత్వం సాగకండా చెయ్యాలి. మరుత్తుడు యజ్ఞంచేస్తే చెయ్యనీ, సంవర్తుడుమాత్రం ఆచార్యుడు కాకూడదు.'

"గురువుమాట విన్నాడు దేవేంద్రుడు. పక్కనేవున్న అగ్నిహోత్రుణ్ణి చూశాడు. 'అగ్నిభట్టారకా! నువ్వు మరుత్తుడికి దగ్గిరికి వెళ్ళు. అతడు యజ్ఞం చెయ్యడానికి సిద్ధంగా వున్నాడు. సంవర్తుడు దానికీ ఆచార్యుడుగా వుండకూడదు. మన గురుదేవుడు బృహస్పతి ఆచార్యుడుగా వుండి నడిపిస్తాడు. ఈసంధానం చేసిరావాలి నువ్వు. వెళ్ళిరా' అని నియోగించాడు.

"'మంచిది' అంటూ బయలుదేరాడు అగ్నిహోత్రుడు నిజతేజస్సుతో ప్రకాశిస్తూ. అగ్నిదేవుణ్ణి చూసి ఆశ్చర్యపోయాడు మరుత్తుడు. భక్తిభావంతో సాగిలబడ్డాడు. సంవర్తుణ్ణి పిలిచి, ఆసనమూ

పాద్యమూ అర్పించాడు. చెయ్యవలిసిన ఉపచారాలన్నీ శ్రద్ధతో చేశాడు. చేతులు జోడించాడు. ఓరగా నిలబడ్డాడు.

"'రాజా!' గంభీరంగా అన్నాడు అగ్నిహోత్రుడు, 'దేవేంద్రుడు పంపాడు. దూతగా వచ్చాను నీదగ్గిరికి.'

"'దేవేంద్రుడు క్షేమంగా వున్నాడా? దేవతలు అతనికి ప్రియంచేకూరుస్తున్నారు కదా, యథావిధిగా! ఆయన మనస్సులో ఆదరభావం తొలిగిపోలేదుకదా నామీద?' వినయంగా అడిగాడు మరుత్తుడు.

"'దేవేంద్రుడు సుఖంగానే వున్నాడు. దేవతలు అతనికి ప్రియం కలిగిస్తూ మసులుకుంటున్నారు. నువ్వంటే ఎంతో అంత ఆదరం అతనికి. ఇందులో సందేహమేమీ లేదు. అయితే నేను వచ్చినపని విని పిస్తాను, విను. నువ్వు యజ్ఞం చెయ్యడానికి సిద్ధంగా వున్నావు కదా! నీయజ్ఞం దేవగురువు బృహస్పతి నడిపిస్తాడు ఆచార్యుడై. మర్త్యుడివైన నీకు అమరత్వం ప్రసాదిస్తాడు. సంవర్తుణ్ణి సాగనంపు. ఇదే దేవేంద్రుడు నీతో చెప్పమని నన్ను పంపించాడు ప్రత్యేకంగా' అన్నాడు అగ్ని హోత్రుడు.

"'అగ్నిదేవా! ఏడుదండాలు బృహస్పతికి. ఆయన్నే ఆచార్యుడిగా వరించాన్నేను మొదట. గురుదేవుడి దయలేకపోయింది నామీద. నన్ను తిరస్కరించాడు. గతిలేక సంవర్తుణ్ణి శరణువేడాను. కాళ్ళావేళ్ళాపడి వొడబరిచాను; తీసుకువచ్చాను. నాయజ్ఞం నడిపించడానికి ఈయోగీశ్వరుడు చాలు' అన్నాడు మరుత్తుడు.

"'అదికాదు, రాజా! ఆలోచించు' అన్నాడు అగ్ని హోత్రుడు, 'దేవగురువు నీకు ఉపద్రష్ట గావుంటే, దేవేంద్రుడు పుణ్యలోకాలు కరతలామలకం చేస్తాడు. ఏవంతా కష్టం కలగదు నీకు. ఇది ఎంత మేలు కాదు?'

"'అగ్నిహోత్రుడి మాటలు విని పక్కనేవున్న సంవర్తుడు గుస్సురిమాడు. 'అగ్నీ ! మళ్ళీ ఇలా మాటాడకు. ఇంక ఇలా వాగావంటే, దారుణమైన నాచూపుతోనే నిన్ను బుగ్గిచేసి వొదిలిపెడతాను. తెలిసిందా ? పో. వచ్చినదారిపట్టు. ఈరాయబారానికి మళ్ళీరాకు' అన్నాడు.

"భయపడి పారిపోయాడు అగ్నిహోత్రుడు. వెంటనే దేవేంద్రుడి దగ్గిరికి వెళ్ళాడు. 'దేవేంద్రా, నీఆదేశంప్రకారం మరుత్తుడి దగ్గిరికి వెళ్ళాను. 'నీయజ్ఞానికి బృహస్పతిని ఆచార్యుడిగా చేసుకో' అని బోధించి చెప్పాను. అంతా విన్నాడతడు. 'బృహస్పతి అంటే నాకు భయభక్తులు లేకపోలేదు. అతని తమ్ముణ్ణి వరించి తెచ్చాను. ఈయోగీశ్వరుడు నాయజ్ఞానికి యాజకుడు' అని దృఢనిశ్చయంతో చెప్పి సంవర్తుణ్ణి చూపాడు. నేనంతమాత్రంతో వూరుకోలేదు. 'దేవేంద్రుడిమాట నువ్వు వినకుంటే, అతడికి ప్రియం కలిగిస్తే నీకు పుణ్యలోకాలు కరతలామలక మవుతాయి. నీకది మేలు' అని మరీమరీ చెప్పాను నొక్కి. అయినా ఒడబడలేదతడు' అని జరిగిందంతా వినిపించాడు.

"'మళ్ళీ వొకమాటు వెళ్ళు. మళ్ళీ చెప్పిచూడు. నామాట ఈమాటుకూడా సమ్మతించకపోయాడో, అప్పుడు వజ్రాయుధం పంపుతాను. యమలోకానికే అతడు పయనం కడతాడు. మాఅజ్ఞ అంటే అంత చులకనా అతడికి ?' అన్నాడు దేవేంద్రుడు.

"'మళ్ళీవస్తే దారుణమైన దృష్టితో దగ్ధం చేస్తాను' అని గుస్సురిమాడు సంవర్తుడు. అంచేత ఆపని మరినాకు చెప్పకు. అక్కడికి వెళ్ళడమంటే ప్రాణం పోతుందినాకు. ఇంకెవరినైనా చూసిపంపు' అన్నాడు భయపడుతూ అగ్నిహోత్రుడు.

"'ఏమిటీ పిరికిమాట అగ్నీ ?' తేరిచూస్తూ అన్నాడు దేవేం

ద్రుడు, 'అందరినీ నువ్వు దహిస్తావు. నిన్ను మరొకడు ఎలా దహిస్తాడట ?'

" 'మూడులోకాలూ ఏలుతున్న నిన్ను వృత్రాసురుడెలా ఆక్రమించాడు ? అదీకాక, దేవేంద్రా, విను. బ్రహ్మబలంతో ఏబలమూ సాటిరాదు. లోగడ సంయ్యాతిక్రతువులో ఏమయింది ? అశ్వినులకు సోమపానం చెయ్యించడానికి నిన్ను వొప్పించలేదూ చ్యవనుడు ? మంత్రబలంతో దేవతలతోసహా నిన్ను బంధించలేదూ ? నువ్వు మండిపడి వజ్రాయుధం ప్రయోగించావు. నవ్వుతూ పుడిసెడు నీటితో దాన్ని అడిచేశాడతడు. చివరికేమయింది ? తలవాంచి, అశ్వినులు సోమపానం చెయ్యడంకోసం అంగీకరించక తీరిందికాదు నీకు ! అంచేత బ్రహ్మబలమంటే ఎవడు భయపడడు చెప్పూ ?' అన్నాడు అగ్నిహోత్రుడు.

" 'బ్రహ్మబలం ఘనమైందని నాకు తెలుసు. అలా అని మరుత్తుణ్ణి వూరికే వొదిలిపెట్టడమా, ముప్పుతిప్పలూ పెట్టకండా ?' అంటూ గంధర్వలోకం రాజుని ధృతరాష్ట్రుణ్ణి పిలిచాడు దేవేంద్రుడు.

" 'ధృతరాష్ట్రా ! నువ్వు మరుత్తుడి దగ్గిరికి వెళ్ళు. 'బృహస్పతిని యాజకుడుగా నియమించుకో' అని బోధించి చెప్పు. 'అలా కాకపోతే దేవేంద్రుడు మండిపడి వజ్రాయుధం ప్రయోగిస్తాడు' అనిచెప్పు. సంవర్తుడి ఎదటే ఈమాట చెప్పు' అన్నాడు.

" దేవేంద్రుడి నియోగం ప్రకారం బయలుదేరాడు ధృతరాష్ట్రుడు. సంవర్తుడితో కలిసివున్న మరుత్తుణ్ణి చూశాడు. తాను ఫలానా అని తెలుపుకుని, దేవేంద్రుడు పంపగా వచ్చానని చెప్పాడు. " రాజా ! నామాట విను. నీయజ్ఞం నడిపించడానికి యాజకుడుగా బృహస్పతిని వరించు. ఈపని దేవేంద్రుడికి ప్రీతికలిగిస్తుంది. అలా చెయ్యకండా, అతనిమాట తోసిపుస్తావూ, వజ్రాయుధం పంపుతా డతడు

నీమీదికి. ఈ సభాసదులందరి ఎదటా ఘంటాపథంగా చెప్తున్నా నీమాట ' అన్నాడు.

" ' ధృతరాష్ట్రా! నాయజ్ఞమంటే అసహ్యించుకుని రాను పొమ్మన్నాడు బృహస్పతి. అతడు నిరాకరించాకే సంవర్తుణ్ణి ప్రార్థించి తీసుకువచ్చాను. మొదట రానన్నగురుడు ఇప్పు డెలా వస్తాడట! నువ్వే ఆలోచించు. మిత్రద్రోహం అన్నిటికంటే మించిన పాపం కాదా! నీకు తెలియదా ఇది? దేవేంద్రుడికి మాత్రం తెలియదా? సిద్ధులూ, సాధ్యులూ మొదలైన ప్రసిద్ధులు యావన్మందీ ఎరుగుదు రిది. అంచేత సంవర్తుణ్ణి కాదని బృహస్పతిని అంగీకరించలేను ' అన్నాడు మరుత్తుడు.

" ' అలాగా? అయితే అదిగో వజ్రాయుధం ఘోరమైన నాదంతో వినపడుతోంది. భరించగల శక్తివుంటే భరించు. నీశక్తి నీకే తెలియాలిక ' అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

" అతడు అనడమూ, భయంకరంగా వజ్రాయుధ ధ్వని విన పడడమూ వొక్కమారే జరిగాయి. విని వడవడా వడికి పోయాడు మరుత్తుడు. సంవర్తుడితో చెప్పాడు, ' మునీంద్రా! వజ్రాయుధం వచ్చి పడుతోంది. భయంగావుంది నాకు! సభ్యులున్నూ భయపడు తున్నారు. అనుగ్రహించు. ఆదుకుని రక్షించుమమ్మల్ని ' అన్నాడు.

" ' దేవేంద్రుడికి పిసరంతా భయపడవలిసిన పనిలేదు ' అన్నాడు యోగీశ్వరుడు సంవర్తుడు, ' నన్ను ఎరగడా అతడు? విను. సంస్తంభ విద్యా ప్రభావంతో వజ్రాయుధాన్ని అణిచేస్తాను. దేవేంద్రుడూ మొదలైన దేవతలందరి ఆయుధాలూ నాచేత పరా భవం పొందుతాయి. సందేహంలేదు. గాలీ వానా మొదలైన మహావికృతులు ఎన్ని వస్తాయో రానీ అన్నిటినీ. తుక్కుకింద తూల గొడతాను. '

"'అదిగో, ఘోరధ్వనితో వచ్చిపడుతోంది వజ్రాయుధం! ఎలా కుదుటబడి కూచునేది?' అన్నాడు గజగజలాడిపోతూ మరుత్తుడు.

"'గడ్డిపరకంతయినా లెక్క చెయ్యకు దాన్ని' నవ్వుతూ అన్నాడు సంవర్తుడు, 'ఏం వరం కోరుకుంటావో కోరుకో, ఇస్తాను.'

"'లేదు, లేదు, మునీంద్రా! మరిభయంలేదు. అడగమన్నావు కనక వాక్క వరమడుగుతాను. విరోధం విడిచిపెట్టి, దేవేంద్రుడు నా యజ్ఞానికి దయచేసి, తన హవ్యభాగం తాను పుచ్చుకున్నట్టూ, తక్కిన దేవతలున్నూ అలాగేవచ్చి తమ తమ భాగాలు తాము పుచ్చుకున్నట్టూ, యజ్ఞం నిర్విఘ్నంగా సమాప్తమైనట్టూ అనుగ్రహించు' అన్నాడు మరుత్తుడు.

"'అవశ్యం. నా ఆహ్వానంతో దేవేంద్రుడు సోమపానంకోసం తప్పనిసరిగా వస్తాడు. అతని వెంట తక్కిన దేవలందరూ దిగబడతారు. చూస్తూవుండు' అంటూ దూరంలోనే వజ్రాయుధం వారించాడు సంవర్తుడు. గంధర్వ రాజు ధృతరాష్ట్రుణ్ణిసాగనంపించాడు. మంత్రశక్తితో దేవతల్నీ, దేవేంద్రుణ్ణీ ఆహ్వానించాడు. మహనీయమైన మంత్రశక్తివల్ల ప్రియంగా దేవతలూ, దేవేంద్రుడూ మరుత్తుడి యజ్ఞానికి వచ్చారు. మరుత్తరాజుని వారికి ఎదురుపంపి, తానుకూడా ఎదురువెళ్ళాడు సంవర్తుడు. విధిప్రకారం వారికి అర్ఘ్య పాద్యాది పూజలు జరిగించాడు. మరుత్తుడు దేవేంద్రుడిముందు సాగిలబడ్డాడు. 'దేవా, నువ్వు విజయం చేశావు. నాయజ్ఞం సఫలం చేశావు. కృతార్థుణ్ణయాను. కృపానిధివి నువ్వు. నామీదకోపం విడిచిపెట్టు. నన్ను చల్లనిచూపు చూడు' అని ప్రార్థించాడు. సంవర్తుణ్ణి చూపి, 'ఈ తాపసేంద్రుడు బృహస్పతి స్వరూపమే. కనకనే నా యజ్ఞానికి యాజకుడుగా పరిగ్రహించాను' అని విన్నవించాడు.

"'రాజా, నీవల్ల ప్రీతిపొందాను. ఇతడు దేవగురుడితమ్ముడు. అన్నాతమ్ముడూ వొక్కటే అవడంలో సందేహమేమిటి?' అంటూ వికసించిన మొహంతో చూశాడు దేవేంద్రుడు.

"'దేవేంద్రా,' అతని ప్రసన్నభావం చూసి అన్నాడు సంవర్తుడు, 'అఖిలలోక భర్తవినువ్వు. నువ్వు ఇలా ఆదరభావంతో దయ చేయడం నిజంగా నాతపఃఫలం. ఈమరుత్తరాజు యజ్ఞం పుణ్యాలపంట అయింది. సకలవిధాలా దక్షుడివి నువ్వు. కృపతోచూసి, అంతా సక్రమంగా జరిగినట్టు అనుగ్రహించు. యజ్ఞమంత్రాలూ, తంత్రాలూ ఏవికలత్వంలేకండా సార్థకమైనట్టు చెయ్యి. ప్రసిద్ధుడైన ఈరాజు నీ కృపకు పాత్రుడై పుణ్యాలోకాలు పొందినట్టు దయచూడు.'

"సంవర్తముని సంభాషణవిని సంతోషించాడు దేవేంద్రుడు. దేవతలందరిని వోమారు కలయచూశాడు. 'యజ్ఞశాల ఉదాత్తంగా, అభిరామంగా చేయించండి. అప్సరసలు నృత్యంచేయండి. గంధర్వులు పాట పాడండి' అన్నాడు.

"దేవేంద్రుడి ఆదేశం అక్షరాలా అనుసరించారు దేవతలు. అప్సరసలు నాట్యంచేశారు. గంధర్వులు గానంచేశారు. సకలకర్మలకూ దేవతలు సహాయం చేశారు. ఉచితమైన పీఠం అలంకరించి రెండో అగ్నిహోత్రుడిలా ప్రకాశించాడు సంవర్తుడు. సంతోషంగా యజ్ఞవిధి నిర్వహించా డతడు. ఉజ్వలంగా, సుప్రయోగకంగా సాగింది యజ్ఞం. పేరుపేర దేవతలందరినీ పిలిచాడు సంవర్తుడు. ఒక్కొక్కరిచేతా సోమపానం అర్పించాడు. అంతమందీ ఆనందంతో సోమపానంచేశారు. దేవేంద్రుడితోసహా దేవతలు యావన్మందీ ఆనందంలో తేలియాడారు.

"ఇలా మరుత్తుడు దేవేంద్రుణ్ణి సంతోషపరిచి సాగనంపాడు. అతణ్ణి అభినందించి అంతమందీ తమతమ నివాసాలకు దయచేశారు. యజ్ఞం సమాప్తమైననాడు ఆశ్చర్యకరంగా మరుత్తుడు భక్తిపూర్వకంగా

వేడుకతో ధనరాసులు, బంగారం కుప్పలు ఎంతోమంది బ్రాహ్మలకి దానంచేశాడు. అంతతో వూరుకున్నాడా? లేదు. యజ్ఞశాలలోని బంగారం కడవలూ, పాత్రలూ, తదితర పరికరాలూ యావత్తూ బ్రాహ్మలకిచ్చేశాడు.

"హిమాలయ ప్రాంతంలో ఈ యజ్ఞం పూర్తిచేసి సంవర్తుడి సెలవుతీసుకుని తనరాజధానికి వెళ్ళాడతడు. సముద్రం మధ్యవున్న భూమండలం యావత్తూ ఏలాడు. బ్రాహ్మలు తాము తేగలిగినంత బంగారం తవ్వి తెచ్చుకున్నారు. తక్కినదంతా అక్కడ వొకదగ్గిర నిధిగాదాచిపెట్టారు. 'కాలాంతరంలో దీనిని ఎవరుచూస్తారో, వారిదే అవుతుం దిదంతా' అన్నారు. కనక ధర్మరాజా, ఆ బంగారమంతా నువ్వు స్వేచ్ఛగా తీసుకురా. విచ్చలవిడిగా అశ్వమేధయాగంలో వ్యయంచెయ్యి. దేవతల్ని తృప్తిపరుచు."

వేదవ్యాసుడు చెప్పిందంతా విన్నాడు ధర్మరాజు. బంధు వియోగశోకం వొదిలీ వొదలనిస్థితిలో, పొగకమ్మిన అగ్నిలాగా కూచున్నాడు. అతడి స్థితి గమనించి శ్రీకృష్ణుడు ఇలా అందుకున్నాడు:

"ధర్మరాజా, వంకతలపులన్నీ మృత్యుపదమనుకో. ఆర్జవంతో కూడింది బ్రహ్మపదమనుకో. నిజమైనమాట ఇది. వ్యర్థమైన ఈవంకర తలపులన్నీ ఎందుకంటా నీకు? నీచేత కర్మానుష్ఠానం నిర్మలంగా నడవడంలేదు. విచారమూ విడవకండా వున్నావు. బుద్ధిమంతుల లక్షణమేనా ఇది? విచారం విడిచిపెట్టలేదంటే ఏమిటో తెలుసా? అంత శ్శత్రువుల్ని ఎరగవన్నమాట నువ్వు. అంచేత ఈవిషయంలో వొక ఇతిహాసముంది; చెపుతాను, విను.

"'వృత్రుడు భూమండలమంతా ఆక్రమించాడు. భూమిగుణమైన గంధం అపహరించాడు. అప్పుడు అతడి మీద వజ్రాయుధం వేశాడు దేవేంద్రుడు. క్రమంగా నీరు, అగ్ని, గాలి, ఆకాశం - వీటిలో

ప్రవేశించాడు వృత్రుడు. ప్రచండమైన విక్రమంతో వాటిలో రస, రూప, స్పర్శ, శబ్దాలు అపహరించాడు. వెంటనే వజ్రాయుధం వెలువరించాడు దేవేంద్రుడు. ఉత్తరక్షణంలో మహావేగుడై అతడిలోనే చొరబడ్డాడు వృత్రాసురుడు. దాంతో మూర్ఛపోయాడు దేవేంద్రుడు. మంత్రవిధితో వసిష్ఠుడు అతణ్ణి మేలుకొలిపాడు. అలా వసిష్ఠముని మంత్ర ప్రభావంతో తెలువుకుని, తన శరీరంలో వుండిన వృత్రాసురుణ్ణి అదృశ్యమైన వజ్రాయుధంతో హతమార్చాడు దేవేంద్రుడు. ఈధర్మ రహస్య విధానం దేవేంద్రుడే మునుల కెరిగించాడు. మునులు నాకు చెప్పారు. దీన్ని నువ్వు తెలుసుకోవాలి."

"ఇంకా ఇలా చెప్పాడు కృష్ణుడు:

"'శరీరవ్యాధి, మనోవ్యాధి అని వ్యాధి రెండువిధాలు. వాతం, పిత్తం, శ్లేష్మం – ఈమూడూ సమంగావుంటే మనిషి ఆరోగ్యంగా వుంటాడు. ఈమూటిలో ఏవొక్కటి వికారం పొందినా అది శరీర వ్యాధి అనిపించుకుంటుంది. సత్వము, రజస్సు, తమస్సు - ఈమూడూ సమంగావుంటే మనస్సు ఆరోగ్యస్థితిలో వుంటుంది. అవి తికమకలు కావడం మనోవ్యాధి అనిపించుకుంటుంది. సుస్థితికాని, విషమస్థితికాని, ఎప్పుడూ వొకటేవుండడం పొసగదు. ఏమంటే ఆరెండూ పరస్పరం వొకదానిలో వొకటి పుడుతూ వుంటాయి. కనక వాతపిత్త శ్లేష్మాల్లోనూ, రజస్సత్వతమస్సులలోనూ వొకదానిలో వొకటి పుట్టడమే వికృతికాలం. ఇది సూక్ష్మ కర్మానుష్ఠాన ప్రకారం. దీన్ని నువ్వు అభ్యసించవు. కనకనే కర్మానుష్ఠానం నిర్మలంగా నడపలేదన్నాను. ఇలాగే వాతాదులలోనూ గుణాలు తరగడం పెరగడం జరుగుతుంది. పరమశాంతి కోసం సమస్థితి అవసరం. ఇది మనశ్శక్తితో తెలుసుకోవాలి. అలాకాక, వాతం మొదలైనవీ, సత్వము మొదలైనవీ ఆక

క్షిస్తే కలతపడతావ్వా, అయితే అది నీ స్వభావమన్నమాట. దాన్నే మనాలి! ఇంకా చెపుతాను, సావధానంగా విను.

" 'రజస్వలను, ఏకవస్త్రను, ద్రౌపదిని సభలోకి ఈడ్చుకు వచ్చిన మాట మరచిపో. అడివిలో పడిన అష్టకష్టాలు మనసులో పెట్టుకోకు. జటాసురుడు, సైంధవుడు మొదలైనవారు చేసిన దుష్కార్యాలు తలంచకు. మత్స్యపురంలో అనుభవించిన దీనదశ వూసెత్తకు. భీష్మాదుల యుద్ధతంత్రం యుద్ధంకాదు, అది భావించకు. అందువల్లపుట్టిన కీడూ మేలూ ఏదీ చిత్తగించకు. అది ఎలా యుద్ధం కాదంటావా? నిజంగా అది మిథ్యాయుద్ధం. సత్యయుద్ధం చెపుతాను, ఆలకించు.

" 'ఆ సత్యయుద్ధానికి బంధుమిత్రుల సహాయం ప్రయోజనం లేదు. మహనీయమైన యుద్ధ మది. దానికి ఆత్మే తోడు. మనస్సే శత్రువు; ఈయుద్ధంలో ఎలాఅయినా సరే, శాంతి కుదుర్చుకోవాలి నువ్వు. లోపగ తీర్చుకోవాలి. శాంతమే అక్కడ మనోవిజయం. శాంతంవల్లే నువ్వు ప్రకాశించాలి. ఈఅంతరంగయుద్ధంలో గెలుపు సాధించకండా ఎక్కడికి పోతావో అర్థంకావు నాకు. ఇది నీఅంతట నువ్వే తెలుసుకుని, సద్బుద్ధితో వొక నిశ్చయానికి రా. వెయ్యి మాటలతో ఏంలాభం?

" ' 'మమ' అనే రెండక్షరాలు మృత్యువు. 'నమమ' అనే మూడక్షరాలు బ్రహ్మం. ప్రాణులకు కనపడకండా ఆబ్రహ్మమృత్యువులు పోరాడుతూ వుంటాయి.

" 'తత్వం అనశ్వరమైంది. శరీరం లేకండా వుంటుందది. జీవకోటికి నాశనం తప్పదు. తత్వదృష్టితో చూస్తే దేహం ఖండించడం హింసకాదు.

" 'సముద్రం చుట్టిన భూమండలమంతా పరిపాలించినా, దాని మీద దృఢమైన మమతలేకండా వుంటే ఏపాపమూ అంటదు మనిషికి.

అడివిలో ఆకూఅలములూ తింటూ బతికినా, పదార్థాలమీద మనసులో మమత వొదలకండా వుంటే మృత్యుముఖాన తప్పక పడతాడు వ్యక్తి.

"'బయట శత్రువుల్ని గెలవడం వొక గెలుపేకాదు. ధైర్యంతో అంతశ్శత్రువుల్ని గెలవాలి. ఆగెలుపు మోక్షం కలిగిస్తుంది. అంతేకాని మరోదానివల్ల మేలేముంది ?

"'అంతశ్శత్రువులలో ఘనుడు కాముడు. కామంలేకండా వుండడం అరిది. అధ్యయనం, యజనం, దానం – ఇవన్నీ కామంతో కూడినవేకదా! ఈవిషయంలో కామగీత లున్నాయి వినిపిస్తాను, విను.

కా మ గీ త లు

"'లోకాల్ని ఉద్దేశించి కాముడు ఇలా చెప్పాడు : 'ఉపాయం తెలియనివాడు ఎవ్వడూ నన్ను బాధించలేడు. ప్రయత్నం నా ధనం. విజ్ఞానంవల్లగాని తెలియరాని నన్ను గెలవడం సాధ్యమా ? ధైర్యంతో నన్ను గెలవాలనుకున్నవాడి భావమే నేనవుతాను. అతడు అది ఎరగడు. అంచేత నన్ను అణచడం అబద్ధమై, జయమన్నమాటే వుండదు. మనస్సువల్ల నన్ను కొట్టవచ్చు ననుకున్నవాడికి, వాడి తపఃఫల రూపమైన కోరికనై పుడతాన్నేను. నన్ను జయించడం ఎవడి తరం ? మోక్షం పూని నన్ను చెరచదలచుకున్నవాడిలో మోక్షాపేక్షగా వుంటాన్నేను. కనక వధ్యుణ్ణి కాను. సనాతనుణ్ణి నేను. ఎవ్వడూ నన్ను తోసిరాజనలేడు.'

"ధర్మరాజా, తన్ను గెలవలేని విషయం తాను చెప్పాడు కాముడు. అయితే కాముణ్ణి గెలవడానికి ఉపాయం లేకపోలేదు. చెపుతాను, సావధానంగా ఆలకించు. అక్కర కలిగి ఉద్యోగించకండా వుండడం, 'నేనే ధైర్యం నిర్వహిస్తాను' అన్నభావంలేకండా వుండడం, తపస్సులో ఫలంకోరకండా వుండడం, మోక్షతృష్ణ కోరకండా

వుండడం — ఇవి కాముణ్ణి జయించే ఉపాయాలు. ఇవి తెలయనివాడే ‘ఉపాయం లేనివాడు’ అని కాముడు చెప్పాడు.

“ఇన్ని మాటలెందుకూ? మనస్సులో కోరిక లేకండా వుంటే చాలు కాముడు చచ్చిపోతాడు. కనక ఏకోరికా మనస్సులో పెట్టుకోకండా అశ్వమేధయజ్ఞం చెయ్యి. అలా అశ్వమేధంలో ఫలాభిసంధి లేకండా కాముణ్ణే సోమయాజిగా చేసుకో.

“ధర్మరాజా, చచ్చిన బంధువుల్ని తీసుకురాలేం కదా? అంచేత వారిని తలంచకు నువ్వు. స్వేచ్ఛగా యజ్ఞాలు చెయ్యి. లోకం నిన్ను మెచ్చుకుంటుంది. సుగతి కూడా లభిస్తుంది తరవాత.”

ఇలా శ్రీకృష్ణుడు ఉపదేశించాడు; వ్యాసముని బోధించాడు. దేవముని నారదుడూ నూరిపోశాడు. నలుగురు తమ్ములూ, ద్రౌపదీ తగిన మాటలు చెప్పారు. శాస్త్రాలు తెలిసిన బ్రాహ్మణోత్తములున్నా గినట్టుగా చెప్పారు. అందరి వాక్యాలూ విన్నాడు ధర్మరాజు. విచారం విడిచిపెట్టాడు. రాజ్యం ఏలుకుందికి అంగీకరించాడు. అశు చిత్వం పోగొట్టుకోడంకోసం గంగాతీరంలో కొన్ని దినా లుండడానికి నిశ్చయించాడు. బ్రాహ్మలకి నమస్కారంచేసి ఇలా అన్నాడు:

“మీ అనుగ్రహంవల్ల నా దుఃఖమంతా వొదిలింది. మనస్సు నెమ్మది పడింది. పుణ్యాత్ములు మీరు. ఇక మీమీ నివాసాలకి దయచెయ్యండి. నన్ను మాత్రం మరిచిపోకండి.”

అనంతరం వేదవ్యాసుల పాదాలకి ప్రణామం చేశాడు.

“నీ అనుగ్రహంవల్ల బంగారం వునికి తెలిసింది. నిన్ను పురస్కరించుకుని వెళ్ళి అది పట్టుకువస్తాను. ఆ సమయానికి దర్శనమియ్యాలి నువ్వు. హిమాలయం పర్వతాలన్నిటిలోనూ ఆశ్చర్యకరమైంది. అది ఈశ్వరుడికి ఆశ్రయంగా వుందన్న మాట!

“తండ్రీ, నాకు మేలు కలిగేమాటలు ఎన్నో చెప్పావు. మహా

భాగ్యవంతులకు కాని ఇది లభ్యం కాదు. మీ కరుణే నన్ను భాగ్యవంతుడని తెలుపుతూ వుంది" అని బహు విధాల ప్రస్తుతించాడు.

అలా అంతమంది మునులూ ధర్మరాజు దగ్గిర అనుమతిపొంది, కృష్ణార్జునులతోనూ "వెళ్ళివస్తాము" అని చెప్పి, అంతర్థానులయారు. ధృతరాష్ట్రుడితో కలిసి భీష్ముడికి పరలోకక్రియలు చేశాడు ధర్మరాజు. కర్ణుడూ మొదలైన కౌరవప్రముఖులకు ఊర్ధ్వలోకాలు లభించడం కోసం నానావిధాల దానాలు చేశాడు. అన్నిటా కృతకృత్యుడయాడు. కొన్నిదినాలుండి అక్కణ్ణుంచి బయలుదేరాడు. ధృతరాష్ట్రుణ్ణే ముందు పెట్టుకుని హస్తినాపురం ప్రవేశించాడు. అతణ్ణే పూజించి, అతడి ఆజ్ఞ పొందుతూ రాజ్యం పరిపాలించడమారంభించాడు. శ్రీకృష్ణుడూ, భీముడూ మొదలైన తమ్ములూ సంతోషించినట్టు ప్రవర్తించాడు. ప్రజలు అభినందించినట్టు నడుచుకున్నాడు.

[వైశంపాయనుడు చెప్పిందంతా విని జనమేజయుడు మళ్ళీ అడిగాడు.

"అయితే ధర్మరాజు ఆ విధంగా రాజ్యం పరిపాలిస్తూ వుంటే కృష్ణార్జునులు ఎక్కడ ఎలా ప్రవర్తించారు? సజ్జనులు సేవించదగినవాడివి నువ్వు. అదంతా నాకు ఎరిగించు."

జనమేజయుడి ప్రశ్న విని వైశంపాయనుడు ఇలా అందుకున్నాడు :]

ధర్మరాజు అలా రాజ్యమేలుతూ వుండేవాడు. కృష్ణుడూ, అర్జునుడూ ఇంద్రప్రస్థంలో వుండి, నదీతీరాల్లోనూ, వనప్రదేశాల్లోనూ, కొండచరియలమీదా క్రీడాపరులయి విహరించారు. బ్రాహ్మల్ని పూజించారు. పుణ్యకథలు విన్నారు. సత్కావ్య

గోష్ఠితో కాలక్షేపం చేశారు. వెనకచేసిన తమ యుద్ధతంత్రం మొద లైన ప్రసంగాలు చెప్పుకున్నారు. కుమారుణ్ణి అభిమన్యుణ్ణి తలుచు కుని అర్జునుడు శోకించినప్పుడు తగినమాటలుచెప్పి వోదార్చేవాడు కృష్ణుడు. ధర్మరాజు శాంతస్వభావం మెచ్చుకునేవాడు. మయసభలో కౌతుకంగా కూచుని, జనంతో కలిసి కబుర్లు చెప్పుకునేవారు వారు. ఒకనాడు అర్జునుడితో శ్రీకృష్ణుడు ప్రసంగవశాత్తూ ఇలా అన్నాడు :

"అర్జునా, మీ అన్నయ్య ధర్మరాజు ఎంత ఉదాత్తుడోయి నిజంగా! ధర్మయుద్ధంచేశాడు, గెలుపు సాధించాడు. నిష్కంటకంగా భూమి పాలిస్తున్నాడు, ప్రజ ప్రీతి పొందినట్లు. విద్వజ్జనులు వివిధసుఖా లనుభవిస్తున్నారు; వినుతిస్తున్నారు. అతని సమతా, శాంతీ సకల జనులు మెచ్చుకుంటూన్నారు. మునులూ, సిద్ధులూ సేవిస్తున్నారు. భీముడూ, కవలతమ్ములూ, నీచేతి గాండీవమూ అతనికి అండగా ఉన్నాయి. మహాధర్మశాలి అతడు; సత్యసంధుడు; కృతకృత్యుడు."

ఇలా ధర్మరాజుని పొగిడి, అర్జునుడి మొహం చూస్తూ ఇంకా ఇలా అన్నాడు కృష్ణుడు :

"అర్జునా, నీవల్ల నేను నిబ్బరపడుతున్నాను. ఇక ద్వారక వెళ్ళాలని బుద్ధిపుడుతూవుంది. గుణవంతుడు అన్న బలరాముణ్ణీ, పుత్రవత్సల అమ్మ దేవకినీ, ఆర్ద్రహృదయుడు అయ్య వసుదేవుణ్ణీ, నేనంటే ప్రాణంపెట్టే సర్వయాదవుల్నీ చూడాలని మనసవుతూ వుంది. ఇక వెళ్ళిరానీ నన్ను.

"ధర్మరాజుతో తగినసమయంచూసి నువ్వేచెప్పాలి. కార్య జ్ఞానం తెలిసిన ఉదారుడివి నువ్వు. ద్వారకకు వెళ్ళివస్తాను. మీ అన్నయ్య "కృష్ణా, వెళ్ళిరా" అని అంటే కాని, నేను వెళ్ళను. ఈ శరీరమూ, ప్రాణమూ, నా కుమాళ్ళూ, స్నేహితులూ, బంధు వులూ, ధనమూ, అన్నీ ధర్మరాజు సొమ్ము. అతణ్ణి అనుసరించడమే

నాకు వ్రతం. అంచేత, మనం హస్తినాపురం వెళ్ళి ఆ పుణ్యాత్ముణ్ణి, అజాతశత్రుణ్ణి చూడాలి. తగిన అవకాశం చూసి ఈమాట చెప్పాలి. అతడు ఎలా చెప్తే అలా నడుచుకుందాం. పద వెళదాం."

కృష్ణుడలా అనడంతోనే విచారంతో కొంతసేపు మాటాడలేక పోయాడు అర్జునుడు. చివరికి "మంచిది, అలాగేచేద్దాం" అన్నాడు అంగీకరిస్తూ అలా అని అనంతరం మెల్లిమెల్లిగా అన్నాడు. "కృష్ణా, యుద్ధానికి ముందు నా మనస్సు కలతపడినప్పుడు తత్త్వబోధచేస్తూ మహనీయమైన మాటలు నువ్వు బోధించావు అనుగ్రహించి. వాటి అర్థం నా మనస్సులో నిలపలేక పోయాన్నేను గాఢంగా. ఆ వాక్యామృతం మరోమారు నా కర్ణపుటాల్లో నింపి అనుగ్రహించు."

నవ్వుతూ ఒకచేత్తో అర్జునుణ్ణి కౌగిలించుకుంటూ అన్నాడు కృష్ణుడు; "బుద్ధి విహీనుడివయినువ్వు. అర్జునా! శ్రద్ధలేని వాడివి. బ్రహ్మపదం తెలుసుకుందికి హేతుభూతాలయిన మాటలు ఆ నాటివి. వాటి మహార్థాలు బుద్ధిలో నిలపలేక పోయావు. అవి తిరిగి చెప్పడం శక్యమా చెప్పు?

తత్త్వజ్ఞానం

"ఈ విషయంలో ఒక ఇతిహాసముంది, ఆలకించు. వెనకటికి నాదగ్గిరికి ఒక బ్రాహ్మణోత్తముడు వచ్చాడు. తత్త్వజ్ఞానం ఉపదేశించమని అతణ్ణి కోరాను. అతడు ఇంద్రియాలు జయించిన కాశ్యపుడనే బ్రాహ్మడి దగ్గిర విన్న వాక్యాలు నాకు చెప్పాడు. కాశ్యపుడు సిద్ధుడు. అతడు చెప్పినమాటలు సావధానంగావిను. శుచిమంతుడూ నిర్మలాత్ముడూ, వినయపరుడూ అయి తన్ను ఆశ్రయించిన బ్రాహ్మడితో సిద్ధవరుడు కాశ్యపుడు ఇలా అన్నాడు:

"'ఎప్పుడూ పుణ్యకర్మలే చేశాన్నేను. ఐహిక సుఖాలనుభ

వించాను. స్వర్గానికి వెళ్ళాను ఎంతో ప్రయత్నంమీద. స్వర్గపదం కొన్నాళ్ళకి భ్రంశమైంది. కామక్రోధాలు మొదలైన చిత్తంతో మళ్ళీ మళ్ళీ చావుపుట్టుక లనుభవించాను. ఎంతోమంది తల్లులూ, తండ్రులూ, అన్నదమ్ములూ, కుమార్తెల్యా ఆ యా జాతుల్లో కలిగారు నాకు. రకరకాల చనుబాలు తాగాను. సుహృద్వియోగం అనుభవించాను. ధననాశన దుర్దశలు పొందాను. ఇవన్నీ ఇన్నీ అన్నీ అని చెప్ప లేను. ఎన్నో మానసబాధ లనుభవించాను. ఎన్నో శారీరక బాధ లనుభవించాను. రకరకాల నరకగతులు పొందాను. ఎన్నో దుఃఖాలు కలిగించే మానహానులు పొందాను. ప్రాణహానులు పొందాను. తిట్లు తిన్నాను. దెబ్బలు తిన్నాను. బంధనా లనుభవించాను. ఇవన్నీ అనుభవించి, అనుభవించి విసిగిపోయాను. ఇక ప్రజాసృష్టి వున్నంతకాలం ఎప్పుడూ శుభమే కలుగుతుంది. అంతకంతకి అధికమైన దశలే పొందుతాను. బ్రహ్మానందం సులభం నాకు.

" 'నీ మీద ప్రీతికలిగింది నాకు. ఏం కోరి నా దగ్గిరికి వచ్చావు ? పరిస్ఫుటంగా చెప్పు. అవశ్యం నీ కోరిక నెరవేరినట్టు చూస్తాను. నన్ను తెలుసుకుని వచ్చావు నువ్వు. నీ జ్ఞానం నాకు నచ్చింది. కనకనే నిన్ను పరిగ్రహించాను.'

"సిద్ధాచార్యుడలా అనడంతోనే సంతోషించాడు బ్రాహ్మడు. పరమకారుణ్యానికీ, పరతత్వం ప్రబోధించి నన్ను కృతార్థుణ్ణి చెయ్యి. చావు పుట్టుకల దుఃఖం లేకండా అనుగ్రహించు' అంటూ అతని పాదాల ముందు సాగిలబడ్డాడు. లేచి, అంజలి బంధంచేసి నుంచున్నాడు.

" 'బ్రాహ్మణోత్తమా !' అతని మొహం మీద చూపు నిలిపి అన్నాడు సిద్ధుడు, 'అనుక్రమం వివరిస్తాను నీకు. సావధానంగా విను. తనువు ధర్మసాధనం. పరిజ్ఞానదాయి ధర్మం. అంచేత తనువు రక్షించు

కోవాలి మనిషి. ఏ మరుపాటు ఎందునా కూడదు. ఆత్మహితం కోసం ఎంతైనా అవసరమిది. ఏమరుపాటు విషయం వివరిస్తాను, విను.

"'మూఢుడు తవ స్వభావమూ, బలమూ తనకు సరిపడే కాలం తెలుసుకో దలచడు. ఇవి తినదగినవి, ఇవి తినరానివి అని ఆలోచించడు. ఓమారు మితిమీరిన తిండి తింటాడు. ఓమారు చెడుకోరిక పెట్టుకుని, ఒకరిమీద కోపగించి వస్తుపడుతుంటాడు. నిలవపడిన పాచి పదార్థాలూ, ఉడకని పదార్థాలూ, జీర్ణంకాని పదార్థాలూ, కంపు కొట్టే పదార్థాలూ తెలివిమాలి తింటాడు. తిండిమీద తిండితింటాడు. పగలునిద్రపోతాడు. ఎప్పుడూ స్త్రీసంగమంలో మగ్నుడవుతాడు. ఇట్టి వాణ్ణి వాతపిత్తకఫ దోషాలు ప్రకోపించి బాధిస్తాయి.

రోగ వికారాలు

"'చెయ్యదగినకర్మ లోపిస్తే దేహానికి హానికలుగుతుంది. చెయ్యదగని మలమూత్ర నిరోధం వల్ల రోగాలు పుడతాయి. కోరిక చేతా, కోపంచేతా శరీరం కృశిస్తుంది. పైత్య వికారాలు మహాబల వంతమైనవి. మహార్ధత్యంతో అవి వున్నచోటవుండి ప్రాణాలు పెకలించి, చెడుగుచేస్తాయి. ఆ వికారాలు విజృంభించి, శరీరంలో ఎక్కడెక్కడ చీలుస్తాయో ఆ చోట్లను మర్మాలంటారు. మర్మాలంటే ఆయువుపట్లు. ఆయువుపట్లు చీలికలైతే హానితప్పదు.

"'కఫదోషం అధికమైతే అవయవాలు రోగాలపాలవుతాయి. లోపలి ప్రదేశమంతా ఆక్రమిస్తుంటది. పైగా కుత్తుకకు అడ్డుపడుతుంది. ఊరుపు పెగలనీదు. ఊర్ధ్వశ్వాస పుట్టిస్తుంది. దాంతో జీవుడు ఆ తనువులో వుండ నేరక వెడలిపోతాడు. తమకు తగిన విషయాలలో శ్రోతో మార్గాలలోనే పుడతాయి ఇంద్రియాలు అయినన్నూ. ఆ శ్రోతో మార్గాలు కఫంచేత నిరుద్ధాలయితే ఇంద్రియాలు గాతామాత్ర శక్తులు

చెడతాయి. దాంతో మనిషి చేష్టలు శక్తిలేని వైపోతాయి. అంగాలలో వాయువు దుర్వ్యాప్తి పొందినప్పుడు నొప్పీ, తెగులూ పుట్టిస్తుంది. దేహంలోని కొవ్వు చెడగొట్టి సందులు సడిలిస్తుంది. క్రమంగా తనువు మానుచేసి జీవుణ్ణి వెలికి తరుముతుంది. నాలిక ఆడడం, కాలూ, చెయ్యీ ముడవడం చాపడం మొదలైన శారీరక క్రియలు వాయువు చలనంవల్లే జరుగుతాయి. ఈ వాయువు క్రమగతితో వుంటే ఇంద్రియాల వర్తన క్రమగతితో వుంటుంది. ఇది తారుమారుకావడం దోషం అనిపించుకుంటుంది. దోషాలు మితిమీరినప్పుడు సన్నిపాతం సంభవిస్తుంది. దానివల్ల శరీరంనించి జీవుడు తొలిగిపోతాడు. ఇలా శరీరం విడిచి వెళ్ళిన జీవుడు తాను చేసుకున్న కర్మగతులు అనుభవిస్తాడు. దానివల్ల కలిగే సుఖదుఃఖాలు పొందుతాడు. చేసుకున్న కర్మఫలం అనుభవించి, తనకు తగిన పుట్టువు పుడతాడు తిరిగి. ఇలా జీవాత్ముడు గతాలనుభవిస్తాడు. పాపాత్ములు నరకానికి వెళతారు. పుణ్యాత్ములు స్వర్గానికి వెళతారు విధిప్రకారం. కనక మోక్షం పొందలేరు వారు.

"'ఊర్ధ్వగతికి వెళ్ళే మనుషులుండే చోటు శాస్త్రనిశ్చయం చేసి చెపుతారు పెద్దలు. అవి చెపుతాను, విను. ధర్మపరులు సూర్యలోకంలోనూ, చంద్రలోకంలోనూ, నక్షత్రలోకంలోనూ వుంటారు. తారతమ్యాలు గణించుకుని దుఃఖపడే మనస్సులు మంచివికావు. అదీగాక, పుణ్యఫలం పూర్తిగా అనుభవించాక ఈ లోకాలనుంచి తరిమివేయబడతారు కూడా. అయినప్పుడు అది సౌఖ్యమెలా అవుతుంది? మోక్షం వొక్కటే శాశ్వతమైంది.

"బ్రాహ్మణోత్తమా, ఇక గర్భప్రాప్తిప్రకారం చెపుతాను, ఆలకించు.

గర్భప్రాప్తి

"'క్రోధమూ, శోకమూ మొదలైనవాటికి లోబడిన ఆత్మ శుభాశుభ కర్మలఫలం అనుభవించకతీరదు. అదే కారణం జీవుడు తిరిగి పుట్టడానికి.

"'శుక్లమూ, శోణితమూ కలిసి స్త్రీగర్భంలో నెలకొంటుంది. ఆపని బ్రహ్మశక్తితో బీజంవల్ల జరుగుతుంది. శుక్లశోణితాలు పిండమవుతాయి. పిండం తనువులో చైతన్యం కలుగుతుంది. దానివల్ల తలా, కాళ్ళూ, చేతులూ, కడుపూ, హృదయమూ, వెన్నూ మొదలైన అంగాలు ఏర్పడతాయి. పదిమాసాలూ నిండి జన్మసమయం వచ్చాక, తల్లి గర్భంలోనుంచి వెలువడి, వెనక తానుచేసిన కర్మలననుసరించి వివిధవిధాల వర్తిస్తాడు. కర్మఫలాలు పూర్తి అయాక కాలంచేసి, ఈ జన్మలో చేసిన కర్మలఫలం అనుసరించి మళ్ళీ పుడతాడు. మనిషి ముక్తి పొందనంతకాలం ఇలా చస్తూ పుడుతూ, పుడుతూ చస్తూ ఉంటాడు. అంతకాలమూ గర్భప్రాప్తి తప్పదు.

"'ముక్తి ఎలా కలుగుతుందో చెపుతాను, విను. దానమూ, శమమూ, దమమూ, బ్రహ్మచర్యమూ, వ్రతదీక్షా, దయా, పరస్త్రీ పరధనాలు కోరకండా వుండడమూ, నియమమూ, ఇతర్లని నొప్పించకండా వుండడమూ, ఇంద్రియాలు అదుపులో వుంచుకోడమూ, తల్లిదండ్రుల్నీ గురుజనుల్నీ పూజించడమూ, దేవతలనూ అతిథులనూ అర్చించడమూ, సత్యమూ, శౌచమూ, ధైర్యమూ, క్రౌర్యం నిరసించడమూ — ఇవన్నీ కలిగిన మనిషి మోక్షానికి ఉద్యోగించగలుగుతాడు. ధర్మసూక్ష్మాలు పండితుల దగ్గిర వుండి వారి ప్రవర్తనం గమనించి తెలుసుకోవాలి. వారు చెప్పిన శాంతమైన, ఉదారమైన మాటలు వినాలి. విని, వాటిని మనస్సుకి పట్టించుకోవాలి. వాటి గంభీరార్థాలు మననం చేసుకోవాలి. అలా అయితే ఆపదలుండవు.

"'వ్రతనిష్ఠతో నడుచుకుంటూ, ఇంద్రియాలు గెలిచి, శాంతి పూని బ్రహ్మైక తత్పరుడు కావాలి. అలాంటివాడికి వేదం, అగ్ని హోత్రం, యజ్ఞం, సమిధలు, జలం, మంత్రం, ఆచార్యుడు – అన్నీ పరబ్రహ్మమే. ఇలాంటి సదాచారమే సూక్ష్మమైన బ్రహ్మచర్యం. దీనిలో స్థిరుడైనవాడు సంతోషమూ, శోకమూ అనే పెనుగాలికి చలించడు. మోహాంధకారానికి భయపడడు. సంసారంనుంచి నిస్సంగుడై సిద్ధిపొందుతాడు క్రమంగా.

తత్వజ్ఞానం

"'సృష్టి ఆదిలో బ్రహ్మదేవుడు ప్రకృతి అనే తత్వం కల్పించాడు. దానికి చేతనం చేకూర్చాడు. దాన్నే క్షరమంటారు. దానికి పరమైన తత్వాన్ని అక్షరమనీ, అమృతమనీ అంటారు పండితులు. క్షరాక్షరాలు దంపతులు. ఈ మిథునంలో అఖిలభూతాలూ పుట్టే బీజాలున్నాయి. వేదవాక్యార్థ మిది.

"'జీవరాసులకు గమనాగమనాలు బ్రహ్మ కల్పించాడు. కనక అవి భ్రమిస్తూ వుంటాయి. పుణ్యాతిశయంవల్ల జీవాత్ముడు చూసినప్పుడు సుఖదుఃఖాలు అశాశ్వతములైనవనీ, తనువు అశుచి అనీ, అఖిలపదార్థాలూ నశ్వరమైనవనీ, కర్మనిరూఢత జాడ్యమనీ ఊహ కలుగుతుంది మనిషికి. అలా ఊహించి తనను కప్పిన మోహావేశం విడిచిపెడతాడతడు. మోక్షపదం పొందడానికి ప్రయత్నిస్తాడు. పాపాలనించి బయటపడతాడు. సంసారసాగరంలో మునిగిపోడు.

"'జన్మమూ, రోగమూ, ముదిమీ, చావూ చూసి, లోకం తీరు తెలునుకోడం వల్లా, దానివల్ల బాధలు అవగతం కావడంవల్లా విసిగిన మనుషులు ముక్తికోసం వెదుకుతారు.

"'ఈమార్పు మేలని గ్రహించి, నిర్జనమూ నిర్మలమూ

అయినచోట ఏచింతా లేకండా కూచుని, తనలో రేగుతూన్న తలపులు అణచుకుని, నిరాలంబనుడైనవాడూ; సర్వప్రాణి మిత్రుడయి, ఇంద్రియాలు జయించిన నిర్భయుడూ; కామక్రోధాలు లేనివాడై, శమఘనుడైనవాడూ; మానాభిమానాలు మానుకుని, జీవులందరిలో ఆత్మనుచూసినవాడూ ముక్తి పొందుతారు.

"'లాభనష్టాలూ, ప్రేమద్వేషాలూ, సుఖదుఃఖాలూ సమంగా చూసినవాడూ, ఆశా, అమర్యాదా గణించక, సర్వధర్మతంత్రలోలుడై ధర్మవర్తనుడుగా వుండనివాడూ, హితులనీ అహితులనీ ఎవ్వరినీ భావించక, ధర్మార్థకామాలు మూడిటిమీదా ఆసక్తి విడిచినవాడూ, కర్మల హితభావం అలవరుచుకుని, తాపత్రయం లేకండా స్థిరమైన వైరాగ్యం పూనినవాడూ ముక్తిపదం పొందుతారు.

"'సర్వసంకల్పాలూ వర్జించి, చిత్తంలో పరమశాంతికు దుర్చుకున్నవాడు, పుడకలు లేకండా వెలిగే అగ్నిలాగ వెలుగుతాడు; ఇట్టే వికారంలేని నిత్యసౌఖ్యం పొందుతాడు.

"'నాయనా, ఇక యోగిజనులకు అనుభవమైన నెలవు చెపుతాను, సావధానంగా విను. యోగులు దానివల్లే ఆత్మానందం అనుభవిస్తారు.

"'తనువు ముంజగడ్డిలోని ముళ్ళవంటిదని తెలుసుకోవాలి. ఆత్మ ముంజగడ్డివంటిది. ముళ్ళదుబ్బువంటిది. యోగమార్గ మెరిగినవాడి వెరవు. తనువువల్ల యోగమార్గం తెలుసుకుని జీవాత్మణ్ణి చూస్తాడు యోగి. అలా తన్ను తాను చూసినప్పుడు జననమరణగతులు తొలిగిపోతాయి.

"'ముక్తుడు ముదిమీ, చావూ అతిక్రమిస్తాడు. సంతోషమూ సంతాపమూ అతడి కంటవు. తన బ్రహ్మచర్యబలంతో ఇతర్లకికూడా మోక్షం ప్రసాదించ గలుగుతాడలాంటి వాడు.

"'శరీరం అస్థిరమైందని తెలుసుకుని, ఆత్మలో అధికమైన

నిష్కలవాడు ఏప్రాణివల్లా భయపడడు. రాగం మొదలైన సుఖ దుఃఖాలకు చిక్కడు.

"'యోగయుక్తుడైన వాడికి శస్త్రాలవల్లా, నీళ్ళవల్లా, అగ్ని వల్లా బాధకలగదు. ఇంతెందుకూ, యోగయుక్తుడు దేవేంద్రపదవి కూడా అక్కరచెయ్యడు.

"'తనలో తనని చూడడం కంటే మించినసుఖం లోకంలో లేదు. అయితే దానికోసం చేసే ప్రయత్నంలో విసుగు పొంద కూడదు సాధకుడు. ఆప్రయత్నం ఎలావుంటుందో విను.

"'తనకు తెలిసిన మార్గంలో మనస్సు అంతర్వర్తిగా చేసుకుని తిరిగి బాహ్యగతికి పోకండా చెయ్యాలి. అప్పుడు అది వశమవుతుంది. దానిని అక్కడే నిలపాలి. అదెలా అంటావా? కంఠనాళం, హృదయం దంతాలు, నాలుక, కుత్తుక తాలువు – వీటిలో మనస్సు ఎక్కడ మెలిగితే అక్కడే కదలకండా ఆపాలి.'

"అర్జునా సిద్ధుడు తనతో చెప్పిన ఈవిషయంచెప్పి ఆబ్రా హ్మడు నన్నుచూసి నవ్వుతూ, 'కృష్ణా, ఆసిద్ధుడన్నవాడు నేనేకదా! నీకు తెలియందేముంది స్వామీ? ఇక ఆకాశ్యపుడు అడిగిన ప్రశ్నలూ నేనుచెప్పిన ప్రత్యుత్తరాలూ విను' అంటూ ఇంకా ఇలా చెప్పాడు బ్రాహ్మడు:

"'మేధావి అయిన ఆమహాత్ముడు చేతులు జోడించి విన యంగా 'మహాత్మా, పరమమోక్షం ప్రసాధించే ధర్మసూక్ష్మం దయతో సెలవియ్యి' అని నన్ను అడిగాడు. 'సావధానంగా విను' అంటూఇలా చెప్పాన్నేను. 'పాలకడవ పశువులమందలో దించిన వాడు వెదుక్కుంటూ ఎలా తెలుసుకుంటాడు? అదిగో అలాగ లోపల వుంచిన మనసును ఆత్మవెదకాలి. అదేమేలిమార్గం. ఈ విధంగా ఉద్యుక్తుడైనయోగి, తెలిపొందిన మనస్సు మరిగించి వి వే

కంతో బ్రహ్మాన్ని దర్శిస్తాడు. అనాది తత్త్వమైన బ్రహ్మం కన్నులు మొదలైన ఇంద్రియాలకు గ్రాహ్యంకాదు. మలినం తొలగడమనే నేతితో తేటగా వెలిగే మనస్సనే దీపం ఆ అనాది తత్త్వాన్ని చూస్తుంది.

"'తన్ను వేరు చేసుకుని కేవలం శాంతమే అయిన తత్త్వాన్ని ఎల్లప్పుడూ చూస్తూవుంటే, తనను చూడడానికి కంటి చీకటిపోగొట్టే వెలుగు కలుగుతుంది.'

"'బ్రహ్మ విద్యారహస్యమంతా నీకు చెప్పాను. సుఖంగా వుండు నువ్వు. వెళ్ళు. నేనూ వెళ్ళి వస్తాను' అన్నాను. సంశయం తొలగించుకుని అతడు వెళ్ళాడు. ఇక్కడ నిన్ను దర్శించ వచ్చానన్నేను' అని చెప్పి ఆమహాబ్రాహ్మణుడు అంతర్హితుడయాడు.

"అర్జునా, పరమహితమైన ఈమాటలన్నీ సావధానంగా విన్నావా? ఆనాడు రథంమీద వుండిన నీకు అదంతా వినిపించాను. దాని అర్థమంతా ఇందులో ఇమిడుంది. అనేకమైన తలపులుకల వాడికీ, ధర్మం ఆచరించనివాడికీ, ఏకాగ్రతలేని మనస్సు కలవాడికి ఇది చెప్పకూడదు. పూర్వం నేను దేవతలకు చెప్పాను. మనుషులలో నువ్వు తప్ప ఇది వినదగినవారులేరు. పరమరహస్య మిది. దీని వల్ల ఆ అమృతపదార్థ దర్శనం లభిస్తుంది; అన్ని దుఃఖాలూ తొలిగి పోతాయి; శాశ్వతముక్తి ప్రాప్తిస్తుంది; అన్నిదుఃఖాలూ తొలిగి పోతాయి; శాశ్వతమైనముక్తి ప్రాప్తిస్తుంది నరుడికి. కోమట్లయినా, శూద్రులైనా, స్త్రీలైనా కూడా దీనివల్ల ముక్తిపొందుతారంటే, ఇక బ్రాహ్మణులూ, క్షత్రియులూ పొందడంలో వింతేముంది?

"తెలివికి ఉపాయం ఉపదేశించాను. కర్మఫలం బోధించాను. మోక్షప్రాప్తి, సౌఖ్యనిర్ణయమూ చెప్పాను. ఇది తెలుసుకోడంకంటే మరోసుఖంలేదు నిజంగా. శ్రద్ధకలిగి, లోకసంగ్రహాసంగం విడవిడిచి,

ఈఉపాయ మవలంబించినవాడు మోక్షలక్ష్మికి భర్త అవుతాడు. ఏవంతా ఇందులో సందేహం లేదు.

"చెప్పవలసిందంతా చెప్పాను. మరింక చెప్పవలసిందేమీ లేదు నీకు. పరిశుద్ధమైన ఆత్మతో ప్రయత్నిస్తే ఆరునెలలో యోగ సిద్ధి కలుగుతుంది."

["ఇలా అధ్యాత్మ విద్యా విషయాలు అర్జునుడితో చెప్పాడు శ్రీకృష్ణుడు" అని వైశంపాయనుడు చెప్పగా, "అనంతరం కృష్ణార్జునులు ఏం చేశారు?" అని అడిగాడు జనమేజయుడు.]

అ శ్వ మే ధ ప ర్వం

రెండో ఆశ్వాసం

వైశంపాయనుడు ఇలా అంటున్నాడు:

శ్రీకృష్ణుడు బ్రహ్మవిద్యా ప్రబోధకాలైన మాటలు అర్జునుడికి ఉపదేశించి, అతడిమీద ప్రేమచేత ఇంకా ఇలా చెప్పాడు:

బ్రాహ్మణ గీతలు

"భర్తృ భార్యా సంవాదమని ఒక ఇతిహాసముంది. అభయ మని దానిపేరు. వినిపిస్తాను, విను. అధికజ్ఞాన వంతుడైన ఒకమహా బ్రాహ్మడు వుండేవాడు. అతడు ఏకాంత ప్రదేశంలో భగవంతుణ్ణి ధ్యానిస్తూ వుండగా అతని భార్య మెల్లిగా అక్కడికి వచ్చింది. భక్తి వినయాలతో ప్రణామం చేసింది. 'మహాత్మా నాకు అధ్యాత్మ విద్య బోధించు' అని ప్రార్థించింది.

"'చారుముఖీ' చిరునవ్వులో భార్య మొహం చూస్తూ అన్నాడు బ్రాహ్మడు, 'నీమాట విని పరమానందం కలిగిందినాకు. 'ఆడదానికి అధ్యాత్మ విద్య ఎందుకు?' అనికొట్టి పారెయ్య కూడదు. చెపుతాను, నా హితవాక్యాలు సావధానంగా విను. ధీరచిత్తవు నువ్వు. నాకు తెలిసిన విధం తెలియచేస్తాను.

"'వినడానికి, చూడడానికి, చెయ్యడానికి వీలైనవి కర్మలు. కర్మలు చేసేవాళ్ళు అవి సమస్త సిద్ధులూ కలిగిస్తాయంటారు అజ్ఞానాంధ కారంలోపడి. లోకంలో నిష్కర్మత్వంలేదు. ఎక్కడైనావుంటే దానిని మూర్ఖత్వమని నిందిస్తారు. అయితే నిజానికి అదేగొప్పది.

"'ఆత్మలో నేను బ్రహ్మన్ని దర్శిస్తాను. చంద్రుడు కళారహితుడై ఆత్మలో అగ్నితోకలిసి ప్రకాశిస్తాడు. అగ్నితో మిథునధర్మం

(సంయోగం) సాగించి చంద్రుడు ప్రాణుల్ని ధరిస్తాడు. బ్రహ్మ మొదలు అంతమందీ ఇంద్రియాలు జయించి, శాంతితో అక్షరమైన బ్రాహ్మన్ని ఉపాసిస్తారు.

"'అక్షరం విషయం వివరిస్తాను.

"'అక్షరం స్పర్శంకాదు; రసంకాదు; రూపంకాదు; శబ్దంకాదు; గంధంకాదు. అంచేత చర్మంతో కాని, జిహ్వతో కాని, కంటితో కాని, చెవితో కాని, ముక్కుతో కాని పరిగ్రహించడానికి అనువుపడని తత్వం అది. నిర్మలమైన బుద్ధివికాసంవల్ల మాత్రం అది అందివస్తుంది. ప్రాణం మొదలైన అయిదు వాయువులూ ఆతత్వం మూలంగానే వర్తిస్తాయి; నాటిలోనే లయిస్తాయి. ప్రాణం, అపానం - ఈరెండూ సమానమనే వ్యానమధ్యంలో నడుస్తాయి. ప్రాణ అపానాలమధ్య ఉదానం నడుస్తుంది. * వేదం చెప్పిన మాటఇది.

"'ప్రాణ అపానాల్లో పరమాత్మ నిద్రించినప్పుడు సమానమూ, వ్యానమూ ప్రాణఅపానాలతో కలుస్తాయి. ఈ విషయంలో యోగులు సంశయించరు. ఉదానంలో నిద్రించినప్పుడు ప్రాణ అపానాలు పరమాత్మను వొదలవు. యోగులు కనిపెట్టిన విషయమిది.

అంతర్యాగం

"'ప్రాణం మొదలైన అయిదు వాయువులూ, మనస్సూ, బుద్ధీ ఈయేడూ అగ్నిహోత్రుడికి నాలికలు. అగ్నిహోత్రుడంటే

---

* పంచప్రాణాలు.	నాటిస్థానాలు
ప్రాణం	హృదయంలోని గాలి
అపానం	బొడ్డు కింద చలించే గాలి
సమానం	బొడ్డులోని గాలి
వ్యానం	శరీరమంతటా తిరిగే గాలి
ఉదానం	గొంతుకలోని గాలి.

(చూ. అరణ్యపర్వం, ధర్మవ్యాధుడి కథలో.)

ప్రాణుల దేహాలలో అగ్నిరూపాన వెలుగుతున్న ఆత్మ్నను. ఘ్రేయమూ భక్ష్యమూ, దృశ్యమూ, స్పృశ్యమూ, శ్రావ్యమూ, మంతవ్యమూ, బోద్ధవ్యమూ అయిన ఏడూ సమిధలు; ఘ్రాతా, భక్షయితా, ద్రష్టా, స్ప్రష్టా, శ్రోతా, మంతా, బోద్ధా అయిన ఏడుగురూ వరసగా ఘ్రేయాదులయిన హవిస్సులు ఏడింటినీ వేల్చే రుత్విజులు. ఇది సప్త హోతృవిధాన ప్రకారం. అగ్నిహోత్రుడి వదనాలు పదీ దిక్కు, వాయు, సూర్య, చంద్ర, భూ, అగ్ని, ఇంద్ర, విష్ణు ప్రజాపతి, మిత్రా త్మకాలు, శబ్ద, స్పర్శ' రూప, రస, గంధ, వక్తవ్య, గంతవ్య, కర్తవ్య, విసర్గ, ఆనందాలు హవిస్సులు. ఈ పదింటినీ క్రమంగా ఆహుతులు చేసే హోతలు: శ్రోత్రత్వక్చక్షుర్జిహ్వా ఘ్రాణ వాక్పాణి పాదపాయూప స్థలయిన పది ఇంద్రియాలు. ఇది దశహోతృ విధాన ప్రకారం. ఈ రెండూ తెలుసుకుని వీటిలో దేనిప్రకారమైనాసరే, జీవాత్ముడు ఉప ద్రష్టగా అంతర్యాగం నడిపే యోగిజనులు చావు పుట్టుకల నుంచి విముక్తులవుతారు. బహిర్యజ్ఞ పరులు చావుపుట్టుకల భ్రమణం పొందు తూనేవుంటారు.

" 'ప్రణవాదిక రూపనిరూఢితో వాక్కు పుడుతుంది. దాని వెనక పురుషార్థబుద్ధితో మనస్సు వెళుతుంది.'

" భర్త చెప్పిన మాటలు విని మళ్ళీ అడిగింది భార్య :

" 'మహాత్మా, మనస్సు ప్రేరేపిస్తేకదా మాట బయటికి వస్తుంది! అలాంటప్పుడు మనస్సును మాట ఎలా వెంటపడుతుంది?'

" 'దేవీ' భార్య ప్రశ్నకు జవాబు చెపుతూ అన్నాడు బ్రాహ్మడు, 'నువ్వన్నది నిజమే. మనస్సును ఉదానవాయువును కూడి ఆత్ముడివల్ల మాట వెలువరించడం జరుగుతుంది. ఇది జనుల అనుభవం అనుసరించిందే. అయినా ఒకకార్యం గురించి చెప్పవలసి వచ్చినప్పుడు

మనస్సు మాటను అనుసరించవలసే వుంటుంది. కనక మనసును ఉదాన మును కూడి మాటను వెలువరించడం జరుగుతుందని చెప్పాను.

" 'మనస్సూ, మాటా — రెండూ ఏోమారు బ్రహ్మదేవుడి దగ్గరికి వెళ్ళాయి. 'మాలో ఎవరు అధికులు?' అని అడిగాయి. 'మీలో మనస్సు అధికం' అన్నాడు బ్రహ్మదేవుడు. 'నేను నీకు కామదోహినినై (కోరికలు పితికి ఇచ్చేదానినై) వుంటూవుండగా, నన్ను తక్కువ అని ఎలా అన్నావు?' అంది మాట. 'స్థావరమనీ, జంగమమనీ నాకు రెండు మనస్సులున్నాయి. స్థావరం నాదగ్గిర వుంటుంది. జంగమము నీదగ్గిర వుంటుంది. నీకు కనపడేవర్ణం మంత్రం స్వరం జంగమ మనస్సు. దానికంటే నువ్వు అధికం. నీకంటే స్థావర మనస్సు అధికం. కనక నువ్వు అలా అనకూడదు' అన్నాడు బ్రహ్మదేవుడు. ఈమాట విని మూర్ఛపోయినట్టు కొయ్యబారి నిలబడి పోయింది వాగ్దేవి (మాట). కొంచంసేపు అలా వుండిపోయి అనంతరం వినయంగా బ్రహ్మదేవుడి శరణు వేడింది.'

" 'బ్రహ్మమాటకు మూర్ఛపోయిన వాగ్దేవి ఎలా తెప్పిరిల్లింది?' అని అడిగింది భార్య.

" 'ప్రాణ అపానములలో వాక్కు నిలుస్తుంది. కనక ఆవాగ్దేవి దేవదేవుడైన బ్రహ్మదేవుడి ప్రభావంవల్లే వుంటుంది కాబట్టి ప్రాణ వాయువు జతపడి ఆమె మూర్ఛపోయినట్లు చేసింది. దేవీ, వాక్కు, మనస్సుల విధానం ఇలాంటిదని తెలుసుకోడం మోక్షానికి మూలం. మాటా మనస్సూ — వీటి విధానం ఇంకా చెవుతాను, విను.

" 'ప్రాణం వాయువును పొందవడంచేత మాట అపానంతో కూడి ఉదానరూపం దాల్చి, ఆరూపం విడిచి, వ్యానంలోచేరి, దేహ మంతటా వ్యాపిస్తుంది. అప్పుడు సమానంలో మనస్సుకి నిలకడ కుదురు తుంది. మనస్సు నిలకడ పొందడం విముక్తి కారణం.

" 'ఘోషిణి అని, అఘోషిణి * అని వాగ్దేవి రెండువిధాలుగా వుంటుంది. ఈ రెంటిలో అఘోషిణి గొప్పది. అదే బ్రహ్మవాదిని అనిపించుకుంటుంది. అవ్యయరూపంగానూ, దివ్యప్రభావంతోనూ వెలుగుతుం దది. గోవులా తియ్యని పవిత్రమైనపాలు కురుస్తుంది. ఇలా ఈవాగ్దేవి (బ్రాహ్మి) విధానం తెలుసుకోడం మహానందకరం.

" 'ఇంకా చెపుతాను, విను. ఘ్రాణమూ మొదలైన ఇంద్రియాలు అయినా, మనస్సూ, బుద్ధీ ఒకదగ్గిరవుండీ కూడా అవి వొకదాంతో వొకటి కలిసి వుండడం ఎరగవు' అన్నాడు బ్రాహ్మడు.

" 'అయితే అది వివరించి చెప్పు' అని అడిగింది భార్య.

" 'సావధానంగా విను' అందుకున్నాడు బ్రాహ్మడు, 'ఘ్రాణం తప్ప తక్కిన ఆరు ఇంద్రియాలూ వాసన తెలిసికోలేవు. నాలికతప్ప రసము తక్కిన ఇంద్రియాలు తెలిసికోలేవు. నేత్రం తప్ప తక్కిన ఇంద్రియాలు రూపం తెలిసికోలేవు. చర్మంతప్ప తక్కిన ఇంద్రియాలు స్పర్శ తెలిసికోలేవు. చెవితప్ప తక్కిన ఇంద్రియాలు శబ్దం తెలిసికోలేవు. మనస్సుతప్ప తక్కిన ఇంద్రియాలు సంయుగ్రస్తమైన సుఖ దుఃఖ విచారం తెలిసికోలేవు. బుద్ధి చేతకాని ఇతర విషయాలు ఇంద్రియాలు నిశ్చయించడానికి పనికిరావు.

ఇంద్రియ మనః పరస్పర సంవాదం

" 'వెనక మనస్సుకీ ఇంద్రియాలకీ జరిగిన సంవాదం చెపుతాను, ఆలకించు.

" 'మేమూ, నువ్వూ వొక్కటే' అన్నాయి మనస్సుతో ఇంద్రియాలు.

" అదేమన్నమాట ?' అంది మనస్సు, 'అలా అనకూడదు. నేను

* ఘోషిణి: మోగేది. అఘోషిణి: మోగనిది.

తప్పుకుంటే ముక్కు వాసన తెలిసికోలేదు; నాలిక రుచి తెలిసికోలేదు ; కన్ను రూపం తెలిసికోలేదు ; చర్మం స్పర్శ తెలిసికోలేదు; చెవి శబ్దం వినలేదు. నిజం చెపుతున్నాను, నేను తప్పుకుంటే ఆరిపోయిన నిప్పుల లాగా, వాదిలేసిన పాడుకొంపలాగా పనికిమాలినవై పోతాయి మీ రూపాలు. అంచేత మన అందరిలోనూ నేను గొప్పదాన్ని. సందేహం లేదు' అంది మనస్సు.

"'ఇంతవరకూ నువ్వన్నది నిజమే' మనస్సుతో మళ్ళీ ఎదురు సవాలు వేస్తూ అన్నాయి ఇంద్రియాలు, 'అంతమాత్రాన నువ్వు గొప్పదాని వెలా అవుతావు? మేం తప్పుకుంటే ఏవిషయమైనా నువ్వు తెలుసుకోగలవు కనకనా? అప్పుడు నీగొప్పతనమేముందట! మాలో వొకరం తప్పుకుంటాం. నువ్వేదీ ఆ విషయం అనుభవించూ చూద్దాం. ఘ్రాణంతో గంధం అనుభవిస్తావు; నాలికతో రుచి తెలుసుకుంటావు; కంటితో రూపం తెలుసుకుంటావు; చర్మంతో స్పర్శ అనుభవిస్తావు; చెవితో శబ్దం తెలుసుకుంటావు. అంతేకాని ఒంటరిగా ఏదీ అనుభవించలేవు. అలాంటిది గొప్పతనం కోసం ఎలా ఆసపడుతున్నావు నువ్వు? ముందు మేం పడితే కదా, తరవాత నువ్వు తెలుసుకోడం? 'నేను ఎంగిలికాను' అనూ చూద్దాం! అప్పుడూ మనలో ఎవరు గొప్పో తేలిపోతుంది. ఇంకోమాట, నువ్వు అడిగి పోయాక, ప్రాణముందో లేదో అని తెలుసుకోడానికి తగిన మందులు మాద్వారా ప్రయోగిస్తేనే నీకు తెలివి పుడుతుంది. ఈవిషయం కూడా తెలుసుకో మరి. అదీకాక, 'అదికాదు ఇది ఇలా వుంటుంది' అని చెప్పగల శిష్యులదగ్గిరికి వెళ్ళి తన అనుశాసనం వినిపించబోయి, అవి వాళ్ళే చెప్పగా తిరిగి వచ్చిన గురువులాగ మమ్మల్ని ఆధారం చేసుకుని విషయాలు అనుభవిస్తావు నువ్వు. నువ్వు కలలు కన్నప్పుడు మేం లేకపోడంవల్ల మా ఆధారం లేక ఆకలలో విషయం బూటకం

అయిపోతుంది. అప్పుడు వాకిలిలేని కొంపలో దూరివచ్చేసినట్టు నీ ఆశ నిరాశ అయిపోయి, నీ అనుభవం వృత్తి అనుభవం అయిపోతుంది కదా? ఈమాత్రం ఆలోచించు. మేమూ నువ్వూ వొక్కటైవుంటేనే అనుభవం కలుగుతుంది.'

"'విన్నావా? అలా మనసూ్నా ఇంద్రియాలూ వాదించుకున్నాయి. మరోవిషయం వినిపిస్తాను, విను.

"'ప్రాణం మొదలైన అయిదు వాయువులూ వోమారు బ్రహ్మదేవుడి దర్శనానికి వెళ్ళాయి. వెళ్ళి 'మాలో ఎవరు గొప్ప వారు?' అని అడిగాయి. 'మీలో ఎవరు అణిగిపోతే ఇతర్లు అణిగి పోతారో, ఎవరు వర్తిస్తే అందరూ వర్తిస్తారో వారే అందరికంటే గొప్పవారు' అన్నాడు బ్రహ్మదేవుడు. ప్రాణం మొదలైన అయిదు వాయువులూ కదలకండా నిలబడి తమతమ కార్యవిధానాలు ఫలానా ఫలానా అని చెప్పాయి. 'అవును, నిజమే. నాకు మాత్రం తెలియదా? మీ వృత్తివిశేషం చెపుతాను, వినండి. ఎప్పుడు ఎవ్వరివల్ల ఏ విధానం నడుస్తుందో అప్పుడు వారు గొప్పవారవుతారు. కనక మీలో మీరు స్నేహభావంతో కలిసి మెలిసి మసులుకోండి. పరస్పరభావనా పరులుకండి. అప్పుడే మీకు శుభం కలుగుతుంది. పొండి' అని సెలవిచ్చి పంపాడు బ్రహ్మదేవుడు. బ్రహ్మచెప్పిన ప్రకారం తిరిగి వచ్చి ఐకమత్యంతో మసులుకున్నాయి వాయువులు. ఈ వాయువుల విషయంలో నారద దేవమత సంవాద మని వొక ఇతిహాసముంది. అది కూడా వినిపిస్తాను, విను.

"'దేవమతుడని వొక బ్రాహ్మణుండేవాడు. ఒక పుణ్యభూమిలో దేవమునిని నారదున్ని చూశాడతడు. వినయంగా నమస్కరించాడు. అతడి అనుగ్రహం సంపాదించి, మెల్లిగా దగ్గిరికి వెళ్లాడు. అతడి భక్తికి సంతోషించి, కూచోమని తగిన ఆసనం చూపాడు

నారదుడు. కూచుని, చేతులు జోడించాడు దేవమతుడు. 'దేవ మునీంద్రా,' వినయంగా అడిగాడు, 'దయామూర్తివి నువ్వు. పుడుతూ వుండే ప్రాణికి అయిదు వాయువులలోను ఏ వాయువు మొదట వర్తిస్తుంది?' అని అడిగాడు. గర్భంలో నివసించడానికి ఏ వాయువు ప్రాణిని ప్రవేశపెడుతుంది? ఆ మొదటి గాలికి తరవాత చేరేగాలి మొదట జీవుడిలో పుట్టుకసమయ మప్పుడు వర్తిస్తుంది' అన్నాడు నారదముని.

"'ఇంకా ఇలా చెప్పాడతను, 'పురుషుడిలో సమానమూ, స్త్రీలో వ్యానమూ వరసగా శుక్లమూ, శోణితమూ పుట్టిస్తాయి. ఆ రెండూ పొందుపడినప్పుడు దైవం తోడుపడితే గాలు నిలుస్తుంద. అధికమైన రక్తంవల్లా, గట్టిపడిన శుక్లంవల్లా ప్రాణవాయువు వర్తిస్తుంది. ప్రాణవాయువూ, శుక్లమూ ఆధారం చేసుకుని, వాటిలో అపానం నడుస్తుంది. ప్రాణం కిందివేపూ, అపానం పైవేపూ నడుస్తాయి. ఇలావుండే ఈ రెంటిలోనూ అగ్నిమయమైన ఉదానమూ, వ్యానమూ, సమానమూ ప్రవర్తిస్తాయి. అగ్ని సర్వదేవాత్మకుడు. ప్రాణానికీ అపానానికీ అంతరంలో అతను వెలుగుతాడు. అతన్నే ఉదాన రూపమంటారు తెలిసినవాళ్ళు.

"'అహోరాత్రులూ, శుభాశుభాలూ, సత్యాసత్యాలూ, మంచిచెడ్డలూ అనే ద్వంద్వాలు ప్రాణ అపానాలకు నామాంతరాలు. వాటి మధ్య వర్తించే మహానీయమైన అగ్ని ఉదానం. దాని నిర్ద్వంద భావం అంతర్యజ్ఞ విద్యాప్రవీణులు తెలుసుకుంటారు. పరమశాంతి అనీ, బ్రహ్మమనీ భేదం లేకండా వుంటుందది. ఆ మహావస్తువే బ్రహ్మ ఉదానమనడం వింటాం చెవులారా' అన్నాడు దేవముని నారదుడు.

"'ఇంద్రియ, మనః, పవనాల భంగులు తెలుసుకోడం, ఈ తత్వాలకు పరమైన తత్వాన్ని తెలుసుకోడానికి కారణమవుతుంది'

అంటూ ఆ బ్రాహ్మణుడు తన భార్యకిచెప్పి, అనుగ్రహంతో ఆమె మొహంచూస్తూ, 'ఉత్తమమైన రహస్యం చెపుతాను, ఆలకించు' అంటూ ఇంకా ఇలా చెప్పాడు:

జీవాత్మ స్వరూపం

"'కరణం, కర్మం, కర్త – ఈ కారకత్రయంచేత సర్వమూ వ్యాప్తమై వుంటుంది. ఘ్రాణమూ మొదలైన అయిదు ఇంద్రియాలూ, మనస్సూ, బుద్ధీ కరణ హేతువులంటారు పండితులు. గంధమూ మొదలైన విషయాలూ, మంతవ్య బోద్ధవ్యాలూ కర్మహేతువులు. వాసన చూడడానికీ, తాగడానికీ, చూడడానికీ, ముట్టడానికీ, వినడానికీ, తలచడానికీ, నిశ్చయించడానికీ ఏడురకాల నేర్పులున్నాయి జీవాత్ముడికి. ఆ నేర్పులు జీవాత్ముడివల్లే కలుగుతాయి. విషయాలన్నీ అతడు అనుభవించి, ఆ నేర్పుల్లో వొదిలిపెట్టే కాంక్షలే ముక్తి హేతువులు.

"'కరణ కర్మ కర్తృ కారకాత్మకుడయిన జీవాత్ముడు భోక్త కావడం మాని, వివిధ విషయాల ఆకారాలతో వుండే హవిస్సులను ఉపేక్ష అనే స్రుక్కులో వుంచి హవనం చెయ్యబూనడంతో ఆత్మ స్వరూపమైన అగ్ని రగులుకుంటుంది; అవిద్య అనే పొగ లేకుండా వెలుగుతుంది. అది మోక్షప్రకారం. *

"'అలాకాక జీవాత్ముడు భోక్త అయితే అప్పుడది పండితుల నిర్ణయం ప్రకారం యోగయజ్ఞమనిపించుకుంటుంది. ముక్తభావానికి మూలమైన ఆ యోగయజ్ఞంలో నేను ప్రవృత్తుణ్ణయి వున్నాను. దానికి సర్వపరిత్యాగమే దక్షిణ. దాన్ని సకలాత్మకుడైన నారాయణుడు ప్రీతుడై స్వీకరిస్తాడు. ఆ దశపేరు మునులు ముక్తి అని చెపుతారు.

* ఆత్మ యజ్ఞంలో ఆత్మజ్ఞానం అగ్నిహోత్రం. అజ్ఞానం పొగ. విషయాలు హవిస్సులు. ఉపేక్ష స్రుక్కు.

"'శాస్త్ర మొక్కడే. అతని శాసనంలోనే నేను నడుచుకుంటాను. గురుడు మొక్కడే. అతడు చెప్పిన అర్థాలే మనస్సులో వుంచుకుంటాను. శ్రోత మొక్కడే. ఆతడి బుద్ధిలోనే మసులుకుంటాను. విద్వేష్ట మొక్కడే. అతడు వాల్చినదిక్కే వాలి ఆపద గడుపుతాను. గడవడానికి కారణమేదో ఆ విధానం పెద్దలవల్ల తెలుసుకున్నాను.

"'లోగడ వోమారు దేవతలూ, మునులూ బ్రహ్మదేవుడిదగ్గిరికి వెళ్ళి, 'మాకు ఏది హితమో సెలవియ్యి' అని అడిగారు. 'మీకు హితమైంది అక్షరోపాసన' అన్నాడు బ్రహ్మ. కనక అక్షరోపాసనవల్లే దుర్గమమైనదాన్ని గడచిపోయాను. గడవడమేమిటి, ముందే గడిచిపోయాను. క్రోధమనే అంధకారంతోనూ, లోభమనే పాములతోనూ, కామమనే దొంగలతోనూ దూషితమై, దుర్గమమైనదాన్ని గడిచి వొక అడివిలో ప్రవేశించాను.'

"'అడివిలో ప్రవేశించాను' అని బ్రాహ్మడు అనడంతోనే 'ఎలాంటిది ఆ అడివి?' అని అడిగింది బ్రాహ్మణి.

"'ఏం చెప్పనూ' భార్య అడిగినదానికి జవాబు చెప్పాడు బ్రాహ్మడు, 'ఆ అడివికంటే చిన్న అడివికాని, దానికంటే పెద్ద అడివి కాని ఎక్కడా లేదు. గొప్ప దుఃఖం కలిగించాలన్నా, గొప్ప సుఖం కలిగించాలన్నా ఆ అడివికి వున్నంత నేర్పు ఏ అడివికీ లేదు. నిశ్చింతగా ఆ అడివిలో ప్రవేశించిన నరుడికి భయమన్నది ఏమాత్రమూ వుండదు. పైగా సుఖమే కలుగుతుంది. ఆ అడివిలో చెట్లు కొన్నిటికి అయిదు రంగులూ, కొన్నిటికి వొక్కరంగూ, కొన్నిటికి చెప్పరాని రంగు రంగులూ కల పువ్వులూ, పళ్ళూ వుంటాయి అందంగా. పువ్వులు సువాసనలతో గమ్ముమనిపోతూ వుంటాయి. పళ్ళ తీపి ఇంతా అంతా కాదు. అక్కడి చెట్లన్నీ దీక్షాగుణం కలిగివుంటాయి. అతిథులను తృప్తిపరచడమే వాటివ్రతం. అతిథులు బ్రహ్మతో సమానం.

మునీశ్వరు లక్కడ సౌఖ్యప్రవాహంలో తేలుతూవుంటారు. ఆ అడివి తీరానికీ ఆకాశానికి ఇది మేరఅని చెప్పడానికి వల్లకాదు. ఆ అడివిలో మరో వెలుగు చొరబడదు. సూర్యుడే అక్కడ క్షేత్రజ్ఞుడు. అతడిసేవ భవంనుంచి తరింపజేస్తుంది.

"'లేడికళ్ళదానా, ఇంకా విను. బ్రహ్మనుంచి పుట్టిన నీరు ఆ అడివిలోని నదులూ కొండలూ వహిస్తూ వుంటాయి. ఆ నీటితో తపస్వులు నాశనంలేని మోక్షపదం పొందుతారు.

"'మానసనీయమైన నియతి కలిగిన గొప్ప తపోధనవంతులు శాంతీ, దాంతీ, నిస్పృహాలతో సమాహితులై ఆ అడివిలో నివసిస్తారు. ఇంకా విను.

"'వాసనచూడడం, చవిచూడడం, చూడడం, తాకడం, వినడం, పొందడం, సంకల్పించడం, ఇష్టార్థం అనిష్టార్థం కోరడం, ఒల్లకపోడం - ఇవి స్వభావకృత్యాలు. ఈ స్వభావకృత్యాలు పరికిస్తూ వీటిలో తాను ఎలా చేరుతాడంటావా ? చెప్తాను. కోరకండానే మేలు కలుగుతుంది. అక్కరలేదని తోసిపుచ్చినా కీడు వొదలదు. కనక స్వభావకృత్యాల పద్ధతి ఎరిగి, నేను వాటి విషయంలో తామ రాకుమీాద నీటిచుక్కలా వుంటాను.

"'ఈ సందర్భంలో వొక అధ్వర్యుడికీ, ఒక యతికీ జరిగిన సంవాదం వివరిస్తాను, ఆలకించు. అధ్వర్యుడు యజ్ఞంలో పశువును చంపుతూ వుండగా చూసి యతి అడిగాడు, 'ఇది హింసకాదా ?' అని, 'నువ్వు ఇలా అనడం అనుచితం' అన్నాడు అధ్వర్యుడు, 'ఇది మేకపోతు. బాగా ఆలోచిస్తే ఇది నాశనం కాదు. ఊర్ధ్వలోకాలకు పోయి సుఖపడుతుంది. వేదవాక్యాలు అబద్ధమా ?' అని చెప్పి యజ్ఞ పశువు నుద్దేశించి ఇంకా ఇలా అన్నాడతడు, 'భూతాలూ ఇంద్రి

యాలూ ఆత్మయోనుల్లో కలిశాక పిండంలోంచి విడిపోయిన జీవుడు యజ్ఞంవల్ల సౌఖ్యం పొందుతాడు.'

"'అధ్వర్యుడి మాటలు విని యతి మళ్ళీ ఇలా అడిగాడు, 'మేకపోతు పుణ్యగతి పొందిందేలనుకో! ఈ పనివల్ల నీకేం ప్రయోజనం సిద్ధిస్తుంది ?'

"'నీకుమాత్రం వేదాలు తెలియవా ?' యతిని ఎదురడిగాడు అధ్వర్యుడు, 'పశువును చంపి యజ్ఞంచేస్తే స్వర్గమూ మొదలైన అనేక దివ్యసౌఖ్యాలు లభిస్తాయని వేదాలు చాటి చెప్పడంలేదా ? ఆ మాట బొంకా ?'

"'దానికి 'హింస పాపం అని వేదాల్లో చూసేకదా నేను ఈమాట నిన్ను అడుగుతున్నాను ?' అన్నాడు యతి.

"'నువ్వు సమాధిలో ప్రాణం నిరోధించి, మనస్సు లయంచేసి యోగసిద్ధి పొందుతావు. అదిమాత్రం హింసకాదా ఆలోచిస్తే ? అన్నాడు అధ్వర్యుడు.

"'పరమ తపస్సు గాఢంగా పరిపక్వమైతే, అజ్ఞానరూపమైన మాయను పారదోలి జ్ఞానాత్మకమైన బ్రహ్మాని దర్శించవచ్చు. పనికి మాలిన విషయాలలో పడిపోకండా శాశ్వతమైన సుఖం అవలంబించవచ్చు. ఇలా తపోనియమం సాగించడం హింస అనడం మూఢత్వంకాని వివేకమా ?' అన్నాడు యతి.

"'పెద్దల మాటలు అమృతం వంటివి. ఆ అమృతం సేవించిన వాడు మంచీ చెడ్డా తెలుసుకోగలడు. నేను యజ్ఞంలో పశువును చంపినప్పుడు అజ్ఞానరూపమైన మాయను పారదోలి, జ్ఞానస్వరూపమైన బ్రహ్మాన్ని దర్శిస్తాను. దానివల్ల రవంతా హింస అంటదు. యజ్ఞం చేస్తాను ; మేలు పొందుతాను' అన్నాడు అధ్వర్యుడు.

"'వెయ్యిమాట లెందుకూ ! పశుయజ్ఞంకంటే తపోయజ్ఞం'

మేలైంది. ఇది చెప్పడానికి ఇంతవరకు వాదించాను' అన్నాడు యతి. ఆమాట అంగీకరించాడు అధ్వర్యుడు.

"'ఈవిషయంలో ఇంకో ఇతిహాసంకూడా వుంది, చెపుతాను, విను' అంటూ భార్యతో ఇంకా ఇలా అన్నాడు బ్రాహ్మడు.

"'వెయ్యిచేతుల కార్తవీర్యార్జునుడు జయించరాని ప్రతాపంతో అన్నిద్వీపాలూ అడ్డులేకండా ఏలాడు. అతడు పరశురాముడికి కీడు తలపెట్టడంతోనే, చెట్టుకొమ్మలు నరికేసినట్టు అతడి చేతులు గండ్రగొడ్డలితో నరికేశాడు పరశురాముడు. అయితే అంతతో పూరుకోక, పరశురాముడు లేని సమయంచూసి అర్జునుడి కుమాళ్ళూ, అతడిపక్షం రాజులూ కలిసి పరశురాముడి తండ్రిని జమదగ్నిని చంపేశారు. కోపంతో మండిపడ్డాడు పరశురాముడు. వరసపెట్టి ఇరవైవొక్కమార్లు రాజులమీద దండెత్తాడు. గండ్రగొడ్డలితో రాజుల్ని తరిమితరిమి నరికాడు. అప్పుడు పితృదేవతలు అతడిముందు ప్రత్యక్షమై, 'పరశురామా, నువ్వు బ్రాహ్మడివి. రాజుల్ని చంపడ మెందుకోయి, వద్దు, ఈపని మానెయ్యి' అన్నారు. 'అలా అనకండి. నా రోషాగ్ని తృప్తిపడేటట్టు రాజుల్ని పశువుల్ని చేసి వీరయజ్ఞం చేస్తాన్నేను. నన్ను వారించకండి' అన్నాడు పరశురాముడు. 'కాదునాయనా, యజ్ఞాల్లో తపోయజ్ఞం ఉత్తమమైంది. ప్రాజ్ఞుల్లో ఉత్తముడివి నువ్వు. కనక తపోయజ్ఞం చెయ్యి. దానిమూలంగా శాంతం పట్టువడుతుంది; సర్వజ్ఞుడు సంతోషిస్తాడు. పూర్వం అలర్కుడని వొక రాజు వుండేవాడు. అతడు మనస్సుతో కలిసిన ఇంద్రియాలమీద కోపించి వాటిమీద దివ్యాస్త్రాలు ప్రయోగించాలని చూశాడు. 'రాజా, ఈ అస్త్రాలవల్ల మేంచెడేది లేదయ్యా' అన్నాయి ఇంద్రియాలు, 'రోషంతో ఆవేశపడి మామీద ప్రయోగించినవాడే చెడతాడు. కనక నీకు సామర్థ్యమే వుంటే నీ తపోమయములైన అస్త్రాలు సంధించు.'

"'ఇంద్రియాల మాటలు విన్నాడు అలర్కుడు. క్రోధం విడిచిపెట్టాడు. యోగంతో శాంతి పొందాడు. తపః ఫలాస్త్రాలతో ఇంద్రియాలను సాధించాడు. అంచేత నువ్వుకూడా తపస్సుతో అంత శ్శత్రువుల్ని జయించు, సుఖించు. బాహ్యశత్రువుల్ని జయించడం జయంగా భావించకు' అన్నారు. దాంతో పరశురాముడు శాంతించాడు. మునులు మన్నించదగిన తపస్సుచేశాడు; మేలుపొందాడు.'

"అర్జునా, ఆ బ్రాహ్మడు అంతతో వూరుకోలేదు. ఇంకా ఆమెతో ఇలా చెప్పాడు :

"'గుణాలు తొమ్మిది. అందులో ప్రమానుపాటు, అతిమానము, హర్షము — ఇవి సాత్వికాలు. క్రోధం, సంరంభం, శోకం — ఇవి రాజసాలు. మోహం, కునికిపాటు, స్వప్నం — ఇవి తామసాలు. ఈ తొమ్మిదిగుణాలూ శత్రువులే. వీటిని ఏ అస్త్రాలతో సంహరించాలో ఆ అస్త్రాలతో సంహరించి, అయిదు ఇంద్రియాలనూ మనస్సునూ అదుపులో పెట్టుకుని, శాంతిపొంది, శ్రేయస్సిద్ధి సాధన చేసుకోవాలి.

అంబరీష గీతలు

"'ముఖ్య శత్రు నిర్ణయంచేసే విషయంలో అంబరీషగీతలున్నాయి. చెపుతాను, సావధానంగా ఆలకించు.

"'అంబరీషుడని వొక రాజు వుండేవాడు. రాజనీతి పరత్వంతో ఉత్తమమైన ప్రభుత్వం సంపాదించాడతను. శత్రువులందరినీ చంపేశాడు. పూజ్యమైన రాజ్యం పరిపాలించాడు. అతడు వోనాడు పండితులతో ఇలా అన్నాడు : 'పగవాళ్ళ నందరినీ జయించాన్నేను. కాని ఈ జయం జయమనుకోడం లేదు. అధికమైన అంతశ్శత్రువుల్ని జయించని వాణ్ణి ఆశ చావుపుట్టుకలకూ, ముసిలితనానికీ లొంగిపోయినట్టు చేస్తుంది. లోభాన్ని గెలవందే శాంతిలేదు, అంటూ తపశ్శక్తితో

దానిని గెలిచి, నిశ్చింతగా సామ్రాజ్య సుఖాలనుభవించాడు. జనక చక్రవర్తికీ ఒక బ్రాహ్మడికి జరిగిన సంవాదం విను.

యమ జనక సంవాదం

"'ఒక బ్రాహ్మడు జనకచక్రవర్తి ఎదట చెయ్యరానిపని చేశాడు. దానికి జనకచక్రవర్తి, 'నువ్వు నా దేశంలో వుండవద్దు, వెళ్ళిపో' అన్నాడు. 'నీ దేశం ఎంతవరకూ వుందో చెప్పు. అదికాని పరదేశానికి నేను వెళ్ళిపోతాను' అన్నాడు బ్రాహ్మడు. దానికి బదులుచెప్పకండా వూరుకున్నాడు జనకమహారాజు. ఊరుకోడమే కాదు మూర్ఛపోయాడు. కొంతసేపటికి తెలివొచ్చి, 'నా తాతతండ్రుల తరం నుంచి దేశం నాకు వశపడింది. అయితే దీనిమీద నాకు మమత లేదు. నేను ఎప్పుడూ మిథిలలో నివసిస్తాను. ఆపట్నంకూడా నాదని అంగీకరించను. కనక 'ఇది నా దేశం' అని చెప్పలేను. ఈ విచారంతో మూర్ఛవచ్చిందినాకు, 'నా దేశం' అని నేనన్నాను కనక' అన్నాడు.

"'మహారాజా,' జనకుడి మొహం చూస్తూ అడిగాడు బ్రాహ్మడు, 'నువ్వు ఏలుతున్న పట్నం మీదా, ఈ దేశంమీదా మమతలేకండా ఇలా వుండడానికి ఏమిటి కారణం ? నాకు వినిపించు.'

"'ఇవన్నీ నశించవలిసినవే కదా! అంచేత వీటిలో దేనినీ 'ఇది నా ధనం' అని అనడానికి బుద్ధిపుట్టదు నాకు. అలాంటప్పుడు 'ఈ దేశమంతా నాది' అని ఎలా అనేదిచెప్పు! ముక్కూ మొదలైన వాటికి తెలియవచ్చే గంధం మొదలైనవి చెడిపోతాయి. కనక, అవి నావి అనకపోడంచేత భూమీ మొదలైన భూతాలు వాడిపోయి, నాకు వశమై వుంటాయి' అన్నాడు జనకచక్రవర్తి.

"'రాజా,' నవ్వుతూ అన్నాడు బ్రాహ్మడు, 'నిన్ను పరీక్షించాలని వేడుకపుట్టి వచ్చాను. యమధర్మరాజున్నేను. నీ వివేకం

పరిపాకానికి వచ్చింది. ఇది స్థిరంగా నిలవాలి నీలో శాంతికలిగిస్తూ' అని వరమిచ్చి అంతర్ధానమయాడు యముడు' అలా చెప్పి బ్రాహ్మణితో మళ్ళీ ఇలా అన్నాడు బ్రాహ్మడు :

"'దేవీ, నీకు కొంత హితోపదేశం చేస్తాను, సావధానంగావిను. సంసారం విడదవాదిలేసి, వొంటరిగావున్న నా దగ్గిరికి దొంగతనంగా వచ్చావు నువ్వు. నా వైరాగ్యం మాన్పించాలన్న సంకల్పంతో అధ్యాత్మబోధచెయ్యమని అభ్యర్థించావు. నీ తలపు తెలిసికూడా తెలియనట్టు నటించి, అధ్యాత్మవిద్య బోధించే వాక్యాలుకొన్ని చెప్పాన్నేను. తిరిగి నేను సంసార జంజాటంలో పడను. నిజమైన బ్రాహ్మణ్ణయాను; బ్రహ్మచారి నయాను; జీవన్ముక్తుణ్ణయాను. నా విధం తెలియక మీాబోటి వాణ్ణే అని అనుకుంటున్నావు నన్ను. జగమంతటా వ్యాపించి వున్నాన్నేను. నేనున్న స్థితికి సకల భూరాజ్యమూ, స్వర్గరాజ్యమూ కూడా సరికావు. ఇలా భావిస్తున్న నా బుద్ధే నా ధనం. కర్రలతో అగ్ని వుండిన విధంగా సర్వజంతువులలోనూ సిద్ధివుంది అంతర్గతంగా. గురుకులవాస, గృహవాస, వనవాసులైన బ్రాహ్మలందరికీ శ్రేయః ప్రాప్తికి వొకటేదారి. నదులు సముద్రం చేరుకున్నట్టు అంతమందీ పరతత్వాన్నే చేరుకుంటారు. బుద్ధితో ఈ దారిని వెళ్ళాలి కాని, శరీరంతో వెళ్ళడం సాధ్యంకాదు. ఆదీ అంతమూ కలవి కర్మలు. శరీరం కర్మలతో బంధింపబడుతుంది. ఇది తెలుసు కనక, నా హృదయంలో పరలోకభయంలేదు. నేను చెప్పిన అధ్యాత్మ విద్యా విషయమైన మాటల తాత్పర్యం మనస్సుకి పట్టించుకో. నాలాగే నువ్వూ కాగలవు. భయపడకు.'

"భర్త అలా చెప్పడం విని చేతులు జోడించింది బ్రాహ్మణి సాష్టాంగ దండ ప్రణామంచేసి.

"'నువ్వు చెప్పిన వాక్యాలు మహనీయమైనవి. అయితే గహనమైనవి. ఆత్మజ్ఞానం లేనివారికి వాటి అర్థం గ్రహించడం శక్యమవు

తుందా ? ఆత్మజ్ఞానం కలవారుకూడా చెప్పిన గ్రహించడం కష్టం. అంచేత వాటి అర్థం ఎలా తెలుసుకోడమో ఆ ఉపాయం అనుగ్రహించు. కరుణామూర్తివి నువ్వు' అంది.

"'మానినీ' భార్య అడిగినదానికి బదులు చెప్పాడు బ్రాహ్మడు, 'బ్రాహ్మడు అరణి. గురువు ఉత్తరారణి. తపము శ్రుతం. మథిస్తే జ్ఞానాగ్ని పుడుతుంది.'

"'మహాత్మా,' మళ్ళీ అడిగింది బ్రాహ్మణి, 'బ్రాహ్మడు అంటే క్షేత్రజ్ఞుడు * అని సూచాయగా మనస్సుకి తట్టింది. అయితే అరణి అంటే ఏమిటో తెలిస్తేకదా అతణ్ణి దాంతో పోల్చుకోడం?'

"'అతణ్ణి (బ్రాహ్మణ్ణి : క్షేత్రజ్ఞుణ్ణి) తెలియచేసే సాధనంలేదు. ఇంద్రియాలకు అందడతడు. లక్షణాలేమీలేవు. గుణాలు అంతకంటే లేవు. అహంకారం లేకపోతే అవుపడతాడు.' అంటూ క్షేత్రజ్ఞుడి విషయంలో ఆమెకి కలిగిన సందేహం పోగొట్టాడు బ్రాహ్మడు. అంతతో ఆమె శాంతిపొందింది."

"కృష్ణా," బ్రాహ్మణగీతలు విని అడిగాడు అర్జునుడు, "ఎవరయ్యా ఆ బ్రాహ్మణ దంపతులు? ఎక్కడివారు వారు? వారి వివరం వినిపించు."

"అర్జునా," అతని మొహంమీద చూపు నిలుపుతూ చెప్పాడు కృష్ణుడు, "నా మనస్సే ఆ బ్రాహ్మడు. నాబుద్ధే బ్రాహ్మణి. ఇంద్రియాలకు అతీతమైన నిర్మలతత్వం ఆత్మ నేనే."

పర బ్రహ్మ ం

"నీ అనుగ్రహంవల్ల విశదంగావుంది; సూక్ష్మగ్రాహిణిగా వుంది. తెలుసుకోదగిన పరబ్రహ్మం తెలియచెయ్యి' అని ప్రార్థించాడు అర్జునుడు.

---

* జీవుడు.

"గురు శిష్య సంవాదమని వొక ఇతిహాసముంది. అది నువ్వు అడిగిన ప్రశ్నకి సమాధానంగా వుంటుంది. చెప్తాను, విను" అంటూ అందుకున్నాడు శ్రీకృష్ణుడు :

"నువ్వు అడిగినట్టే మేధావి అయిన వొక శిష్యుడు గురువు నడిగాడు. దానికి గురువు, 'నాయనా, అంగిరసుణ్ణి ముందుపెట్టుకుని ప్రజాపతీ భరద్వాజుడూ, భార్గవుడూ, గౌతముడూ, కశ్యపుడూ, వసిష్ఠుడూ, అత్రీ, విశ్వామిత్రుడూ మొదలైన మునులు బ్రహ్మదగ్గిరికి వెళ్ళారు. ప్రణామం చేశారు. 'ఏది హితమైంది? అది పొందడానికి మార్గమేది?' అని అడిగారు. వారిని అనుగ్రహించి బ్రహ్మదేవుడు చెప్పిన విధానం నీకు చెప్తాను, సావధానంగా విను' అంటూ ఇలా చెప్పాడు : 'సత్యంలో ప్రాణులు పుడతాయి. సత్యంలోనే వర్తిస్తాయి. సత్యంలోనే లీనమవుతాయి. ఇది గుణత్రయాత్మక సత్యచరిత్ర. సత్యం ప్రసిద్ధి వినండి. వేదమనీ, తపమనీ, ప్రజాపతిఅనీ సత్యానికి అపర నామాలు. సత్యమంటే పరమవేద్యం. కనకనే కామక్రోధాలు విడిచిపెట్టి దృఢభావంతో సత్యమే సేవిస్తారు యోగులు. అంచేత సత్యమే హితమైంది. దాని ప్రాప్తికి మంచి మార్గం చెప్తాను, వినండి. నాలుగు వర్ణాలతోనూ, నాలుగు ఆశ్రమాలతోనూ, నాలుగు పాదాలతోనూ వుండిన ధర్మపథమే మంచిమార్గం. అధ్యాత్మజ్ఞానం లేకండా పరతత్వం లభించదు. ఇది నాలుగు ఆశ్రమాలకూ సామాన్యమే. మారుత ఆదిత్య ఇంద్ర ప్రజాపతులకైనా ఇంతే. అధ్యాత్మ దర్శనమంటే ఇరవైనాలుగు తత్వాలజ్ఞానమే. కనక తత్వాలు చెప్తాను, ఆలకించండి. ఆకాశం మొదలైన భూతాలు అయిదూ, అంతరింద్రియాలు అయిదూ, బహిరింద్రియాలు అయిదూ, మనస్సూ, బుద్ధీ, అహంకారమూ, ప్రకృతీ – ఇలా మొత్తం ఇరవైనాలుగు తత్వాలు. సృష్టి, స్థితి, లయాలు సాంతంగా తెలుసుకుని, పై ఇరవైనాలుగు తత్వాల నైజమూ బాగా తెలుసుకున్నవాడు సంసార భ్రాంతిలో తగులుకోడు; పాపాలుపోయి పరతత్వాన్ని పొందుతాడు.

" ' సత్వమూ, రజస్సూ, తమస్సూ — ఈ మూడుగుణాల నవద్వారపురం కనపడుతుందికాని అది ఇలాటిదని చెప్పడం తరంకాదు. దానికి వునికి వుందికాని, కనపడదు. కదలికలేదు దానికి, అయినా బహువ్యాపకత్వం కలదది. అంచేత అసాధ్యమైంది సుమండీ! అయితే గుణాలు జయించిన వ్రతపరులకు మాత్రం సాధ్యపడుతుంది. ఏమంటే మూడుగుణాలతో సారవంతమైం దది.

" ' మునులారా, గుణాలకు సత్వమనీ, తమస్సని, రజస్సనిపేరు. అన్యోన్యదాంపత్యం కలవి అవి. అన్యోన్య సంశ్రయం కలవి. అన్యోన్య భావ సంకలితమైనవి. అన్యోన్య ఉపజీవనాచరణం కలవి. దుర్బోధమైనవి. తమము నియమితమైతే రజస్సు సాగుతుంది. రజస్సు నియమితమైతే సత్వం సాగుతుంది. సత్వం అడగినప్పుడు తమస్సు సాగుతుంది. లోభం, శోకం, మోహం, నిద్ర, భయం, దురభిమానం, మాంధ్యం, పాపం, కోపం, శాఠ్యం, మచ్చరం - ఇవన్నీ తమస్సులో పుడతాయి.

" ' పాములు, తేళ్ళు, పశువులు, పందులు, కుక్కలు, చేపలు, కోళ్ళు, చీమలు, కాకులు, క్రిములు, జింకలు, నక్కలు, కొంకినక్కలు, దోమలు, మాకులు, పొదలు, వ్యాధులూ బాధలూ పొందేవారూ, ఈవిధమైన ఇతర జంతువులూ పూర్వం తామసభాగులన్నమాట. ఇవి తామసాలని తెలుసుకుని గుణాలలో చెడ్డగుణం మానగలిగిన వివేకవంతుడు అధోగతి పొందడు.

" ' బలము, శౌర్యం, మదం, ప్రాభవం, సుఖదుఃఖాలు తెలుసుకునే నేర్పు, స్నేహం చెయ్యడం, కాంక్ష, ఒల్లకపోడం, ప్రతాపం, కలహం, ఈర్ష్య, బహువికల్పభాషలు, స్త్రీలమీద గాఢమైన అనురాగం, బొంకు, ఉబ్బు - ఇవి రజస్సులో పుడతాయి.

" ' ఇవి పూర్వజన్మలో కలిగిన జనులు, ఇవినీతులు, ఇ, అవినీతులు అనే వివేకం కలిగి, ధర్మార్థకామాలు అనుసరించి

ధనంతో తులతూగుతూ కామసుఖాలతో ఆనందిస్తారు; సాటి మనుషులలో గొప్పవారవుతారు.

"'రాజసగుణాల స్వభావం తెలిసినవారు, రాజసంవల్ల పుట్టే వికారం బుద్ధితో జయించే ఉపాయం కలిగి, శుభం కలిగించే ప్రవర్తన కలిగి వుంటారు.

"'సంతోషం, ప్రకాశత్వం, ప్రియం, ఆనందం, కరుణ, క్షమ, సత్యం, శౌచం, ధృతి, అకార్పణ్యం, తితిక్ష, అహింస, ఆర్జవం, అనసూయ, అక్రోధం, అసంరంభం, సమత, దాక్షిణ్యం, శ్రద్ధ, అక్రూరభావం, లజ్జాగౌరవం - ఇవి సత్వంలో పుడతాయి. ఇవి పూర్వజన్మలో కలవారు, అహంకారం, మమకారం, ధనతృష్ణ, కామాతురత్వం లేకండా, మంచి విజ్ఞానవంతులయి ఊర్ధ్వలోకసౌఖ్యాలనుభవిస్తారు.

"'ఆ గుణాలన్నిటినీ చక్కగా తెలుసుకుని వాటిలో చిక్కుకోనివాడు, ఆ క్రియలచేత కబళించబడడు; పైగా ఆ గుణాలవల్ల పుట్టే క్రియారాశిని తానే కబళిస్తాడు.

"'గుణాలు వేరువేరుగా వుండవు. ఒకదాంతో వొకటి కలిసి మెలిసి వుంటాయి. కలయికతోనే ప్రపంచయాత్రాక్రమం సాగిస్తూ వుంటాయి. వాటి ఏగుణం అధికమై మనస్సును ఆక్రమిస్తే ఆ గుణంవల్ల పుట్టే లక్షణాలు అవుపిస్తాయి; ఒక్కొక్కమాటు మాయమవుతాయి. తమస్సు సాంగత్యం అధికమైతే జీవగమనం కిందివేపు సాగుతుంది. రజస్సు అధికమైతే మధ్య సాగుతుంది. సత్వం అధికమైతే మీదివేపు ఎగపాకుతుంది. ప్రకారభేదంతో ముందు వీటిని తెలిపాను. స్రోతస్సు అంటే జీవగమనహేతువైన దశావిశేషం. ఈ గుణత్రయంతో, గుణాలతోకూడిన జీవి ఈవిధం పొందుతాడు అని తెలుసుకోండి. గుణత్రయం త్రోసిపుచ్చదగింది.

"'గుణత్రయం తోసిపుచ్చడమే మేలు. అది త్రోసిపుచ్చా

లన్న నిగ్రహం లేకపోతే, సాత్త్వికులకు స్వర్గం ప్రాప్తిస్తుంది; రజోవర్తనులకు మధ్యలోకం ప్రాప్తిస్తుంది; తామసులకు నీచమైన అధోలోకాలు ప్రాప్తిస్తాయి.

"'ధర్మకార్యాలకు సాత్త్వికం కారణమవుతుంది. అర్థకార్యాలకు రజస్సు కారణమవుతుంది. కామ కార్యాలకు తపస్సు కారణమవుతుంది. నిష్కర్మకి వీటిని పారద్రోలడం కారణమవుతుంది.

"'ప్రాణం సత్త్వం. అపానం రజస్సు. ఉదానం తమస్సు. వేదాలుకూడా ఈ మాటే చెప్తున్నాయి స్పష్టంగా.

"'సత్త్వగుణం మొదలైన వాటితో కూడినవి కనక చేసే వారి మనస్థితుల ననుసరించి జపమూ, తపమూ, దానమూ, యజ్ఞమూ నడుస్తాయి. ఆ మూడు విధాలలోనూ సత్త్వంతో కూడిన విధానమే మేలైంది. ఎక్కువ తక్కువ లేకండా సదా సమానంగా నడుస్తూవుండే గుణత్రయం ఉత్తమమూ, అవ్యక్తమూ అయిన తత్త్వం. అదే శుభమైంది, అచలమైంది, శాశ్వతమైంది.

"'సత్తు అసత్తు క్రమం నిత్యమైంది. దాని విధానం తెలిసినవాడు విజ్ఞానవంతుడు. గుణాలలో చిక్కక, దైన్యంపాలుకాక ముక్తిపదం చేరుకుంటూ డతడు.

తత్త్వరహస్యం

"'అవ్యక్తమైన బ్రహ్మంలో బుద్ధితత్త్వం పుడుతుంది. బుద్ధి, ధృతి, మతి అని దాని ప్రసిద్ధమైన సంకేత నామాలు. కళ్ళతో చూసినట్టు చేయించి, చెవులతో విన్నట్టు చేయించి, కాళ్ళతో వెళ్ళినట్టు చేయించి, చేతులతో పనులు చేయించి ఏలికగా వుంటుందది. బుద్ధితత్త్వంలోంచి అహంకారతత్త్వం పుడుతుంది. బుద్ధితత్త్వభావం అనుసరించి అహంకారం లోకమంతటా క్రియాదులలో నడుస్తుంది.

(బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్యకులాలలో పుట్టినవారు, ఆ బుద్ధి తత్వం విస్తరించడం వల్లనే అధ్యయనం, వ్రతం, యజ్ఞం, తపం మొదలైన కర్మలలో తగిలి నడవడం జరుగుతుంది. నిశ్చయమైన విషయం యిది. జగత్తు దాని తేజస్సు వల్ల వికాసం పొందుతూ వుంటుంది. ఆ తత్వాల లోనే భూమీ, జలమూ, అగ్ని, గాలీ, ఆకాశమూ - ఈ అయిదు మహా భూతాలూ పుడతాయి. గంధం, రసం, రూపం, స్పర్శ, శబ్దం వరసగా ఈ మహా భూతాల గుణాలు. ఈ విషయాల్లో మనస్సు తగులుకుంటే మోహాంధకారంలో పడుతుంది ప్రాణి. మోహాంధ కారంలో సకల జంతువులూ కలిసిపోతూ వుంటాయి. ప్రాజ్ఞులైన వారు తమోగుణం చేరనివ్వరు. జ్ఞానం కలిగి, నిర్మలమైన మనస్సుతో మోహాంధకారంలో పడరు. ఇంద్రియ సుఖాలు అశాశ్వతమైనవి; నశిస్తాయి; విషంతో సమానమైనవి; పూర్తిగా వికారాలు పుట్టి స్తాయి. మోహం పుట్టిస్తాయి. లోభం కలిగిస్తాయి. బుద్ధి గుణాలన్ని టినీ కలిచేసి వొదిలి పెడతాయి.

"'మాంసమూ, రక్తమూ, ఎముకలూ కలిసిన శరీరాలు తామే అని నమ్ముకునే దేహాత్మ బుద్ధులైన లంపటులు ఈ శరీరాల వల్ల కలిగే చేటు తెలుసుకోలేరు; వాటికి చిక్కి తుదకి చెడతారు. సందేహం లేదు. పండితులు మాత్రం వీటిచేత చెడరు.

"'అంతరాత్మ అంటే - ప్రాణం, అపానం, సమానం, వ్యానం, ఉదానం, వాక్కు, మనస్సు, బుద్ధి అని నిరూఢికలుగుతుంది. ఈ ఎనిమిదీ లోకానికంతటికీ ఉపాదాన కారణం. ఇలా తెలుసు కోడమే బోధనిదానం.

"'ఇంకా వినండి, అహంకారంలో పుట్టిన కళ్ళూ, చెవులూ మొదలైన బాహ్యేంద్రియాలూ, బుద్ధీ మొదలైన అంతరింద్రి యాలూ అన్నీ వుడిగిపోయేవే. ముఖ్యాలయిన కర్మేంద్రియాలూ -

బహిరేంద్రియాలు అయిదూ, అంతరింద్రియాలు అయిదూ, మనస్సూ - మొత్తం పదకుండు ఈ మహా సంఘర్షణంలో పడి నాశనం కానట్టు, తనకు ఇంపైన ఇంద్రియం తన వేపు ఈడవగలిగిన బుద్ధి తత్వం వశపరుచుకున్నవాడే ఇంద్రియ నిగ్రహం కలవాడు. అతడే శుద్ధాత్మకుడు. అతడే పరతత్త్వం దర్శించగల సమర్థుడు.

"'విన్నారా? చెమటలో పుట్టే ప్రాణులు అధమ తరగతివి. *ఉద్భిదంలో పుట్టినవి మధ్య తరగతివి. గుడ్లలో పుట్టినవి ఉత్తమ తరగతివి. మావినుంచి పుట్టినవి అత్యుత్తమ మైనవి. ఈ భూత తారతమ్య జ్ఞానం మాననీయమైంది. కనకనే మీకు చెప్పాను.

"'అధ్యాత్మాది విషయాలు చెప్తాను, వినండి. అధ్యాత్మ జ్ఞానం విద్యామూలమైంది. ఆకాశం ఆదిభూతం. గాలి రెండోభూతం. అగ్ని మూడో భూతం. నీరు నాలుగోభూతం. భూమి అయిదోభూతం. అధ్యాత్మాదులు భూతాధిష్ఠానాలు. అంచేత భూతాలు ముందు వివరించాను. శ్రోత్రం అధ్యాత్మం. శబ్దం అధిభూతం. దిక్కులు అధిదైవతం. చర్మం అధ్యాత్మం. దానిలోని సంస్పర్శ అధిభూతం. దానికి విద్యుత్తు అధిదైవతం. నేత్రం అధ్యాత్మం. రూపం అధిభూతం. ఆదిత్యుడు అధిదైవతం. నాలుక అధిఅధ్యాత్మం. రసం అధిభూతం. చంద్రుడు అధిదైవతం. ముక్కు అధ్యాత్మం. గంధం అధిభూతం. గాలి అధిదైవతం. పండితులు చెప్పినమాట ఇది.† ఇది బుద్ధీంద్రియ ప్రపంచం.

"'పాదపాయూపస్థాలూ, చేయీ, వాక్కూ, (కర్మేంద్రియాలు) అధ్యాత్మాలు; నడక, విసర్జనం, ఆనందం, కర్తవ్యం వక్తవ్యం అధిభూతాలు; వాయు, మిత్ర, ప్రజాపతి, ఇంద్ర, అగ్నులు అధి

* ఉద్భిదంలో పుట్టినవి: గర్భం చీల్చుకు పుట్టినవి; తేమ మొదలైనవి.
† మూ. అనుశాసనిక పర్వం. అ. 1

దైవతాలు. అహంకారం, మనస్సు, బుద్ధి అధ్యాత్మాలు; అభిమానం ఆలోచన, నిశ్చయం అదిభూతాలు; ప్రజాపతి, చంద్రుడు, బ్రహ్మం అధిదైవతాలు. * వేదం నిర్ణయించిన విధానం ఇది. దీనిని తెలుసుకుని, ఇంద్రియాలు అదుపులో పెట్టుకుని, మనస్సు చిట్లకండా వాదించుకోడం భవనిరాసకం.

"'మునీంద్రులారా, సూక్ష్మభావత్వ సంపాదినీ, మంగళదాయినీ అయిన నివృత్తి మార్గం చెపుతాను, సావధానంగా వినండి.

"'తాబేలు తన అంగాలు ఎలా ముడుచుకుంటుందో అలాగ కోర్కులు మళ్ళించుకుంటాడు విద్వాంసుడు. కోర్కులు మళ్ళించుకునే ధీరుడు రజోగుణం జయించి ముక్తిమార్గం దర్శిస్తాడు. పది ఇంద్రియాలూ కుదించడం గొప్ప ఉపాయం. ఆ ఉపాయమే పుడకలుగా ఆత్మాగ్ని ప్రకాశిస్తుంది. ప్రాణుల్ని తనలో చూడగలిగితే సూక్ష్మమైన పరతత్వం కనపడుతుంది. పంచభూతాలతో కూడిన శరీర సముద్రం శోకాలకూ, రోగాలకూ ఆశ్రయం. ఈ శరీర సముద్రానికి కాముడూ, క్రోధుడూ ప్రభువులు. ఈ కామక్రోధాలను గెల్చుకుంటే ఈ శరీర సముద్రం దాటి పోవచ్చు అనాయాసంగా.

"'మనస్సు మనస్సులోనే ఇముడ్చుకుని, ఆత్మన్ని ఆత్మలోనే చూసేవాడు సర్వజ్ఞుడు. సర్వభూతాలలోనూ తనను నిర్వికల్పంగా చూస్తాడతడు. ఆత్మతత్వం వొకటే. దీపం అనేకదీపాలు ముట్టించినట్టు రూపాంతరం పొందుతుందది. ఈ రహస్యం తెలుసుకుని పండితుడు భ్రమలపాలు కాకండా వుంటాడు.

"'అర్యముడు, వరుణుడు, గాలి, అగ్ని, చంద్రుడు, విష్ణువు, బ్రహ్మ, శివుడు— ఇవన్నీ ఆపరంజ్యోతిపేళ్ళే. బుద్ధిమంతులిది తెలుసుకుని భజిస్తారు.

---

* చూ. అనుశాసనిక పర్వం. అ, 1.

లక్షణజ్ఞానం

"'మాననీయులారా, ఇంకా వినండి. ధర్మానికి అహింస లక్షణం. అధర్మానికి హింస లక్షణం. దేవతలకు ప్రకాశత్వం లక్షణం. మనుషులకు కర్మం లక్షణం. ఆకాశానికి శబ్దం లక్షణం. గాలికి స్పర్శ లక్షణం. అగ్నికి రూపం లక్షణం. నీటికి రసం లక్షణం. భూమికి గంధం లక్షణం. వాగ్దేవికి శబ్దం లక్షణం. మనస్సుకి చింత లక్షణం. బుద్ధికి వ్యవసాయం లక్షణం. దాని మహాతత్త్వ రూపానికి ధ్యానం లక్షణం. అవ్యక్తానికి సాక్షిత్వం లక్షణం. యోగానికి ప్రవృత్తి లక్షణం. జ్ఞానానికి సన్న్యాసం లక్షణం. ఈ లక్షణజ్ఞానం పరతత్త్వ పరిజ్ఞానానికి హేతుభూతం.

"'జ్ఞానంతో కూడిన సన్న్యాసం పరమగతి ప్రసాదిస్తుంది. ద్వంద్వాలు లేనివాణ్ణి ముసిలితనమూ, మృత్యువూ లేని ధర్మం పొందుతుంది.

అవ్యక్తతత్త్వం

"'అవ్యక్తతత్త్వానికి వాక్క లింగమంటూ లేదు. పురుషుడు (పరమాత్మ) అలింగుడు. (ఒక గురుతంటూ లేనివాడు.) అతడు క్షేత్రం ఎరుగును కనక క్షేత్రజ్ఞుడు. క్షేత్రం అనీ, ప్రకృతి అనీ అవ్యక్తానిక నామాంతరాలు. ప్రకృతి తత్త్వం రజస్తమోగుణాలనుంచి పుడుతుంది. ఆగుణాలకు చేతనం లేదు. కనక ప్రభువును (పరమాత్మను) అవి ఎరగవు. ప్రభువుమాత్రం గుణాలవల్లపుట్టే క్రియలు అన్నిటినీ తెలుసుకుంటాడు. ఇది తెలుసుకుని, గుణాలు వొదిలిపెట్టి, తత్త్వాలు తెలుసుకున్నవాడు అంతరాత్మలోని చలించని, రోగాలులేని, తరుగులేని పరమపదం చేరుకుంటాడు.

"'జ్యోతిస్సులలో శ్రేష్ఠుడు సూర్యుడు. భూతాలలో శ్రేష్ఠుడు అగ్ని. విద్యలలో ఉత్తమమైంది సావిత్రి. దేవతలలో మనుడు

ప్రజాపతి. వేదాలలో శ్రేష్ఠమైంది ఓంకారం. వాయువులలో శ్రేష్ఠమైంది ప్రాణం. ఛందస్సులలో శ్రేష్ఠమైంది గాయత్రి. పశువులలో శ్రేష్ఠమైంది మేకపోతు. నాలుగు కాళ్ళ జంతువులలో శ్రేష్ఠమైంది ఆవు. మనుషులలో శ్రేష్ఠుడు బ్రాహ్మణుడు. పక్షులలో శ్రేష్ఠమైంది డేగ. యజ్ఞవిధానాలలో శ్రేష్ఠమైంది యజ్ఞపాయసం. యుగాల్లో శ్రేష్ఠమైంది కృతయుగం. ధాతువులలో శ్రేష్ఠమైంది బంగారం. ఓషధులలో శ్రేష్ఠమైనవి యవలు. భక్ష్యభోజ్యాలలో శ్రేష్ఠమైంది అన్నం. పానీయాలలో శ్రేష్ఠమైంది నీరు. పర్వతాలలో శ్రేష్ఠమైంది అమర పర్వతం. చెట్లలో శ్రేష్ఠమైంది రావిచెట్టు. దిక్కులలో శ్రేష్ఠమైంది ఊర్ధ్వదిక్కు. నదులలో శ్రేష్ఠమైంది గంగానది. సరస్సులలో శ్రేష్ఠమైంది సముద్రం. ఆశ్రమాలలో శ్రేష్ఠమైంది గృహస్థాశ్రమం. ప్రజాపతులలో శ్రేష్ఠుణ్ణి నేను. నాకంటే గొప్పవాడు అచింత్యాత్ముకుడైన విష్ణుమూర్తి. దేవతలందరిలోనూ శ్రేష్ఠుడు ఈశ్వరుడు. ఈశ్వరుడన్నా, నేనన్నా, విష్ణువన్నా ఒక్కటే. ఒక్కవస్తువే మూడు మూర్తులై ప్రకాశిస్తుంది. శ్రేష్ఠమైనవాటిని తెలుసుకోడం ప్రబోధమూలం. ఎరుకలన్నిటిలోకీ మెరుగుపెట్టడమంటే మా ముగ్గురినీ ఒకటే అని తెలుసుకోడమే.

"'పగలూ రాత్రీ ఒకదానివెంట ఒకటి వరసగా నడుస్తూ వుంటాయి. అలాగే సుఖదుఃఖాలు మనుషులకు కలుగుతూ వుంటాయి. అంచేత సుఖం కలిగితే సంతోషించడమూ, కష్టంకలిగితే దుఃఖపడడమూ కూడదు.

"'ఏపదార్థాలైనా తరగడంకోసమే పెరుగుతాయి. పడిపోడం కోసమే ఎదుగుతాయి. ఎడబాటుకోసమే దగ్గిరచేరతాయి. నాశనం కోసమే పుడతాయి. దుఃఖంకోసమే సుఖపడతాయి. *

* చూ. శాంతిపర్వం, అ. 1. పు. 2376.

"'అన్నిటిలోకీ మేలైంది జ్ఞానం. దానికి నాశనం లేదు. దాన్ని తెలుసుకోడంవల్ల అభిమానం, అహంకారం, మమతా వొదిలిపోతాయి. దాంతో నిర్మలుడయి మోక్షమార్గం దర్శిస్తాడు మనిషి.

"'మునులారా, ఇక ఆశ్రమప్రకారం ఎరిగిస్తాను, వినండి మనస్సుపెట్టి.

"'బ్రహ్మచర్యాశ్రమం పూనినవాడు గురువుగారికి ప్రియమైన పనులు, హితమైన పనులు చెయ్యాలి. వేదం వల్లించాలి. నియమితంగా భిక్షమడిగి తెచ్చుకున్న అన్నం తినాలి. మారేడు కర్రగాని, మోదుగు కర్రగాని ఊతంగా పట్టుకోవాలి. స్నానశీలుడు కావాలి. బ్రహ్మచర్యపరుడు కావాలి. నియమితేంద్రియుడు కావాలి. నిత్యశుచిమంతుడు కావాలి. యజ్ఞోపవీతం ధరించాలి. మితభాషి కావాలి. ముంజతాడు నడుముకు కట్టుకోవాలి. శయనం, ఆసనం, ప్రచారం సముచితంగా సాగించాలి. సత్యసంధుడు కావాలి. ధర్మపరుడు కావాలి. శాంతికలిగి వుండాలి. రేపుమాపుల అగ్నికార్యం సాగిస్తూ వుండాలి. చెడుపనుల మోజులో పడకండా నడుచుకోవాలి.

"'గృహస్థాశ్రమంలో వున్నవాడు తగిన సమావర్తన కలిగి వుండాలి. కట్టుకున్న భార్యతో తృప్తిపడాలి. నిర్మలప్రచారుడు కావాలి. పంచయజ్ఞాలు సాగించాలి. అతిథులకుపెట్టి భుజించాలి. తెల్లటివస్త్రాలు కట్టుకోవాలి. శక్తిననుసరించి దానశీలి కావాలి. చపలేంద్రియుడు కాకండా వుండాలి. శుచికలిగి వుండాలి. స్నేహశీలి కావాలి. స్వాధ్యాయనపరుడు కావాలి. మంచి వ్రతనిష్ఠుడు కావాలి. యాజనమూ, అధ్యాపనమూ శక్తివంచన లేకండా జరపాలి. క్షమ కలిగివుండాలి. సత్ప్రతిగ్రహం చెయ్యాలి. ఒకరిని మిత్రులనీ, వొకరిని శత్రువులనీ భావించకండా మధ్యస్థుడయి జీవించాలి. పాపాలకు దూరంగా వుండాలి.

" 'వానప్రస్థాశ్రమంలో వున్నవాడు వూరికి దూరంగా అడివిలో పర్ణశాలలో నివసించాలి. ఉదయమూ, సాయంకాలమూ స్నాన సంధ్యలు సాగించాలి. బ్రహ్మచర్యం పాటించాలి. వూరిపంటలూ, పళ్ళూ, దుంపలూ కాయకూరలూ ఆహారంగా చేసుకోవాలి. లేడి చర్మాలూ, నారలూ బట్టలుగా కట్టుకోవాలి. నేలమీదే నిద్రపోవాలి. అతిథులకు ఆశ్రయమివ్వాలి. ఆత్మీయములలో ఆహారం పంచిపెట్టాలి. అధ్యయన పరుడు కావాలి. హోమశీలుడు కావాలి. ఇంద్రియాలన్నిటినీ గెలవాలి.

" మూడు ఆశ్రమాలలోనూ ఏ ఆశ్రమంలో వుండిన వారైనా సరే, ముక్తి కావాలని కోరుకుంటే యతి ఆశ్రమం స్వీకరించాలి. విద్యామూలమైన ఆశ్రమం యతి ఆశ్రమం.

" 'యతి ఆశ్రమం స్వీకరించినవాడు సర్వప్రాణులమీదా సమానమైన దయకలిగి వుండాలి. అందుబాటుకాని వస్తువుల విషయం విచారించ కూడదు. రానివాటిని మనసులో ఆశించకూడదు. యాదా లాబంగా అప్పటికప్పుడు దొరికిన వాటిని వుంటే వుండనీ పోతే పోనీ అని ఉపేక్షతో చూడాలి. తాబేలు తన అవయవాలు ముడుచు కున్నట్టు ఇంద్రియాలు లోపలికి కుదించుకోవాలి. సరిగా వేళకు బిచ్చ మెత్తుకోవాలి. దొరికిన దాంతో ఆకలి తీర్చుకోవాలి. కూడూ, గుడ్డా తప్ప ఇంక ఎవ్వరు ఏమిచ్చినా ముట్టుకోకూడదు. దినానికి వొక్కమారే తినాలి. నమస్కారం, స్నేహం, ప్రశంస, తిరస్కారం-ఇలాటివి ఏవీ లేకండా గడుపుకోవాలి. అసూయ లేకండా వుండడం, క్రోధం లేకండా వుండడం, దమం, బ్రహ్మచర్యం, రుజుభావం, సత్యం, చాడీలు చెప్పకండా వుండడం - ఇవన్నీ ముఖ్యమైన వ్రతాలు యతికి. చెట్టుకిందా, ఏటివొడ్డునా, జనం లేని కొంపలోనూ, అడవుల్లోనూ, కొండలమీదా, గుహల్లోనూ ఎప్పుడూ ఏకాంతంగా

వుండే దేవాలయంలోనూ నివసించాలి యతి. అవకతవక పనుల మూలంగా దొరికే వస్తువులు పరిత్యజించాలి. తన గొప్ప కనపడ నివ్వకూడదు. తనను చూసే జనులు తనంటే ఉదాసీనులుగా వుండేట్లు ప్రవర్తించాలి. అలాటి యతే సర్వంనుంచి ముక్తి పొందగలుగుతాడు.

" 'సన్యాసమంటే తపశ్చరణం. తపోజ్ఞానంతో ప్రబుద్ధులైన వారు, అచింత్యమైన, అజరమైన, అమృతమైన తత్వం దర్శిస్తారు. తామసంలేని, రాజసంలేని శుద్ధసత్వాశ్రయమైన హృదయంకల వారు, తపోవృత్తి మూలంగా క్షేమమార్గాన నడుస్తారు.

" 'సమస్త భూత సముదయస్థమై వున్న తత్వం నానాత్వంతో వుండి అన్ని విధాల ప్రకాశిస్తుంది. ఇది తెలుసుకున్న పండితుడు ద్వంద్వాలు వొదులుకుంటాడు; ముక్తి పొందుతాడు.

" 'సంసారం వొక మహా వృక్షం. అవ్యక్తంలో దీని పుట్టుక. బుద్ధి దీనికి బోదె. అహంకారం మొక్క. పంచమహా భూతాలు కొమ్మలు. ఇంద్రియాలు తొర్రలు. ఎప్పుడూ చిగిర్చే ఆశలు చివుళ్ళు. శుభాశుభాలు పళ్ళు. జ్ఞానమనే కత్తితో ఈ సంసార వృక్షం నరకాలి. అభిమానం, అహంకారం మనస్సులో వొదుల్చుకోవాలి. అదిగో అలాటి పురుషుడే బ్రహ్మతత్వం దర్శించగలుగుతాడు స్పష్టంగా. పరమనియతితో వొక్క నిమిషమైనా తనలోని ఆత్మన్ని తాను చూస్తే చాలు, పూర్తి జ్ఞానం పొంది, ప్రకృతిసంబంధం వొదిలి, జ్ఞానపూర్ణులైన మునులు తరుగులేని ముక్తిపదం పొందుతారు.

" 'పరమనియతి అంటే ప్రాణసంయమనం. క్రమాభివృద్ధితో అలవరించుకుంటే అది ప్రసాదసిద్ధి ప్రసాదిస్తుంది. సందేహం లేదు. దానివల్ల ఇష్టసిద్ధి చేకూరుతుంది.

" 'అవ్యక్తం నుండి పుట్టిన, శ్రేష్ఠమైన సత్వం పాపపంకం హరించినదై, తరగని, మృతిలేని, ఇంద్రియాలకు అందని మమత్వం

పొందడానికి ఆశ్రయమవుతుంది. కనక శాశ్వతమైన వస్తువు పొందడానికి సత్వభావనకంటే ప్రశస్తమైన పని మరొకటి లేదంటారు. అహింసా వ్రతపరులలో అందెవేసినవారు. సత్వంలో వుండే పురుషుణ్ణి ఊహామూలంగానే చూడడం జతపడుతుంది. దానికి మనస్సు తప్ప మరొక సాధనం లేదు. మరో సాధనంతో చూస్తామనకోడం తగని పని. ఇదెలా అంటారా? సత్యమూ, సంతోషమూ, అహింసా, ధృతీ, క్షమా, ఆర్జవమూ, సన్యాసమూ, పరిత్యాగమూ, విజ్ఞానమూ సాత్వికాలు. అంచేత తత్వవిదులు ఈ అనుమానంతో పురుషుణ్ణి తెలుసుకోవచ్చునంటారు. తత్వమన్నా, పురుషుడన్నా వొకట్రేటే అంటారు కొందరు. అయితే ' అదెలా పొసగుతుంది? మేడిపండులో దోమలున్నట్టు, నీటిలో చేపలున్నట్టు సత్వాలలో అంతరాత్ముడుంటాడు ' అనేవారు అనేకమంది వున్నారు.'

" బ్రహ్మచెప్పిన మాటలు విన్నారు మునులు. ' ధర్మం అనేక విధాలు. ఇందులో ఏది ఎవడు అవలంబించాడో, అదే అతడు మంచిదంటాడు. మేము అన్నిటిమీదా పరిగెత్తిన బుద్ధులు కలిగి అనిశ్చయ దర్శనులమై వుంటున్నాం. కనక 'ఇది ప్రధానంగా ఆచరించదగిన ధర్మం' అని ఉపదేశించు. సత్వ - పురుష సంబంధం ప్రస్ఫుటంగా ఎరిగించు ' అని వేడుకున్నారు.

సత్వం ప్రధానంగా ఆచరించాలి

" ' వినండి ' మునుల ప్రశ్న విని అందుకున్నాడు బ్రహ్మ, ' అన్ని ధర్మాల్లోనూ మేటి ధర్మం అహింస. అహింసతో కూడిన వాడికి ఉత్తమమైన జ్ఞానం కలుగుతుంది. ఆ జ్ఞానం మోక్షం ప్రసాదిస్తుంది. కోరికలు పెట్టుకుని కర్మలు చేసేవాడు చావుపుట్టకలు అనుభ

విస్తూనే వుంటాడు. ఫలాపేక్ష లేకండా నిర్దోషంగా మంచిచేసినవాడు ముక్తి పొందుతాడు.

"'పురుషుడు విషయి. సత్వం విషయం. ఇలా భోక్తృ - భోజ్యత్వ సంబంధంతో వుండీ కూడా తామరాకుమీద నీటిబొట్టు లాగ పురుషుడు విషయాన్ని అంటడు.

"'పరతత్వం చూడడానికి దీపం సత్వం. కనక ఈ సాధనం వొదలరు కృతాత్ములు. దానిమూలంగా ముక్తి పొందుతారు వారు. సత్వమో యోగ్యమైన సాధనం. సాధనం పూర్తికాకపోతే మేలు కలగదు. దూరప్రయాణం చేసేవాడికి వాహనం వుంటే కలిగే మేలు, వాహనం లేకపోతే ఎలా కలుగుతుంది? నదిని దాటేవాడికి నావ వుంటే కలిగేమేలు, నావ లేకపోతే ఎలా కలుగుతుంది? అలాగే సాధనం లేని బుద్ధిహీనుడికి ఇష్టసిద్ధి ఎలా కలుగుతుంది? కనక సత్వ సాధనం లేందే మేలు కలగదని తెలుసుకునీ, లేదా తెలిసీ తెలియక బలవంతంగా మురికి కడుక్కొని చేసే పనికి ఫలం దొరకదు. దొరక్క పోడమే కాదు పైగా దుఃఖం కూడా కలుగుతుంది.

"'నేలమీద నావా, నీటిమీద గుర్రమూ పనికిరావు. ఎక్కడ ఏసాధనం ఉపయోగించాలో తెలియనివాడు కార్యసిద్ధి పొందలేడు. పైగా కష్టాల పాలవుతాడు.

"'ఒడ్డుచేర్చేదాకా నావని ఆశ్రయించి వొడ్డుచేరాక దానిని విడిచిపెట్టాలి. అలాగే పరమపురుషుడి దర్శనం లభించేవరకు సత్వం సాధనంగా చేసుకుని, అనంతరం దాంతో సంబంధం వొదులుకోవాలి.

"'అవ్యక్తం గుణం మహత్తత్వం. మహత్తత్వం గుణం అహంకారాలు, అహంకార గుణాలు మహాభూతాలు. మహాభూతాల గుణాలు శబ్దాదులు. వాటిలో ఆకాశానికి గుణం శబ్దం. గాలికి గుణాలు శబ్దమూ, స్పర్శమున్నూ, తేజస్సుకి శబ్దమూ, స్పర్శమూ, రూపమూ గుణాలు.

నీటికి శబ్దమూ, స్పర్శమూ, రూపమూ, రసమూ గుణాలు. భూమికి శబ్దమూ, స్పర్శమూ, రూపమూ, రసమూ, గంధమూ గుణాలు. శబ్దంలో కఠినత్వమూ, శ్రావ్యమూ, అపస్వరమూ మొదలైన భేదాలుంటాయి. స్పర్శలో చల్లదనమూ, వేడీ మొదలైన భేదాలుంటాయి. రూపంలో నలుపూ, తెలుపూ మొదలైన భేదాలుంటాయి. రసంలో తీపీ, చేదూ మొదలైన భేదాలుంటాయి. గంధంలో పరిమళమూ, తీక్షమూ మొదలైన భేదాలుంటాయి. ఇలా ఎన్నో రకాలుగావుండిన విషయాలు తెలుసుకోడంవల్ల వాటిని విడిచిపెట్టడానికి వీలుపడుతుంది.

" 'భూమీ, నీరూ, అగ్నీ, గాలీ— ఈ నాల్గింటికంటే ఆకాశం గొప్పది. ఆకాశంకంటే అహంకారతత్వం గొప్పది. అహంకారతత్వం కంటె బుద్ధి గొప్పది. బుద్ధికంటె ప్రకృతి గొప్పది. వీటన్నిటికంటే పరమాత్ముడైన పురుషుడు గొప్పవాడు.

" 'భూతాల తారతమ్యం అవగతం చేసుకున్న శిష్టజనం పరమాత్మని దర్శిస్తారు. అట్టా ఆపూ లేని, తరుగు లేని మోక్షపదం పొందుతారు.

" 'పంచభూతాలను పరిగెత్తించడానికీ, కుదియించడానికీ సామర్థ్యంకలిగి, వాటినేలగల అధికారం వొక్క మనస్సుకే వుంది. రథానికి పూసిన గుర్రాలు సారథి ఎలా నడపగలుతాడో ఇంద్రియాలను అలా నడపగలుగుతుంది మనస్సు. భూతాత్మకమూ, బుద్ధిసనాహమూ అయిన మహారథానికి ఇంద్రియాలు గుర్రాలు. మనస్సు సారథి. అంతరాత్మ రథి. దీనిని తెలుసుకున్న పండితుడు, ఘోరమైన సంసార సముద్రంలో మునిగిపోడు. నిర్గుణమైన మార్గంలో నడిచి, నిరామయమైన అవ్యయమైన పరమపదం చేరుకుంటాడు.

" 'సముద్రంలో కెరటాలు ఎలా పుడతాయి, అదిగో అలాగే

అవ్యక్తంలో దేవతలూ, మనుషులూ, చెట్లూ మొదలైన చరాచర ప్రాణికోట్లు పదేపదే పుడుతూ, చస్తూ వుంటాయి.

"'అవ్యక్తమూ మొదలైన యావత్తూ అవ్యయుడైన పురుషుణ్ణే ఆశ్రయించి వుంటుంది. ఈ రహస్యం స్పష్టంగా తెలుసుకున్న పండితులు మోహబంధాలనుంచి ముక్తిపొందుతారు. అయితే ఇది తెలుసుకోడానికి మూలం తపస్సు. అదే ఘనమైంది. కనక అతినిష్టంతో తపోధనం ఆర్జించడం ఎంతైనా అవసరం. మహాతపస్సు వల్లే ప్రజాపతులు బహువిధమైన సృష్టి నిర్వహణకోసం నిపుణులయ్యారు. అడివి పదార్థాలు ఆహారంగా చేసుకుని తపస్సు చెయ్యడం వల్లే మునులు త్రికాలజ్ఞానులైనారు; ముల్లోకాలూ దర్శించగలిగారు. తపస్సువల్లే విద్యా గౌరవం కలుగుతుంది. మరోవిధంగా పొందరాని ఉన్నతపదం స్వచ్ఛమైన తపస్సువల్ల పొందవచ్చు సులభంగా. బ్రహ్మహత్య, మద్యపానం మొదలైన మహాపాపాలు తపస్సువల్ల పోగొట్టుకోవచ్చు. తపస్సువల్ల సర్వప్రాణులూ ప్రీతిపొందుతాయి. మమతా, అహంకృతీ కూడినతపంవల్ల ప్రజాపతి సమీపంలో భవ్యమైన పదం లభిస్తుంది యతికి. ఇందులో ఏమాత్రం సందేహంలేదు. మమతా, అహంకారంలేని పరిశుద్ధమైన తపస్సువల్ల సత్యమూ, దయా, క్షమా, ధృతీ, మితాహారమూ, ఆర్జవమూ, బ్రహ్మచర్యమూ, అచౌర్యమూ, అహింసా, శౌచమూకల యతి సర్వలోకోత్తరమైన, అవ్యయమైన మోక్షపదం పొందుతాడు.

"'తమమూ, రజస్సూ, పోగొట్టుకుని, సత్త్వంలో రమించి, గుణాలులేని తత్త్వం దర్శించి, సత్త్వం దిగవిడిచిన వైరాగ్యం పూనిన మునీశ్వరుడు ముక్తి పొందుతాడు.

"'వేదాంత రహస్యాత్మకమై వెలిగే తత్త్వమే పరమతత్త్వం. క్షేత్రజ్ఞుడని పరిశీలించగల పరమపురుషుడే సర్వపదాలూ తెలిసినవాడు.

"'వృత్తి విశేషంలో ప్రవేశించిన చిత్తం వెనక్కి మళ్ళించి, తిరిగి అందులోకి పోకండా అదుపులో వుంచుకోడమే యోగంలో ఉత్తమ పురుషరహస్యం అంటారు మునులు.

"'అవ్యక్తంలో అంతమయేపని యావత్తూ అవిద్యవల్లే కలుగుతుంది. అవిద్య బంధహేతువు. మమత మృత్యు కారణం. నిర్మమత్వం అమృతం.

"'కర్మం మేలంటారు కర్మతత్పరులు. విద్య మేలంటారు బుద్ధాత్ములు. ఆకర్మలు పదహారు వికారాలు కల ఆకృతి పుట్టిస్తాయి. విద్య శాశ్వతుడైన, గ్రహింప శక్యంకానివాడైన పరమపురుషుణ్ణి కనపరుస్తుంది. ఆ పురుషుడికి కర్మమయత్వం లేదనీ, విద్యామయత్వమే సహజమనీ శ్రుతులు చాటిచెపుతున్నాయి. ఈ సుజ్ఞానం కల మహాత్ముడు అన్నికోరికలూ వొదులుకుంటాడు. ఆత్మలోనే ఆత్మను దర్శిస్తాడు. అనామయమూ, అజరమూ, అమృతమూ అయిన ముక్తి పదం చేరుకుంటాడు.

"'జ్ఞాన పరిపూర్ణాత్ములైన, ముక్తిపదనిర్ణయం తెలిసినవారు మన్నించేమార్గం ఇది. ఇది కర్మత్యాగాలతో ప్రకాశిస్తూ వుంటుంది. కోరికల పొంతకు పోకండా, నిస్సంగులయి, అంతటినీ సమభావంతో పరికించే సాత్వికులు ఈ మార్గంలో పయనించ గలుగుతారు.

"'కృతాత్ములారా, కల్మషంలేనివారు మీరు; నిర్మలాత్ములు; సన్మతులు; ధార్మికులు. చెప్పవలిసిన సర్వమూ మీకు చెప్పాను. నేను చెప్పినట్టు నడుచుకోండి మీరు. మనస్సులో మరో విధానం చొరనివ్వకండి. ఉదారమైన మార్గమిది. ఈ మార్గంలో పరమసిద్ధి తప్పదు.'

"'ఇలా బ్రహ్మదేవుడు మునులకు తత్వోపదేశం చేశాడు. మునులందరూ ఆ ప్రకారం నడుచుకున్నారు; అనితర సులభమైన సౌఖ్యం అనుభవించారు.' అని చెప్పి ఇంకా ఇలా అన్నాడు గురువు.

" 'నువ్వు కూడా ఈ వాక్యాలు మనస్సుకి పట్టించుకో. పరమ సమాధి సంపద పాటించు. అనాయాసంగా శాశ్వతపదం ప్రాప్తిస్తుంది.'

"గురువు ప్రబోధించిన ప్రకారం జ్ఞానం సంపాదించాడు శిష్యుడు. సన్మార్గంలో నడుచుకున్నాడు. అనామయమూ, అజరమూ అయిన అమృతపదం పొందాడు."

ఆదరచిత్తంతో అలా చెప్పిన శ్రీకృష్ణుడి మాటలువిని, "కృష్ణా, అంత ఉదారహృదయులా వారు! అయితే ఆ గురు శిష్యులు ఎవరంటావు?" అని అడిగాడు అర్జునుడు.

"అర్జునా," నవ్వుతూ అతడి మొహంమీద కృపాదృష్టి నిలుపుతూ అన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు, "విను, నేనే ఆ గురువును. నా మనస్సే ఆ శిష్యుడు. నిర్మలమైన మనస్సు కలవాడివి నువ్వు. కనక పరమప్రీతితో నీకు వివరించాను. అనితరసులభమూ, అతి గుహ్యమూ అయిన మార్గం ఇది.

"అర్జునా, నిర్మలమైన, అచలమైన చిత్తం నా మీద నిలుపు. ఏకాంతభక్తితో నన్ను భజించు. నిత్యమూ ఈ అధ్యాపనం మననం చెయ్యి. పాపాలనుంచి ముక్తిపొందుతావు.

"యుద్ధారంభంలో నీకు ఈ అమృతపద ప్రాప్తిహేతువైన సదోపదేశ చేశాను. చలించకుండా ఎప్పుడూ ఇందులోనే రమించు శమం సాధించి."

అలా పరమ గురుడైన శ్రీకృష్ణుడు ఉత్తమ శిష్యుడైన అర్జునుడికి అధ్యాత్మవిద్య వినిపించాడని వైశంపాయనుడు చెప్పగా విని, "ఆ పురుషోత్తములు అనంతరం ఎలా ప్రవర్తించారు?" అని అడిగాడు జనమేజయుడు.

అశ్వమేధ పర్వం

మూడో ఆశ్వాసం

ద్వారక వెళతాను

వైశంపాయనుడు జనమేజయుడితో ఇలా చెప్పాడు: అలా అర్జునుణ్ణి అధ్యాత్మ విద్యావిశారదుణ్ణి చేసి ఇలా అన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు:

"'అర్జునా, వసుదేవుణ్ణి చూడాలని తొందరపడుతోంది మనస్సు. అయినా సంతోషపూర్వకమైననీ అనుమతికోసం నిరీక్షిస్తోంది. కనక నన్ను ద్వారక వెళ్ళనీ."

"అయితే హస్తినాపురం పద" అన్నాడు అర్జునుడు, "ధర్మరాజుతో చెప్పుదాం. ఆయన అనుమతించి ప్రీతిగా పంపుతాడు. ఆయన అనుమతించినట్టు విన్నవిస్తాన్నేను."

అర్జునుడు అలా అనడంతోనే దారుకుణ్ణి పిల్చి రథం పూన్చమని నియోగించాడు శ్రీకృష్ణుడు. అనంతరం తనతో బయలుదేరడానికి తగిన పరివారం సమకట్టడానికి దండనాయకుల్ని నియోగించాడు అర్జునుడు. కొంతసేపట్లో రథం సిద్ధంచేసి పట్టుకువచ్చాడు దారుకుడు. పరివారం సిద్ధంచేసి తెచ్చారు దండనాయకులు. కృష్ణుడూ, అర్జునుడూ ప్రయాణోచితంగా అలంకరించుకున్నారు. రథమెక్కి హస్తినాపుర మార్గం పట్టారు.

దారిలో వినయంగా అన్నాడు అర్జునుడు: "దేవా, నీ అనుగ్రహంవల్ల కౌరవసైన్య సముద్రం దాటగలిగాం. భీష్ముడూ, ద్రోణుడూ, కర్ణుడూ మొదలైన మహావీరుల్ని గెలవగలిగాం. నువ్వే

శత్రువీరుల్ని చంపుతూ ముందు నడుస్తూవుంటే, మేం జయం పొందుతూ వచ్చాం నీ వెనక. ప్రతాపం, పేరు, సౌఖ్యం నీ ప్రసాదం వల్లే పొందాం. అప్రతిహతమైన మహారాజ్యాధిపత్యం వహించాడు అన్నయ్య ధర్మరాజు. ఆశ్రయించిన వారిని రక్షించడమే నీ వ్రతం. నీ మహిమ పొగడ తరమా నాకు! విశ్వసంవిధాతవి నువ్వు. నిర్మలమైన నీ తేజమే అగ్నిష్టోమం. కాలాత్ముడివి నువ్వు. నీ వూర్పే వాయువు. నీ క్రోధమే మృత్యువు. నీ ప్రసాదమే లక్ష్మి. నీ వల్లే మేలూ, ప్రీతి, మరణమూ, మహానందమూ కలుగుతున్నాయి. స్థావర జంగమాత్మకమైన జగత్తు నీ వల్లే ఆవిర్భవిస్తున్నది; నీ వల్లే నిలుస్తున్నది; నీ వల్లే నాశనమవుతున్నది. భావాతీతుడివి నువ్వు. సర్వపతివి నువ్వు. యజ్ఞపురుషుడివి నువ్వు. నారదుడూ, దేవలుడూ, కౌశికుడూ, వ్యాసుడూ మొదలైన మునులూ భీష్ముడు చెప్పిన మాటల బట్టి సర్వమూ నువ్వే అని ఎరుగుదున్నేను. కృష్ణా, నామీద నీకున్న కరుణవల్ల అధ్యాత్మ రహస్యం ప్రసాదించావు నాకు. నువ్వు చూపిన దారినే దృఢంగా పయనిస్తాను.”

అర్జునుడి మాటలు విని అతణ్ణి అభినందించాడు శ్రీకృష్ణుడు.

హస్తినాపురం ప్రవేశించింది రథం. వారి రాకకోసం ముందే ముస్తాబై వుంది నగరం. ముందు ధృతరాష్ట్ర మహారాజు మందిరానికి వెళ్ళారు కృష్ణార్జునులు, అతనికీ, గాంధారికి ప్రణామాలు చేశారు. వారిని సంతోషపరిచారు. అనంతరం కుంతీదేవి దగ్గిరికి వెళ్ళారు. తరువాత వరసగా విదురుడి దగ్గిరికీ, యుయుత్సుడి దగ్గిరకీ, సంజయుడి దగ్గిరికీ వెళ్ళారు. ఎవరికి తగినట్టు వారిని గౌరవించారు. ధర్మరాజు దగ్గిరికి వెళ్ళి భక్తి గౌరవాలు ప్రదర్శించారు. వారిని గాఢంగా కౌగిలించుకుని, ఆదరించాడు ధర్మరాజు. అదంతా అయాక అవాళ

అర్జునుని మందిరంలో విడిది చేశాడు శ్రీకృష్ణుడు. అతడు చేసిన పూజలందుకున్నాడు; సంతోషించాడు.

మర్నాడు మహనీయమైన ఆస్థాన మండపంలో కొలువు తీర్చిన ధర్మరాజు దగ్గిరికి అర్జునుడితో కలిసి వెళ్ళాడు శ్రీకృష్ణుడు. కులాసాకబుర్లయాక, అన్నగారి మొహంమీద చూపులు నిలిపి అంటు న్నాడు అర్జునుడు:

"మహారాజా, ఎంతో కాలం ఇక్కడ వుండి పోయాడు శ్రీకృష్ణుడు. తండ్రి వసుదేవుడూ, అన్నదమ్ములూ, ఇతర బంధువులూ ఇతణ్ణి చూడాలనుకుంటూ వుంటారు. వారిని చూడాలని అభిలాషపడుతున్నాడితను. మహారాజు అనుమతిస్తే ద్వారక వెళ్తాడు. బలరాముణ్ణీ, వసుదేవుణ్ణీ చూసి, దేవకిని దర్శించి, తక్కిన తమ్ముళ్ళనీ, కుమార్ళని గుండెల కద్దుకుని, పురజనుల్ని మన్నించి, ప్రేమతో ఆదరించి తిరిగి చప్పున దయచేస్తాడు. మహారాజు ఇది దివ్యచిత్తాన చిత్తగించి, ఎలా తోస్తే అలా ఆజ్ఞాపించాలని విన్నవిస్తున్నాను" అన్నాడు.

"అలాగే కానీ" అన్నాడు ధర్మరాజు, "శ్రీకృష్ణుడు ద్వారక దయచేసి, మన మేనమామ వసుదేవుడి దర్శనంచేసి మనకు మారుగా సమస్కారాలూ, అభివందనాలు చెయ్యాలి, బలదేవుణ్ణీ దేవకీదేవినీ చూసి, మనకు మారుగా పూజించాలి. బంధువులనందరినీ ఎవరికి తగినట్టు వారిని ఆదరించాలి. మనమడిగినట్టు కుశలం విచారించాలి. పరజనుల యోగక్షేమాలు పరికించాలి. పురజనులందరికీ ప్రియంపలికి, స్నేహాలతో గడిపి, తక్కిన అవసరకృత్యాలు జరపడానికి అవసరమైనన్ని దినాలుండి, మన అశ్వమేధ పర్వానికి బంధువులతోనూ, భృత్యులతోనూ తర్లిరావాలి."

ధర్మరాజు మాటలువిని సంతోషించాడు కృష్ణుడు. వినయంగా కుంతీదేవి దగ్గిరా, ద్రౌపది దగ్గిరా అనుమతి తీసుకున్నాడు. సుభద్రను తనతో తీసుకువెళతానని కుంతి దగ్గిర అంగీకారం పుచ్చుకున్నాడు. అర్జునుడి అనుమతికూడా తీసుకున్నాడు. వివిధ వాహనాలమీద సమ్ముఖుడు సాత్యకితో బయలుదేరాడు. నగరం బయటివరకూ పాండవులు వెంట వచ్చారు. అక్కడ వారి దగ్గిర ఆగి, మళ్ళీ సోదరులను అందరి దగ్గిరా అనుమతి తీసుకున్నాడు. తన చిత్తమూ, దృష్టీ అర్జునుడిమీద నిలిపి ద్వారకామార్గం పట్టాడు. వారందరికి వీడ్కోలిచ్చి అతడు అర్జునుణ్ణే చూస్తూవుంటే, కంటికి అవుపడేటంతవరకూ అతణ్ణే చూస్తూ ఆగిపోయాడు అర్జునుడు.

శ్రీకృష్ణుడి రథంపక్కనే మరో అందమైన రథంమీద సాత్యకి వెళ్ళాడు. వెనక మరో సుందర రథం మీద సుభద్ర వెళ్ళింది. అలా వైభవంగా వెళుతున్న శ్రీకృష్ణుడిమీద దేవేంద్రుడు పూలవాన కురిపించాడు. గాలి అనుకూలంగా వీచింది. అతిస్పష్టంగా శుభశకునాలు ఏర్పడ్డాయి.

ఉదంకుడు

అలా వెళ్ళివెళ్ళి దారిలో ఉదంకాశ్రమం చేరాడు శ్రీకృష్ణుడు. ఆశ్రమం లోపలికి వెళ్ళి వినయంగా ఉదంకమునిని దర్శించాడు. అతడు చేసిన ఆతిథ్య సత్కారాలతో తృప్తిపడ్డాడు. శ్రమతీర్చుకుని అతని పక్కన కూచున్నాడు. ఆప్యాయంగా కృష్ణుణ్ణి చూసి పొంగిపోతూ ఉదంకముని అన్నాడు. జరిగింది ఎరగనట్టు.

"కృష్ణా, భరతవంశం రాజుల దగ్గిరకు వెళ్ళి, కౌరవులనూ పాండవులనూ బంధుత్వం ధృఢపరిచి వచ్చావా? రావలసింది రాజులూ సుఖంగా వారి వారి రాజ్యాల్లో రాజరికం చేసినట్టు

ఏర్పాటు చేశావు కదా! పక్షపాత పాతకంలేనివాడివి నువ్వు. ప్రజల్ని సంతోషపెట్టడంలో సమర్థుడివి కదా!"

ముని పలికిన నిందా గర్భితమైన మాటలు గ్రహించీ, గ్రహించనట్టు జవాబు చెప్పాడు శ్రీకృష్ణుడు. అతని మొహం చూస్తూ:

"ఎలా చెప్పాలో అలా చెప్పి చూశాను దుర్యోధనుడితో, కాని ఏం లాభం, నా మాట సాగలేదు. గర్వంతో అతడు మాట్లాడితే అదిలించీ చూశాను. భయాన నయానా బోధపరిచాను. సంధికి సమ్మతించలేదతడు. భీష్ముడూ, ద్రోణుడూ కూడా నా మాట సమర్థించారు. మునీశ్వరులున్నూ నొక్కి చెప్పారు, అతిలోభంతో వంశ ధర్మం విడిచిపెట్టాడు దుర్యోధనుడు. ఎంత ప్రయత్నించినా సంధి కుదరలేదు. తుదకి కౌరవులూ, పాండవులూ యుద్ధం చేశారు తప్పని సరిగా. బంధువులతోనూ, పరిజనంతోనూ వీరస్వర్గం పొందారు; ఉత్తమలోకం చేరుకున్నారు. కౌరవులందరూ కడ తేరిపోయారు. పాండవులలో అయిదుగురు అన్నదమ్ములు మాత్రం మిగిలారు. కాల నియతి గడవడం ఎవరి శక్యం?"

కృష్ణుడి మాటలు విని రోషంతో రెండు కళ్ళూ జ్యోతుల్లా చేసుకున్నాడు ఉదంకముని.

"కపటరాయబారివై కౌరవకులం కడ తేర్చావు. సమర్థుడవై వుండీన్నీ సంధి కుదిర్చావు కావు. నీ పాపానికి తగినట్టు ఘోరంగా శపిస్తానిన్ను" అంటూ వురిమాడు.

"నా మాటలు విను ముందు. తరవాత నీకు ఎలా తోస్తే అలా చేద్దువుకాని" అంటూ ఇలా అందుకున్నాడు శ్రీకృష్ణుడు, "కోపం విడిచిపెట్టు. మునివికదా, కోపం మంచిదా మరి? శాంతంగా నా అనునయం ఆదరించు. విను, అల్పతపస్సులచేత కొట్టుకుపోను నేను.

అంతేకాక, నువ్వు శాపం పెట్టావే అనుకో, అందువల్ల నువ్వు అతి దుష్కరమైన తపస్సు చేసి కూడబెట్టుకున్నదని చెప్పదగిన నీ బ్రహ్మచర్యం వూరికే పోదా ? ''

"అయితే కానీ, నువ్వు చెప్పే తగు వేదో ముందు చెప్పు. వింటాను. నువ్వు చెప్పింది సబబయితే, శాపం పెట్టాలన్న నా మనసు మళ్ళించుకుంటాను'' అన్నాడు ఉదంకుడు.

"ఉదంకా,'' నవ్వుతూ అన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు. "తమమూ, రజస్సూ, సత్వమూ నా వంశంలో వుంటాయి. దేవతలూ, వసువులూ మొదలైన స్వర్గవాసులు యావన్మందీ నాలో పుట్టిన వాళ్ళే. అన్నిటా నేనే వుంటాను. సర్వమూ నాలోనే వుంటుంది. పరతత్వమన్నా, అపరతత్వమన్నా నేనే. ఓంకారం మొదలైన వేదాలూ, నాలుగు వర్ణాలూ, నాలుగు రకాల ఆశ్రమాలూ, వాటి సర్వకర్మలూ, స్వర్గ మోక్షాలూ అన్నీ నా మాయలే అని తెలుసుకో. యజ్ఞపరులు నన్నే స్తుతించి ఫలం పొందారు. పాపాత్ములు నన్ను స్తోత్రం చేయడం వల్లే ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకుని పుణ్యాత్ములవుతారు. ధర్మదేవత నా పెద్దకొడుకని తెలుసుకో. జగద్రక్షణకోసం ఆయా సమయాల్లో ఆయా జన్మలెత్తుతూ వుంటాన్నేను. బ్రహ్మ, విష్ణు మహేశ్వరులై నేనే సృష్టి, స్థితి, సంహారాలు సాగిస్తూ వుంటాను. ధర్మానికి హాని కలిగినప్పుడు అధార్మికుల్ని హతమారుస్తాను; ధార్మికుల్ని రక్షిస్తాను. తగిన కర్మలతో జగత్తుకి మేలుచేస్తాను. ఇలాటి వాణ్ణయి వుండీన్నీ, అధర్మపరులైన కౌరవులను, ధర్మపరులైన పాండవులతో కలపడానికి ఎన్నో పాట్లు పడ్డాను. నా ప్రయత్నం దివ్యజ్ఞానచిత్తులైన వ్యాసుడూ మొదలైన మునీశ్వర్లకి నచ్చింది. దుర్మార్గులైన కౌరవులు మహాత్ములైన పాండవుల నెదిరించారు; ధర్మయుద్ధంలో మరణించారు. ఇదీ నేను చేసిన పని. నన్ను ఏమంటావో అను ఇప్పుడు.''

"కృష్ణా," వినయంగా అన్నాడు ఉదంకుడు, "అనుగ్రహించి నువ్వు ఇప్పుడు వివరించిన నీ మహిమను నేను ఎరుగుదును. నా మనస్సు కప్పిన ఈ మహాగ్రహం నీ ప్రసాదమే. అమృతంవంటి మాటలతో అదంతా పోగొట్టావు. దేవా, సాటిలేని నీ దయకు నేను పాత్రుణ్ణే అయితే నీ అసమానమైన ఆకారం కనపరుచు. నిన్నులా చూపుగా, హృదయానందంగా దర్శిస్తాను.

దయామయుడైన శ్రీకృష్ణుడు ఉదంకమునిని అనుగ్రహించాడు. భారతయుద్ధారంభములో అర్జునుడికి కనపరిచిన విశ్వరూపం అతడికి కనపరిచాడు. చూశాడు ఉదంకుడు. ఆనందం, ఆశ్చర్యం, భయం ముప్పిరిగొనిన మనస్సుతో రెండుచేతులూ జోడించి, నుదుట చేర్చాడు. "నమః పురుషోత్తమాయ తే" అంటూ నివ్వెరపాటుతో నిశ్చలమైన శరీరంతో నిలిచి గద్గద స్వరంతో స్తోత్రం చేశాడు:

"'పుండరీకాక్షా, భూమండలమంతా లెక్కలేని నీ పాదాలు ఆక్రమించాయి. ఆకాశమంతా ఉజ్జ్వలమైన నీ శిరస్సులు ఆక్రమించాయి. అంతరిక్షమంతా అద్భుతమైన నీ కడుపులు ఆక్రమించాయి. దిక్కులు యావత్తూ కెరటాలవంటి నీ బాహువులు ఆక్రమించాయి. ఎన్నో పాదాలతో, ఎన్నో శిరస్సులతో, ఎన్నో కడుపులతో, ఎన్నో చేతులతో వున్నావు నువ్వు. దేవా, సర్వమూ నువ్వే అయి ఒప్పు పడుతున్నావు. మాయ, నా భ్రాంతి, నా హృదయమూ తెలిసిపోయాయి. విశ్వరూపా, ఈ రూపం ఉపసంహరించు ప్రభూ! నీ పూర్వరూపంతో దర్శనమియ్యి" అన్నాడు వినయంగా.

"ఉదంకా," ప్రసన్నకంఠంతో అన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు, "వరం కోరుకో, ఇస్తాను."

"ప్రభూ, ఆశ్రయించిన నాకు ఆర్తి హరిస్తావు నువ్వు. నీమూర్తి

దర్శనం చేశాను. ఇంతకంటే నాకు కావలసిన వరమేముంది?"
అన్నాడు ఉదంకుడు.

"ఇలా కాదు. నాదర్శనం వ్యారికే పోదు. అడుగు, నీకేది ప్రియమో అడుగు, సంతోషంగా ఇస్తాను" అన్నాడు మళ్ళీ శ్రీకృష్ణుడు.

"దేవా," కృష్ణుడలా అనడంతోనే అన్నాడు ఉదంకముని, "నేను తప్పనిసరిగా కోరాలి అనే నీ అభిమతమైతే వొకటి అనుగ్రహించు. ఇది మరుదేశం. (ఎడారి). ఇక్కడ నీళ్ళు దుర్లభంగా వుంటాయి. నాకు ఎప్పుడూ నాకు నీళ్ళు లభించేటట్టు వరం ప్రసాదించు"

ఉదంకుడు అలా అడిగేసరికి విశ్వరూపం ఉపసంహరించాడు శ్రీకృష్ణుడు. తన ఎప్పటి రూపం ధరించాడు. "ఉదంకా, నన్ను ఎప్పుడు తలుచుకుంటే అప్పుడు నీకు నీళ్ళు లభిస్తాయి" అని వరమిచ్చాడు. అనంతరం వెళ్ళి వస్తాను" అని చెప్పి ప్రదక్షిణించి ద్వారకాభిముఖంగా వెళ్ళిపోయాడు.

అలా అక్కడే వుంటూ ఉదంకుడు ఒకనాడు దాహం వేసి శ్రీకృష్ణుణ్ణి తలుచుకున్నాడు. ఉత్తరక్షణంలో ఒక చండాలుడు అక్కడికి వచ్చాడు. దిగంబరుడుగా వున్నాడతను. విల్లూ అమ్ములూ అతడి చేతిలో వున్నాయి, శరీరం మురికోడుతూవుంది. అతనిచుట్టూ కుక్కలున్నాయి. అతడి వొంటినించి దుర్గంధమైన నీరు కారుతూ వుంది. తనను చూసి విస్తుపోతున్న ఉదంకుడితో ఇలా అన్నాడతడు:

"ఓ ఉదంకా, ఇదిగో నా వొంటినించి కారుతున్న నీళ్ళు తాగు. దప్పితీర్చుకో."

"వద్దు. ఆ నీరు నేను వొల్లను" అన్నాడు ఉదంకుడు.

"అదేం?" అన్నాడు చండాలుడు, "నీకోసం నువ్వు శ్రమపడుతున్నావు. నీమీద కనికరించి వచ్చాను. వద్దనకు. తాగు."

చండాలుడలా అనడంతోనే కస్సు మన్నాడు ఉదంకుడు. "పో, పో" అంటూ అదలించాడు. ఉదంకుడు అదలించడంతోనే కుక్కలతో కూడా మాయమైపోయాడు వున్న పాళాన చండాలుడు.

భయపడ్డాడు ఉదంకుడు. ఆలోచించాడు. "ఈకపట ప్రచారం శ్రీకృష్ణుడు చేసిందే" అని భావించాడు. ఇంతలో శ్రీకృష్ణుడూ అక్కడ ప్రత్యక్షమయ్యాడు.

"కృష్ణా," కృష్ణుణ్ణి చూసీచూడడంతోనే అన్నాడు ఉదంకుడు, "నిన్ను తలుచుకుంటే ఇలాంటి నీరా లభించడం? చండాలుడి వొంటి నించి కారే నీరా నేను తాగుతాను, ఎంత దాహం దహించుకు పోయినా? ఇలా కుచ్చితమైన వరమా అనుగ్రహిస్తావు?"

"అయ్యో, నా ప్రయత్నమంతా వ్యర్థమైపోయింది" అన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు, "నువ్వు తెలుసుకోలేక పోయావు జరిగింది. విను, నీకోసమని దేవేంద్రుణ్ణి ప్రార్థించాను అమృతరసం ప్రసాదించమని. ఇతర్లకి సాధ్యంకాంది నీకు లభించవలిసింది, తప్పిపోయింది. నేను నీ కోసం అమృతం అడిగాను. 'మనుషులకి చావులేకండా ఎలా? అంచేత మరేదన్నా కోరు' అన్నాడు దేవేంద్రుడు. 'నిన్ను ప్రార్థించాను. అది వ్యర్థం కాకూడదు. ఎలా అయినా నా మాట చెల్లించాలి. ఉదంకమునికి అమృతం ప్రసాదించాలి' అని పట్టు పట్టాన్నేను. 'అయితే వొక షరతుమీద అంగీకరిస్తాను' అన్నాడు దేవేంద్రుడు, 'చండాల రూపంతో వెళతాను. అమృతం ఇవ్వబోతాను. అతడు అంగీకరించకపోతే నా తప్పేమీ లేదు. దీనికి నువ్వే సాక్షి. అదుగో అలాగే వచ్చాడు నీ దగ్గిరికి దేవేంద్రుడు మాలరూపంతో. నువ్వు వొల్లనన్నావు. అంతర్ధానుడై పోయాడు. కానీ, అయిందేదో అయింది. దానికేం చేస్తాం? నేను నీకు ఇచ్చిన వరం వ్యర్థం కాకండా ఎప్పుడూ నీకు నీరు ప్రసాదిస్తాను. నీకు నీరు కావలసివచ్చినప్పుడల్లా ఈ ఎడారిలో

మేఘాలు కురుస్తూ వుంటాయి. నీ కీర్తి శాశ్వతంగా వుండడం కోసం ఆ మేఘాలు "ఉదంక మేఘాలు' అనిపించుకుంటాయి. మునీంద్రా, ఇక నన్ను నిందించకు; వెళ్ళి వస్తాను."

ఉదంకుడు ప్రీతుడయాడు. శ్రీకృష్ణుడు అంతర్ధానమయాడు. అవాళనుంచి పుణ్యతిథుల్లో వాకొక్కప్పుడు ఆ ఎడారి ప్రదేశంలో ఉదంక మేఘాలు కురుస్తూ వుంటాయి.

వైశంపాయనుడు చెప్పిన ఉదంకుడి ఉదంతం విని, "అయితే మునీంద్రా, శ్రీకృష్ణుడంతవాణ్ణి శపించడానికి పూనుకున్నాడు కదా ఉదంకుడు! అతడికి అంతటి మహానుభావం ఎలావచ్చిందట?" అని అడిగాడు జనమేజయుడు.

వైశంపాయనుడు ఇలా అందుకున్నాడు:

గురుభక్తివల్ల అంతటి మహానుభావుడయాడు ఉదంకుడు. అతడి చరిత్ర చెపుతాను, విను.

ఉదంకుడి కథ

ఉదంకుడి గురువు గౌతముడు. భక్తితో గురుశుశ్రూష చేస్తూ వుండేవాడు ఉదంకుడు. అలా ఎంతో కాలం గడిచింది. శిష్యులందరికీ వరాలిచ్చి సాగనంపాడు గౌతముడు. కాని ఉదంకుడి వూసే ఎత్తకండా వూరుకున్నాడు. ఉదంకుడు ఎంతో నిష్ఠతో గురువు పరిచర్య చేస్తూ వుండేవాడు. ఒకనాడు బాగా బరువైన కర్రల మోపు నడుము వొంగి పోయినట్టు మోసుకువచ్చాడు అడివినించి. తెచ్చి ఆశ్రమం వాకిట కింద వేశాడు. ఆ కర్రల మోపుకి తన తల జడ వొకటి తగులుకుని మోపుతో కింద పడింది తెగి. అది ముసిలితనంవల్ల తెల్లబడి వుంది. దాన్ని చూశాడు ఉదంకుడు. "అయ్యో, ముసిలాణ్ణి అయిపోయాను. కదా," అని ఏడవడం మొదలెట్టాడు. అతడి కన్నీరు కిందపడకండా

దోసిలి పట్టమని తన కుమార్తెని నియోగించాడు గౌతముడు. చప్పున వచ్చి దోసిలి పట్టిందామె. ఉదంకుడి కన్నీరు దోసిలిలో పడడంతోనే ఆమె చేతులు కాలాయి. దాంతో ఆమె ఓపలేక ఆ కన్నీరు నేలమీద విడిచిపెట్టింది. నేల కుతకుతలాడిపోయింది. గౌతముడు ఉదంకుణ్ణి చేరబిలిచాడు. "ఎందుకు నాయనా, దుఃఖపడుతున్నావు ?" అని అడిగాడు.

"గురుదేవా," బరువుగా అన్నాడు ఉదంకుడు, "శిష్యులందరిమీదా మీకు దయకలిగింది. ఇంతకాలమైనా నామీద కలగకండా పోయింది. ఈ స్థితిలో దుఃఖం కలగకండా ఎలావుంటుంది ?"

"ఉదంకా," కృప చిగురించిన చిత్తంతో అన్నాడు గౌతముడు, "నవయౌవనం ప్రసాదిస్తున్నానోయి నీకు. అంతేకాదు, నా కుమార్తెని నీకిచ్చి పెళ్ళిచేస్తున్నాను. సంతోషంగా ఈమెని పెళ్ళిచేసుకో. తపోధనుడివి నువ్వు. నీ తేజస్సు ఈమె తప్ప ఇంకెవ్వరూ సహించలేరు. ఇది మనస్సులో తెలుసుకునే ఈ నిశ్చయం చేశాను. నీకు తగినట్టు ఈమెకి తనువు కూడా మారుస్తున్నాను అనుమానించకు. ఈమెని పరిగ్రహించు. యౌవనవంతుడివై ఈమెతో వాక ఇంటివాడివికా. అధర్మం కాకండా వరమున్నా ఇస్తున్నాను."

అన్నప్రకారం కుమార్తె శరీరం అందంగా లేత పూలతీగెలాగ మార్చాడు గౌతమముని. ఉదంకుడి ముసిలితనం మాయమైంది. నవయౌవనంతో కలకల్లాడా డతను. గౌతముడి కూతుర్ని ప్రేమతో పెళ్ళిచేసుకున్నాడు.

గురువుగారికి నమస్కరించాడు ఉదంకుడు. "ఆజ్ఞాపించండి. మీరు ఏ పని మనసులో భావించి నాకు నియోగించినా అది నేను నిర్వహిస్తాను. ఏది తెమ్మంటే అది పట్టుకువస్తాను. మీ దయవల్లే నాకు ఆ శక్తి కలుగుతుంది" అన్నాడు వినయంగా.

"దక్షిణలవల్ల ఇతర్లకి ప్రీతి కలుగుతుంది. కాని ఉదంకా, నీ నడవడివల్లే ప్రీతి కలుగుతుంది నాకు. కనక వేరే దక్షిణలెందుకూ?" అన్నాడు గౌతముడు.

అంతమాత్రంతో ఆగిపోలేదు ఉదంకుడు. "అమ్మా," గురుపత్నికి నమస్కరించి అన్నాడతడు, "మీరు ఆజ్ఞాపించండి. మీకేం కావాలో చెప్పండి. తప్పకండా తెచ్చిస్తాను."

"తమ్ముడూ," ఉదంకుడి మాటలు విని అంది గౌతముడి భార్య అహల్య, "పరాయివాడివా నువ్వు! వద్దువద్దు. నీ గుణంవల్ల సంతోషించాడు నీ గురుదేవుడు. ఆయన అన్న మాటలు మనస్సుకి పట్టించుకో, చాలు."

అయినా వినుకోలేదు ఉదంకుడు. మళ్ళీ మళ్ళీ నొక్కి చెప్పాడు. అప్పుడు ప్రియంగా అంది అహల్య, "అయితే మిత్రసహుడి రాణి కుండలాలు తెచ్చిపెట్టు."

గురుపత్ని ఆదేశం విని సంతోషించాడు ఉదంకుడు. కుండలాలు తేడానికి బయలుదేరి వెళ్ళాడు.

ఉదంకుడు కనపడకపోడంతోనే "ఉదంకుడు కనపడడేమీ? ఎక్కడున్నాడు?" అని అడిగాడు గౌతమముని. జరిగిందంతా చెప్పింది అహల్య.

"దేవీ," దయాహృదయంతో అహల్య మొహం చూస్తూ అన్నాడు గౌతముడు, "ఆ సౌదాస రాజు (మిత్రసహుడు) రాక్షస వృత్తి కలవాడు. శాపంవల్ల అలా అయాడు. మనిషిమాంసం తింటాడు ఆసక్తిగా. ఈ విషయం మన ఉదంకుడు ఎరగడు. అయ్యో, ఏమవుతుందో కదా?"

భర్త అలా చెప్పడంతోనే భయపడింది అహల్య. అయ్యో ఏం చేశాను? తెలియక ఇలా చెప్పేశాను. నన్ను అనుగ్రహించండి.

ఉదంకుడికి ఏ ఆపదా రాకండా కరుణించండి" అంటూ భర్తని ప్రార్థించింది.

"అంత భయమెందుకూ ?" భార్యని ఓదారుస్తూ అన్నాడు గౌతముడు, "అతడిమీద ఈగన్నా వాలనిస్తానా నేను ?"

ఉదంకుడు తిన్నగా వెళ్ళాడు. శూన్యమైన ఒక అడివిలో మిత్రసహాణ్ణి చూశాడు.

ఒంటినిండా మసిపిరక్తం పూసుకున్నాడు మిత్రసహుడు. క్రోరమీసాలు మెలిపెట్టాడు. అంతలేసి గుడ్లు అటూ ఇటూ తిప్పు తున్నాడు. ఉగ్రరూపంతో వున్నాడు. ఉదయంకుణ్ణి చూడడమే తడువు, "ఆహా, ఆకలితో నకనకలాడిపోతున్నాను. తగిన భోజనం ఎక్కడ ఎలా దొరుకుతుందా అనుకుంటున్నాను. సరిగ్గా తగినవేళకి దిగబడ్డావు. మా బాగుంది" అన్నాడు.

"రాజా," జంకూ గొంకూ లేకండా అన్నాడు ఉదంకుడు, "గురువుగారి పనిమీద నీ దగ్గిరికి వచ్చాను. గురువు పనిమీద వున్న వారిని హింసించకూడదు. ఇది తెలియకండా అధర్మం పలకవచ్చా నువ్వు ?"

"అదేమన్న మాట ?" అన్నాడు మిత్రసహుడు, "దినంలో మూడో జామున అపరార్థం ఆహారానికి యోగ్యమని నాకు కల్పించారు దేవతలు. కనక వొదిలిపెట్టను, ఆకలి తీర్చుకుంటాను."

"అలాఅయితే రాజా, నా గురువుగారి పని ముందు నెరవేర్చి తిరిగివస్తాను, తప్పకండా. నా మాట అబద్ధం కాదు. ఎవరు ఏది కోరితే వారికి అది ఇస్తావు నువ్వు. తగినవాణ్ణే నేను. గురువుకోసంగా నేను కోరిన కోరిక తీరుస్తావన్న నమ్మకంతో వచ్చాను" అన్నాడు ఉదంకుడు.

"అయితే సరే, ఏమిటికావాలని వచ్చావు?" అని అడిగాడు మిత్రసహుడు.

"నీ రాణి ప్రియంగా ధరిస్తున్న కుండలాలు కోరి వచ్చాను" అన్నాడు ఉదంకుడు.

"ఇతర్లు ధనం ఇచ్చేవాళ్ళెవరుంటారయ్యా మునీ? కుండలాలు కాక ఇంకేమైనా అడుగు, ఇస్తాను" అన్నాడు రాజు.

"నెపం పెట్టి తోసిపుచ్చేవాడివి కావు నువ్వు. నాకు తెలుసు. కుండలాలు తప్ప ఇంక ఏదీ వొద్దు నాకు" అన్నాడు ఉదంకుడు.

"అయితే నా రాణి మదయంతి దగ్గిరికి వెళ్ళు. నేను చెప్పానని చెప్పి అడుగు" అన్నాడు రాజు.

"ఆమె ఎక్కడుంది?" అని అడిగాడు ఉదంకుడు.

"అదిగో అదే ఆమె వున్న చోటు" అని మదయంతి వున్న చోటు" చూపించాడు రాజు.

తిన్నగా మదయంతి దగ్గిరికి వెళ్ళాడు ఉదంకుడు. రాజు చెప్పి నట్టు చెప్పి కుండలాలు కోరాడు.

"రాజు దగ్గిరనుంచి ఆనవాలు తీసుకురా" అంది మదయంతి. ఉదంకుడు తిరికి రాజు దగ్గిరికి వచ్చాడు. ఆనవాలు ఇమ్మన్నాడు.

"'ఈ గతి మేలని నిశ్చయించలేం. ఇదికాక వేరే గతిలేదు. ఈ మాటలే ఆనవాలు. ఈ ఆనవాలు చెప్పి కుండలాలు పుచ్చుకో" అన్నాడు మిత్రసహుడు.

ఆ ప్రకారం మదయంతి దగ్గిరికి వెళ్ళి ఆనవాలు చెప్పాడు ఉదంకుడు.

"గురువు మేలుకోరేవాడివి నువ్వు" అంది మదయంతి, "నా భర్త ఆదేశం ప్రకారం కుండలాలు నీకు ఇస్తాను. అయితే దేవతలూ, గంధర్వులూ ఈ కుండలాల కోసం ఎన్నో ఉపాయాలు వెదు

కుతూ తిరుగుతున్నారు అపహరించాలని. ఎంగిలి తగిలినా, మైమరిచి నువ్వు నిద్రపోయినా, నేలమీద పెట్టినా అపహరిస్తారు. భక్తితో అర్చించి ఇవి ధరిస్తే ఆకలిదప్పులుండవు. అగ్ని భయముండదు. విష వికారముండదు. భూత భేతాళ బాధలుండవు. చిన్నపిల్లలే కానీ, పెద్దవాళ్ళే కానీ - ఎవరు పెట్టుకుంటే వారికి సరిపోయినట్టుంటాయివి. పైగా రోజూ బంగారం కురుస్తాయి. అంచేత అప్రమత్తుడివై తీసుకు వెళ్ళు వీటిని. గురువు మెచ్చుకునటాడు."

ఇలా చెప్పవలిసిన మాటలు చెప్పి, పరమ పతివ్రత అయిన మదయంతి భక్తిప్రీతి వినయాలతో ఉదయకుడికి కుండలాలిచ్చింది. సంతోషించాడు ఉదంకుడు. ఆమెని ఆశీర్వదించాడు. ఆమె అనుమతి పుచ్చుకున్నాడు. వికసించిన మొహంతో మిత్రసహుడి దగ్గిరికి వచ్చాడు. రాణి కుండలాలిచ్చిందని చెప్పాడు. అతణ్ణి ఆశీర్వదించాడు. "రాజా, నీ వల్ల కృతార్థుణ్ణయాన్నేను. అయితే నాకు ఆనవాలుగా నువ్వు చెప్పిన మాటల అర్థం ఎంతో గూఢంగా వుంది. ఆ మాటల అభిప్రాయ మేమిటో తెలుసుకోవాలనుంది నాకు. చెప్పతగిందయితే చెప్పు" అని అడిగాడు.

"మునీంద్రా," ఉదంకుడు అడిగిన దానికి జవాబు చెపుతూ అన్నాడు మిత్రసహుడు, "బ్రాహ్మణ్ణి రాజులు పూజిస్తారు. కనక నేను బ్రాహ్మణ్ణి పూజిస్తాను. కాని బ్రాహ్మడివల్లే నేను ఇలా అయాను పెద్దతప్పు చేసి. ఈ పాపం పోడానికి మరో మార్గం కన పడదు. అది కారణంగా 'బ్రాహ్మణపూజ దుష్కరం. దీనివల్ల మేలు కలుగుతుందని నిశ్చయించి చెప్పలేం. ఇది కాకంటే మరోగతి లేదు' అని ఆనవాలు చెప్పి మదయంతి దగ్గిరికి పంపాను. విశిష్టమైన మహా రత్నకుండలాలివి. ఇవి ఇచ్చి నీ వల్ల కీడు మాపుకోగలనని నా అభిలాష."

భృగువంశవరేణ్యుడైన ఉదంకుడి సాన్నిధ్యం వల్ల మిత్రసహ మహారాజుకి కార్యజ్ఞానమూ, కుండలాలు దానం చెయ్యడంలో శ్రద్ధా, శాంతంగా మాట్లాడడమూ కలిగాయి. అతను అన్నమాటలు విన్నాక, "మహారాజా, 'మాట్లాడడంవల్ల స్నేహం కలుస్తుంది' అంటారు తెలిసిన వృద్ధులు. నేను నీ వల్ల కృతార్థుణ్ణయాను. వెళ్ళుతున్నాను. తిరిగివస్తానని చెప్పాను. మాట బొంకు కాకుండా వస్తాను" అన్నాడు ఉదంకుడు.

ఉదంకుడు అలా అనడంతో నే మనస్సులో జాలిపడుతూ అతడి మొహం మీద చూపులు నిలిపి, "చంపేవాడిదగ్గిరికి వస్తారా ఎవరైనా మునీంద్రా? నీ గొప్పతనం, నీ నిజాయితి తెలిసింది. సంతోషించాను. నా అవస్థ నీ తపోబలంతో తొలగించు" అని ప్రార్థించాడు మిత్రసహుడు.

చెవులకు ఇంపైన అతడి మాటలు విని ప్రసన్నుడయాడు ఉదంకుడు. "రాజా, దేనివల్లా మళ్ళనిదైనా ఉత్తముల సంసర్గంవల్ల మళ్ళుతుంది. నీ గుణం నిన్ను పాపమంటకుండా చేసింది. గౌతమ మహాముని చల్లని చిత్తవృత్తి నీ మీద ప్రసరించింది కాబోలు, ఉన్నతి పొందు" అంటూ అనేక విధాల దీవించాడు. అతడి శరీరం చేతులతో నిమిరాడు ప్రేమగా.

పాపం వొదిలి మిత్రసహుడు భక్తి వినయాలతో ఉదంక మునిని స్తుతించాడు. గౌరవంతో సాగనంపాడు.

కుండలాలు కృష్ణాజినంలో ముడివేసుకుని గౌతమాశ్రమానికి త్వరత్వరగా పయనమయాడు ఉదంకుడు. వెళుతూ వెళుతూ దారిలో అరముగ్గిన మారేడుపళ్ళు చూశాడు. ఆకలిగా వుంది. అంచేత కుండలాలతో కృష్ణాజినం మారేడుచెట్టుకొమ్మకి తగిలించి, చెట్టుమీదికెక్కి పళ్ళుకోయడం మొదలెట్టాడు. ఇంతలో గాలివీచింది. కొమ్మని

వేలాడుతున్న కృష్ణాజినం నేలమీద పడింది. కింద పడిందో లేదో వొక నాగు చరుమని వచ్చి కుండలాలు పుచ్చుకుని గాలిలా పరిగెత్తింది. చూశాడు ఉదంకుడు. చెట్టుమీంచి దిగదాటి నాగు వెంట పడ్డాడు. ఒక పెద్ద పుట్టలో దూరిపోయింది నాగు. వాడైన కర్ర పుచ్చుకుని పుట్ట తవ్వడమారంభించాడు ఉదంకుడు. ఆ కర్రపోట్లు సహించలేక భూమి వణికింది. బ్రాహ్మణ వేషంలో దేవేంద్రుడు పత్యక్షమయాడక్కడ. "మునీంద్రా, కర్రతో తవ్వి పాతాళానికి వెళ్ళగలవయ్యా? నీ కుండలాలు పట్టుకుపోయిన పాము ఐరావత సంతానం. పాతాళలోకం ఇక్కడికి వెయ్యి యోజనాలుంది" అన్నాడు.

"పాతాళంలో వున్నా కుండలాలు తెస్తాను" అన్నాడు ఉదంకుడు, "తేలేకపోయానో, ఈ ప్రాణాలు వొదిలిపెడతాను. ఇది ధ్రువమైన మాట."

అతడి దృఢసంకల్పం విని మరి మాటలతో ప్రయోజనం లేదనుకున్నాడు దేవేంద్రుడు. అతడు తవ్వుతున్న కర్రకి వజ్రాయుధాని కున్న వాడీ, బలమూ ఇచ్చి, తన బాంధవ్యం చెప్పి వెళ్ళిపోయాడు. భయంతో దారిచ్చింది భూమి. తిన్నగా నాగలోకం ప్రవేశించాడు ఉదంకుడు.

ఎన్నో రకాల రత్నాలతో వుంది నాగలోకం. ఎన్నో రత్నాలతో దేదీప్యమానంగా వుంది. దాని ద్వారం పది యోజనాల పొడవుంది. అయిదు యోజనాల వెడల్పుంది. అదంతా చూశాడు ఉదంకుడు. కుండలాలు సంపాదించడం దుర్లభమైన పని అని తెల్లపోయాడు. ఇంతలో అక్కడ ఎర్రటి మొహమూ, నల్లటి శరీరమూ, తెల్లటితోకా కలిగి ప్రకాశిస్తున్న వొక గుర్రం కనపడి అతడితో అంది:

"నా అపానద్వారం కొంచెం వూదు. అసహ్యించుకోకు.

లోకవంద్యుడైన గౌతమముని ఆశ్రమంలో నన్ను ఉపాసించావు. నాకు సంతోషం కలిగించావు. కనక నీకు దర్శనమిచ్చాను. ఐరావతం కొడుకు ఎత్తుకుపోయిన కుండలాలు తిరిగీ నువ్వు సంపాదించే ఉపాయం ఉపదేశించాను. ”

“ నేను నిన్ను ఎరగను. ఉపాసించడమెలా జరిగిందది ? ” అన్నాడు ఉదంకుడు.

“ నీ గురువుగారి గురువున్నేను. అగ్నిహోత్రుణ్ణి. శుచివై నిత్యమూ నన్ను పూజించావు నువ్వు. ఇప్పుడు తెలిసిందా ? ” అంది గుర్రం.

సంతోషించాడు ఉదంకుడు. గుర్రం ఉపదేశించిన ప్రకారం దాని అపాన ద్వారంలో వూదాడు అసహ్యించుకోకండా. దాంతో గుర్రం రోమకూపాల్లోంచి దట్టంగా పొగలు బయలుదేరాయి. పాతాళలోకమంతా కప్పేశాయి. వాసుకి మొదలైన నాగరాజుల నివాస మందిరాలు వుక్కిరిబిక్కిరిగా కమ్ముకున్నాయి పొగలు. ఐరావత నాగు మందిరంలో హాహాకారాలు పుట్టాయి. ఆ దారుణమైన పెనుపొగ చూసి నాగలోకమంతా హడిలిపోయింది. నాగులన్నీ ఉదంకుడి దగ్గిరికి పరిగెత్తుకు వచ్చాయి. భక్తిపూర్వకంగా అతణ్ణి పూజించాయి. “ నీకార్య మేమిటో సెలవియ్యి ” అంటూ వినయంగా అడిగాయి. తెలుసుకుని చప్పున కుండలాలు సమర్పించాయి.

నాగులందరికీ సెలవిచ్చి, అగ్ని దేవుడికి ప్రదక్షిణపూర్వకంగా నమస్కరించాడు ఉదంకుడు. పాతాళంనించి త్వరగా భూలోకం వచ్చాడు. అహల్యని చూశాడు. “ ఇదిగో కుండలాలు తెచ్చాను ” అంటూ ఆమె చేతులలో పెట్టాడు. నేలమీద సాగిలబడ్డాడు. ఆదరంగా అతణ్ణి గుచ్చి కౌగిలించుకుంది అహల్య. ప్రేమతో దీవించింది. గౌతమ మునికీ, అహల్యకీ ఎన్నో మార్లు మొక్కి నిలబడ్డాడు ఉదంకుడు.

"మీ కరుణవల్ల కాక ఈ కుండలాలు నా తరమా తీసుకు రావడం! నడుమ కలిగిన అడ్డంకి నిజంగా మీఅనుగ్రహం వల్లే నిగ్రహించాను" అంటూ వినయంగా చేతులు జోడించాడు.

ఎంతో సంతోషించారు గురుదంపతులు. "నాయనా," గౌతమముని అన్నాడు, "మహనీయమైందోయి నీ చరిత్ర. చిత్రమైంది. మిత్రసహ మహారాజు పాపం పోగొట్టావు. నాగుల్ని జయించావు. కుండలాలు పట్టుకువచ్చావు. నీ చతురత్వమూ, నీ బలిమీ, నీ దృఢ నిశ్చయమూ నీకే తగింది. నీ ధర్మనిష్ఠ ఇంకొకడికి సాధ్యం కాదు. నిజం చెపుతున్నాను."

ఉదంకుడు తన మహా తపోబలం వల్ల అలా పరాక్రమించి, ఇతరులెవ్వరికీ సాధ్యంకాని కుండలాలు పట్టుకు వచ్చాడు. గురుజనుల మనోరథ సిద్ధిచేశాడు. అతడి మహానుభావం అలాటిది.*

వైశంపాయనుడు చెప్పిన ఉదంకుడి కథ విని సంతోషించాడు జనమేజయుడు. "మునీంద్రా, ఉదంకుడికి వరమిచ్చి వెళ్ళిన శ్రీకృష్ణుడి తరవాత వృత్తాంతం వినిపించు" అని అడిగాడు.

ద్వా ర క లో

వైశంపాయనుడు ఇలా అందుకున్నాడు:

ఉదంకుడికి వరమిచ్చి తన ద్వారకాపురం చేరాడు శ్రీకృష్ణుడు. అందంగా అలంకరించి వుంది ద్వారకాపట్నం. రైవతకాద్రి యాత్రామహోత్సవంలో వున్నారు ప్రజలు. శ్రీకృష్ణుణ్ణి చూడడంతోనే వారి ఉత్సాహం రెండింతలయింది. వారి ఆనందానికి అంతం లేకపోయింది.

దేవకీ వసుదేవుల్ని చూసి ప్రణామం చేశాడు శ్రీకృష్ణుడు. అన్న బలరాముడికి నమస్కరించాడు. తక్కిన వృద్ధ బాంధవుల్ని

* చూ. ఉదంకుడి చరిత్ర, ఆదిపర్వం.

చూసి వందనాలు చేశాడు. ఎవరికి తగినట్టు వారిని గౌరవించాడు ప్రియంగా. అందరికీ ధర్మరాజు చెప్పిన నమస్కారాది వాక్యాలు విని పించాడు. తమ్ముళ్ళనీ, కుమార్తెళ్ళనీ, మంత్రులనీ వాత్సల్యంతో ఆద రించాడు, వారు చేసిన నమస్కారాలందుకుంటూ. సాత్యకినీ, సుభ ద్రనీ తగినవారి దర్శనం చేయించాడు. యావన్మందినీ ఆనందపరి చాడు.

కుమారుణ్ణి దగ్గిర కూచోపెట్టుకున్నాడు వసుదేవుడు. "నాయనా, వచ్చిపోయే వాళ్ళనోట భారతయుద్ధం విన్నాం. వివరంగా వినాలనుంది నాకు. నీ నోటితో వినిపించు" అన్నాడు.

"మహాభారత యుద్ధకథంతా వివరంగా చెప్పాలంటే ఎన్నో దినాలు పడుతుంది. అందులో ప్రధాన వీరపురుషుల యుద్ధం టూకీగా చెపుతాను, విను" అంటూ ఇలా ఎత్తుకున్నాడు శ్రీకృష్ణుడు.

"కౌరవుల సేన పదకొండు అక్షౌహిణీలు. దానికి భీష్ముడు సేనాధి పతి. పాండవుల సేన ఏడు అక్షౌహిణీలు. భీష్ముడి మీదికి శిఖండిని ఎదురొడ్డారు పాండవులు. ఉభయసేనలూ ఆకాశం మీది దేవతలు ఆశ్చర్యపోయినట్టు పోరాడాయి హోరాహోరీగా. అర్జునుడు తోడ్ప డగా భీష్ముణ్ణి శిఖండి పదోనాడు పడగొట్టాడు. ఉత్తరాయనం వచ్చేదాకా మృతిపొందకుండా అంపశయ్యమీద వున్నాడు భీష్ముడు. అద్భుతం అది. ద్రోణుడు అయిదు దినాలు నిబ్బరంగా యుద్ధం చేశాడు. అర్జునుడి ప్రాపుతో అతణ్ణి ధృష్టద్యుమ్నుడు ఎదిరించాడు. కర్ణుడు రెండు దినాలు యుద్ధం చేశాడు. గ్రీష్మకాలంలో ప్రవేశించే సూర్యుడిలా విజృంభించిన అర్జునుడి బాణాలతో తెగిపోయాడు. మర్నాడు శల్యుడు శౌర్యంతో యుద్ధం చేశాడు. సగం దినం గడిచే సరికి ధర్మరాజుచేత కూలిపోయాడు. శకునిని సహదేవుడు బలాలతో

కూడా పడగొట్టాడు. దుర్యోధనుడి తమ్ముళ్ళని భీముడు వరసపెట్టి చంపేశాడు. ఓడిపోయి, సిగ్గుమాలి, ఒక్కడూ గదపట్టుకుని, కాలి నడకతో పారిపోయాడు దుర్యోధనుడు సేన వొదిలేసి. ఒక మడుగులో నీళ్ళు రాళ్ళగా మార్చుకుని దాక్కున్నాడు. అది తెలుసుకున్నారు పాండవులు. మడుగు దగ్గిరికి వెళ్ళి ముట్టడించారు. మర్మభేదమైన మాటలాడి నొప్పించారు. ఆ దూషణ వాక్యాలు సహించలేక పోయాడు దుర్యోధనుడు. మడుగునించి బైటికి వచ్చాడు. భీముడితో గదాయుద్ధం చేశాడు. గద తగిలి తొడలు విరిగి కూలిపోయాడు. ప్రాణాలు విడిచిపెట్టాడు. ఈవిధంగా గెలుపు సాధించారు పాండవులు. అశ్వత్థామ ఆ రాత్రి పాండవుల శిబిరంమీద విరుచుకుపడ్డాడు. ఏనుగులూ గుర్రాలూ కలిపి అంతమందినీ చంపేశాడు. ఏం చెప్పనూ ఆ ఘోరం! ఆ రాత్రి నేనూ పాండవులూ అక్కడ లేం. అందుకనే అంతపని జరిగిపోయింది. పద్ధెనిమిది దినాలు జరిగింది భారతయుద్ధం. ఈ యుద్ధంలో పాండవులు అయిదుగురూ, నేనూ - ఇలా ఆరుగురమూ, సాత్యకీ తప్ప అంతమందీ మా పక్షంలో అంతమైపోయారు. కౌరవపక్షంలో అశ్వత్థామా, కృపాచార్యులూ, కృతవర్మా - ఈ ముగ్గురు మాత్రం మిగిలారు. మిగతా యావన్మందీ హతవారి పోయారు. అన్నట్టు యుయుత్సుడు ముందే పాండవుల్ని ఆశ్రయించాడు. అతడు కూడా బతికిపోయాడు. ఇదీ భారత రణకథ సంగ్రహంగా."

ఇన్నీ చెప్పాడు కాని, అభిమన్యుడు మరణించిన విషయం చెప్పలేదు కృష్ణుడు. వసుదేవుడికి ఎంతో దుఃఖం కలుగుతుందని ఈ మాట ఎత్తలేదు. అది గ్రహించింది సుభద్ర. కృష్ణుణ్ణి చూస్తూ గద్గదిక స్వరంతో అంది వసుదేవుడు విన్నట్టు, "అన్నా, నీ మేనల్లుడు అభిమన్యుడు హతవారి పోయాడని అయ్యకి వినిపించవేమీ

చెవులారా విన్నట్టు!" ఇలా అంటూనే మొదలునరికిన చెట్టులాగ కిందపడిపోయింది. అభిమన్యుడి మరణవార్త యాదవులందరినీ కొత్త దుఃఖంలో ముంచింది. వాళ్ళందరినీ వోదార్చాడు శ్రీకృష్ణుడు తగిన మాటలాడి. హస్తినాపురంలో సుభద్రా, ఉత్తరా అభిమన్యుడికోసం దుఃఖించడమూ, కుంతీదేవి తగిన వోదార్పు మాటలతో వారిని శాంతపరచడమూ, పాండవులు అయిదుగురూ విడివిడిగా అభిమన్యుడి కోసం బంగారమూ మొదలైనవి బ్రాహ్మలకి దానం చెయ్యడమూ, అతడిపేర చెరువులూ అవీ తవ్వించడమూ చెప్పాడు. అంతే కాదు, యుద్ధంలో వెన్ను చూపకండా విజృంభించి, రౌద్రమూర్తి అయి, దుర్యోధన, ద్రోణ, కృపాచార్య, అశ్వత్థామ, కృతవర్మ, కర్ణాది వీరుల్ని కలంచి అభిమన్యుడు వొక్కడే పోరాడడమూ, ఎంతోమంది రాజుల్ని యమలోకానికి పంపడమూ వివరించాడు. "దేవతలు కోరా అన్నట్టు ఉత్తమ లోకానికి వెళ్ళి సుఖంగా వున్నాడతడు. అతడికోసం విచారించడ మెందుకూ?" అన్నాడు.

ఇలా బంధులోకానికి తగినట్టు ప్రవర్తించి ద్వారకలో సుఖంగా నివసించాడు శ్రీకృష్ణుడు. ఇక్కడ హస్తినాపురంలో,

అశ్వమేధ ప్రయత్నాలు

అభిమన్యుడి మరణం ప్రజలు చెప్పుకుని విచారిస్తూ చెప్పుకుంటూ వుండేవారు. ఆ మాటలు చెవులకి చురచుర మనిపించేవి పాండవులకి. ధైర్యం సడిలిపోయి, వలవలా ఏడుస్తూ వుండేది భర్తని తలుచుకుని ఉత్తర. ఆమె దుఃఖం చూసి గుండెలు తరుక్కుపోయేవి పాండవులకి. ఈ స్థితిలో దయామూర్తి వేదవ్యాసుడు అక్కడ ప్రత్యక్షమయాడు. తగిన మాటలు చెప్పి వారి విచారం మాన్పించాడు. అశ్వమేధానికి అవసరమైన విధులు వివరించి, వేగంగా యజ్ఞం

చెయ్యండని నియోగించాడు. అంతా దానికి సమ్మతించాక అంతర్హితుడయాడు.

హిమాలయ యాత్ర

అనంతరం ధర్మరాజు తమ్ముళ్ళని నలుగురినీ పిలిచాడు. కళ్ళల్లో ఉత్సాహాలక్ష్మి తాండవిస్తూవుండగా వారితో ఇలా ఎత్తుకున్నాడు :

"మనమీద వాత్సల్యంతో వేదవ్యాసుడు సెలవిచ్చిన మహనీయమైన మాటలు విన్నారుకదా! రాజ్యంలో ఇప్పుడు ధనంలేదు. అంచేత బ్రాహ్మలు దాచిపెట్టిన ధనం అవసరమైంది. అందుకోసం తగిన బందోబస్తుతో హిమాలయానికి వెళ్ళే విషయం ఆలోచించాలిప్పుడు" అన్నాడు.

"మహారాజా," ధర్మరాజు మాటవిని అందుకున్నాడు భీముడు, "మంచి ప్రస్తావన ఇది. శివుణ్ణి భక్తిపూర్వకంగా నిష్ఠతో పూజ చేద్దాం. ఆ దేవదేవుడి అనుగ్రహం పొందుదాం. ప్రమథుల్ని భక్తితో పూజిద్దాం. అక్కడ భూతబలులున్నా సమర్పిద్దాం. మరు త్తుడిచ్చగా బ్రాహ్మలు నిధిగా దాచిపెట్టిన ఆ బంగారం పట్టుకువద్దాం. ఇక భూమి విషయం ఆలోచించవలసిన పనేముంది మనకి? ఈ పనికోసం తగిన సైన్యంతోసహా దేవరవారు దయచెయ్యాలి" అన్నాడు. అర్జునుడూ, నకుల సహదేవులూ భీముడి మాటే సమర్థించారు. తమ్ములమాట విని సంతోషించాడు ధర్మరాజు. హిమాలయానికి బయలుదేరడానికి కృతనిశ్చయుడయాడు. ధృతరాష్ట్రుడి దగ్గిరకి వెళ్ళాడు. అప్పటికే అశ్వమేధ యజ్ఞ విషయం విని, తన కుమాళ్ళని తలుచుకుని శోకంతో వున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. అతడి పాదాలకు నమస్కరించాడు వెళ్ళి ధర్మరాజు. గాంధారి వింటూ వుండగా, వేదవ్యాసుడు చెప్పినమాటలు వినిపించాడు. యజ్ఞం చెయ్యడానికి అతడి దగ్గిర అనుమతి తీసుకున్నాడు. దండప్రణామాలు చేసి ఆ వృద్ధ

దంపతులదగ్గిర సెలవు తీసుకున్నాడు. కుంతీదేవి దగ్గిరికి వెళ్ళాడు. సంతోషంతో కుమారుణ్ణి చేరదీసిందామె. యజ్ఞం విషయం విన్నవించాడు ధర్మరాజు. ఆమె అనుమతించాక ఆమె పాదాలకు ప్రణామం చేశాడు. ఆమె దగ్గిర సెలవు తీసుకున్నాడు. అక్కణ్ణుంచి ఆస్థానమండపానికి వచ్చాడు. యుయుత్సుణ్ణి రావించాడు. చెయ్యవలిసిన కార్యవిధానం వివరించాడు. "నువ్వు నగర రక్షకోసం నిలవాలి" అంటూ విదురుణ్ణి కూడా అతడితో జత చేశాడు. సేనలు సమకూర్చడానికి సేనాధిపతుల్ని నియోగించాడు. నియమంగా దేవపూజా, పితృపూజా నిర్వహించాడు. ఇంద్రపూజ పూర్తిచేశాడు. శ్రద్ధగా నానా విధాల దానాలు చేశాడు. అర్చన జరిగిన అగ్నినీ, దాని అధికారి అయిన ధౌమ్య పురోహితుణ్ణీ ప్రదక్షిణ పూర్వకంగా సేవించాడు. అనంతరం తెల్లటి లేపనాలు పూసుకున్నాడు. తెల్లటి భూషణాలు పెట్టుకున్నాడు. తెల్లటి పూలమాలలు వేసుకున్నాడు. తెల్లటి బట్టలు కట్టుకున్నాడు. తెల్ల గొడుగుతో పూర్ణచంద్రుడిలా ప్రకాశిస్తూ, పదహారు తెల్ల గుర్రాలు పూసిన రథమెక్కి కూచున్నాడు. బ్రాహ్మల ఆశీర్వాదాలూ, పుణ్యగానాలూ, మంగళతూర్యనాదాలూ, పండితుల స్తోత్రాలూ భూమీ ఆకాశమూ ప్రతిధ్వనించాయి.

ధర్మరాజు తెల్ల గుర్రాల రథం కదిలింది. ఆయన అభిప్రాయం తెలుసుకుని భీముడూ, అర్జునుడూ, నకులసహదేవులూ గొప్పగా అలంకరించుకుని, సేనాధిపతులతోనూ, కాల్బలమూ గుర్రాలూ ఏనుగులూ రథాలూ - చతురంగ బలంతోనూ పయనమై వచ్చారు. మకరతోరణాలూ, వింజామరలూ, గొడుగులూ - వీటన్నిటితో ఎంతో వైభవంగా వున్నారు వారు. చూసి, చిరునవ్వుకళ్ళతో వారి మొహాలమీద చూపులు నిలిపాడు ధర్మరాజు. ఇంతలో సేనలతో సామంత రాజులున్నూ వచ్చి కలిశారు.

అలా వైభవంతో బయులుదేరాడు ధర్మరాజు. దారిలో మకాంలు చేస్తూ కొండలూ, నదులూ, అడవులూ దాటి హిమాలయ పర్వతం చేరాడు. ధౌమ్యుడూ మొదలైన పురోహితుల్ని ముందుంచుకుని పర్వత ప్రదేశం మీద వాక దగ్గిర తగినచోట విడిశాడు,

ఇంతలో వ్యాసముని అనుగ్రహించి అక్కడ ప్రత్యక్షమయాడు. అతని జటాజూటం బాలసూర్యకిరణాల్లా ప్రకాశిస్తోంది. నీటిమేఘంలా వుంది నిగనిగలాడుతూ శరీరం. చేతిలో యోగదండం కాంతులీనుతోంది. శరీరంమీద లేడితోలు మిలమిలలాడుతోంది. అతణ్ణి దర్శించడమే తడువుగా పరమభక్తితో ప్రణామాలు చేసి పూజించారు పాండవులు. "ఇప్పుడు మా కర్తవ్యమేమిటో సెలవియ్యి" అని ప్రార్థించారు.

"రేపు మీరు యావన్మందీ శివపూజ చెయ్యాలి. ఇవాళ రాత్రి నియమంతో వుండి దర్భశయ్యలమీద పడుకోవాలి" అంటూ ఆదేశించాడు వ్యాసముని.

ఆ ప్రకారం మంచిచోట దర్భలు పరుచుకుని అయిదుగురు పాండవులూ అయిదు అగ్నుల్లాగ నిష్ఠతో పడుకున్నారు ఆ రాత్రి. బ్రాహ్మల ఆశీర్వాదాలతో ఆ రాత్రి అలా గడిపారు వారు. తెలతెలవారకముందే లేచారు. కాల్యకృత్యాలు తీర్చుకున్నారు. సర్వక్రియా కలాప నిర్వహణధుర్యుడైన వేదవ్యాసముని నియోగించిన ప్రకారం శివపూజకి ఉపక్రమించారు. ధౌమ్యుడూ మొదలైన పురోహితులు చెప్పిన ప్రకారం గోమయం మొదలైన వాటితో శుద్ధి చేసి, దర్భలూ మొదలైన వాటితో సంస్కరించిన పవిత్ర స్థలంలో శివుణ్ణి ఆవాహనచేశారు. ఉత్కృష్టమైన గంధమూ, ధూపమూ, దీపమూ, మొదలైన వాటితో పూజించారు. పాయసమూ మొదలైన

వాటితో గొప్పగా నైవేద్యం సమర్పించారు. వేరువేరుగా ప్రధాన ప్రమథులకూ, ప్రమథగణాలకూ అర్చన లర్పించారు. కుబేరుడూ, మాణిభద్రుడూ మొదలైన భూత యక్షజనాలను భక్తి పూర్వకంగా ఆవాహనచేశారు. వారందరినీ పూజించారు. రక్షాకర మంత్రాలతో దక్షులైన ధౌమ్యుడూ మొదలైన బ్రాహ్మలతో కలిసి తమ్ములు నలుగురూ వెంటరాగా ధర్మరాజు వ్యాసదేవుడి వెంట నిధివుండిన చోటికి వెళ్ళాడు. ఎర్రగంధంతోనూ, ఎర్రపువ్వులతోనూ మాంసం పిండివంటలతోనూ, పేలాలతోనూ తగిన విధంగా భూతతృప్తి చేశాడు. అనంతరం మంచి బలమైనవాళ్ళని నిధి తవ్వడానికి నియోగించాడు.

అతి కుతూహలంతో కేకలువేస్తూ తవ్వడ మారంభించారు పరిజనులు. తవ్వడంతోనే ధగాధగా మెరిసిపోతూ, కాంతులు దిక్కులు వ్యాపించేట్టు బయలుపడింది బంగారం. భీముడూ, అర్జునుడూ, నకుల సహదేవులూ సంతోషం పట్టలేకపోయారు. ఆబంగారం నిధికి తగిన విధంగా అర్చన లర్పించాడు ధర్మరాజు.

వివిధ విద్యానిధి వేదవ్యాసుడు దగ్గిరవుండి ఆ పెన్నిధి సాధించి ఇచ్చాడు ధర్మరాజుకి. అతడి పాదాలకి దండప్రణామంచేసి, చేతులు జోడించి, వినయంగా నుంచున్నాడు ధర్మరాజు. అతణ్ణి కౌగిలించుకుని ఆశీర్వదించాడు వ్యాసుడు. ఇక వెళ్ళివస్తానని చెప్పి అంతర్థానమయాడు.

అనంతరం ధర్మరాజు ఆ బంగారం వేలువేలు బళ్ళమీద కెత్తించాడు. వేలువేలు గాడిదలమీదా, ఒంటెలమీదా, గుర్రాలమీదా, ఏనుగులమీదా పెట్టించాడు. బరువులు మొయ్యగలిగిన లక్షలాది మంది మేమంటే మేమని కావిళ్ళతో బుజాల కెత్తుకున్నారు. యజ్ఞశాల కలపా, కలశాలూ, చట్లూ, కాగులూ మొదలైన భాండాలూ,

ఆసనాలూ, శయ్యలూ, రోళ్ళూ, రోకళ్ళూ తెడ్లూ, స్రుక్కువాలూ, నేతి పాత్రలూ, దండకమండలాలూ, కొడవళ్ళూ మొదలైన వస్తువు లన్నీ శుద్ధమైన బంగారానివే నడిపించాడు. ఎడ్లమూపులమీదా, గోనెసంచుల్లో బళ్ళమీదా, మోపులతోనూ బంగారం హస్తినా పురానికి బార్లుకట్టి తర్లి వస్తూవుంటే జనులు తండోపతండాలు ముక్కు మీద వేలు పెట్టుకున్నారు. ఖేచరులు నిచ్చెరపోయారు. శత్రువులు భయభ్రాంతులయారు. అక్కడక్కడ ఏటివొడ్డులలోనూ, నీటిపట్టుల లోనూ మకాం చేస్తూ రాణువ నడిపించాడు, బరువులు మోసేవారి ఆకలిదప్పిక లెరిగినవాడు కనుక ధర్మరాజు.

ఇక్కడ ఇలా వుండగా అక్కడ శ్రీకృష్ణుడు, చారులవల్ల ధర్మరాజు అశ్వమేధయజ్ఞానికి ఉద్యోగిస్తున్నాడని విన్నాడు. హస్తిననుంచి ద్వారక వచ్చేటప్పుడు యజ్ఞ సమయానికి బంధువులతోనూ, స్నేహి తులతోనూ తప్పకరావాలి సుమా అన్న ధర్మరాజు మాటలు తనువుకి తెచ్చుకున్నాడు. కుతూహలంతో బలభద్రుడూ, సాత్యకీ, కృతవర్మా, ప్రద్యుమ్నుడూ, సాంబుడూ, చారుదేష్ణుడూ మొదలైన యాదవ సమేతంగా, దేవకి వసుదేవుల అనుజ్ఞపొంది సుభద్రను వెంట పెట్టుకుని హస్తినాపురం వచ్చాడు. ధృతరాష్ట్రుడూ, గాంధారీ, కుంతీ విదురుణ్ణి పురస్కరించుకుని యుయుత్సుణ్ణి ఎదురు పంపారు. వారు ఎదురువెళ్ళి పరమభక్తితో కృష్ణుణ్ణి రాజనగరులోకి తోడితెచ్చారు.

ముందు ధృతరాష్ట్రుడి దగ్గిరికి వెళ్ళాడు కృష్ణుడు. అతడికీ గాంధా రికీ నమస్కరించాడు. మధురంగా మాట్లాడి సంతోషపరిచాడు. కుంతీ దగ్గిరికివెళ్ళి ప్రణామం చేశాడు. ఆమె అతణ్ణి కౌగిలించుకుంది. ఎన్నో విధాల దీవించింది. బలరాముడూ మొదలైన యాదవ ప్రముఖు లున్నూ గౌరవపూర్వకంగా ఆమెని దర్శించారు. పులకరించిన శరీ రంతో సంభావించిందామె. విదురుణ్ణి సియోగించి బలరాముడూ మొద

లైన యాదవులందరినీ సగౌరవంగా ఆదరించింది. సుభద్రని పరమ ప్రియంగా గౌరవించింది. అభ్యంతర మందిరానికి పంపించింది. కృష్ణుడూ మొదలైన యావన్మందికీ తగిన విడుదు ఏర్పరిచింది. దీనంతటికీ యుయుత్సుణ్ణి నియోగించింది.

ఇలా ఈ యావన్మందీ సుఖంగా విడిసిన అనంతరం ఉత్తర పుణ్యగర్భంలో మీ తండ్రి పరిక్షిత్తు జన్మించాడు. ఇంట్లోవున్న వృద్ధ పరిచారికలు వెలపలివారితో "పుత్రుడు" అని శుభవార్త చెప్పారు. అంతమందీ వొక్కమారు సంతోషించారు. ఇంతలో "చచ్చిన బాలుడు పుట్టాడు" అని ఏడ్పులు వినిపించాయి గొల్లుమని. సంతోషించిన యావన్మందీ దుఃఖంలో మునిగిపోయారు. ఏడుపులు విని విచారంతో శ్రీకృష్ణుడు కుంతి వున్నదగ్గిరికి వచ్చాడు. అతని వెంట సాత్యకికూడా వచ్చాడు. కుంతీ, ద్రౌపదీ, సుభద్రా గోలుగోలు మంటూ కృష్ణుడి దగ్గిరికి వచ్చారు. వారిదుఃఖం చూసి తానుకూడా దుఃఖపడ్డాడు కృష్ణుడు.

ఉత్తర కొడుకుని బతికించు

"కృష్ణా", గద్గదకంఠంతో ప్రాధేయపడుతూ అంది కుంతి, "నువ్వేగతి నాకు. నా సంతతికి నువ్వేదిక్కు. నీ మేనల్లుడికి చిట్టిపాప పుట్టాడు. అయ్యో, చచ్చినబిడ్డ పుట్టాడు. క్రూరుడైన అశ్వత్థామ ఇషీకాస్త్రం కాల్చేసింది నా కన్నతండ్రిని.

"కృష్ణా, కృష్ణా, ఈ బిడ్డని బతికించు. దారుణంగా అశ్వత్థామ ఇషీకాస్త్రం ప్రయోగించినపుడు జాలిపడి ప్రతినచేశావు నువ్వు. 'ఉత్తర కడుపునపుట్టే శిశువుని కాపాడతాను' అన్నావు. ఈ బిడ్డ బతుకుతోటిదే నా బతుకు. ఈబిడ్డ బతక్కపోతే ద్రౌపది బతకదు. సుభద్ర జీవించదు. ధర్మరాజూ, భీమార్జునులూ, నకులసహదేవులూ

ప్రాణాలు నిలపరు. వంశానికి పిండప్రదానం చేసేవారే వుండరు. ఉత్తర నువ్వు వోదార్చడంవల్లే బండెడంత దుఃఖం దిగమింగుకుం దప్పుడు. దానిదుఃఖం దూరంచెయ్యి కరుణించి.

"దేవా, శ్రీకృష్ణా, ఈ కులం నువ్వే కలిగించావు. ఇప్పుడు ఈ కులం నువ్వే నిలుపు."

అంటూనే కింద పడిపోయిందామె మొదలు నరికిన చెట్టులాగ. తగిన మాటలతో ఆమెని వోదార్చాడు లేవదీసి శ్రీకృష్ణుడు.

"అన్నయ్యా," అంటూ బావురుమంది సుభద్ర, "అశ్వత్థామ భీముడి మీదికి అస్త్రమెత్తాడు. దానిఫలం అర్జునుడూ, అతని భార్యా అనుభవించారు! ఏం చెప్పేదిక!

"ప్రభూ, నీ మరిది 'అభిమన్యుడు అభిమన్యుడు' అని పలవరిస్తూ వుంటాడు ఎప్పుడూ. ఇప్పుడు మనవడు దక్కకుండా పోతే ఏమయిపోతాడో మరి ఎరగను. నీకే తెలియాలిది. ధర్మరాజు ఎలా భరిస్తాడీశోకం? భీముడూ, నకులసహదేవులూ ఎలా సహిస్తారు?

"దేవా, అశ్వత్థామ అస్త్రం ప్రయోగించినప్పుడు 'కుత్సితుడా, నీ అస్త్రం పనికిమాలినట్టు చేసేస్తాను' అన్నావు. ఆ మాట తలుచుకుని మేం కుదుటపడ్డాము. నీ మహానుభావత్వం మాకు తెలుసు. కనక భయంలేకండా వచ్చాం. ఆశ్రితరక్షకుడివి నువ్వు. ఆశ్రయించిన వారిని ఆదుకోడమే నీనైజం. తలవంచి నమస్కరిస్తున్నాను. ప్రార్థిస్తున్నాను. కరుణించు. కాపాడు.

"భక్తవత్సలుడివి నువ్వు, ఎలాఅయినా పాండవుల్ని నువ్వు పోనివ్వవు. అయ్యో, పాపకర్ముడు అశ్వత్థామ ఇంత తెచ్చిపెట్టాడు.

"లోకాలన్నీ మరణించినా చప్పున ప్రాణం పొయ్యగలవు అవసరమైతే. మేనమరిది మనవణ్ణి చావనిస్తావో బతికించవ? దుఃఖం వల్ల ఇంత పేలాపన చేశాను నీముందు. వెర్రితనం మాది."

సుభద్ర ప్రార్థనవిని జాలీ దుఃఖమూ అధికంగా కలిగాయి శ్రీకృష్ణుడికి. "ఈ బిడ్డణ్ణి బతికిస్తాను. విచారించవలసిన పనిలేదు." అంటూ అందరూ విన్నట్టు మేఘగంభీరమైన స్వరంతో అన్నాడు. యావన్మందీ ఆనందించినట్టు అలా కాని, కుంతీ మొదలైనవారిని వెంట పెట్టుకుని సూతికా గృహానికి వెళ్ళాడు.

తెల్ల పువ్వులూ తెల్లావాలూ పేలాలూ వాటితో పూర్ణ కుంభాలతోనూ, మంగళ వస్తువులతోనూ, మండుతున్న కుంపట్ల తోనూ, తళతళ మెరుస్తున్న ఆయుధాలతోనూ, పిశాచదోషాలు లేకుండా వేపచివుళ్ళూ వాటితోనూ, నేరుపు తెలిసిన ముసిలి స్త్రీల తోనూ, చికిత్సలో ఆరితేరిన పరిచారికలతోనూ, మేలుకొరే పరివార జనంతోనూ నిండివుంది పురిటిల్లు. లోపల ప్రవేశించాడు శ్రీకృష్ణుడు.

కృష్ణుడికంటె ముందు ద్రౌపది లోపలికి వెళ్ళింది. అడిలిపోయి పడున్న ఉత్తరతో, "శ్రీకృష్ణుడు వచ్చాడు. ఇదిగో, సవినయంగా దర్శించు" అంది.

ఉన్నపాళాన లేచింది ఉత్తర. చెదిరిన వేణీభరంతోనే నమ స్కారం చేసింది వొంగి. "దేవా" అంటూ బాంబ్రమమంది. "భక్తుల బాధ తొలిగించడమే నీ దృఢవ్రతం. అనుగ్రహించు. నాబిడ్డని బతి కించు. మేనల్లుడిమీద నీకు ప్రేమేవుంటే, ఆయన కుమారుణ్ణి అశ్వ త్థామా హతవార్చేవాడు? భర్తలేని పాపవతినైనను. కన్నకొడుకు కూడా కడతేరి ఇంక ఎక్కడి బతుకునాకు! కొడుకు చావు తప్పదంటే అప్పుడే అభిమన్యుడి దగ్గిరికి వెళ్ళిపోయేదాన్ని. ఆయన యుద్ధానికి బయలుదేరినప్పుడు నేనుసహాగమనం చేస్తానన్నాను. ఆమాట తప్పి పోయింది. శ్రీకృష్ణా, ఇప్పుడు ఈ శరీరం వొదిలి ఆయన దగ్గిరికి వెళితే, అసలే మాటకారి ఆయన, నన్ను ఎత్తి పొడుస్తాడని జంకుతున్నాను. నిజానికి ఆనాడే వెళ్ళిపోవలిసింది.

"శ్రీకృష్ణుడు వస్తే కొడుకుని చంకలో పెట్టుకుని వెళ్ళి ప్రీతిగా మొక్కిస్తాను అని కలలు కన్నాను. ఆకల కల్లలు చేసి కాల్చేశాడు అశ్వత్థామ" అంది. అంతతో వూరుకోలేదామె. ఆపుకోలేని ఆవేదనతో కొడుకు శవం ఎత్తుకుని వొడిలో పట్టుకువచ్చింది. శ్రీకృష్ణుడి మొహంచూస్తూ "బాబూ, నాచిట్టీ, నీతాతగారు వచ్చారోయి. లోకగురుడు నాయనా మీతాత. నమస్కారం చెయ్యమ్మా తాతగారికి. మీనాన్న ఎంత ధర్మపరుడు. అలాంటి ధర్మపరుడి కడుపున పుట్టి అధర్మపరుడి వవుతావాతండ్రీ! తాతగారికి దండంపెట్టు బాబూ! కళ్ళిప్పవోయి కన్నతండ్రీ! కుంతీదేవి చూడవచ్చింది చూడవూ? ఏదీ, నామొహం చూడూ! ద్రౌపదిని చూడవూ! నీ నాన్న మొక్కాయి, ఇదిగో సుభద్రాదేవి, చూడుతండ్రీ! తలఎత్తి చిరునవ్వు నవ్వవూ!" అంటూ గోలుగోలుమంది. పలవించింది. మూర్ఛపోయి కిందపడిపోయింది. కన్నీళ్ళతో అక్కడ మూగిన కౌరవస్త్రీలని చూస్తే పగవాళ్ళకైనా గుండెలు నీరైపోతాయి.

కొంచెంసేపటికి తెలువుకుంది ఉత్తర. కిందపడుండే చేతులు నుదుట కీలించింది. మొక్కుతూ, వెక్కి వెక్కి ఏడ్చింది. "కృష్ణా, శరణుశరణు" అంది.

"భయపడకమ్మా ఉత్తరా," శాంత గంభీర కంఠంతో అన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు. పాదప్రక్షాళనం, ఆచమనం చేసుకున్నాడు. అశ్వత్థామ ప్రయోగించిన బ్రహ్మశిర మహాస్త్రం ఉపసంహరించాడు. ఉత్తర కొడుకుశవం పక్కమీద పెట్టించాడు. సగం సంతోషంతో వున్న అక్కడివాళ్ళ నందరినీ వోమారు కలయచూశాడు.

ప్రాణదానం

"ఇంతవరకూ ఎన్నడూ నేను అబద్ధమాడలేదు. నేను బొంకానన్నమాటే మీరు వినివుండరు. చూడండి, ఈబాలుణ్ణే బతికిస్తాను.

మీరంతా ఇప్పుడే ఆనందంలో తేలాడతారు. ఇది విని పాండవులు పరమానందం పొందుతారు" అంటూ ఇలా ప్రతిజ్ఞ చేశాడు.

"పగవాళ్ళ విషయంలో అయినా నేను అబద్ధమాడకండా వుంటే, యుద్ధంలో ఎన్నడూ వెన్నుచూపకండా వుంటే, ఈ ఉత్తర కుమారుడు జీవం పొందుతాడు.

"బ్రాహ్మలమీద నాకు అధికంగా ప్రియమేవుంటే, నేను ధర్మరతుణ్ణే అయివుంటే ఈ ఉత్తర కుమారుడు జీవం పొందుతాడు.

"అర్జునుడిమీద నా మనస్సులో ఎన్నడైనా, ఏ విధంగా అయినా విరోధభావం లేకండావుంటే ఈ ఉత్తరకుమారుడు జీవం పొందుతాడు.

"నిజమైన ధర్మంతో నేను కంసుడూ మొదలైన వారిని వధించి వుంటే, ఇది పూజ్యులు సమ్మతించివుంటే ఈ ఉత్తర కుమారుడు జీవం పొందుతాడు.

"సత్యమూ, పరమధర్మమూ, బ్రహ్మచర్యమూ, శాశ్వతంగా నాలో కుదురుకుని వుంటే ఈ ఉత్తరకుమారుడు ఇప్పుడే జీవం పొందుతాడు."

శ్రీకృష్ణుడు ఇలా అంటూనే వున్నాడు, ఉత్తర కొడుకు మృత దేహంలో ప్రాణసంచారం కలిగింది. అతడి అవయవాలు కదిలాయి. కళ్ళు విప్పాడతను. అదంతా స్పష్టంగా చూశారు కుంతీ మొదలైన కౌరవస్త్రీలు. వారి కళ్ళలో ఆనందాశ్రువులు వెల్లువలై ప్రవహించాయి. వారి శరీరాలు పులకరించాయి. యావన్మందీ ఆనంద డోలికల్లో వూగిపోయారు. ఆకాశంమీద దివ్యవాణి శ్రీకృష్ణుణ్ణి పదేపదే పొగిడింది. మీ తండ్రి సూతికా గృహం పుణ్యగృహమే అయిపోయింది.

కొడుకు నెత్తుకుని, కలకల్లాడుతున్న మొహంతో ఉత్తరవచ్చి

శ్రీకృష్ణుడి పాదాలమీద తలమోపి మొక్కింది. ఉదాత్త మనస్కుడైన అతను ఆదరమైన మాటలతో ఆమెని గారవించాడు. గొప్ప గొప్ప రత్నాల వస్తువులు ఆ బాలుడికి బహూకరించాడు. తక్కిన యాదవనాయకులున్నూ విలువైన నగలూ అవీ ఇచ్చారు.

"ఆత్మకులం పరిక్షీణం * కాగా పుట్టాడితను. అంచేత ఇతడి పేరు 'పరిక్షిత్తు' అన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు. •

అదిగో అలాగ మీ తండ్రికి ప్రాణదానంచేసి, పాండవసంతతి కాపాడాడు పురుషోత్తముడు శ్రీకృష్ణుడు.

పరిక్షిత్తుకి నెలదినాలు నిండాక, వొక పుణ్యదినంనాడు ధర్మరాజూ, తమ్ములూ హిమాలయ నుంచి బంగారం పట్టించుకుని హస్తినాపురం వచ్చారు. శ్రీకృష్ణుడు నియోగించిన ప్రకారం విదురుడూ, యుయుత్సుడూ పట్నంలో కస్తూరినీళ్ళు కళ్లాపు చల్లించారు. కర్పూరం ముగ్గులు పెట్టించారు. రత్నతోరణాలు కట్టించారు. ముత్యాల కుచ్చులు వేలాడదీయించారు. బంగారం పూర్ణకుంభాలు పెట్టించారు. మరకతమయమైన అరటిస్తంభాలు పాతించారు. విచిత్రంగా పట్నమంతా అలంకరించారు. ప్రజలందరూ ఉత్సాహంతో ముస్తాబులయ్యారు. దీనంతటితో పున్నమనాడు నిండుచంద్రుడు ఉదయిస్తే సముద్రం ఎలా పుష్పొంగుతుందో, అదిగో అలా అవుపడింది హస్తినాపురం.

కృష్ణుడూ, బలరాముడూ, సాత్యకీ, ప్రద్యుమ్నుడూ మొదలైనవారు సంతోషంతో చక్కగా ముస్తాబులయి పాండవులకు ఎదురు వెళ్ళారు. ఆ ఉభయపక్షాలవారూ సౌహార్దంతోనూ, సాముఖ్యం

---

* నాశనం.

• పరీక్షితుడు అని భాగవతం. చూ. రచయిత శ్రీమద్భాగవతం, పు 58. భార. ఆదిపర్వం కూడా పరీక్షితుడనే చెపుతున్నది. చూ. పు. 102.

తోనూ, సౌజన్యంతోనూ తగిన విధంగా కలుసుకున్నారు. శ్రీకృష్ణుడితో కలిసి మీతాతలు పాండవులు మహావైభవంతో, మహానందంతో నగరం ప్రవేశించారు బంగారం పట్టించుకుని.

ముందు ధృతరాష్ట్రుణ్ణీ గాంధారినీ దర్శించారు వారు. అనంతరం కుంతీదేవిని దర్శించారు. తరవాత అంతేసికళ్ళతో ఎదురుచూస్తున్న విదురుణ్ణీ, యుయుత్సుణ్ణీ ప్రేమతో సంభావించారు. ఆనందంతో యాదవులూ శామూ కలిసి రమ్యమైన వొక మండపంలో కూచున్నారు. అప్పుడు మీ తండ్రి పరిక్షిత్తు విషయం తగినవారు వినిపించారు. పాండవులు ఆశ్చర్యానందాలతో సతమతమై పోయారు. శ్రీకృష్ణుణ్ణి ఎంతో అంత పొగిడారు. "ఎంతవింత? ఎప్పుడూ మా మీద నీదయ ఇలా గేవుంది" అంటూ అభినందించారు.

అలా కృష్ణుడితో కలిసి సుఖంగా కొన్నాళ్ళు పాండవులు గడిపాక, వొకనాడు వ్యాసమహాముని హాస్తినాపురం వచ్చాడు. శ్రీకృష్ణుడితో కలిసి ఆయనకు ఎదురువెళ్ళి తోడితెచ్చారు పాండవులు. ఉచిత విధంగా గౌరవించారు, పూజించారు. మృదువచనాలతో కుశల ప్రశ్నలయాక ధర్మరాజు ఇలా అందుకున్నాడు.

"మునీంద్రా, నీ అనుగ్రహంవల్ల లభించిన ఈ బంగారం యావత్తూ మహనీయంగా అశ్వమేధ యజ్ఞంలో వినియోగించమని నా ప్రార్థన. నీ అనుజ్ఞే యింక తరవాయి" అన్నాడు.

సంతోషించాడు వ్యాసముని. "ధర్మరాజా, అశ్వమేధం అన్ని పాపాలూ పోగొడుతుంది. గొప్ప దక్షిణలతో నువ్వు అది పూర్తి చెయ్యి. పాపాలు లేకండా ప్రకాశించు" అన్నాడు.

వ్యాసదేవుడలా అనుమతించడంతోనే సంతోషిస్తూ శ్రీకృష్ణుడివేపు చూశాడు ధర్మరాజు. "కృష్ణా," భవ్యమైన ఈపని నువ్వే సొంతం చెయ్యాలి. 'ఇదిగో ఈపని ఇలా చెయ్యండి' అని నువ్వే ఆనతియ్యాలి. నువ్వే మాకు తల్లివి. నువ్వే మాకు తండ్రివి. నువ్వే

గురుడివి. నువ్వే మంత్రివి. సఖుడివి. ఇన్నెందుకూ, జగత్తంతటికి నువ్వే గతి" అన్నాడు.

"బుద్ధిమంతుడివి నువ్వు" ధర్మరాజు మాటలువిని అన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు, "అశ్వమేధం అన్ని ధర్మాలకీ మూలం అని నేనే చెప్పాను కదా! వ్యాసులవారి ఆదేశం ప్రకారం అన్నీ జరిగిద్దాం. ఈయజ్ఞం పూర్తిచేసి విచారం లేకండా సుఖపడు. ఇంక అనుమతి వేరే అనవసరం. నీ అశ్వమేధ యజ్ఞంలో నన్ను ఏపనికి పంపుతావో పంపు, తప్పకండా చేస్తాను. నీ తమ్ములు నలుగురూ, నేనూ యజ్ఞకార్యాలన్నీ నీ మనసుకి నచ్చినట్టు నిర్వహిస్తాం. ఇక ఆలస్యం చెయ్యకు."

సంతోషించాడు ధర్మరాజు. కృష్ణుణ్ణి అభినందించాడు. వ్యాసుల వారివేపు చూసి, "దీక్షకోసం మంచిరోజు మీరే నిర్ణయించండి అనుగ్రహించి. ఆ సంస్కారమంతా మీరే నిర్వహించండి" అన్నాడు.

"అలాగేకానీ" అన్నాడు వ్యాసముని, "యాజ్ఞవల్క్యుడూ, పైలుడూ, నేనూ కావలిసిన పనులు నడుపుతాము. వచ్చే చైత్ర పౌర్ణమినాడు మంచిది. తగినవారిని వెంటనిచ్చి యజ్ఞంలో మేధ్యం కావలిసిన గుర్రంపంపు. * వేదోక్తవిధిగా విడిచిన ఆ గుర్రం భూలోకమంతా కలయ తిరుగుతుంది, నీ నిర్మలమైన కీర్తి విస్తరింపజేస్తూ. సర్వసంబారాలూ సమకట్టించు, సుక్రుసువాది పరికరాలన్నీ బంగారంతో కొత్తవి తయారు చేయించు."

వ్యాసముని అలా అవసరమైనవన్నీ సిద్ధం చెయ్యమనీ, గుర్రం విడిచిపెట్టమనీ అన్నాక, గుర్రాల పరీక్షలో ఆరితేరిన పురుషుల్ని పిలిపించాడు. "మన గుర్రంకొదమలలో ఉత్తమమైన గుర్రాన్ని చూడండి. సాటిలేని మంచి లక్షణాలతో వున్నదాన్ని ఎంచండి" అని ఆదేశించాడు. కర్మాధికారుల్ని పిలిచి, "యజ్ఞానికి కావలిసిన

* మేధ్యం : యజ్ఞంలో వినియోగించదగినది.

భాండాలూ మొదలైన సాధనాలూ, సు(క్సు)వాలు మొదలైన ఉపకర ణాలూ బంగారంతో కొత్తవి తయారు చేయించండి వెంటనే" అని నియోగించాడు. వారందరూ ఆ పనుల్లో నిమగ్నులయారు. మంచి గుర్రాన్నెంచి పట్టుకువచ్చారు. బంగారం పరికరాలున్నూ తెచ్చి చూపారు. అవన్నీ వ్యాసముని పరంచేశాడు ధర్మరాజు.

గుర్రాన్ని చూసి ఎంతో సంతోషించాడు వ్యాసుడు. "మేధ్య మవుతుం దిది. దీన్ని తగిన విధంగా విడిచిపెడదాం" అన్నాడు.

"దీన్ని రక్షించదగిన మహనీయు డెవడు? నువ్వే ఆలోచించి, నిశ్చయించి, నాకు ఆజ్ఞాపించు" అన్నాడు వినయంగా ధర్మరాజు.

"అర్జునుడే దీనికి తగినవాడు అన్నివిధాలా. దివ్యాస్త్రాల పండితు డతడు. ఉత్తమమైన బుద్ధిమంతుడు. శౌర్యవంతులలో మొదటివాడు. అతడే అడ్డులేకుండా ఈపని నిర్వహించుకు వస్తాడు.

"భీమసేనుడూ, నకులుడూ మనరాష్ట్రం రక్షిస్తూ వుంటారు. సహదేవుడు మీ కుటుంబకార్యాలు నడుపుతాడు" అని నిర్దేశించాడు వ్యాసుడు.

అర్జునుణ్ణి పిలిపించాడు ధర్మరాజు. "తమ్ముడూ, యజ్ఞంలో మేధ్యం కావలిసిన గుర్రం భూమండలమంతా తిరిగివస్తుంది. దీన్ని నువ్వే రక్షిస్తూ వెళ్ళాలి. నువ్వుతప్ప మరొక సమర్థుడు లేడు. ఈ గుర్రం తిరిగిన చోటికల్లా వెంట వెళ్ళి, ఆయాదేశాల రాజుల్ని మన అశ్వమేధ యజ్ఞానికి దయచెయ్యమని ఆహ్వానించు. ఏ అడ్డూలేకండా ఈపని సాంతం చెయ్యి" అన్నాడు.

భీముణ్ణీ, నకులుణ్ణీ రాష్ట్రం రక్షించమని నియోగించాడు. సహ దేవుణ్ణి కుటుంబ కార్యాలకోసం నియమించాడు. తక్కిన చిన్న చిన్న పనులకి తగినవారిని ఏర్పరిచాడు. గాంధారీ ధృతరాష్ట్రుల అనుమతి పొంది, కుంతీదేవి ఆజ్ఞపొంది అశ్వమేధ యజ్ఞానికి ఉద్యుక్తుడయాడు.

అశ్వమేధ పర్వం

నాలుగో ఆశ్వాసం

గుర్రం విడిచి పెట్టారు

అశ్వమేధం కోసం అన్ని ప్రయత్నాలూ చేశాడు ధర్మరాజు. అతడు దీక్ష పూనడానికి మంచిదినం వచ్చింది. సిద్ధాంతులు పెట్టిన సుముహూర్తంలో వేదవ్యాసుడూ మొదలైన ఋత్విజులు వేదాల్లో చెప్పిన విధానం ప్రకారం ధర్మరాజుచేత దీక్ష పూనించారు. ధర్మరాజు లేడితోలు ధరించాడు. దండం పట్టుకున్నాడు. ఋత్విజులమధ్య అగ్నిహోత్రం దగ్గిర కూచుని, మునులమధ్య కూచున్న ప్రజాపతిలా ప్రకాశించాడు, బంగారు నగలు ధరించి. అతడితో పాటు ఋత్విజులు కూడా ప్రకాశించారు.

శాస్త్రోక్తంగా గుర్రం వొదిలిపెట్టాడు వేదవ్యాసుడు. వేదవిధి ప్రకారం ధర్మరాజు పంపగా, గాండీవం పట్టుకుని, జమిలితూణీరాలు కట్టుకుని గుర్రం వెంట బయలుదేరాడు మహావీరుడు అర్జునుడు. పిల్లలూ, ముసిలాళ్ళూ, ఆడంగులూ యావన్మందీ గుంపులు గుంపులు వచ్చి, గుర్రాన్నీ అర్జునుణ్ణీ చూశారు. ఇంతా అంతా సందడి కాదది. జనం అర్జునుణ్ణి దీవించడమూ, సంతోషంతో మెచ్చుకోడమూ-ఓ పెద్ద సముద్ర ఘోషలా అయింది కోలాహలం. అర్జునుడితో యజ్ఞకర్మ కుశలుడైన యాజ్ఞవల్క్యుడి శిష్యుడొకడు కొంతమంది బ్రాహ్మలతో కూడా బయలుదేరాడు తగిన కర్మకాండ సాగించడానికి.

గుర్రం భూమండలం ప్రదక్షిణ రూపంగా తిరిగింది. ఉత్తరాభిముఖంగా మెల్లిమెల్లిగా తిరుగుతూ వెళ్ళింది. అర్జునుడు దాన్ని

రక్షిస్తూ వెంటనడిచాడు. అలా వెళ్ళివెళ్ళి త్రిగర్త దేశంలో ప్రవేశించింది గుర్రం.

త్రిగర్తలో యుద్ధం

త్రిగర్తదేశంలో గుర్రం ప్రవేశించడంతోనే ఆరాజకుమార్ళూ, మనవలూ ఉద్ధతులయి దాన్ని పట్టుకుందికి విరగబడ్డారు. రథాలు వేసుకుని అడ్డంగా వచ్చి ఆక్రమించారు. అన్నగారి ఆజ్ఞ తనుపులో పెట్టుకుని, వారితో నెమ్మదిగా ముందు చెప్పిచూశాడు అర్జునుడు కోపం తెచ్చుకోకండా.

"ధర్మరాజు అశ్వమేధయజ్ఞం చేస్తున్నాడు. ఆ గుర్రం ఇది. ఆయన యజ్ఞానికి అపకారం చెయ్యడం పాపం. అదీకాక, మీరూ మేమూ బంధువులమై మసులుకోడం మంచిది. పగ దేనికి ?" అన్నాడు.

ఇదేమీ పట్టించుకోలేదు త్రిగర్తులు. సూర్యవర్మ అనే రాజకుమారుడి నాయకత్వంకింద కయ్యానికి కాలుదువ్వారు.

అయినా మళ్ళీ నెమ్మదిగా ఇలా అన్నాడు అర్జునుడు; "దయామూర్తి ధర్మరాజు. అజాతశత్రువు. గుర్రం పంపినప్పుడు, 'భారత యుద్ధంలో రాజులందరూ తెగిపోయారు. బాలులుమాత్రం మిగిలారు. వాళ్ళని వధించడం తగదు. వాళ్ళ మీద జాలి కలిగి ప్రవర్తించు. వినయం విడిచిపెట్టి వాళ్ళు గుర్రానికి అడ్డంవచ్చినా నువ్వు బంధుత్వం కలిపి మాట్లాడు. యుద్ధంకాకండా చూడు. కోపం తెచ్చుకోకు' అని మరీమరీ చెప్పాడు. ఆ మాటలు తలుచుకుని యుద్ధానికి పూనుకోకండా వుంది నా మనస్సు. ఆలోచించండి. ప్రాణంమీద తీపిలేదా మీకు ? వద్దు, మళ్ళిపొండి" అన్నాడు.

అయినా ఆగలేదు త్రిగర్త రాజకుమార్ళు. దురుసుగా దూసుకు వచ్చారు. సూర్యవర్మ సూదైన బాణాలు అర్జునుడిమీద కురిపించాడు వరసపెట్టి.

చూశాడు అర్జునుడు. ఎర్రనవ్వు తన ముఖపద్మానికి లేత ఎండలా అయి వింతైన అందం కలిగించింది. సూర్యవర్మ వేసిన బాణాలన్నీ చిప్పబాణాలతో కొట్టిపారేశాడు.

సూర్యవర్మ తమ్ముడు కేతువర్మ అన్నని దాటుకుని ముందుకి వురికాడు. వాడివాడి బాణాలు అర్జునుడిమీద కుమ్మరించాడు. అతడి బాణాలుకూడా ముక్కలు చేశాడు అర్జునుడు. అతడి తమ్ముడు ధృతవర్మ దురుసుగా తోసుకువచ్చాడు. దారుణమైన బాణాలు అర్జునుడిమీద గుప్పించాడు. అతడి వడికి మెచ్చుకున్నాడు అర్జునుడు. అతణ్ణి కూడా నొప్పించడం మనస్కరించక అతడి బాణాలు మాత్రం కొట్టిపారేశాడు. అది అవకాశం చూసుకుని మరిన్ని దారుణమైన అమ్ములు అర్జునుడిమీద వేశాడు ధృతవర్మ. కోపం తెచ్చుకున్నాడు అర్జునుడు. టపీటపీ మని పది బాణాలు అతడి గుండెలమీద నాటించాడు. అయినా చలించలేదు ధృతవర్మ. బాణంమీద బాణం వేస్తూనే వచ్చాడు తీవ్రంగా. గట్టిగట్టి బాణాలు తగిలాయి అర్జునుడికి. అతడి ముష్టి సడిలింది. గాండీవం కింద పడిపోయింది చిత్రంగా. త్రిగర్తసేన సింహనాదాలు చేసింది దిక్కులు అదిరినట్లు. అందులో చెప్పదగిన యోధులు ధృతవర్మని పక్కకి తోసి, "ఇంద్రధనుస్సులా వున్న గాండీవంపాటు చూడండి!" అన్నారు, "చండవిక్రముడు అర్జునుడు. అన్నగారిమాట పాటించి తన పరాక్రమం చూపకుండా వున్నాడు. నిజంగా కోపమే వస్తే నుదుటికన్ను కనపరుస్తాడు యుద్ధంలో. గాండీవం కింద పడిందంటే ఇది వూరికే పోదు. రాజకుమార్లందరినీ హతివారుస్తాడు. ఒక్కడూ ఇందులో దక్కడిక. మనం వూరికే చూస్తూవుంటే సాగదు. ఒక్కమొగిని అర్జునుడిమీద విరుచుకుపడాలి" అంటూ అంతమందీ అతణ్ణి ముట్టడించారు గుంపుగా.

ఇంతలో అర్జునుడు గాండీవం చప్పున కిందినుంచి ఎత్తాడు. కోపంతో ఉగ్రమూర్తి ధరించాడాఅన్నట్టు కళ్ళెర్రచేశాడు. ఒక్కమారు పిడుగులు పడినట్లు బాణాలు గుప్పించాడు. ఆ బాణాల్లో భూమి కనపడకండా పోయింది. త్రిగర్తుల పీనుగులు లెక్కాజమా లేకండా పడ్డాయి పెంటకుప్పలాగ. అర్జునుడి ఉగ్రమైన పద్ధతిచూసి భయపడి పోయింది త్రిగర్తసేన. దిక్కూ తెన్నూ లేకండా తోకముడిచింది. అప్పుడు త్రిగర్త రాజకుమార్ళ్ళ ఆప్తులు కొందరు అర్జునుడి శరణు వేడారు. "నిన్ను ఎదిరించలేం. నీ భక్తులం. ఏమాజ్ఞాపిస్తావో ఆజ్ఞాపించు, నెరవేరుస్తాం. అర్జునా, ఆదరించు. దయాహృదయుడివి నువ్వు" అంటూ కాళ్ళబేరానికి వచ్చారు.

అనుగ్రహించాడు అర్జునుడు. వారందరినీ కాపాడాడు యుద్ధం మానేసి. "మీరిలా ప్రాణాలు నిలుపుకోండి. నామాట వినుకోండి. బుద్ధికలిగి మసులుకోండి." అన్నాడు. అనంతరం గుర్రం వెళ్ళిన దారిని వెంట నడిచాడు.

వజ్రదత్తుడు

క్రమంగా ప్రాగ్జ్యోతిషపురం పరిసరాలకి నడిచింది గుర్రం. భగదత్తుడి కుమారుడు వజ్రదత్తుడు ఈ విషయం విన్నాడు. బాల్య చాపల్యంవల్లా, బలగర్వంవల్లా కిందూమీదూ కనపడలే దతడికి. గుర్రం అడ్డుకుని పట్టుకుపోబోయాడు. మంచి వాడివాడి బాణాలు అతడిమీద తగిలించాడు అర్జునుడు గాండీవానికి తొడిగి. ఆగలేకపోయాడు వజ్రదత్తుడు. గుర్రం వొదిలేసి పట్నంలోకి పారిపోయాడు. పారిపోయి ఫూరుకోలే దతగాడు. మదపుటేను గెక్కి, సేనలు తర్లించుకుని, అధికమైన సన్నాహంతో అర్జునుణ్ణి ముట్టడించాడు. చికిలిపట్టిన బాణాలు అర్జునుడిమీద కురిపించాడు. మధ్యనే వాటిని పొడిపొడిగా కొట్టేశాడు

అర్జునుడు. మరింత పళ్ళు కొరికాడు వజ్రదత్తుడు. లెక్కాజమాలేనన్ని తోమరాలు అర్జునుడిమీద ప్రయోగించాడు. మిడతలదండులా వచ్చి పడ్డాయవి. అగ్నిశిఖల్లాంటి బాణాలువేసి వాటిని రూపుమాపాడు అర్జునుడు. వాడిలేని గట్టిబాణాలు అయిదు వరసపెట్టి వజ్రదత్తుడి మీద తగిలించాడు. తూలిపోయి కింద పడిపోయాడు వజ్రదత్తుడు. అయినా తగ్గలేదతడు. చప్పున మళ్ళీ ఏనుగుమీది కెరికాడు మెరుపు లాగ. అర్జునుడిమీద అంపవాన కురిపించాడు. ఆకాశంమీద దేవతలు ఔరా అన్నారు.

తీవ్రమైన బాణాలతో వజ్రదత్తుడి ఏనుగుని ముంచెత్తాడు అర్జునుడు. ఏంచెప్పనూ, అలా నాలుగుదినాలు పరాక్రమం చూపి పోరాడాడు వజ్రదత్తుడు అతని ఏనుగు పడిపోయేదాకా. నాలుగోనాడు ఏనుగు కూలిపోయేముందు అతడు మరింత పేట్రేగిపోయాడు. "అర్జునా, అర్జునా, నే నంటూవుండగా ఎటుపోతా విప్పుడు? మా అయ్యా వృద్ధుడు కనక నువ్వు చంపేశావు. నన్నె గెలుస్తావు?" అంటూ అదలించాడు. పెద్ద సెలయేళ్ళ పర్వతంలాగ మదధారలు కారుతున్న ఏనుగు అర్జునుడిమీద వురికించాడు. ఫూత్కారాలు చేస్తూ ఏనుగు తొండంతో తుంపుర్లు కురుస్తూ వర్షధారల పర్వతంలాగ అయి అర్జునుడి మీద విరుచుకు పడింది. ఏనుగు విరుచుకుపడడమూ, వజ్రదత్తుడు అదే అదునని గట్టిగట్టి బాణాలు కొట్టడమూ వొక్కమాటే జరిగాయి.

వచ్చిరాని కోపంతో అర్జునుడు వజ్రాయుధంలాంటి బాణం వొకటి గాండీవానికి తొడిగి వొదిలిపెట్టాడు. పిడుగుపడిన కొండలా దెబ్బతో కూలిపోయింది ఏనుగు. వాహనంలేక కింద నిలబడిపోయాడు వజ్రదత్తు. ఆ బాలుణ్ణి చూసి జాలిపడ్డాడు అర్జునుడు. మృదువైన మాటలతో ఇలా అన్నాడు:

"వజ్రదత్తా, ధర్మరాజు యజ్ఞదీక్షపూని ఈ గుర్రాన్ని విడిచి

పెట్టాడు. దీని వెంట నన్ను పంపినప్పుడు, 'రాజుల్ని చంపకుమీ, వాళ్ళని దయతో చూడు. నీ పెంపు పువ్వాయితే, నా పంపడం పరిమళం కావాలి' అన్నాడు. కనక నే నీమీద కోపం పుట్టడంలేదు నాకు. కనక అబ్బాయీ కోపం విడిచిపెట్టు, ధర్మరాజు యజ్ఞానికి దయచెయ్యి బంధువులతో కలిసి. నిన్ను ఆహ్వానించి వెళ్తున్నాను. వచ్చే చైత్ర పౌర్ణమినాడు అశ్వమేధయజ్ఞం. అంతకిముందే నువ్వు హస్తినాపురం రావడం మంచిది" అన్నాడు.

మహాప్రసాదం అంటూ అంగీకరించాడు వజ్రదత్తుడు. అతణ్ణి అభినందించి గుర్రం వెంట వెళ్ళాడు అర్జునుడు.

సైంధవులడ్డు

అక్కణ్ణుంచి బయలుదేరి సింధుదేశంలో ప్రవేశించింది గుర్రం. భారతయుద్ధంలో హతులైన సైంధవయోధుల కుమారుల్నూ మనవల్నూ పూర్వవిరోధం మనసుల్లో పెట్టుకుని గుర్రానికి అడ్డువచ్చారు. పెద్ద పటాటోపంతో వేలువేలు రథికులు సైంధవ రాజకుమారుడితో కలిసి అర్జునుడిమీద విరుచుకు పడ్డారు.

ఆకాశంమీద ఎర్రటి మేఘాలు కమ్ముకున్నాయి. పెద్దపెద్ద నెత్తురుకండలు కురిశాయి. సూర్యబింబంమీద నల్లచాయలూ, ఎర్ర చాయలూ అవుపడ్డాయి. అన్నిదిక్కులా అంతులేకండా నిప్పుల కుప్పలు కురిశాయి.

గుర్రంతోకూడా అర్జునుణ్ణి చుట్టుముట్టారు సైంధవులు. ఒక్క పెట్టున శస్త్రాలూ, అస్త్రాలూ కుమ్మరించారు. దప్పిక కలిగి వాలి పోయాడు అర్జునుడు. ఏం చెప్పనూ, అంత ఉద్దామ విక్రముడైన అర్జునుడి హస్తమూ బెండయిపోయింది. గాండీవం చేతినించి జారిపో యింది; కింద పడిపోయింది.

దేవతలూ, మునీశ్వరులూ అదిచూసి శోకంలో మునిగి పోయారు. "అర్జునుడు జయించాలి" అంటూ వీర్య మంత్రాలు చదివారు నియమం ప్రకారం పరిశుద్ధులై.

తెప్పిరిల్లాడు అర్జునుడు. ఉత్సాహవంతుడున్నా అయ్యాడు. విజృంభించాడు. ఇనప మొనల బాణాలు తీవ్రంగా సంధించి వేశాడు. రణరంగమంతటా విరోధుల శవాలు కుప్పలు పెట్టాడు. దేవతలూ, మునులూ, సిద్ధులూ మేలంటే మేలని అతణ్ణి మెచ్చుకున్నారు.

చావగా మిగిలిన సైంధవసైన్యం పిక్కబలిమి చూపెట్టి దిక్కూ తెన్నూ లేకండా పలాయనం చిత్తగించింది. యోధులు కొందరు మచ్చరించుకుని అతడిమీదికి దండెత్తి రాబోయారు. రణరంగంలో నిల్చుని అర్జునుడు, అన్నగారిమాటలు వారితో వినిపించాడు.

"ప్రాణాలు చేదుగావున్నాయా మీకు ? ఎందుకీ పనికిమాలిన పెనగులాట ?" అన్నాడు.

అయినా ఆగలేదు వాళ్ళు. మీదికి తోసుకువచ్చారు, నవ్వుతూ రకరకాల బాణాలు వేశాడు అర్జునుడు. అంతమందినీ హతవార్చేశాడు.

అదంతా వింది దుస్సల. మనవణ్ణి తీసుకుని అర్జునుడిదగ్గిరికి వచ్చింది. మొహమంతా కన్నీళ్ళు వరదచేసుకుని ఏడ్చింది. జాలిపడి కోదండం కిందపడేశాడు అర్జునుడు.

"ఈ పసికందుని కాపాడు" అంటూ మనవణ్ణి అర్జునుడి ముందుపెట్టింది దుస్సల, "వీడు నీ అల్లుడి కుమారుడు."

"నా మేనల్లు డెక్కడవున్నాడు ?" అని అడిగాడు అర్జునుడు.

"తండ్రి నీచేత కూలిపోడం విని దుఃఖంతో కుమిలిపోతూ వుండి, ఇప్పుడు నువ్వు వచ్చావనడంతోనే భయంతో గుండె పగిలి చచ్చిపోయాడు" అంటూ గోలు గోలు మంది దుస్సల. వెక్కివెక్కి ఏడ్చింది.

పట్టరాని దుఃఖంతో తలవొంచుకు నించుండిపోయాడు అర్జునుడు.

"నా అన్నలు చేసిన అపరాధం మనసులో పెట్టుకోకు. మీ బావమరిది చేసిన దోషాలన్నీ మరిచిపో. తండ్రిలేని బిడ్డ వీడు. వీణ్ణి దయచూడు. ఆశ్రితవత్సలుడివి నువ్వు. నీ శరణు వేడుతున్నాను. రక్షించు, రక్షించు. కీర్తీ, ధర్మమూ దక్కుతాయి నీకు" అంటూ మనవణ్ణి అర్జునుడి పాదాలమీద పడేసింది దుస్సల.

అర్జునుడి హృదయం నీరైపోయింది. "ఛీ, రాచకులం కాల్చనా!" అంటూ నొచ్చుకున్నాడు, "క్రౌర్యానికి మూలం ఇది" అనుకున్నాడు. "చెల్లీ, దుర్యోధనుడొకం డేకూడా పనికిమాలినవాళ్ళం మేము నిజానికి. మావల్లే ఇంత జరిగింది" అంటూ దుస్సలను ఓదార్చాడు బహువిధాల చెప్పి. "వెళ్ళు, విచారించకు" అని ఆమెని సాగనంపాడు.

తన మనవణ్ణీ, సేనల్నీ తీసుకుని పట్నంలోకి వెళ్ళిపోయింది తృప్తిపడి దుస్సల. యజ్ఞసంబంధమైన విధులు నెరవేరుస్తూ గుర్రం వెంట బయలుదేరాడు అర్జునుడు లేడివెంటవెళ్ళిన శివుడిలాగ.

అన్ని దేశాలూ సుఖంగా తిరుగుతూ మణిపురం ప్రాంతానికి వెళ్ళింది గుర్రం.

బభ్రువాహనుడు

మణిపురం రాజు బభ్రువాహనుడు తన కన్నతండ్రి అర్జునుడు వచ్చాడని వినడంతోనే తగిన పెద్దల్ని వెంటపెట్టుకు వచ్చి వినయపూర్వకంగా పాదాభివందనం చేశాడు. అయితే అతణ్ణి ఆదరించకండా ఊరుకున్నాడు అర్జునుడు.

తనని ఎందుకలా అనాదరణ చేశాడో తండ్రి, కారణం

తెలియక చిన్నబుచ్చుకు నిలబడ్డాడు బభ్రువాహనుడు. అతడితో ఇలా అన్నాడు అర్జునుడు :

"యజ్ఞంకోసం తిరుగుతున్న గుర్రానికి అడ్డురాకండా, ఎదిరించకండా ఇలా మెత్తబారటం తగునా క్షత్రియకుమారుడికి? రాజధర్మం ప్రకారం యుద్ధం తలపెట్టకండా ఇలా భయపడిన రాజు రాజా? గుణహీనుడివి నువ్వు. పో, నాముందునుంచి."

మాటాడకండా మళ్ళిపోయాడు బభ్రువాహనుడు. తలవొంచుకుని నగరవీథులగుండా రాజనగరుకి బయలుదేరాడు.

కొడుకు వెళ్ళి నమస్కరించడమూ, తండ్రి అర్జునుడు ఈసడించి పలకడమూ అన్నీ తన దివ్యబోధతో తెలుసుకుంది పాతాళంలో నాగరాజు కూతురు ఉలూపి. పాతాళంనుంచి బయలుదేరి బభ్రువాహనుడి దగ్గిరికి వచ్చింది.

"బభ్రువాహనా, నేను మీతల్లిని. నాగరాజు కుమార్తెని. ఉలూపి నాపేరు. నీకు మేలుచెయ్యాలన్న తలంపుతో వచ్చాను. విను, మీతండ్రి చెప్పినట్టు చెయ్యి. రాజులకు తగినధర్మం యుద్ధం. నువ్వు యుద్ధంచెయ్యి. ఆయనతో యుద్ధంచేస్తే నే అమితంగా సంతోషిస్తాడు" అంది.

ఆమెకి భక్తిపూర్వకంగా ప్రణామం చేశాడు బభ్రువాహనుడు. "తండ్రితోనా అమ్మా, కుమారుడు యుద్ధంచెయ్యడం? ఈపని చెయ్యలేక వెళ్ళిపోవచ్చాను. నువ్వేమో ఇంతగా ఇలా చెపుతున్నావు. ఆయనకూడా ముందే అనుమతి అనుగ్రహించాడు. అంచేత మీ ఇద్దరికీ ప్రియమైన పని యుద్ధమే చేస్తాను" అన్నాడు. ఉలూపిని నిజమందిరానికి పంపించాడు. యుద్ధసాధనాలతో నింపిన మంచి రథమెక్కాడు. పోరాటానికి తగిన నగలు పెట్టుకున్నాడు; లేపనాలు పూసుకున్నాడు; వస్త్రాలు కట్టుకున్నాడు. రణోత్సాహంతో శరీరం పొంగించుకున్నాడు.

బభ్రువాహనుడి రథంమీద హంసపతాకం రెపరెపలాడింది. బరిమీద పాంలాగ రథం పరిగెత్తింది. గుర్రాన్ని అడ్డుకుని, అర్జును డితో యుద్ధానికి తలపడ్డాడు బభ్రువాహనుడు; అంపవాన కురి పించాడు.

కుమారుడి యుద్ధోత్సాహం చూశాడు అర్జునుడు; మెచ్చు కున్నాడు; ఎదిరి బాణాలు గుప్పించాడు వరసపెట్టి. బభ్రు వాహనుడి బాణాలన్నీ కొట్టిపారేశాడు అవలీలగా. పైగా అతడి శరీరంమీద పదహారు వాడిబాణాలు నాటించాడు. చలించలేదు బభ్రువాహనుడు. పూని పూని అర్జునుడిమీద ఇరవై బాణాలు నాటించాడు.

మనసులో మెచ్చుకున్నాడు అర్జునుడు. వెడల్పు మొనబాణం వేసి బభ్రువాహనుడి హంసపతాకం నరికిపారేశాడు.

గట్టిదొక బాణం చప్పున తొడిగాడు బభ్రువాహనుడు. అర్జునుడి కొంకుల్లో గురిచూసి కొట్టాడు. రక్తం తడికాకండా వడితో దూసుకు పోయిందది. గాండీవం వూతచేసుకు సోలిపోయాడు అర్జునుడు. అంత లోనే జల్దుకున్నాడు. "ఔరా, నన్ను మించినవాడు!" అంటూ కొడుకుని మెచ్చుకున్నాడు.

"బభ్రూ, బాగుంది. అయితే నేను వేసే తీవ్రబాణాలుమాత్రం ఆపుకోవాలి అప్పుడూ మంచి బంటు అనిపించుకుంటావు" అంటూ వాడివాడి బాణాలు గబాగబా ప్రయోగించాడు.

అర్జునుడు వేసిన బాణాలన్నీ తుత్తునియలు చేసి కొట్టేశాడు బభ్రువాహనుడు.

అతడి ఔద్ధత్యంచూసి మచ్చరం హెచ్చింది అర్జునుడికి. చిలికి పట్టిన బాణాలు మరింతవడిగా అతడి శరీరంలో దుసెళ్ళిపోయినట్టు గుప్పించాడు.

అస్త్రశస్త్ర విద్యానిపుణుడు బభ్రువాహనుడు. అర్జునుడి వాడి

బాణాలు రవంతా లెక్క చెయ్యలేదతను. ఉదగ్రమైన పరాక్రమంతో మరింత రెచ్చిపోయాడు. పిడుగువంటి, మెరుపువంటి బాణం అర్జునుడి ఎదురొమ్ముమీద తగిలించాడు. గుండెమీద తగిలి వీపులోంచి దూసుకుపోయిందది. ఆదెబ్బతో అర్జునుడు పడిపోయాడు. పడిపోయే ముందు అర్జునుడు వేసిన బాణంతో బభ్రువాహనుడున్నూ ఇటు కూలిపోయాడు.

భర్తా, కుమారుడూ రణరంగంలో కూలిపోయారని వింది చిత్రాంగద. గోలుగోలు మంటూ రణస్థలానికి వచ్చిందామె. ఆమె వెంట ఉలూపి కూడా వచ్చింది.

రణరంగంలో రక్తంలో మునిగిన దేహాలతో తెగిపడున్న భర్తనీ, కుమారుణ్ణీ చూసింది చిత్రాంగద. ఆమె గుండెలు జల్లుమన్నాయి. మొదలు నరికిన అరిటిచెట్టులా కిందపడి మూర్ఛపోయింది. కొంచెంసేపటిలో తెలుసుకుని ఉలూపి మొహంచూస్తూ, “నీమూలంగా నా భర్త నా కొడుకుచేత చచ్చి యుద్ధభూమిలో ఇలా పడున్నాడు! చూడు, చూడు! పతివ్రతవి కావా నువ్వు? ధర్మం తెలిసిందానివి కావా? ఎందుకని అన్నెంపున్నెం ఎరగని నా కొడుకుతో యుద్ధం చెయ్యమని బోధించావు? కొడుకు పోయాడని విచారంలేదు నాకు. భర్త పాటు చూచి గుండెలు పగిలిపోతున్నాయి. నీ విషయంలో తప్పుచేసివుంటే వుండుగాక. అది పాటించకు. కనికరించు. ఈయన్ని బతికించు.

“అయ్యయ్యో, భర్తని చంపమని ప్రేరేపించి కొడుకుని పంపావు. అతను చావు కళ్ళారా చూసిన్నీ కంటతడిపెట్టవు. నీ సాహసం సామాన్యమైంది కాదు. ఏమనాలి నిన్ను?” అంటూ అర్జునుడి దగ్గిరికి వెళ్ళిందామె.

“ప్రాణనాథా, కీర్తిమంతా, అన్యజనుల ప్రాణాలు కాపాడగలిగినవాడివి నువ్వు. నువ్వే ఇలా ప్రాణాలు వొదిలిపోతున్నావేమీ?

"నాథా, ఎప్పుడూ నన్ను మన్నించేవాడివి నువ్వు. కళ్లువిప్పి చూడవేమీ ఇప్పుడు? తగునా ఇది?

"గుర్రానికి ఎవ్వరూ అడ్డురాకుండా కాపాడవూ? ఊరుకుంటావా ఇలా? అన్నగారి యజ్ఞం వమ్మైపోదూ? లే. గుర్రంవెంట వెళ్ళవూ!" అంటూ ఎన్నోవిధాల పలవించి ఏడ్చింది. మళ్ళీ ఉలూపి వేపు తిరిగి, "అమ్మా, ఉలూపీ, కొడుకుమాట ఎలావుంటేనేం, భర్తని బతికించు. ఆడాళ్ళని ఎంతమందినైనా కట్టుకుంటాడు మగాడు, తప్పులేదు. భార్యలు ఓర్చుకుని నడుచుకోడంలేదా? ఆలోచించు. మనసు కుదుటపరుచుకో. ఇంతెందుకు తల్లీ, భర్తని బతికించమ్మా" అంది.

అంతతోనూ ఆగక ఇంకా ఇలా అందామె, "కొడుకుచేత చచ్చిపడున్నాడు ఈ కురుకులరత్నం. కరుణించి నువ్వు బతికించు. బతికించకపోతే ప్రాయోపవేశం చేస్తాన్నేను" అంటూ ఆమె పాదాల మీద శిరసు మోపి ప్రణామం చేసింది. లేచి చదికిలబడి కూచుంది మాటాడకండా.

ఇంతలో బభ్రువాహనుడు తెప్పిరిల్లి లేచాడు. తల్లిని చూశాడు.

"ఎన్నడూ అవంతైనా విచారం మెరగని తల్లి ఇవాళ నాగొప్పతనం వల్ల ప్రాణంపోయిన భర్తని - మంచును సూర్యుడు కరిగించేసినట్టు భయంకర శత్రువుల్ని నాశనంచేసే వీరుణ్ణి - చూసి ఇలా ఏడుస్తూవుండగా చూశాను. పాపాత్ముణ్ణి.

"మణి కిరీటంతోసహా తండ్రి శిరస్సు కింద పొర్లాడినట్టు చేశాను, ప్రియకుమారుణ్ణే నేను!" అంటూ దుఃఖపడ్డాడు. అర్జునుడితో గుర్రం వెంటవచ్చిన యాజ్ఞవల్క్య శిష్యుడూ మొదలైన బ్రాహ్మల్ని చూసి, "ఈ గుర్రం విషయంగా వీళ్ళు ఏంచేస్తారో, అర్జునుడు

ఇలా పడున్నాడు!" అంటూ పలవించాడు. ఇంకా ఇలా దుఃఖపడ్డాడు, "తండ్రిని చంపిన పాపాత్ముణ్ణి. ఎలాటి ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకోవాలో నేను? ఈ మహాత్ముడి కపాలం పట్టుకుని పన్నెండేళ్ళు బిచ్చమెత్తుకు తిరగాలి కామోసు! ఇంతకీ తప్ప మరేముంటుంది?" ఉలూపి వేపు తిరిగి ఇలా అన్నాడు: "నువ్వు చెప్పడంవల్లే తండ్రిని ఇలా యుద్ధంలో కూలదోశాను. ఇక తృప్తిపొందు నువ్వు. భరతకుల పవిత్రవు నువ్వు. తండ్రిని చంపుకున్న పాపాత్ముడు ప్రాణాలతో బతకాలనుకుంటాడా శాంతంగా? అతడు పోయే సద్గతి పట్టడమే కాక మరోదారి లేదు నాకు" అంటూ చరాచరా భూతకోటీ, ఉలూపీ విన్నట్టు స్పష్టంగా అన్నాడు. ఇంకా ఇలా అన్నాడతడు, "నిష్ఠతో వ్రతం పూనుతాను. మాతండ్రి లోకంలో లేకపోడమే నిజమైతే ప్రాయోపవేశమే గతి నాకు. అదే ఉత్తమకృత్యం. వీరవధ పాపం. అంతకంటే రాజవధ పాపం. అంతకంటే ధార్మికవధ పాపం. వీటన్నిటినీ మించింది తండ్రి వధ. ఈ పాపం ఇంతా అంతా అనలేం. ఇలావుండగా, వీరుడూ, రాజూ, ధార్మికుడూ, తండ్రీ అయిన ఈ మహాత్ముణ్ణి వధించిన మహాపాపాత్ముడికి దుష్కరమైన వ్రతాచరణవల్ల తప్ప నిష్కృతి లేదు. కనక వ్రతం నడుపుతాను" అంటూ ఉపస్పర్శనం ఆచరించి, మౌనంపూని కూచున్నాడు.

సంజీవమణి

అలా తెంపుచేసి కూచున్న తల్లీకొడుకుల్నీ, రణరంగంలో తెగిపడున్న భర్తనీ చూసింది ఉలూపి. సంజీవమణిని తలుచుకుంది. ఉత్తరక్షణంలో పాములకు పరాయణమైన సంజీవమణి ఆమెచేతికి వచ్చింది. మణిపట్టుకుని, బభ్రువాహనుడి మొహంచూస్తూ అందామె: "అర్జునుడా చచ్చిపోతాడు మీ వైరికాని! దేవేంద్రుడైనా చంప

గలడా ఇతణ్ణి? ఈయనకి వొక మేలు చెయ్యడంకోసమూ, నీచేత తెలుసుకోవాలని నీతో యుద్ధం చెయ్యాలనుకుంటున్న ఈయనకోరిక నెరవేర్చడంకోసమూ ఇంత చెయ్యవలసివచ్చింది నాకు. కనకనే మోహనమైన మాయాప్రయోగం నడిపాను. నారాయణుడి ఉజ్జ్వలాత్మ నరుడు (అర్జునుడు). ఇతని తేజస్సు మహత్తరమైంది. ఆ తేజస్సు ఎవ్వరూ ఏవిధానా ఆర్పలేరంటే నమ్ము. మీ దుఃఖమంతా మాసిపోయినట్టు ఈయన ఇదిగో ఇప్పుడే లేస్తాడు.

"మాయాప్రయోగం అంటే మరేమీ కాదు, నీకు నీతండ్రితో యుద్ధం చెయ్యాలన్న బుద్ధిపుట్టించడమే."

ఇలా అక్కడున్న యావన్మందీ ఆనందించినట్టు చెప్పి, బభ్రువాహనుడి చేతిలో సంజీవమణి పెట్టింది ఉలూపి. "ఈమణి మీతండ్రి హృదయంమీద మోపు" అంది.

ఉలూపి చెప్పినప్రకారం సంజీవమణి అర్జునుడి హృదయంమీద మోపాడు బభ్రువాహనుడు. ఉత్తరక్షణంలో జీవంపొంది, లేచి కూచున్నాడు అర్జునుడు. అందరినీ వోమారు కలయచూశాడు. చిరునవ్వుతో కుమారుణ్ణి మనోహరంగా పరికించాడు. "రాజా, కుశలమేనా?" అన్నాడు.

వినయంతో తండ్రికి పాదాభివందనం చేశాడు బభ్రువాహనుడు. "నీ పుణ్యాదృష్టివల్ల అంతా కుశలమే" అన్నాడు.

"ఈ జనుల మొహాల్లో విచారం ఇప్పుడిప్పుడేపోయి సంతోషం అంకురిస్తున్నట్టు కనిపిస్తూవుంది. ఏమిటి దీనికి కారణం? తెలిస్తే చెప్పు" అని అడిగాడు అర్జునుడు, "నేను చెప్పినట్టు యుద్ధానికి వచ్చావు నువ్వు. మీ అమ్మ చిత్రాంగద ఎందుకువచ్చింది ఇక్కడికి? ఉలూపి ఎందుకువచ్చింది?"

భక్తిభావంతో సాగిలబడ్డాడు బభ్రువాహనుడు. చేతులు

జోడించావు. ఉలూపిని చూపిస్తూ, "అంతా ఈ అమ్మని అడుగు" అన్నాడు.

ఉలూపి మొహం తేరిచూశాడు అర్జునుడు. "కురువంశం విస్తరింపచేసినదానవు నువ్వు. నువ్వు రావడానికి ఏమిటికారణం? ఈ మణిపురం రాజుమీదా, నామీదా నీమనస్సు ప్రసన్నంగా వుందికదా? ఈ రాజుకాని, చిత్రాంగదకాని, నేనుకాని నీకు ఏమీ అపరాధం చెయ్యలేదుకదా!" అని అడిగాడు.

"నాథా," నవ్వుతూ అంది ఉలూపి, "ఎప్పుడైనా అపరాధం కలుగుతుందా నీవల్ల? బభ్రువాహనుడు నాకొడుకు. అతడివల్ల అపరాధ మెలా కలుగుతుంది? వినయశీల చెల్లి చిత్రాంగదమాట మరి చెప్పనక్కరలేదు. కోపం తెచ్చుకోకండా విను. తలవాంచి వినయంగా విన్నవిస్తాను. నీకొడుకువల్ల నీకు చావు వచ్చింది యుద్ధంలో. దీనికి కారణం లేకపోలేదు. నువ్వు శిఖండిమీద నెపంపెట్టి భీష్ముణ్ణి సంహరించావు. అది పాపం. దానికి నిష్కృతిచెయ్యకండా శరీరం వొదిలి పెడితే నరకానికి వెళ్ళవలసివస్తుంది. అంచేత ఈ నిష్కృతి చేశాన్నేను వచ్చి. ఇది ఎలా తెలిసిందంటావేమో. చెపుతాను, విను.

"నేను వొకనాడు సఖీజనంతో కలిసి గంగానదికి స్నానానికి వచ్చాను. వసువులు అక్కడికి వచ్చారు. ఒకరేవులో స్నానాలు చేశారు. నిజరూపంతో వారికి అవుపడింది గంగ. ఆమెతో వాళ్ళు, భీష్ముడు బాణాలు వెయ్యకండా శిఖండిని ముందుంచుకుని, దివ్యాస్త్రాలు వేసి అతణ్ణి పడగొట్టాడు అర్జునుడు. ఇలా కుత్సితవిజయం సాధించాడతడు. అతణ్ణి శపిస్తాం మేము" అన్నారు. దానికి అంగీకరిస్తూ మాట్లాడింది గంగ. అదంతా విని నేను తక్షణం మాతండ్రిదగ్గిరికి వెళ్ళాను. జరిగిందంతా చెప్పాను. భయపడిపోయాడు మా తండ్రి. వెంటనే వసువులదగ్గిరికి వెళ్ళాడు మెరుపులాగ. ఎన్నోవిధాల

కాళ్ళావేళ్ళా పడి ప్రార్థించాడు. కోపం విడిచిపెట్టారు వసువులు. "అయితే వొక షరతుమాత్రముంది" అన్నారు. "యుద్ధంలో బభ్రువాహనుడు అర్జునుణ్ణి కూలగొడితే ఈపాపం తొలిగిపోతుంది" అన్నారు. తిరిగివచ్చి నాతో అదంతా చెప్పాడు మా అయ్య. అదిగో అంచేత ఇప్పుడు ఇదంతా నిర్వహించవలసివచ్చింది నేను. ఇదెలా చేశానో చెప్తాను. నీతో యుద్ధం చెయ్యడం మనస్కరించక, నీకు నమస్కరించి ఇంటికి మళ్ళిపోతున్నాడు బభ్రువాహనుడు. అదేసమయమని ఊహించాను. కార్యసాధనకోసం చప్పున ఇతడిదగ్గిరికివచ్చాను. యుద్ధం ధర్మమనీ, మీతండ్రికి ఇష్టమనీ బోధించాను. ఇతణ్ణి యుద్ధానికి పురికొల్పాను. వసువులు చెప్పిన ప్రకారం ఈ వీరుడిలో విక్రమం ఆవహింపచేశాను" అంది.

ఆనందించాడు అర్జునుడు. "దేవీ, మహనీయమైంది నీచరిత్ర. ఎప్పుడూ మా కులవర్ధనకారి అది" అన్నాడు. సాదరంగా బభ్రువాహనుణ్ణి చూశాడు. "రానున్న చైత్రమాస పౌర్ణమినాడు ధర్మరాజు అశ్వమేధయజ్ఞం జరుగుతుంది. నువ్వూ, తల్లులూ బంధుజనంతో హస్తినాపురం రావాలి. ధర్మరాజు చేసిన సంభావనలు అందుకోవాలి. పరమ శుభమది" అన్నాడు.

"మహాప్రసాదం" అన్నాడు బభ్రువాహనుడు, "తండ్రీ, నగరంలోకి దయచెయ్యండి. అమ్మలూ, నేనూ అర్పించే పూజ లందుకుని వచ్చి గుర్రం వెంట దయచెయ్యండి" అంటూ ప్రార్థించాడు.

"నేను దీక్షలో వున్నాను, ఎరగవూ! నేను నగరంలో ప్రవేశించకూడదు. కనక వెళ్ళివస్తాను. సుఖంగా వుండండి మీరు" అన్నాడు అర్జునుడు.

"అయితే సరే," అంటూ తగినవిధంగా అతణ్ణి పూజించాడు బభ్రువాహనుడు. ఉలూపి చిత్రాంగదల అనుమతి తీసుకుని, గుర్రం

వెంట నడిచాడు అర్జునుడు. స్వేచ్ఛగా అన్ని దేశాలూ తిరుగుతూ వెళ్ళింది గుర్రం.

మేఘసంధి

అలా వెళ్ళి వెళ్ళి రాజగృహాపురం సమీపానికి చేరింది గుర్రం. మేఘసంధి అక్కడ అర్జునుణ్ణి యుద్ధానికి పిలిచాడు. జరాసంధుడి మనవడు * మేఘసంధి. రాజగృహం ఏలుతూ, బాల్యంనుంచీ తన్ను ఎదిరించేవాడు లేక, మద మెక్కివున్నాడి, అర్జునుడిమీాద కలబడ్డాడు రథ మెక్కివచ్చి. "ఆడాళ్ళలోపల వెళుతున్నట్టు, జంకూగొంకూ లేకండా గుర్రంవెంట వెళుతున్నావిక్కడ. ఇకవొక్కఅడుగైనా కదలనివ్వను గుర్రాన్ని. కయ్యానికివస్తావా? రా" అన్నాడు గుర్రాన్ని అడ్డుకుంటూ.

"అడ్డువచ్చినవాళ్ళని బుద్ధిచెప్పి మళ్ళిస్తున్నాను" నవ్వుతూ ఆ మగధరాజుతో అన్నాడు అర్జునుడు," నామనస్సులో కోపంలేదు. ఏమంటావా? మా అన్న ధర్మరాజు, 'సామంతో కార్యం సాధించుకు రమ్మన్నాడు నన్ను. ఎవ్వరితోనూ క్రూరవృత్తి కూడదన్నాడు. అంచేత అలాగే నడుచుకుంటూ వస్తున్నాన్నేను. నీ ఇష్టం మరి."

మాట్లాడకండా అర్జునుడిమీాద అంపవాన కురిపించాడు మేఘసంధి. వాటన్నిటినీ వాడివాడి బాణాలతో తుక్కుచేశాడు అర్జునుడు. కాని మేఘసంధి వొంటిమీాద వొక్కబాణమైనా కొట్టినపాపాన పోలేదు. తనమీాద మేఘసంధి బాణాలు వేసినా, అతణ్ణి నొప్పించలేదు. అతడిగుర్రాలమీాద కానీ, రథంమీాద కానీ; సారథిమీాద కానీ బాణం వెయ్యలేదు. అంత దయచూపించాడు అర్జునుడు.

అర్జునుడు కనపరిచిన దయ బలహీనత అని భావించాడు మేఘసంధి. దాంతో మరింత మిట్టిపడ్డాడతడు. గట్టిగట్టిబాణాలు

---

* సహదేవుడి కుమారుడు.

అర్జునుడిమీద కొట్టాడు. కొంచెం చురచురలాడాడు అర్జునుడు. అయినా మేఘసంధికి తగలకండానే బాణాలు వేసి, అతడి సారథిని కూలగొట్టాడు. గుర్రాలు పడగొట్టాడు. రథం ముక్కలుచేశాడు. జెండా ఎగరగొట్టేశాడు. ధనస్సు పొడిపొడి చేశాడు.

అయినా వెనకాడలేదు మేఘసంధి. గదపట్టుకుని ధైర్యంతో గిరగిరా తిప్పుతూ అర్జునుడిమీదికి వురికాడు. పరాక్రమమే మూర్తి మంతమైవచ్చిందా అన్నట్టు కలబడ్డాడు.

అప్పటికీ అతణ్ణి చంపదలచలేదు అర్జునుడు. వెడల్పాటిదొక బాణంవేసి అతడి గద ముక్కలుచేసి కొట్టేశాడు. తుక్కుతుక్కయి కిందపడింది గద. నిర్చెరపోయి నిలబడిపోయాడు మేఘసంధి.

"మగధరాజా" నెమ్మదిగా, దృఢంగా అన్నాడు అర్జునుడు, "మా అన్నయ్య ధర్మరాజు, 'ఒక్కరాజు ప్రాణమైనా తియ్యకు' అని ఆదేశించాడు. అదిగో ఆయన ఆదేశంవల్ల నేను నిన్ను కొట్ట కండా పరకాయిస్తున్నాను. అంచేత ఇంతసేపు పోరగలుగుతున్నావు. అదలావుండనీ. రాజధర్మం పాటించి నన్ను ఎదిరించితాకావు నువ్వు. ఈమాత్రం చాలు. ఇంక శాంతించడమే తగినపని" అన్నాడు.

"నిజమే ఇది" అని ఊహించుకున్నాడు మేఘసంధి. భక్తి పూర్వకంగా అర్జునుడి పాదాలముందు సాగిలబడ్డాడు. గుచ్చి కౌగ లించుకున్నాడు అర్జునుడు.

"వచ్చే చైత్రపూర్ణిమనాడు ధర్మరాజు అశ్వమేధయజ్ఞం. దానికి బంధువులూ, నువ్వూ హాస్తినాపురం రండి" అన్నాడు. "మహాప్రసాదం" అని అంగీకరించాడు మేఘసంధి. వినయంతో అర్జు నుణ్ణి పూజించి సాగనంపాడు.

సంతోషించాడు అర్జునుడు. మేఘసంధిని అభినందిచాడు. పట్నంలోకి వెళ్ళమని సెలవిచ్చాడు. అనంతరం గుర్రంవెంట బయలు

దేరాడు. గుర్రం వంగ, పుండ్ర, మ్లేచ్ఛ దేశాలు తిరిగి వెళ్ళింది. ఆయా దేశాల రాజులు అడ్డగించరాగా, వారిని జయించి ముందుకు సాగాడు అర్జునుడు.

చేది దేశంలో ప్రవేశించింది గుర్రం. శిశుపాలుడి కొడుకు శరభుడు తన శుక్తిపురంనుంచి వచ్చి, యుద్ధపూర్వకంగా అర్జునుణ్ణి అర్చించాడు.

అక్కణ్ణుంచి గుర్రంవెంట కొంకణ, కిరాత దేశాలు వెళ్ళాడు అర్జునుడు. ఆ దేశాల రాజులు అడ్డంరాగా, వారిని జయించాడు. అలాగే వరసగా కోసలరాజునీ, కాశీరాజునీ జయించాడు. అక్కణ్ణుంచి గుర్రం దశార్ణ దేశంలో ప్రవేశించింది. దశార్ణరాజు చిత్రాంగదుడు గుర్రానికి అడ్డువచ్చి యుద్ధంచేశాడు. అతణ్ణీ ఓడించాడు అర్జునుడు. చిత్రాంగదుడు అర్జునుణ్ణి పూజించాడు.

గుర్రం నిషాద దేశం ప్రవేశించింది. ఏకలవ్యుడి కొడుకు పెద్ద నిషాదసేనతో అర్జునుణ్ణి ఎదిరించాడు. తీవ్రమైన బాణాలతో నిషాద సేన తుదుమాడాడు అర్జునుడు. ఏకలవ్యుడి కుమారుణ్ణి గట్టిగట్టి బాణాలతో దారికి తెచ్చాడు. మదమడిగి, వినయంతో అర్జునుణ్ణి పూజించాడు ఏకలవ్యుడి కొడుకు.

అక్కణ్ణుంచి గుర్రం దక్షిణాభిముఖంగా తిరిగింది. పౌండ్ర, ఆంధ్ర, ద్రవిడ, కేరళ, కర్ణాట దేశాలు ప్రవేశించి నడిచింది. ఆయా దేశాలరాజుల్ని అనాయాసంగా జయించి వశపరుచుకున్నాడు అర్జునుడు.

క్రమంగా సౌరాష్ట్రం వెళ్ళి, గోకర్ణప్రాంతానికి చేరి, అనంతరం ద్వారకానగరం దగ్గిరికి వెళ్ళింది గుర్రం. యాదవకుమారులు ఈవార్త విన్నారు. యుద్ధంచెయ్యకండా వచ్చి, అర్జునుణ్ణి పూజించారు. వారందరినీ అభినందించాడు అర్జునుడు. వారి అనుమతి తీసుకుని

పడమటి సముద్రతీర దేశాలు తిరిగి గుర్రం వెంట పంచనదం మీదుగా గాంధార దేశంలో ప్రవేశించాడు.

శకుని కొడుకు

గాంధార దేశం రాజు శకునికొడుకు గుర్రం తన దేశంలో ప్రవేశించడం విన్నాడు. కుర్రతనం దుర్నయంతో పెద్దదండు కూర్చుకుని, ఉద్ధృతంగా వచ్చి అర్జునుణ్ణి ముట్టడించాడు. ధర్మరాజు ఆజ్ఞ వినిపించి, వారించాడు అర్జునుడు. వినుకోలేదు శకునికొడుకు. ఒక్క మొగిని అర్జునిడిమీద కలబడ్డాడు.

చూశాడు అర్జునుడు. అతడి కళ్లు రెండూ కెంపుల్లా మెరిశాయి. వాడివాడి బాణాలతో గాంధారరాజు చతురంగసేన ముంచెత్తాడు. పటాపంచలై పరిగెత్తింది గాంధారసేన. తమకం తలకెక్కింది శకుని కొడుక్కి. చికిలిపట్టిన బాణాలు అర్జునుడిమీద గబగబా గుప్పించాడతడు బాహుబలం కనపరుస్తూ. మెచ్చుకున్నాడు అర్జునుడు. కనికరించి ఇలా అన్నాడు:

"తమ్ముడూ, రాజుల్ని చంపవద్దని మా రాజు ధర్మరాజు ఆజ్ఞ. అతని ఆజ్ఞ పాటించకపోతే నేనే వోడిపోయానని భావిస్తాడాయన. అంచేత పస్తాయిస్తున్నాన్నేను. విన్నావా? ఎందుకు కయ్యమాడతావు?"

అర్జునుడి హితం రుచించలేదు గాంధారరాజుకి. బాణంమీద బాణంవేసి ఆక్రమించాడు అర్జునుణ్ణి. నవ్వుతూ అతడి కిరీటం కింద పడగొట్టాడు అర్జునుడు. అక్కడున్న అంతమందీ ఆ చిత్రంచూసి ముక్కుమీద వేలుపెట్టుకున్నారు.

"అర్జునుడు అసహాయశూరుడు. ఇష్టంలేక కాని ఈ దెబ్బతో శకునికొడుకుతల ఎగరగొట్టేసేవాడితడు. ఆహా, ఎంత దయాశాలి

కాకపోతే ఇలా వూరుకుంటాడు!" అంటూ గాంధారరాజుదగ్గిరికి వెళ్ళి, "రాజా, రథం మళ్ళించుకు వెళిపో. యుద్ధం చెయ్యకు" అని బోధించారు. అయితే దురభిమానంతో వినుకోలేదతడు. అర్జునుడి మీదికే రథం వురికించాడు మళ్ళీ. రాజు యుద్ధానికి తలపడ్డంతోనే, అంతకిముందు చెదిరిపోయిన సేన తిరిగివచ్చింది. అర్జునుణ్ణి చుట్టు ముట్టింది. అస్త్రశస్త్రాలు కుమ్మరించింది.

అన్నీ దారైన బాణాలతో పిండిపిండి చేసి కొట్టేశాడు మహా బలుడు అర్జునుడు. అతడి పరాక్రమం తట్టుకోలేకపోయింది మళ్ళీ గాంధారసేన. భయపడిపోయింది. తారుమారై తోకముడిచేసింది.

నిస్సహాయుడై పోయాడు శకునికొడుకు. అతణ్ణి కాపాడుకోడం కోసం శకునిభార్యా, మంత్రులూ అర్ఘ్యంపట్టుకుని శరణు శరణు అంటూ పరిగెత్తుకువచ్చారు.

శకునిభార్యని అభినందించాడు అర్జునుడు. మంత్రుల మాననీయమైన మాటలు విని ఆనందించాడు, శకుని కుమారుణ్ణి వోదార్చాడు. "తమ్ముడూ, మంచి పరాక్రమవంతుడివోయినువ్వు. నీ దురుసుతనం చూసి నా మనస్సు చివుక్కుమనకపోలేదు. అయితే మా అన్నగారి ఆజ్ఞ సముద్రానికి ఏనాపొద్దులాంటిది నాకు. 'రాజుల్ని చంపన్నేను, ఏమైనా సరే,' అని అందరిలోనూ మాట ఇచ్చాను. అంచేత నీపైన్యాన్నే కాని నిన్ను చంపడానికి సాహసించలేదు. విశేషించి గాంధారీ ధృతరాష్ట్రుల్ని తలుచుకుని నువ్వంటేనాకు ప్రేమేకాని క్రోధం కలగలేదు. కనకనే ఇంతసేపు పోరాడగలిగావు నువ్వు. ఇంక శాంతించడం మంచిది. ధర్మరాజుతో పొందు క్షేమంకాదో నీకు?

"వచ్చే చైత్రపౌర్ణమినాడు ధర్మరాజు అశ్వమేధ యజ్ఞం. నువ్వు తప్పకరావాలి చూసిందికి" అని చెప్పి, గుర్రంవెంట బయలుదేరి వచ్చేశాడు.

గుర్రం హస్తినాపురంవేపు మొహంచేసుకు బయలుదేరింది.

చారులవల్ల, అర్జునుడు దేశాలన్నీ గెలిచి, గుర్రంతో తిరిగి వస్తున్నాడని విన్నాడు ధర్మరాజు. సంతోషించాడు.

యజ్ఞ ప్రయత్నాలు

ఆవాళ మాఘమాస పౌర్ణిమ. ధర్మరాజు గొప్పగా కొలువుతీర్చి కూచున్నాడు. తమ్ముళ్ళని గౌరవంగా పిలిపించాడు. వాళ్ళు ముగ్గురూ వచ్చి, తగిన ఆసనాలమీద కూచున్నాక, భీముడి మొహంచూసి ఇలా అన్నాడు :

"భీమసేనా, నీతమ్ముడు గుర్రంతీసుకువస్తున్నాడని విన్నాను. చైత్రం ఇంకా ఎన్నాళ్ళో లేదు. మునీశ్వర్లనీ, రాజుల్ని ఆహ్వానించాలిక. శిల్పుల్ని నియోగించి యజ్ఞశాల కట్టించు. తగినవారికోసం విడిదిగృహాలు నిర్మించు" అంటూ ఆజ్ఞాపించాడు.

అన్నగారి ఆజ్ఞప్రకారం బంగారంతో ఘనంగా యజ్ఞశాల కట్టించాడు భీముడు. విడిదిగృహాలున్నూ బంగారంతోనే తయారు చేయించాడు. చూసి మెచ్చుకున్నారు జనులు.

భూలోకంమీదమూలమూలలావున్న మునీశ్వరుల్నీ, రాజుల్ని పిలుచుకురండని తగిన బ్రాహ్మల్ని పంపాడు. బ్రాహ్మలు వెళ్ళి భక్తి పూర్వకంగా మునీశ్వర్లని ఆహ్వానించారు. రాజుల్నీ ఆహ్వానించారు. శిష్యులతో మునులూ, సైన్యాలతోనూ, పరివారంతోనూ రాజులూ సంతోషంతో ధర్మరాజు అశ్వమేధానికి తర్లిరావడ మారంభించారు ఉవ్విళ్ళూరుతూ. భూమండలమంతటినించీ అలా మునులూ రాజులూ రావడంతో పరమానందభరితుడయాడు ధర్మరాజు. స్వయంగా తానే ఎదురువెళ్ళి వాళ్ళందరినీ విడిదిపట్లు చేర్చాడు. ఉత్సాహ వచనాలతోనూ, ఇంపైన పదార్థాలతోనూ రాజుల్ని సంతోషపెట్టాడు.

ఏకొదవాలేకండా భోజనాలూ, పక్కలూ, ఆసనాలూ అమిర్చి పెట్టాడు. మునులకు కందమూలాలూ, పళ్ళూ స్వయంగా పట్టించుకు వెళ్ళి తియ్యనిమాటలతో సమర్పించాడు. ఏమాత్రమూ అహంకారం లేకండా ప్రతిదినమూ ఇలాగే జరిగిస్తూవచ్చాడు. యజ్ఞశాలా, తక్కిన మందిరాలూ గొప్పగా, మనోహరంగా తయారుచేసిన శిల్పులందరికీ మంచిమంచి బహుమానాలిచ్చి సత్కరించాడు.

ధర్మరాజు భీముణ్ణి నియోగించి అలా సలక్షణంగా యజ్ఞశాలా, విడిదిగృహాలూ అవీ సిద్ధంచేయించడం చూసి సంతోషించాడు శ్రీకృష్ణుడు. వచ్చినరాజులున్నూ చూసి ఆశ్చర్యపోయారు.

ధర్మరాజు ఆజ్ఞమీద వెళ్ళి ఉత్తమ పశువుల్నీ * అన్నిజాతుల ప్రజల్నీ పట్టుకువచ్చారు అత్యంత కుశలులైన పరిజనులు. అన్నపర్వతాలూ, నేతి నదులూ సిద్ధమయాయి. బ్రాహ్మల భోజనంకోసం అన్నిపదార్థాలూ సంసిద్ధమయాయి. అన్నిటితోనూ యజ్ఞారంభ సమయం అద్భుతమయింది.

లక్షమంది బ్రాహ్మలు భోజనంచేసిలేస్తే వాళ్ళమాను మోగే భేరీ ఆగకండా ఎప్పుడూ మోగుతూవుండేది. ఇంక ఏంచెప్పాలి ధర్మరాజు అశ్వమేధవైభవం! సముద్రంమధ్యవుండిన భూమండలమంతటి నుంచీ నేల ఈనినట్టు వచ్చిన జనం అక్కడ అవుపించారంటే నమ్మ. కిరీటాలూ, నగలూ చక్కగా ముస్తాబుచేసుకుని రాజులు తొడతొక్కిడిగా తోసుకుంటూ వెళుతూవుంటే రెండుకళ్ళు చాలవనిపించేవి.

రాజుల్ని కలయచూసి, భీముణ్ణి పిలిచాడు ధర్మరాజు. "వారందరినీ పూజించు!" అన్నాడు. నకులసహదేవుల సాయంతో రాజులందరినీ బహుమానాలతో కూడా గొప్పగా పూజించాడు భీముడు.

---

* మేకల్ని.

బలరాముడూ, సాత్యకీ మొదలైన యాదవప్రముఖుల్ని వెంటపెట్టుకుని, వికసించిన ముఖపద్మంతో ధర్మరాజుదగ్గిరికి వచ్చాడు శ్రీకృష్ణుడు. బలరాముడూ మొదలైన యావన్మంది యాదవులనూ ప్రియంగా అర్చించాడు ధర్మరాజు.

అర్జునుడి సందేశం

"ధర్మరాజా," సుఖంగా కూచున్నాక ఎత్తుకున్నాడు శ్రీకృష్ణుడు, "ద్వారకనుంచి అప్పుడొకడు వచ్చాడు. మంచి విచక్షణుడతడు. మన అర్జునుడు ద్వారకపరిసరాలనుంచి వెళ్ళడం చూశానన్నాడు. వివిధయుద్ధాలమూలంగా అతడి శరీరం చిక్కిపోయివుందట! ఇక దగ్గిరికివచ్చేస్తున్నాడు. తగిన పనులకోసం త్వరపడు" అన్నాడు.

"నీ ఆజ్ఞప్రకారం వెళ్ళడంవల్ల యోగక్షేమాలతో తిరిగి వస్తున్నాడు తమ్ముడు. నడపవలసిన పనులన్నీ నువ్వే నడుపు" అన్నాడు ధర్మరాజు.

"ద్వారకనుంచి వచ్చినవాడు, తనతో చెప్పి అర్జునుడు పంపిన సందేశం ఏంచెప్పాడో విను" అంటూ ఇలా చెప్పాడు శ్రీకృష్ణుడు: 'నా విన్నపంగా మహారాజుతో విన్నవించు. రాజులందరూ సంతోషంతో యజ్ఞానికి వస్తున్నారు. వెనక వారు మనవిషయంలో ఎలా వున్నా, ఇప్పుడు వారిని పూజించాలి మనం. విశేషించి నా కుమారుడు మణిపురం రాజు బభ్రువాహనుడు వస్తున్నాడు. గుణవంతుడతడు. గురువులంటే పరమభక్తిపరుడు. విచక్షణాపరుడు. అణుమాత్రమూ కీడులేనివాడు. మీ పాదదర్శనమే వ్రతంగాపెట్టుకుని వస్తున్నాడతడు. మీ కృపకి పాత్రుడు.' ఇదీ అర్జునుడు పంపిన సందేశం."

అర్జునుడి సందేశం విని అభినందించాడు ధర్మరాజు. "తమ్ముడు అనేకయుద్ధాల్లో అలజడిపడడం నేను విన్నాను. పాపం, భారతయుద్ధంలో

భీష్మద్రోణులతో పోట్లాడి ఎన్నో కష్టాలు సహించాడతడు. ఇప్పుడున్నూ ఇలా బాధలుపడ్డాడు. పరమసౌఖ్యాలనుభవించదగిన తమ్ముడు నా కోసమని ఇన్ని పాట్లు పడుతున్నాడు !

"కృష్ణా, వొక్కమాట అడుగుతాను నిన్ను. మంచిలక్షణాలన్నీ కలిగిన శరీరం అర్జునుడిది. ఈ కష్టాలు అనుభవించవలసిన దుర్లక్షణం అతడి శరీరంమీద ఎక్కడైనా కనపడిందా నీకు? నాకు అది చెప్పదగిందైతే చెప్పు" అని అడిగాడు.

"నీతో చెప్పదగందంటూ ఏముంటుంది? చెపుతాను, విను. ఉన్న చెడులక్షణం వొక్కటే. శరీరమంతటా శుభలక్షణాలే వున్నాయి అర్జునుడికి. కాని శరీరానికి తగినట్టు కాక పిక్కలుమాత్రం కొంచెం చిన్నవిగా వున్నాయి. దుర్లక్షణమంటే ఇంతే. దీనివల్ల అలజళ్ళు కలుగుతున్నాయతడికి. తక్కిన అవయవాలన్నీ శుభలక్షణాలతోనే వున్నాయి" అన్నాడు శ్రీకృష్ణుడు.

"అవును, నువ్వన్నదే నిజం కావాలి" అన్నాడు ధర్మరాజు.

అప్పుడు ద్రౌపది ప్రీతిగా విస్ఫారిత నేత్రాలతో శ్రీకృష్ణుడివేపు చూసింది. అది అర్జునుడి విషయమైన సంతృప్తి అని అవగతం చేసుకున్నాడు లోకనాథుడు శ్రీకృష్ణుడు. భీముడూ మొదలైనవారూ యాదవులూ అర్జునుణ్ణి మెచ్చుకుంటూ అవాళటికి అదే కాలక్షేపంగా గడిపారు.

ఇలావుండగా ఇంతలో అర్జునుడిదగ్గిరనుంచి దూతవచ్చి ధర్మరాజుకి నమస్కరించాడు.

"మహారాజా, అర్జునుడు పట్నం చేరువకివచ్చాడు. రేపు మీ పాదాభివందనంకోసం పట్నం ప్రవేశిస్తాడు" అని విన్నవించాడు.

అర్జునుడు వస్తున్నాడన్నమాట వినడంతోనే ధర్మరాజు శరీరం గరిపొడిచింది. కన్నులనుంచి ఆనందాశ్రువులు ప్రవహించాయి.

నగలూ, బట్టలూ, బంగారమూ దూతకి బహూకరించాడు సమగ్రంగా. అంతమందీ ఆనందంలో తేలాడారు. ఆరాత్రి ఎప్పుడు తెల్లవారుతుందా, ఎప్పుడు అర్జునుణ్ణి చూస్తామా అని వెళ్ళబుచ్చారు.

తెల్లవారింది. పొద్దుమూరింది. అర్జునుడు కాల్యకృత్యాలు తీర్చుకున్నాడు. గుర్రంవెంట హాస్తినాపురంలో ప్రవేశించాడు. దేవేంద్రుడి ఉచ్చైశ్శ్రవంలాగ జనానికి కన్నులపండువుచేసింది గుర్రం. అంతమందీ ఆనందంతో మాట్లాడుకున్నారు : "మన అర్జునుడికి కాక ఈపని ఎవరికి తరమవుతుంది ? గుర్రం తన ఇష్టంవచ్చినట్టు అన్ని దేశాలూ తిరిగింది. అక్కడక్కడి రాజులు సేనలతో వచ్చి అడ్డుకున్నారు. వాళ్ళని గడ్డిపరకలకింద లెక్కచెయ్యలేదితడు. గెలుపు సాధించినపట్ల రాజుల్ని చంపలేదు. అన్నగారిమాట అక్షరాలా పాటించాడు. తానొక్కడే అన్న శంకు పిసరంతాలేదు. శరీరం కవచంలో పెట్టినట్టు తిరిగివచ్చాడు. ఎంత చిత్రం ఇది ? సగరుడూ మొదలైన మహారాజుల విషయం వినలేదా? ఇతడిలాగ మగతనమూ, బలమూ వాళ్ళలో ఎక్కడున్నాయి ? అర్జునుడివంటి వీరుడు ఇంతవరకూ పుట్టలేదు లోకంలో. ఇకముందున్నూ పుట్టబోడు. మానుషమూ, దైవమూ సమానంగా కలిసివచ్చాయి ధర్మరాజుకి. ఇంతభాగ్యశాలి ఎవడుంటాడు ?"

సముద్ర కల్లోలంలాగ ఈమాటలే వినపడ్డాయి జనంలో. హాస్తినాపురంలో అవాళటి ఆ పెంపూ, ఆ సొంపూ కనీవినీ ఎరగమంటే నమ్మ లోకంలో.

ఇంకా ఇలా చెప్పుకున్నారు జనం :

"ఇతడే రాజులందరూ తెల్లమొహంవేసినట్టు మత్స్యయంత్రం కొట్టి, పాంచాల రాజు కూతుర్ని ద్రౌపదిని చేపట్టాడు. ఇతడే దేవసేనతోకూడా దేవేంద్రుణ్ణి వోడించి భుజబలంతో ఖాండవవనం

కాల్చాడు. ఇతడే వొంటరియుద్ధంలో శివుణ్ణి మెప్పించి పాశుపతాస్త్రం పుచ్చుకున్నాడు. ఇతడే వొక్కడూ భీష్ముడూ మొదలైన కౌరవ యోధుల్ని వోడించి విరాటరాజు ఆలమందలు మళ్ళించాడు. ఇతడే ప్రతిజ్ఞచేసి, విషమయుద్ధంలో పొద్దుగూకకండా జయద్రథుణ్ణి హత మార్చాడు.''

ఇలా చెప్పుకుంటూ, సందడిగా మూగుతూ, అరులెత్తి అర్జు నుణ్ణి చూశారు జనులు. ఈమాటలనీ వింటూ, సంతోషిస్తూ, గుర్రం ముందుపెట్టుకుని యజ్ఞశాలదగ్గిరికి వెళ్ళాడు అర్జునుడు. ధర్మరాజూ, నకులసహదేవులూ, భీముడూ, శ్రీకృష్ణుడూ, బలరాముడూ మొద లైనవారు ధృతరాష్ట్రుణ్ణి ముందుంచుకుని అర్జునుడికి ఎదురువచ్చారు. అందరినీ సముచితంగా నమస్కారాదులతో సంతోషం కలిగించాడు అర్జునుడు. గాంధారినీ కుంతినీ చూసి ఈతకాడు తీరం చేరితే ఎలా అవుతాడో అలా అయాడు. అందరూ అభినందిస్తూ అతడిచుట్టూ మూగారు. అంతమందితోనూ రమ్యమైన వొక ప్రదేశంలో ఆగాడు అర్జునుడు.

సరిగ్గా ఆ దేసమయానికి మణిపురంనుంచి బభ్రువాహనుడు హస్తినాపురం వచ్చాడు. అతడితో చిత్రాంగదా, ఉలూపీకూడా వచ్చారు వైభవంగా. తిన్నగా కోటలోకే వచ్చారు వారు. ధర్మ రాజూ, భీముడూ, నకులసహదేవులూ, శ్రీకృష్ణుడూ, బలరాముడూ మొదలైన యాదవులూ సంతోషంతో బభ్రువాహనుణ్ణి కలుసు కున్నారు. ఎవరికితగినట్టు వారిని గౌరవసత్కారాలతో పూజించా డతడు. గాంధారీ ధృతరాష్ట్రుల్ని దర్శించి ప్రణామంచేశాడు. కుంతీ దేవిని చూసి పాదాభివందనంచేశాడు. మనవణ్ణి కౌగిలించుకుని, ఎన్నో దీవనలిచ్చారువారు. ధర్మరాజుని కొలిచి, తగినచోట కూచు న్నాడు బభ్రువాహనుడు. ధర్మరాజూ, అతని తమ్ములూ అతడికి

రత్నాలనగలూ, మంచిమంచి వస్త్రాలూ ఇచ్చారు. బలరాముడూ, కృష్ణుడూ మొదలైనవారున్నూ విలువైన ఆభరణాలూ, వస్త్రాలూ అవీ ఇచ్చారు.

చిత్రాంగదా, ఉలూపీ ముందు గాంధారినీ, కుంతీదేవినీ దర్శించారు. ఇద్దరినీ గాఢంగా కౌగిలించుకుని దీవించారువారు. ఇద్దరికీ మణులు తాపిన బంగారం నగలు బహూకరించారు. అనంతరం చిత్రాంగద ఉలూపులు ద్రౌపదినీ, సుభద్రనీ చూశారు. తగినవిధంగా వారిని పూజించారు. సంతోషించి, తగిన ఆసనాలమీద కూచోపెట్టి కులాసాగా ప్రసంగించారు ద్రౌపదీ సుభద్రలు.

అదిగో అలాగ అశ్వమేధయజ్ఞం ఎంతోగొప్పగా జరిగింది. అనుకున్నదినంవచ్చింది. వ్యాసముని ధర్మరాజుదగ్గిరికి వచ్చాడు.

"ధర్మరాజా, యాజ్ఞికులు సుముహూర్తం దగ్గిరపడిందంటున్నారు. యజ్ఞం ఆరంభించు. మహనీయమైంది నీ యజ్ఞం. మహాధనవంతుడివయావు నువ్వు. దక్షిణలు ముబ్బడిగా ఇచ్చి, మూడుయజ్ఞాల ఫలం పొందు. అశ్వమేధ అవభృథం పరమపావనమైంది. సమస్త పాపాలూ పోగొడుతుంది. భారతయుద్ధంలో జరిగిన జ్ఞాతివధ పాపం అనే సందేహం నిన్ను బాధపెడుతూవుంది. అదంతా దీంతో వొదిలిపోతుంది. సమస్త శుభాలూ కలుగుతాయి" అన్నాడు.

అశ్వమేధం

ప్రాజ్ఞులలో ప్రాజ్ఞుడు ధర్మరాజు. వ్యాసమునిమాట విని అన్నివిధాలా సంసిద్ధుడయాడు. గొప్ప పూనికతో, ప్రీతి పూర్వకంగా యజ్ఞం నడిపించాడు. బృహస్పతి వంటి యాజ్ఞికులు క్రమయుక్తంగా క్రియలన్నీ సాగించారు. ఏస్ఖలితమూ లేకండా, అపహాసితమన్నది చొరకండా చక్కగా జరిగింది యజ్ఞం. సావధానులై యజ్ఞక్రియలన్నీ

పండితసమ్మతంగా జరిగించారు ఋత్విజులు. వేదవాక్యాలతో అభ్యుదయం కలిగినట్టు చేశారు. శ్రీకృష్ణుడూ, తక్కిన యావన్మందీ ఔరా అన్నట్టు అన్నీ జరిగించారు.

ఆ యజ్ఞంలో వివిధ భోజనపదార్థాలతో తృప్తిపడకండా వెళ్ళినవాడు వొక్కడూ లేడు. ధనధాన్యాలూ, వస్త్రాలూ పుచ్చుకుని దారిద్ర్యం పోనివాడు వొక్కడూ లేడు. కోరినవస్తువు దొరకలేదు అని అసంతృప్తితో వెళ్ళినవాడు వొక్కడూ లేడు. ఏదైనా దుఃఖంకలిగివచ్చి, అదిపోకండా వెళ్ళినవాడు వొక్కడూ మందుకైనాలేడు. "తినండి," "కట్టండి," "ఇష్టంవచ్చిన వస్తువులు తీసుకోండి," "దురవస్థ తొలిగించుకోండి" అని పలుకుతూవుండేవాడు తిరిగి తిరిగి భీముడు.

ఆ యజ్ఞసభలో వ్రతంమీద అభిరతి లేనివాడులేడు. ఉపాధ్యాయుడు కానివాడు లేడు. నిగమాంగ షట్కంలేనివాడు లేడు. అలాంటి సదస్యులు దేవేంద్రసభలో మునీశ్వర్లు తప్ప మరెక్కడా వుండరు.

ఆ యజ్ఞం చూడడానికి దివ్యమునీంద్రులు వచ్చారు. చూసి అభినందించారు. గంధర్వులు వచ్చి ఆనందంతో గానంచేశారు. అప్సరసలు వచ్చి ఆనందంతో నృత్యంచేశారు. సిద్ధులు వచ్చి ఆశీర్వాదాలతో సేసలు చల్లారు. ఆదిసార్వభౌములైన పదహారుగురూ చేసిన యజ్ఞంతో సమానంగా జరిగింది ధర్మరాజు యజ్ఞం. ఆమాటకివస్తే అంతకంటే గొప్పగా జరిగింది. ఏవిధానా ఎందునా తక్కువకాదు ధర్మరాజు యజ్ఞం.

బంగారం ఇటికలు పేర్చి, పద్దెనిమిదిచేతుల గరుడపక్షి రూపం లక్కతో చేసి పూజించారు. మహనీయమైన యూపక్రియా సమయాన ఆరు చంద్రకర్రలూ, ఆరు మోదుగుకర్రలూ, రెండు దేవదారు కర్రలూ, ఒక విరుగుడుకర్రా ఇలా ఇరవై వొక్క యూపాలూ, శోభకి మరిన్ని బంగారం యూపాలూ శాస్త్రప్రకారం నిలిపారు

యాజకులు. వాటిలో నాలుగుకాళ్ళవాటిని, పక్షుల్ని, జలచరాల్ని విధియుక్తంగా సంయోజించారు. అలా మున్నూరు పశువులు ఆమహా యజ్ఞానికి అవసరమయాయి. వాటిని యూపస్తంభానికి కట్టిన గుర్రం చుట్టూ నిల్పడంతో దక్షయజ్ఞంలా సుందరంగా అవుపించింది. యాజకులందరిలోనూ అలంకారంగా ప్రకాశించారు వ్యాసమునీంద్రుడి శిష్యులు. సర్వపశువుల్నీ వినియోగించి, యజ్ఞకర్మలో గుర్రాన్ని చంపినప్పుడు ఋత్విజులు ద్రౌపదిని తీసుకువచ్చారు. గుర్రం అవయవాల మాంసం ఆయా దేవతలకు ఆహుతులిచ్చినప్పుడు ద్రౌపదీదేవి నిజహస్తాలతో చెయ్యదగిన పనులు ఆమెచేత చేయించారు. అనంతరం గుర్రం వప హోమం సమయంలో ఆ గంధం వాసనచూసి ధర్మరాజు తమ్ముళ్లతో పరమానందం పొందాడు. మిగిలిన గుర్రం అవయవాలు తగినవిధంగా యాజకులు వేల్చారు.

అలా ధర్మరాజు అశ్వమేధం అఖిలలోకహితంగా నిర్వహించాడు వ్యాసముని. ధర్మరాజుగురించి ఉదాత్తమైన ఆశీర్వాదం చేశాడు. దేవతలూ, మునులూ యావన్మందీ ఆశీర్వాదాలు చేశారు.

సదస్యులకి భక్తిపూర్వకంగా కోటివేలు నిష్కాలు * ఇచ్చాడు ధర్మరాజు. తన రాజ్యం యావత్తూ వేదవ్యాసుడికి ధారపోశాడు. సంతోషంతో రాజ్యం పుచ్చుకున్నాడు వ్యాసుడు. పుచ్చుకుని ఇలా అన్నాడు :

"ఋత్విక్కులమైన మాకు రాజ్యమిచ్చావు సంభావన. మేము బ్రాహ్మలం. అంచేత ధనరూపమైన దక్షిణ కోరుతున్నాం. కనక గౌరవంగా బ్రాహ్మలు కోరిందే ఇవ్వడం ధర్మం నీకు. రాజ్యానికి వెలగా బంగారం మాకు ఇయ్యి."

దానికి బ్రాహ్మలందరూ వింటూవుండగా ఇలా అన్నాడు

---

* మాడ, లేదా నూటాఎనిమిది మాషలు.

ధర్మరాజు : " అశ్వమేధానికి దక్షిణ భూమి అంటారు పెద్దలు. అందు కని అర్జునుడు గెల్చి తెచ్చిన భూమి ప్రీతిగా ఋత్విక్కుల కర్పించాను.

" అడివికి వెళతాన్నేను. సుఖంగా అడివిలో నివసిస్తాను. అంతే కాని బ్రాహ్మలకిచ్చేసిన ధనం తిరిగీ పుచ్చుకోను " అన్నాడు.

" అవును, అదే సరైనపని మరి మారు చెప్పకండి " అన్నారు ద్రౌపదీ, తమ్ముళ్లూకూడా ప్రీతిగా. ఈమాటలు విన్నవాళ్ళందరూ సంతోషంతో పులకరించారు. ఆనందబాష్పాలు కురిపించారు. ఆకాశం మీంచి దివ్యవాణి ధర్మరాజుని కీర్తించింది. యావన్మందీ పదేపదే ప్రశంసించారు. మెచ్చుకుంటూ వ్యాసముని, " ధర్మరాజా, మేము అమ్ముతామంటున్నాం భూమి. కొనడం సరైనమార్గం. ఇందులో తప్పేమీ లేదు. బ్రాహ్మల కోరిక నెరవేర్చు ప్రీతిగా " అన్నాడు.

" మహారాజా," అంటూ కృష్ణుడు కలగచేసుకున్నాడు, " ఈ మునీంద్రుడి మాటప్రకారం చెయ్యి."

కృష్ణుడు చెప్పాక అంగీకరించాడు ధర్మరాజు. తమ్ముళ్లతో ఆమాటే చెప్పాడు. కోటికోట్ల మాడలు వ్యాసమునిముందు కుప్ప పోశాడు. " భూమివెల " అన్నాడు. అవంతా పుచ్చుకుని ఋత్విజులకి పంచిపెట్టాడు వ్యాసుడు.

అనంతరం బంగారంతో చేసిన యజ్ఞశాలా, యూపాలూ, తోరణాలూ, భాండాలూ, దండాలూ, శయ్యలూ, ఆసనాలూ-అన్నీ బ్రాహ్మలకి పంచిపెట్టాడు ధర్మరాజు. అంతేకాదు, రాజులకీ, కోమట్లకీ, శూద్రులకీ, అన్యజాతులకీ, మ్లేచ్ఛులకీ ఇంతా అంతా అన లేని ధనం, బంగారం దానంచేశాడు. యావన్మందిజనులూ బంగారంతో పరితృప్తులయారు. ధర్మరాజుని పొగడుతూ నిజనివాసాలకు వెళ్ళారు సంతోషంతో తేలుతూ. దానంలో రెండో మరుత్తుడనిపించుకున్నాడు ధర్మరాజు. అలాంటి దానం ఇంకెక్కడా కనీవినీ ఎరగం నిజంగా.

తన వంతుకి దొరికిన బంగారం కుంతీదేవికిచ్చాడు వ్యాసుడు. అదంతా ధర్మకార్యాల్లో వినియోగించిందామె.

సమస్త బంధువులతోనూ, యావన్మంది రాజులతోనూ కలిసి అవభృథస్నానం చేశాడు ధర్మరాజు. పవిత్రశరీరుడయాడు. మనస్సులోంచి సర్వకల్మషాలూ పోగొట్టుకున్నాడు. స్వర్గం జయించినట్టు ప్రకాశించాడు. వ్యాసముని పాదాలమీద తన నెడల్పాటి నొసలు మోపి సాగిలబడ్డాడు. అతణ్ణి అనేకవిధాల స్తుతించి సాగనంపాడు. శిష్యకోటితో కూడా అంతర్థానడయాడు వ్యాసమునీంద్రుడు.

తమ్ముళ్లూ, యజ్ఞానికి వచ్చిన యావన్మందిరాజులూ - వీరందరి మధ్య చుక్కల్లో చంద్రుడిలా వెలిగిపోయాడు ధర్మరాజు. రాజులందరికీ మణిభూషణాలూ, ఏనుగులూ, గుర్రాలూ, సానలూ ఇచ్చాడతడు. అవన్నీ ఇస్తూవుంటే కుబేరుడిలా అవుపించాడు. బభ్రువాహనుణ్ణి ప్రత్యేకమైన ప్రేమతో ఆదరించాడు. ఎన్నోఅన్ని మేలివస్తువులిచ్చి ప్రీతిపూర్వకంగా మణిపురానికి సాగనంపాడు. చిత్రాంగదా, ఉలూపీ అర్జునుడిదగ్గిర వుండిపోయారు. ముందేవచ్చివుండిన దుస్సలను ఎంతో గౌరవించాడు ధర్మరాజు. ఆమె మనవణ్ణి సింధుదేశానికి అభిషేకించాడు. వివిధదేశాల రాజులందరినీ విభక్తరాజ్యలుగా అంగీకరించి వారితో స్నేహంచేట్టాడు. అలా అంతమంది రాజుల్నీ ఆనందపరిచి సాగనంపాడు. శ్రీకృష్ణుడికి గొప్పగొప్ప వస్తువులు ఉపహారమిచ్చాడు. దేవోపచారాలతో అతణ్ణి ఆరాధించాడు. కృతార్థుడయాడు. బలరాముడికి భక్తిపూర్వకంగా వివిధరత్నాల వస్తువులు అర్పించి పూజించాడు. అలా అతనికి పరమసంతోషం కలిగించాడు. సాత్యకి మొదలైన యాదవప్రముఖులకి అతిలోకమైన రకరకాల పదార్థాలిచ్చాడు. అందరినీ సముచితంగా ద్వారకా నగరం సాగనంపాడు. అనేక దేశాలనుంచి వచ్చిన జనులకి అన్నపానాలూ, బంగారమూ,

వస్త్రాలూ మొదలైన విలువైన పదార్థాలూ దానంచేసి సంతోష పరిచాడు. మహాధ్వనితో దిక్కులు పిక్కటిల్లినట్టు వినిపించిన మంగళ తూర్యాలూ, పుణ్యపాఠాలూ, ఆనందగానాలూ వింటూ తన రాజ మందిరానికి వేంచేశాడు.

వైశంపాయనుడు చెప్పిన అశ్వమేధ కథ విని జనమేజయుడు, "అయితే మహాత్మా, మా పితామహుడి అశ్వమేధ యజ్ఞ సమయంలో ఆశ్చర్యకరమైన విషయం ఏమైనా జరిగిందా ?" అని అడిగాడు.

సక్తు ప్రస్థుడి కథ

వైశంపాయనుడు ఇలా అంటున్నాడు :

లెక్కాజమా లేనంత ధనం లభించి భూమండలంలోని బ్రాహ్మ లందరూ సంతోషించారు. అశ్వమేధ యజ్ఞం ఉజ్వలంగా జరిగింది. తేనెలతో ధర్మరాజుమీద పూలవాన కురిసింది. అంతమందీ ఆశ్చర్య పోయారు.

అప్పుడు దగ్గిర బిలంలోంచి వొక ముంగి బయటికివచ్చింది. బ్రాహ్మలమధ్య నిలబడి అది, "సక్తు ప్రస్థుడి ధర్మం ముందు ఏపాటిది ఈ అశ్వమేధం ?" అంది. విస్మయంతో ముంగినిచూసి అడిగారు బ్రాహ్మలు, "ఏమిటి ఇలా అంటున్నావు ముంగీ ? ఏంకొరత కని పెట్టావు నువ్వు ? మంత్రాలూ, తంత్రాలూ, దానాలూ, త్యాగాలూ అన్నీ లోకం మెచ్చుకున్నట్టు జరిగాయి. ధర్మరాజు భక్తీ, శ్రద్ధా, ప్రియమూ, వినయమూ దేవతలూ, మునులూ మెచ్చుకుని సంతో షించారు. మరేం వట్టంవచ్చిందట ?"

"వినండి" అంటూ ఇలా చెప్పింది ముంగి, "ధర్మక్షేత్ర మైన కురుక్షేత్రంలో వొక మహాబ్రాహ్మకుండేవాడు. కామక్రోధాలు లేకండా ఉంఛవృత్తితో బతుకుతూ వుండేవా డతడు. భార్యా, కమా

రుడూ, కోడలూ అతడితో కలిసివుండేవారు. అలా తపస్సంపదతో ఆ బ్రాహ్మణ కుటుంబం బతుకుతూవుండగా వోమారు అనావృష్టి దోషం పట్టి తృణధాన్యాలు ఏవీ పండకండాపోయాయి. బ్రాహ్మడికి ఆహారం దొరకడం దుర్ఘటమైపోయింది. తానూ, భార్యా, కొడుకూ, కోడలూ - నలుగురూ అతికష్టంమీద దొరికిన గడ్డిగింజ లేరుకువచ్చే వారు. వాటితో వారి ఆకలి తీరేదికాదు.

ఒకనాడు వాళ్ళునలుగురూ పొద్దున్న వెళ్ళి అపరాహ్ణందాకా వెదికి వెదికి ఏరుకువచ్చారు గడ్డిగింజలు. అవన్నీ ప్రస్థమాత్రం (కుంచెడంత) సక్తువు (పేలపిండి) అయాయి. కాల్యకృత్యాలు తీర్చుకున్నాక, ఆ కుంచెడు పేలపిండీ చెరోనాలుగు సమంగా పంచుకుని ఉపయోగించుకోవాలని సిద్ధపడ్డారు వారు.

సరిగ్గా ఆ దేసమయానికి వొక బ్రాహ్మడు అతిథిగా వచ్చాడు వారింటికి. ప్రియంగా ఎదురువెళ్ళాడు బ్రాహ్మడు. భక్తిపూర్వకంగా తమ పర్ణశాలలోపలికి తీసుకువచ్చాడు. ఆసనంవేసి కూచోపెట్టాడు. అతడి పాదాలు కడిగాడు. మధురవాక్యాలతో సేద తీర్చాడు. తన భాగం పేలపిండి చూపించాడు. 'మహాత్మా, పాపంలేకండా ఆర్జించిన పేలపిండి ఇది. దయతలిచి దీంతో నీ ఆకలి తీర్చుకో' అని సమర్పించాడు. ఆ పేలపిండి తినేశాడు అతిథి. కాని దాంతో అతని ఆకలి తీరలేదు. అది చూసి, 'ఏందారి? ఏమిచ్చి ఇతని ఆకలితీర్చడం?' అంటూ విచారంతో డోలాందోళితుడయాడు బ్రాహ్మడు. అతడి ఇంగితం తెలుసుకుంది అతడి భార్య. 'నావంతు పిండి ఇచ్చేస్తాను. దీంతో ఈ అతిథిని తృప్తిపరుచు' అంది.

భార్య ఆకలిదప్పులు ఎరుగునతడు. 'మృగాలూ, పక్షులూ కూడా ఆహారం తెచ్చి తమతమ భార్యలకిస్తాయి. అలాటిది నీ ఆహారం తీసుకోడం తగినపనేనా నాకు? స్త్రీని సంతోషపెట్టాలని తెలుసు

కోని అధముడు ఇహంలో దుఃఖా లనుభవిస్తాడు. పరలోకంలో యమ దూతలచేత బాధపడతాడు' అన్నాడు.

"'చుట్టమైనా పక్కమైనా భర్తే స్త్రీకి' అతడి మొహం చూస్తూ అంది భార్య, 'భర్తే చెలి. భర్తే తల్లి. భర్తే తండ్రి. భర్తే గురువు. భర్తే దేవుడు. అంచేత భర్తపని చెయ్యడమే ధర్మం భార్యకి. అంతేకాదు, నువ్వు ఆకలితో వుంటే నాకు వంతేమిటి! ఇది దోషం. నువ్వు తిననప్పుడు నేను తింటానా? కనక ఈ అతిథికి నా భాగం పేల పిండి సమర్పించు తగినట్టు' అంటూ తన వంతు పిండి ఇచ్చేసింది. అది తీసుకుని బ్రాహ్మడు అతిథిముందు పెట్టాడు. 'నీ ఆకలి తీరలేదు. ఇది కూడా పుచ్చుకో' అన్నాడు. సంతోషంతో అదికూడా తినేశాడతడు. అయినా తృప్తి పొందలేదు. అది తెలుసుకుని మళ్ళీ విచారంలో పడి పోయాడు బ్రాహ్మడు. ఈ పరిస్థితి కనిపెట్టాడు కుమారుడు. తనవంతు పిండి తండ్రిదగ్గిరపెట్టాడు. 'దీంతో అతిథిని తృప్తిపరుచు. తండ్రి మనసుకి నచ్చినపని చెయ్యడం కుమారుడిధర్మం' అన్నాడు.

"అది విని, 'నాయనా, ఎంతవయస్సు వచ్చినా కుమారుడు బాలుడే తండ్రికి. బాలుడి ఆకలి అధికం. అంచేత ఇది అనుచితం' అన్నాడు మునీంద్రుడు.

"తానే పుత్రుడు అని వింటున్నాను.* నన్ను కాపాడడమంటే నిన్ను నువ్వు కాపాడుకోడమే అన్నమాట. కనక ఈ పిండి ఈ మహాత్ముడికి ఇచ్చి నన్ను కాపాడు' అన్నాడు కుమారుడు.

"కొడుకుమాటలు విని సంతోషించాడు ముని. అతడివంతు పిండి అతిథిముందుపెట్టాడు. పుచ్చుకుని తినేశాడు అతిథి. దాంతో కూడా అతడి ఆకలితీరలేదు. 'ఇప్పుడేందారి?' అంటూ మళ్ళీ విచారించాడు బ్రాహ్మడు. అది అవగతంచేసుకుంది కోడలు. తనవంతుపిండి మామగారి ముందుపెట్టింది. 'ఇదికూడా అతిథికి సమర్పించండి' అంది.

* ఆత్మావై పుత్రనామాసి.

"'అయ్యో, ఆకలితో అలిసిపోయావు నువ్వు. నీశరీరం చిక్కిపోయింది. నీ అవయవాలు శిథిలమైపోయాయి. మనస్సు మాసిపోయింది. ఇదంతా చూస్తూ ఎలా సహించనూ! నీ తిండి తీసుకుని నీ అవస్థ చూడలేను' అన్నాడు.

"'అలా అనకండి' అంది కోడలు, 'నా గురువులు మీరు. ఈ ప్రాణాలూ, ఈ అవయవాలూ గురువుల శుశ్రూషకోసమేకదా! నన్ను ఈవిధంగా మీ సేవ చెయ్యనివ్వండి. అనుగ్రహించండి.'

"ఆమెమాటలు విని అంగీకరించాడు మునీంద్రుడు. కోడలి వంతు పిలపించి అతిథిముందు పెట్టాడు. పుచ్చుకుని ప్రీతిగా తినేశాడు అతిథి. తృప్తిపడ్డాడు. కలకలా వికసించిన మొహంతో కపటంలేకండా అన్నాడు. 'అయ్యా, గుణవంతుల్లో గుణవంతుడివి నువ్వు. నిన్ను చూడాలని వచ్చాను. యమధర్మరాజున్నేను. నీ వ్రతశీలం చూసి మెచ్చుకుంటున్నాను. అతిథులంటె భక్తీ, వినయమూ, శ్రద్ధా, తియ్యనిపలుకూ, ఓర్పూ, దయా వుండాలి. ఇవన్నీ నీలో వున్నాయి స్థిరపడి. నీదానం చూసి దేవతలూ, యక్షులూ, సిద్ధులూ, ఆశ్చర్యపోయి అభివర్ణిస్తారు. ఇదిగో ఆకాశమార్గాన సందడిగా తోసుకు వస్తున్నారు.

"యమధర్మరాజు నోట్లోమాట నోట్లోనేవుండగా, దేవేంద్రుడు పూలవాన కురిపించాడు. దేవదుందుభులు మోగాయి.

"'నిన్ను చూడాలన్న కుతూహలంతో ఏడుగురు మహామునులు తహతహ పడుతున్నారు. సజ్జనులు కీర్తించదగిన మహాత్ముడివి నువ్వు. భార్యతోనూ, కుమారుడితోనూ, కోడలితోనూ కలిసి స్వర్గానికి దయచెయ్యి. ప్రజ్ఞ ఆకలి హరిస్తుంది. దయ తృష్ణ హరిస్తుంది. ఇది తెలుసుకుని వీటిని గెలిచావు నువ్వు. ఆలుబిడ్డలనక అతిథిపూజ చేశావు. ఈ

పుణ్యానికి తగినట్టు నిన్ను సకుటుంబంగా తనలోకానికి తీసుకువెళ్ళ డానికి విమానం పంపిస్తాడు బ్రహ్మదేవుడు. విను, గొప్ప గొప్ప దానాలూ, మహనీయమైన యజ్ఞాలూ పవిత్ర వృత్తితో ఆర్జించిన దానితో చేసిన అతిథి సత్కారంతో సాటిరావు. తగిన సమయంలో అతిథికి చేసినదానం తక్కువైనా గొప్పధర్మమే అవుతుంది'. అంటూ తన దివ్యరూపు కనపరిచాడు యమధర్మరాజు.

"అంతలోనే మణులు తాపిన బంగారం దేవవిమానం ఆకాశంమీద అవుపడింది. అందరూ ఆశ్చర్యపోయారు. అప్పుడు సక్తుప్రస్థుడు తానూ తనవాళ్ళూ కలిసి ధర్మదేవతకి దండప్రణామాలు చేశాడు. చేతులు జోడించి నుంచున్నాడు.

"'అదిగో బ్రహ్మపంపిన విమానం చూడు' అన్నాడు యమ ధర్మరాజు. అతడు అలా అనడమూ, విమానం కిందికి దిగడమూ వొక్కమారే జరిగాయి.

"'నువ్వూ, నీ భార్యా, కొడుకూ, కోడలూ సంతోషంతో విమానమెక్కండి. దివ్యమార్గాన బ్రహ్మలోకం వెళ్ళండి' అన్నాడు యమధర్మరాజు. సక్తుప్రస్థుడు సకుటుంబంగా దేవవిమానం ఎక్కాడు. సంతోషంతో బ్రహ్మలోకం వెళ్ళాడు. అనంతాచూస్తూ నాబిలంలోంచి బయటికి వచ్చాన్నేను. పేలపిండివాసనా, అతిథికాళ్ళు కడిగిన బురదా నా శరీరానికి తగిలాయి. సక్తుప్రస్థుడు ధర్మమహిమ వల్ల నా శిరస్సూ, వోపక్కా బంగారమే అయిపోయాయి. అవాళ నుంచి నేను దానధర్మాలు జరిగేచోట్లకీ, పుణ్యాశ్రమ భూములకీ, వివిధ యజ్ఞాలుజరిగే స్థలాలకీ వెళుతూవుంటాను. మిగిలిన పక్క బంగారం అవుతుందేమో అని నా ఆశ. ఎక్కడికి వెళ్ళినా రెండో వేపు బంగారం కాలేదు. 'లోకోత్తరచరిత్రుడు ధర్మరాజు అశ్వ మేధం చేస్తున్నాడు. అక్కడ నా కోరిక సిద్ధిస్తుంది అని గంపెడంత

ఆశపెట్టుకువచ్చాను. కసింతైనా విశేషం కనపడలేదు. విన్నారా ? ఈ కారణంచేత ఉంఛవృత్తితో బతికిన సక్తుప్రస్థుడి ధర్మంతో ఈ యజ్ఞం సరికాదు '' అంటూ ఆ ముంగిస ఎక్కడికో వెళ్ళిపోయింది తెలియకుండా. జనమేజయా, మీ తాతగారి యజ్ఞంలో ఈ వింత మాత్రం జరిగింది, నీకు వినిపించాను.

"మునీంద్రా," మళ్ళీఅడిగాడు జనమేజయుడు, "యజ్ఞం అంటే రాజులూ, తపస్సు అంటే మునులూ, శాంతిఅంటే బ్రాహ్మలూ ఆసక్తులవుతారు. అంచేతనే కదా ఎంతోమంది రాజులు పూర్వం యజ్ఞాలు చేశారు; సద్గతులు పొందారు. ధర్మరాజు ఎంతోగొప్పగా పూర్వరాజులకంటే అధికంగా, సత్యం పాటించి, శౌచం పాటించి, భక్తిశ్రద్ధలు పాటించి, దానం అధికంగాచేసి అశ్వమేధయజ్ఞం నిర్వహించాడు. వేదవ్యాసుడు మొదలైన మహామునులున్నూ మెచ్చుకున్నారు. దేవేంద్రుడిలా యజ్ఞం పూర్తిచేశాడు మాతాత. అలాంటి పరమధర్మం ముంగిస గర్హించింది. దీనికి ఏమిటి కారణం ?''

దానికి వైశంపాయనుడు ఇలా చెప్పాడు.

ధర్మరాజు యజ్ఞం నువ్వుచెప్పినట్టు గొప్పదే. కాదనను. అయితే వొక్కటి చెపుతాను, విను. హింసతోకూడిన పశుయజ్ఞమది. సక్తుప్రస్థుడు చేసింది అహింసతోకూడిన యజ్ఞం. అంచేత హింసాత్మకమైన యజ్ఞంకంటే అహింసాత్మకమైన యజ్ఞం గొప్పదని చెప్పింది ముంగిస. ఉత్తిమాటలతో కాక తన శిరస్సూ, శరీరమూ సగం బంగారం కావడంకూడా చూపింది నిదర్శనంగా. అంచేత దాని మాట కొట్టెయ్యడానికి వల్లకాదు. దీనికి సంబంధించి వొక ఇతిహాసముంది. చెపుతాను, సావధానంగా ఆలకించు.

అహింసా యజ్ఞం గొప్పది.

దేవేంద్రుడు పూర్వం వోమారు యజ్ఞం చెయ్యడానికి పూనుకున్నాడు. మహామునులూ, దేవతలూ కలిసి ఋత్విక్కుల నేర్పరి

చాను. సాంప్రైనవేదిక తయారుచేశారు. అగ్నికార్యం నడపడంకోసం అర్హాలు పశువులు పట్టుకువచ్చారు. వాటినిచూసి మునుల మనస్సు కరిగింది. దేవేంద్రుడి మొహంచూసి, "అయ్యో, హింస ధర్మంకాదు. కృతయుగం ఆరంభమైంది. మూడేళ్ళ పాతపడిన బీజాలు యజ్ఞసాధనాలిప్పుడు. వేదోక్తప్రకారం అహింసా యజ్ఞం చెయ్యి. అది ఉత్తమమైన ధర్మోదయం కలిగిస్తుంది నీకు. పశువుల్ని కనికరించు" అన్నారు.

వారిమాటలు ఆదరించలేదు దేవేంద్రుడు. దాంతో మునీశ్వర్లకీ దేవేంద్రుడికీ వివాదంపుట్టింది. దేవతలు దేవేంద్రుడిపక్షం నిలబడ్డారు. వివాదం పెరిగింది. ఇంతలో ఉపరిచర వసువు అక్కడికి వచ్చాడు. కర్మకాండలో అంతటివాడు లేడు. దేవతలూ మునులూ ఆతణ్ణే తగుమనిషిగా పెట్టి తగువు తీర్చమన్నారు. దేవతలవేపు పక్షపాతం కనపరిచాడతను. యజ్ఞంలో పశువుల చంపడమే కర్తవ్యమని తీర్పు చెప్పాడు. దానివల్ల అధఃపాతం ప్రాప్తించిందతడికి. కనక హింసలేని యజ్ఞం పూజనీయమైంది అనడానికి సందేహంలేదు.

అంతేకాదు. ఉంఛవృత్తితో బతుకుతున్న బ్రాహ్మడు ప్రాణాలు నిలుపుకుందికని తానూ తనవాళ్ళూ తినడానికి సిద్ధంచేసుకున్న పేలపిండి అతిథికి అంతా సమర్పించాడు. నిజంగా అది మెచ్చదగింది కాదూ అన్నిటికంటే ?

"అవును నిజం" అన్నాడు వైశంపాయనుడు చెప్పింది విని జనమేజయుడు, "ధర్మార్జితం అంతగొప్పదన్న మాట. ధర్మార్జితంతో చేసిన దానమహిమ ఇంకా వినాలనుందినాకు. కనక మరింత స్పష్టంగా వివరించు" అని అడిగాడు.

జనమేజయుడు మళ్ళీ ఇలా అందుకున్నాడు :

అగస్త్యముని యజ్ఞకథ

ఈ విషయంలో వొక ప్రసిద్ధమైన ఇతిహాసముంది. వినిపిస్తాను, విను. పన్నెండేళ్ళు యజ్ఞం చేశాడు అగస్త్యముని. దానికి దివ్యాను భావంకల పరమమునులు ఋత్విజులై కూచున్నారు. తమ ప్రౌఢత్వం కొద్దీ సకల తంత్రాలూ సాగించారు. అయితే ఆ సమయంలో ఇంద్రుడు వానలు కురియలేదు. ఓషధులు ఓటుపడిపోయాయి. అదిచూసి మునులు: "అన్నదాన విధులు ఎలా సాగుతాయి? ఇతడు పన్నెండేళ్ల యజ్ఞదీక్ష పూనాడు. ధర్మ మార్గాన లభించిన ద్రవ్యం తప్ప మరొకటి వినియోగించడు. వానలా కురియవు. ఏం దారి?" అంటూ తమలో తాము గుసగుస లాడారు. ఈ మాటలు అగస్త్యుని చెవిలో పడ్డాయి. "మునులారా, న్యాయం కలిగి, యజ్ఞంలో విఘాతం కలగకండా మేఘాలుపంపి దేవేంద్రుడు తుష్టిగా వానలు కురిపించకపోతే నేనే ఆ దేవేంద్ర పదవి పుచ్చుకుంటాను. మహాద్భుతంగా లోకాలు పాలిస్తాను. అంచేత విచారించకండి మీరు. కాదంటారా, ముల్లోకాల్లోనూ వున్న ద్రవ్యకోటులు మీ పాదాల దగ్గిరికే తేగలను అనాయాసంగా. అంతచేయాలా అంటారా, ఉత్తరకురుభూములు ఆరపండి వున్నాయిప్పుడు. యజ్ఞకాలంలో అవసరమయి అన్నాలకోసం కావలిసిన ధాన్యాలు తలుచుకున్నంత మాత్రాన వస్తాయి ఇక్కడికి.

"ఆ బాధ ఎందుకూ? నిర్మలమైన ధాన్యంతో నేను హవిస్సు వంటకంచేస్తే ప్రపంచం వానలు లేకండా చెడుతుందా? యజ్ఞం విఘ్నపడుతుందా? ఎందుకూ మీకు ఈ విచారం?" అన్నాడతడు.

"నువ్వు ధర్మంగా లభించిన వస్తువులే వినియోగించే వాడివి. అసమానమైన తపస్సు వ్యయం చెయ్యాడమెందుకు? దేవేంద్రుడిమీద కోపమెందుకు? ముల్లోకాల ధనం హరించడమెందుకు? ఉత్తరకురు భూముల ధాన్యం తేవడమెందుకు? బీజాల హవిస్సుతో ఫలం ఆశించడ

మెందుకు? మాకోసం ఇన్ని మార్గాల పరిగెత్తింది నీ మనస్సు! వద్దు. నీ మనస్సు కుదుట పరుచుకుని సుఖంగావుండు. మేము మాసుకృతాల వల్ల కావలిసిన ఆహారాలు సులభంగా తెచ్చుకుంటాం" అన్నారు మునులు.

వారు అలా అంటునే వున్నారు, గుంపులు గుంపులు నల్లటినీటి మేఘాలు పంపాడు దేవేంద్రుడు వాన కురియడంకోసం. అంతేకాదు, గురువు బృహస్పతిని వెంటపెట్టుకుని అగస్త్యముని దగ్గిరికి వచ్చాడు "నన్ను కాపాడు, కాపాడు" అంటూ.

అలావచ్చిన దేవేంద్రుణ్ణి గౌరవించి గొప్పగా అర్చించాడు అగస్త్యుడు. శాంత వచనాలుచెప్పి సంతోషం కలిగించాడు మునులు మెచ్చినట్టు. గౌరవంతో దేవలోకానికి సాగనంపాడు. లోకం సంతోషించింది. అక్కడి యజ్ఞం దివ్యంగా ప్రకాశించింది. యజ్ఞం సమాప్తమైననాడు వినయంతో పరమమునుల కర్చన లర్పించాడు అగస్త్యుడు. వారందరూ ప్రీతులై తమ తమ నివాసాలకు వెంచేశారు.

ఇలా హింసారహితంగా యజ్ఞం సుప్రయోగంచేసి పరమ ప్రశస్తిపొంది ప్రకాశించాడు అగస్త్యుడు. కనక ధర్మమార్గాన లభించిన ద్రవ్యంతో తపోమయం లైనయజ్ఞం ప్రాజ్ఞులు ప్రశంసిస్తారు.

"అయితే ముంగిస మనిషి భాషలో బ్రాహ్మలతో మాట్లాడింది కదా, ఎవ్వరది?" అంటూ మళ్ళీ అడిగాడు జనమేజయుడు, "ఎవ్వరో మహాజ్ఞాని అయివుంటా డనిపిస్తోంది నాకు. ప్రసంగవశాత్తూ నువ్వే చెపుతావని ఇంతవరకూ వూరుకున్నాను. చెప్పదగిందే అయితే చెప్పు."

"పుణ్యాత్ముడివి నువ్వు. నీకు చెప్పదగని విషయమంటూ ఏదీ లేదు" అంటూ ఇలా అందుకున్నాడు వైశంపాయనుడు:

ముంగిస జమదగ్ని

నియతాత్ముడై పితృకార్యం సంకల్పించాడు జమదగ్ని. అందు కని కొత్త కలశంలో హోమధేనువు పాలు పిదికాడు. పదిలంగా వాక ఇమ్మైన చోటపెట్టాడు. అతడి చిత్తవృత్తి పరిశీలించడంకోసం క్రోధాధి దేవత మానవాకారంతో వచ్చి ప్రమాదవశాత్తూ జరిగినట్టు పాలకుండ పడగొట్టాడు. అయినా కోపం తెచ్చుకోలేదు జమదగ్ని. చూస్తూ వూరుకున్నాడు. మనసులో మెచ్చుకున్నాడు క్రోధదేవత.

"భృగువులు కోపదారి మనుషులు అని లోకంలో ప్రవాదం. అది అబద్ధమనిపించావు నువ్వు. నేనే వోడిపోయాను నీ దగ్గర. నీ తపస్సంటే భయంనాకు. నామీద ప్రసన్నుడివికా. ఆదరంతో చూడు. నా అపరాధం మన్నించు. విద్యానిధివినువ్వు" అన్నాడు.

"నా విషయంలో ఏం తప్పుచేశావు నువ్వు?" శాంతదృష్టితో చూస్తూ అన్నాడు నెమ్మదిగా జమదగ్ని. "ఎందుకూ ఈ శంకనీకు. సందేహించకు. నీ సంకల్పం వికలం కావడం పితృదేవతలకి కోపం కలిగిస్తుంది. కనక వెళ్ళిపో వేగం".

జమదగ్ని అలా అనడమే తడువు అంతర్థానమై పోయాడు క్రోధ దేవత. ఉత్తరక్షణంలో పితృదేవతలు కోపంతో ప్రత్యక్షమయారు జమదగ్ని ముందు.

"నువ్వు శ్రాద్ధంకోసం సంకల్పించావు. దానికి వైకల్పం కలిగింది. అయినా వూరుకున్నావు! కనక ముంగివై పుట్టు" అని శపించారు.

వారికి దండప్రణామం చేశాడు జమదగ్ని. "తపస్వి కోపం తెచ్చుకోకూడదని అపరాధం చేసినా క్రోధదేవతమీాద కోపం తెచ్చుకోలేదు నేను. నా తప్పు మన్నించండి. శాపాంతం సెల వియ్యండి" అని వినయంగా ప్రార్థించాడు.

అవగతం చేసుకున్నారు పితృదేవతలు. "పండితులైన బ్రాహ్మలు అంగీకరించినట్టు తగిన మాటలతో మహాధర్మం సరికాదని ఎప్పుడైతే నువ్వు పలుకుతావో అదిగో అప్పుడు శాపాంతం కలుగుతుంది నీకు." అని నిర్దేశించారు. అదిగో ఆ జమదగ్ని ముంగి. సక్తుప్రస్థుడి మూలంగా బ్రాహ్మల మధ్య అలా ధర్మరాజు అశ్వమేధం అధిక్షేపించాడు. శాపవిమోచనం పొందాడు. అంతర్హితుడై పోయాడు.

వ్యావహారికాంధ్ర మహాభారతం

అశ్వమేధపర్వం

సంపూర్ణం

ఆశ్రమవాసపర్వం

ఆశ్రమవాసపర్వం

మొదటి ఆశ్వాసం

జనమేజయుడు వైశంపాయనుణ్ణి ఇలా అడిగాడు :

" తాతతండ్రులనుంచి వరసగా ప్రాప్తమైన సామ్రాజ్యం న్యాయ సమ్మతంగా స్వీకరించి, మహాయజ్ఞాలూ మొదలైన ధర్మకార్యాలు చేస్తూ, పెద్దల్ని సేవిస్తూ దయావిధేయులైన పాండవులు ధృతరాష్ట్రుడి విషయంలో ఎలా ప్రవర్తించారు? పుత్రులూ మిత్రులూ కోల్పోయి, మంత్రులూ పరివారమూ లేకండా, ఐశ్వర్యం శూన్యంగా ఆ మహారాజూ, మహారాణి గాంధారీ ఎలా మనుగడ గడిపారు?"

జనమేజయుడి ప్రశ్న విని వైశంపాయనుడు ఇలా అందుకున్నాడు :

ధృతరాష్ట్రుడంటే ఎంతో భక్తితో నడుచుకుంటూ వచ్చారు పాండవులు. అతడి యోగక్షేమాలు విచారిస్తూ, ఎప్పుడూ అతడిదగ్గిరే వుండేవారు. తమకి ఏదివచ్చినా అతడితో విన్నవించేవారు. విదురుడూ, యుయుత్సుడూ, సంజయుడూకూడా నిత్యమూ వచ్చి వినతిచేసి కొలిచేవారు. అతడు చెప్పినట్లుచేసేవారు. ధృతరాష్ట్రుడున్నూ వారందరిమీద ఆదరభావం, వాత్సల్యం కలిగివుండేవాడు.

కుంతీదేవి గాంధారిదగ్గిరికి వచ్చేది. సావధానంగా ఆమెని సేవించేది. ద్రౌపదీ, సుభద్రాకూడా వచ్చి ఆమెని కొలిచేవారు రోజూ. అంతమందీ ఆమెకి మంచిమంచి విలువైన పదార్థాలు తెచ్చి సంతోషంగా సమర్పించేవాళ్ళు. ద్రౌపది వెంట చిత్రాంగదా,

ఉలూపీకూడా వచ్చేవాళ్లు. భక్తివినయాలతో గాంధారిని సేవించే వాళ్ళు.

గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులకు ఉత్తమమైన భోజనమూ మంచి మంచి బట్టలూ ఎన్నడూ లోపంలేకండా అమిర్చేవాడు ధర్మరాజు ప్రతిదినం.

గుళ్ళు కట్టించేవాడు ధృతరాష్ట్రుడు. చెరువులు తవ్వించేవాడు. ఊళ్ళు అగ్రహారాలు చేసేవాడు బ్రాహ్మలకి దానమిచ్చి. అదంతా సంతోషంతో సమ్మతించేవాడు ధర్మరాజు.

ధర్మరాజుని కొలవడానికి వచ్చిన రాజులు యావన్మందీ ముందు ధృతరాష్ట్రమహారాజుని కొలిచేవాళ్ళు. అదిచూసి ఆనందించే వాడు ధర్మరాజు. కొడుకులులేరన్న దీనత్వం తట్టకండా గాంధారీ ధృత రాష్ట్రులకు అన్నిసౌఖ్యాలూ అమిర్చిపెట్టేవాడు ధర్మరాజు పరమ భక్తితో. వంశవృద్ధులు, కుమాళ్ళు మరణించినవాళ్ళు కనక ఏవిష యంలో అయినా వారు విచారపడతారేమో అన్న శంకతో తమ్ముల తోనూ, మంత్రులతోనూ, ఇష్టభృత్యులతోనూ "మీరు ధృత రాష్ట్రమహారాజుమీద భక్తి కలిగి మసులుకోండి. ప్రీతికలిగివుండండి. అతడు ఏంచెప్తే అది చెయ్యండి. అతణ్ణి ఆరాధిస్తేనే నాకు సంతోషం కలుగుతుంది. అతడికి ప్రియంచెయ్యడమంటే నాకు ప్రియంచెయ్యడ మన్నమాట. అతడికి నచ్చనిపని చెయ్యడమంటే నాకు దుఃఖం కలిగిం చడ మన్న మాట" అని ప్రతిదినమూ నూరిపోసేవాడు.

అంతమందీ ధర్మరాజు చెప్పినప్రకారం నడుచుకునేవారు. కాని భీముడుమాత్రం అన్నగారిమాటలు వినుకుని అలా నడుచుకుంటూ వుండినా, మెరమెరలాడేవాడు. జూదంలో తాముపడిన పాట్లు మన సులో బాధపెట్టేవి తనువునచ్చి. దుర్యోధనుడి దుర్మార్గం జ్ఞాపకం వచ్చి, ధృతరాష్ట్రుణ్ణి చూసి పళ్ళుకొరికేవా డతను లోలోపల.

శ్రాద్ధదినాల్లో కుమాళ్ళ నుద్దేశించి ధృతరాష్ట్రుడు గోదానాలూ, స్వర్ణ దానాలూ విరివిగా చేసేటట్టు ఏర్పాటుచేసేవాడు ధర్మరాజు. త్యాగభోగాలు పూర్వం అతడు ఎలా అనుభవించేవాడో అలాగే ఇప్పుడున్నూ అనుభవించేటట్టు నియమించాడు. గాంధారిని కూడా అలాగే పువ్వుల్లోపెట్టి పూజించేవాడు. కన్నకుమాళ్ళలాగ పాండవులు తన్ను సేవిస్తూవుంటే, తానుకూడా వారిని కన్నతండ్రిలా చూసేవాడు ధృతరాష్ట్రుడు వాత్సల్యంతో. వారికి సిరిసంపదలు కలగాలని కోరేవాడు. ఆయురారోగ్యాలు కలగాలని ఆశించేవాడు. శత్రువిజయం కలగాలని కాంక్షించేవాడు.

ధృతరాష్ట్రుడి వెనకటి నడవడి కానీ, అతడికుమాళ్ళు దుర్యోధనాదులు పెట్టిన కష్టాలుకానీ ఎన్నడూ భావించేవాడు కాడు ధర్మరాజు.

ధర్మరాజు విషయం తెలుసుకుని ధృతరాష్ట్రుడి గతచరిత్ర కానీ, దుర్యోధనుడి దుర్మార్గంకాని అతనిముందు ఎవ్వరూ ఎత్తేవారు కారు ; భయపడేవారు.

ధృతరాష్ట్ర ధర్మరాజుల్లో ఎవరు రాజ్యాధిపతులో పౌరులు కాని, పల్లెప్రజలు కాని తెలుసుకోలేకపోయేవారు. వారిద్దరిలో ఏ అంతరమూ అవుపడేదికాదు వారికి. అలా వుంచాడు ధృతరాష్ట్రుణ్ణి ధర్మరాజు. అంచేత కన్నకొడుకు కంటే ఘనంగా భావించాడు ధర్మరాజుని ధృతరాష్ట్రుడు.

అయితే భీముడు తన దగ్గిరికి వచ్చినప్పుడల్లా తనకుమాళ్ళని తలుచుకుని దుఃఖపడేవాడు ధృతరాష్ట్రుడు. ధృతరాష్ట్రుణ్ణి చూసినప్పుడల్లా అతడి కుమాళ్ళు తమనిపెట్టిన పాట్లు తలుచుకుని పిడికిలి బిగించేవాడు భీముడు. ఉభయుల మనస్సుల్లోనూ పరస్పరం ఇలావుండేది. పైకి మాత్రం మృదువుగా మాట్లాడేవారు బంధువులు మెచ్చినట్టు.

ధృతరాష్ట్రుడు వొంటిగా వున్నప్పుడు గాంధారి వినేట్టు ఎత్తిపొడుపు మాటలు విసిరేవాడు భీముడు.

"గుడ్డివాడి కొడుకుల్లో వొకణ్ణీ మిగల్చకుండా చంపేశాను. నా బాహువులు ఇనప పంజరాలు. ఇందులో చిక్కిన సింహంలాటి శత్రువైనా జీవించడమే మళ్ళీ? వెర్రిదద్దమ్మలు కయ్యంచేశారు! నాసంగతి తెలీలేదు పాపం! దుర్యోధనుడూ మొదలైన వాళ్ళప్రాణాలు పుచ్చుకున్న నాభుజదండాలకి చందనంపూసి, పూలదండలుచుట్టి పూజిస్తాను. మహోపకారం చేశాయివి. నిజంగా దేవుళ్ళన్నమాట నా బాహువులు!" అనేవాడు. ఆ ముసలి దంపతుల గుండెలు గుభేలుమనేవి.

ధర్మరాజుకానీ, అర్జునుడుకానీ, ద్రౌపదికానీ, కుంతీదేవికానీ ఈ విషయం ఎరగరు. నకుల సహదేవులు అప్పుడప్పుడు వినేవారు. సంతోషించేవారు. ధర్మరాజు సంగతి తెలిసిన వారుకనక సంశయించి వారేమీ అనేవారుకారు. సమయ పరివర్తనం గమనించి ఏమీ అనకండా సహించి వూరుకునేవారు గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులు. అలా పదిహేనేళ్ళు గడిచాయి.

ఆశ్రమవాసం చేస్తాను

ఒకనాడు ధృతరాష్ట్రుడు బంధువుల నందరినీ సమావేశపరిచాడు. ధర్మరాజునీ పిలిచాడు. అతడు వింటూవుండగా గద్గదకంఠంతో బంధువులతో ఇలా అన్నాడు:

"నా మూలంగా కౌరవులకు నాశనం కలిగిన విషయం మీకందరికీ తెలుసు. జడుణ్ణీ, క్రూరుణ్ణీ, అతిలోభినీ, జ్ఞాతిద్రోహినీ కౌరవభూమికి రాజుచేశాన్నేను. శ్రీకృష్ణుడు చెప్పినమాటలు విన్నానుకాను. నా కొడుకుమీది మోహం మొగమోటంలో ముంచింది. అతణ్ణే ఏమీ అనలేకపోయాను తెగించి. భీష్ముడూ, ద్రోణుడూ, విదురుడూ, సంజయుడూ చిలకకి చెప్పినట్టు నాకు హితంచెప్పారు. గాంధారి నన్ను దుయ్యబట్టి మరీ చెప్పింది చెవిలో గూడుకట్టుకుని. ఆ మాటలు ఏవీ

చెవిపెట్టలేదు నేను. ఇది ఎప్పుడూ గుండెల్లో శూలంలా వేధిస్తూ వుంటుంది నన్ను.

"కొడుకులు యుద్ధానికి వెళ్ళారు. వెళ్ళినవాళ్ళు మళ్ళీ తిరిగి రాలేదు. యుద్ధంలో వీరస్వర్గం పొందినవారి మేలిగతి మనసులో ఎప్పుడూ తలుచుకుంటూనే వున్నాను. క్షత్రియధర్మం అనుసరించారు వాళ్ళు. అందుకోసం విచారంలేదునాకు. పైగా దానికోసం ప్రీతికలుగుతుంది."

ధర్మరాజుని దగ్గిరికి పిలిచి అతడితో ఇలా అన్నాడు:

"నాయనా, పువ్వుల్లోపెట్టి పూజిస్తున్నావు నన్ను. ఏసౌఖ్యమూ కొరతలేదు నాకు నీవల్ల. ప్రభుత్వమూ, ప్రతాపమూ కలిగివర్తించాను. దానాలున్నూ ఎన్నో చేశాను. గాంధారి బిడ్డలకు ఎన్నోమార్లు ఘనంగా శ్రాద్ధాలు చేశాను. పరమ ధర్మశీల ద్రౌపది. ఆమెకి చెడ్డ తలపెట్టారు నా కుమాళ్ళు. పుణ్యవంతుడివైన నీసిరిసంపదలు అపహరించారు. అలాంటి కష్టచరిత్రుల్ని ధర్మయుద్ధంలో సంహరించావు. కౌరవులు ఊర్ధ్వలోకాలకుపోయి సుఖపడ్డారు. అంచేత ఇక వారికోసం ఏమీ చెయ్యవద్దు. అకారణ కరుణా హృదయుడివి నువ్వు. కనక నీతో ఇది చెప్పవలిసి వచ్చింది.

"ఏపనైనా ఎవడైనా చెయ్యడానికి పూనుకున్నప్పుడు ముందుగా రాజు అనుమతిపొంది కాని చెయ్యకూడదు. కనక వార్ధక్యంతో సడలిపోయిన నా శరీరానికి సంస్కారం చేసుకుందికని అడివికివెళ్ళి ఆశ్రమవాసం చెయ్యడంకోసం నీ అనుమతి కోరుతున్నాను. రాజవంశంలో పుట్టినవాడు రణరంగంలో ప్రాణం వొదలాలి, లేదా తపస్సుచేస్తూ కళ్ళు ముయ్యాలి. మన కులముఖ్యులు అందరూ అలాగే చేశారు. అంచేత నాయనా ధర్మరాజా, నన్ను అడివికి పంపు.

"అందరికీ రాజే గురువు. గురువు ఆజ్ఞప్రకారం చేసినపని ఇహ

పరాలు రెంటిలోనూ రాణిస్తుంది. నేనూ, గాంధారీ అడివికి వెళతాం. తపోధనులైన మునుల దగ్గిర నారలుకట్టుకుని, కందమూలాలతో ఆకలి తీర్చుకుంటూ, నిన్ను దీవిస్తూ ఆశ్రమవాసం చేస్తాం."

"తండ్రీ", ధృతరాష్ట్రుడు అడివికి వెళతామనడంతోనే అన్నాడు ధర్మరాజు, "నువ్వు విచారిస్తూ ఇలా దుష్కరమైన అరణ్యావాసం చేస్తానంటే, ఈ రాజ్యం నాకుమాత్రం సౌఖ్యం కలిగిస్తుందా? పైకి నమ్మించి లోలోపల నాకు తెలియకండా ఇలా దుఃఖసముద్రంలో తేలుతున్నావు నువ్వు! ఇపుడు తెలిసి నాగుండెలు బద్దలై పోతున్నాయి. ఇక రాజ్యమెలా రుచిస్తుంది నాకు?

"తల్లీ, తండ్రీ, గురువూ, దైవమూ- అన్నీ నువ్వేనాకు. నువ్వే అడివికి వెళ్ళిపోతే నేనెలా వుండేది ఈహాస్తినాపురంలో? యుయుత్సుణ్ణే రాజు చెయ్యి. నేనూ నే వెంట వస్తాను; నీ సేవ చేస్తాను.

"యుయుత్సుడు నీ ఔరసుడు. అతడే ఈ రాజ్యానికి ఉత్తరాధికారి. అపకీర్తితో దుఃఖపడలేన్నేను.

"నువ్వేరాజువి. నీకా నేను రాజుని? తండ్రిని, మహారాజుని ఆదేశించడానికి నేనా అధికారిని!

"దుర్యోధనుడూ మొదలైనవాళ్ళ దుష్కృత్యాలు నా మనస్సులో లేనేలేవు. విధి విధానంవల్ల వాళ్ళకీ మాకూ విరసభావమేర్పడింది; ఇంతపుట్టింది. గాంధారీ కుంతీ వొక్కటే నాకు!

"అడివికి వెళ్ళడం తప్పదంటే నేనూ మీతో వస్తాను. ఏదో మాటవరసకి అనడంలేదు నేను. నా హృదయగతి కూడా ఇదే నిజంగా.

"నిజం చెపుతున్నాను. నాకు రాజ్యం ప్రీతి కలిగించదు.

"నీవిచారం కులమంతటి విచారం. జరిగిందంతా దైవకృతం. మతిమంతుడివి నువ్వు. మహారాజా, శోకం విడిచిపెట్టు. నన్ను పరికించు.

"నీ శుశ్రూషచేస్తూ శోకం మానుకోవాలని నా సంకల్పం. నన్ను వొదిలిపెట్టకు. చేతులు జోడించి వేడుకుంటున్నాను నిన్ను. శోకం విడిచిపెట్టు."

ఇలా అంటూ ధృతరాష్ట్రుడి రెండుపాదాలూ పట్టుకుని, శిరస్సు మోపాడు ధర్మరాజు. అతణ్ణి గుచ్చిఎత్తి కౌగిలించుకున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

"బాబూ, చిరకాలం నా శుశ్రూషచేశావోయి నువ్వు. నేను వృద్ధుణ్ణయిపోయాను. నేను తపస్సు చేసుకోవద్దూ ఇక?

"ధర్మరాజా, ఎవ్వరేపనిచేసినా రాజుకి అందులో భాగ ముంటుంది" అన్నాడు.

విదురుణ్ణీ, కృపాచార్యుణ్ణీ, సంజయుణ్ణీ ఉద్దేశించి, "ముఖానికి శోష కలుగుతూవుంది. శరీరానికి ఆయాసంవస్తోంది" అంటూ తొట్రుపడుతున్న నాలుకతో ఇలా అన్నా డతడు:

"అనునయ వాక్యాలతో ధర్మరాజుని ఓదార్చాలి మీరు. ఇతడు తెలుసుకున్నట్టు చెయ్యాలి."

ఈమాత్రం చెప్పి, శోషవచ్చి, గాంధారిమీద వాలిపోయి వృద్ధమహారాజు మూర్ఛపోయాడు.

అతడి అవస్థచూసి బావురుమన్నాడు ధర్మరాజు.

"పదివేల ఏనుగులంత బలశాలి ధృతరాష్ట్రమహారాజు వొక స్త్రీని వూతం పట్టుకున్నాడు! విధి వక్రిస్తే ఎవరిని హీనపరచదు!

"ఉక్కు భీముణ్ణి గుండపిండి చేసిన బలశాలి వొక్క ఆడదాన్ని ఆశ్రయించాడు! ఏమనాలి బ్రహ్మదేవుణ్ణి!" అంటూ ఎంతో దుఃఖపడ్డాడు. అతడి కీడు మచ్చుకైనా తలచలేకపోయాడు.

"నాయనా," అప్పుడు ధర్మరాజుతో మెల్లిగా అంది గాంధారి, "తపస్సు చింతతో తిండిమానేశాడు మీ తండ్రి. అంచేత కూచోలేక ఇలా మూర్ఛపోయాడు."

"ఎవరిమూలాన ఈ మహాత్ముడికి ఇంతదుఃఖం కలిగింది? నా మూలానే కదా! నా బతుకూ ఒక బతుకేనా!" అంటూ చన్నీళ్ళు చేత్తో పుచ్చుకుని ధృతరాష్ట్రుడి మొహంమీదా, గుండెలమీదా చల్లాడు ధర్మరాజు.

విదురుడూ, సంజయుడూ యావన్మంది కౌరవుల భార్యలూ ఏడ్చారు.

ధృతరాష్ట్రుడి అవయవాలు చన్నీళ్ళతో నిమిరాడు ధర్మరాజు.

తెలువుకున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. ధర్మరాజుని కౌగిలించుకున్నాడు. శిరస్సు మూచూశాడు. ధర్మరాజుకూడా అతణ్ణి గుండెల కద్దుకున్నాడు. ప్రీతికలిగినట్టు చేశాడు.

అలా తెలువుకుని ధర్మరాజుతో, "నేను ఎలాగూ అడివికి వెళ్ళాలి తపస్సుకోసం" అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

"నువ్వు ముందు భోజనంచెయ్యి. అప్పుడు చెప్తాను అడివికి వెళ్ళేమాట" అన్నాడు ధర్మరాజు, తోపుడుమాటగా.

"అధికం మాట్లాడే శక్తి లేదు నాకు. నన్ను మరి అలజడి పెట్టకు. నీ ఆజ్ఞ పొందికాని అన్నం తినను" అని నిక్కచ్చిగా అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

సరిగ్గా అదే సమయానికి వ్యాసముని అక్కడికి వచ్చాడు. అంతమందీ లేచి వినతులు చేశారు. అందరికీ దీవనలిచ్చాడు. ధర్మరాజుతో ఇలా అన్నాడు:

"ధృతరాష్ట్రుడు ఎలాచెపితే అలాచెయ్యి. వృద్ధుడితడు. కొడుకులు లేనివాడు. తపస్సుచేసుకుంటాననడం కూడదా? ఇంతవరకూ దుఃఖం దిగమింగుకుని బదికింది గాంధారి. ఇప్పుడు ఈమెకూడా ఇదే భావంతో వుంది. ఈమాట నీకు చెప్పడంకోసమే వచ్చాను. ఆశ్రమ

వాసానికి వెళ్ళనీ వీళ్ళని. పూర్వరాజులు తొక్కినదారి ఈ వృద్ధరాజు తొక్కడం మంచిది. కనక విచారించకు. అనుమతించు. ఇంతకాలం వీరికి విచారం కలగకుండా శుశ్రూష చేశావు నువ్వు, కల్లాకపటం లేకండా. ఇంక వెళ్ళనీ వీళ్ళని.''

"మహాత్మా,'' వ్యాసముని మొహంచూస్తూ అన్నాడు ధర్మరాజు, "మాకు గురువన్నా, ధర్మోపదేష్ట అన్నా, పరదైవమన్నా, పునఃప్రియకార్యకలాపకర్త అన్నా నువ్వే. నీమాటకి అడ్డం చెపుతానో నేను?''

"రాజులకు రణమరణం, లేదా సమాధిమరణం యీ రెండే ఉత్తమ మరణాలు. అంతేకాని ముసిలివగ్గులై రోగంతో మూలుగుతూ చావడం మంచిదికాదు'' అన్నాడు వ్యాసముని.

అతడు అలా అనడంతోనే మరోమాట అనడానికి భయపడి ఇలా అన్నాడు ధర్మరాజు :

"ధృతరాష్ట్ర మహారాజు అడివిలో ఆశ్రమవాసం చెయ్యడానికి అంగీకరిస్తున్నాను. మహత్తరమైన మీ అనుమతికూడా పొందాడు పైగా. స్వేచ్ఛగా వెంచేయనీ. విఘ్నం కలిగించడమెందుకు నేను? తరనిపని!''

సంతోషించాడు వేదవ్యాసుడు. "ధర్మరాజా, పాండురాజు ఈ మహారాజుని గద్దెమీద నిలిపి యజ్ఞాలు చేయించాడు. ఎన్నో భోగాలు సాగించాడు. ఇతనివాళ్ళనందరినీ ప్రీతిగా చూశాడు. తాను శిష్యుడిలాగా భక్తితో సేవించాడు. నువ్వుకూడా ఇతనికోసం దిగ్విజయాలూ మొదలైనవి చేశావు. అనంతరం తానే పదమూడేళ్ళు రాజ్యమేలాడు. ఏలోపంలేకండా నువ్వు శుశ్రూషచేశావు. ఇతడి మనస్సులో రవంతా కలత లేదు. కేవలం తపస్సుచెయ్యాలన్న సంకల్పమే ఇప్పుడు మనస్సులో ఆవేశించి వుంది ఇతడికి. అంచేత అడివికి పంపించు'' అన్నాడు.

"మహాప్రసాదం" అన్నాడు ధర్మరాజు. అనంతరం తన తపోవనానికి వెళ్ళిపోయాడు వ్యాసముని.

"తండ్రీ," వ్యాసుడు వెళ్ళిపోయాక ధృతరాష్ట్రుడితో అన్నాడు ధర్మరాజు, "నీకు ఏది నచ్చితే అదే చేస్తాను. విదురుడూ, కృపాచార్యులూ ఏది కర్తవ్యమని నిశ్చయించినా నెరవేరుస్తాను. సంజయుడికీ, యుయుత్సుడికీ ఇష్టమైన పని నిర్వహిస్తాను. ఇలా చెయ్యడమే నాకు ప్రియం. అయితే నాదొక్క మనవి, నువ్వు ఏంచెయ్యదలుకుచున్నా సరే, భోజనంచేసి చెయ్యి."

ధర్మరాజు అలా ప్రార్థించాక లేచి అభ్యంతరమందిరానికి వేంచేశాడు ధృతరాష్ట్రుడు. వెంట గాంధారికూడా వెళ్ళింది. ముసిలి ఏనుగులాగ అతడు వెళ్ళినప్పుడు అతడివెనక విదురుడూ, యుయుత్సుడూ, కృపాచార్యుడూ, సంజయుడూకూడా వెళ్ళారు.

కాల్యకృత్యాలు తీర్చుకున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. బ్రాహ్మల్ని పూజించాడు. భోజనం చేశాడు. కుంతీదేవి మొదలైన అంతఃపుర స్త్రీలు అనుసరించగా గాంధారికూడా భోజనాదికాలు ముగించింది. తరవాత విదురుడూ మొదలైనవారూ, పాండవులూ, స్త్రీజనమూ భోజనాలు చేశారు. అంతనుందీ ధృతరాష్ట్రుడి చుట్టూ సమావేశమయారు.

ధర్మరాజుని పిలిచి ఏకాంత స్థలానికి తీసుకు వెళ్ళాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

"నాయనా, సప్తాంగాలతోకూడిన రాజ్యం పూజ్యమైన ధర్మంతో నడపడం దుష్కరం. కనక నాకు తెలిసినంతమట్టుకు నీకు బోధిస్తాను, విను.

రాజనీతి

"ఎప్పుడూ విద్యావంతులైన వృద్ధజనాన్ని ఉపాసించు. ధన మిచ్చి వాళ్ళని సంతోషపరచు! వారు ఉపదేశించిన నీతులువిని

మనస్సుకి పట్టించుకుని కార్యంనడుపు. రాజ్యతంత్రంలాగే ఇంద్రియాలని రక్షించుకో. ఇంద్రియాలు సురక్షితంగా వుంటే శుభం కలుగుతుంది కొరత లేకుండా. భావశుద్ధి కలవాళ్ళూ, తాతముత్తాతల నుంచి బుద్ధిమంతులైన వాళ్ళూ మంత్రులు కావాలి. శత్రువుల్నీ, ఆప్తజనుల్నీ కనిపెట్టడానికి మంచి తెలివైన చారుల్ని నియోగించు. పురరక్షణం దృఢంగా చెయ్యాలి. భోజనం, నిద్ర మొదలైన ఇంటిపనులు చూడడానికి నమ్మదగిన సజ్జనుల్ని పెట్టాలి. ఆప్తులైన వృద్ధుల్ని ఆడంగుల్ని రక్షించడానికి ఏర్పరుచు. అన్నిపనులూ మంత్రులతో ఆలోచించి నిర్వహించు. గుప్తభవనంలో కానీ, మేడమీద కానీ, మాటులేని అడివి ప్రదేశంలో కానీ రహస్యకార్యాలు జరిగించాలి. అప్పుడే అన్నిపనులూ ఫలిస్తాయి. కుంటివాళ్ళూ, గుడ్డివాళ్ళూ, మూగివాళ్ళూ, ముసిలాళ్ళూ నువ్వు రహస్యాలోచన సాగించినప్పుడు దగ్గిర వుండకూడదు. రహస్యాలోచన బయటపడడంవల్ల వచ్చేకీడుకి శాంతి చెయ్యడం అసాధ్యం. అంచేత రాజకార్యం కాపాడడమే వ్రతంగా మంత్రులతో నొక్కి చెప్పాలి.

“శుద్ధులైన విద్వాంసులతో కలిసి వ్యవహారాలు తీర్చాలి. తప్పుచేసినవారి తప్పులు కొలిచిచూసి హెచ్చుతప్పులకి హెచ్చు దండనలూ, తక్కువ తప్పులకి తక్కువ దండనలూ విధించాలి.

“ఆదాయవ్యయాలు ఉదయం విను. అంతకి ముందే నిర్మలమైన మనస్సుతో దేవతాపూజా, బ్రాహ్మణపూజా పూర్తిచెయ్యి. పొద్దు బాగా ఎక్కాక భోజనం చెయ్యి. ఆ తరవాత గంధం పూసుకోడమూ, పూలమాలలు వేసుకోవడమూ, అలంకారాలు పెట్టుకోవడమూ, బట్టలు కట్టుకోడమూ స్వేచ్ఛగా జరిగించు. మాపుల యోధులతో కొలువు తీర్చు. సంధ్యలపుడు దూతలనుంచి చారులవార్తలు విను. రాత్రులు స్త్రీలతో భోగాలనుభవించు.

"కొత్తది ఏం పుట్టినా తొందరపడకు. నువ్వు స్వయంగా దాన్ని చూసి తీర్చు.

"మీద చెప్పిన పనులకోసం ఆయా సమయాలు సరైనవి. ఏ ఉపాయం చేసినా న్యాయమార్గాన ధనం గడించు.

"రాజ్య విఘాతం చేసేవాళ్ళని తెలుసుకుని చంపడమూ, వాళ్ళని చెరపడమూ చెయ్యాలి. మంచి పనులు చేసిన వాళ్ళ మనుగడ గొప్పచేసి మన్నించాలి. రాజనీతి ఎరిగినవాడివి నువ్వు. సేవకులుచేసిన మంచిపనులు సభలో చెప్పి, వాళ్ళని ప్రశంసించు.

"నీమీద భక్తికలవాణ్ణి, స్నేహంకలవాణ్ణి, శూరుడైనవాణ్ణి, శ్రమకి జంకనివాణ్ణి, మంచికులంలో పుట్టినవాణ్ణి సేనానాయకుడిగా నియమించు.

"నీ లోపాలు పిసరంతయినా ఇతర్లకి తెలియరాకండా దాచిపెట్టు. ఇతర్ల లోపాలు మాత్రం కనిపెట్టు. పగవారి దగ్గిరవున్న బుద్ధిమంతుల్ని, బలవంతుల్ని తెలుసుకుని, సామదానాల వల్ల వాళ్ళని నీ వేపు తిప్పుకో. పక్క రాజులు పగపడతారు. కనక వాళ్ళ విషయంలో మైమరుపు లేకండా వుండు. వాళ్ళ అవతల వుండే రాజులు సహజంగా మిత్రులవుతారు. వారి అవతలవాళ్ళు ఉదాసీనులు.. వీరందరి సప్తాంగాలూ తెలుసుకుని వుండడం అవసరం. సముడైన బలవంతుడైన రాజుతో సంధిచేసుకోడం క్షేమం. దైవబలం, మానుష బలం తరిగిన రాజుమీద దండెత్తాలి. ఆ సమయంలో అతణ్ణి వోడించడం, అతడి దగ్గిర కప్పం పుచ్చుకోడం తగినపని. పగవాణ్ణి ఎప్పుడు నడుస్తున్నప్పుడు కొట్టాలో, ఎప్పుడు విడిసి వున్నప్పుడు కొట్టాలో తెలుసుకుని తగిన వాటుపుచూసి కలబడాలి. సొంతసైన్యం మాత్రం ఎల్లప్పుడు కాపాడుకుంటూ వుండాలి భద్రంగా.

"మంత్రుల మనస్సులు విరసమైనట్టు రాజ్యమేలుతున్న పగ

వాడి సంగతి తెలుసుకుని, ఆ రాజ్యంలో భేదాలు కల్పించాలి. రాజ్యంలో కలతలు పుట్టించి దండెత్తాలి. సులభంగా ఆ రాజ్యం వశపరుచుకోవాలి.

"బలమూ, దైవబలమూ కలిగి, లోగుట్టు బయటపడకుండా కాపాడుకుంటూ రాజ్యమేలుతున్న రాజుని చూసి మచ్చరించుకో కూడదు. అతడితో స్నేహం చేసుకోడం మంచిది ఆశ్రయించి.

"ఎప్పుడు తినబెట్టాలో, ఎప్పుడు కక్కించాలో తెలుసుకుని శత్రురాజుని మోటకుండలాగ పొడవాటి తాడు వొదిలినప్పుడు వొదిలి (వలసినంత అవకాశమిచ్చి), లాగవలిసినపుడు లాగి జయించాలి.

"నీకూ, ఎదటివాడికీవున్న ఉత్సాహశక్తీ, మంత్రశక్తీ, ప్రభుశక్తీ—వీటి తారతమ్యాలు తెలుసుకోవాలి. ఉపాయంతో, తెలుసుకుని నిరోధించడమో, ఊరుకోడమో నిశ్చయించాలి.

"సైన్యం ఆరు విధాలు. మొదటిది మూలబలం. రెండోది మొత్తాలబలం. మూడోది మిత్రబలం. నాలుగోది శత్రుబలం. అయిదోది అడివిబలం. ఆరోద చేతి జీతగాళ్ళబలం. ఈ ఆరు విధాలబలం (సైన్యం) చూసుకుని దేశ కాల యుక్తంగా దాన్ని పన్నుకోవాలి. కొలదులు గమనించి.

"సంపదలూ, ఆపదలూ వొక్కలాటివే నిజానికి. అయితే సైన్యాలలో వీటివల్ల వికృతి కలగడం సహజం. ఇది కనిపెడుతూ ఎల్లప్పుడూ హితకారి అయిన సేనని అధికంగా రక్షిస్తూవుండు.

"ధర్మమార్గంగా పరిపాలించడమే శత్రువుల్ని గెలిచి నిర్భయంగా ప్రజల కాపాడేఉపాయం. ప్రజలమీద దయమాత్రం ఎన్నడూ తప్పకు.

"వినికి కలిగి రక్షిస్తూ, ఉపాయంతోనూ, దయాధర్మంతోనూ రాబడి సంగ్రహిస్తూ, పలుబడి సాగించిన రాజుకి భూదేవి కామధేనువు కాదా!

"ధర్మమార్గంతో భూమిపాలిస్తే ఇహంలో సౌఖ్యమూ, కీర్తి లభిస్తాయి. పరలోకంలో భోగాలు సిద్ధిస్తాయి. అధికంగా దక్షిణలిచ్చి, అశ్వమేధం మొదలైన యజ్ఞాలు చెయ్యడంకంటే, ప్రజల్ని ఆదరించి, కరుణించి, పక్షపాతం లేకండా, కన్నబిడ్డలలాగ పరిపాలించడం అధిక మంటారు.

"నీతమ్ముల త్యాగమూ, మన్ననా ప్రతిదినమూ పొగుడుతూ వారికి ఆనందం కలిగించు.

"ధర్మరాజా, మాన్యుడు భీష్ముడూ, శ్రీకృష్ణుడూ, వేద వ్యాసుడూ మొదలైన పెద్దలందరూ రాజనీతులు నూరిపోశారు నీకు. నీమీదవున్న ప్రీతిచేత నాకు తెలిసినవి ఏవో కొన్ని చెప్పాను. నిత్య వివేకవంతుడివి నువ్వు. సత్యవ్రతశీలుడివి. ధర్మసారం తెలిసినవాడివి. అయినా నిత్యమూ వృద్ధసేవ చెయ్యి, మానకు" అన్నాడు.

"తండ్రీ" అతడు చేసిన ఉపదేశం విని అన్నాడు ధర్మరాజు, "భీష్మపితామహుడు లేడు. శ్రీ కృష్ణుడు తన రాజధానికి దయచేశాడు. నువ్వుతప్ప వాత్సల్యంతో నాకు హితంచెప్పేవాళ్ళు ఎవరున్నారు? నువ్వు ఉపదేశించినదారినే నడుస్తాను. మనసా నువ్వు ప్రీతి పొందు."

సంతోషించాడు ధృతరాష్ట్రుడు. "నాయనా, ఇక వెళ్ళు, విశ్రమించు. నాకు ఆయాసం అధికంగా వుంది" అంటూ ధర్మరాజుని పంపేసి, బంధువులదగ్గిరికి వచ్చాడు. అందరినీ తమతమ గృహాలకి పంపేశాడు. తాను అభ్యంతరమందిరానికి దయచేశాడు. సుఖంగా కూచున్నాక గాంధారి అతడిదగ్గిరికి వచ్చింది. "దేవా, అడివికి ఎప్పుడు ప్రయాణం?" అని అడిగింది.

"తండ్రి వ్యాసదేవుడి అనుజ్ఞ పొందాను. శీలవంతుడు ధర్మరాజు ప్రీతిగా అనుమతించాడు. బంధువులున్నూ వొప్పుకున్నారు. ఇంక ఆలస్యమెందుకూ? వేగమే బయలుదేరదాం.

"కల్లజూదమాడి పాపంపోసుకున్నారు నీ కుమాళ్ళు. వాళ్ళ పాపం పోడానికి తపస్సుచేస్తాను. దేవీ, వాళ్ళ సుగతికోసం ఇప్పుడు కూడా కొన్ని పుణ్యకార్యాలుచేసి వెళదాం, ధర్మరాజు అంగీకారం పొంది" అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. "అడివికి వెళ్ళడానికి పురజనుల అనుమతికూడా తీసుకుంటాను" అని ధర్మరాజుదగ్గిరికి కబురంపాడు.

సెలవియ్యండి

ధృతరాష్ట్రుడి అభిలాషప్రకారం తగినవారుల్ని రావించాడు ధర్మరాజు. వారినీ, బంధువుల్నీ, స్నేహితుల్నీ వెంటపెట్టుకుని వచ్చి ధృతరాష్ట్రుడి మందిరద్వారం ముందు నిలబడ్డాడు. గాంధారితో కలిసి ధృతరాష్ట్రుడు ద్వారందగ్గిరికి వచ్చాడు. బ్రాహ్మలూ, క్షత్రియులూ, కోమట్లూ, శూద్రులూ యావన్మందితో కిటకిటలాడుతున్న ఆ జన సమూహాన్ని ఉద్దేశించి ఇలా ఉపన్యసించాడు:

"మహాజనులారా! వినండి. కౌరవులూ, మీరూ చిరకాలం నుంచీ అనగిపెనగి మసులుకుంటున్నారు. అన్యోన్యం స్నేహంతో నడుచుకుంటున్నారు. వృద్ధుడైనవాడు తపస్సుకోసం అడివికి వెళ్ళడం తగినపని. ఉచితకృత్యాల విధానం మీకు తెలియంది కాదు. నేను ఆరముగ్గిన పండునైపోయాను. అడివికి వెళ్ళి తపస్సుచేసుకుంటాను. మీ అనుజ్ఞ కోరుతున్నాను. సంతోషంగా నాకు అనుజ్ఞ దయ చెయ్యండి మీరంతా. నన్ను ఆనందంతో అడివికి పంపించండి. సెల వియ్యండి."

వృద్ధమహారాజు అలా ఉపన్యసించడంతోనే యావన్మందీ కన్నీళ్ళు కార్చారు. గద్గదకంఠాలతో ఏడ్చారు.

విని ధృతరాష్ట్రుడు వారితో ఇలా అన్నాడు:

"ప్రజలు ఆనందించినట్టు భూమి పాలించాడు శంతన మహా

రాజు. అనంతరం భీష్ముడు మిమ్మల్ని కాపాడాడు. విచిత్రవీర్యుడు రాజ్యమేలాడు. తరవాత పాండురాజు మిమ్మల్ని మెప్పించి రాజ్యం రక్షించాడు. ఇప్పుడు ధర్మరాజు విషయం మీరంతా ఎరిగిందే. ధర్మాత్ముడు ధర్మరాజు; సత్యసంధుడు. ఇతణ్ణి అనుసరించకుండా అన్యాయంచేశాడు దుష్ట దుర్యోధనుడు. దుర్ణయంతో రాజ్యంచేశాడు. కులం నాశనంచేశాడు. భూలోకంమీది రాజులందరినీ హతమార్చాడు. అయితే వాడు చేసిందానికి అంతటికీ నేనే మూలం. ఇది మీ మనస్సుల్లో పెట్టుకోకండి. భూమి చక్కగా పాలించిన గుణవంతులు పాండురాజుకి అన్న అనీ, విచిత్రవీర్యుడికి కుమారుడనీ, శంతనమహారాజుకి మనవడు అనీ నామీద కనికరించండి. నాహితం కోరండి. నా ఆశ్రమవాసానికి అనుజ్ఞ దయచెయ్యండి" అంటూ ప్రజల మనస్సుల్లో లేకపోయినా తనతప్పులు ఎత్తిచూపి, "అడవికి వెళ్ళడానికి అనుమతించండి" అని ప్రార్థించి, ఇంకా ఇలా అన్నాడు :

"వృద్ధురాలు, కృపణ, వందమంది కొడుకుల్ని పోగొట్టుకున్న తల్లి గాంధారి! ఈమెనిచూసైనా కనికరించండి. అడవికివెళ్ళడమే మేలని మాకు అనుజ్ఞ ఇవ్వండి."

ధర్మరాజుని చూపి ఇలా అన్నాడు :

"దిక్పాలకులమధ్య దేవేంద్రుడిలాగ తమ్ములమధ్య వైభవంతో ప్రకాశిస్తాడితడు. ఎందునా ఏమరుపాటులేకుండా ఇతణ్ణి ఆదుకుని నడుచుకోవాలి మీరు. మీచేతుల్లో ఇతణ్ణి అర్పించి వెళుతున్నాన్నేను. అన్నివిధాలా మిమ్మల్ని తన ఏలుబడిలో సుఖపెడతాడితడు. అందుకనే మీచేతుల్లో అప్పగిస్తున్నాను. నాకులంవాళ్ళకి దుఃఖకారి నయానేను. అంతేకాని మిమ్మల్ని బాధపెట్టలేదు. మీరున్నూ ఏనాడూ నాకు ఏమాత్రమూ కీడుచేసినపాపాన పోలేదు.

"పౌరులారా, అంచేత ప్రేమపూర్వకంగా నన్ను అడవికి పంపండి."

వృద్ధమహారాజు అలా అనడంతోనే ఏడుపులు మింగుకుంటూ, వొకళ్ళ మొహం వొకళ్లు చూసుకుంటూ వూరుకున్నారు పౌరులు. అప్పుడు మళ్ళీ ఇలా అందుకున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు :

"పౌరులారా ! సాధుచరిత్ర, శాంతశీల ఈ గాంధారీ, నేనూ గాఢమైన వినయంతో వేడుకుంటున్నాము. మీ అనుజ్ఞ కోరుతున్నాము. అన్నిధర్మాలూ తెలిసిన వేదవ్యాసుడూ, ధార్మికుల్లో మొదటివాడు ధర్మరాజూ నేను అడివికి వెళ్ళడానికి అనుజ్ఞ ఇచ్చారు. చేతులు నుదుట జోడించి మిమ్మల్ని వేడుకుంటున్నాను. కృపాపూర్ణులు మీరు. నాకు సెలవు దయచెయ్యండి" అన్నాడు.

ఈమాటలు విని, ఉత్తరీయాలు మొహానికి అడ్డంచేసుకుని వెక్కి వెక్కి ఏడ్చారు పౌరులు. కొంతసేపటికి ఏడ్పులుమాని అందరూ తమలో తాము కూడబలుక్కున్నారు. ఒక నిశ్చయానికి వచ్చారు. తమ నిశ్చయం ధృతరాష్ట్ర మహారాజుతో విన్నవించమని శంబువు అనే వొక బ్రాహ్మణ్ణి నియోగించారు. శంబువు వృద్ధమహారాజు ఎదట నుంచుని, వినయంగా ఇలా విన్నవించాడు :

పురజనుల అనుమతి

"మహారాజా, భరతవంశోత్తమా, పౌరజనులు తమ మాటలు* మీ సన్నిధిని విన్నవించమని నన్ను నియోగించారు. విన్నవిస్తున్నాను, సావధానంగా చిత్తగించు. 'మీ మహావంశంలోని రాజుల్లో వెదికినా దోషం కానం మేము. మీరందరూ మమ్మల్ని కన్నబిడ్డల్లా కాపాడారు ఆదరంగా. దుర్యోధనుడున్నూ మా విషయంలో తగనిపనిపేదీ చెయ్యలేదు. త్రిలోకోత్తరుడు వేదవ్యాస మునీంద్రుడు నిన్ను ఏంచెయ్యమని నియమించాడో అదే చెయ్యి.

"మీ దుఃఖం మీరుపడండి అని మమ్మల్ని విడిచిపెట్టావు.

దుఃఖ భారం తొలిగించుకోడానికి తోడ్పడేవి బంధువులూ నీ సద్గుణాలు.

"శంతనుడూ, విచిత్రవీర్యుడూ, పాండురాజూ ఎలా పాలించారో అలాగే ప్రజల్ని పాలించాడు రాజరాజు దుర్యోధనుడు సంతోషంగా. నీలోకాని, అతడిలోకాని రవంతా దోషంలేదు.

"భీష్ముడూ, ద్రోణుడూ, అశ్వత్థామా, కృపాచార్యుడూ, కర్ణుడూ, కృతవర్మా, శల్యుడూ వొకవేపూ; భీముడూ, నకులుడూ, సహదేవుడూ, ద్రుపదుడూ, విరాటరాజూ, సాత్యకీ వొకవేపూ వుండి పోరాడారంటే అది విధిప్రేరణ. వారివల్ల క్షత్రియలోకమంతా నాశనమైంది. అంతేకాని వొక్క దుర్యోధనుడివల్లే అయిందా? అదీకాక, రాజులకి యుద్ధం ఉత్తమధర్మంకాదా? రణరంగ మరణం సుగతి కారణం.

"నీ కుమారుడు తన సహాయులతోకూడా కలిసి పుణ్యలోక సౌఖ్యా లనుభవిస్తున్నాడు. ధర్మపరుడివి నువ్వు. నీకున్నూ సుగతి సులభంగా లభిస్తుంది. మాభాగ్యంవల్ల ఇకమీదకూడా పరమకృపా పూర్ణులైన పాండవులు మాకు ఏలికలయారు.

"విను, స్వర్గలోకమైన పాలించగలవారు పాండవులు. ఈ భూమి పాలించడం ఏమాత్రం పని వీరికి? మమ్మల్ని వీరిచేతిలో పెట్టావు నువ్వు. అన్నివిధాలా బతికించావు.

"ధర్మరాజు దీర్ఘదర్శి; సచివుడు; బంధురక్షణపరుడు. పగవాణ్ణయినా దయచూస్తాడు. భావసంశుద్ధీ, ప్రతిభా, వ్రతనిష్ఠా వెన్నతో పెట్టినవి ఈయనికి. ఇతర్లని తనలాగే చూస్తాడీయన. అన్నగారికి తగిన వారు తమ్ములు. అన్నివిధాలా ధర్మరాజులాగే మమ్మల్ని రక్షిస్తారు. దేవోత్తరభూములూ, అగ్రహారంభూములూ, మాన్యాల భూములూ, గ్రామాలూ కాపాడతారు. దేవుళ్ళకీ, బ్రాహ్మలకీ భూములున్నూ ఇంకా ఇస్తారు.

"మహారాజా, మృదువైనవారికి ఎంతో మృదువైనవారు పాండవులు. కఠినులకి అంతకంటే కఠినమైనవారు వారు. మందుకోసం వెదుకుదామన్నా మదంకానీ, లోభంకానీ కనపడదు వారిలో.

"శూరులు పాండవులు. శాంతస్వభావులు. పురజనుల్నీ, పల్లె ప్రజల్నీ ఎప్పుడూ ఆనందంలో వోలలాడిస్తారు. గురుభక్తి పరతంత్రులున్నూ వారు.

"కుంతీదేవీ, ఆమె కోడళ్ళూకూడా జాలిగుండెలుకల తల్లులు. పౌరులన్నా, పల్లెప్రజలన్నా ఎంతో దయ వారికి. కనపడ్డప్పుడల్లా హితమే చెపుతూవుంటారు. మమ్మల్ని నువ్వు ప్రేమతో చూడడం తెలుసుకుని ఎంతో మన్నిస్తారు.

"నిర్మలహృదయుడివి నువ్వు. ఏచింతాలేకండా ధర్మరాజు మీద భారంపెట్టు. ఇదే పురజనుల ఏకాభిప్రాయం" అన్నాడు.

శంబువునోట పురజనుల విన్నపం విన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. సంతోషించాడు. తగినవిధంగా వాళ్ళందరినీ సాగనంపాడు. పాండవుల్నీ, బంధువుల్నీ తమతమ నివాసాలకి పంపాడు. గాంధారితో అభ్యంతర మందిరానికి వెళ్ళిపోయాడు. మిగిలిన ఆ దినమూ, ఆ రాత్రీ తగిన విధంగా వెళ్ళబుచ్చాడు.

శ్రాద్ధాలు చేసి వెళతాను

మర్నాడు విదురుణ్ణి పిలిపించాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

"విదురా, మృతులైన బంధువులకందరికీ గొప్పగా శ్రాద్ధాలు చెయ్యాలని బుద్ధిపుట్టింది. అందుకని కొన్నాళ్ళు పయనం ఆపాను. శ్రాద్ధాలు చేసి వెళతాను అడివికి. నువ్వు ధర్మరాజుదగ్గిరికి వెళ్ళి ఈ కార్యం సంఘటించుకురా" అన్నాడు.

"అలాగే కానీ" అని ధర్మరాజుదగ్గిరికి వెళ్ళాడు విదురుడు. తమ్ముళ్ళతో కలిసికూచున్న ఆ మహారాజుని దర్శించాడు.

"మీతండ్రి భీష్ముడికీ, బాహ్లీకుడికీ, సోమదత్తుడికీ, అతడి కుమాళ్ళకీ, దుర్యోధనుడూ మొదలైన కుమాళ్ళకీ, తదితర బంధువులకీ ఘనంగా శ్రాద్ధాలు చేసి, అనంతరం అడివికి వెళ్ళాలని ఆగాడు. కార్తీకపౌర్ణమిదాకా వుంటాడు. కనక ఈ పని నీచిత్తానికి ఎలాతోస్తే అలా జరిగించు" అని విన్నవించాడు.

సంతోషంతో సమ్మతించాడు ధర్మరాజు. అర్జునుడున్నూ ఆనందంతో అంగీకరించాడు. భీముడు మాత్రం మొహం జేవురించుకున్నాడు. అదురుతున్న పెదవులతో విదురుడి మొహంచూసి ఏమో అనబోయాడు. మెలుపుతో అర్జునుడు అతణ్ణి ఆపేశాడు.

"అన్నా, ధృతరాష్ట్రుడు రాజు. పైగా వృద్ధుడు. భీష్ముడూ బాహ్లీకుడూ, మొదలైన ముఖ్య జ్ఞాతులకి శ్రాద్ధకర్మలు చేస్తానని అర్థించాడు. దీనికి అంగీకరించి నువ్వు గెలిచి తెచ్చిన ధనధాన్యాలు సంతోష పూర్వకంగా అర్పించడం ధర్మంకాదూ? వద్దనడం నీకీర్తిప్రతిష్ఠలకీ ధర్మానికీ హానికాదూ? ధర్మరాజు చెయ్యదలిచినపనికి విఘ్నం చెయ్యడం తగునా మనకి? ధృతరాష్ట్రుణ్ణి ముందు మనం వేడుకునే వాళ్ళం. అడివికి వెళుతూ అతడు మనల్ని వేడుకుంటున్నాడిప్పుడు. ఈమాత్రం ఆలోచించవద్దూ మనం? ఇంకోమాట చెప్పకండా అంగీకరించడమే ధర్మం నీకు" అన్నాడు.

ఒకచెవితో అర్జునుడి మాటలు విన్నాడు ధర్మరాజు. లోలోపల మెచ్చుకున్నాడు.

ఇంతవరకూ చేసినవి చాలవా?

"ఇంతవరకూ చేసినవి చాలవా?" మొహం ముడుచుకుంటూ అర్జునుడితో అన్నాడు భీముడు, "భీష్ముడూ మొదలైనవారికి శ్రాద్ధాలు ఇంకా చెయ్యాలంటే మనం చాలమా తగినట్టు చెయ్యడానికి? దుష్టమతి ధృతరాష్ట్రు డెందుకంటాను!

"మరిచిపోయావా అతడు మనల్ని పెట్టిన పాట్లు? ఈభీష్ముడూ, బాహ్లీకుడూ మొదలైనవాళ్ళు అప్పుడు ఎక్కడికి పోయారు? వాళ్ళని ఎరగమా మనం? అలాంటి బంధువులు ఎందుకో మనకి వాళ్ళు? మనకి చేసిన మేలుకి మరోలా అనడం తప్పూ గిప్పూ ఏమీకాదు. ఆ మాటకివస్తే, విను. కర్ణుడికి ఎంత గొప్పగా శ్రాద్ధం పెట్టదలుచుకున్నా పెట్టవచ్చు కుంతీదేవి. ఆ విషయంలో ఎదురు చెప్పితే పాపం.

"ద్రౌపదిని మానభంగం చేసినమాట ఎలా మరిచి పోయావు నువ్వు. ఆమెతో ధర్మరాజు అడివికి వెళ్ళడం అప్పుడే విస్మరించావా? అవన్నీ గుండెలు చీల్చకండా ఎలావున్నాయి నీకు? ధృతరాష్ట్రుడు తండ్రి తండ్రి అంటున్నావు. ఈ తండ్రి అవాళ ఎటుపోయాడు? భీష్ముడూ మొదలైన పెద్దల చుట్టరికం ఎక్కడికి పోయింది? అర్జునా, ఈ విదురుడు ఎరగడా వారి తెన్ను?"

ఈ మాటలువిని ధర్మరాజు తగిన మాటలాడి భీముణ్ణి అదిలించాడు. అర్జునుడిలా అన్నాడు భీముణ్ణి ఆపుతూ:

"ఏమైనా మనం పూజించదగినవాడు కాడా ధృతరాష్ట్రుడు! ఇలా అనకు. అన్నగారి అజ్ఞ పాలించడం వ్రతం కాదా మనకి?"

విదురుడితో ఇలా అన్నాడతడు: "మా తండ్రి పుణ్యకర్మలు ఎలా చెయ్యదలుచుకున్నాడో అలా చెయ్యమను. దానికి ఎంత ధనం కావలసినా నా ఇంటి ధనం తీసుకుని సంతోషంగా వినియోగించమను. విదురా, వేగం వెళ్ళు. అతడు ఆనందించినట్టు ఈమాట మనవిచెయ్యి."

అర్జునుడి మాటలువిని ఆనందించాడు ధర్మరాజు. అతణ్ణిమెచ్చుకున్నాడు. విదురుణ్ణి ఆదరదృష్టితోచూసి ఇలా అన్నాడు:

"ఎంత గొప్పగా చెయ్యాలనుంటే అంతగొప్పగా, స్వేచ్ఛగా నా ధనమూ, అర్జునుడి ధనమూ పుచ్చుకుని శ్రాద్ధాలు చెయ్యమను. ఇది నాకు ఎంతైనా సంతోషం కలిగిస్తుందని విన్నవించు.

"వనవాసంలో కష్టాలుపడి నలిగిపోయాడు భీముడు. అది మనసులో పెట్టుకుని, అనతగని మాటలు ఎన్నో అన్నాడు. దీనికోసం మనస్సు ఆయాస పెట్టుకోవద్దను.

"ఇతడేమంటే ఏముంది, ధృతరాష్ట్రుడు మాకు పరమ దేవత. అతడి అనుగ్రహం సంపాదించ గలిగాం, నిజంగా ధన్యుల మను కుంటున్నాం.

"తన ఇష్టంవచ్చిన ప్రకారం పితృకార్యం నిర్వహించమను. గుర్రాలూ, ఏనుగులూ, గోవులూ, బంగారమూ తనచేతికి అర్జునుడు అందిస్తాడు కొదవ లేకండా. దేవుళ్ళకీ, బ్రాహ్మలకీ గ్రామాలుదానం చెయ్యమను. వెళ్ళు, ఆలస్యం చెయ్యకు. నేను చెప్పిన మాటలన్నీ వినిపించు. కావలిసిన పనులన్నీ నువ్వు సొంతం చెయ్యి."

ధర్మరాజు అలా అనడంతోనే సంతోషించాడు విదురుడు. అక్కణ్ణుంచి ధృతరాష్ట్రుడి దగ్గిరికి వెళ్ళాడు.

"మహారాజా, ధర్మరాజు దగ్గిరికి వెళ్ళాను. నువ్వు పంపినపని వినిపించాను. విని సంతోషించాడతడు. అర్జునుడున్నూ ఆనందించాడు ఆలకించి. ఆ ఇద్దరూ ప్రాణాలైనా నీ దగ్గిర దాచరు. ఇలాంటిది ధనం సంగతి వేరే చెప్పే దేముంది! భీష్ముడూ మొదలైనవారు ఉత్తమ గతులు పొందినట్టు నీ ఇష్టం వచ్చినట్టు శ్రాద్ధకర్మలు చెయ్యి. లోకం మెచ్చినంత ఘనంగా చెయ్యి. చేతికి ఎముక లేకండా బంగారమూ, రత్నాలూ, గ్రామాలూ, గోవులూ, గుర్రాలూ, ఏనుగులూ నీఇష్టం వచ్చినట్టు బ్రాహ్మలకి దానం చెయ్యి వాళ్ళు తృప్తిపడినట్టు. నీ కుమాళ్లు పుణ్యలోకాలు పొంది సుఖపడినట్టు అన్నీ ధారపొయ్యి" అన్నాడు.

ఎంతో సంతోషించాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

అనంతరం భీముడు అన్నమాటలు ఏదో మాటవరసకి చెప్పి

నట్టు చెప్పి వినిపించాడు విదురుడు. "అతడు దుష్టు. అవి పాటించ దగినమాటలు కావు. నీమనస్సులో అవి పెట్టుకోకు" అని చెప్పి, ధర్మ రాజూ, అర్జునుడూ చెప్పినమాటలు అనేకవిధాల చెప్పి ఆనందపరి చాడు వృద్ధమహారాజుని.

కార్తీకపౌర్ణమినాడు ఎంతోమంది బ్రాహ్మల్ని పిలిపించాడు ధృతరాష్ట్రుడు. శ్రద్ధాపూర్వకంగా శ్రాద్ధవిధులు నిర్వహించాడు. బంగారం మొదలైన వస్తువులు యావత్తూ ధర్మరాజు పంపించాడు. భీష్ముడికీ, బాహ్లికుడికీ, సోమదత్తుడికీ, అతడి కుమార్కికీ ముందు శ్రాద్ధాలు పెట్టాడు వృద్ధరాజు. అనంతరం దుర్యోధనుడు మొదలైన కుమార్ళందరికీ వేరువేరుగా శ్రాద్ధాలు సాగించాడు. జయద్రథుడికీ, మిగిలినయావన్మంది బంధువులకీ, ద్రోణాచార్యుడికీ, తనబుద్ధికి నచ్చిన ఇష్ట జనానికీ ఘనంగా శ్రాద్ధాలు పెట్టాడు. రత్నాలూ, బంగారమూ, ఆవులూ, గుర్రాలూ, నగలూ, వస్త్రాలూ, కన్యకలూ, భూములూ మొదలైనవి గొప్పగా దానంచేశాడు. అలా పదిహేనుదినాలు జరిపాడు. అదంతా విని ఆనందించాడు ధర్మరాజు. అంతేకాదు, ధృతరాష్ట్రుడు కేవలం భూములు మాత్రం దానంచేస్తున్నాడని విని, "కాదు, గ్రామాలున్నూ దానంచెయ్య" మను అని కబురంపాడు. విని వల్లమాలిన ఆనందంపొందాడు ధృతరాష్ట్రుడు. ఎన్నో గ్రామాలు అగ్రహారాలు చేశాడు. శకునీ మొదలైన బంధువులకి పెద్ద పెద్ద దక్షిణలిచ్చి అపరక్రియలు జరిపాడు. ఇలా భారతరణంలో మరణించిన బంధులోకానికి పుణ్యలోకసౌఖ్యాలు కలిగినట్టు ఉత్తమమైన శ్రాద్ధాలు నిర్వర్తించి కృతకృత్యుడయాడు.

అడివికి పయనం

అలాగ అన్నిపనులూ పూర్తిచేశాడు ధృతరాష్ట్రుడు. పాడ్యమి నాడు పెందరాళే ఋత్విక్కులతో కలిసి ఇష్టి సాగించాడు. పాండవుల్ని,

తక్కినబంధువుల్నీ, స్నేహితుల్నీ రావించాడు. అడివికి బయలుదేర డానికి సంకల్పించాడు. భృత్యులందరికీ తగినవిధంగా ధనమిచ్చాడు. గాంధారితో కలిసి నారబట్టలు ధరించాడు. అక్షతలతోనూ, గంధం తోనూ, పూలతోనూ ఇంటిని పూజించాడు. సర్వపదార్థాలూ పరిత్యజించాడు. అడివికి బయలుదేరాడు. గాంధారి వెంటనడిచింది. యాజకులు అగ్నులూ, ఉపకరణాలూ పట్టుకుని ముందు చేరువగా నడిచారు.

అలా కోటనుంచి బయలుదేరాడు ధృతరాష్ట్రుడు. ఇంతలో కుంతి మొదలైన కౌరవస్త్రీలందరూ దుఃఖంతో గోలు గోలుమంటూ వచ్చారు. కన్నీళ్లు కారుస్తూ వెంటబడ్డారు. ఆగకండా ముందుకి నడిచాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

అతణ్ణి చూసి "హా, మహారాజా! ఎక్కడికి వెళతావు?" అంటూ బావురుమన్నాడు ధర్మరాజు. అతడి శరీరమంతా కంపిం చింది. దుఃఖంతో కింద చదికిలబడిపోయాడు.

అన్నగారిని ఎత్తుతూ అర్జునుడుకూడా చదికిలబడ్డాడు. వెక్కి వెక్కి ఏడ్చాడు. దుఃఖకరమైన ఆ దృశ్యం చెప్పడానికి నోరాడదు.

భీముడూ, నకులసహదేవులూ, కృపాచార్యుడూ, యుయు త్సుడూ, సంజయుడూ, ధౌమ్యుడూ మొదలైన బ్రాహ్మలూ శోకంతో వ్యాకులపడ్డారు. కుంతి దుఃఖంతో కుంగిపోతూ, గాంధారి చెయ్యి తన బుజంమీద వేసుకు నడిచింది. అంధమహారాజు గాంధారి బుజంమీద చెయ్యివేసుకునడిచాడు.

ఇంతలో ద్రౌపదీ, సుభద్రా, చిత్రాంగదా, ఉలూపీ, కొడుకుని చంకలోపెట్టుకుని ఉత్తరా, తక్కిన అంతఃపురస్త్రీలూ గోలుగోలు మంటూ ఏడ్చారు. జూదంనాడు పాండవులు అడివికి బయలుదేరినప్పు

డెలావుంది, అదిగో అలావుంది అవాళ ధృతరాష్ట్రుడు అడివికి పయనం కావడం.

ధృతరాష్ట్ర మహారాజు అడివికి వెళ్ళిపోతున్నా డనగానే చూడడంకోసం గుంపులు గుంపులు వచ్చి మూగారు పురజనులు. ఆడా మగా, చిన్నా పెద్దా యావన్మందీ వచ్చారు. ఎండకన్నూ, వాన కన్నూ ఎరగని ఆడంగులు కూడా ఇళ్ళలోంచి బయలుదేరివచ్చారు. వృద్ధులైన ఆ కురురాజదంపతుల్ని చూసి వెక్కి-వెక్కి ఏడ్చారు. నేల మీదా, మేడలమీదా, మిద్దెలమీదా చూస్తూ ఏడ్చిన ప్రజల ఏడుపులు ఆకాశానికీ భూమికీ మధ్య ప్రతిధ్వనించాయి.

పురద్వారం దాటబోతూ యావన్మందినీ ఆగిపొండన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. అతడితో విదురుడుకూడా అడివికి వెళతానని దృఢ నిశ్చయంతో చెప్పాడు. సంజయుడున్నూ అతడన్నట్టే అన్నాడు. కృపాచార్యుడూ, యుయుత్సుడూ కూడా వస్తామన్నారు. కాని వారిద్దరినీ వారించాడు ధృతరాష్ట్రుడు. ధర్మరాజుకి అప్పగించాడు. కోడళ్ళందరినీ తగినమాటలతో వెనక్కి మళ్ళించాడు. వాళ్ళందరూ ధృతరాష్ట్రుడికీ, గాంధారికీ పాదాభివందనాలు చేశారు. కన్నీళ్లు మొహాలనిండా చేసుకుని సెలవుపుచ్చుకున్నారు. కుంతీదేవి మళ్ళిపోక గాంధారితో వెళుతూవుంటే, ఆమెకోసం చూస్తూ వారు వెంట నడిచారు కొంతదూరం ముందుకి. అప్పుడు కుంతిని చూసి ధర్మరాజు ఇలా అన్నాడు:

"అమ్మా, మా అయ్య అడివికి వెళుతున్నాడు. నేనూ ఈయనతో వెళతాను. ఆశ్రమవాసంలో శ్రమకలగకండా శుశ్రూష చేస్తాను. ఈ కోడళ్ళను తీసుకుని కోటలోకి వెళ్ళిపో నువ్వు."

"నువ్వు వెంటరావడానికి వొప్పుకుంటాడా నాయనా, ఈ మహారాజు ? వద్దు, అలాటి పనికి పూనకు. ఇదిగో ఈ గాంధారి

నా అత్తగారు. ఈ మహారాజు నా మామగారు. * వీరి సేవచేస్తూ వీరివెంట వుంటాన్నేను అడివికివెళ్ళి. విను, ఈయనకీ ఈమెకీ తెలిసి శుశ్రూష చెయ్యడానికి నేనే తగినదాన్ని. మరొకరెవ్వరూ ఆపని చెయ్యలేరు. బాబూ, వీరు అడివికిపోతూవుంటే ఇంట్లో వుండడానికి మనస్సెలా వొప్పుతుందోయినాకు!'' అంది కుంతి.

కర్ణుణ్ణి మరిచిపోకండి

ధర్మరాజూ, తమ్ముళ్లూ ఎంతో వేడుకున్నారు అడివికి వెళ్ళ వద్దని. అయినా వెనక్కి మళ్ళలేదామె.

"నాయనా,'' మళ్ళీ ధర్మరాజుతో అంది కుంతి, "విచారించకోయి. వీరి విషయంలో ఎన్నడూ అపచారం నోట రానియ్యన్నేను. ఏమైనాసరే, అడివికి వెళ్ళడం మాననను. ఇది వ్రతంగా పెట్టుకున్నాను'' అంటూ తనబుజంమీదవున్న గాంధారి చెయ్యి తనచేత్తో మెల్లిగా తప్పించి, ధర్మరాజుదిక్కు తిరిగి ఇంకా ఇలా అంది :

"చినబాబు సహదేవుణ్ణి ఏమీ అనకుమీ ఎప్పుడూ. కర్ణుణ్ణి మనసులో మరిచిపోకు. దేవతవంటి కుమారుణ్ణి పుట్టుక కపటంచేసి దాచిపెట్టాన్నేను. ఆ పాపానికి ఎప్పుడూ లోలోపల కుళ్ళిపోతున్నాను. ఆ పాపం పోడానికి మంచి పదార్థాలు శ్రద్ధగా దానంచెయ్యి నాయనా! అంత గొప్పకొడుకు హతవారిపోయాడు. నూరుచెక్కలు కాకండా వుండిపోయింది నా రాతిగుండె. నువ్వూ, నీతమ్ముళ్లూ భక్తితో తలుచుకుంటూ వుండండి నాకన్నతండ్రిని. ద్రౌపదిని

* అక్కా బావా అనడానికిబదులు అత్తా మామా అంది గాంధారీ ధృతరాష్ట్రుల్ని కుంతి. "ఇయ్యమ యత్తవాకు; నీ మనుజవిభుండు మామ'' అని తిక్కన. చూ. ఆశ్రమవాసపర్వం, 1-147. సంస్కృతమూలం "శ్వశ్రూశ్వశురయోః పాదాన్ శుశ్రూషంతీ వనేత్వహమ్'' అనే వుంది. చూ. ఆశ్రమవాసపర్వం. 16.16.

ఎప్పుడూ గాఢమైన గారాబంతో మన్నిస్తూవుండు. తమ్ముళ్లు భీమార్జునులా, నకులసహదేవులా కోరికలు తెలుసుకుని చెల్లిస్తూవుండు. వాళ్ళని ఎన్నడూ చిన్నబుచ్చకు.

"నేను ఆశ్రమవాసంచేస్తాను. నా నిశ్చయానికి తిరుగులేదు. మీరు ఇక మళ్ళిపోండి."

తల్లిమాటలు విని విచారంతో మాటాడకండా వూరుకున్నాడు ధర్మరాజు. భీముడూ, అర్జునుడూ దుఃఖంతో కన్నీళ్లురాలుస్తూ తలలు వొంచుకు నిలబడిపోయారు. ముందుకిసాగుతున్న వారి నడక మందగించింది. ధృతరాష్ట్రుడు కొంచెం ముందుకినాగాడు. అప్పుడు తల్లి మొహం చూస్తూ ధర్మరాజు ఇలా అన్నాడు:

"ఏంమాటమ్మా ఇది! నిన్ను అడివికి పోనిస్తానటమ్మా నేను? ఇలా అనకు. వెనకటిలాగే మాచేత పనులు చేయించుకోనువ్వు. 'ఇది ఇలాచెయ్యండి. ఇది చెయ్యకండి' అని నువ్వు సరిదిద్దకపోతే ఎప్పటికప్పుడు రాజ్యభారం భరించగలమా తల్లీ, మేము? వెనక నువ్వూ, శ్రీకృష్ణుడూ ఎలా కార్యంనడిపారో తెలియదటమ్మా నీకు? మమ్మల్నీ ద్రౌపదినీ ఇలా దుఃఖప్రవాహంలో ముంచేసి అడివికి వెళ్ళి ఎలా వుంటావమ్మా నువ్వు?"

మాటాడకండా కళ్ళనీళ్లు నింపుకుంటూ అలాగే ముందుకి అడుగులువేసింది కుంతి. అప్పుడు భీముడు ఆమెతో ఇలా అన్నాడు:

"ఎందుకని ఇలా ధర్మరాజుని వొదిలి వెళతావమ్మా నువ్వు? నీమాటప్రకారం యుద్ధంచేశాడు. రాజుల్ని చంపాడు. ఈయన సంపదపురస్కరించుకుని నువ్వు మనుగడ సాగించక, తీరా ఇప్పుడు వొదిలిపోతావా! ధర్మమేనా అమ్మా, ఇది? నీకుతోచినట్టు దానాలు చెయ్యి. ఆశ్రయించినవాళ్ళని పోషించు. బంధువుల్ని కాపాడుతూ అంతమందీ ఔరా అన్నట్టు కాలక్షేపం చెయ్యి.

"సౌజన్యవంతురాలివి నువ్వు. అవాళ మాద్రి కొడుకులు అడివికి మాతో వచ్చినప్పుడు అంత అలాగ దుఃఖపడ్డావు. మమ్మల్ని యుద్ధం చెయ్యమని సందేశం పంపావు. ఇప్పుడు నీబిడ్డల్ని దుఃఖంలో ముంచి అడివికి వెళ్ళడం తగునటమ్మా నీకు?"

మాటాడలేదు కుంతి. ద్రౌపదీ, సుభద్రా దుఃఖావేశంతో కన్నీళ్లు కారుస్తూ వెక్కి వెక్కి ఏడ్చారు. పాండవులున్నూ ఏడ్చారు. పరిజనులున్నూ ఏడుస్తూ కన్నీళ్ళతో వెంట నడిచారు.

ఇలా కుమాళ్లు తనను వొదలకుండా వెంటపడడంతో ఎంతో బాధపడింది కుంతీదేవి. కఠినంగా చెప్పందే వీళ్లు వొదిలిపెట్ట రనుకుంది. కన్నీళ్లు తుడుచుకుంది. కుమాళ్ళ నోమారు తేరిచూసి పరిజనంతో అంది:

"దుష్ట జూదంలో వీళ్ళు వోడిపోడమూ, ఆ సభలో అవ మానంపాలుకావడమూ, అడివిలో అష్టకష్టాలు పడడమూ సహించ లేకపోయాను. సంధికి సమ్మతించనివాళ్ళ మధ్య వుండి నవ్వులపాలై తలలు వొంచుకు బతకడం దేనికని అవాళ కృష్ణుడితో అలా కబురు పంపాను. మాననీయుడు ధర్మరాజు. పదివేల ఏనుగుల బలశాలి భీముడు. పగవాళ్ళ పాలిట మృత్యువు అర్జునుడు. శౌర్యలోలులు కవలబిడ్డలు. వీళ్లు దైన్యంపాలుకావడం చూడగలనా!"

ధర్మరాజు మొహంచూస్తూ, ద్రౌపదిని చూపించి ఇంకా ఇలా అంది ఆమె:

"ఎంత గౌరవ వంశంలో పుట్టిందీ బిడ్డ! ఎంత సుకుమారి! ఇలాంటి ఈమెని జుత్తుపట్టి ఈడ్చి తెచ్చాడు సభకి దుశ్శాసనుడు. అవమానపరిచాడు. తమ కళ్ళముందు జరుగుతున్నదాన్ని చూస్తూ పెద్దలందరూ వూరుకున్నారు. అదంతా అప్పటికి కిక్కురుమనకుండా వోర్చుకోవలసివచ్చింది మీారు. మీా పరాక్రమం అలా నీరయిపోతే

పాండురాజు కులం వేలెత్తి చూపడానికేముంటుంది ? కనకనే మీరు ప్రసిద్ధికెక్కాలనీ, తలెత్తుకు తిరగగలగాలనీ కృష్ణుడితో అలా చెప్పి పంపాను. ఆమాట భీముడు ఎత్తిపొడిచాడిప్పుడు! ఇంక ఏమనేది నేను !"

కుంతి ఇలా అనడం విని ధర్మరాజూ, భీముడూ సిగ్గుపడి పోయారు. తానన్నమాటకి భీముడి మనస్సు ఏమైందో అనుకుని, అతణ్ణి చూస్తూ ఇంకా ఇలా అంది కుంతి :

"ధర్మరాజా, నా మనస్సులో మరేమీ లేదోయి. విను, భీమన్నతో కలిసి నవ్వాను. నీ సిరిసంపదల మూలంగా ఉత్తమమైన దానాలు చేశాను. కళ్ళారా నువ్వుచేసిన యజ్ఞాలు చూశాను. ఇంకేం కొరత నాకు! ఇక అడివికి వెళతాను. ఆశ్రమవాసం చేస్తాను. రాజ్య ఫలం కోరను. తపస్సుచేసి ఉత్తమగతి కోరతాను. దానికి ఇలాంటి మంచితోడు దొరుకుతుందా మరి ? కురురాజుకీ, గాంధారికీ సేవచేస్తూ తపస్సు చేస్తాను. కృశించిన శరీరంతో చివరిజీవితం గడుపుతాను. నాయనా, ఇకమీరు తిరిగిపోండి."

కుంతీదేవి తనతో అడివికి వెళతానని పట్టుబట్టడమూ, పాండవులు వద్దని ఆమెని ప్రార్థించడమూ తెలిసి "ధర్మరాజు ఎలా చెప్తే అలా చెయ్యి" అంటూ విదురుడిచేతా, సంజయుడిచేతా ఆమెకి కబురు పంపాడు ధృతరాష్ట్రుడు. విదురుడూ, సంజయుడూ వచ్చి ఆమాట కుంతీదేవితో చెప్పారు. అయినా తన సంకల్పం మార్చుకోలేదామె. వారిమాటలు విని విచారించింది. దృఢనిశ్చయంతో కుమాళ్ళనీ, కోడళ్ళనీ, తక్కిన బంధువుల్నీ, యీావన్మంది కౌరవభార్యల్నీ, పరిజనుల్నీ కలయచూసింది. "ఇలా ఎందుకూ వస్తారు మీరు ? ఇక ఆగండి. సుఖంగా వుండండి" అంది.

దాంతో వణుకుతున్న గుండెలతో అందరూ వోమారు

ప్రదక్షిణంచేశారు. వెక్కి వెక్కి, గొంతెత్తి ఏడుస్తూ అన్ని వేపులా తిరిగారు. పాదాభివందనంచేశారు. తూలిపోతున్న శరీరాలతో ఆగారు.

పాండవులు అయిదుగురు ఆమెని సాగనంపుతూ, ఆమెని ధృతరాష్ట్ర గాంధారులతో కలిపారు ముందుకితీసుకువెళ్ళి. వారిద్దరిని ఉద్దేశించి, "మీరు అడివికి వెళ్ళిపోతున్నారు. మీతో ఈమెకూడా వెళ్ళిపోతున్నది. ఇక మా కాల మెలాగడుస్తుంది ? ఈ తలంపుతో ఎంత ప్రార్థించినా వుండడానికి వొప్పుకోలేదీమె. ఈ అమ్మకి బుద్ధి చెప్పుకుంటూ, ఈమెచేత పరిచర్య చేయించుకోండి" అంటూ కుంతీదేవిని వారికి అప్పగించారు. ధృతరాష్ట్ర గాంధారులకీ, అమ్మ కుంతీదేవికీ ప్రదక్షిణం చేశారు; దండప్రణామాలుచేశారు. దీవించి, సెలవిచ్చారు వారు.

కన్నీళ్ళతో వెనక్కిమళ్ళారు పాండవులు. స్త్రీజనాన్ని వెంట పెట్టుకుని దుఃఖంతో కుంగిపోతూ పట్నంచేరుకున్నారు. దుఃఖం పోగు పెట్టినట్టుంది హస్తినాపురం. చూడడం దుర్భరంగా వుంది. అలాటి పట్నంలో ప్రవేశించలేక, ప్రవేశించలేక ప్రవేశించారు పాండవులు. ఎవరిమందిరాలు వారు చేరుకున్నారు. ధర్మరాజూ, తమ్ముళ్ళూ తగిన విధంగా నడుచుకుంటూవచ్చారు.

అక్కడ కురువృద్ధుడు ధృతరాష్ట్రుడు నిశ్చింతగా గాంధారితోనూ, విదురసంజయులతోనూ, అగ్నిహోత్రానికి అవసరమైన ఋత్విక్కులతోనూ అలసటలేకుండా వెళ్ళి గంగాతీరం చేరారు. అక్కడ వారు తగినప్రదేశంలో ఆగారు. నెమ్మదిగా స్నానాదికాలు పూర్తిచేసుకున్నాడు. వేదాలు తెలిసిన బ్రాహ్మలు వెలిగించిన అగ్నిహోత్రం అర్చించాడు. చక్కగా హోమం సాగించాడు. అంతమందికీ భోజనాదికాలు సంఘటింపచేశాడు. తానున్నూ భోజనం ముగించాడు. విదురుడూ, సంజయుడూ ఏర్పరిచిన దర్భశయ్యమీద విశ్రాంతి

తీసుకున్నాడు. అతడి శయ్యకి కొంచెం దూరంలో వేసిన శయ్యమీద గాంధారి విశ్రమించింది. మరికొంచెందూరంలో వాకపక్కమీద కుంతి విశ్రమించింది. అల్లంతదూరంలో విదురుడూ, సంజయుడూ, చుట్టూ తమకు వీలైనచోట్ల యాజకజనులూ విశ్రమించారు. అలా మిగిలిన రోజు గడిచిపోయింది. పొద్దుగూకింది. సాయంకాల కృత్యాలు తీర్చుకున్నారు వారు. ఆరాత్రి అక్కడ గడిపారు.

ఆశ్రమవాసం

మర్నాడు పొద్దుదూరింది. తనవారితో కాల్యకృత్యాలు తీర్చుకున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. గంగానది ఉత్తరించి వెళ్ళి కురుక్షేత్రం ప్రవేశించారు. ఒక పుణ్యాశ్రమందగ్గిర చల్లని చెట్టునీడ ఇసకమీద కూచున్నారు. శతయూపుడనే రాజరుషి ఆశ్రమం అది. కేకయ వంశ్యుడతడు; తపోధనుడు. తన ఆశ్రమందగ్గిరికి ధృతరాష్ట్రుడు వచ్చాడని విన్నాడతడు. వినడమే తడవుగా వచ్చి గౌరవపూర్వకంగా ధృతరాష్ట్రుణ్ని చూశాడు. అర్ఘ్యాదివిధులు వినయంగా సాగించాడు. తన ఆశ్రమంలో నివసించమని కోరాడు.

ధృతరాష్ట్రుడి అభిప్రాయం తెలుసుకుని, ఆదగ్గిరలో పర్ణశాలలు నిర్మించారు విదురసంజయులు చక్కగా. నారబట్టలూ, లేడిచర్మాలూ ధరించి గాంధారీ, ధృతరాష్ట్రుడూ ఆపర్ణశాలలో నివసించారు వ్రతనిష్ఠతో. కుంతీ, విదురుడూ, సంజయుడూకూడా వారితో వుండి ఆశ్రమవాసం చేశారు. యాజకులు నిత్యకృత్యాలు నడుపుతూ వచ్చారు.

ఇలా నియమనిష్ఠలతో అక్కడ తపస్సు చేశాడు ధృతరాష్ట్రుడు. అస్థిచర్మావశేషంగా కృశించిపోయిందిఅతడి శరీరం. అతడి తపోనిష్ఠ చూసి అక్కడి మునులు ముక్కుమీద వేలుపెట్టుకున్నారు.

ఆశ్రమవాసపర్వం

రెండో ఆశ్వాసం

నారద ప్రసంగం

ధృతరాష్ట్రుడు అలా పరమతపోధుర్యుడయివుండగా వొకనాడు నారదుడూ, పర్వతుడూ, దేవలుడూ, మాంజాయనుడూ అతణ్ణి చూడడంకోసం ఆ ఆశ్రమానికి వచ్చారు. శతయూపుడుకూడా కుతూహలంతో అక్కడికి వచ్చాడు. అందరినీ భక్తిశ్రద్ధలతో అర్చించింది కుంతి. సంతోషించి, ధృతరాష్ట్రుడిదగ్గిరికి వెళ్ళారు వారు. వినయసంభ్రమాలతో అందరికీ నమస్కరించాడు ధృతరాష్ట్రుడు. అందరికీ దర్భాసనాలు వేయించాడు. దీవించి కూచున్నారు మునులు. మాటామంతీ ఆడుతూ సందర్భానుసారంగా నారదముని ఇలా ఎత్తుకున్నాడు :

" ఈ ఆశ్రమప్రదేశం పుణ్యస్థలం. శతయూపుడి పితామహుడు సహస్రచిత్య మహారాజు తన పెద్దకొడుకైన శతచిత్యుడికి రాజ్య మర్పించి, ఈ ఆశ్రమానికి వచ్చి తపస్సుచేశాడు ; దేవేంద్రుడి స్నేహం సంపాదించాడు. పృషధ్రుడూ ;* శైలాలయుడూ, పురుకుత్సుడూ ఇక్కడ తపస్సుచేసి ఇంద్రలోకానికి వెళ్ళారు. ఆ రాజరుషుల నందరినీ నేను ఈలోకసంచారానికి వచ్చినప్పుడు ఇక్కడ చూశాను. ఇప్పుడు అక్కడ చూస్తున్నాను. నిజంగా ఇతరదుష్ప్రాప్యమైన పుణ్యదేశం ఇది. వేదవ్యాసుడి అనుగ్రహంవల్ల ఇక్కడ నివాసం సంభవించింది నీకు.

---

* వైవస్వత మనువుకుమారుడు. గురువైన చ్యవనుడి ఆవు చంపినందుకు శూద్రుడైనట్టు శాపం పొందాడు. – విష్ణుపురాణం.

"ఇక్కడ తపస్సుచెయ్యడంవల్ల సహస్రచిత్యుడూ మొదలైన రాజులమల్లేనే స్వర్గపదం సంపాదిస్తావు నువ్వు. నీతో గాంధారికూడా వస్తుంది. భక్తితో మీ శుశ్రూష చేసి కుంతీదేవి పాండురాజుని చేరు కుంటుంది. పాండురాజు దేవేంద్రుడి సన్నిధిని వుండి ఎప్పుడూ నిన్ను తలుచుకుంటూ వుంటాడు. అతడు శ్రేయస్సు కలిగిస్తాడు నీకు. ధర్మమూర్తి అయిన ధర్మరాజు తన ఆత్మ కనక విదురుడు అతడి శరీరంలో ప్రవేశిస్తాడు. సంజయుడు స్వర్గలోకానికి వెళతాడు" అన్నాడు.

విని, గాంధారీ కుంతీ సమేతంగా సంతోషించాడు ధృతరాష్ట్రుడు. అక్కడున్న అందరూ ఆనందించారు. అప్పుడు శతయూపుడు నారదమునితో ఇలా అన్నాడు:

"మూర్తీభవించిన జ్ఞానస్వరూపుడివి నువ్వు. కౌతుకంకొద్దీ నిన్ను వొకటిఅడుగుతాను. అనుగ్రహించి సెలవియ్యాలి."

"అడగదలిచింది అడుగు, సందేహమెందుకూ?" అన్నాడు నారదుడు.

"ధృతరాష్ట్రుడు సుగతి పొందుతాడని నిర్దేశించావు. ఆ విశేషం వినాలని కుతూహలంగావుంది; వివరించు" అన్నాడు శతయూపుడు.

"విను" అంటూ అందుకున్నాడు నారదముని, "ప్రతిదినం నేను దేవేంద్రుడిదగ్గిరికి వెళుతూవుంటాను. మాటలసందర్భంలో ఈ ధృతరాష్ట్రుడి ప్రసంగం వచ్చింది ఆ సభలో. ఇతడి తపోనిష్ఠ వర్ణించారు సభ్యులు. అప్పుడు నాతో దేవేంద్రుడు చెప్పాడు, 'మునిజాతుడు ధృతరాష్ట్రుడు. మూడేళ్లు తపస్సుచేసి, తానూ, భార్యా శరీరాలు విడిచిపెడతారు. కుబేరుడి స్నేహంతో, దివ్యాభరణాలు ధరించి విమానంలో విహరిస్తాడు సంతోషంగా' అన్నాడు. పాండురాజు విని పరమానందం పొందాడు."

నారదుడలా చెప్పడంతోనే ధృతరాష్ట్రుడు ఎంతో ఆనందించాడు. మిగిలిన యావన్మందీకూడా సంతోషించారు. ఇలా సద్గోష్ఠి నడిపి, ధృతరాష్ట్రుణ్ణి అభినందించి, వెళ్ళివస్తా" మంటూ నిజనివాసాలకి వెళ్ళిపోయారు మునులు.

పాండవుల పరితాపం

ధృతరాష్ట్రుడు ఇక్కడ ఇలా ఆశ్రమవాసంచేస్తూ వుండగా అక్కడ హాస్తినాపురంలో పాండవులు తల్లిని తలుచుకుంటూ దుఃఖించేవారు. ధృతరాష్ట్రుణ్ణీ, గాంధారినీ జ్ఞాపకంచేసుకుని విచారపడేవారు. పురజనులున్నూ అలాగే విచారించేవారు.

"వృద్ధుడు ధృతరాష్ట్రుడు. సుఖపడదగినవాడు. నిర్జనమైన అడివిలో ఎలావుంటాడో! గాంధారీ, కుంతీ ఎంతో సుకుమారశరీరులు. అడివిలో ఎలా వోర్చుకుంటారో కష్టం! ఇలాంటికొడుకుల్నీ, రాజ్యభోగాల్నీ విడిచి అడివికి వెళ్ళిపోయిందో కుంతీదేవి! తల్లిలేని బిడ్డలయి ఎంత విచారిస్తున్నారో పాండవులు!

"విదురుడి శరీరమూ, సంజయుడి దేహమూ అడివి ఆయాసం వల్ల ఎంత చిక్కిపోయాయో! పాపం, ధృతరాష్ట్రుడిమీద భక్తివల్ల వాళ్ళున్నూ అడివికి వెళ్ళిపోయారు!" అని వొకళ్ళతో వొకళ్ళు చెప్పుకునేవారు ప్రజలు విచారంగా.

తల్లిలేదని ఎప్పుడూ విచారిస్తూనే వుండేవారు పాండవులు. అయిదుగురు అన్నదమ్ములూ వొక్కదగ్గిర కూచుని ధృతరాష్ట్రుణ్ణీ, గాంధారినీ తలుచుకునేవారు.

"వారి కొడుకులందరూ చచ్చిపోయారు."

"పాపం, ముసిలి వరుగులు, ఇలాగ అడివిగలిసిపోయారు!"

"ఎన్నాళ్లు అడివిలో వుంటుందో అమ్మ కుంతి అడివిలో ఆకూ అలమూ తింటూ!"

"దయమాలి బంధువుల్ని చంపేశాం. ధైర్యం చిక్కపడ్డ లేక పోయాం. కోపం అణుచుకోలేక పోయాం!"

"అంతటి వీరుణ్ణి అభిమన్యుణ్ణి పోగొట్టుకున్నాం. అతడి అన్న దమ్ములిన్నీ, అన్న కర్ణుణ్ణీ పోగొట్టుకుని వొంటిగాళ్ళమై మిగిలాం!" అంటూ దుఃఖంతో బరువైనమాటలాడేవాళ్లు. హాస్తినాపురం ప్రజలు ఈమాటలు విని కలతపడేవాళ్ళు.

ఇలా ప్రతిదినమూ చింతాక్రాంతులై బాధపడేవారు వారు. విదురుణ్ణీ, సంజయుణ్ణీ తనువుకి తెచ్చుకుని వేదనపడేవారు. ఈ విచారంతో కళాకాంతులు లేకండా అయారు. మనోహరమైన భోగాలు వొదులుకున్నారు. వినోదాలు విడిచిపెట్టారు. రాజ్యసంపద చూడడం మానుకున్నారు. పాడుపడినట్టయిపోయారు.

ద్రౌపదీ, సుభద్రా సంతాపపడేవారు. అదిచూసి పాండవులు మరింత పరితాపపడేవారు.

అయితే జనమేజయ మహారాజా, అప్పుడు చంటివాడైన మీ తండ్రి చూపు వారందరి దుఃఖమూ పోగొట్టేది.

అలా ధైర్యంపోయినవారుగా వుండిన పాండవులు ధృతరాష్ట్రుణ్ణి చూడడానికి వెళ్ళాలనుకున్నారు. అప్పుడు సహదేవుడు ధర్మరాజు పాదాలకి ప్రణామంచేసి ఇలా అన్నాడు:

అమ్మని చూడాలి

"అన్నయ్యా, ముందు చెప్పడానికి భయపడ్డాన్నేను. అమ్మని చూడడానికి వెళ్ళడమే తగినపని. ఇంతకీ అడివిలో వుండి ఎంత దుస్థితి అనుభవిస్తున్నాదో ఆమె! ఆమె ప్రాణాలతో వున్నప్పుడే వెళ్ళి వొకమారు చూడడం ధర్మంకదా మనకి! బావగారినీ, అప్పగారినీ అనుసరిస్తూ ఎలావుందో ఆ తల్లి! ధృతరాష్ట్ర గాంధారులున్నా సుకుమా

రులు. నారబట్టలు కట్టుకుంటూ, లేడితోళ్లు కప్పుకుంటూ, వ్రతం పూని, దుంపాదుట్రా తింటూ ఎంత కష్టపడుతున్నారో! ఒక దుర్దశ పుట్టకముందే తప్పకండా వారిని చూడడానికి వెళ్ళడం మన కర్తవ్యం.''

చేరువనే వుండి చెవియొగ్గి దుఃఖంతో వింటున్న ద్రౌపది ఇలా అందుకుంది.:

"అవును, తప్పకండా వెళ్ళడమే కర్తవ్యం. ఉన్నమాట ఉచితంగా చెప్పాడు సహదేవుడు. కుంతీదేవి కోడళ్ళందరూ ఎత్తుకాళ్ళ మీద ప్రయాణానికి సిద్ధంగా వున్నారు, తపస్వినిగా వున్న ఆమెని చూడాలని'' అంది.

ఆ ఇద్దరూ అలా అనడంతోనే అడివిప్రయాణంకోసం దళపతుల్ని పిలిపించాడు ధర్మరాజు.

"ధృతరాష్ట్రుడి దర్శనానికి వెళతాం. అంత హెచ్చుకాకండా తగినంత చతురంగబలం సమకట్టండి. మేనాలూ, నాటుబళ్ళూ అధికంగా సిద్ధంచెయ్యండి. అనేకమైన బళ్ళూ, గుడారాలూ, భక్ష్యభోజ్యాలూ పట్టుకువచ్చినట్టు పరిచారకుల్ని నియమించండి. పౌరులు ధృతరాష్ట్రుణ్ణి చూసి అభిప్రాయంతో ఎవరువచ్చినాసరే, వారి యోగక్షేమాలు చూస్తూ తీసుకువచ్చేవారిని నియోగించండి. 'రేపే ప్రయాణం' అని చాటించండి'' అని ఆదేశించాడు. వాళ్ళు ధర్మరాజు ఆజ్ఞప్రకారం అన్నిపనులూ నిర్వహించారు.

మర్నాడు యుయుత్సుణ్ణీ, కృపాచార్యుణ్ణీ, ధౌమ్యపురోహితుణ్ణీ పిలిపించాడు ధర్మరాజు. "మీరు పురరక్షణంకోసం నిలవండి'' అంటూ ఆదరభావంతో చెప్పాడు. "ఏనుగులతో నువ్వు రా'' అని భీముడితో చెప్పాడు. "రథాలతో నువ్వురా'' అని అర్జునుడితో చెప్పాడు. "గుర్రపుదళంతో నువ్వురా'' అని నకులుడితో చెప్పాడు. "కాల్బలంతో నువ్వురా'' అని సహదేవుడితో చెప్పాడు.

ధర్మరాజు ఆజ్ఞప్రకారం తూర్యనాదాలతోనూ, గొడుగుల తోనూ, పతాకాదులతోనూ, రత్నభూషణాలతోనూ వైభవంగా బయలు దేరివచ్చారు తమ్ములు.

ద్రౌపదీ మొదలైన అంతఃపుర స్త్రీజనాన్నీ, తక్కిన కౌరవ స్త్రీలనీ మేనాలూ వాటిమీదా, నాటుబళ్ళమీదా తీసుకురండని అంతఃపురాధికార్లని నియమించాడు ధర్మరాజు. వారంతా ఆ ప్రకారం చేశారు.

నల్ల టితోకల తెల్లగుర్రాలు పదహారు పూనిన రతనాల రథంమీద కూచున్నాడు ధర్మరాజు. ముత్యాల కుచ్చులు వేలాడు తున్న తెల్లగొడుగులు పట్టారతనికి.

పిల్లంగోవులూ, వీణలూ మోగాయి. గాయకులు వివిధ రాగా లతో గానంచేశారు. పాఠకులు మంగళవాక్యాలు పఠించారు. వంది మాగధులు స్తోత్రాలు చేశారు.

అలా ధృతరాష్ట్రుడిదగ్గిరికి కురుక్షేత్రం బయలుదేరాడు మహా వైభవంతో ధర్మరాజు. రకరకాల వాహనాలెక్కి పౌరజనులు అతడి వెంట బయలు దేరారు.

గంగానది ఉత్తరించి కురుక్షేత్రం ప్రవేశించాడు ధర్మరాజు. కొంతదూరం వెళ్ళేసరికి శతయూపుడి ఆశ్రమంచేరువ అరిటిచెట్లతో నిండి, మృగాలతో గందికగా వుండిన ధృతరాష్ట్రుడి ఆశ్రమం అవు పడింది. ఎరిగినవాళ్లు “అదిగో అదే, అదే” అని చూపించి చెప్పారు.

ధర్మరాజు రథం దిగాడు. భీముడూ మొదలైనవారున్నూ వాహనాలు దిగారు. తక్కిన యావన్మందీ వారి ననుసరించారు.

ధృతరాష్ట్రుడి ఆశ్రమానికి వెళ్ళాడు ధర్మరాజు. “మాతండ్రి ఏడీ?” అని అక్కడివాళ్ళని గద్గదకంఠంతో అడిగాడు.

“యమునా నదిలో స్నానంచేసి, అదేదారిని పువ్వులుకోసుకు

రావడానికి వెళ్ళాడా యతి" అని చెప్పారు వాళ్లు. ఏదారిని వెళ్ళాడో ఆదారికూడా చూపించారు.

ఆశ్రమందగ్గిరవాళ్లు చెప్పినదారిని వెళ్ళారు పాండవులు. ఎదురుగా నడిచివస్తున్న ధృతరాష్ట్రుడూ మొదలైనవారిని చూశారు. అన్నలను దాటుకుని చప్పున ముందుకి వెళ్ళాడు సహదేవుడు. తల్లి కాళ్ళమీద పడి బావురుమని ఏడ్చాడు. కన్నీళ్లు వరదలుకడుతూ అతణ్ణి ఎత్తి కౌగిలించుకుంది కుంతి. ఏడుస్తూ, "సహదేవుడు" అని గాంధారితో చెప్పింది. పాండవులు వచ్చారని పక్కవాళ్లు ధృతరాష్ట్రుడితో చెప్పారు. మిగిలిన పాండవులు నలుగురూ తల్లి కుంతి పాదాల మీద వాలారు. అందరినీ పొదివిపట్టుకుందామె. వాత్సల్యంతో మనస్సు చెమ్మగిల్లి, కన్నీళ్ళుకార్చింది. గాఢంగా కౌగిలించుకుంది. వారి కన్నీళ్ళు చేతులతో తుడిచింది. ప్రేమతో దీవనలిచ్చింది.

సంజయుడు వినయంతో ధర్మరాజుని దర్శించాడు. భీమార్జునుల్నీ, నకులసహదేవుల్నీ ప్రేమతో కలుసుకున్నాడు. అయిదుగురూ ప్రీతిగా అతణ్ణి ఆదరించారు. ద్రౌపదీ మొదలైన కోడళ్ళూ, తక్కిన కౌరవుల భార్యలూ వరసగా ధృతరాష్ట్రుణ్ణీ, గాంధారినీ, కుంతినీ దర్శించారు. ధృతరాష్ట్రుడూ మొదలైనవారు పట్టుకువస్తున్న నీటికలశాలు పుచ్చుకుని పాండవులు పట్టుకున్నారు. పురజనులందరూ గాంధారీ ధృతరాష్ట్రుల్నీ, కుంతీదేవినీ వినయంతో దర్శించారు. అందరూ కలిసి హస్తినాపురంలో వున్నట్టే అనిపించింది ధృతరాష్ట్రుడికి. అంతమందితోనూ కలిసి ఆశ్రమానికి వచ్చాడతడు.

ధృతరాష్ట్రుడి ఆశ్రమంలో

చుక్కలతో వున్న ఆకాశంలా అవుపించింది ధృతరాష్ట్రుడి ఆశ్రమం అవాళ. చుక్కల్లో చంద్రుడిలాగ బంధువులమధ్య ప్రకా

శించాడు ధృతరాష్ట్రుడు. పాండవులు వచ్చారనడంతోనే వారిని చూడాలన్న వేడుకతో చుట్టుపక్కలవున్న తాపసులు ధృతరాష్ట్రుడి ఆశ్రమానికి వచ్చారు. వారందరికీ సవినయంగా దండప్రణామాలు చేశారు పాండవులు. అంతమందీ ధృతరాష్ట్రుడిచుట్టూ కూచున్నారు. స్త్రీజనం వొక వేపు ఆగారు. మును లందరూ తగిన ఆసనాలమీద కూచున్నారు. సంజయుణ్ణి చూసి, "ధృతరాష్ట్రుడి ఈ బంధుజనుల్ని విడి విడిగా మాకు పరిచయం చెయ్యి" అని అడిగారు.

"చిత్తగించండి" అంటూ అందుకున్నాడు సంజయుడు, "ఇదిగో బంగారం వర్ణంకలిగి పల్చని ఎత్తయిన శరీరమూ, ఉన్నతమైన పొడవాటి నాసికా, విశాలమైన సోగకన్నులూ, సింహరేఖా కలిగి, చూపుకి ఎంతయినా అగ్రజంగా అవుపిస్తున్న ఇతడు ధర్మరాజు.

"ఎఱ్ఱదనంతోనూ, ఎత్తయిన మూపులతోనూ, పొడవాటి చేతులతోనూ, వెడల్పాటి రొమ్ముతోనూ అవుపిస్తున్న ఇతడు భీముడు.

"ఉజ్వలమూ సుందరమూ అయిన శ్యామలశరీరమూ, మదగజంలాటి ఠీవీ, పద్మాలవంటి నేత్రాలూ కల ఇతడు అర్జునుడు.

"సాటిలేని సుందరాకారాలతో కుంతి రెండువేపులా కూచున్నారు చూడండీ, విష్ణుమూర్తి దేవేంద్రుల్లాగ ఆ ఇద్దరూ నకులసహదేవులు. వినయమే వారికి భూషణం.

"అదుగో నల్లకలవలఛాయవంటి శరీరచ్ఛాయా, నవపద్మదళాలవంటి మెరుగునేత్రాలూ, నడిమిప్రాయమూ కలిగి అందాలకుప్పలా వున్న ఆ ఉదారమూర్తి ద్రౌపది.

"ద్రౌపది పక్క కట్టెర్ర శరీరంతోనూ, పద్మంలాటి మొహంతోనూ, సూర్యుడి మహిమ ఉజ్వలమైన ఆకారం ధరించిందా అన్నట్టున్న లతవంటి దేహంకల ఆమె శ్రీకృష్ణుడి చెల్లెలు సుభద్ర; అర్జునుడి ఇల్లాలు.

"ద్రౌపదీ సుభద్రలపక్క బంగారం పసిమికలిసిన ఇప్పపూవు రంగు శరీరాలు కలిగి కూచున్న పడుచులు చిత్రాంగదా ఉలూపులు.

"అదిగో పద్మంవంటి ఛాయకలిగిన శరీరంతోనూ, బెదిరిన లేడి కళ్ళవంటి కళ్ళతోనూ కూచున్న ఆమె భీముడి భార్య.

"కొత్త సంపంగి పువ్వులాంటి తెలుపుశరీరంతోనూ, కమలంవంటి మొహంతోనూ కలకల్లాడుతున్న ఆమె సహదేవుడి భార్య.

"కొత్త కలవపువ్వులాంటి శరీరకాంతితోవున్న ఆమె నకులుడి భార్య.

"వీరి పక్క పాపటలు లేకండా, తెల్లటిబట్టలతో శరీరాలు దాచుకున్న వీరంతా ధృతరాష్ట్రుడి కోడళ్ళు.

"వీరిలాగే అయి సుభద్రపక్క ముడుచుకు కూచున్న ఆమె ద్రోణుడూ కర్ణుడూ మొదలైన వీరుల్ని కలతపెట్టి, కళ్ళుమూసిన అభిమన్యుడి ప్రియభార్య ఉత్తర" అని అంతమందినీ చూపి చెప్పాడు.

అప్పుడు ధృతరాష్ట్రుడు ధర్మరాజువేపు తిరిగి, "క్షేమంగా వున్నావా బాబూ? పౌరులూ, జానపదులూ క్రమంతప్పకండా నిన్ను అనుసరిస్తున్నారా? నీ తమ్ములందరు సుఖంగా వున్నారా? స్నేహితులు కులాసాయేనా? బంధువులు సంతోషంగా వున్నారుకదా? ఇష్ట భృత్యులు తమ కోర్కెలు ఫలించి సుఖపడుతున్నారా? సంతోషంగా పూర్వరాజుల నడవడి సాగిస్తున్నావానువ్వు? న్యాయంగా పన్నులు పుచ్చుకుంటూ ధనాగారం నింపుతున్నావుకదూ? అగ్రహారాల ప్రజల మీద గాలైనా సోకకండా కాపాడుతున్నావా? మిత్రరాజుల్ని స్నేహంతోనూ, శత్రురాజుల్ని కరుకుదనంతోనూ వశపరుచుకుంటున్నావా? ఉదాసీనులైన రాజుల్ని కనిపెడుతున్నావా? దేవతలకూ, అతిథులకూ, పితృదేవతలకూ పూజలు జరిపి, వారిని తృప్తిపరుస్తు

న్నావా? రాజ్యంలోని నాలుగువర్ణాలవారూ ఎవరికృత్యాలువారు నెరవేరుస్తున్నారా? పిల్లలకీ, దుర్బలులకీ, స్త్రీలకీ, వృద్ధులకీ భయం లేకండా శాసనం సాగుతూవుందా పట్నంలో?" అని అడిగాడు.

"నీ ఉపదేశంప్రకారం అన్నీ సక్రమంగా సాగుతున్నాయి" అన్నాడు ధర్మరాజు. ఇంకా ఇలా అన్నాడతను:

"తండ్రీ, ఆయాసం సహించని మీ శరీరం తపఃక్రియలకి పూనుకుందా! కష్టం గణించక మీ శుశ్రూష చేస్తోందికదా అమ్మ కుంతి! మా పెద్దమ్మ అలజడిపడకండా తపస్సు సాగిస్తోందా? కుమారుని చంపిన పాపాత్ముల్ని మమ్మల్ని తలుచుకుని ఏమంటుందో మీతో?

"సంజయుడు తపస్సు కష్టం సహించగలుగుతున్నాడా? అన్నట్టు ధీరచిత్తుడు విదురుడు కనడడేమీ! ఎక్కడికి వెళ్ళాడు? అతణ్ణి చూడాలి నేను."

"తపస్సు నాకు కష్టంగా లేదు. ధర్మరాజా, మీ అమ్మ కుంతి అలిసిపోకండా మా శుశ్రూష చేస్తునేవుంది. గాంధారికూడా తపస్సుకి వోర్చుకుంటూనే వుంది. పుణ్యచరిత్ర ఈమె. మిమ్మల్ని తలుచుకున్నప్పుడల్లా మెచ్చుకుంటుంది; దీవిస్తుంది. సంజయుడు ప్రాజ్ఞుడు. తపస్సుకి విసుగుపడడు. ఇక విదురుడు ఎక్కడ అని అడిగావుకదూ, మమ్మల్ని విడిచి ఎక్కడెక్కడో తిరుగుతూవుంటాడతను. మునులు కూడా ముక్కుమీద వేలుపెట్టుకున్నట్టు నడుచుకుంటాడు. నీరూ, గాలీ మాత్రమే ఆహారంగా చేసుకున్నాడు. అవికూడా లేకండా వుండిపోతాడు. శూన్యమైన అడివిలో దైన్యంలేకండా విచ్చలవిడిగా తిరుగుతూ వుంటాడు. ఒక్కొక్కప్పుడు హటాత్తుగా అవుపిస్తాడు" అని చెప్పాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

విదురుడు

అతడి నోట్లోమాట నోట్లోనే వుంది హటాత్తుగా అల్లంత దూరంలో ధర్మరాజుకి కనిపించాడు విదురుడు. అడివిధూళితో అతడి శరీరం మలినంగా వుంది. తలంతా జడలుకట్టి వేలాడుతున్నాది. దిగంబరుడుగా వున్నాడతడు.

ఆశ్రమంలో వున్న యావన్మందినీ వోమారు కలయచూశాడతడు. తిరిగి వెళ్ళిపోయాడు. తన అనుచరుల్ని అక్కడే వుండండని, తాను వొక్కడే విదురుడివెంట వెళ్ళాడు ధర్మరాజు. తుప్పలమాటున కనపడుతూ వెళ్ళిపోతున్నాడు విదురుడు. వెంటపడి "విదురా! ఓ విదురా! నిలబడు, నిలబడు! నేను ధర్మరాజుని. నిన్ను చూడడానికి వచ్చాను" అంటూ పరిగెత్తాడు ధర్మరాజు.

తిరిగిచూశాడు విదురుడు. ఏకాంతప్రదేశంలో ఆగాడు. ఒక చెట్టుకింద నిలబడ్డాడు. దగ్గిరికి వెళ్ళాడు ధర్మరాజు. అతడి కట్టెదుట నిలబడ్డాడు. అర్ధనిమీలితనేత్రాలతో, వున్నట్టే వుండిపోయాడు విదురుడు.

"విదురా!" ఆ యోగిని చూస్తూ అన్నాడు ధర్మరాజు, "నేను ధర్మరాజుని! కళ్ళువిప్పి నన్ను చూడూ!"

రెప్పలు పైకెత్తి ఉదాసభావంతో చూశాడు విదురుడు. యోగబలం పూనాడు. ఇంద్రియాలు ఇంద్రియాలలో కలిపాడు. ప్రాణాలు ప్రాణాల్లో కలిపాడు. నిజశరీరం విడిచిపెట్టాడు. తేజోమయ శరీరంతో ధర్మరాజు శరీరంలో ప్రవేశించాడు. ధర్మరాజు శరీరంలో కాంతి అధికమైంది. లావున్నూ లావయింది. బుద్ధిబలం పెరిగింది. అది అనుభవగతమై అతడికే ఆశ్చర్యం కలిగింది.

విదురుడి శవం చలనంలేకండా వుండిపోయింది. ఏ వికారమూ కలగలేదు దానికి. నిద్దరపోయి వొరిగిపోయినట్టు అవుపిస్తోంది.

అగ్ని సంస్కారం చెయ్యడానికి భావించాడు ధర్మరాజు. ఇంతలో "ధర్మరాజా!" అంటూ ఆకాశవాణి వినిపించింది, "సన్యాసిత్వంపూనిన మహాత్ముడు విదురుడు. ఇతని శరీరానికి అగ్ని సంస్కారం తగదు. వద్దు."

అగ్నిసంస్కార ప్రయత్నం మానేశాడు ధర్మరాజు. ఆశ్రమానికి వచ్చి, తమ్ములతోనూ, ధృతరాష్ట్రుడితోనూ అందరూ వింటూ వుండగా జరిగిందంతా వినిపించాడు. అందరూ ఆశ్చర్యపోయారు.

ధృతరాష్ట్రుడు సాగనంపగా మునీశ్వర్లు తమతమ ఆశ్రమాలకి వెళ్ళిపోయారు.

అనంతరం ధర్మరాజుతో అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు :

"నాయనా, పళ్ళూ, దుంపలూ భోజనం చెయ్యి ఇస్తాను. మేము ఏది తింటున్నామో అదే అతిథులకివ్వడం ధర్మం."

"అలాగేకానీ" అంటూ పళ్ళూ, కందమూలాలూ ఆరగించాడు ధర్మరాజు సంతోషంగా. మిగిలినవాళ్ళు అందరూ అలాగే భోజనాలుచేశారు. అందరూ ఆ రాత్రి అక్కడే నేలమీద నిద్రపోయారు.

మర్నాడు పొద్దుదూరడంతోనే ధర్మరాజూ, తక్కిన యావన్మందీ కాల్యకృత్యాలు తీర్చుకున్నారు. తమ్ములతోనూ, భార్యతోనూ, తగిన పరివారంతోనూ కలిసి ఆశ్రమమార్గాన సంచరించి, స్నానమూ, అగ్నిపూజా, జపమూ, ధ్యానమూ మొదలైన తాపస ధర్మాలు సాగించాడు ధర్మరాజు. నానామృగాలూ నిర్భయంగా తిరుగుతూవుండడం చూశాడు. జంకులేకండా పక్షులు కేళీవిహారాలు చెయ్యడం పరికించాడు. ప్రాతస్సవనం సాగిస్తున్న కురువృద్ధుడైన ధృతరాష్ట్రుడివద్దిరికి వచ్చాడు. వందనంచేశాడు. అభినందన వచనాలతో అతడికి ఆనందం కలిగించాడు. అతడి ఆదేశంప్రకారం వొక పవిత్రమైన ఆసనంమీద కూచున్నాడు.

తమ్ముళ్లతో ధర్మరాజు అలా ధృతరాష్ట్రుణ్ణి కొలుస్తూవుంటే కళ్ళ వేడుకగా చూడడంకోసం శతయూపుడూ మొదలైన మునులున్నూ అక్కడికి వచ్చారు. అందరికీ వినయంగా దర్భాసనాలిచ్చాడు ధృతరాష్ట్రుడు. వారూ, పాండవులూ ధర్మ సంభాషణలతో కాలంపుచ్చారు.

సూర్యుడు ఆకాశం మధ్యకి వచ్చాడు. అప్పుడు మునులతో, "మీరు మధ్యాహ్న కృత్యాలు తీర్చుకోవలసి వుంటుంది. వేం చెయ్యండి" అని వినయంగా చెప్పాడు ధృతరాష్ట్రుడు. "అవును" అంటూ వారు నిజనివాసాలకు వెళ్ళారు.

"మీరున్నూ మాధ్యాహ్నిక కృత్యాలు ముగించండి" అంటూ పాండవుల్ని పంపించాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

మొదటి దినం ధర్మరాజూ, తమ్ముళ్లూ, అంతఃపుర స్త్రీలూ, సకల పరివారమూ పళ్ళూ దుంపలూ తిని, నేలమీద నిద్రపోయారు. మర్నాడు రుచికరమైన అన్న పానాలు తినమనీ, శయ్యలమీద శయనించమనీ అనుజ్ఞ ఇచ్చాడు ధృతరాష్ట్రుడు. అలాగే చేశారు వారు. అలా నెలదినాలు ధృతరాష్ట్రుణ్ణి కొల్చి అక్కడున్నారు పాండవులు.

ఎప్పటిలాగే వొకనాడు కుంతీ గాంధారులతో కూచున్న ధృతరాష్ట్రుడి దగ్గర కూచున్నారు పాండవులు. విశిష్టమైన ఆ గోష్ఠిలో పాల్గొనడానికి శతయూపుడూ మొదలైన మునులు వచ్చారు. వారికి తగిన ఆసనాలు వేయించాడు ధృతరాష్ట్రుడు. అంతమందినీ సంభావించాడు. అంతమందీ కలిసి కులాసాగా ధర్మప్రసంగాలు చేశారు.

ఇంతలో వేదవ్యాసుడు అక్కడికి వేంచేశాడు. అంతమందీ అతడికి ఎదురు వెళ్ళారు లేచి. భక్తి వినయాలతో తోడితెచ్చారు. దర్భాసనంమీద లేడితోలు పరిచి కూచోపెట్టారు. అతడి అనుమతి పొంది అందరూ కూచున్నారు.

వ్యాస దేవుణ్ణి పూజించాడు ధృతరాష్ట్రుడు. అనంతరం ఆదరంగా

మధురంగా, మృదువైన మాటలతో ధృతరాష్ట్రుణ్ణి ఇలా అడిగాడు వ్యాసముని :

"వనవాసం అలవాటయిందా నీ మనస్సుకి? ఓర్పుకుని నియమంతో తపస్సు సాగిస్తున్నావా? కుమారుళ్ళు నాశనమైపోయారన్న శోకం నీ మనస్సులో లేదుకదా! ధర్మం తెలిసిన ఇల్లాలు గాంధారి దుఃఖం లేకండా వుందా? నీకు జ్ఞాననిష్ఠ కలిగిందా? కుంతి తగినట్టు మీా శుశ్రూష చేస్తూవుందా? మీారు వచ్చేశాక, తాను వుండడం తగదని, రాజ్యం వొల్లకండా అడివిలో వుండడానికి వచ్చేసిందీమె. ఈ మంచి నీ మనస్సుకి పట్టిందా? ధర్మరాజుమీాద ఆదరభావమే వుందికదా నీ మనస్సులో! భీముణ్ణీ, అర్జునుణ్ణీ, నకులసహదేవుల్నీ ప్రేమతో అభినందిస్తున్నావా? ధృఢమైన శాంతితో నిర్మలంగా వుందికదా నీ మనస్సు?"

ఇంకా యిలా అడిగాడతడు :

"విను, దీర్ఘవైరమూా, క్రోధచింతా లేకండా, మాటా మనసూా వొక్కలాగే వుండడం సకలజనుల సంపద కలిమికి పరమ సాధనం.

"విదురుడు దేహం విడిచిపెట్టిన విధమంతా విన్నావుకదా! మాండవ్యుడు పెట్టిన శాపంవల్ల శూద్రజన్మనెత్తిన ధర్మదేవత విదురుడు. మహాజ్ఞానవంతుడతడు; నిర్మలాత్ముడు. బ్రహ్మ ఆజ్ఞవల్ల విచిత్రవీర్యుడి క్షేత్రంలో పుట్టాడు. * ధర్మదేవత మారటతనువే ఈ ధర్మరాజు ఉజ్జ్వలకాయం. ఇది తెలిసినవాడు కనకనే యోగీశ్వరుడు విదురుడు యోగబలంతో ఇతడిలో కలిశాడు! దేవతా

* విచిత్రవీర్యుడి క్షేత్రమంటే అతడి భార్య అని అర్థం. అయితే విదురుడు విచిత్ర వీర్యుడి భార్య కడుపున పుట్టలేదు. అతడి దాసి గర్భంలో పుట్టాడు. కనకనే శూద్రుడనిపించుకున్నాడు. అయితే దాసికూడా భార్యతో సమానమని సమర్థించుకోవాలి ఇక్కడ.

మయాత్మకుడైన ఈ మహారాజు ఇలా నిన్ను దాస్యవృత్తితో కొలిచివుండడం భావించి సంతోషిస్తున్నావా !''

"తండ్రీ,'' వ్యాసముని అడిగినదానికి వినయంతో ప్రత్యుత్తరమిచ్చాడు ధృతరాష్ట్రుడు, "వనవాసం కొంచెమైనా దుఃఖం కలిగించడం లేదు నాకు. శరీరమూ, మనస్సూ కూడా తపస్సుకి అలవాటు పడుతున్నాయి. నన్ను కానీ, గాంధారిని కానీ రవంతా పుత్రశోకం పొందనివ్వడు ధర్మరాజు. భక్తితో నన్ను కనిపెడుతున్నాడు. ఇతడిమీదా, ఇతడి తమ్ములమీదా వాత్సల్యమే వుంది నా హృదయంలో. ఇతడు దేవతాత్ముడన్నది స్పష్టంకదా! కనక నా మాటల విషయం తెలుసుకునే వుంటాడు. కుంతి శుశ్రూష అద్భుతం! ఆనందం కలిగిస్తుంది. నీ అనుగ్రహంవల్ల నాకు పరిజ్ఞానమూ, నిర్మలమైన మనస్సూ కుదురుకుంటున్నాయి'' అన్నాడు.

ఇంతలో ద్రౌపదీ, సుభద్రా, తక్కినస్త్రీలూ వ్యాసదేవుడి దర్శనానికి వచ్చారు. భక్తిపూర్వకంగా ప్రణామాలు చేశారు. వినయంతో అంతంత దూరంలో నిలబడ్డారు.

అప్పుడు ధృతరాష్ట్రుడితో మళ్ళీ ఇలా అన్నాడు వ్యాసముని :

"మీకు చింత తొలిగించి, మీ కోరిక తీర్చడంకోసం నేను వచ్చానిప్పుడు. శంకలేకండా ఏమిటి కోరాలనుందో కోరు. సంతోషంగా ఇస్తాను.''

అతడలా అనడం విని పరమానందం పొందారు పాండవులు. ధృతరాష్ట్రుడున్నూ సంతోషించాడు.

మళ్ళీ ఇలా అన్నాడు వ్యాసముని :

"అమానుషమైనా సరే, మునీశ్వర్లు ముక్కుమీద వేలుపెట్టుకున్నట్టు నా తపోబలంతో మీ రేదికోరితే అది ఇస్తాను అవలీలగా. అడుగు'' అన్నాడు.

"కరుణతోనూ, ఆదరంతోనూ నువ్వు ఇక్కడికి దయచెయ్యడంకంటే ఏంకావాలి నాకు? మానుషమైనా, అమానుషమైనా నేను కోరేదల్లా మీ అనుగ్రహమే. అంతకంటే అధికమైన కోరిక ఏదీ లేదునాకు.

"కారుణ్యనిధివి నువ్వు. నువ్వు ఇంతగా ఆదరించావు. నాజన్మ సఫలమైంది. ఇక పరలోకభీతి లేదు నాకు. ధన్యుణ్ణయాను.

"అయితే మీరు అంతగా కోరమంటున్నారు కనక, ఎల్లప్పుడూ నా మనస్సులో వున్నది వొకటి మనవిచేస్తాను.

"దుష్టచిత్తుడు దుర్యోధనుడు. రాజ్యకాంక్షతో పరమపుణ్యస్వభావులైన పాండవుల్ని పరాభవించాడు. రాజులందరినీ చతురంగబలాలతో చంపుకున్నాడు. భీష్ముడూ, ద్రోణుడూ, కర్ణుడూ మొదలైన సత్పురుషుల్ని అందరినీ కాజేసుకున్నాడు. ఆ నీచుడికోసం మహారాజులు ఆలుబిడ్డల్ని విడిచి, రణరంగంలో మడమతిప్పకండా మరణించారు. వారందరికీ ఏగతి ప్రాప్తిస్తుందో! మూఢులై యుద్ధంలో తెగిపోయిన కురుకుమారుల్ని ఎలా అయారో! పరమజ్ఞానమూర్తివి నువ్వు. నీకు తెలియందంటూ లేదు. ఎరగిక నేను పడుతున్న దుఃఖం తొలిగించు" అన్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

ధృతరాష్ట్రుడి ఈమాటలు విని గాంధారికీ, కుంతికీ, ద్రౌపదికీ, సుభద్రకీ, తక్కిన స్త్రీలకీ మనస్సులలో దుఃఖం తిరిగి కొత్తరూపంతో కెరలింది.

కళ్ళు కట్టులోనుంచే చూసి, దయాధాముడైన మామ వ్యాసమునికి చేతులు జోడించి నమస్కరించింది గాంధారి - అతడి వేపుతిరిగి.

"మునీంద్రా, ఈయన కుమారుళ్ళందరూ రణంలో తెగిపోయారు. అవాళనుంచీ పదహారేళ్ళయి వాళ్ళని చూడాలనే కోరుతూ వుంటాడు. లోకాలన్నీ చూపగలవు నువ్వు. కుమారుళ్ళని చూపించడ

మేమంత పని నీకు! కుంతీ, ద్రౌపదీ, సుభద్రా, నా వందమంది కోడళ్ళూ, సోమదత్తు కోడలూ, అతని భార్యా, ఆమె అత్తా - ఇంత మందీ యుద్ధంలో చచ్చిపోయిన బంధువుల్ని చూడాలని కోరుతున్నారు. అంతా నీ దివ్యజ్ఞానంవల్ల అవగతమవుతూనే వుంటుంది నీకు. పరమ మునీంద్రా, అనుగ్రహించు. రణంలో మరణించిన కురువీరుల్ని కనపరుచు. మా మనస్సుల్లోని దుఃఖం మాన్పించు. లోకం ఆశ్చర్యపోయినట్టు నీ విచిత్రమహిమ అవుపరుచు" అంది.

కుంతి వాడిపోయిన మొహంతో కర్ణుణ్ణి మనస్సులో తలుచుకుంది. తపోబలంలో అది తెలుసుకుని, దయాభావంతో ఆమెతో ఇలా అన్నాడు వ్యాసుడు :

"పుణ్యచరిత్రవు నువ్వు కుంతీ, నీ మనస్సులోని కోరిక చెప్పు. నీకోరిక ఫలించినట్టు చేస్తాను, నీ దుఃఖం తొలిగిస్తాను."

ఈమాట విని సంతోషించింది కుంతి. అతడికి దండప్రణామం చేసింది. చేతులు జోడించింది. సిగ్గుపడుతున్న హృదయంతో వినయంతో నమ్రురాలై ఇలా అందుకుంది :

కుంతి వేదన

"దేవతలకి దేవతవి నువ్వు. నిన్ను మామగా పొందాను. నన్ను అనుగ్రహించు. నా విన్నపం చిత్తగించు.

"నేను కన్యగా వున్నప్పుడు మా తండ్రిదగ్గిరికి దుర్వాస మహాముని వచ్చాడు. కోపదారి ముని అతడు. అతణ్ణి సవినయంగా అర్చించాన్నేను. అన్నివిధాలా ఆరాధించాను. సంతోషించాడతడు. 'అమ్మాయీ, నీకు వరమిస్తాను; ఏం కోరుతావో కోరుకో' అన్నాడు. 'మీ ప్రియంకంటే మించిన కోరిక ఏముందినాకు ?' అన్నాన్నేను. అంతేకాని ఏ వరమూ కోరలేను. నామాట నచ్చనట్టు మొహం

పెట్టాడు ముని. 'వరం ఇవ్వకుండా పోను. అడుగు' అన్నాడు. భయ పడ్డాన్నేను. ఏదో కుతూహలం నన్ను పురికొల్పింది. 'కొడుకు కావాలి' అని కోరాను. ఆ మునీంద్రుడు ఒక మంత్రం అనుగ్రహించాడు. 'ఈ మంత్రంతో నువ్వు ఏ దేవతని ఆవహిస్తే ఆ దేవత నీ వశగతుడవు తాడు. కుమారుణ్ణి ప్రసాదిస్తాడు. విశేషించి ధర్మదేవతకి తల్లి వవు తావు నువ్వు' అని చెప్పి అంతర్ధానమైపోయాడు.

"'అద్భుతం కలిగింది నాకు.' మంత్రం ఎల్లప్పుడూ మనస్సులో తలుచుకునేదాన్ని. ఓనాడు మేడమీద నేను సుఖంగా వుండి ఉద యిస్తున్న సూర్యుణ్ణి చూశాను. చిన్నతనం అజ్ఞానంవల్ల కన్యగా వుండిన నాకు అది దోషమని తలంచక, మునిమంత్ర బలంతో సూర్యుణ్ణి ఆవహించాను. ఆవహించడంతోనే ఆ దేవుడు ఆకాశం మీద ఆత్మమూర్తి నిలిపి, మూర్త్యంతరం దాల్చి నాదగ్గిరికి దయ చేశాడు వెంటనే. నా మనస్సు ఆశ్చర్యంలో మునిగిపోయింది.

"'అడుగు, వరమిస్తాను' అన్నాడు సూర్యదేవుడు. నిలువునా వాణికిపోతూ చేతులుజోడించాన్నేను. 'వెళ్ళిపోండి. ఇక్కడెందుకూ మీరు' అన్నాను.

"'ఊరికే పిలవడం తప్పు. నిన్నూ, నీకు మంత్రం ఇచ్చినవాణ్ణీ కూడా శపిస్తానుసుమా' " అన్నాడు సూర్యదేవుడు. నేను భయపడి పోయాను. గురువు, నిరపరాధుడు అయిన దుర్వాసమునిని శాపం పాలు చెయ్యడానికి సహించలేకపోయాను.

" 'దయతో నీవంటి కొడుకుని ప్రసాదించు' అన్నాను. అపరి మేయమైన తేజశ్శాలి సూర్యభగవానుడు. నాదృష్టీ మొదలైన ఇంద్రియాలూ, మనస్సూ సమ్మోహితం చేశాడు. అనంతరం, 'కొడుకు పుడతాడు' అన్నాడు. అంతేకాదు, 'నీకు కన్యాత్వం చెడకుండా వరమిచ్చాను' అని కూడా సెలవిచ్చాడు. ఆ ఉత్తర క్షణంలో ఆకాశంమీదికి వెళ్ళిపోయాడతడు.

"మాతండ్రీ మొదలైన బంధువులకి తెలియకండా నడుచుకుని, రహస్యమందిరంలో కొడుకుని కన్నాన్నేను. కని ఏటిలో విడిచిపెట్టాను. అదంతా వొక కలలా అయిపోయింది. ఇది దివ్యజ్ఞానంతో తెలుసుకున్నదే నువ్వు. అయితే అది మనస్సుని దహిస్తూనే వుంటుందెప్పుడూ నన్ను.

"ఆనాడు నేను చేసినపని పాపమైనా కాకపోయినా అది తలుచుకునిమాత్రం భయపడుతూవుంటాను. దయతలిచి నాభయం తొలిగించు. ఈ కురువృద్ధుడైన ధృతరాష్ట్రుడి అభిమతం సఫలంచెయ్యి. ఇవే నేను కోరుకుంటున్న వరాలు" అంది.

"కోడలా," కుంతి చెప్పింది విని అన్నాడు వ్యాసముని, "నువ్వు చెప్పిందంతా నిజమే. నీలో ఏదోషమూలేదు. భయమెందుకూ! దేవతల చరిత్రలు అద్భుతకరమైనవి. కర్ణుడికి అలా జరగవలిసివుంది కనకనే ఏటిలో విడిచిపెట్టావు నువ్వు. కన్యాత్వానికి హాని కలగలేదు కనక కులంలో అగ్రగణ్యవయావు. నీ ప్రవర్తన నిర్మలమైందనడానికి ఏమీ సందేహంలేదు."

ఆదర వచనాలతో అలా కుంతితో చెప్పి, గాంధారితో ఇలా అన్నాడు వ్యాసుడు:

"కుమాళ్ళనీ, తోబుట్టువుల్నీ చూస్తావు నువ్వు. నీచెల్లెలు కుంతికూడా కర్ణుణ్ణి చూస్తుంది. ద్రౌపదీ, సుభద్రా, తక్కినస్త్రీలూ కుమాళ్ళనీ, అన్నదమ్ముల్నీ, మనవల్నీ, భర్తల్నీ చూస్తారు. అసలు ఇందుకోసమే ఇక్కడికి వచ్చాన్నేను. ధృతరాష్ట్రుడూ, నువ్వూ, కుంతీ విచారం లేకండా చెయ్యమని కోరారు. మీకోరిక చెల్లిస్తాను. నీ కొడుకులకోసం మనవలకోసం శోకించకు. శూరత్వం కనపరిచి వారు రణంలో మరణించారు. స్వర్గలోకంలో సుఖాలనుభవిస్తున్నారు.

"గాంధారీ, విను. తప్పనిసరి అయిన భారతయుద్ధంకోసం దేవతలు మనుష్యజన్మలెత్తారు.

"ధృతరాష్ట్రుడనే గంధర్వుడే ఈ ధృతరాష్ట్రుడు. మరుద్గణంలోని వాడు. పాండురాజు ధర్మదేవత ధర్మరాజు. గాలిదేవుడు భీముడు. నరుడనే ముని అర్జునుడు. నారాయణుడు శ్రీకృష్ణుడు. అశ్వినీదేవతలు నకుల సహదేవులు. ద్వాపరం (జూదం) శకుని. కలి దుర్యోధనుడు. రాక్షసులు దుర్యోధనుడి తమ్ముళ్లు. సూర్యుడు కర్ణుడు. చంద్రుడు అభిమన్యుడు. అగ్ని ధృష్టద్యుమ్నుడు. అగ్ని అంశే శిఖండి. బృహస్పతి ద్రోణుడు. వసువులలో వొకడు భీష్ముడు. రుద్రాంశ అశ్వత్థామ. దేవతల అంశంలోనూ, రాక్షసుల అంశంలోనూ పుట్టినవారు ఇంకా ఎందరో వున్నారు.

"మీ మనస్సుల్లోని విచారమంతా మాన్పిస్తాను. మీరంతా గంగానదిదగ్గిరికి పదండి. అక్కడ మీ బంధువుల నందరినీ చూపిస్తాను."

అలా అంటూనే వున్నపాళాన లేచాడు వ్యాసముని. గొల్లుమని ధృతరాష్ట్రుడూ మొదలైన యావన్మందీ లేచారు. బయలుదేరి వ్యాసముని వెంట గందికగా నడిచారు. ఇదంతా చూసి, ఆశ్చర్యపోతూ చుట్టుపక్కల మునులున్నూ గంగవొడ్డు చేరారు కుతూహలంతో. పౌరులూ, పల్లెప్రజలూ కూడా వ్యాసుడి మాటమీద గంగానది వొడ్డున సమావేశమయారు.

తాను చెయ్యబూనిన పని మర్నాడు ఉదయం చేస్తానన్నాడు విచిత్రచరిత్రుడు వ్యాసమునీంద్రుడు. అంతమందీ ఆ మిగిలిన రోజూ, ఆ రాత్రీ వందేళ్లు గడిపినట్టు గంగవొడ్డున గడిపారు.

మృతుల దర్శనం

రాత్రి గడిచింది. పొద్దుపొడిచింది. అంతమందీ కాల్యకృత్యాలు తీర్చుకున్నారు. ధృతరాష్ట్రుడూ, పాండవులూ, మునులూ వ్యాసముని

దగ్గిరికి వెళ్ళి, అతనిచుట్టూ మూగారు. సర్వజనులూ అశ్రులెత్తుకుని అక్కడ నిలబడ్డారు.

వ్యాసముని గంగానదిలో దిగాడు; స్నానంచేశాడు. ఆదర కంఠంతో "ఇలారండి" అన్నాడు. మహాచిత్రం, ఏంచెప్పనూ! అతడి నోట్లోమాట నోట్లోనేవుంది, నీటిలో పెద్ద సందడి బయలు దేరింది. దుర్యోధనుడూ, అతడి తమ్ములు దుశ్శాసనుడూ మొదలైన వాళ్ళూ, వాళ్ళ కుమారుళ్ళూ, అభిమన్యుడూ మొదలైన పాండురాజు మనవలూ, కర్ణుడూ, బాహ్లీకుడూ మొదలైన కౌరవప్రముఖులూ, ద్రుపదుడూ, అతడి బంధువులూ, విరాటరాజూ, అతడి బంధువులూ, శకునీ, అతడి తమ్ములూ, అతడి కుమారుళ్ళూ, భీష్ముడూ, ద్రోణుడూ దివ్యదేహాలతో బయటికివచ్చారు. అందరూ దివ్యమైన పూలమాలలు వేసుకున్నారు. దివ్యమైన బట్టలు కట్టుకున్నారు. దివ్యమైన నగలు పెట్టుకున్నారు. దివ్యమైన గంధాలు రాసుకున్నారు. అంతమందీ తమ మిత్రులతోనూ, భటులతోనూ అవుపించారు.

అవాళటికి ధృతరాష్ట్రుడికి దివ్యదృష్టి ప్రసాదించాడు వ్యాసుడు. ఇంతా అంతా అనరాని ఆ ముని తపఃప్రభావం చూసి యావన్మందీ నిచ్చెరపోయారు.

మృతులందరూ కనిపిస్తున్నారనడంతోనే అద్భుతానందాలతో తనకళ్ళకి కట్టుకున్న కట్టువిప్పి చూడడం మొదలెట్టింది గాంధారి.

అలా అవుపడిన మృతులందరూ నవ్వుతూ, పగా, దగా లేకండా గంగలోంచి బయటికివచ్చారు. అప్పుడు గంధర్వులు గానంచేశారు. అప్సరసలు నాట్యమాడారు. వందిజనులు పొగిడారు.

నది బయటికివచ్చి బంధువులందరికీ పరమానందం కలిగించారు మృతులు. అహంకారం లేకండా ఆదరగౌరవాలు వెల్లడించారు. ఎవరికి

చూపవలిసిన మర్యాద వాళ్ళకి చూపారు. రెండుపక్షాలవాళ్లూ తగు విధంగా వాళ్ళకళ్ళతో వాళ్ళు కలుసుకున్నారు. పితామహుణ్ణీ, ఆచార్యుణ్ణీ, శిష్యుల్నీ, తల్లుల్నీ, తాతల్నీ, అన్నదమ్ముళ్ళనీ, అల్లుళ్ళనీ, కుమాళ్ళనీ, కూతుళ్ళనీ, అక్కచెల్లెళ్ళనీ, మనవళ్ళనీ, దౌహిత్రుల్నీ, మామల్నీ, మేనమామల్నీ, అత్తల్నీ, మేనల్లుళ్ళనీ, బావమరదుల్నీ, ప్రియుల్నీ, ప్రియురాళ్ళనీ, స్నేహితుల్నీ కలుసుకుని సుఖమనుభవించారు. కలిసిమెలిసి అహాళంతా స్వేచ్ఛగా గడిపారు. అదంతా అద్భుతరసంలో ముంచింది ప్రజల్ని. వ్యాసుడి మహిమ వల్ల మాలిందనిపించింది. అవాళా, ఆరాత్రీ అలాగే గడిచింది.

మర్నాడు తెల్లవారింది. వ్యాసముని ఆజ్ఞప్రకారం ఉభయ పక్షాలవాళ్లూ వాళ్ళకళ్ళదగ్గిరవాళ్ళు సెలవుపుచ్చుకున్నారు. భారత రణరంగంలో తనువులు విడిచిన శూరులు తమతమ లోకాలకి వెళ్ళడం కోసం గంగానదిలో దిగారు. వారివెంట వ్యాసమునికూడా నీళ్ళలోకి వెళ్ళాడు. అక్కణ్ణుంచి "భర్తలవెంట వెళ్ళదలుచుకున్న స్త్రీలు గంగానది నీళ్ళలో మునుగుమరుకాని రండి" అన్నాడు.

విధవలై వుండిన వీరపత్నులందరూ వ్యాసుడి పిలుపు విన్నారు. ధృతరాష్ట్ర గాంధారీ కుంతీ ధర్మరాజుల అనుజ్ఞపొంది గబగబా గంగలో దిగారు. నీళ్ళలో మునిగి మానవశరీరాలు వొదిలిపెట్టారు. దివ్యదేహాలులు ధరించారు. దివ్యాలంకారాలతో భర్తల్ని కలుసుకున్నారు. అదిచూసి అంతమందీ ఆశ్చర్యానందాలలో మునిగి పోయారు.

ఈ ప్రియసంగమోత్సవకథ విన్నా, చదివినా ఈ లోకంలో వెయ్యివిధాల ప్రియంకలుగుతుంది. పరలోకంలోనూ ఎంతో ప్రియం లభిస్తుంది. అనాయాసంగా బంధుసమాగమం కలుగుతుంది. రోగాలు నశిస్తాయి. బ్రాహ్మలకి, దీనిని వినిపించిన ధార్మికులకి బ్రహ్మానందం

ప్రాప్తిస్తుంది. దీనిని పొగిడితే నీచదశ రాకండా కాపాడి మేలుచేస్తారు దేవతలు.

ఇదంతా అయాక మునులందరినీ తమతమ ఆశ్రమాలకి దయ చెయ్యండని సాగనంపాడు ధృతరాష్ట్రుడు. పాండవుల్నీ, గాంధారినీ, కుంతినీ వెంటపెట్టుకుని నిజాశ్రమానికి తాను వచ్చేశాడు. అప్పుడు వ్యాసముని అతడితో ఇలా అన్నాడు :

"మునీంద్రుల నోట వేదశాస్త్రాలు చెవులారా విన్నావు నువ్వు. కుమాళ్ళని చూశావు. నువ్వు చూసినంతకంటే ఎక్కువగా స్వర్గంలో సౌఖ్యాలనుభవిస్తున్నారు వాళ్ళు. కనక, ఇక వారికోసం విచారించకు. ఆత్మకలంకం తపస్సుతో తొలిగించుకో.

ఇదిగో నిన్ను సేవిస్తూ నిష్ఠతో నెలదినాలున్నాడు ఇక్కడ అడివిలో ధర్మరాజు. ఇంక ఇతణ్ణి ఇంటికి వెళ్ళమను."

"నీ ఆజ్ఞప్రకారమే చేస్తాను. నీ కృపావిశేషంవల్ల కృతార్థుణ్ణయాను" అంటూ పాదాభివందనంచేశాడు ధృతరాష్ట్రుడు. అనంతరం తానూ, పాండవులూ ఆ మునీంద్రుడిదగ్గిర సెలవుతీసుకున్నారు. అందరినీ దీవించి అంతర్హితుడయాడు వ్యాసముని.

ఇంటికి వెళ్ళిపో

తరవాత మనస్సులోని తృప్తి మొహంలో కనపరుస్తూ, ధర్మరాజుని చేరబిలిచాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

"నాయనా, సింహాసనంమీద కూచుని ప్రతిదినమూ రాజ్యకార్యాలు నిర్వహించకపోతే ఎలాగోయి! వినదగినవన్నీ భీష్ముడూ మొదలైనవారినుండి విన్నావు. ఇంకా ఏ ఉపదేశమూ అక్కరలేదు నీకు. నీలో ఏదైనా లోపంవస్తుందా అని రంధ్రాలు వెదుకుతూ వుంటారు పగవాళ్ళు. అంచేత తమ్ములతోనూ, భార్యతోనూ కలిసి

పట్నం వెళ్ళిపో. ఉదారచరిత్రుడివి నువ్వు. నీవల్ల నాదుఃఖమంతా తొలిగిపోయింది. ప్రభుత్వమూ, సౌఖ్యమూకూడా అనుభవించాను. ఇక తపస్సుమీద లగ్నమైవుంది నామనస్సు. అంచేత అదే నిర్వహించుకుంటాన్నేను. మనస్సులో ఏ విచారమూ పెట్టుకోకు నువ్వు. నన్ను ఇక్కడ వుండనీ. పురజనులు సంతోషించినట్టు, సైనికులు ఆనందించినట్టు హాస్తినాపురం వెళ్ళు. ఏలుబడి చక్కగా సాగించు" అన్నాడు.

"తండ్రీ," ధృతరాష్ట్రుడలా అనడంతోనే అన్నాడు ధర్మరాజు, "భీముడూ మొదలైనవారిని రాజ్యం రక్షించడానికి పంపించు. నీ పాదాలదగ్గిరవుండి మా అమ్మల్నీ, నిన్నూ సేవిస్తాన్నేను. తపస్సు చేసుకుంటాను."

"ఇలా అనవచ్చా బాబూ," ధర్మరాజు మాటలు విని అందుకుంది గాంధారి, "కురుకుల సంరక్షకుడివికదోయి నువ్వు! తండ్రులకి పిండంవేయదగినవాడివి! మీ అయ్యచెప్పినట్టు వినుకో నాయనా. ప్రజలు విచారపడకండా హాస్తినాపురం వెళ్ళిపో. అదే మా మనస్సుకి సంతోషం కలిగిస్తుంది."

"అమ్మా" గాంధారితో అన్నాడు ధర్మరాజు, "ఇలా మీరు నన్ను ఎంత తరిమినా, మిమ్మల్ని అడివిలో వొదిలి వెళ్ళడానికి కాళ్ళాడడంలేదు నాకు. మనస్కరించడంలేదు మనస్సు. వెనకటిలాగ రాజ్యకాంక్ష కలగడంలేదు నాకు.

"విను, పాంచాలులూ, మాత్స్యులూ యుద్ధంలో తెగిపోయారు పూర్తిగా. వారి ఆడంగులుమాత్రం మిగిలున్నారిప్పుడు. అంచేత శూన్యంగా తోస్తోంది రాజ్యం నా మనస్సుకి.

"అదీకాక, యుద్ధం తీరిపోయిననాటినుండీ తపస్సు చేసుకోవాలనే తహతహపడుతూవుంది నామనస్సు. నేను నామట్టుకు తపసు చేసుకుంటాను. మీ తపస్సుకి భంగం కలిగించను సందడిచేసి."

అన్నగారలా అనడం విని, అతడితో, "మీరందరికీ శుశ్రూష చేస్తూ ఈ ఆశ్రమంలో వుండి తపస్సు చేస్తాను" అన్నాడు సహదేవుడు.

"వద్దు బాబూ వద్దు" అంటూ అతణ్ణి గుండెల కద్దుకుంది కుంతి, "మామీద భక్తి కొద్దీ ఇలా అనవద్దు. మీరుంటే మా తపస్సుకి విఘ్నం కలుగుతుంది. అంతే కాదు, మీరుంటే మాకు ఏకాగ్రత ఎలా కుదురుతుంది చెప్పూ నియమాలు నిర్వహించడానికి! ఇది తెలుసుకుని మీరు వెళ్ళిపోవాలి యింటికి. మీ అయ్యమాట వినకపోడం తగదు మీకు. అన్ని కార్యాల్లోనూ శుభం కలుగుతుంది మీకు. నా కన్నతండ్రులూ, పోయిరండి బాబూ!"

మరోమాట అనడానికి సాహసించలేకపోయాడు ధర్మరాజు. "తండ్రీ," ధృతరాష్ట్రుడితో అన్నాడతడు, "తపోమహనీయులు మీరు మిమ్మల్ని కొలిచాను. పాపాలు పోగొట్టుకున్నాను. మీ ఆజ్ఞ తలమీద ధరించి పట్నం వెళ్ళివస్తాను."

అతణ్ణి దీవిస్తూ, కౌగిలించుకున్నాడు ధృతరాష్ట్రుడు. ఓదార్పు మాటలతో తృప్తిపరిచి భీముణ్ణి కౌగిలించుకున్నాడు. అర్జునుణ్ణి మెచ్చుకుంటూ గుండెల కద్దుకున్నాడు. నకులసహదేవుల్ని సంభావిస్తూ ఆలింగనం చేసుకున్నాడు. అయిదుగురూ పాదాభివందనం చేసి, ఆశీర్వాదాలు పొందారు. అనంతరం గాంధారి పాదాలకి మొక్కారు. వారిని గుండెల కద్దుకుంది గాంధారి. మనస్ఫూర్తిగా దీవించింది. తరవాత కుంతిపాదాలమీద తలలు మోపి ప్రణామాలు చేశారు పాండవులు. అందరినీ కౌగిట పొదివి, గుండెలకి అద్దుకుంది కుంతి. అందరినీ వరసగా దీవించింది.

ద్రౌపదీ మొదలైన కోడళ్ళు మామగారికీ, అత్తలకీ పాదాభివందనాలు చేశారు; సెలవు తీసుకున్నారు.

అంతమందీ పౌరులూ, పరిజనులూ కొలుస్తూవుండగా కన్నుల

పండువుగా హస్తినాపురం ప్రవేశించారు. ఎప్పటిలాగ ఎవరిపనుల్లో వారు మగ్నులయారు.

మరణవార్త

కొంతకాలం గడిచింది. ఒకనాడు తమ్ములతో కూచుని కాలక్షేపం చేస్తున్నాడు ధర్మరాజు. ఇంతలో నారదుడు అక్కడికి వచ్చాడు. తమ్ములూ, తానూ వున్నపాళాన లేచాడు ధర్మరాజు. భక్తిపూర్వకంగా ప్రణామం చేశాడు. ఆసనమూ, అర్ఘ్యమూ మొదలైనవి యిచ్చి సత్కారం చేశాడు. అనంతరం అయిదుగురు అన్నదమ్ములూ అతడి సమీపంగా కూచున్నారు. అతడి మొహంచూస్తూ ఇలా అడిగాడు ధర్మరాజు.

"మహాభాగా, ఎక్కణ్ణుంచి దయచేశావు? ఏయే దేశాలు తిరిగివచ్చావు? మీ పని నేను ఏం చెయ్యాలో సెలవియ్యి" అన్నాడు.

"తపోవనంనుంచి వస్తున్నాను" అన్నాడు నారదుడు, "తీర్థసేవాపరత్వంతో బహు దేశాలు తిరిగాను. నిన్ను చూసి ఎంతో కాలమైంది. అందుకని చూసిపోదామని వచ్చాను. ధృతరాష్ట్రుడి విషయం గంగానది పరిసరాల జనులవల్ల విన్నాను."

"మా తండ్రి కులాసాగా వున్నాడా?" 'ధృతరాష్ట్రుడి విషయం విన్నాను' అని నారదుడు అనడంతోనే అడిగాడు ధర్మరాజు, "మా అమ్మలు గాంధారీ, కుంతీ, సంజయుడూ క్షేమంగా వున్నారు కదా! వారి శరీరాలకి ఏమీ విపరీతం పుట్టలేదు కదా!"

"స్థిరమైన మనస్సుతో విను, వారి విషయమంతా వినిపిస్తాను" అంటూ ఇలా అందుకున్నాడు నారదముని, "మీరు వెళ్ళి అడవిలో ఆ కురువృద్ధుల్ని కొలిచి, వారు అనుమతించాక ఇక్కడికి తిరిగివచ్చేశారు కదా! మరికొన్ని దినాలకి గాంధారీ, కుంతీ, సంజయుడూ వెంట రాగా అగ్నిహోత్రాలతో యాజకుల్ని ముందుపెట్టుకుని హరిద్వారం

దగ్గిరికి వెళ్ళిపోయాడు ధృతరాష్ట్రుడు తన ఆశ్రమం వొదిలేసి. అక్కడ గాలిమాత్రం ఆహారంచేసుకుని దుష్కరమైన తపస్సు చేశాడతడు. గాంధారి నీళ్ళుమాత్రం ఆహారంచేసుకుని తపస్సుచేసింది. కుంతి మాసోపవాసాలు చేస్తూ తపస్సుచేసింది. సంజయుడు వారానికోసారి మాత్రం భోజనంచేస్తూ తపస్సు చేశాడు. ధృతరాష్ట్రుడు వూరికే దగ్గిర వుండేవాడు. యాజకులు అగ్ని వేల్చేవారు. ఒక్కొక్కప్పుడు పర్ణశాలనుంచి బయలుదేరి నిర్జనారణ్యంలో తిరిగేవాడు ధృతరాష్ట్రుడు. విషమప్రదేశాల్లో అతడికి సంజయుడే కన్నుగా వుండేవాడు. అలాగే గాంధారికి కుంతి కన్నుగా వుండేది.

"ఒకనాడు వాళ్ళందరూ హరిద్వారంలో గంగాస్నానం చేసి ఆశ్రమానికి వస్తున్నారు. అడివిలో మహాగ్ని ముట్టుకుంది. దానికి తోడు పెనుగాలికూడా రేగింది. ఛటచ్ఛట శబ్దాలతో మాకులు మండిపోయాయి. ఆర్తనాదాలతోనూ, కమరుకంపుతోనూ మృగాలు కాలిపోయాయి. బిలాల్లోంచి, పుట్టల్లోంచి పాములు మంటలో మాడిపోయాయి. భయపడి అరుస్తూ ఎగిరిపోతున్న పక్షులు పొదల్లో పడి జ్వాలల్లో కూలిపోయాయి. అలా అన్నివేపులా అల్లుకుంది అగ్ని దారుణంగా. ఖేచరులుకూడా భయభ్రాంతులైనంత అద్భుతంగా విజృంభించింది ఆ మహాగ్ని.

"అలా కారుచిచ్చు చుట్టుముట్టడంతోనే ధృతరాష్ట్రుడూ, గాంధారీ, కుంతీ నిరాహారులుగా వుండినందువల్ల తప్పించుకుని పారి పోడానికి శక్తిలేకండా పోయారు. అప్పుడు సంజయుడితో అన్నాడు మీఅయ్య ధృతరాష్ట్రుడు:

"'సంజయా, రవంత సందుచూసుకుని నువ్వు పారిపో ఎక్కడి కైనా. అగ్ని ముట్టుకోకండా బతికిపో. నేనుకానీ, కుంతీ గాంధారులు కానీ తప్పించుకోలేం. పారిపోయే శక్తిలేదు మాకు.'

"దుఃఖంతోనూ, భయంతోనూ వొణికిపోయాడు సంజయుడు. 'మీరున్నా వొకచోటికి తప్పుకుంటేకాని ఎలావెళ్ళేది నేను! ఈ దావాగ్నికి మిమ్మల్ని ఎరచేసిపోడానికి ఎలా కాళ్ళాడతాయి నాకు?' అన్నాడు.

"'వెళ్ళగలిగివుండి వెళ్ళకపోడం పాపం. ఇల్లువొదిలివచ్చి, ఇలావున్న మాకు చావడం దోషంకాదు' అంటూ అతణ్ణి వొడబరిచాడు ధృతరాష్ట్రుడు. సమాహితచిత్తుడై, తూర్పు వేపుతిరిగి కూచున్నాడతడు. గాంధారీ, కుంతీ అలాగే అతడిదగ్గిర చదికిలబడ్డారు తూర్పు వేపు తిరిగి.

"'యోగంతో కూచో' అని చెప్పాడు సంజయుడు. అలాగే చేశాడు ధృతరాష్ట్రుడు.

"ఇంతలో సందుచూసి హిమాలయంమీది కెక్కిపోయాడు సంజయుడు.

"పెద్ద మంటలతో వచ్చి మీతండ్రినీ, తల్లుల్నీ చుట్టుముట్టింది మహాగ్ని హోత్రం.

"ధర్మరాజా, అలా ఆ ముగ్గురూ పుణ్యలోకానికి పోయారు.

"నేను గంగానది వొడ్డునుంచి వస్తూ ఆ అడివిలోని దివ్య మునులవల్ల మీరు ధృతరాష్ట్రాశ్రమానికి వెళ్ళి తిరిగిరావడం మొదలుకుని వారి నిర్యాణంవరకూ జరిగిందంతా విన్నాను. వారి మూడు కళేబరాలున్నా చూశాను. ధృతరాష్ట్రుడూ, గాంధారీ, కుంతీ సద్గతిపొందారు. నువ్వు మరి విచారించకు" అని చెప్పాడు.

శోకం పట్టలేకపోయాడు ధర్మరాజు. చేతులు పైకెత్తి పెద్ద గొంతుకతో ఏడవడ మారంభించాడు. తమ్ముళ్ళున్నా దుఃఖంతో ఏడ్చారు. ఈ దారుణవార్త అంతఃపురంలో అగ్గిలాగ పాకిపోయింది. అంతఃపురమంతా ఏడుపులతో నిండిపోయింది. పట్నం ఈమూలనుంచి

ఆమూలాలకి క్షణాలమీద ఈవార్త అల్లుకుంది. పౌరులు హాహా కారాలు చేశారు. పట్నమంతా ఏడుపులే ఏడుపులు. భూమీ ఆకాశమూ రోదనధ్వనులతో ప్రతిధ్వనించింది. శోకదేవత అంతటా తాండవించింది.

నారదముని ధర్మరాజుని ఎంతో వోదార్చాడు. బంధువులున్నూ ఎంతో బోధపరిచారు. క్రమంగా రోదనధ్వనులు తగ్గాయి. నారదముని మొహంచూస్తూ ధర్మరాజు ఇలా అన్నాడు:

"ఎవరికి ఎప్పుడు ఏమవుతుందో తెలుసుకోలేం! మేం వుంటూ వుండగా మా తండ్రికి దిక్కులేని చావు వచ్చింది! మహాబలవంతులైన నూరుగురు కుమాళ్ళని కన్న తండ్రి! పదివేల ఏనుగుల బలశాలి! మహారాజు! అడివి చిచ్చులో తగలబడిపోయాడో! ఏమనాలి! పద్మాలవంటి మొహాల స్త్రీలు వీవనలు విసురుతూవుంటే సుఖపడే ప్రభువే! రాంబందుల, గద్దల రెక్కల గాలులలో కిందపడున్నాడో! అయ్యయ్యో! వందిమాగధుల మృదుగానంలో మేలుకునే రాజే! కాకులూ, గద్దలూ అరుస్తూవుంటే, లేవని నిద్రలో పడున్నాడో దిక్కుమాలి!

"భర్త ఏవ్రతంపూనితే ఆవ్రతమే పూని, అతడు పోయిన గతినే పోయింది గాంధారి! ఆమెకోసం అంత విచారించను. కుమాళ్ళ రాజ్యవైభవం విడిచి, తన శరీరం కాసుకోకండా అడివికి పోయిన అమ్మకోసం దుఃఖపడుతున్నాను!

"ధర్మరాజు, భీముడు, అర్జునుడు తనకడుపునపుట్టిన కొడుకులా! ఆ తల్లి మారుమూల కార్చిచ్చులో కాలి చచ్చిపోయిందా దిక్కుమాలి! దీనికి హృదయంలో తల్లడిల్లకండా, దుఃఖపడకండా ఎలా వుండేది చెప్పూ!

"విను, మునీంద్రా, దేవేంద్రుడు ఎత్తివచ్చినా ఎదిరించి

ఖాండవవనం ఆరగించడానికి అర్పించాడు అగ్నిహోత్రుడికి అర్జునుడు! అతడి తల్లినే కాల్చవచ్చునా తాను! కృతఘ్నుడు కదా అగ్నిహోత్రుడు!

"కార్చిచ్చులో కాలిపోయాడు ధృతరాష్ట్రుడు. ఏంచెయ్యాలి నేను ఇప్పుడు? ఇదొకటి మనస్సులో బాధిస్తోంది."

ధర్మరాజు అలా విచారిస్తూ అడగడంతో ఇలా చెప్పాడు నారదముని:

"శాంతి అధికమై ధృతరాష్ట్రుడు సవిశేషమైన పూజా విధానంతో ఉపాసించి తగిన ఇష్టిచేసి, అగ్నులు తొలినాడే సాగనంపాడనీ, యాజకులు ఆ అగ్నులు అడివిలో ఉద్వాసించి వెళ్ళిపోయారనీ, అదే అడివిలో మహాగ్నిగా ముట్టుకుందనీ విన్నాను. తన అగ్నిలోనే తాను కాలిపోయాడతడు. కనక విచారించ పనిలేదు.

"మీ అమ్మ కుంతి బావకీ, అప్పకీ భక్తితో పరిచర్యచేసింది. దేవతలు ప్రస్తుతించినట్టు నిరామయమైన లోకం చేరుకుంది. మీ అయ్యకీ, మీ అమ్మలకీ తిలోదకాలివ్వాలి నువ్వు. వెళ్ళు, నీ తమ్ములూ, అంతఃపుర స్త్రీలూ, మొదలైనవారితో కలిసి గంగానదిలో ఉదకక్రియలు జరిగించు" అన్నాడు.

తి లో ద కా లు

ఏకవస్త్రం కట్టుకున్నాడు ధర్మరాజు. మిగిలినవారూ అలాగే తనతో బయలుదేరారు. పౌరులుకూడా వెంటవెళ్ళారు. అంతమందీ గంగలో స్నానాలుచేశారు. ధర్మరాజూ మొదలైన తగినవారు ధృతరాష్ట్రుడికీ, గాంధారికీ, కుంతికీ తిలోదకాలిచ్చారు. అశుచిత్వం పోదమల్చుకుందికి పట్నం బయట పర్ణకుటీరాల్లో నివసించారు. ధృతరాష్ట్ర గాంధారీ కుంతీదేవుల అస్థికలు హరిద్వారం గంగలో

కలపడంకోసం తగినవారిని బహుమానాలిచ్చి ఏర్పరిచాడు ధర్మరాజు. శ్రాద్ధంనాడు వృద్ధుల అనుమతిని ధృతరాష్ట్రుడికీ, గాంధారికీ, కుంతికీ ఘనంగా పారలౌకిక క్రియలు జరిపించాడు. బంగారమూ, రత్నాలూ, ఆవులూ, గుర్రాలూ, ఏనుగులూ, కన్యలూ, భూములూ, గృహాలూ దానంచేశాడు, అంతమందీ ఆశ్చర్యపోయినట్టు. అన్నపర్వతాలతోనూ, నేతి నదులతోనూ అతడు చేసిన పితృ సంతర్పణ చూసి మునులుకూడా తల లూపారు. బంధువులు పరమానందం పొందారు. పన్నెండు దినాలూ అన్నీ చూస్తూ దగ్గిరేవున్నాడు నారదుడు. అన్నీ అయాక ధర్మరాజుని ఆశీర్వదించాడు. అతణ్ణీ తక్కిన మునీంద్రుల్నీ నమస్కరించి అర్చించి సాగనంపాడు ధర్మరాజు. ఎవరి ఆశ్రమాలకి వారు దయచేశారు మునులు. అనంతరం బంధువులతోనూ, మిత్రులతోనూ కలిసి హస్తినాపురం ప్రవేశించాడు ధర్మరాజు.

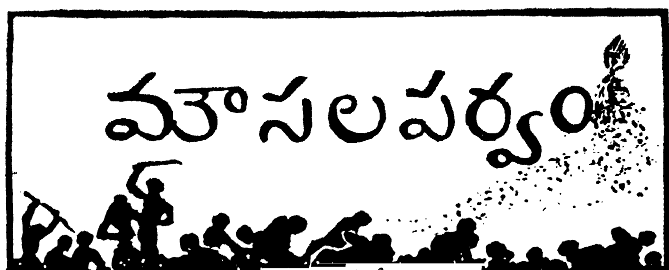
మహాభారతయుద్ధంతరవాత దానాలూ పుణ్యకర్మలూ జరుపుతూ హస్తినాపురంలో పదిహేనేళ్లూ, తపోనియమంతో అడివిలో మూడేళ్ళూ ఇలా పద్ధెనిమిదేళ్ళు గడిచాయి ధృతరాష్ట్రుడికి.

అలా సమస్తవిధాలా ధృతరాష్ట్రుడి సేవచేసి, కృతార్థుడై, జనం అభినందించినవిధంగా సామ్రాజ్యం పాలించాడు ధర్మరాజు.

వ్యావహారికాంధ్రమహాభారతంలో

ఆశ్రమవాసపర్వం

సంపూర్ణం

మౌసలపర్వం

మౌసల పర్వం

ఉత్పాతాలు

వైశంపాయనుడు తరవాతికథ ఇలా ఎత్తుకున్నాడు :

"భారతయుద్ధంలో జయలక్ష్మి వరించి, ధర్మరాజు సామ్రాజ్య పట్టం కట్టుకున్నది మొదలు ముప్ఫయి అయిదు సంవత్సరాలు గడిచాయి. ఆ మరుచటి సంవత్సరం ప్రజకి భయంకలిగించే ఉత్పాతాలు పుట్టాయి ధర్మరాజు రాజ్యంలో. శర్కరకురుస్తూ పెనుగాలి వీచేది. పొద్దుపొడిచేవేళ బింబం చుట్టూ పెద్దపెద్ద మొండాలు గుంపులు గుంపులు కనపడేవి. మబ్బులు లేకండా పిడుగులు పడేవి. అంతటా ఉల్కలు రాలేవి. ఆకాశంమీద చంద్రగూడూ, సూర్యగూడూ కనపడేవి కర్కశంగా. వేసవిదినాల్లో కూడా ఆకాశమంతా దట్టమైన మంచు పేరుకునేది. ప్రతిదినమూ ఇలా ఎన్నో మహోత్పాతాలు పుడుతూవుండేవి.

కొంతకాలమయాక, "ద్వారకలో వాళ్ళతో వాళ్ళు పోట్లాడుకుని, కృష్ణుడూ బలరాముడూ తప్ప యావన్మంది యాదవులూ చచ్చిపోయారు" అని విన్నాడు ధర్మరాజు. దుఃఖంతో భీమార్జునుల్నీ, నకులసహదేవుల్నీ పిలిచి, ఈ దుఃఖవార్త వినిపించాడు. అయిదుగురు అన్నదమ్ములూ ఆపుకోలేని దుఃఖంతో విలపించారు. హస్తినలో అంతమందీ దుఃఖంలో మునిగిపోయారు."

వైశంపాయనుడు ఇలా చెప్పడంతోనే, "మునీంద్రా, యాదవులకి పరస్పరం కలహమెలా కలిగింది? వారి వృత్తాంతం వివరంగా వినిపించు" అని అడిగాడు జనమేజయుడు.

ముసలం

వైశంపాయనుడు ఇలా అందుకున్నాడు :

శ్రీకృష్ణుణ్ణి చూడడంకోసం కణ్వుడూ, నారదుడూ, విశ్వామిత్రుడూ ద్వారకాపట్నం వెళ్ళారు. వాళ్ళు పట్నం వీధిలో వెళుతున్న సమయంలో విధివశంగా యాదవకుమాళ్ళ మనస్సుల్లో వొక నీతిమాలినపని చెయ్యాలని బుద్ధిపుట్టింది. సాంబుడికి ఆడవేషం వేసి, మునులదగ్గిరికి పట్టుకువచ్చారు వాళ్ళు. దొంగవినయంతో వందనం చేశారు. "మునీంద్రులారా, దయానిధులు మీరు. ఈ పడుచు బభ్రుడి భార్య. దీనికి బిడ్డలు పుడతారా?" అని అడిగారు.

ఈ ఆగడం చూసి అగ్నిహోత్రులై పోయారు మునులు.

"కృష్ణుడి కొడుకు వీడు సాంబుడు. వీడికి ముసలం పుడుతుంది. యాదవకులమంతా హతమారుస్తుందది. మామాట అబద్ధం కాదు. నమ్మండి. కృష్ణుడూ, బలరాముడూ తప్ప యాదవులు యావన్మందీ అద్భుతమైన ఆ ముసలం శక్తివల్ల చచ్చిపోతారు. బలరాముడు దేహం వొదిలిపెట్టి సముద్రంలో కలిసిపోతాడు. నేల పడుకునివుండగా శ్రీకృష్ణుణ్ణి జర అనే రాకాసి ఉపాయంతో విక్రమించి చంపుతాడు. పొండి" అన్నారు.

యాదవకుమాళ్ళతో అలా అని, "ఇక కృష్ణుణ్ణి మనం చూడడం బాగుండదు" అనుకుని వెనక్కి మళ్ళి, తమతమ ఆశ్రమాలకి వెళ్ళిపోయారు మునులు.

అనంతరం అదంతా శ్రీకృష్ణుడు విన్నాడు. కాలం తెలిసినవాడు కనక "నియతిప్రకారం జరిగే అవస్థకు అన్యథా తలచకూడదు" అని ఊహించి వూరుకున్నాడు. తన చుట్టూ వున్న బంధువుల్ని చూసి, "ఇది విధికృత్యం. మనవాళ్ళ పొరపాటువల్ల మూడిం

దనుకోకండి; విచారించకండి" అన్నాడు. అలాచెప్పి అభ్యంతర మందిరానికి వెళ్ళిపోయాడు లేచి.

మర్నాడే సాంబుడి కడుపులోంచి వొక ముసలం పుట్టింది. యమదూతలా భయంకరంగా వుందది; నిష్ఠురంగా వుంది. అదిచూసి భయపడిపోయారు యాదవులు; విస్మితులున్నూ అయారు. వసుదేవుడి దగ్గిరికి పరిగెత్తి విన్నవించారు. క్షోభపడిపోయాడు వసుదేవుడు. వెలవెలపోయాడు. కొంతసేపు నిశ్చేష్టుడై పోయాడు. ఎలాగో స్థిమితపడి, "వెంటనే ఈ రోకలి గుండచేసి సముద్రంలో చల్లెయ్యండి" అని నియోగించాడు.

యాదవులు ముసలం గుండపిండిచేశారు. సముద్రంలో పార బోశారు. *

"మునుల శాపం మానవప్రయత్నంతో తోసెయ్యడానికి వల్లకాదు" అని భావించలేకపోయారు వారు. వసుదేవుడూ, తక్కిన యాదవులూ ముసలం నాశనంచేసేశాంకదా అని ధీమాపడి వూరుకున్నారు. అయితే గాంధారి నిష్ఠురహృదయంతో వెనక సమస్త యాదవులకూ పెట్టిన శాపం తనుపుకివచ్చి భయపడుతూవుండేవారు.

ద్వారకలో మహోత్పాతాలు

కాలం దగ్గిరపడింది. ద్వారకలో దారుణమైన ఉత్పాతాలు కనపడ్డాయి. ఒక భయంకరమూర్తి పట్నంలో తిరుగుతూవుండేవాడు. అతడి ఎర్రటి కళ్ళు బండిచక్రాల్లా తిరుగుతూవుండేవి. మహాఉగ్రమైన దుడ్డుకర్ర పట్టుకుని యముడిలా అవుపడేవాడతడు. ఒకదగ్గిర కనపడితే వొకదగ్గిర మాయమైపోయేవాడు.

---

* చూ. ముసలం కథ, రచయిత రచన 'శ్రీమద్భాగవతం' ఏకాదశ స్కంధం. మొదటి అధ్యాయం. పు. 1817.

మునుల శాపం ప్రేరేపించడంవల్ల నీలపింగళ దేహంతో యముడు వృష్ణి, భోజ, అంధకుల ఇళ్ళల్లో తొంగిచూసేవాడు తిరుగుతూ.

చిలకలు గుడ్లగూబల్లా అరిచేవి రాత్రిళ్ళు. పగలు నక్కల్లా కూసేవి మేకలు. ఆవులకి గాడిదపిల్లలు పుట్టేవి. ముంగిసల కడుపుల్లో ఎలకలు పుట్టేవి. కుక్కలు పిల్లుల్ని కనేవి. బలరాముడూ, కృష్ణుడూ తప్పించి యాదవులందరూ బ్రాహ్మల్ని బాధపెట్టేవారు. గురుజనుల్ని అవమానపరిచేవారు. సిగ్గూలజ్జా వొదిలేసి కోరికల వెంట తిరిగేవారు. మగలమాట మన్నించక స్వేచ్ఛగా తిరిగేవారు ఆడంగులు.

హోమకాలంలో అగ్నులు నానాభూతవర్ణాలతో ఎడంపక్కకి శిఖలెత్తేవి. రౌద్రంగానూ, ఉగ్రగంధంతోనూ రాజుకునేవి.

కూడూ, కూరా వంటచేసి పొయ్యిమీంచి దించీదించడంతోనే వాటిలో పురుగులు పుట్టి గులగులలాడేవి.

ప్రతిదినమూ ఇలా అశుభాలు అవుపడేవి. సర్వమూ తెలిసిన శ్రీకృష్ణుడు అవి చూసేవాడు. మనస్సులో కలబోసుకునేవాడు.

"పుత్రశోకంవల్ల కలిగిన కోపంతో గాంధారి, "ముప్ఫయి ఆరో సంవత్సరం యాదవులు వొకళ్ళనొకళ్లు నరుక్కుని నాశనమవుతారు" అని శాపంపెట్టింది. అదిగో ఆ ముప్ఫయి ఆరోసంవత్సరం వచ్చిందిప్పుడు! ఆమె శాపం తప్పదు. ఫలించితీరుతుంది. అయితే ఈ నాశనానికి తీర్థసమీపభూమి అయితే మంచిది!" అని ఊహించాడు. దానికి మార్గమున్నూ నిశ్చయించాడు. యాదవనాశనం దివ్యబుద్ధిని తెలుసుకున్నాడు. అది మర్నాడేకావడం స్పష్టంగా గ్రహించాడు. యావన్మంది యాదవుల తోను పెద్ద కొలువుతీర్చి ఇలా అన్నాడు :

అందరూ సముద్రందగ్గిరికి భక్తితో యాత్ర చెయ్యాలి "రేపు ఉదయాన్నే బయలుదేరాలి."

బంధువులందరితోనూ అలా చెప్పి, పట్నంలో ఈ వార్త చాటించడానికి తగినవాణ్ణి పంపాడు. అతడు పట్నంలో అంతటా గంటవాయిస్తూ పెద్ద గొంతుకతో చాటిచెప్పాడు.

ఆరాత్రి అంతమందీ, కోరదవడలూ, నల్లటి శరీరమూకల వాళ్ళ ఆడది ఇంట్లో దూరి ఇంటి ఆడంగుల్ని ఈడ్చుకుపోయినట్టూ, రాక్షసులు చొరబడి శస్త్రాస్త్రాలూ, జెండాలూ, నగలూ ఎత్తుకుపోయినట్టూ చూశారు.

యాత్ర

మర్నాడు, అగ్నిభట్టారకుడు ప్రసాదించిన, పద్మనాభమైన శ్రీకృష్ణుడి సుదర్శనచక్రం అద్భుతంగా ఆకాశంమీదికి వెళ్ళిపోయింది. గరుడపతాకమూ అలాగే వెళ్ళిపోయింది. బలరాముడి తాళధ్వజం కూడా వాటివెనక వెళ్ళిపోయింది. సుగ్రీవమూ, శైబ్యమూ, వలాహకమూ, మేఘపుష్పమూ - ఈ నాలుగు గుర్రాలు పూనిన శ్రీకృష్ణుడి రథంకూడా వెళ్ళిపోయింది. అంతమందీ ప్రత్యక్షంగా చూశారు ఇదంతా.

"తీర్థయాత్రకి వేగం, వేగం బయలుదేరండి" అని ఆకాశం మీంచి స్పష్టంగా గొంతెత్తి అన్నారు దేవతలు.

అదంతా కనీ, వినీ ఏమాత్రమూ సంభ్రమపడలేదు యాదవులు. ఉలుకుపాటైనా పడలేదు. ప్రయాణ సన్నాహంలోనే మగ్నులయారు వారు. మంచి మంచి సారాయిలూ, మాంసాలూ, ఇంటింటా సిద్ధంచేసుకున్నారు. నానారకాల భక్ష్యాలూ, భోజ్యాలూ, పాలూ, చక్కెరా, నేయీ, రకరకాల కూరలూ, అన్నపానాలూ, అక్షతలూ, గంధాలూ, పువ్వులూ కావుళ్ళతోనూ, తలమోపులతోనూ, బళ్ళతోనూ పట్టించుకున్నారు. అంతమందీ అందంగా ముస్తాబులయారు.

రత్నాల బంగారం నగలు పెట్టుకున్నారు. విలువైన వస్త్రాలు కట్టుకున్నారు. లేపనాలు పూసుకున్నారు. పూలదండలు వేసుకున్నారు. ఏనుగులమీదా, గుర్రాలమీదా రథాలమీదా వింతవింత వైభవాలతో బయలుదేరారు.

తన రథం లేకపోడంవల్ల మరొకరథం కృష్ణుడికోసం సిద్ధంచేసి పట్టుకువచ్చాడు దారుకుడు. నిర్వికారచిత్తంతో దానిమీద బయలుదేరాడు శ్రీకృష్ణుడు.

ఎప్పుడూ పెట్టుకుంటున్న నగలే పెట్టుకుని, ఎప్పుడూ కట్టుకుంటున్న బట్టలే కట్టుకుని, ఏ హాహాసమూ ఎక్కకుండా, రవంతా వికారంలేని హృదయంతో స్నేహితులతో మాట్లాడుతూ బయలుదేరాడు బలరాముడు.

పల్లకీలూ, మేనాలూ వాటిమీద అందంగా అలంకరించుకున్న ఆడంగులు బయలుదేరారు.

అలా వైభవంగా వెళ్ళి అందరూ సముద్రపొడ్డున అంతకిముందే ఏర్పరిచిన మంచి గుడారాల్లో దిగారు.

అప్పుడు ఉద్ధవుడు తపస్సు చేసుకోడానికి అడివికి వెళ్ళిపోతానన్నాడు. కాలస్థితి తెలిసినవాడు కనక దానికి వొక్కమాటా బదులు పలకలేదు శ్రీకృష్ణుడు.

మాటాడకండా మొక్కి యాదవపురోహితుడిదగ్గిర సెలవు తీసుకున్నాడుకృష్ణుడు. అతడు అడివికి వెళ్ళిపోయాడు. అతణ్ణి సాగనంపడానికి వెంట వెళ్ళాడు బలరాముడు. భక్తిపూర్వకంగా అతడిదగ్గిర సెలవు తీసుకున్నాడు. అలా అతణ్ణి సాగనంపి వొక్కడూ దృఢమైన నిర్ణయంతోనూ, శాంతచిత్తంతోనూ ఓ చెట్టుకింద కూచున్నాడు.

ఇక్కడ గుడారాల్లో - బ్రాహ్మల భోజనంకోసం బాగావండి తయారుచేసి అన్నమూ, కూరలూ, తమ స్త్రీలు వద్దువద్దని వారిస్తున్నా వినకండా పొగరుబోతులయి కోతులకి పంచిపెట్టారు యాదవులు.

అనంతరం గీతవాద్యాలతోనూ, నృత్యాలతోనూ, గంధాక్షతలతోనూ, పువ్వులతోనూ ఎన్నో విధాల పూజచేశారు. మంచిమంచి పదార్థాలు నైవేద్యంపెట్టారు.

ఇదంతా అయాక మదమెక్కించే మంచి మంచి సారాయిలు బంగారు గిన్నెల్లో పోసుకుని కృష్ణుడి ఎదటే తాగారు రుచికరమైన నంజుళ్ళు నంజుకుంటూ.

సాత్యకీ, కృతవర్మా, చారుదేష్ణుడూ, గదుడూ, ప్రద్యుమ్నుడూ మొదలైన యాదవులందరూ కాంక్ష తీరినట్టు చిత్తుగా తాగారు. వృష్ణులూ, భోజులూ, అంధకులూ అందరూ విధివశంగా తప్ప తాగారు; మత్తెక్కి కేకిసలాడారు. వొకదానికొకటి పొందని తప్పుడు మాటలు మొదలెట్టారు. విరగబడి నవ్వారు. తప్పునడత ప్రారంభించారు.

కలహం

అప్పుడు ఎరుపెక్కిన కళ్ళు తిప్పుతూ సాత్యకి కృతవర్మ మొహం చూశాడు. కైపెక్కి పక్కనే నుంచున్న ప్రద్యుమ్నుడి చెయ్యి చరుస్తూ అవమానసూచకంగా విరగబడి నవ్వాడు.

"పగవాళ్ళు చచ్చిపడున్నట్టు నిద్రపోతూవున్నప్పుడు ఏతుచ్ఛుడైనా వాళ్ళని చంపడు. అలాటప్పుడు రాచబిడ్డ అయినవాడు అంత పాపానికి వొడిగడతాడా! ఇతగాడు పోడిచేశాడట! ఛూఛూ, ఇదీ వొక పోటేనా!" అంటూ మరింత నవ్వాడు.

"అది నీచులపద్ధతి!" అని పల్లవి పాడాడు ప్రద్యుమ్నుడు. నువ్వు వేరే చెప్పడమెందుకు? పోనీ ఆమాట! జనం ఇతణ్ణి తిట్టిపోస్తున్నారు చాలదూ!"

విని, రోషంతో వికృతంగా మొహంపెట్టాడు కృతవర్మ. సాత్యకి మీదికి చఱ్ఱుమన్నాడు.

"సిగ్గులేక ఇతర్ల కయ్యం వూసెత్తుతున్నావు నువ్వు! గురు వింధగింజ తినకింది నలుపు కానదట! అర్జునుడు చెయ్యి నరకగా, సమాధిలో కూచున్న సోమదత్తు తల నరికిన తగుమనిషి వేనా నువ్వు! మరిచిపోయావు కామోసు! అది ధర్మయుద్ధం కాదూ మరి!" అన్నాడు.

దానికి కృష్ణుడు కృతవర్మమీద ఎర్రటి క్రూరచూపులు విసిరాడు. క్రోధం నిండిన హృదయంతో భోజులందరినీ వోమారు తేరిచూశాడు.

"కృతవర్మ తమ్ముడు శతధన్వుడు అన్యాయంగా మహాత్ముడూ, మాననీయుడూ అయిన సత్రాజిత్తుని శమంతకమణికోసం చంపెయ్యలేదూ!" అని కృష్ణుడితో అన్నాడు సాత్యకి.

ఈ మాట విని సత్యభామ కోపం తెచ్చుకుంది. స్త్రీ స్వభావ సులభమైన కన్నీళ్ళతో కృష్ణుడి ముందుకివచ్చింది.

చూసి పట్టలేని రోషంవచ్చింది శ్రీకృష్ణుడికి.

సత్యభామా కృష్ణులకి సంతోషం కలిగించాలన్న భావంతో దురుసుగా నిప్పులు కక్కినట్టు కృతవర్మని చూశాడు సాత్యకి. "నీచుడు వీడు!" మొహం కందగడ్డలా చేసుకుని అన్నాడతడు, "అశ్వత్థామ సాయంతో అర్ధరాత్రి దారుణంగా ద్రౌపదికుమాళ్ళని పొట్టపెట్టుకున్నాడు! ధృష్టద్యుమ్నుణ్ణీ అతడి తమ్ముళ్ళీ్న దొంగచాటున చంపేశాడు!"

న రు కు లా ట

అంటూనే చర్రున కత్తిదూశాడు సాత్యకి. మునుల శాపం వల్ల పుట్టిన ముసలం శక్తితో వుందాకత్తి. తళతళా మెరుస్తూ అది అతని చూపులు చెదరగొట్టింది. కత్తి దూయడమూ, కృతవర్మ తల

నరకడమూ, వొక్కసారే చేశాడతడు. చివ్వున రక్తం చిమ్ముతూ కృతవర్మ తల తెగిపడింది కింద.

అలా భోజాధిపతి అయిన కృతవర్మని నరికేసి వూరుకోలేదు సాత్యకి. ఆ వూపున భోజకులంమీద విరుచుకుపడ్డా డతడు. బాహా విలాసంతో కత్తి తళతళలాడిస్తూ వురికిన అతణ్ణి ఆపడానికి శ్రీకృష్ణుడు వొక అడుగు ముందుకి వేశాడో లేదో, భోజవీరులూ, అంధక యోధులూ వొక్కటై రణోన్మాదంతో దిక్కులు దిమ్మెత్తినట్టు పొలికేకలు పెట్టారు; ఉప్పెన గాలిలాగ సాత్యకిమీద వచ్చిపడ్డారు చుట్టుముట్టి.

చూశాడు శ్రీకృష్ణుడు. జరగనున్నదంతా ముందే ఎరుగు నతడు. అంచేత తమ్ముణ్ణి సాత్యకిని కాపాడడానికి కాలు కదపలేదు. కాని ప్రద్యుమ్నుడు మాత్రం పెద్దపులిలా వురికాడు; శౌర్యమూ భుజబలమూ కనపరిచాడు. సంతోషించాడు సాత్యకి. సివంగిలాగ చెలరేగాడు. భళీ అంటే భళీ అన్నారు ఆకాశంమీది దేవతలు.

ప్రద్యుమ్నుడు వురికీ వురకడంతోనే వృష్ణి వీరులు రోషంతో సింహనాదాలు చేస్తూ భోజులమీదా అంధకుల మీదా ఉప్పెనలాగ కలబడ్డారు. ఉభయపక్షాలవాళ్ళూ పోలో అంటే పోలో అని పొలి కేకలు వేశారు. భూమీ ఆకాశమూ బద్దలైపోయినట్టనిపించాయి ఆ కేకలు. బలం, బలానికి మించిన పౌరుషం – రెండు పక్కల వాళ్ళూ దారుణంగా తలపడ్డారు.

రౌద్రంతోనూ, ఉద్రేకంతోనూ వొళ్ళు మరిచి అలా యాదవు లందరూ పోట్లాడుతుంటే, కొట్టుకుంటూ వుంటే, నరు క్కుంటూ వుంటే, చంపుకుంటూ వుంటే దయూదాక్షిణ్యం లేకండా చూస్తూ నిలబడ్డాడు శ్రీకృష్ణుడు.

ఉభయపక్షాలవాళ్ళూ కొట్టుకుందికి సాధకంగా అక్కడ మూడంచుల తుంగగడ్డి దొరికింది.

విధి నేర్పు వివరిస్తాను, విను. మునుల పరమ శాపంవల్ల సాంబుడి కడుపులో పుట్టిన ముసలం యాదవుల కలహంలో తన శక్తి ఘోరంగా అక్కడి తుంగలో ప్రవేశపెట్టింది. పొడి పొడి చేసి, వసుదేవుడు సముద్రంలో చల్లించాడు. అయినా ముసలం శక్తి చెడలేదు. మునీశ్వరుల శక్తి అది!

అసలే చిత్తుగా తాగి సివాలెక్కి వున్నారు యాదవులు. అమోఘమైన మునుల శాపం దివ్యశక్తి దానికి తోడయింది. అంచేత తుంగతో కొడితే ఎదటివాడికి బాధకలుగుతుందన్న వివేకం కానీ, దాంతో కొట్టి పగవాడు తిరుగు లేకండా చారుమని పోడానికి కారణం కానీ అవగతం కాలేదు వాళ్ళకి.

ఘోరంగా జరిగింది పోరు. కృత్రిమ ముసల ప్రభావంతో వున్న రెల్లుతో వొకళ్ళ నొకళ్ళు చంపుకోడం సులువైంది.

తండ్రీ, కొడుకూ, అన్నా, తమ్ముడూ అనకండా రెండు వేపుల వాళ్ళూ పేట్రేగి తుంగతో బాదుకున్నారు; వొకళ్ళ దెబ్బతో వొకళ్ళు కూలిపోయారు. పెద్ద సుడిగాలి వీస్తే కూలి పోయిన చెట్లలాగ కూలిపోయారు వాళ్ళు.

మునుల శాపంవల్ల వాళ్ళ మనస్సులో తమకం మితిమీరుతూ వుండేది. అంచేత వొక్కడూ వెనకాడినవాడు లేడు. ముందు కురికిన వాడు బతికి బయట పడడమూ లేదు. పొలికేకలూ, హుంకారాలూ, మూలుగులూ — గింగురుమని పోయింది రణరంగం.

భోజులూ, అంధకులూ ఎంతో హెచ్చుమంది. అంచేత శక్తిమంతుడు సాత్యకీ, ప్రబలుడు ప్రద్యుమ్నుడూ మొదలైన వృష్ణులు యావన్మందీ హతమారి పోయారు.

అనిరుద్ధుడూ, ప్రద్యుమ్నుడూ, సాంబుడూ, సాత్యకీ, గదుడూ మొదలైన వృష్ణివీరులు, అంధకులూ భోజులూ పరాక్రమ క్రీడలో పడి చచ్చిపోయారు. కింద పడున్న వాళ్ళ శవాలు చూశాడు కృష్ణుడు. పరమమునుల శాప శక్తివల్ల అతడి హృదయంలోనూ కోపాగ్ని భుగభుగలాడింది. యుద్ధంలో పడక, తప్పించుకు పోతున్న వాళ్ళందరినీ తుంగలతో మోది మిగలకండా చంపేశాడు.

అలా యాదవులందరూ ముసలం శక్తివల్ల హతవారి పోయారు. గాంధారి మాటలు తనుపుకి తెచ్చుకున్నాడు శ్రీకృష్ణుడు "ఇది ఇలా పూర్తయింది!" అని తనలో తాను అనుకున్నాడు.

దారుకుడూ, బభ్రుడూ యుద్ధం దొమ్మీలోకి రాకండా వుండి పోయారు. రణరంగమంతటిలోనూ, అంతమంది శవాలమధ్యా వొక్కడే నుంచున్న కృష్ణుణ్ణి చూశారు వాళ్ళు. తిన్నగా అతడి దగ్గిరికి వచ్చారు.

"అందరూ అంతమైపోయారు! ఇక్కడేం పనుకూ ఇక! బలరాముడు ఎక్కడున్నాడో వెదుకుదాం పద. అతడేమయాడో దాన్ని బట్టి పనిచెయ్యాలి మనం" అన్నారు.

"సరే" అని బయలుదేరాడు కృష్ణుడు. బరువైన గుండెలతో కుమిలిపోతూ అతడి రెండు వేపులా బభ్రుడూ, దారుకుడూ బయలుదేరారు. బలరాముడు వెళ్ళిన వేపు వెళ్ళారు వారు. ఓ చెట్టు దగ్గిర అతణ్ణి చూశారు.

అర్జునుణ్ణి పిలుచుకురా

దారుకుడివేపు చూసి, "పాండవుల దగ్గిరికి చప్పున వెళ్ళు, యాదవుల నాశనం చెప్పి, అర్జునుణ్ణి తీసుకురా" అన్నాడు కృష్ణుడు. గాలిలా ఎగిరిపోయే గుర్రాలు పూసి, చిన్నరథం వేసుకుని వెంటనే హస్తిన వెళ్ళాడు దారుకుడు.

బభ్రుడి వేపు చూసి, "స్త్రీజనాన్ని ఏనుగులూ మొదలైన వాటిమీద చప్పున పట్నం చేర్చిరా" అన్నాడు కృష్ణుడు. అందుకని బయలు దేరాడు బభ్రుడు. పట్టుమని పదడుగులు వెళ్ళాడో లేదో, ఎక్కణ్ణుంచో వొక బోయవాడు వచ్చి తుంగతీసి అతణ్ణి కొట్టాడు. కృష్ణుడి కనుచూపుదూరం లోనే ఠారుమని కూలిపోయాడు బభ్రుడు.

బభ్రుడి పాటు చూసి మునుల శాపశక్తికి నివ్వెర పోయాడు కృష్ణుడు. "అన్నయ్యా, స్త్రీజనాన్ని గుర్రాలమీదా, ఏనుగుల మీదా, రథాలమీదా పట్నం చేర్చి తిరిగి వస్తాను. ఈ చెట్టుదగ్గిరే వుండు నువ్వు నేను వచ్చేదాకా" అని బలరాముడితో చెప్పాడు ఆ ప్రకారం స్త్రీజనాన్ని రథాలూ వాటిమీద పట్నం తీసుకు వచ్చాడు. తిన్నగా వసుదేవుడి దగ్గిరికి వెళ్ళాడు.

"తండ్రీ, వెనక కౌరవకుల నాశనం చూశాను; ఇప్పుడు సకల యాదవుల నాశనం చూశాను. బంధువు లెవ్వరూ లేని ఇక్కడ బతికి వుండడానికి మనస్కరించడంలేదు. అన్నయ్య ముందే అడవికి వెళ్ళిపోయాడు తపస్సుకోసం. అతడితో కలిసి నేనుకూడా తపస్సు చేసుకుంటాను. ఇక అంతా నువ్వే చూసుకో. నేడో రేపో అర్జునుడు ఇక్కడికి వస్తాడు. మీ ఆజ్ఞలు నెరవేరుస్తాడు" అంటూ అతడి పాదాలమీద శిరస్సు మోపి మొక్కాడు.

అంతకి ముందే యాదవుల పోట్లాట జనంచేత విన్నాడు వసుదేవుడు. మనస్సు చలించి జీవం లేనట్టు కొయ్యబారివున్నా డతడు. తానూ, బలరాముడూ ఇల్లు విడిచి అడివికి పోతామని కృష్ణుడు చెప్పడంతోనే, వున్న తెలివికూడా తప్పిపోయి శవంలా అయి పోయాడు.

కృష్ణుడి మాటలూ, వసుదేవుడి అవస్థా చూసి రాగాలుతీసి

ఏడ్చారు స్త్రీలు. కనికరంతో కరిగిపోయాడు కృష్ణుడు. అందరినీ వోదార్చాడు.

"అర్జునుడు ఇప్పుడే ఇక్కడికి వస్తాడు. మీ దుఃఖం తొలగిస్తాడు" అని ఉపశమన వాక్యాలతో ధైర్యం చెప్పాడు. తండ్రిదగ్గిర కూచుని అతడి పాదపద్మాలు తన హస్తపద్మాలతో మెత్తగా వొత్తుతూ అవసరమైన నేర్పుమాటలతో అతణ్ణి వోదార్చాడు. తెలువు కున్నట్టు చేశాడు. అర్జునుడు వస్తాడని పదేపదే చెప్పాడు.

"అర్జునుడు నీతిమంతుడు. పరివారాన్నీ, ఏనుగులూ, గుర్రాలూ వాటినీ నువ్వే చూసుకో. ఇన్ని మాటలతో ప్రయోజనం లేదు. ఇదే ఇప్పటి కర్తవ్యం" అని అతడి దగ్గిర సెలవు తీసుకున్నాడు. అన్న బలరాముడిదగ్గిరికి వెళ్ళాడు. భక్తిపూర్వకంగా ప్రణామం చేశాడు. "మన తండ్రి అనుమతి తీసుకుని వచ్చాను" అన్నాడు.

బలరాముడి నిర్యాణం

అలా చెప్పాక బలరాముడి ముఖపద్మంలోంచి వొక మహాసర్పం బయటికి రావడం చూశాడు కృష్ణుడు. ఎరుపు ఛాయతోనూ వెయ్యినోళ్ళతోనూ, ధగధగా వెలిగిపోతున్న మణుల పడగలతోనూ, తెలుపారిన పర్వతమంత శరీరంతోనూ వుందా మహాసర్పం. అలా నిజయోగ బలంతో తన తనువు విడిచి ఆకాశమార్గాన సముద్రానికి వెళ్ళిపోయాడు బలరాముడు. వినయంతో ఎదురువచ్చాడు వరుణదేవుడు. నాగులందరూ వచ్చి భక్తిపూర్వకంగా కొలిచారు. నాగరాజు వాసుకీ, కర్కోటకుడూ, తక్షకుడూ, వారుణుడూ, కుంజరుడూ, కుముదుడూ, దుర్ముఖుడూ, పృథుశ్రవుడూ, హ్రాదుడూ, వక్రదంతుడూ, క్రోధుడూ, శంఖుడూ, పుండరీకుడూ, మిత్రీ,

అజేయుడూ, ధృతరాష్ట్రుడూ మొదలైన నాగప్రముఖులు వచ్చి కొలిచారు. గంగా మొదలైన మహానదులున్నూ వచ్చి కొలిచాయి నిజస్వరూపాలు ధరించి.

శ్రీకృష్ణుడు అదంతా దివ్యదృష్టితో చూశాడు. అనంతుడైన బలరాముడు తన పరమమూర్తిలో కలిసిపోయాడు.

అక్కణ్ణుంచి వెళ్ళిపోయాడు కృష్ణుడు. అటూ ఇటూ తిరుగుతూ, తాను భూలోకంమీద పుట్టి చెయ్యవలింది. తీరిపోయిన విషయం తలపోశాడు. తనువు విడిచిపెట్టవలిసిన అవసరం అవగతం చేసుకున్నాడు. మునుల శాపం తలచుకున్నాడు. వెనక దుర్వాసుడు వొంటినిండా పాయసం పూసినప్పుడు అరికాలికి పూయకపోడంతో తప్పించరాని అపాయం అక్కడ సంభవిస్తుందన్నమాట తనువుకి తెచ్చుకున్నాడు. మనస్సు ఇంద్రియాలలో అడగించాడు. గాఢ సమాధి నిష్ఠుడయాడు. నేలమీద పడుకున్నాడు.

కృష్ణ నిర్యాణం

అప్పుడు భయపడుతూ భయపడుతూ జర ఆ అడివికి వచ్చింది. వచ్చి, అక్కడ తిరుగుతున్న వొక వేటకాణ్ణి చూసింది. కృష్ణుడి శరీరం పొదలో వున్న జింక అని అతడికి భ్రమ కలిగినట్టు మాయ కల్పింది.

వింటిని మంచిదారైన వొక బాణం సంధించాడు వేటకాడు. ఉగ్రంగా గురిపెట్టాడు. చెవులదాకా లాగి విడిచిపెట్టాడు. రివ్వున వెళ్ళింది బాణం. శ్రీకృష్ణుడి అరికాలు నిష్ఠురంగా దూసుకుపోయింది. మాగాలనుంచి బయటికిపోయింది. బాణం వెంటనే జింకకోసం పరిగెత్తుకు వచ్చాడు వేటకాడు.

జింక కాదు, మనిషి. చూశాడు వేటకాడు. కళవిళపడి

పోయాడు. నిలువునా వాడిపోయాడు. కృష్ణుడి పాదాలమీద వాలి పోయాడు. ఏడ్చాడు; మొత్తుకున్నాడు.

తగిన మాటలతో అతణ్ణి ఓదార్చాడు కృష్ణుడు. తన కోరిక అలా తీరడంతోనే శరీరం విడిచిపెట్టాడు; వైకుంఠానికి వేంచేశాడు. దివ్యమునులూ, సిద్ధులూ, రుద్రులూ, వసువులూ, మరుత్తులూ, ఆదిత్యులూ, దేవతలూ, దేవేంద్రుడూ సంభ్రమంతో ఎదురు వచ్చారు. భక్తి వినయాలతో పాదాభివందనం చేశారు. పరమ స్తోత్రాలతో చుట్టూముట్టారు. దేవేంద్రుడు ఇలా స్తుతించాడు:

"ఆదిపురుషా, ధర్మరక్షణార్థం దయాహృదయుడివై లీల కోసం భూలోకంమీద అవతరించావు. కంసుడూ మొదలైన దేవ శత్రువుల్ని సంహరించావు. భరతకుల కలంకం తొలిగించావు. పరిశుద్ధమైన ప్రతిష్ఠ కూర్చి దయచేశావు. మృతిలేదు నీ పదానికి; వార్ధక్యం లేదు దానికి. వ్యయం కాపద. నిర్మలమైంది. శోర్కించ రాంది. అచలమైంది. అగమ్యగమ్యమైంది. అప్రమేయమైన ఆ తత్త్వం అధిష్ఠించు ప్రభూ!

"యజ్ఞపురుషా, శరణాగతుల సుఖం [illegible]చడంకోసం యుగయుగాలూ ఇలాగే [illegible]ంచు దేవా!"

ఇలా స్తోత్రం చేసి కృష్ణుడిమీద పూలవాన కురిపించాడతను.

ఇంతలో బ్రహ్మ వచ్చి శ్రీకృష్ణుడి పాదాలకి మొక్కాడు. భక్తితోనూ, ఆనందంతోనూ సలక్షణమైన స్వరంతో వేదసూక్తులతో స్తోత్రం చేశాడు. కరుణతో చెమ్మగిల్లిన చూపులతో అందరినీ చూశాడు శ్రీకృష్ణుడు.

"అనిరుద్ధ, ప్రద్యుమ్న, సంకర్షణ, వాసుదేవరూపాలు నాలోనే ఏకంచేసుకున్నాను. ఆనందమయమైన, విజ్ఞాన ధామమైన, నిరంజనమైన, అప్రమేయమైన నా పదప్రాప్తి, పరసు మంగళానుభూతికి

అంగీకరిస్తున్నాను. మీరంతా నా సఖులుకండి. సుకృతులు మీరు" అంటూ మృదుమధురంగా ఇంపుకలిగినట్టు చెప్పాడు. అంతమందీ ఆనందించారు.

అలా ఆదర సంభాషణతో ఆ దేవదేవుడు బ్రహ్మేంద్రాదుల్ని సంతోషపరిచి అనాది అయిన తన వైకుంఠ పదంలో నివసించాడు. ఇంద్రియాలకి అందని ఆ దేవుణ్ణి బుద్ధిలో దర్శిస్తూ, అద్భుతమైన అతడి గుణాలు అభినందిస్తూ బ్రహ్మ మొదలైన దేవతలందరూ నిజనివాసాలకి వెళ్ళిపోయారు.

అర్జునుడు ద్వారక వచ్చాడు

దారుకుడు హాస్తిన వెళ్ళాడు; పాండవుల్ని చూశాడు. యాదవకుమారుళ్ళు సాంబుణ్ణి ఆడవేషం వేసి మునులదగ్గిరికి వెళ్ళడమూ, మునులు శపించడమూ, సాంబుడి కడుపున ముసలం పుట్టడమూ వినిపించాడు. యాదవులు ముసలం నూరి సముద్రంలో చల్లడమూ చెప్పాడు. యాదవులందరూ సముద్రతీరానికి యాత్ర వెళ్ళడమూ, అక్కడ అంతమందీ తప్పతాగడమూ, ముసలం శక్తితో వున్న తుంగతో కొట్టుకుని యాదవస్పందీ మరణించడమూ వివరించాడు. బలరాముడూ, శ్రీకృష్ణుడూ మాత్రం బతికివున్నారన్నాడు. కృష్ణుడు పంపితే ఇలా వచ్చానని అన్నివిషయాలూ పూసగుచ్చినట్టు చెప్పాడు.

విని పట్టరాని దుఃఖంతో విలపించారు పాండవులు. ద్రౌపదీ మొదలైన అంతఃపుర స్త్రీలంతా గోలు గోలు మన్నారు. పట్నమంతటా శోకమే శోకం అల్లుకుంది.

"నిన్ను తీసుకురమ్మని నన్ను పంపించాడు శ్రీకృష్ణుడు" అని అర్జునుడితో చెప్పాడు దారుకుడు.

"దారుకా," అతణ్ణి చూస్తూ అన్నాడు అర్జునుడు, "యాదవ కుల నాశనం నా చెవుల పడడమూ, నేనిక్కడ నిలవగలగడమూనా! అంత గుండెనిబ్బరవరా నాకు! నువ్వు వేరే రమ్మనాలా చెప్పు!"

దారుకుడితో అలా అని, అన్నగారితో చెప్పవలసిన మాటలు చెప్పి, వున్నపాళాన ద్వారక బయలుదేరాడు అర్జునుడు త్వర పడుతూ.

మొగుడు వచ్చిన ముత్తైదువలా వుంది ద్వారక. చంద్రుడు గుంకిన రాతిరిలా వుంది. కృష్ణుడు లేక అలా దీనంగా, జాలోడుతూ వున్న ద్వారక చూసి, గుండె బరువుతో ప్రవేశించాడు అర్జునుడు. ఏటికి ఎదిరీదినట్లు పురవీధుల్లోంచి నడిచి వెళ్లాడతడు. దారుకుడు కూడా వున్నాడు. నెమ్మది పోందిన మనసులతోనూ, గౌరవంతోనూ అర్జునుణ్ణి చూశారు ద్వారక పౌరులు.

అలా కోటలో ప్రవేశించాడు అర్జునుడు. అతణ్ణి చూడడంతోనే, ఎన్నడూ ఎరగని తమ దుఃఖం సయించలేకపోయారు శ్రీకృష్ణుడి భార్యలు. పదహారు వేలమందీ మొహాలు కప్పుకుని గోలు గోలు మని ఏడ్చారు. కంటికీ మంటికీ కన్నీళ్లు కార్చారు. పాదాలు తొట్రుపడుతూ దైన్యం తనువులు ధరించినట్టు అతడి దగ్గిరికి వచ్చారు.

వారిని చూసి గుండెలు పగిలినట్టయింది అర్జునుడికి. దుఃఖం ఆపుకోలేకపోయాడతడు. గద్గదకంఠంతో గట్టిగా ఏడుస్తూ రథం దిగి కిందపడిపోయాడు. ఆ దురవస్థ చూస్తే పగవాళ్ళకైనా గుండెలు చెక్కలయిపోతాయి.

పట్టరాని దుఃఖంతో గొంతెత్తి ఏడుస్తూ రుక్మిణీ సత్యభామలు అర్జునుడి దగ్గిరికి వచ్చారు; నిలువునా నేలమీంద కూలిపోయారు.

"అర్జునా, మాకు దిక్కెవ్వరూ?" అంటూ తక్కిన స్త్రీ

లందరూ దీనంగా, వల్లమాలిన శోకంతో వచ్చి అర్జునుడి చుట్టూ మూగారు.

తన దుఃఖం తానే దిగమింగుకుని లేచాడు అర్జునుడు. స్త్రీలందరినీ ఓదార్చాడు.

"వీళ్ళ దుఃఖమూ, దైన్యమూ చూస్తే యాదవు లందరూ మాత్రమే మరణించినట్టు లేదు. వీరి ఆతురత నా గుండెల్లో ఇంకా ఏదో దుఃఖం రేరలిస్తోంది! కృష్ణుడిదశ ఎలావుందో అని గుండెలు కొట్టుకుంటున్నాయి. ఏ సంగతిన్నీ ఎవరు చెప్తారు! ఏందారి?" అంటూ లోలోపల సతమతమైపోతున్నాడు అర్జునుడు. దారుకుడి అవస్థా అలాగేవుంది. వసుదేవుడిదగ్గిర నిజం తెలుస్తుందేమో అనుకుంటూ అర్జునుణ్ణి అతడి దగ్గిరికి తీసుకు వెళ్ళాడతడు. భయపడుతూ భయపడుతూనే వెళ్ళారు వారు.

వసుదేవుడి దుఃఖం

అర్జునుడు వచ్చేసరికి ఎంతోఅంత దుఃఖంతో కన్నీళ్ళలో మునిగి పక్కమీద పడున్నాడు వసుదేవుడు. అర్జునుణ్ణి చూడడంతో మరింత కొత్త దుఃఖం ముంచుకు వచ్చిందతడికి. లేచి ఆనురాంతంగా అర్జునుణ్ణి కౌగిలించుకున్నాడు. గద్గదికతో గొంతెత్తి ఏడ్చాడు. మరణించిన వారి పేర్లు పనవి పనవి శోకించాడు.

ఎంతో కష్టంమీద అతణ్ణి ఓదార్చాడు అర్జునుడు.

"అర్జునా," నాలిక తొట్రుపడిపోతూ అన్నాడు వసుదేవుడు, "దైవం మామీద మబ్బులేసి పిడుగు వేశాడు. మనుష్యమాత్రులు కారు నా బిడ్డలు. దేవతలంత పరాక్రమవంతులు. రాక్షసుల్ని సంహరించగల బలవంతులు. అడ్డులేని అసహాయ శూరులు. అలాంటి వాళ్ళు అకారణంగా వొకళ్ళ నొకళ్ళు చంపుకున్నారు!

"నీ శిష్యులు సాత్యకీ, ప్రద్యుమ్నుడూ ఈ దారుణరణంలో తొలి పీనుగులయ్యారు! ఇది వినీ కూడా బతికున్నాను! నేనే పిరుణ్ణి లోకంలో!

"తొలి తొలి సాత్యకి కృతవర్మలు రేపెట్టారు. దాంతోనే రగులుకుంది పోరు. అయితే వాళ్ళని తిట్టడం దేనికి! మునుల శాపమే ఇంత చేసింది.

"చచ్చిపోయిన పరిక్షిత్తుణ్ణి బతికించాడు కృష్ణుడు. మూర్ఖులై యాదవులు కొట్టుకుంటూ వుంటే చూస్తూ వూరుకున్నాడు! ఈ నాశనం తప్పనిసరి అనుకుంటాను! ఏమంటే, ఎప్పుడు ఏది ఎలా చెయ్యాలో ఎరుగు నతడు.

"పోనీ ఇది విధివశంగా జరిగిందని కుదుటపడదామన్న వివేక మున్నా కుదరకండా వుంది. ఊరికే యదువంశమంతా వూడ్చుకు పోయిందే అన్న దుఃఖం గుండెలు చెక్కలు చేసేస్తూవుంది."

వసుదేవుడు అలా అంటూవుంటే, "యాదవులందరి మాటా చెపుతున్నాడితడు. కృష్ణుడి మాట ఎత్తడంలేదు. ఇంచేత కృష్ణుడి వునికి విషయంలో సంశయించ వలిసిందిలేదు" అని తనలో తాను నచ్చచెప్పుకున్నాడు అర్జునుడు.

ఇంకా ఇలా అన్నాడు వసుదేవుడు:

"అర్జునా, మునుల శాపంవల్ల యాదవులు యావన్మందీ హతవారిపోయారు. ముసలం శక్తితోవున్న తుంగలతో వాళ్ళ నొకళ్ళు కొట్టుకు చచ్చిపోయారు. ఒక్కడూ ఆడంగుల్ని తీసుకు వచ్చాడు కృష్ణుడు ఏనుగులూ, గుర్రాలూ, రథాలు వేసుకుని."

"కృష్ణుడు వచ్చాడు" అనగానే "అయితే అతడు ఎక్క డికి వెళ్ళాడు?" అని తడబడుతూ అడిగాడు అర్జునుడు.

"వచ్చి, నేను దుఃఖపడుతూ వుండడం చూసి, నన్ను

పోదార్చాడు. 'విధి వశాన వృష్ణులూ, భోజులూ, అంధకులూ – అంతమందీ నాశనమైపోయారు. అర్జునుడి కోసం కబురు పెట్టాను. ఇప్పుడే అతడు వస్తాడిక్కడికి. నువ్వంటే ఎంతో భక్తి అతడికి. నిన్ను సేవించి వుంటాడు. నువ్వు ఏం చెపితే అది చేస్తాడు. కార్యం తెలిసిన వాడతడు. శౌర్యవంతుడు. విక్రమవంతుడు. నాకూ అతడికీ భేదమేమీ లేదు. విచారం విడిచిపెట్టు. అతణ్ణి పురస్కరించుకుని ఏనుగులూ, గుర్రాలూ మొదలైన వాటినీ, బంధువుల్నీ రక్షించుకో. అర్జునుడు స్త్రీలనీ, పిల్లల్నీ ఆపదలపాలు కాకండా కాపాడతాడు.

" 'కొద్ది దినాల్లో సముద్రం ద్వారకానగరం ముంచేస్తుంది.

" 'యాదవులు నరుకులాట ఆరంభించడానికి ముందే బలరాముడు అడివికి వెళ్ళిపోయాడు. అక్కడ తపస్సులో కూచున్నాడు. నాకూ అదే మంచి మార్గం. ఇదీ ఇప్పటి కర్తవ్యం. వెయ్యి మాటలతో ప్రయోజనం లేదు. మరి విచారించకు. నాకు అనుమతి అనుగ్రహించు.

" 'అర్జునుడు చెప్పినప్రకారం అన్ని పనులూ నడిపించు. పోట్లాటలో మరణించిన యాదవులందరికీ అతడే అగ్నిసంస్కారం జరిపిస్తాడు. అతడే అనంతరం మీ పరలోక విధులున్నూ నెరవేరుస్తాడు' అని చెప్పాడు. నేను తలవూపాను; అంగీకరించాను. అతణ్ణి వెళ్ళమన్నాను.

" ఇక్కడ నువ్వు చెప్పినట్టు చెయ్యడమే కర్తవ్యం. అయినా, ఒక్కమాట చెప్తున్నాను.

" పీనుగుపెంటగా పడిన బిడ్డల్ని తలుచుకోకండా ఎలావుండడం చెప్పూ ! మనస్సులో ఈ అగ్ని రగులుతూవుంటే అన్నపానాలు ఎలా సయిస్తాయి ! సయించినా సయించకపోయినా ప్రాణాలు నిలుపుకుని ఇంక ఏం నోల్లుకోవాలి నేను !

'ఈ స్త్రీలనీ, ప్రజల్నీ. ఏనుగులూ మొదలైనవాటినీ ఎలా చూడాలో అలా నువ్వే చూసుకో. కృష్ణుడి మాట చెల్లించు" అన్నాడు.

వసుదేవుడి విచారమూ, అతడి పరిస్థితీ చూసి ఎంతో దుఃఖ పడ్డాడు అర్జునుడు.

"మహాత్మా, కృష్ణుడులేని దేశంలో వుండడానికి మనస్సొప్పు తుందా నాకు! ధర్మరాజూ, భీముడూ, నేనూ, నకుల సహదేవులూ, ద్రౌపదీ వొకేమనస్సుకలవాళ్ళం. సకల యాదవ నాశనం విని, ముందుమాట ఆలోచించి ముందే నిశ్చయించాడు ధర్మరాజు. స్త్రీలనీ, పిల్లల్నీ, సంపదనీ ఇంద్రప్రస్థం తర్లించుకురమ్మన్నాడు నన్ను. అంచేత వీళ్ళనందరినీ అక్కడ సుఖంగా నివసించినట్టు చేరుస్తాను. నిన్ను ముందుంచుకు తీసుకువెళతాను. అయినదానికి విచారించకు. దైవకృత్యాలు తప్పవుకదా!" అని చెప్పి, దారుకుడివేపు చూశాడు. అతడి హృదయం దుఃఖంతో కుంగిపోతూవుండడం గమనించి ఇలా అన్నాడు :

"దారుకా, పద, కృష్ణుడు ఎటువెళ్ళాడో అటు వెళదాం. ఇక్కడ చెయ్యవలసిన పనులు మంత్రులతో చెప్పి వెళ్ళడం మంచిది. వెళ్ళు, ముందు వాళ్ళని పిల్చుకురా."

దిగ్గున వెళ్ళాడు దారుకుడు. మంత్రు లందరినీ సుధర్మ సభకి పిల్చుకువచ్చాడు. అంతకిముందే అర్జునుడు అక్కడ కూర్చున్నాడు. మంత్రు లందరూ వొక్కొక్కరూ వచ్చారు. వినయంగా అర్జునుడి చుట్టూ చేరారు. చెమ్మగిల్లుతున్న హృదయంతో అంతమందినీ వోమారు కలయచూశాడు అర్జునుడు. గంభీరమైన దుఃఖంతో ఇలా అన్నాడు :

"పురజనుల నందరినీ పిలిపించండి. మీకూ వారికీ చెప్పవలసిన పనులున్నాయి."

వెంటనే బ్రాహ్మల్నీ, క్షత్రియుల్నీ, వైశ్యుల్నీ, శూద్రుల్నీ-చిన్నా పెద్దా యావన్మంది ప్రజల్నీ రావించారు మంత్రులు. వచ్చిన వాళ్ళందరూ ఎవరికితగిన ఆసనాల్లో వాళ్ళు కూచున్నారు. అందరి కళ్ళూ అర్జునుడిమీదే వున్నాయి.

దీనంగా వున్న మొహంతో అంతమందినీ కలయచూశాడు అర్జునుడు.

ద్వారక వొదిలి పోవాలి

"వినండి" నెమ్మదిగా అన్నాడు అర్జునుడు, "ఇవాళకి ఏడో నాడు ద్వారక పట్నాన్ని సముద్రం ముంచేస్తుంది. దేవతలు ఆకాశం మీంచి చెప్పగా విన్నాన్నేను. అంచేత వేగం ఈ పట్నం విడిచిపెట్టెయ్యాలి మనం. వజ్రుణ్ణి* ఇంద్రప్రస్థపురానికి రాజుగా చేస్తాన్నేను. మీరందరు ఎప్పటిలాగే అతడి ఏలుబడిలో జీవించం డక్కడ. మీ సరుకులూ అవీ మొయ్యగలిగినంతమట్టుకు మోపులుకట్టండి. బళ్ళూ గిళ్ళూ చప్పున సిద్ధంచెయ్యండి. వాహనాలూ, వాటి పరికరాలూ వొకదగ్గిర చేర్చండి. ఏమంటే బయలుదేరండి అనేసరికి బయలుదేరడానికి సిద్ధంగావుండాలవి. మరోలా భావించకండి. యాదవవీరులున్నప్పుడు మీరు ఎలా సుఖపడ్డారో అలాగే ధర్మరాజు ఆదర సంభావనలతో సుఖపడతారు. వెళ్ళండి, సిద్ధంకండి" అని వారినందరినీ పంపేశాడు. మంత్రులతో ఇలా అన్నాడు:

"ఏనుగులూ మొదలైన వాహనాలు చక్కచేసి తేగలిగిన పరిచారకుల్ని ముందే నియమించండి. ఏపని ఎవరికి బెత్తాయించాలో వారికి బెత్తాయించండి. ఏదీ మరిచిపోకండి. ఆడవాళ్ళనీ, వాళ్ళనీ తీసుకురాడానికి మేనాలూ, నాటుబళ్ళూ ఏర్పాటుచెయ్యండి. ఓర్పు విడిచిపెట్టకండి.

---

* కృష్ణుడి మునిమనవఁడు, ప్రద్యుమ్నుడి మనవఁడు.

"గతించినవి తిరిగి తీసుకురాలేం. కాని, మనకి ధర్మరాజున్నాడు. మిగిలిన ప్రజల్ని రక్షించడానికి వజ్రదేవుణ్ణి రాజు చెయ్యొచ్చు" అని వాళ్ళని ఇళ్ళకి పంపేశాడు. వల్లమాలిన దుఃఖంతో ఆ రాత్రి కృష్ణుడి మందిరంలో గడిపాడు.

వసుదేవుడి మరణం

తెలతెలవారుతూ వుండగా వసుదేవుడు యోగనిష్ఠతో శరీరం విడిచిపెట్టాడు. అతడి మందిరంలో ఏడుపులు మిన్ను ముట్టాయి. అతడి భార్యలు దేవకీ, రోహిణీ, భద్రా, మదిరా — నలుగురూ సహగమనానికి సిద్ధపడ్డారు.

విని, అర్జునుడు అక్కడికి వచ్చాడు. వేలాడుతున్న మాలలతోనూ, అరటి స్తంబాలతోనూ, బంగారం కలశాలతోనూ అందంగా శవయానం కల్పించాడు.

వసుదేవుడి శవం స్నానం చేయించారు. గంధాలు పూశారు. ఆభరణాలు పెట్టారు. చీనాంబరాలు కట్టించారు. పూలమాలలు వేయించారు. యాజకులు మంత్ర తంత్ర క్రియలు సాగించారు. రుద్రసామం గానంచేశారు.

దేవకీ, రోహిణీ, భద్రా, మదిరా సముచితంగా సిద్ధంచేసిన యానాలెక్కారు.

చెలులూ, చుట్టాలూ కుడి ఎడమ వేపుల నడిచారు. తగిన మాటలతో వోదారుస్తూ వెళ్ళారు వారు.

వసుదేవుడి శవయానం ముందు నడిచింది. వెనుక నలుగురు భార్యల యానాలూ నడిచాయి. అగ్నులు పట్టుకుని ముందు బ్రాహ్మలు నడిచారు.

ద్వారకా వాసులు యావన్మందీ తల్లడిల్లిపోతూన్న హృద

యాలతోనూ, వరదలు కడుతున్న కన్నీళ్ళతోనూ హాహాకారాలు చేస్తూ వెంట వెళ్ళారు.

వెనక వసుదేవుడు తిరగాడే తోటలోకి తీసుకు వెళ్ళారు శవం. గంధపు కర్రలతోనూ, అగురు కర్రలతోనూ ముందే చితి పేర్చి పెట్టారు. విధిప్రకారం శవానికి జరగవలసిన వన్నీ జరిగించారు. చితికి జరగవలసినవన్నీ జరిగించారు.

వసుదేవుడి పితృమేధం జనులందరూ అభినుతించినట్టు, చితి మీద శవం పెట్టించాడు అర్జునుడు. అగ్గి ముట్టించారు. చితి మంటలతో భుగభుగమంది. దేవకీ, రోహిణీ, భద్రా, మదిరా — నలుగురూ చితాగ్నిలో ప్రవేశించారు. ఆబాలవృద్ధులు యావన్మందీ హాహాకారాలు చేశారు.

చితాగ్నిలో నేతులు పోశారు. ఏడు నాలికలతో గుబగుబలాడి మండింది చితాగ్ని. సామగానం సాగింది. హాహాకారాలు అధికమయాయి.

తరవాత వజ్రుడూ మొదలైన పురుషులూ, స్త్రీ జనులూ యథావిధిగా ఉదక ప్రదానం చేశారు.

బంధువుల నందరినీ తగిన మాటలతో వోదార్చి పట్నానికి మళ్ళించాడు అర్జునుడు. బరువుగుండెలతో తానున్నూ తిరిగి వచ్చాడు.

అలా పితృమేధం ఘనంగా జరిపించి, యాదవులు కొట్టుకు చచ్చిన రణస్థలానికి పండితుల్ని వెంట పెట్టుకు వెళ్ళాడు అర్జునుడు. పిల్లలూ, స్త్రీలూ, వృద్ధులూ కూడా వెళ్ళారు. చచ్చిపడున్న భోజుల్నీ, అంధకుల్నీ, వృష్ణుల్నీ చూసి అంతమందీ గోలుగోలుమన్నారు. కొంతమంది కింద వొరిగిపోయారు. కొంతమంది గుండెలు బాదుకుని ఏడ్చారు. కొంతమంది నెత్తి మోదుకుని ఏడ్చారు. అందరూ హాహాకారాలు చేశారు.

అర్జునుడు దుఃఖంతో కూలిపోయాడు. దారుకుడు ధైర్యం చెప్పాక తేరుకున్నాడు. మృతులందరికీ బ్రాహ్మలచేత అగ్నిసంస్కారాదికాలు చేయించాడు. బంధువులందరిచేతా తిలోదకాలిప్పించాడు. ఏదీలోపం రాకండా చూశాడు. అలా గుబులుకుంటున్న దుఃఖంతోనే బంధుకార్యం నిర్వహించాడతడు.

బలరామ కృష్ణుల కళేబరాలు

యాదవ స్త్రీలనీ, పిల్లల్నీ, వృద్ధుల్నీ మృదువైన మాటలతో పట్నం పంపేశాడు. అర్జునుడు "నేను బలరామ కృష్ణులు తపస్సు చేస్తున్న అడవికి వెళ్ళి వస్తాను" అన్నాడు. వారి దుఃఖం మాన్పించడానికి దారుకుడూ మొదలైన తగినవారిని అవసరమైన మాటలు చెప్పి పంపాడు. తగిన ఆప్తజనుల్ని కొందరిని వెంటపెట్టుకుని బలరామ కృష్ణుల్ని వెదకడానికి తాను బయిలుదేరాడు.

వెళుతూ వెళుతూ మనసులో ఇలా అనుకున్నాడతడు, "తండ్రికి కావలిగా వుండడంకోసం నన్ను పిలిపించాడు కృష్ణుడు. కావలి వుండవలిసిన నేను తండ్రి చావువార్త వినిపించడానికి అతడి దగ్గిరికి వెళుతున్నాను!

"అయినా తపోనిష్ఠలోవున్న కృష్ణుడికి వసుదేవుడి చావు కబురు ఎందుకూ వినిపించడం? వినిపించి అతడి హృదయానికి దుఃఖం ఎందుకూ కలిగించడం!

"ఊహూఁ, ఈ చావుకబురు కృష్ణుడితో చెప్పను. వెళ్ళి అతడి దర్శనం చేస్తాను. అతడు చెప్పిన పని వినయంతోనూ భక్తితోనూ, నెరవేరుస్తాను."

ఇలా ఎన్నోవిధాల అనుకుంటూ గాంధారి శాపం తనువుకి తెచ్చుకున్నాడు.

"'నిర్జనమైనచోట దిక్కులేని చావు చస్తావు' అని కృష్ణుణ్ణి శపించింది గాంధారి. దగ్గిరే వుండి విన్నాన్నేను. అయితే నిప్పుకి చెదపడుతుందా?" అనుకుంటూ కలతపడిన మనస్సుతో వెళ్ళవలసిన వేపు వెళ్ళి వెదక్క మరోవేపు వెళ్ళాడు. ఇంతకీ విధాత చేతకి అడ్డేముంది!

అతడి మొహంలోని విషాదభావం చూసి తడబడిపోయి, 'అటుకాదు, ఇటు' అని చెప్పలేకపోయారు అనుచరులు.

అలా దిక్కుతప్పి, అడవిలో కొన్నాళ్ళు ఇటూ అటూ తిరిగాడు అర్జునుడు. ఒకనాడు వొక బోయవాడు అతణ్ణి చూశాడు. "ఎక్కడికి వెళతారు?" అని అడిగాడు. "కృష్ణుడు తపస్సుచేస్తున్న చోటికి" అన్నారు అర్జునుడి అనుచరులు.

"ఓనాడు ఓ దగ్గిర చూశాను కృష్ణమూర్తిని. అతడిని చూపించడానికి వస్తాను రండి. అయితే ఇంతవరకూ అతడు అక్కడ వుంటాడో వుండడో చెప్పలేను" అంటూ ముందు నడిచాడు బోయ అతడివెంట అర్జునుడూ, అనుచరులూ వెళ్ళారు. శ్రీకృష్ణుడి శరీరం పడున్న చోటు చూశారు.

చూడడంతోనే మూర్ఛపోయాడు అర్జునుడు. నరికిన చెట్టులా నేల పడిపోయాడు. గోలు గోలు మన్నారు అనుచరులు. కొంచేపటికి తెలువుకున్నాడు అర్జునుడు. శ్రీకృష్ణుడి కళేబరం గాఢంగా కౌగిలించుకున్నాడు. ధైర్యంపోయి వేడివేడి కన్నీళ్ళు కార్చాడు. అనుచరులలోని బ్రాహ్మలు ఎంతో వోదార్చాక కలత తేరి, కన్నీళ్ళు చేతులతో తుడుచుకుంటూ దీనంగా కృష్ణుడి కళేబరం చూశాడు.

"దేనివల్ల ఇంతపని జరిగిపోయింది?" అంటూ కృష్ణుడి అవయవాలన్నీ పరికించాడతడు. యోగుల హృదయాలలో వుండే పాదపద్మాన బాణం తగిలిన గాయం చూశాడు. దుర్వాసుడి మాటలు జ్ఞాపకం చేసుకున్నాడు. విస్మితుడయాడు.

ఏ వికృతమూ లేకండా వుంది కృష్ణుడి కళేబరం. ప్రతి అవయవమూ మనోహరంగానే అవుపిస్తూ వుంది. నిద్దరపోతున్నట్టే పడుంది మృతదేహం. రెప్పవెయ్యకండా చూశాడు అర్జునుడు. చూస్తూ చిత్రంలా వుండిపోయాడతడు.

అనుచరులు ఎన్నో విధాల చెప్పి కలత తేర్చారతణ్ణి. ఉచిత క్రియకి ప్రోత్సహించారు. "బంధువుల్ని ఇక్కడికి పిల్చుకువద్దామా? కాక శ్రీకృష్ణుడి శరీరం అక్కడికి పట్టుకుపోదామా?" నువ్వే నిశ్చయించి చెప్పు. ఏంచేద్దాం?" అని అడిగారు.

"సముద్రం పట్టణం ఎప్పుడు ముంచేస్తుందో!" అన్న విచారం మనస్సుకి తట్టింది అర్జునుడికి. అడివిలో తాము తిరిగిన దినాలు అనుచరులతో లెక్కపెట్టి చూశాడు. తేలిన లెక్క ప్రకారం మర్నాడే సముద్రం ముంచుకు వస్తుందని తేలింది.

అగ్ని సంస్కారం

అప్పుడే ఎర్రపొద్దు పడింది. పడమటివేపు వాలిపోతూవుంది. త్వరపడ్డారు అనుచరులు. అర్జునుడూ వాళ్ళూ కర్తవ్యం చర్చించారు.

"మనం కృష్ణుడి కళేబరం చూసి వచ్చామన్న వార్త పట్నంలో పుట్టకండా చూడాలి. అప్పటికి అవసరమైన మాటలు చెప్పి, రాత్రికి రాత్రి ప్రయాణంకావాలి. పనులన్నీ పూర్తిచేసుకుని చప్పున బయలు దేరాలి. అలాకాకపోతే పొద్దుదూరితే సముద్రం పట్నం ముంచేస్తుంది. వల్లమాలిన ఆపద వచ్చిపడుతుంది. పాపం మన నెత్తిమీద పడుతుంది.

"కనక వేగం అగ్నీ, కర్రలూ సమకూర్చాలి. శ్రీకృష్ణుడి కళేబరానికి సద్విధిగా సంస్కారం జరిగించాలి. ఇది పూర్తిచేసి పట్నం పరిగెట్టాలి" అని నిశ్చయించారు. అదేవిధంగా బ్రాహ్మలతో కలిసి శ్రీకృష్ణుడి శరీరానికి చివరి సంస్కారం జరిగించాడు అర్జునుడు.

బలరాముణ్ణి తలుచుకున్నాడు. "మునుల మాట తప్పదు" అంటూ ఆ చుట్టుపట్ల వెదికాడు. బలరాముడి కళేబరం కనుక్కున్నాడు. త్వరత్వరగా దానికిన్నీ అగ్ని సంస్కారం జరిపాడు.

ఇలా బలరామకృష్ణుల కళేబరాలకి చివరిసంస్కారం జరిగించి, హుటాహుటిని ద్వారకకి బయలుదేరాడు అర్జునుడు. దారిలో అనుచరులతో అన్నాడతడు :

"ఈ కార్యం ఇలా చెయ్యకపోయివుంటే, భర్తపోయిన గతికే పోడానికి పూనుకుంటారు రుక్మిణీ మొదలైన దేవేరులు. నిలపగలమా మనం? రాత్రంతా ఈ పనితోనే సరిపోతుంది. పొద్దు దూరితే సముద్రం ముంచుకు వస్తుంది. మేలు చెయ్యబోయి, లోకమంతా తిట్టే కీడు తెచ్చుకోవచ్చా! స్వదేశం చేరుకున్నాక అవన్నీ చూసుకుందాం, రండి. వేగం నడవండి."

ద్వారక పరిత్యాగం

చేరాడు అర్జునుడు. అనుకున్నట్టు రాత్రిలోపల అన్ని చేశాడు. పొద్దు పొడిచేముందే అంతమందినీ పట్నం నుంచి తర్లించాడు. పట్నంలో పిట్టమనిషి లేకండా చేశాడు. సరుకులూ, జంతువులూ అన్నీ తర్లించాడు.

కృష్ణుడి అంతఃపుర స్త్రీలు పదహారువేలమందీ, ఎనమండుగురు పట్టపు రాణులూ తగిన వాహనాలమీద బయలుదేరారు. వారి వెంట తగిన పురుషులు కాపలా కాస్తూ నడిచారు. రథాలూ, ఏనుగులూ, గుర్రాలూ పరిచారకులు భద్రంగా నడిపించుకు బయలుదేరారు. రకరకాల బళ్ళమీదా, వాహనాలమీదా, కావళ్ళమీదా పట్నంలోని సరుకులు వేసుకు బయలుదేరారు జనం. అధికార్లూ, పరిచారకులూ వాటిని కనిపెడుతూ నడిచారు. భర్తలు

పోయినస్త్రీల గౌరవానికి భంగం రాకండా, వజ్రదేవుడూ మొదలైన యాదవ ప్రముఖులకి ఇబ్బంది కలగకండా నడిపించాడు అర్జునుడు. రథమెక్కి అంతటా తానై, వెయ్యికళ్ళతో అందరినీ చూస్తూ నడిచాడతడు. అతడి హృదయంలో మాత్రం బ్రహ్మాండమంత దుఃఖం కుములుతూ వుండేది.

ద్వారక సముద్రంలో మునిగిపోయింది

అలా అంతమందితోనూ అర్జునుడు పట్నం పొలిమేర దాటేసరికి తూరుపు తెల్లవారింది. పొద్దు ఉదయపర్వతంమీద కెక్కింది. సముద్రం కొండలంత కెరటాలతో పొంగింది. ద్వారకాపట్నం ముంచేసింది.

పట్నం సముద్రంలో మునిగిపోతూవుంటే అంతమందీ వెనుదిరిగి ఆశ్చర్యంతో చూశారు. దుఃఖంలో మునిగిపోయారు. రెండో సముద్రంలావున్న ఆ జనమంతటినీ ముందుకి నడిపించుకు వెళ్ళాడు అర్జునుడు. అద్భుతపడుతూ వారు చెప్పుకుంటున్న మాటలు సముద్రఘోషలా అనిపించాయి. అలా నడిపించుకు వచ్చి పంచవటం దగ్గిర ఆగాడు మజిలీవేసి.

దారిదోపిడి

ఈ బాటసారి సమూహాన్ని వీరులైన దొంగలు చూశారు. 'కోకొల్లలుగా వుంది ధనం. జనం తక్కువగా వున్నారు. వీరిలో యోధులు లేరు కాపాడేవారు. అర్జునుడు వొక్కడే వున్నాడు. చివ్వున ఇతడిమీద పడదాం. అడ్డుపడే వాడెవ్వడూ మరొకడు లేడు ఈ మూకలో. ఊడిపడిన ధనమిది. దీని లోతంతా తెలిసిపోయింది మనకి" అంటూ తమలో తాము కూడబలుక్కున్నారు. ధనం దోచుకుందామన్న ఆశతో కోట్లకొద్దీ వచ్చి పడ్డారు.

"పిల్లలూ, ముసలాళ్ళే వున్నారు. యుద్ధానికి తెగించే మగాడు వొక్కడూ లేడు. ఆడాళ్ళని ముట్టడి వేద్దాం." అంటూ నేల ఈనినట్టు పాపాత్మకమైన ఆ కిరాతబలం ఆటోపంతో వచ్చి కలబడింది. రకరకాలయిన ధనాలు అపహరించడ మారంభించింది.

చూశాడు అర్జునుడు. "ఓరోరి దుర్మార్గులూ, ఈ ప్రజకి నేనూ సంరక్షకుణ్ణి. పారిపోండి! దురాశపాలయి బందిపోటుకి దిగకండి! కాదంటూరా, మీ తలకాయలు భూదేవికి బలివేస్తాను!" అంటూ అదిలించాడు.

ఈ అదిలింపు లెక్క చెయ్యలేదు దొంగలు. అతడి మాట లన్నీ పొల్లులుకింద కట్టేశారు. స్త్రీల నగలు అక్కడక్కడ వొల్చు కోడం మొదలెట్టారు.

గాండీవం ఎక్కు పెట్టాడు అర్జునుడు. ప్రచండమైన బాణాలు దొంగలమీద కురిపించాడు.

దట్టమైన తోళ్ళు కప్పుకుని, కొద్దిగా బాణాలూ, రాళ్ళూ, కర్రలూ రువ్వుతూ నిర్భయంగా అర్జునుడిమీద కలబడ్డారు దొంగలు.

మహాస్త్రాలు ప్రయోగించబోయాడు అర్జునుడు. అయితే మంత్రాలు స్ఫురించలే దతడికి. "ఇది దైవవిరోధం" అనుకుని మామూల్నలు బాణాలే విడుపూ విరామం లేకండా గబగబా రువ్వాడు. బాణాలన్నీ అయిపోయాయి. జమిలి అక్షయతూణీ రాలు క్షయమై పోయాయి. ఉత్తిపోయాయి.

కాలం తారుమారు చూసి ఆశ్చర్యంతోనూ, విచారంతోనూ ఇదయిపోయాడు అర్జునుడు. బాహుబలంతో వింటిబద్ద పట్టుకుని దొంగలమీద కలబడ్డాడు. ఎలాగో చివరికి రుక్మిణీ మొదలైన ఎన మండుగురు పట్టపురాణుల్నీ, బలరాముడి భార్యల్నీ, మరికొందరు యాదవస్త్రీలనీ కాపాడగలిగాడు. మిగిలిన ఆడాళ్ళ నందరినీ ఎత్తుకు

పోయారు దొంగలు. ప్రజలందరినీ దోచుకున్నారు. రథాలూ, గుర్రాలూ, ఏనుగులూ తమకు పనికిరావని వొదిలేసి పోయారు.

అలా పాడుపోయిన మూక నడుపుకుని, దైన్యం మనస్సు కుంగదీస్తూ వుండగా కురుక్షేత్రం చేరుకున్నాడు అర్జునుడు. దారి కడాకా అక్కడక్కడ నివ్వపడిన ఆ ప్రజనంతో కాలంతారుమారువల్ల కలిగిన దశ వినిపిస్తూ, విచారిస్తూ వెళ్ళాడతడు.

వజ్రుడూ మొదలైనవారి అభిషేకం

"కోపించి శాపంపెట్టింది గాంధారి. యాదవకుల నాశనం తప్పనిసరి. పిల్లల్నీ, వృద్ధుల్నీ, స్త్రీలనీ తగినచోట్ల భద్రపరచాలి. వారి దుఃఖం తొలిగించాలి. అర్జునా, కాలానికి తగిన కర్తవ్యం నువ్వే నిర్వహించాలి" అని ఎన్నో మాట్లు అంటూవుండేవాడు ధర్మరాజు. అంచేత అతడి దయాహృదయం తెలుసు అర్జునుడికి. కనక ద్వారక నుంచి తర్లించుకువచ్చిన యాదవుల్ని తగినచోట్ల భద్రంగా నిలిపాడతడు. కృతవర్మ కొడుకుని చూసి, "నాయనా, నువ్వూ మీ అమ్మా, నీ తోబుట్టువులూ మృత్తికావతీపురంలో వుండండి" అన్నాడు. బహు సంపదలతో వున్న ఆ పట్టణమూ, దాని దేశమూ ఇచ్చి అతణ్ణి అక్కడ అభిషేకించాడు. తన పరివారంతో అతడక్కడ రాజై నివసించాడు.

అలాగే సాత్యకి కొడుకుని సరస్వతి పట్నంలో అభిషేకించాడు. మిగిలినవారిని ఇంద్రప్రస్థం తీసుకువచ్చాడు. వజ్రుణ్ణి అక్కడ పట్టం కట్టాడు. ఏనుగులూ, రథాలూ, గుర్రాలూ పైముగ్గురికీ పంచి ఇచ్చాడు. వాళ్ళవాళ్ళ బంధువుల్ని ఆ మూడుచోట్లా నిలిపాడు.

అక్రూరుడి భార్యల్నీ, కుమార్తెనీ వజ్రుడికి అప్పగించాడు. వజ్రుడు వారిని ఆదరించినా అతడిదగ్గర ఆగలేదు వాళ్ళు. తమకి తోచిన చోటికి వెళ్ళిపోయారు అని విని వూరుకున్నాడు అర్జునుడు.

రామకృష్ణుల మరణవార్త

యాదవకుటుంబాల్ని అలా స్థిరపరిచాక రామకృష్ణుల మరణ వార్త వారి భార్యలకి వినిపించాలని నిశ్చయించాడు అర్జునుడు. తగినవాళ్ళని వెంటపెట్టుకుని మెల్లి మెల్లిగా వాళ్ళదగ్గిరికి వెళ్ళాడు. శోకంతో పగిలిపోతున్న హృదయంతో తాను పరిజనులతో అడివికి వెళ్ళడమూ, కృష్ణుణ్ణీ, బలరాముణ్ణీ వెదుకుతూ అడివిలో అన్నాళ్ళూ తిరగడమూ, బోయవాడు దయతలిచి వారున్న చోటికి తీసుకుపోడమూ చెప్పాడు. అంతవరకూ చెప్పి, దుఃఖం ముంచుకువచ్చి, కన్నీళ్ళు వరదలు కట్టి, తలవంచి, మాటాడకండా వూరుకున్నాడు.

అతడి స్థితి చూసి శ్రీకృష్ణుడు కాలంచేశాడని తెలుసుకున్నారు స్త్రీలు. శోకం మూర్తీభవించినట్టు గోలు గోలు మన్నారు. ఎలాగో ధైర్యం తెచ్చుకుని, "అన్నా అర్జునా, నువ్వు ఇంతెందుకు దుఃఖపడతావు తండ్రీ! కాలం వక్రించింది. ఆపడం ఎవరితరం! మిగిలిన విషయం వివరించు మాకు" అన్నారు.

"అడివిలో మేము గడిపిన దినాలు లెక్కించి చూశాం. 'రేపే సముద్రం ద్వారక ముంచేస్తుంది. ఈ ఆపద ఎలా తప్పించుకోడం!' అని విచారించాం. మాకు అప్పుడు జరిగిన ఘోరం చెపితే, ఆ పనులతో పొద్దుపోయి, సముద్రం పట్నం ముంచేస్తుంది. బ్రాహ్మలూ మొదలైన యావన్మందీ సముద్రంపాలవుతారు. కనక రామకృష్ణుల అంత్యక్రియలు ముగించి ఎవ్వరికీ చెప్పకండా పరివారమూ, పౌరులూ, ఏనుగులూ మొదలైన వాహనాలూ, సరుకులూ సిద్ధంచేయించాను. బండెడు దుఃఖంతో ప్రయాణం సాగించాను. యాదవ స్త్రీలనీ, పిల్లల్నీ, వృద్ధుల్నీ అందరినీ పొద్దుపోడకకండా పట్నం దాటించాను. అందువల్లే మీకూ, నేనూ నిందా, పాపమూ లేకండా బయటపడ్డాం. అమ్మలారా, ఇది తప్పని తోచి మనస్సు బాధపడుతూవుంది. మాకు

చెప్పకుండా అంత్యక్రియలు చేసిన తప్పు నన్ను అంటకుండా దయ చూడండి " అంటూ సాగిలబడ్డాడు అర్జునుడు.

అందరూ అతణ్ణి ఎత్తి ఓదార్చారు. "వారించరాని విధి కృత్యం అడ్డడం ఎవరివశం! ఇంక చెయ్యవలసిన పనులు చెయ్యడమే కర్తవ్యమిప్పుడు. విచారించి ప్రయోజన మేమిటి?" అన్నారు.

అగ్నిప్రవేశం

కృష్ణుడి రాణులలో రుక్మిణీ, జాంబవతీ మొదలైనవారు కొందరు సహగమనం కోరారు. బంధువులు శోకార్తులై వ్యాకుల పడ్డారు. అలా సహగమనం చేయడానికి సిద్ధపడిన కృష్ణుడి రాణులకూ, బలదేవుడి రాణులకూ యానాలు సిద్ధంచేయించాడు అర్జునుడు. చందనం కర్రలతోనూ, అగురు కర్రలతోనూ చితులు పేర్పించాడు. మహనీయులైన బ్రాహ్మల్ని పంపి అగ్ని రగిలించాడు. యథావిధిగా అగ్నిప్రవేశం చేశారు సహగమనం కోరిన రామకృష్ణుల భార్యలు.

సత్యభామా మొదలైనవారు కొందరు తపస్సు చేసుకుందికి అడివికి వెళ్ళిపోయారు.

అనంతరం బంధువుల్నీ, ఆప్తజనుల్నీ తగిన మాటలతో ఓదార్చి, ఎవరికి తగినచోటికి వారిని పంపాడు అర్జునుడు.

వ్యాససన్నిధి

అదంతా అయాక ఆపుకోలేని కన్నీళ్ళతో వ్యాసదేవుడి సన్నిధికి వెళ్ళాడు అర్జునుడు. గంగానది వొడ్డున ఆశ్రమంలో తగిన ఆసనం మీద ఏకాంతంగా కూచున్న ఆ మహాత్ముణ్ణి చూశాడు. భక్తి పూర్వకంగా సాష్టాంగ నమస్కారం చేశాడు. పిలిచి దగ్గిర కూచోపెట్టు కున్నాడు వ్యాసుడు. అతడి మొహం చూస్తూ, "అర్జునా, పార్థి

లేకండా వున్నావు! ఎంతోసేపటికి కాని తెలుసుకో లేకపోయాను! ఏమిటిది? ఏమయింది? పట్టరాని కోపం వచ్చి, చంపరాని వారి నెవరినైనా చంపి వచ్చావా? నీ సంగతి ఏమిటో చెప్పు" అని అడిగాడు.

"శ్రీకృష్ణుడూ, బలరాముడూ కాలం చేశారు" అన్నాడు అర్జునుడు, "వజ్రాయుధమైనా సహించగల దృఢదేహాలు యాదవ వీరులు తుంగలతో కొట్టుకుని చచ్చిపోయారు. ఆ దుఃఖంతో కుంగి పోతూ, స్త్రీలనీ, పిల్లల్నీ, వృద్ధుల్నీ తీసుకు వస్తూండగా దారిలో దారిదోపుడు దొంగలు ముట్టడించారు. గాండీవ మెత్తా న్నేను. మహాస్త్రాలు ప్రయోగించ బోయాను. మంత్రాలు స్ఫురించలేదు. గాండీవం పని చెయ్యలేదు. బాహువులలో శక్తి చల్లారిపోయింది. అక్షయ తూణీరాలు వుత్తిపోయాయి. ఏం చెప్పనూ! దొంగలమీదికి సామాన్యబాణాలు చాలవా అనుకుంటే అవి అలా అయిపోయాయి, వొక్కటీ లేకండా. దుఃఖంతోనూ, ఆశ్చర్యంతోనూ నిచ్చేరపోయా న్నేను. చివ్వున చుట్టుముట్టారు కిరాతులు. విచ్చలవిడిగా దోచు కున్నారు. వింటిబద్దతో వోపినంతవరకు వాళ్ళతో పోరాడాను. రామకృష్ణుల భార్యల్నీ, కొంతమంది యాదవస్త్రీలనీ, పిల్లల్నీ, వృద్ధుల్నీ నేర్పుతో కాపాడగలిగాను. వాళ్ళందరినీ నా బుద్ధికి తట్టి నట్టు ఇంద్రప్రస్థంలోనూ అక్కడా నిలిపాను. కలిగిన నష్టంవల్లా, భంగపాటువల్లా హృదయం దుఃఖంతో బద్దలై పోతూవుంది. పదని పాటు ప్రాప్తిస్తే ఏం చెయ్యడం కుంగిపోక! నేనిప్పుడు ఏం చెయ్యాలో దయతో సెలవియ్యి" అంటూ చేతులు జోడించాడు.

"నాయనా," అంతా విని అన్నాడు వ్యాసముని. "మునుల శాపంవల్ల యాదవులు నశించారు. దానికి విచారించ పనిలేదు. కృష్ణుడు ముందే ఎరుగు నిదంతా. చెపుతాను, విను. కాలం ప్రాప్తమై

జరుగుతున్న పనికి అడ్డుకోడమెందుకని అతడు వూరుకున్నాడు. కాకపోతే మూడులో కాలు తారుమారు చెయ్యగలవాడతడు. కణ్వాదుల శాపం మళ్ళించలేడూ! తప్పనిసరిగా జరగవలిసింది జరిగింది. యాదవకులం నాశనమైంది. నువ్వు యుద్ధం చేసినప్పుడు, నీమీద స్నేహంవల్ల శూలం పట్టుకుని తానే ముందు శత్రుసైన్యం సంహరించేవాడు. నీ కళ్ళకున్నూ కనపడేదది. అలాంటి కృష్ణుడు కాలం తారుమారైంది కనక నే నిన్ను కాపాడకండా పోయాడు.

"భూభారం తొలిగించడానికి అవతారమెత్తిన విష్ణుదేవుడు శ్రీకృష్ణుడు. తాను చెయ్యవలిసింది పూర్తిచేశాడు. అజరామరమూ, నిర్వికారమూ అయిన వైకుంఠం శాంతిపరుడై వేంచేశాడు. దానికి నీవంటి జ్ఞానపరులు విచారిస్తారా ఇలా!

"అర్జునా, భూభారం తొలిగించడంలో భీముడితో కలిసి శ్రీకృష్ణుడికి సాయపడ్డావు నువ్వు. నీకు సాయపడి కృతార్థత సంపాదించి, నిన్ను వొదిలి వెళ్ళిపోయాయి మహాస్త్రాలు. దైవప్రకారం తెలిసినవాడివి నువ్వు. యుద్ధంలో నీ ఆచరణ చూసి దేవతలున్నూ సంతోషించారు.

"కాలం అనుకూలంగా వుంటే బలమూ, బుద్ధీ, చేవా అన్నీ కలిసివస్తాయి. కాలం తారుమారైతే అన్నీ తారుమారయిపోతాయి. అందుకే బుద్ధిమంతుడైన వాడికి సంతోషమూ వుండదు, విచారమూ వుండదు.

"అన్నిటికీ కాలమే మూలం. దీనికి మరోలా భావించకండి మీరు. ఉత్తమగతికి పయనించండి. నిశ్చింతగా తనువులు విడిచిపెట్టండి. అప్పుడే ప్రజ్ఞావంతులు ప్రస్తుతిస్తారు."

వ్యాసభగవానుడి ఉపదేశం విన్నాడు అర్జునుడు. శోకం, మోహం విడిచిపెట్టాడు. హృదయంలో నిబ్బరమైన ఆనందం తెచ్చు

కున్నాడు. భక్తి వినయాలతో వ్యాసముని దగ్గిర సెలవు తీసుకున్నాడు. అక్కణ్ణుంచి తిన్నగా హస్తినాపురం వచ్చాడు. ధర్మరాజు దర్శనం చేశాడు. తాను వెళ్ళింది మొదలు వచ్చిందాకా జరిగింది పూసగుచ్చినట్టు విన్నవించాడు.

వ్యావహారి కాంధ్ర మహాభారతం

మౌసల పర్వం

సంపూర్ణం

మహాప్రస్థానికపర్వం

మహాప్రస్థానిక పర్వం

అలా శ్రీకృష్ణుడూ, బలరాముడూ మొదలైన యాదవుల వృత్తాంతాలూ, తాను నిర్వహించిన పనులూ, వ్యాసముని హితోపదేశమూ వినిపించాడు అర్జునుడు. అంతా విన్నాడు ధర్మరాజు. మహాప్రస్థానం చెయ్యడానికి నిశ్చయించుకున్నాడు.

"తమ్ముడూ" అర్జునుడితో అన్నా డతను, "కాలమే అన్ని ప్రాణుల్నీ కడతేరుస్తుంది. కర్మత్యాగమే ఇప్పుడు కర్తవ్య మని పిస్తోంది నాకు. నీ మనస్సుకూడా ఇలాగే వుంటుందని తెలుస్తోంది."

"అవును" అన్నాడు అర్జునుడు. "కాలాన్ని ఏమనాలి! దానికి అదే సాటి! ఇంకోదానికి ఈ పోకడ లుండవు! బాగానే ఆలోచించావు నువ్వు. నీ నిశ్చయమే హితమైంది; అభిమతమైంది."

తనతో ఏకీభవించిన అర్జునుణ్ణి మెచ్చుకున్నాడు ధర్మరాజు. భీముణ్ణీ, నకులసహదేవుల్నీ పిలిపించాడు. అదంతా వివరంగా వినిపించాడు. వాళ్ళున్నూ అన్నగారిమాట అంగీకరించారు. అనంతరం యుయుత్సుణ్ణి పిలిచి అంతా చెప్పాడు. రాజ్యతంత్రం ఎలా నడపాలో అతడికి ఉపదేశించాడు. రాచనగరులోని వివరాలున్నూ వివరించాడు. అతణ్ణి మహానాయకుణ్ణి చేశాడు. సేనలు అతడి అధీనం చేశాడు.

అదయాక ఘనంగా పరీక్షితుణ్ణి రాజ్యానికి పట్టాభిషేకం చేశాడు. అతడికి రాజనీతి ఉపదేశించాడు. సుభద్రని పిలిచి, "నీ మనవడు కౌరవ సామ్రాజ్యానికి మహారాజయాడు. యాదవ వంశం ఉత్తరాధికారి వజ్రుడికి ఇంద్రప్రస్థరాజ్య మిచ్చాను. ఈ రెండు కుటుంబాలూ రక్షించే భారం నీమీద వుంది. విను, చావగా మిగిలిన

యాదవు లందరికీ వజ్రుడు సంరక్షకుడు. అతణ్ణి పోషించాలి నువ్వు. ఈపని చెయ్యకపోతే ధర్మహాని సంభవిస్తుంది సుమా!" అని చెప్పి, తాము ఇల్లువొదిలి వెళ్ళినప్పుడు ఆమె తమ వెంట రాకండా కట్టుదిట్టం చేసి బయలుదేరారు.

అంతలో పోక, భారతయుద్ధంలో మరణించిన బంధువులికీ, మాసల యుద్ధంలో మరణించిన యాదవులికీ పరలోక సౌఖ్యం కలగడం కోసం రథాలూ, ఏనుగులూ, గుర్రాలూ, ఆవులూ, బంగారమూ, రత్నాలూ-ఎన్నో దానంచేశాడు. భూదానాలూ, కన్యాదానాలూ, గృహ దానాలూ చేశాడు. ధౌమ్యుడూ మొదలైన బ్రాహ్మలందరినీ సంతృప్తిపరిచాడు. కోట్లకొద్దీ వస్తువులు వారి కిచ్చాడు. పుష్కలంగా ధనమూ, బహుమానాలూ ఇచ్చి కృపాచార్యుణ్ణి సంతోషపరిచాడు. మిగిలిన బంగారమూ, రత్నాలూ పరమాదరంతో పరిక్షితు కిచ్చాడు. అతణ్ణి శిష్యుడుగాచేసి కృపాచార్యుడికి అప్పగించాడు. పౌరుల్నీ, పల్లె ప్రజల్నీ రావించాడు. పరిక్షితుణ్ణి వారికి చూపించి ఇలాఅన్నాడు:

"అయ్యలారా, మా అయిదుగురికీ మారుగా ఈ పరిక్షితుణ్ణి పరిగ్రహించండి. అన్నిపనులూ ఇతడితో నడిపించండి. నానాటికీ అనురక్తి అధికమైనట్టు చూడండి. ఇతడి మనస్సు రంజింపచేస్తూ ఆరాధించండి" అన్నాడు. మహాప్రస్థానం కోసం తాము నిశ్చయించుకున్నామని చెప్పాడు.

"మమ్మల్ని ఇలా ఉపేక్షించి వెళ్ళడం న్యాయమా మహారాజా!" చిన్నపోయిన మొహాలతో అన్నారు ప్రజలు, "కరుణా హృదయుడివి నువ్వు. తరతరాలుగా మీ ఆశ్రితులం మేము" అంటూ గద్గదకంఠాలతో విన్నవించారు.

అందరికీ తగినమాటలతో నచ్చచెప్పాడు ధర్మరాజు. తమ తుది పయనానికి వాళ్ళని వొప్పించాడు.

అప్పుడు అందులో కొందరి ఇళ్ళు కొందరు అన్యాయంగా ఆక్రమించారని వివాదంపుట్టింది. అదిచూసి, "కలియుగ మాహాత్మ్యం ఇది" అని నవ్వుతూ అన్నగారితో చెప్పాడు సహదేవుడు. "అందుకే మన మనువులు ఇక చాలు" అని నవ్వుతూ అన్నాడు ధర్మరాజు.

మ హా ప్ర స్థా న ం

తన నగలన్నీ వొంటిమీంచి తీసేశాడు ధర్మరాజు. నార బట్టలు కట్టుకున్నాడు. లేడితోలు కప్పుకున్నాడు. తమ్ములూ, ద్రౌపదీ కూడా అలాగే చేశారు. ఆ సమయంలో చెయ్యవలిసిన విధులు అందరూ పూర్తిచేశారు. యజ్ఞాగ్నులు నీళ్ళలో వేశారు. కలకల్లాడుతున్న మొహాలతో ఇంటినుంచి బయలుదేరారు.

మొదట ధర్మరాజు నడిచాడు. అతడివెంట వరసగా భీమార్జునులూ, నకులసహదేవులూ, వాళ్ళ కుక్క ఏడోదిగానూ నడిచారు.

వాళ్ళు అలా నడివీధిని వెళుతూవుంటే పురజనులు ఆబాల వృద్ధులూ దీనంగా చూశారు. ఆ దృశ్యం వెనక జూదంనాడు వాళ్ళు అడివికి వెళ్ళిననాటి దృశ్యంలా అనిపించింది. భటులతో కూడా యుయుత్సుడూ, నీ తండ్రి పరిక్షితుడూ, అంతఃపురస్త్రీలూ — యావన్మందీ పాండవుల వెంట వెళ్ళారు.

హస్తినాపురం దాటిపోయాడు ధర్మరాజు. అలిసిపోకండా అందరూ ఎంతోదూరం అతడి వెంట వెళ్ళారు. వెనక చూసి వాళ్ళనీ "ఆగండి" అనలేదు ధర్మరాజు. తలవొంచుకుని అదే వెళ్ళడం వెళుతున్నాడతడు.

వెనక వస్తున్న జనం అలిసిపోయారు. ఆగలేదు ధర్మరాజు. ప్రదక్షిణాలు చేసి, ప్రణామాలు చేసి, వినయపూర్వకంగా వొక్కొక్కరూ సెలవుతీసుకున్నారు. బరువైన దుఃఖంతో వెనక్కి మళ్ళారు. పరిక్షితుణ్ణి పురస్కరించుకుని హస్తినాపురం చేరుకున్నారు.

ఉలూపి తన తండ్రి దగ్గిరికి నాగలోకం వెళ్ళిపోయింది. చిత్రాంగద బభ్రువాహనుడిదగ్గిరికి వెళ్ళిపోయింది. తక్కిన స్త్రీలందరూ పరిక్షిత్తుడిదగ్గిర ఆగారు.

కృపాచార్యుడూ, ధౌమ్య పురోహితుడూ పరిక్షిత్తుణ్ణీ, తక్కిన వాళ్ళనీ తగిన మాటలతో ఓదార్చారు. పౌరుల్ని ఊరడించారు. అన్ని పనులూ ఉత్సాహంతో సాగించారు. హాస్తినాపురం ఎప్పటి లాగే నిత్యకల్యాణం పచ్చతోరణంగా కలకల్లాడింది.

అక్కడ ధర్మరాజు వెనక్కి తిరగకండా నడిచిపోతున్నాడు. అతడి వెంట భీముడు. భీముడి వెంట అర్జునుడు. అర్జునుడి వెంట నకులుడు. నకులుడి వెంట సహదేవుడు. విడవకండా వారి వెంట కుక్క. ఇలా మహామార్గం పట్టి ఉపవాసపరులై గంగానది దగ్గిరికి వెళ్ళారు వారు. అక్కడినుంచి తూర్పు వేపు తిరిగి, యోగ బలంతో బయులుదేరారు. కొండలూ, నదులూ, అడవులూ, ఎన్నో దేశాలు దాటి తూరుపు సముద్రం చేరుకున్నారు.

అక్కడ వొకదగ్గిర దిక్కులూ, మేఘమార్గమూ పిక్కటిల్లినట్టు, భీషణమైన అవయవాలతో అగ్ని దేవుడు వారిముందు ప్రత్యక్షమయాడు. అన్నీ వొదిలేసినా, స్నేహంవల్ల గాండీవం వొదలకండా పట్టుకువస్తున్న అర్జునుడితో ఇలా అన్నాడతడు :

"అర్జునా, కృష్ణుడి చక్రం ఏనాడో స్వర్గానికి వెళ్ళిపోయింది. గాండీవం విడవకండా వున్నావేం నువ్వు ? దేవకార్యంకోసం వరుణ దేవుడి దగ్గిరనుంచి ఈ మహా దివ్యధనుస్సు నేను తెచ్చియిచ్చాను. ఆ వరుణదేవుడికే ఇది అప్పగించు."

"మంచిది, అలాగే చేస్తాను" అన్నాడు అర్జునుడు. అన్నగారితో అది విన్నవించాడు. సముద్రంలో గాండీవం విడిచిపెట్టాడు.

అగ్నిహోత్రుడు అంతర్ధానమయాడు.

యోగపరాయణులైన పాండవులు అక్కణ్ణుంచి భూమికి ప్రదక్షిణంగా దక్షిణంవేపు తిరిగారు. సంతోషంగా దక్షిణ సముద్రం చేరుకున్నారు. అక్కణ్ణుంచి పడమటి వేపు తిరిగారు. పడమటి సముద్రం చేరుకున్నారు. అక్కణ్ణుంచి ఉత్తరంవేపు నడిచారు. ద్వారక దగ్గరనుంచి వెళ్ళారు. హిమాలయం అతిక్రమించారు. అడవులూ, భూములూ, నదులూ, కొండలూ ఎన్నో దాటుకుని యోగబలంతో విచారం లేకుండా మేరువు సమీపానికి వెళ్లారు.

ద్రౌపది పడిపోయింది

ఏడుగురూ ఎంతో స్థిరయోగంతో త్వరత్వరగా నడుచుకు వెళుతున్నారు. ద్రౌపది పడిపోయింది. భీముడు చూశాడు. "అన్నయ్యా, ద్రౌపది పడిపోయింది! ఈమెవల్ల ధర్మహాని కలగడం ఎన్నడూ ఎరగం. యోగం తప్పి ఇలా అవడానికి ఏమిటి కారణం ?" అని విచారంతో ధర్మరాజును అడిగాడు.

"అర్జునుడంటే పక్షపాతం ఈమెకి. అంచేత ఈమె సుకృతాలు ఫలించలేదు. ఇలాంటి దురవస్థ కలిగింది" అన్నాడు ధర్మరాజు. భీముడితో అలా చెప్పి, తన బుద్ధి స్థిరంచేసుకున్నాడతడు. ధైర్య స్థైర్యంతో ఏ వికారమూ లేకండా, ద్రౌపది శవం అక్కడే వొదిలేసి ముందుకి నడిచిపోయాడు.

సహదేవుడు పడిపోయాడు

కొంతదూరం వెళ్ళాక సహదేవుడు పడిపోయాడు. భీముడు చూశాడు. ధర్మరాజుతో చెప్పాడు. "అహంకారం ఎరగడు సహదేవుడు. పరమభక్తితో ఎప్పుడూ నిశ్శుశ్రూష చేస్తూవుండేవాడు. మా అందరిలోకీ సన్మార్గవర్తి. ఇతడికి ఈ దశవచ్చిందేమిటి ?" అని అడిగాడు.

"తనకంటే తెలిసినవాడు లోకంలో లేడని అహంకారం ఇతడికి. అంచేత ఈ అవస్థ కలిగింది" అన్నాడు ధర్మరాజు. సహదేవుడి శవం అక్కడే వొదిలేసి ముందుకి నడిచిపోయాడు. భీముడూ, అర్జునుడూ, నకులుడూ, కుక్కా అతడి వెంట నడిచారు వెనక్కి చూడకండా.

నకులుడు పడిపోయాడు

సుస్థిరమైన మనస్సుతో అలా వెళుతున్నారు వారు. నకులుడు పడిపోయాడు. భీముడు చూశాడు. ద్రౌపదీ, చిన్నతమ్ముడు సహదేవుడూ దారిలో పడిపోయిన దుఃఖంతో వెళుతున్నా డతడు. నకులుడు కూడా పడిపోడంతోనే మరింత దుఃఖంతో ధర్మరాజుతో చెప్పాడు :

"అందగాడు; శౌర్యవంతుడు; ధైర్యవంతుడు; సౌజన్యవంతుడు. కౌరవులలోనే కాదు, లోకంలో ఎక్కడా ఇతడితో సాటివచ్చే వాడు వుండడు. ఇలాంటి పుణ్యాత్ముడికి ఇలాంటి కుచ్ఛితమైన చావు ఎలావచ్చింది!" అంటూ నిట్టూర్చాడు.

"తనవంటివాడు లోకంలో లేడనీ, చక్కదనమంతా తనకే వుందనీ ఎప్పుడూ అనుకునేవాడు ఇతడు. ఆ అహంకారంవల్ల ఈ దశ వచ్చింది ఇతడికి" అన్నాడు ధర్మరాజు.

నకులుడి శవం అక్కడే అలా వొదిలేసి, మనస్సు ధైర్య పరుచుకుని ముందుకి నడిచాడతడు. ధర్మరాజుని అనుసరించారు తక్కిన తమ్ములు. వారివెంట నడిచింది కుక్క.

అర్జునుడు పడిపోయాడు

ద్రౌపది చావూ, చిన్నతమ్ముల చావూ చూసి దుఃఖంతో కుమిలిపోతూ నడిచినడిచి, ప్రాణం విడిచి పడిపోయాడు అర్జునుడు. గుండె పగిలినట్టయింది భీముడికి. అన్నగారికి చూపించాడు.

"అమల చరిత్రుడు అర్జునుడు. ఎన్నడూ అబద్ధమాడి ఎరగడు. ఇతడికి ఈ అవస్థ వచ్చిందేమిా ?" అని అడిగాడు.

"కౌరవుల నందరినీ యుద్ధంలో వొక్కనాడే చంపుతా నన్నాడు ఇతడు. అన్న ప్రకారం ఆచరించలేదు. పలుకు వొక్కటీ పనివొక్కటీ చెయ్యడం పరమపాపం. అదీకాక విలుకాళ్ళ నందరినీ వెటకారించే వాడితడు. ఈ రెంటివల్లా ఇతడికి ఈదశ వచ్చింది. ఎలా తప్పుతుంది!'' అర్జునుడి దేహం అక్కడే విడిచిపెట్టి ఆగకండా ముందుకి నడిచాడు ధర్మరాజు.

భీముడు పడిపోయాడు

ఆర్తివచ్చి, దైన్యం కలిగి, ధైర్యలత తెగిపోయి నేల వాలి పోయాడు భీముడు. వాలిపోతూ అన్నగారిని అడిగాడతడు:

"చూడు చూడు, అన్నయ్యా, నేనూ పడిపోతున్నాను. నాకెందుకు వచ్చింది ఈ అవస్థ? తెలిస్తే కరుణించి తెలియచెయ్యి."

"మితిమిారిన తిండి నీది. భుజబలంతో ఎవ్వరినీ లెక్క చెయ్యవు. ఎప్పుడూ పొల్లుమాటలు పలికావు. అదిగో అందువల్ల ఈ స్థితి కలిగింది నీకు" అంటూ ఆగకండా తిరిగి చూడకండా ధైర్యం తోనూ, దృఢనిశ్చయంతోనూ ముందుకి నడిచాడు ధర్మరాజు. విడవకండా వెంట నడిచింది కుక్క భక్తి పూర్వకంగా.

ధర్మరాజు వెంట వదలకండా కుక్క వెళుతోందని పదేపదే చెప్పాను. జ్ఞాపకముంచుకో ఇది.

నిష్ఠాగరిష్ఠుడై నిలవకండా వెళ్ళిపోతున్నాడు ధర్మరాజు.

కుక్కని వొదిలి స్వర్గానికిరాను.

ఇంతలో దేవేంద్రుడు ఎదురుగా వచ్చాడు. ఆతడి దివ్యదేహం కాంతులు పదిదిక్కులా ప్రకాశించాయి. అతడి రథధ్వానం మేరు

పర్వత గుహల్లో ప్రతిధ్వనించింది. అచ్చటి సిద్ధులూ, సాధ్యులూ, మునీంద్రులూ నానావిధాల అతణ్ణి స్తుతించారు. అక్కడి శిల్ప వృక్షాలు పూలవాన కురిశాయి. అలా వచ్చి ధర్మరాజు ఎదట నిలిచాడు దేవేంద్రుడు.

భక్తిగౌరవాలతో అభివందనం చేశాడు ధర్మరాజు. అభినందించాడు దేవేంద్రుడు. "రా! దివ్య రథ మెక్కు." అన్నాడు.

"దేవా," శోకసంతప్తు డవుతూ అన్నాడు ధర్మరాజు, "తమ్ములందరూ ప్రాణాలు పోయి పడిపోయారు! ఆ దుఃఖం బాధపెడుతూవుంది! సౌకుమార్యవతి ద్రౌపది దగపడి చచ్చిపోయింది! తోడై వాళ్ళు నావెంట వచ్చారు. వారు లేకండా నేను మీవెంట రాను. వాళ్ళందరూ నాతో కూడా వచ్చినట్లు అనుగ్రహించు."

"విచారించకు" ధర్మరాజు మాటలు విని అన్నాడు దేవేంద్రుడు, "నీ తమ్ములు ద్రౌపదితో కూడా శరీరాలు దిగవిడిచి, స్వర్గానికి వెళ్ళారు. అక్కడ వాళ్ళని చూస్తావు. నువ్వు శరీరం విడిచిపెట్టనక్కరలేదు; దయచెయ్యి. ధర్మమయాత్ముడివి నువ్వు."

"దృఢమైన భక్తితో నన్ను ఆశ్రయించి, నేను హస్తినాపురం బయలుదేరింది మొదలు వెంటవస్తోంది యీ కుక్క. ఇదికూడా నాతో రావద్దూ! నిష్ఠురవృత్తి సయించదు నా మనస్సు" అన్నాడు ధర్మరాజు.

"ఇది ధర్మమేనా ధర్మరాజా," చిరునవ్వు నవ్వుతూ అన్నాడు దేవేంద్రుడు, "కుక్కకి దేవత్వం వస్తుందటయ్యా? నీ సంకల్పం అశక్యమైంది. కుక్కని వొదిలి నీ మానాన నువ్వు రావడం నిష్ఠురవృత్తి ఎలా అవుతుందట! ఇక్కడ ఆలస్య మెందుకు, రథ మెక్కు."

"అవార్యమూ, దుష్కరమూ అయిన కార్యమే అయినా, పూజనీయుడూ, ప్రభుడూ అయిన నీవంటి సత్పురుషుడు ఆశ్రితుల

కోసం సంఘటించవద్దా? భక్తులైన వాళ్ళని పరిత్యజించి సంపాదించిన సిరి నాకు సంతోషం కలిగించదు'' అన్నాడు ధర్మరాజు.

"కోపం ధర్మాన్ని హరిస్తుంది. అంచేత ధర్మరాజా, కోపం తెచ్చుకోకు. కుక్కలకు నివాసమైన స్వర్గలోకం లభిస్తుందా చెప్పు! దీన్ని వొదిలిపెడితే నీకు నిష్ఠురత కలగదు. పట్టుపట్టకు. సుభసంగమనంలో పెడదారి తొక్కకు'' అన్నాడు దేవేంద్రుడు.

"దేవా'' వినయంగా అన్నాడు ధర్మరాజు, "భక్తుల్ని విడిచి పెడితే బ్రహ్మహత్య చేసినంత పాపం వస్తుందంటారు పెద్దలు. అన్ని ధర్మాలసారమూ తెలిసిన వాడివినువ్వు. నీకు తెలియందేముంది! స్వర్గసుఖం కోసం నామీద భక్తి పెట్టుకు వచ్చిన కుక్కని విడిచి పాపం కట్టుకోలేను.''

"వ్రతస్థుడు కుక్కని ముడితే అతడు చేసిన పుణ్యమంతా వూడ్చుకుపోతుంది. వ్రతపరుడివి నువ్వు. ఇంత నిర్బంధ మెందుకు చెప్పు! ఈ కుక్కని వొదిలిపెట్టు. దీన్ని విడిచిపెట్టడంవల్ల స్వర్గలోక సౌఖ్యం లభిస్తుందినీకు. లోకం ఔరా అన్నట్టు సుకృతాలు చేశావు. స్వర్గం ఎట్టఎదటవుంటే ఇలా కాదనడం కర్తవ్యమేనా! ద్రౌపదిని వొదిలిపెట్ట గలిగావు. భీమార్జునుల్ని, నకుల సహదేవుల్ని విడిచిపెట్ట గలిగావు. ఈ కుక్కనేనా విడిచిపెట్టలేవు! నీవంటి వాడికి తగిన పనేనా ఇది!'' అన్నాడు దేవేంద్రుడు.

"అన్ని లోకాలకూ ఏలికవి నువ్వు, ధర్మానికి ప్రభువ్వి. నీకంటే ఎరుగుదునా నేను మంచిచెడ్డలు! అదీకాక, మహాత్ములతో వాదించడం కూడనిపని. అయినా విన్నవించదగింది విన్నవించడం దోషం కాదని విన్నవిస్తున్నాను. భీముడూ మొదలైన తమ్ముళ్ళూ, ద్రౌపదీ చచ్చిపోయారు. వాళ్ళని వొదిలిపెట్టక, ఏడుస్తూ కూచుంటె వస్తారా? 'వెంటవచ్చి, చావకండా వున్న కుక్కని విడిచిపెట్టడం

తగిన మాటేనా! ఆశ్రయించిన వారిని ఆదరించకపోడమూ, మిత్రుడి పట్ల ద్రోహం చెయ్యడమూ, ఆడదాన్ని చంపడమూ, బ్రాహ్మడి ధనం అపహరించడమూ - ఇవన్నీ నిరపరాధుడైన భక్తుణ్ణి విడిచిపెట్టిన పాపంతో సాటిరావు నా దృష్టిలో. కనక స్వర్గలోక సౌఖ్యాలు అలా వుండనీ. కుక్కని వొదిలి స్వర్గానికిరాను. నన్ను అనుగ్రహించు. కుక్కని సంభావనచేసిన దోషం లేకండా వరమియ్యి. ఈ కుక్కతో ఈ అడివిలోనే వుంటాన్నను. నిన్ను కొలుస్తూ జీవనం గడుపుతాను. నువ్వు స్వర్గానికి దయచెయ్యి'' అని సంకోచం లేకండా చెప్పాడు ధర్మరాజు.

ధర్మరాజు అలా దృఢనిశ్చయంతో అనడంతోనే కుక్క యమధర్మరాజుగా ప్రత్యక్షమైంది. పరమసంభ్రమంతోనూ, పరమానందంతోనూ ప్రణామం చేశాడు ధర్మరాజు.

"కుమారా,'' మెచ్చుకుంటూ అన్నాడు ధర్మదేవత, "నీ పుణ్యవృత్తీ, నిర్మలబుద్ధీ, భూతదయా పరమానందంలో తేలించాయి నన్ను'' భూలోకంలో నీవంటి వారు లేరోయి. పూర్వంకూడా ద్వైత వనంలో నీ మనస్సు పరీక్షించాను. నీళ్ళకోసం వచ్చి చచ్చిపడున్న నీ తమ్ముళ్లలలో వొకణ్ణికోరుకో బతికిస్తానన్నాను. ఏపాపమూలేనివాడివి నువ్వు. దానికి నువ్వు తల్లులిద్దరినీ తలుచుకున్నావు. 'మా తల్లి ముగ్గురి బిడ్డల్లో నేనున్నాను. మాద్రి బిడ్డలలో వొకడుండడం ధర్మం. కనక నకులుణ్ణి బతికించు' అని నా చెవుల పండువుగా కోరావు. అలా ఎవరైనా కోరతారా లోకంలో! భీముణ్ణీ, అర్జునుణ్ణీ వొదిలి నకులుణ్ణి బతికించమని నువ్వు కోరడం నా మనస్సులో మాసిపోదు. నిన్ను ఎలా మెచ్చుకోవాలో తెలియకండావుంది. అంతా దేవేంద్రు డెరుగును.

"కుక్క నిన్ను నమ్ముకుందని దాన్ని వొదిలి దేవేంద్రుడు దివ్య రథం తెచ్చి రమ్మన్నా వొల్లవు! స్వర్గంలో కూడా నీ సాటి వచ్చే

వారు లేరు. ఇంత గొప్పతనం నీలో వుందని దేవేంద్రుడు తెలుసు కున్నాడు. నిశ్చింతగా స్వదేహంతో స్వర్గానికి వెళ్ళు. పుణ్యాలో కాలు నీకు పరమసౌఖ్యం కలిగిస్తాయి. అక్కడి మాన్యులు నిన్ను మన్నిస్తారు. ”

స్వర్గారోహణం

ధర్మదేవత అలా అంటూనే వున్నాడు, ఇంతలో గంధర్వులూ, దేవమునులూ, మరుత్తులూ, అశ్వినీ దేవతలూ, వసువులూ పరమానందంతోనూ, ఆదరభావంతోనూ అక్కడికి వచ్చారు.

ధర్మదేవతా, దేవేంద్రుడూ ధర్మరాజుని దేవరథంమీద కూచోపెట్టారు. ధర్మరాజు దివ్యరథం కదిలింది. గంధర్వులూ మొదలైనవారు తమ రథాలు రెండువేపులా నడిపించుకు వెళ్ళారు. ధర్మరాజు తేజస్సు అన్నివేపులా ధగధగా వెలిగింది. సిద్ధులు వినుతి చేశారు.

అలా ధర్మరాజు దేవలోకం వెళ్ళాడు. అప్పుడు సర్వలోక సమ్మతుడు దేవముని నారదుడు అందరూ వినేట్టు పూర్ణస్వరంతో ఇలా గానం చేశాడు :

“ దానాలూ, తపస్సులూ చేసి పేరుపడ్డ మహారాజుల్ని ఎంతమందిని విన లేదు !

“ ఈ ధర్మరాజు తేజస్సు లోకాలన్నీ నిండి, వాళ్ళ కీర్తులు మాసిపోయాయి !

“ ఇంతవరకూ ఎవరైనా ఈ మహనీయుడి లాగ స్వశరీరంతో స్వర్గానికి వచ్చారా ! ఎవరికైనా ఇలా దేవత్వం సిద్ధించిందా ! ”

ధర్మరాజు కూడా ఇది స్పష్టంగా విన్నాడు. స్వర్గం చేరగానే ఇలా అన్నాడతను :

“ నా తమ్ముళ్లేరీ ? వాళ్ళని చూసేదాకా సుఖం లేదునాకు.

భీముడూ, అర్జునుడూ, నకుల సహదేవులూ ఎక్కడున్నారు? సుఖం కలిగించేదయినా, దుఃఖం కలిగించేదయినా వాళ్ళున్న చోటు చూపించండి నాకు.

"అన్ని లోకాలూ చూడాలన్న అభిప్రాయకంటే వాళ్ళనీ, నా పక్షాన పోరాడి యుద్ధంలో మరణించిన రాజుల్నీ చూడాలన్న కోరిక అధికంగా వుంది నాకు."

"ఇతడితో తగిన విధంగా మాట్లాడాలి" అని నిశ్చయించుకుని ఇలా అందుకున్నాడు దేవేంద్రుడు:

"ధర్మరాజా, నీ సుకృతాలవల్ల శరీరంతో స్వర్గానికి వచ్చావు. ఇక్కడ కూడా మనిషి జన్మవల్ల కలిగిన స్నేహం నిన్ను వొదలకుండా వుంది. సిద్ధులూ, మునులూ మొదలైన సభాసదుల్ని శుభదృష్టితో చూడు. వెనకటిలాగే వుండడం తగునామరి! ఇతర్లకి అందరాని పద మందుకున్నావంటే, అది నీ నిర్వికారమైన మనస్సు వల్లే అని తెలుసుకో. నీకు లభించిన మహోన్నతస్థితికి నీ తమ్ముళ్ళు అర్హులవుతారా! దేవతాత్మకుల బుద్ధికి వెనకటి స్నేహముంటుందా! ఈ విశేషం తెలుసుకోవాలి నువ్వు.

"నువ్వు ఇలా ఎంత చెప్తే ఏంలాభం?" సర్వభువనాలకూ అధిపతి అయిన దేవేంద్రుడితో మళ్ళీ అన్నాడు ధర్మరాజు, "తమ్ముళ్ళీ, భార్యా పుత్రుల్నీ, స్నేహితుల్నీ కళ్ళారా చూడకపోతే భరించలేను. వాళ్ళని చూసి వచ్చాక కాని ఈ భోగాలు అనుభవించలేను. అదే నాకు పరమానందకరం."

వ్యావహారికాంధ్ర మహాభారతం

మహాప్రస్థానిక పర్వం

సంపూర్ణం

స్వర్గారోహణపర్వం

స్వర్గారోహణ పర్వం

"నా పూర్వ పితామహులు పాండవులూ, ధృతరాష్ట్రుడి కుమాళ్ళూ స్వర్గానికి వెళ్ళి ఎక్కడెక్కడ ఎలా ఎలా నివసించారు? ఎలా ప్రవర్తించారు? సర్వమూ ఎరిగినవాడివి నువ్వు. నీ అనుగ్రహానికి పాత్రుణ్ణి నేను. అన్నీ వివరంగా వినిపించు" అని వైశంపాయనుణ్ణి ప్రార్థించాడు జనమేజయుడు.

దివ్యజ్ఞానం కలిగిన పరమకృపాభిధేయుడు వ్యాసముని కరుణా విశేషంవల్ల, సర్వమూ ఎరిగిన వైశంపాయనుడు ఇలా అందుకున్నాడు:

"అలా బంధు దర్శనం కోరి మాట్లాడాడు ధర్మరాజు. అతడి తలపుకి అనుకూలుడై అందుకు తగిన దేవదూతని రావించాడు దేవేంద్రుడు."

స్వర్గంలో దుర్యోధనుడు

"ధర్మరాజుకి తనవాళ్ళని చూడాలని కోరిక కలిగింది. నువ్వు ఇతణ్ణి అక్కడికి తీసుకువెళ్ళు. బంధువులందరిని చూపించు" అన్నాడు.

అతడు సగౌరవంగా ధర్మరాజుని తీసుకువెళ్ళాడు. కుతూహలం కొద్దీ నారదుడూ మొదలైనవారున్నూ కొందరు వెంట వెళ్ళారు.

అక్కడికి వెళ్ళేసరికి కట్టెదుట దుర్యోధనుడు కనిపించాడు. ఉన్నతాసనంమీద, ఉదయిస్తున్న సూర్యుడిలాగ వెలిగిపోతున్నాడతడు. దేవతాస్త్రీలు చుట్టూ వున్నారు. పరమసుఖ మనుభవిస్తున్న ఆ వీరలక్ష్మీసంపన్నుణ్ణి చూశాడు ధర్మరాజు. దేవమునుల మొహం చూసి ఇలా అన్నాడు:

"పరమలోభి ఇతడు. దీర్ఘదర్శి కాడు. ఇతడి మూలంగానే అన్ని దేశాల రాజులూ హతమారిపోయారు చతురంగబలాలతో. పుణ్యాత్మురాలూ, సాధ్వీ అయిన ద్రౌపదిని నిండు సభలో అవమాన పరిచిన నీచుడితడు. ఇలాటివాడితో కలిసివుంటానా నేను!

"మహాత్ములారా! మా భీముడూ, అర్జునుడూ, నకుల సహదేవులూ, ద్రౌపదీ ఎక్కడున్నారు? అక్కడికి పంపించాలి నన్ను" అంటూ పెడమొహాం పెట్టి మళ్ళిపోయాడు.

"ధర్మరాజా," నవ్వుతూ అన్నాడు నారదుడు, "ఈ దుర్యోధనుడు యుద్ధంలో శరీరం విడిచిపెట్టాడు. అందుకే దేవభోగా లనుభవిస్తున్నాడు. పుణ్యాత్ములందరూ ఇతణ్ణి గౌరవిస్తారు. రాజుల్ని చంపాడంటున్నావు. వాళ్ళని ఉత్తమమైన క్షత్రియ ధర్మంతో కదా చంపాడు! అది పాపమెందు కవుతుంది! పాంచాలికి ఇతడు చేసిన పరాభవమూ, ఇతడి ఇతర పాపాలూ యిక్కడ తలంచడ మెందుకూ? ఇది పుణ్యలోకం. ఈసూ, రోషమూ మొదలైన మనో వికృతులకి ఇది స్థలం కాదు. ఇవన్నీ విడిచిపెట్టు. సమభావంతో వుండు. జూదం లోనూ, యుద్ధంలోనూ నీకు హృదయక్లేశం కలిగించిన పాపాలన్నీ మనస్సులోంచి తుడిచిపెట్టు."

"మునీంద్రా," నారదుడి మాటలు విని మళ్ళీ అన్నాడు ధర్మరాజు. పాపాత్ముడు దుర్యోధనుడు. మంచివాళ్ళకి అపచారం చేశాడు. కులం నాశనంచేశాడు. ఇలాటి అధముడు దేవతలందరి మాననీయుడై పుణ్యలోకంలో నివసించడమా! ఇన్ని మాటలతో ప్రయోజన మేముంది! పిడిమాట అలావుండని. నా తమ్ముళ్ళీ, ద్రౌపదినీ,నా స్నేహితుల్నీ అవశ్యం చూడాలి నేను. వాళ్ళున్నచోటు చూపించండి."

అన్నదమ్ముల్లేని స్వర్గం అక్కరలేదు

ఇతర మునీశ్వర్లని చూసి ఇంకా ఇలా అన్నాడు :

"యుద్ధంలో మరణించిన బంధువులందరికీ నేను తిలోదకాలిస్తున్నాను. అప్పుడు మా అమ్మ కుంతి వచ్చి కర్ణుడు నీ సహోదరుడు అని చెప్పింది. అతడి పుట్టుక కథ వివరించింది. అది మొదలు ఆ మహావీరుణ్ణి తలచుకున్నప్పుడల్లా నా మనస్సు దహించుకుపోతుంది. అతడి పాదాలూ, మా అమ్మ పాదాలూ ఒక్కలాగే వుండేవి. వాటిని పూజించలేకపోయానే అని బాధపడుతున్నాన్నేను. అతడూ మేమూ కలిసే వుంటే దేవేంద్రుడైనా మమ్మల్ని తేరి చూడలేక పోయేవాడు. అతను మా అన్న అని తెలియక అర్జునుణ్ణి పంపాను 'కర్ణుణ్ణి చంపిరా' అని. ఈ దుఃఖం చల్లారకుండా వుంది. నిలువునా నన్ను దహిస్తూనే వుంది. మునీంద్రులారా, కర్ణుణ్ణి ఒక్సారా చూడాలని మనస్సు వేగిరపడుతోంది. మా కర్ణుడు ఎక్కడున్నాడో చెప్పండి. ద్రుపదుడూ, విరాటరాజూ, యుధామన్యుడూ, శంఖుడూ మొదలైన అతడి జ్ఞాతులూ రణాగ్నిలో ప్రాణాలు హవిస్సులుచేసి వెళ్ళారు. వారిని నాకు చూపెట్టవద్దూ! ప్రాణంతో సమానుడు భీముడు. దేవేంద్రుడంత తేజశ్శాలి అర్జునుడు. అశ్వనీదేవతల లాంటి తమ్ములు నకుల సహదేవులు. సహజంగా సద్గుణాల పుట్ట ద్రౌపది. వీళ్ళందరినీ చూడకుండా నిలవగలనా నేను! వాళ్ళకెవ్వరికీ స్వర్గనివాసం లభించక పోయివుంటే – అన్నదమ్ములు లేని స్వర్గమైనా అక్కరలేదు నాకు. వాళ్ళు ఎక్కడవుంటే అదే పుణ్య లోకం నాకు. దేవతలారా, మా వాళ్ళ దగ్గిరికి పట్టుకుపోండి నన్ను."

"అలాగే కానీ" అన్నారు దేవమునులు, "నువ్వు ఏది కోరితే అదే చెయ్యమని నిన్ను మాకు అప్పగించాడు దేవేంద్రుడు." ధర్మరాజుతో అలా చెప్పి, దేవదూతనిచూసి, "ఈ మహాత్ముణ్ణి

భీముడూ, అర్జునుడూ మొదలైన వాళ్ళున్న చోటికి తీసుకుపద" అన్నారు.

"ఇలారా" ఆదరంగా ధర్మరాజుతో అని, ముందుకి నడిచాడు దేవదూత. అతడివెంట ధర్మరాజు వెళ్ళాడు.

ఘోరమైన దారిలోంచి వెళ్ళారు వాళ్ళు. దారంతా వెంట్రుకలూ, ఎముకలూనిండివున్నాయి. దుర్గంధం దుర్భరంగా వుంది. దారుణమైన ఈగలూ దోమలూ ఝుమ్మంటున్నాయి. కాటుకచీకటి గాఢంగావుంది. క్రిములూ, కీటకాలూ గోలగోల్లాడుతున్నాయి. రక్తమూ, మాంసమూ కుళ్ళిపూతికంపు కొడుతున్నాయి. వాడివాడిగా దారుణంగావున్న చంచులతో కాకులు ఘోరంగా అరుస్తున్నాయి.

నరకంలో పాండవులు

అలాంటి దారిని వెళ్ళివెళ్ళి సలసల కాగుతున్న నూనెలాంటి నీళ్ళూ, అంటరాని ఇనపముళ్ళతో దారైన కత్తులే ఆకులు కలిగిన (అసిపత్ర) వనమూ, దారుణమైన వైతరిణీనదీ చూశాడు. ఆ ప్రదేశంలో ఎన్నోవిధాల యాతన లనుభవిస్తున్న పాపాత్ముల్ని చూశాడు.

"మనం వెళ్ళవలిసిన చోటు ఇంకా ఎంతదూరముంది? ఈ ప్రదేశంకూడా దేవతాధీనమేనా?" అని దేవదూతని అడిగాడు.

"అవును, ఈ ప్రదేశాలుకూడా దేవతాధీనాలే. ఇదే మనం రావలిసినచోటు" అన్నాడు దేవదూత.

అసహ్యమైన దుర్గంధమూ, ఘోరంగా వున్న ఆ దృశ్యమూ ఎంతోదుఃఖం కలిగించాయి ధర్మరాజుకి. అక్కడి నుంచి మళ్ళి పోవాలని చూశాడతడు.

ఆ చీకటిలో అతడికి కొన్ని గొంతుకలు వినిపించాయి.

"ఓ ధర్మాత్మా, ఇంక కొంతసేపు నిలు. నీ శరీరం దివ్య పరిమళం మా మీద వీచి, మా దుఃఖమంతా పోయింది. ఎంతో సౌఖ్యం పొందుతున్నాం మేము. నీ దర్శనం వల్ల మా యాతనలు తొలిగిపోయాయి. ఎల్లప్పుడూ నువ్వు ఇక్కడే వుండిపోతె బతికి పోతాం" అని.

దుఃఖభారంతో వున్న ఆ గొంతుకలు విన్నాడు ధర్మరాజు. "ఓహో, ఎంత ఘోరమైన దుఃఖాలు అనుభవిస్తున్నారో వీళ్ళు!" అంటూ కనికరించాడు. వెళ్ళిపోబోతున్న వాడల్లా ఆగాడు. మళ్ళీ అలాటి మాటలే అతడికి వినిపించాయి.

"మీరు ఎవ్వరు?" అని అడిగాడు ధర్మరాజు.

"నేను కర్ణుణ్ణి."

"నేను భీముణ్ణి."

"నేను అర్జునుణ్ణి."

"నేను నకులుణ్ణి."

"నేను సహదేవుణ్ణి."

"నేను ద్రౌపదిని."

"నేను ధృష్టద్యుమ్నుణ్ణి."

"మేము ఉపపాండవులం."

అన్న మాటలు వినిపించాయి. విన్నాడు ధర్మరాజు. అతడి చిత్తంలో ఉద్వేగం రేగింది.

"అయ్యో, ఇలా చేశాడా దైవం! ఈ నరకానికి రావలిసిన పాపం ఏంచేశారు వీరు! దేవేంద్రుడూ మొదలైన దేవతలు నీచులు! ఏమీ విచారించకండా ఇన్ని కష్టాల పాలు చెయ్యడమా వీరిని! ఓ ధర్మమా, దారితప్పావో నువ్వు! సజ్జనులు, మన్నించదగిన వారు, సత్య పరులు, దయామూర్తులు, నిత్యదానరతులు, బహుదక్షిణాలతో

యజ్ఞాలు చేసినవారు - తగనిపాట్లు పడ్డారు! ఒక్క మంచీ చెయ్యని దుర్యోధనుడు దేవపూజ్యుడయాడు! తన బంధు మిత్రులతో సకల సౌఖ్యాలూ అనుభవిస్తున్నాడు! సంతోషంలో వోలలాడుతున్నాడు!

"ఈగకాలంత పాపమన్నా ఎన్నడూ చెయ్యని నా తమ్ములకి విధి పాడిమాలి ఇలాంటి పాటు తెచ్చాడు!"

ఇలా ఎంతో అంత చింతించి, "ఏమిటిది! ఘనమైన మాయ కాదుకదా! కలంకమైన మనోవికారం నన్ను ఆవహించిందో! కలకాదు కదా! నిజమే ఏమో! చిత్తవిభ్రాంతివల్ల వివేకించలేకండా వున్నాను." అంటూ ఆకులత్వంతోనూ, శోకంతోనూ, దుఃఖం తోనూ సతమతమై పోతూ డతడు. కొంతసేపుండి ఆలోచించాడు. దేవేంద్రుడి మీదకోపం తెచ్చుకున్నాడు. దేవదూతని చూసి ఇలా అన్నాడు:

"ఎవరి దూతవో వారి దగ్గిరికి తిరిగి వెళ్ళు. 'నా తమ్ములు ఘోరమైన దుఃఖంతో ఆర్తులై వున్నారు. కనక నేను స్వర్గానికి రాను. ఈ నరకంలోనే వుంటాను వాళ్ళని విడిచిపెట్టకండా' అని ఆదయా హృదయుడితో చెప్పు."

అలా ధర్మరాజు స్పష్టంగా చెప్పడంతోనే చప్పున దేవేంద్రుడి దగ్గిరికి వెళ్ళాడు దేవదూత. ధర్మరాజు నిశ్చయమూ, అతడు అన్న మాటలూ అన్నీ విన్నవించాడు. విని, వెంటనే దేవతలతోనూ, మునులతోనూ కలిసి ధర్మరాజుదగ్గిరికి వచ్చాడు దేవేంద్రుడు. ధర్మ దేవత కూడా కుమారుణ్ణి వోదార్చడంకోసం వాత్సల్యంతో సంతో షంగా అక్కడికి వచ్చాడు.

ఈ దేవ సమూహమంతా నరకంలో చేరేసరికి అక్కడ పాపాత్ములందరూ వికృత శరీరాలతో యాతన లనుభవించడం ఆగి పోయింది. దుర్గంధం మాయమైంది. మాంసాలు తినే రాంబందులూ

మొదలైన పక్షులు పటాపంచలయాయి. శలవెంట్రుకలూ, ఎముకలూ, కుళ్ళిన శవాల కుప్పలూ కనపడకండా పోయాయి. కత్తుల ఆకుల ఘోరారణ్యమూ వైతరణీనదీ లేకండా పోయాయి. ఇంపైన సువాసనతో చల్లగాలి వీచింది; హాయికలిగించింది; అమృతంలా అనిపించింది. కటిక చీకటి కనపడకండా పోయింది. పది దిక్కులూ పట్టపగలులా అవుపించాయి.

దేవేంద్రుడితో వసువులూ, రుద్రులూ, ఆదిత్యులూ, గంధర్వులూ, గరుడులూ, నాగులూ, సిద్ధులూ, సాధ్యులూ ఆదరానందాలతో వైభవోపేతంగా వచ్చారు. అందరూ ధర్మరాజునే చూస్తూ, అతడి సుగుణాలు తమలో తాము చెప్పుకుంటూ మెచ్చుకున్నారు.

దేవమునులతో దేవేంద్రుడు ధర్మరాజుదగ్గిరికి వచ్చాడు. సాంత్వస్వరంతో ఇలా అందుకున్నాడు :

రాజుకి నరకం తప్పనిసరి

"ధర్మరాజా, నువ్వు ఇక్కడ వుండడం వల్ల ఈ దేవతలందరూ విచారిస్తున్నారు. నిన్ను తీసుకువెళ్ళడానికి వచ్చారు. కోపం విడిచిపెట్టు నీ సుగుణాలవల్ల నాశనంలేని లోకాలు సిద్ధించాయి నీకు. పరమ జ్ఞానమూ, ప్రశాంత చిత్తమూ, దివ్య సౌభాగ్యమూ లభించాయి. ఒకమాట చెపుతాను, విను. రాజన్నవాడికి నరకదర్శనం తప్పనిసరి. వేదవాక్యమిది. పుణ్యపాపాలు రెండూ కలిసే వుంటాయి. పుణ్యంవల్ల స్వర్గసుఖం కలుగుతుంది. పాపంవల్ల నరకదుఃఖం కలుగుతుంది. ముందు స్వర్గసుఖం అనుభవించినవాడు తరవాత అధికమైన నరక దుఃఖం అనుభవిస్తాడు. ముందు నరకదుఃఖం అనుభవించినవాడు అనంతరం అధికమైన స్వర్గసుఖం అనుభవిస్తాడు. తక్కువ పుణ్యం

చేసుకున్న వాడు ముందు స్వర్గసుఖం అనుభవించి తరవాత నరకదుఃఖం అనుభవిస్తాడు. అధికంగా పుణ్యంచేసుకుని తక్కువ పాపం చేసినవాడు ముందు నరకదుఃఖం అనుభవించి అనంతరం అధికంగా స్వర్గసుఖం అనుభవిస్తాడు. ఇక్కడికి నేను నిన్ను పంపించానంటే ఇకముందు నువ్వు దివ్యసుఖాలు అనుభవించడంకోసమే. నువ్వు మనస్సు కష్టపెట్టుకున్నావు కనక ఇది చెప్పడానికి రావలసివచ్చింది నేను.

"కర్ణుడు ఉత్తమసిద్ధి పొందుతాడు. అతడికోసం ఎప్పుడూ విచారపడుతూ వుంటావు నువ్వు. తన ఉజ్వలస్థానం పొంది అతను తుదిముట్టి వున్నాడు. సర్వాస్త్రాలూ తెలిసినవాడతడు. సూర్య దేవుడి కుమారుడు. అతణ్ణి చూడు; విచారం విడిచిపెట్టు. భీముడూ అర్జునుడూ, నకులుడూ, సహదేవుడూ, నీ సైన్యంలోని రాజులు యావన్మందీ, ద్రౌపదీ, ఆమె కుమారుల్నూ దీప్తిమంతమైన నిజ ధామాలు చేరుకుని సుఖంగా వుండడం చూసి ఆనందించు. నిర్మల మైన చరిత్ర నీది. దైవనిర్ణయం తప్పించరాంది. కనక రవంత నరక దుఃఖం అనుభవించావు. ఇక దివ్యసుఖా లనుభవిస్తూ నాతో విహ రించు. నువ్వు చేసిన వ్రతాలకూ, నీ దానాలకూ అనుగుణమైన శుభమే నీకు కలుగుతుంది. ఉజ్వలంగా ప్రవర్తించు. రాజసూయమూ, అశ్వమేధమూ చేశావు. ఉత్తమలోకాలు సంపాదించావు. దివ్య వైభవం అనుభవించు అక్షయంగా. మహితవర్తనులైన మాంధాతా, నలుడూ, హరిశ్చంద్రుడూ, దిలీపుడూ, దుష్యంతుడూ, భరతుడూ పొందిన కీర్తి పొందు. ఇదిగో నిన్ను కీర్తించడానికి దేవ మునులూ, దేవతలూ, గరుడులూ, గంధర్వులూ, నాగులూ, సిద్ధులూ, సాధ్యులూ సంతోషంగా వచ్చారు" అన్నాడు. వారిని అందరినీ చూపించాడు.

అంతమందికీ వినయంగా నమస్కరించాడు ధర్మరాజు. అందరూ ఆనందంతో వికసించిన మొహాలతో అతణ్ణి అభినందించారు.

"ధర్మరాజా," మళ్ళీ అన్నాడు దేవేంద్రుడు, "ఇదిగో ఆకాశగంగ. పుణ్యనది ఇది. ఇందులో మునుగు. ఇప్పుడు నేను చెప్పిన రాజు లందరినీ మించి స్వర్గసుఖాలు అనుభవించు."

అనంతరం కలకల్లాడుతూన్న మొహంతో యమధర్మరాజు ధర్మరాజు దగ్గిరికి వచ్చాడు.

"వత్సా, ముమ్మారు పరీక్షించానోయి నిన్ను! ద్వైతవనంలో అరణి సందర్భంలోనూ, మేరుపర్వతం దగ్గిర కుక్కతో వచ్చినప్పుడూ; నీ తమ్ముల్ని ఈ నరకంలో వున్నప్పుడూ. ఎన్నడూ చలన మన్న దే లేదు నీ మనస్సులో. దమమూ, శమమూ, సత్యమూ, ధర్మభక్తీ ఎంతో అధికం నీకు. మహనీయ చరిత్రుడివి నువ్వు. పరిశోధితుడి వయావు. విచారం విడిచిపెట్టి, సుఖపడు.

"రాజన్న వాడు నరకం చూడకతప్పదు. కనకనే నేనూ, దేవేంద్రుడూ ఆలోచించుకుని ఈ నరకానికి పంపాం నిన్ను. కర్ణుడూ భీమార్జునులూ నరకబాధ లనుభవించడం మేముచేసిన మాయ. తెలియనే తెలిసింది నీకు. వారు పుణ్యలోకంలో వున్నారని దేవేంద్రుడి మాటలవల్ల తెలుస్తూనేవుంది స్పష్టంగా."

"నువ్వు ఈ ఆకాశగంగలో మునుగు. మానుష భావ వికారం నిన్ను వొదిలిపోతుంది. శోకబంధాలు విడిపోతాయి. పరమసుఖంతో, పరమప్రకాశంతో విహరిస్తున్న నీ అన్నదమ్ముల్ని కర్ణుడూ మొదలైన వారిని చూస్తావు; సంతోషిస్తావు. మహోత్తరమైన ఈ బహుసౌఖ్య నిర్మలపదంలో దివ్యవిహార లీలలు సాగిస్తావు. బాంధవరక్షకుడివి నువ్వు. ఇంక ఎందుకూ ఇక్కడ! త్వరగా రా" అంటూ అతణ్ణి

తోడుకుని ఆకాశగంగ దగ్గిరికి వెళ్ళాడు యముడు. అంతమందీ వెంట వెళ్ళారు.

ధర్మరాజు దేవత్వం పొందాడు

ఆకాశగంగలో మంగళస్నానం చేశాడు ధర్మరాజు. ఉత్తర క్షణంలో మానుషశరీరం విడిచిపెట్టాడు. దివ్యదేహం ధరించాడు. వైరమూ, మచ్చరమూ, స్నేహమూ, లౌల్యమూ, గర్వమూ, శోకమూ మొదలైన హృదయ వికారాలు విడిచిపెట్టాడు. పొగలేని అగ్నిహోత్రంలా ప్రకాశించాడు. దేవతలు స్తోత్రం చేశారు.

అలా దివ్యత్వంతో ప్రకాశించి, యమధర్మరాజునీ, దేవేంద్రుణ్ణీ అభినందించాడు ధర్మరాజు. వారిద్దరితో కలిసి దివ్యశక్తిని అక్కడ వొక మనోహరప్రదేశంలో నారాయణమూర్తిని చూశాడతడు. మునుపెప్పుడో చూసినట్లే అనిపించిందతడికి. ఎన్నో మహారత్నాలు చెక్కిన మహాసనం మీద కూచున్నాడు నారాయణుడు. అతడి దివ్యమైన అవయవాల కాంతులు దేదీప్యమానంగా పదివేలలా ప్రకాశిస్తున్నాయి. శంఖమూ, చక్రమూ, గదా, పద్మమూ దివ్యసుందరమైన పురుషరూపాలతో అతణ్ణి సేవిస్తున్నాయి. ఆ దివ్యసుందర విగ్రహం కన్నుల పండువుగా వుంది. నారాయణమూర్తి పక్క నరుడు కేవలం వినయం రూపొందినట్టు అవుపిస్తున్నాడు.

నరనారాయణుల్ని చూసి బ్రహ్మానందం పొందాడు ధర్మరాజు.

మరోచోట కర్ణుణ్ణి చూశాడతడు. పన్నెండుగురు ఆదిత్యుల మధ్య పదమూడో మూర్తిలా వెలిగిపోతున్నాడు కర్ణుడు. అలాగే మరుత్తులమధ్య భీముణ్ణి చూశాడు. అశ్వినీదేవతల దగ్గిర సరిగ్గా అదేరూపాలతో ప్రకాశిస్తున్న నకులసహదేవుల్ని చూశాడు.

అప్పుడే ఉదయిస్తున్న పొద్దులా వెలిగిపోతూ, ఆ చుట్టుపట్ల అంతా వెలుతురు నింపేస్తూ, పద్మం పరిమళిస్తూన్న ఉదాత్తమూర్తిని

ద్రౌపదిని చూసి ఆశ్చర్యపోయాడు ధర్మరాజు. "ఎవ్వరీ మాన్యురాలయిన మనవతి?" అని దేవేంద్రుణ్ణి అడిగాడు.

"ఈమె మహాలక్ష్మి; ద్రౌపది అనిపించుకుని ద్రుపదుడి కూతురైన అయోనిజ. మనిషి జన్మఎత్తి నీ అనుభూతి చెల్లించింది. శివుడి ఆజ్ఞ వహించి వచ్చింది. అదిగో ఆ అయిదుగురూ గంధర్వులు, ఈమె గర్భంలో మీకు పుట్టారు. అదిగో అతడు గంధర్వరాజు ధృతరాష్ట్రుడు మీ పెదతండ్రిగా పుట్టి అక్కడా ఇదే పేరుతో వ్యవహరించాడు. అదిగో అతడే కర్ణుడు. సూర్యుడి అపరశరీరంగా కుంతి కడుపున పుట్టాడు; రాధ కొడుకనిపించుకున్నాడు చూడు! అదుగో వారిని చూడు, సిద్ధులూ సాధ్యులూ మరుద్గణాలూ అంశలలో పుట్టి శ్రీకృష్ణుడి అనుచరణ పరాయణులై వర్తించిన సాత్యకీ, కృతవర్మా మొదలైన యాదవులు. అదిగో చంద్రుడిలా ఉజ్జ్వలమైన చల్లని కాంతితో ప్రకాశిస్తున్నాడు అభిమన్యుడు! చంద్రుడి అంశలోనే సుభద్ర కడుపున పుట్టాడితడు.

"అదుగో మీ అయ్య పాండురాజు. ఇటు కుంతినీ, అటు మాద్రినీ కూడా పెట్టుకుని రతనాల విమానం మీద నా దగ్గిరకే వస్తున్నాడు, చూడు చూడు!

"అదిగో భీష్ముడు వసువుల దగ్గిర. అదిగో బృహస్పతి దగ్గిర ద్రోణుడు.

"అదిగో గంధర్వ, యక్ష, గుహ్యక గణాలమధ్య ద్రుపదుడూ, విరాటుడూ తమ తమ తమ్ముళ్ళతోనూ, కుమాళ్ళతోనూ వున్నారు. కేకయ, పాండ్య దేశాల రాజులున్నూ వున్నారు. నీ యుద్ధంలో వీరమరణం పొందిన రాజులు యావన్మందీ ఇక్కడ ఉత్తమ లోకంలో వున్నారు, చూడు!"

అంటూ దేవత్వం పొందిన ధర్మరాజు స్వజనాన్నంతటినీ అతడికి చూపించాడు దేవేంద్రుడు.

"మునీంద్రా," అదంతా విని వైశంపాయనుణ్ణి అడిగాడు జనమేజయుడు, "ఇప్పుడు నువ్వు చెప్పిన దుర్యోధనుడూ, శకునీ, సైంధవుడూ, కర్ణుడూ, అతడి కుమారుళ్ళూ, దుర్యోధనుడి పక్షం రాజులూ, ఘటోత్కచుడూ మొదలైన పాండవుల వాళ్ళూ, మిగిలిన సకల జనాలూ స్వర్గంలో ఎప్పుడూ వుండిపోతారా, కాక కొంత కాలం వుండి తిరిగి మనుష్యజన్మం మొదలైన జన్మ లెత్తడానికని భూలోకానికి వస్తారా ?"

జనమేజయుడి ప్రశ్న విని వైశంపాయనుడు అందుకున్నాడు :

దేవ రహస్యం

"ఇది దేవ రహస్యం. వేదవ్యాస మునీంద్రుడు ఎంతో దయ తలిచి నాకు చెప్పాడు. నీకు చెపుతాను, సావధానంగా విను. ప్రద్యుమ్నుడు సనత్కుమారుడిలో కలిసిపోయాడు. ధృతరాష్ట్రుడూ, గాంధారీ కుబేర లోకం చేరుకున్నారు. ఇంద్రభవనంలో వుండిపోయాడు పాండు రాజు. కుంతీ, మాద్రీ అతడితోనే వుండిపోయారు. అభిమన్యుడు చంద్రుడితో కలిసి పోయాడు. ద్రోణుడు బృహస్పతితో కలిసి పోయాడు. శకుని పాచికలలో కలిసిపోయాడు. దుర్యోధనుడు స్వర్గంలో సుఖా లనుభవించి, నరకంలో యాతన లనుభవించి చివరికి కలిపురుషుడితో కలిసిపోయాడు. అలాగే అతడి తమ్ములందరూ స్వర్గ సుఖమూ, నరక దుఃఖమూ అనుభవించి రాక్షసుల్లో కలిసిపోయారు. కర్ణుడు సూర్యుడితో కలిసిపోయాడు. వసువే కనక వసువుల్లో చేరుకున్నాడు భీష్ముడు. ద్రుపదుడూ, విరాటరాజూ, ధృష్టకేతుడూ, భూరిశ్రవుడూ, శల్యుడూ, శంఖుడూ, ఉత్తరుడూ విశ్వేదేవతల్లో

కలిసిపోయారు. ధృష్టద్యుమ్నుడు అగ్నిభట్టారకుడిలో కలిసి పోయాడు. ధర్మరాజూ, అతడి శరీరంలో ప్రవేశించిన విదురుడూ యమధర్మరాజులో కలిసిపోయారు.

"బ్రహ్మదేవుడి నియోగంవల్ల యోగబలంతో సముద్రంలో ప్రవేశించి అనంతుడిలో కలిసిపోయాడు బలరాముడు. ఇది ముందే చెప్పాను. తక్కిన వృష్ణులూ, భోజులూ, అంధకులూ అందరూ గుహ్యకగణంలో కలిసిపోయారు.

"శ్రీకృష్ణుడి పదహారువేలమంది భార్యలూ కాలం తీరాక సరస్వతీ నదిలో మునిగి అప్సరసలలో కలిసిపోయి నారాయణుడి పరిచారికలయారు.

"సహగమనం చేసి లక్ష్మిలో కలిసిపోయింది రుక్మిణి. తక్కిన ఏడుగురు పట్టపురాణులూ లక్ష్మిలోనే చేరిపోయారు. ఏమంటే వాళ్ళందరూ లక్ష్మిఅంశతో పుట్టినవాళ్ళే.

"భారతయుద్ధంలో మరణించిన వారూ, నేను వెనక చెప్పిన వారూ, చెప్పనివారూ, ఈయీగతి పొందారని నేనుచెప్పిన వారూ— అందరూ తమతమ అర్హప్రకారాలుగా దేవతల్లోనూ, రాక్షసుల్లోనూ, యక్షుల్లోనూ, గుహ్యకుల్లోనూ, గంధర్వుల్లోనూ కలిసిపోయారు.

"జనమేజయమహారాజా, పాండవ కౌరవవిషయమైన ఇతిహాసం ఉపాఖ్యానాలతోకూడా సమస్తమూ సవిస్తరంగా వినిపించాను. కృష్ణద్వైపాయన మునీంద్రుడు ఆజ్ఞాపించాడు. అతడి అనుజ్ఞపొంది, అతడి అనుగ్రహంవల్ల లబ్ధమైన ప్రజ్ఞావిశేషంతో నేను పూర్తిగా వివరించాను. ఆ మహాత్ముడి దయవల్లే ఈ మహా ఇతిహాసం సావధానంగా విన్నావు నువ్వు. పుణ్యాత్ముడి వయావు; కృతార్థుడి వయావు; పరమార్థం తెలిసిన వాడి వయావు" అన్నాడు.

ఫలశ్రుతి

పాండవులకీర్తి ప్రకటించడంకోసమూ, మరికొందరు రాజుల చరిత్రలు ప్రజలకి తెలియచెయ్యడంకోసమూ, శ్రీకృష్ణలీలలు వివరించడంకోసమూ, దేవతల జన్మాలూ సాయుజ్యాలూ తేటపరచడంకోసమూ, సర్వ ధర్మాలూ చాటి చెప్పడంకోసమూ పంచమ వేదమైన ఈ మహాభారతసంహిత వివరించాడు వేదవ్యాసుడు. ఈ ఇతిహాసం మూడేళ్ళు రాశాడతడు.

ధర్మార్థ కామమోక్షాల గురించి దీనిలోలేంది ఇంకెందులోనూ లేదు. ఎక్కడ ఏదివున్నా అది ఇందులో వుంటుంది.

ఈ మహాభారతం వింటే పాపాలు పోతాయి. స్వర్గం ప్రాప్తిస్తుంది. కోరుకుంటే ముక్తి సిద్ధిస్తుంది.

ఈ మహాభారతం పూర్తిగా వింటే ఉత్తరక్షణంలో బ్రహ్మహత్యా మొదలైన పాపాలు పటాపంచలవుతాయి.

ఈ మహాభారతం దేవకార్యాల్లోనూ పితృకార్యాల్లోనూ వినిపిస్తే ఇబ్బడి ఫలం ముబ్బడిఫలం ముడుతుంది.

ఈ మహాభారతం రవంత చెవులారావింటే మనస్సుతోనూ, ఇంద్రియాలతోనూ చేసిన పాపాలన్నీ మాయమవుతాయి.

ఈ మహాభారతానికి జయమనిపేరు. మూడులోకాల్లోనూ పూజనీయమైందిది.

ఈ మహాభారతం వింటే రాజులు రాజ్యాలు జయిస్తారు; బ్రాహ్మలు శత్రువుల్ని జయిస్తారు.

ఈ మహాభారతం భక్తితో చదివినా, విన్నా సిరిసంపదలూ, ఆయువూ, కీర్తీ, ఆనందమూ, విద్యా లభిస్తాయి. కోరికలు సిద్ధిస్తాయి. గర్భవతులకి కుమాళ్లు కలుగుతారు. కన్యకి మంచివరుడు దొరుకుతాడు.

ఈ మహాభారతం వింటే శుభాలు సిద్ధిస్తాయి. అనేక జన్మల పాపాలు పోతాయి. అక్షయమైన పుణ్యలోకాలు లభిస్తాయి.

పరమపదప్రాప్తి హేతువైన మహాభారతం ఇలా శౌనకాది మహామునులకు వినిపించాడు సూతుడు. పరమానందం పొంది అతణ్ణి ఘనంగా అర్చించారు వారు.

వ్యావహారికాంధ్ర మహాభారతం
స్వర్గారోహణ పర్వం
సంపూర్ణం

శ్రీ పురిపండా అప్పలస్వామి రాసిన
వ్యావహారికాంధ్ర మహాభారతం
సర్వం సంపూర్ణం

కొన్ని వుత్తరాలు

మీ భారతమే చదువుతూ కాలక్షేపం చేశాను ఈమధ్య. మీ భారతం బాగుందని యిదివరకు కాటూరి వంటి పెద్దలు పొగడడమే విన్నాను. అద్భుతంగా వుంది. ఇది వ్యావహారికంలో Classic గా వుండిపోతుంది.

హైదరాబాదు — దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి

శ్రీ పురిపండా అప్పలస్వామిగారి వ్యావహారికాంధ్ర మహాభారతం కొన్ని పర్వములు చదివి, కూపస్థ మండూకమువలె నున్న నేను ఎంతయో ఆనందించుచున్నాను. ఎంత చదివినా, ఎన్నిసార్లు చదివినా నామనస్సు తృప్తి చెందకున్నది.

చినంకటకం, — ఆర్. వరసింగరావు

మీరు రచించిన వ్యావహారికాంధ్ర మహాభారతం ఎంత సుబోధకంగా వుంది! రచన ఎంత ధారాళంగా సాగింది! మూడు మాసాలకు పైనుంచి స్త్రీలూ, పిల్లలూ, మరికొందరూ మావూళ్ళో ప్రతిరోజూ దాన్ని పఠించి ఎంతో ఆనందిస్తున్నాము. పూర్తికావచ్చింది. పూర్తి అయిన తరవాత మీరు విడిగా ప్రకటించిన భగవద్గీత తలావొకటి బహుమతిగా ఇవ్వదలచుకొన్నాము.

మీ భాగవతం కూడా కొని వుంచుకున్నాము. నెమ్మదిగా, మీచేతి చలవ కారణంగా, దాన్ని కూడ చదువుకుంటాము.

శెరీ కలవపూడి,
వయా, అంగలూరు — చే. నాగేశ్వరరావు

మీ భారతం చదువుతున్నప్పుడు ఆ దృశ్యములు కంటిముందు సాక్షాత్కరించుచున్నవి. మిమ్ము కన్న జననీ జనకులు ధన్యులు. మీ పేరు ఆచంద్రతారార్కమై వెలయుగాక.

కావలి. ఇలింద్ర విశ్వనాథం

.........మహాభారతం పూర్తిచేయగలగడానికి మీ పూర్వ పుణ్యమే కారణం.

ముగ్గురు మహామహులు నాలుగు శతాబ్దాల్లో పూర్తి చేసిన మహాభారతం మీరు వొక్కరూ ఒక దశాబ్దంలో పూర్తిచేశారు. ఇది చాలా గమనించ దగ్గ విషయం; గర్వించదగ్గది కూడాను.

ఈ వ్యావహారికాంధ్ర మహాభారతావతరణలో నాకుకూడా పాలువుండడం వల్ల మీతోపాటు నేను కూడా ధన్యుణ్ణవుతున్నాను. ఆంధ్ర దేశంలో అపర నన్నయ్యలైన మీకు ప్రత్యేకస్థానముంది. సందేహంలేదు. మీగ్రంథం చిరస్థాయిగా నిలుస్తుంది. మీకీర్తి అజరామరంగా వుంటుంది.

భారతరచన పూర్తి చేసిన ఈ శుభసమయంలో నా హృదయ పూర్వకాభివందనాలు స్వీకరించండి.

రాజమండ్రి. అద్దేపల్లి నాగేశ్వరరావు

అకారాది సూచిక